

ЈУЖНОСЛОВЕНСКИ ФИЛОЛОГ

КЊ. LXXVIII, СВ. 1

ISSN 0350-185X
UDC 808

SERBIAN ACADEMY OF SCIENCES AND ARTS
AND
SASA SERBIAN LANGUAGE INSTITUTE

SOUTH SLAVIC PHILOLOGIST

Vol. LXXVIII, No. 1

Editorial Board

*Dr Rajna Dragičević, Dr Victor Friedman, Dr Najda Ivanova,
Dr Vladan Jovanović, Dr Aleksandar Loma, Dr Alina Maslova,
Dr Sofija Miloradović, Dr Miroslav Nikolić, Dr Slobodan Pavlović,
Dr Slobodan Remetić, Dr Jelica Stojanović, Dr Sreto Tanasić,
Dr Zuzanna Topolińska, Dr Anatoly Turilov, Dr Jasna Vlajić-Popović*

Editor-in-Chief

Rajna Dragičević

BELGRADE
2022

ISSN 0350–185X
UDK 808

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ
И
ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК САНУ

ЛУЖНОСЛОВЕНСКИ ФИЛОЛОГ

књ. LXXVIII, св. 1

Уређивачки одбор

*др Јасна Влајић-Појовић, др Рајна Драгићевић, др Најда Иванова,
др Владан Јовановић, др Александар Лома, др Алина Маслова,
др Софија Милорадовић, др Мирослав Николић, др Слободан Павловић,
др Слободан Ремейић, др Јелица Стојановић, др Срејто Танасић,
др Зузана Тојолињска, др Анајолиј Турилов, др Викјор Фридман*

Главни уредник
Рајна Драгићевић

БЕОГРАД
2022

Први број *Јужнословенског филолога* изашао је 1913. године, у Београду. Часопис су покренули Љубомир Стојановић и Александар Белић, чланови Српске краљевске академије. Први уредник *Јужнословенског филолога* био је Александар Белић. Од броја XVIII часопис издају Српска академија наука и уметности и Институт за српски језик САНУ.

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

808

ЈУЖНОСЛОВЕНСКИ ФИЛОЛОГ = South slavic philologist / главни уредник Рајна Драгићевић. - [Штампано изд.]. - Књ. 1, св. 1/2 (1913) ; књ. 2, св. 1/2 (1921)-књ. 11 (1931) ; књ. 12 (1933)-књ. 17 (1938/1939) ; књ. 18, св. 1/4 (1949/1950)- . - Београд : Српска академија наука и уметности : Институт за српски језик САНУ, 1913; 1921-1931; 1933-1939; 1950- (Београд : Вірограф comp). - 24 cm

Полугодишње. - Друго издање на другом медијуму: Јужнословенски филолог (Online) = ISSN 2406-0763
ISSN 0350-185X = Јужнословенски филолог
COBISS.SR-ID 615183

Секретар Уређивачког одбора
др Владан Јовановић

Рецензенти

др Ивана Антонић (Филозофски факултет, Нови Сад), др Рајна Драгићевић (Филолошки факултет, Београд), dr Irina Dulebová (Univerzita Komenského, Bratislava), др Валерия С. Ефимова (Институт славяноведения РАН, Москва), др Драгана Вељковић Станковић (Филолошки факултет, Београд), др Биљана Марић (Филолошки факултет, Београд), др Софија Милорадовић (Институт за српски језик САНУ, Београд), др Борис Ю. Норман (Белорусский государственный университет, Минск), др Људмила Поповић (Филолошки факултет, Београд), др Лариса В. Раџиурская (Университет Лобачевского, Нижний Новгород), др Слободан Реметић (Академија наука и умјетности Републике Српске, Бања Лука), др Владислава Ружић (Филозофски факултет, Нови Сад), др Срето Танасић (Академија наука и умјетности Републике Српске, Бања Лука), dr Branko Tosovic (Karl-Franzens-Universität, Graz), др Анатолий А. Турилов (Институт славяноведения РАН, Москва).

Ово издање финансирало је Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије према Уговору број 451-03-68/2022-14 који је склопљен са Институтом за српски језик САНУ.

Прихваћено на седници Одељења језика и књижевности САНУ 29. марта 2022.

Издају

Српска академија наука и уметности, Кнез Михаилова 35, Београд
Институт за српски језик САНУ, Кнез Михаилова 36, Београд

Коректура: Дивна Продановић

Коректура резимеа на руском: Стефан Милошевић

Коректура резимеа на енглеском: дрТатјана Ружин Ивановић

Припрема за штампу: Давор Палчић (palcic@eunet.rs)

Штампа: Вірограф comp d.o.o., Атанасија Пуље 22, Београд

Решењем Министарства за науку, технологију и развој Републике Србије, број 413-00-724/2002-01 од 17. 7. 2002. године, ова публикација је ослобођена пореза на промет.

САДРЖАЈ

Студије и расправе

Роман Н. Кривко: Иерусалимски тип служебной минеи в южнославянской письменности XIV–XV вв.	9
Роман Н. Кривко: Служабни минеј јерусалимског типа у јужнословенским рукописима XIV–XV века	46
Roman N. Krivko: Service Menaion of the Jerusalem Type in the South Slavic Manuscripts of the 14 th –15 th Centuries	47
Драгана В. Станковић: Употреба беспредлошких генитива у говору младих Врањанаца	49
Драгана В. Станкович: Употребление беспредложного родительного падежа в речи молодых людей из г. Вранье	76
Dragana V. Stanković: Use of Genitive without Prepositions in the Spoken Language of Youth from Vranje	77
Лиљия Р. Дускајева, Любовь Ю. Иванова: Гипертекст одной новости в медиалингвистическом преломлении	79
Лилија Р. Дускајева, Љубов Ј. Иванова: Хипертекст новинске вести кроз призму медијске лингвистике	100
Lilija R. Duskajeva, Lyubov Y. Ivanova: The Hypertext of a News Item through the Prism of Media Linguistics	100
Венера Г. Фатхутдинова: Структура и семантика производных глаголов поведения в русском языке	103
Венера Габдулхаковна Фатхутдинова: Структура и семантика изведених глагола понашања у руском језику	118
Venera Gabdulkhakovna Fatkhutdinova: Structure and Semantics of Derived Verbs of Behaviour in the Russian Language	119
Гордана Р. Штасни: О транскатегоризацији и псеудотранскатегоризацији у домену простора	121
Гордана Р. Штасни: О транскатегоризацији и псеудотранскатегоризацији в пространственной сфере	143
Gordana R. Štasni: About Transcategorisation and Pseudotranscategorisation in the Domain Space	145
Душка Б. Кликовац: О природи значења везника <i>док</i> кад означава супротност (контраст)	147
Душка Б. Кликовац: О природи сојуза <i>док</i> при означенију противопостављенија (контраста)	163
Duška B. Klikovac: On the Nature of the Conjunction <i>dok</i> ('while') Denoting Opposition (Contrast)	165

Миливој Б. Алановић: Један тип допунске <i>кад</i> -клаузе	167
Миливој Аланович: Один тип придаточного <i>кад</i> -предложения	187
Milivoj Alanović: Ergänzungssatz mit subjunktor <i>kad(a)</i>	187

Некролози

Академик Предраг Пипер (1950–2021) (Рајна Драгићевић)	189
Wiesław Boryś (1939–2021) (Марта Бјелетић)	199
Дорин Гамулеску (1936–2021) (Биљана Сикимић)	203
Олга Недељковић (1937–2021) (Виктор Савић)	207

Хроника

Међународни округли сто <i>Александар Невскиј и Савва Сербскиј: подвиг и свјатост в языке, литературе, культуре, истории.</i> Институт славјанској культуры Россійского государственного университета им. А. Н. Косыгина и Институт славјановедения РАН. Москва, 24. новембар 2021. г. (Ружица Левушкина) . .	213
Научни скуп <i>Актуелна питања лексикологије и лексикографије српскога језика.</i> Андрићев институт. Андрићград, 8–10. октобар 2021. г. (Наташа М. Миланов)	217
Научни скуп <i>Актуелна питања српског правописа: Нови прилози српском правопису 2.</i> Матица Српска, Нови Сад, Одбор за стандардизацију српског језика, Београд, 23. октобар 2021. г. (Слободан Б. Новокмет)	225

Прикази и критика

Т. И. Вендина. <i>Антропологија диалектног слова.</i> Москва – Санкт-Петербург: РАН, Институт славјановедения, 2020, 682 стр. (Софија Милорадовић)	233
Татјана Трајковић, Надежда Јовић (ур.). <i>На темељима народних говора: зборник радова посвећен проф. др Јордани Марковић поводом одласка у пензију.</i> Ниш: Филозофски факултет Универзитета у Нишу, 2020, 739 стр. (Бранкица Ђ. Марковић)	243

Наташа Миланов. <i>Српски лексички фонд из угла њолисемије: глаголи, именице, њридеви</i> . Београд: Институт за српски језик САНУ, 2021, 465 стр. (Милица Љ. Стојановић)	253
Милош Ковачевић. <i>Србистички огледи</i> . Источно Ново Сарајево: Завод за уџбенике и наставна средства, 2021, 291 стр. (Миланка Бабић)	263
Илијана Чутура. <i>Међуоднос њрилога и њрилошких израза у савременом српском језику</i> . Јагодина: Факултет педагошких наука Универзитета у Крагујевцу, 2020, 295 стр. [електронско издање] (Милош Ковачевић)	275
Драгана Вељковић Станковић, Ивана Ђорђевић. <i>Меѡафоре и аналогије у настѡави српског језика – когнитивни ѡписи</i> . Београд: Јасен, 2021, 395 стр. (Јована Б. Јовановић)	284
Paweł Kowalski (ed.). <i>Słowotwórstwo w przestrzeni komunikacyjnej</i> . Warszawa: Instytut Slawistyki Polskiej Akademii Nauk, 2021, 372 стр. (Катарина Митрићевић-Штепанек)	295
Мотоки Номати и Сиори Киёсава (ред.). <i>Грамматика в обществе, общество в грамматике: исследования по нормативной грамматике славянских языков</i> . Москва: Центр славянско-евразийских исследований Хоккайдского университета, Издательский дом ЯСК, 2021, 304 стр. (Срето З. Танасић)	303

Библиографија

Библиографија за 2020. годину расправа и дела из индоевропске филологије и опште лингвистике која су изашла у Србији, Црној Гори и Републици Српској (Ана В. Голубовић)	309

Регистри

Регистар кључних речи LXXVIII књиге <i>Јужнословенског филолога</i> , св. 1	427
Регистар именâ LXXVIII књиге <i>Јужнословенског филолога</i> , св. 1	429
Напомена	451

Роман Н. Кривко*

Институт славистики Венског универзитета

ИЕРУСАЛИМСКИЈ ТИП СЛУЖЕБНОЈ МИНЕИ В ЈУЖНОСЛАВЈАНСКОЈ ПИСЬМЕННОСТИ XIV–XV ВВ.

В статье раскрывается роль сербской церковнославянской традиции афонского происхождения в становлении и распространении южнославянских служебных миней, основанных на Иерусалимском уставе. Иерусалимский устав был введён в Византии во второй половине XIII в. Древнейшие сохранившиеся славянские минеи Иерусалимского типа имеют афонское происхождение и датируются 20-ми или самым началом 30-х гг. XIV в., все эти рукописи отражают сербский извод церковнославянского языка. С 30-х – 40-х гг. XIV в. Иерусалимские минеи известны в среднезападноболгарской (македонской) традиции – как известно, территория совр. Северной Македонии входила в то время в состав Сербского царства. В восточноболгарских землях Второго Болгарского царства Иерусалимские минеи появляются к середине XIV в., после чего этот тип абсолютно доминирует в южнославянской письменности и становится единственным к концу XIV в., за исключением некоторого количества праздничных миней, использовавшихся, вероятно, в сельских храмах и длительное время сохранявших черты архаической структуры и содержания.

Ключевые слова: церковнославянский язык, древнесербская письменность, среднеболгарская письменность, церковнославянский язык сербской редакции, церковнославянский язык среднеболгарской редакции, славянские служебные минеи, славянская письменность на Афоне.

* Iroman.krivko@univie.ac.at

ВСТУПИТЕЛЬНЫЕ ЗАМЕЧАНИЯ

Становление в XIV–XV вв. славянских служебных миней Иерусалимского типа обычно рассматривается в контексте обширной афонско-тырновской письменной традиции¹. В предлагаемой статье уточняется роль сербского и болгарского монашества Афона в истории славянской гимнографии нового типа и предлагается абсолютная и относительная хронология развития «иерусалимских» служебных миней сначала в сербских и болгарских обителях Афона и затем в церковных организациях на территории Сербского и Болгарского царств. Типологические данные о составе богослужебных сборников сопоставляются с известными результатами палеографических исследований, благодаря чему удаётся получить относительно точные представления о датировке и локализации древнейших свидетелей текста и установить исторические обстоятельства зарождения «иерусалимской» гимнографической традиции в славянской письменности.

ИЕРУСАЛИМСКИЙ УСТАВ И МИНЕИ ИЕРУСАЛИМСКОГО ТИПА
В ВИЗАНТИЙСКОЙ И ПОСТВИЗАНТИЙСКОЙ ТРАДИЦИИ

Самые ранние следы Иерусалимского устава за пределами Палестины прослеживаются с XI в. Этот устав, принятый в византийском и славянском богослужении в течение XI–XIV вв., в значительной степени основан на богослужении лавры св. Саввы близ Иерусалима, хотя его основные «литургические параметры» имеют константинопольское происхождение (Пентковский 2001a, 2003a, 2004b). Греческая служебная минея Иерусалимского типа *par excellence* представлена известным изда-

¹ Об истории и типологии славянских служебных миней в этой связи см.: JAGIĆ 1886; КОЖУХАРОВ 1995: 680; НЕЧУНАЕВА 2000; ТАСЕВА 2004; TOMELLERI 2007; ЙОВЧЕВА 2014; CHRISTIANS 2018. Основной интерес исследователей славянской гимнографии сосредоточен в области древнейшего периода её истории, поэтому её Иерусалимскому типу внимание практически не уделяется. См., однако: (БОГДАНОВИЋ 1980: 168; СУБОТИН-ГОЛУБОВИЋ 1991: 254). Здесь и далее мы исходим из типологии византийских и славянских служебных миней, обоснованной в статье (KRIVKO 2011/2012). Доступ к славянским рукописям афонских собраний получен благодаря стажировке автора в Хиландарской исследовательской библиотеке Университета штата Огайо (Hilandar research library at The Ohio State University, OH, USA) в августе-сентябре 2008 г. при любезном содействии руководителя Библиотеки, проф. д-ра Предрага Матейича. Старопечатные греческие служебные минеи, хранящиеся в Государственной и университетской библиотеке Нижней Саксонии (Гёттинген) — Niedersächsische Staats- und Universitätsbibliothek Göttingen были изучены во время нучной стажировки в Гёттингене при поддержке Фонда им. Александра фон Гумбольдта и по приглашению проф. д-ра Вернера Лефельдта (2009–2010 гг.). Рукописи Народной библиотеки Сербии (Белград) изучались *de visu* в ноябре 2021 г.: за помощь в организации работы в Белграде благодарю В. Трийича, Л. Пузович, С. Елесиевич и В. Савича.

нием *Menaea Romana* 1888–1901 гг. (KOROLEVSKIJ 1949). Общеизвестные типологические признаки минеи Иерусалимского типа – распределение песнопений между утреней и вечерней (впрочем, известное и в минеях Евергетидского типа, см. далее) и наличие всенощных бдений в большие праздники, которым предшествует совершение малой вечерни (Суботин-Голубовић 1991: 254; Кожухаров 1995: 680).

Песнопения в минеях Иерусалимского типа расположены согласно их литургическим позициям, однако такой порядок не является их дифференциальным признаком: богослужебный порядок как принцип расположения гимнографического материала принят уже в греческом Тропологии младшей разновидности (VIII–IX вв.), его элементы встречаются в минеях начиная с XI в., в византийских минеях богослужебный порядок стал правилом в XIII в. и не связан с Иерусалимским уставом (Krivko 2011/2012; Никифорова 2012). Богослужебный порядок расположения текстов соблюдается и в минеях Евергетидского типа (см. далее).

Минеи Иерусалимского типа содержат следующие песнопения, ранее не встречавшиеся в минеях и обусловленные богослужебными правилами Иерусалимского устава: 1) стихиры на литии (εἰς τὴν λῆτῆν); 2) богородичен (θεοτοκίον) и крестобогородичен (σταυροθεοτοκίον) как отдельные монострофные гимны, расположенные после третьей песни канона вместе с седальном и исполняемые на «слава (Отцу и Сыну и Св. Духу) и ныне (и присно, и во веки веков)»; 3) крестобогородичен после канона; 4) седален на полиелее; 5) стихиры на пятидесятом псалме; 6) катавасия (в современном значении этого термина)². Все структурные особенности Иерусалимского типа встречаются в византийских и славянских рукописях с разной последовательностью. Седален на полиелее и богородичен (не крестобогородичен!) на *слава и ныне*, как мы увидим, свойственны также минеям Евергетидского типа, представленным в сербской традиции XIV в. и в зависящей от неё части среднеболгарского гимнографического корпуса.

Кроме литургических жанров, характерных именно для Иерусалимского устава, в минеях Иерусалимского типа встречаются чтения из обычного и стихного пролога и перикопы из Св. Писания (Krivko 2011/2012). Однако богослужебными правилами именно и только Иерусалимского

² Структурные признаки минеи Иерусалимского типа обоснованы в статье (Krivko 2011/2012). Ср. иную, более лаконичную, характеристику «новоизводных» служебных минеи Иерусалимского типа: «В новоизводните служебни минеи, съставени според Йерусалимския устав, има значителна унификация, както по отношение на състава, така и по отношение на текста. Индивидуалните особености на календарния състав обикновено се изразяват в добавяне на служби за местни светци» (Христова-Шомова 2020: 422, со ссылкой на работу Г. Попова «Старобългарска църковна поезия за Рождество Христово и Богоявление», София, 2013 г.).

устава эти чтения не обусловлены и поэтому далее не рассматриваются среди конститутивных признаков миней Иерусалимского типа.

Древнейшие византийские служебные минеи с признаками Иерусалимского типа (разделение песнопений между утреней и вечерней и наличие большой и малой вечерни) датируются XI в. и, возможно, имеют афонское происхождение – во всяком случае, они найдены в историческом рукописном собрании Великой Лавры св. Афанасия (Суботин-Голубовић 1991: 254). Окончательно Иерусалимский тип минеи в византийской традиции утверждается не позднее XIV в., хотя влияние Иерусалимского устава и отдельные признаки Иерусалимского типа (например, календарные особенности или элементы богослужебного порядка в расположении жанров) усматриваются во многих греческих и славянских источниках XI–XIII вв. (Тафт 2000; Нечунаева 2000: 61; Йовчева 2002: 117; Штерн 2004; ср. Tomelleri 2007: 116; Krivko 2011/2021). Сплошное описание византийских миней Иерусалимского типа, отличающихся большим объёмом (что, вероятно, связано и с появлением бумаги как более дешёвого писчего материала по сравнению с пергаменом), не представляет серьёзного интереса в силу предсказуемого однообразия текстов³. Заслуживает внимания, однако, структурное варьирование ранних миней Иерусалимского типа, которое легко подтвердить несколькими примерами.

1. *Sn1627*, служебная минея на июль-август, 1361 г. В начале рукописи находится *καὶὼν παρακλητικὸς εἰς τὸν Παντοκράτορα* (л. 1), который помещён вне календарного порядка. После третьей песни канона находится седален, стихиры без указания на литургическую позицию помещены после канона. Календарная, собственно минейная часть рукописи состоит из стихир, отпустительных тропарей и канонов, после третьей или шестой песни которых находится кондак. После третьей песни кондак находится только в тех случаях, когда в этой позиции нет стихир или богородична на *слава* (εἰς τὸ δόξα) и крестобогородична на *и ныне* (εἰς τὸ καὶ νῦν). После канона находится эксапостиларий и стихиры на *хвалитех* (εἰς τοὺς αἴνους). Среди богослужебных жанров Великой вечерни (ἐν τῷ μεγάλῳ ἑσπερινῷ, л. 25 об.) находятся перикопы из Ветхого Завета и стихиры на литии (εἰς τὴν λιτήν, л. 27).

2. *Vi1515*, служебная минея на январь-февраль, 1382 г. Кроме жанров, представленных в *Sn1627*, рукопись *Vi1515* содержит седалны на стихологии и на полиелее, который, согласно Иерусалимскому уставу, исполняется только в наиболее значимые праздники (μετὰ δὲ τὸν πολυέλεον ἔτερον κάθ(ισμα), л. 45 об. и др.). После шестой песни канона имеется

³ Вывод сделан на материале рукописей, перечисленных в статье (Krivko 2011/2012).

чтение из стихного пролога. Отпустительный тропарь назван субстантивированным прилагательным ἀπολυτικός. Минея предназначена для какого-то монастыря, как следует из кратких литургических указаний к празднику Богоявления: μηνὶ τῷ αὐτῷ στ´ · τὰ ἅγια θεοφάνεια τοῦ Κ(υρίου) καὶ Θ(εο)ῦ καὶ Σ(ωτῆ)ρος ἡμῶν Ἰ(ησο)ῦ Χ(ριστο)ῦ · περὶ ὧραν... ἰ´ τῆς ἡμέρας σημαίνει τὸ μέγα · καὶ συναγόμεθ(α) ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ · καὶ εὐλογοῦντος τοῦ ἱερέως ἀρχόμεθα τὸ λυχνικὸν κτλ. (л. 38 об.), – или к службе 30 января: δοξολογία μεγάλη, δίδοται ... ἅγιον ἔλαιον τοῖς ἀδελφοῖς (л. 166 об.).

Классифицирующей особенностью *Vt1515* является жанровый состав рукописи – деление служб на великую и малую вечерню отсутствует. Это не означает, что великой и малой вечерни не было в богослужебной практике: любые стихиры могли быть выбраны для исполнения в той или иной части службы.

3. *Vt1510*, служебная минея на март-май, 1431 г. Рукопись содержит типичный для Иерусалимского типа состав жанров без деления службы на малую и великую вечерню. В *Vt1510* нет лишь крестобогородичнов, на литургической позиции которых (после третьей песни канона на на слава, и ныне) находятся обычные стихиры. Минея примечательна пространными и многочисленными синаксарными чтениями. Седален на полиелее представлен один раз – в службе Благовещению 25 марта, в соответствии с требованиями Иерусалимского устава. Ещё один раз полиелей упомянут в день памяти св. Георгия: εἰς τ(ὸν) ὄρθρον... στιχ(ο)λ(ογία) καὶ ὁ πολυέλεος (л. 179 об.).

4. *Vt1559*, служебная минея на июль, 1545 г. Хотя рукопись появилась после того, как в Венеции были изданы первые старопечатные минеи⁴, структура *Vt1559* отличается от тех из них, с которыми мне удалось ознакомиться de visu⁵. Сравнение старых и современных изданий приводит к выводу, что структурно-содержательный стандарт Иерусалимского типа сложился благодаря появлению старопечатных миней и оставался неизменным до начала двадцатого века, то есть до завершения издания *Menaea Romana* (MR).

В *Vt1559* службы великим праздникам делятся на великую и малую вечерню (μηνὶ τῷ αὐτῷ κδ´ τῆς ἁγίας ὁσιομάρτυρος Παρασκευῆς ...

⁴ LEGRAND III: 305, 311–312, №№ 279, 285, 286 (служебная минея на сентябрь, 1526 г.; служебная минея на октябрь, 1527 г.; служебная минея на ноябрь, 1527 г.); FOLLIERI 1997a, 1997b.

⁵ Просмотрены издания, хранящиеся в Государственной и университетской библиотеке Нижней Саксонии (Niedersächsische Staats- und Universitätsbibliothek Göttingen): Ἀνθολόγιον τοῦ ὄλου ἐνιαυτοῦ πλουσιώτατον (Ἐνετίησιν, παρὰ Ἀντωνίῳ Πινέλλῳ, 1621); Ἀνθολόγιον τοῦ ὄλου ἐνιαυτοῦ πλουσιώτατον (Ἐνετίησιν, τυποθὲν μὲν παρὰ Ἀντωνίῳ τῷ Πινέλλῳ, 1630); Ἀνθολόγιον τοῦ ὄλου ἐνιαυτοῦ πλουσιώτερον (Ἐνετίησιν ἐκδοθὲν μὲν παρ' Ἀνδρέου Ἰουλιανοῦ τοῦ Τυπογράφου, 1662).

καὶ τῆς ἁγίας μάρτυρος Χριστίνης· στιχηρὰ ἐν τῷ μικρῷ ἐσπερινῷ τῆς ἁγίας Παρασκευῆς ἤχος πλ.´ δ´ κτλ., л. 177об.), однако полиелей и катавасия в рукописи отсутствуют. *Vt1559* содержит типичные для Иерусалимского типа богородичны и крестобогородичны на *слава*, и *ныне* после третьей песни канона и стихного синаксаря после шестой песни.

ДРЕВНЕЙШИЕ СВИДЕТЕЛИ ИЕРУСАЛИМСКОГО ТИПА
СЛАВЯНСКОЙ СЛУЖЕБНОЙ МИНЕИ

Иерусалимский устав был принят в Константинополе после 1261 г., во второй половине XIII в. он появился на Афоне и не позднее 1319 г. стал известен у славян: этим годом датируется сербский перевод Иерусалимского устава, выполненный по инициативе архиепископа сербского Никодима († 1325 г.) и называемый поэтому «Никодимов типик». До своего возведения в сан архиепископа в 1317 г. Никодим был игуменом Хиландарского монастыря, преемником его стал Гервасий, руководивший монастырём до 1335 г. По повелению Гервасия в 1331 г. инок Роман сделал ещё один перевод Иерусалимского устава, считающийся представителем святогорской редакции этого Типикона и сохранившийся в автографе переводчика (Симић 1968; Суботин-Голубовић 1991; Живолиновић 1998: 168–175; Мошин, Пурковић 1999: 34–46; Пентковски 2004а; Турилов 2012: 409–410, 418; Темчин 2019: 671 и др.).

Как полагал В. Ягич, «новый» перевод служебных миней создавался в Сербии с использованием старого в течение XIV в. (Јагић 1886: 45–132). Однако позднее было доказано, что перевод богослужебных книг, связанный с Иерусалимским уставом, выполнялся на Афоне, его появление часто связывают с деятельностью афонского старца Иоанна, который работал в начале XIV в. в Великой Лавре св. Афанасия (Йовчева 2004; Пентковски 2004а; ТАСЕВА 2006; Темчин 2019: 671–672). В качестве *terminus ante quem* появления афонской редакции славянских богослужебных книг предлагался к. XIII в. (СПАСОВА 2007). Относительно недавно было высказано утверждение, что наличие «двух весьма различных переводов одного вторично восстановленного песнопения [речь идёт о службе св. Савве Сербскому и её источниках – Р. К.] соответствует двум южнославянским справам по Иерусалимскому уставу: сербской и болгарской» (Темчин 2019: 671). О наличии двух «справ» служебных миней по Иерусалимскому уставу, сербской и болгарской, до сих пор ничего не было известно, древнейшие источники служебных миней иерусалимского типа на славянской почве на данный момент не выявлены, динамика распространения «иерусалимских миней» в славянских церковных организациях на территории Афона, Сербии и Болгарии остаётся неясной.

Следуя перечисленным выше типологическим признакам и учитывая палеографическую датировку источников, можно установить самые ранние известные на сегодняшний день источники Иерусалимского типа славянской служебной минеи. Древнейшими свидетелями иерусалимского типа славянской служебной минеи оказываются три рукописи, написанные во втор. пол., «не ранее конца лета 1332 г.» (Турилов 2012: 387), или в сер. 1330-х гг. неизвестным сербским писцом рашской школы: *Пант11* (декабрь-февраль), *Хил145* (март-май), *Хил147* (июнь-июль)⁶. Эти рукописи образуют один литургический комплект вместе с Евангелием-апракосом *Хил31* и частью пергаменной Псалтири *Хил453*, все эти памятники происходят из карейской келии св. Саввы Освященного; *Пант11* написан на пергамене, *Хил145* и *Хил147* – на бумаге⁷. Создание полноценного комплекта богослужебных книг, «написанных одним писцом и предназначенных для одного храма», связано, вероятно, с поддержкой Хиландара сербским королём Стефаном Душаном в 1332-м г., когда «игумен ... Гервасий получил от ... Душана средства ... на приобретение третьего адельфа для карейских келиотов и 16 июля того же года братский собор монастыря утвердил эту продажу» (Турилов 2012: 387). Следовательно, активное становление Иерусалимского типа славянской служебной минеи началось на Афоне при хиландарском игумене Гервасие или немногим ранее (возможно, в последние годы игуменства Никодима, т.е. до 1317 г.)⁸.

Пергаменная минея *Пант11* примечательна наличием служб сербским святым. Она содержит особую редакцию службы св. Симеону Мироточивому, архетип которой атрибутируется св. Савве Сербскому, и «карейскую редакцию» службы св. Савве, причём афонская минея в каждом случае представляет собой второй по древности список службы (ШПА-

⁶ Т. Суботин-Голубович сближает *Хил147* со служебной минеей на июнь-август XIV в. Деч32: «Прва половина XIV века обележена је појавом прелазних облика какви су, нпр. ДЕЧ. 32 или ХИЛ. 147» (Суботин-Голубовић 1991: 258).

⁷ См. о рукописях: (Турилов 2012: 387; Турилов, Мошкова 2016: 202–203, 208–209, 216). Часть рукописи *Пант11*, 6 лл. (фрагмент первой тетради), находится в Ягодине (Завичайный музей, Тирич 1) (Турилов, Мошкова 2016: 202). Этот фрагмент остался нам недоступным.

⁸ Ср.: «У овом периоду [перв. пол. XIV в. – Р. К.] се у српским минејима по први пут појављују службе состављене од мале и велике вечерње и јутрења. Службе овога типа су у Србији, захваљујући посредству Свете Горе, вероватно биле познате и раније, о чему би сведочиле Теодосијевој служби Сави и Симеону, настале у првим деценијама XIV в.» (Суботин-Голубовић 1991: 259; то же: Суботин-Голубовић 2007: 445). Отметим, однако, что службы св. Симеону, св. Савве и прп. Петру Коришскому, «составленные по всем правилам Иерусалимского устава» (Суботин-Голубовић 2007: 445), отражают эти правила только в существенно более поздних списках, относящихся к эпохе господства Иерусалимского устава, чем объясняется инновационная структура этих служб.

диер 2018: 140–141, 2019; Шпадиер 2018; 2019а: 559, 2019б). Признаков Иерусалимского устава в службах сербским святым нет, редакция службы св. Савве возникла раньше, чем редакция, атрибутируемая Феодосию Хиландарскому (Шпадиер 2019: 410). В свою очередь, служба св. Симеону Мироточивому в афонской версии «могла бы быть древнейшей – в структурном смысле – из всех донныне известных версий Службы святому Симеону авторства Саввы» (Шпадиер 2019: 412).

Пант11 имеет неоднородную структуру, местами более древнюю, чем *Хил145* и *Хил147*, и носит следы более ранних типов минеи. Более того, в *Пант11* упоминается даже канон на агрипнии, что обусловлено влиянием Евергетидского богослужебного устава (см. далее): «На агрипнији се, уз Канон Сави, упућује на Канон Пресветој Богородици (у тексту га нема)» (Шпадиер 2019а: 559). В основной части рукописи отсутствуют богородичны и крестобогородичны – они помещены на лл. 248–251 после основной календарной части, что указывает на относительную новизну или непривычность этого монострофного жанра в составе служебной минеи. В рубрике, предваряющей текст богородичных и крестобогородичных, указано, что они *всѣмъ глѣвомъ подѣбны* и добавлено, что эти гимны *прилагаемъ на все дѣни къ стѣрамъ* л. 248.

В соответствии с Иерусалимским типом в *Пант11* имеются седальны на стихологии – на *·Ѡ· сѣло · сѣ · гла · Ѡ· по · оудивисе* л. 25 (далее следует полный текст седальна; аналогичные примеры на лл. 26 об., 32, 35, 59, 72, 214), на кафизме (л. 93 об.) и на полиелее (лл. 96 об., 166, 214), а также стихирь на литии (л. 49) (в рукописи встречаются библейские перикопы, л. 169 и чтения из нестишного Пролога, л. 169). Однако начиная с л. 231 об. (служба прп. Тимофею, 21 февраля) состав и структура служб меняются: они состоят из стихир (без указания литургической позиции), отпустительного тропаря, обозначенного с помощью зачала, и канона с седальном после третьей песни. Такая структура сохраняется до л. 236, на котором, после лакуны, находится часть службы Обретению главы Иоанна Предтечи (до л. 239 об.). Эта служба полностью построена по Иерусалимскому типу и содержит богородичен на *и ныне* (при том, что богородичны помещены в отдельной части рукописи!), седальны на стихологии (л. 237 об.), стихиру по 50-м псалме (л. 238), седален по полиелее (л. 237 об.) и светилен (л. 239 об.) (а также библейские перикопы). Начиная с л. 240 (служба свт. Тарасию, еп. Константинопольскому, 25 февраля) возобновляется более ранний структурный тип: службы состоят, как правило, из трёх стихир и канона с седальном после третьей песни. Эта структура сохраняется до л. 248 об., на котором начинается текст богородичнов и крестобогородичнов. Завершается рукопись седальнами Богородице на лл. 251–252.

Согласно предварительным наблюдениям, *Пант11* в ряде мест содержит старый перевод, в точности, однако, не совпадающий с древне-новгородскими служебными минеями на декабрь-февраль из синодального комплекта, которые датируются XII в. и являются древнейшими сохранившимися источниками этого текста. Сравнение *Пант11* с заведомо поздней служебной минеей Иерусалимского типа на февраль, сербского извода (ок. 1593 г.), *Хил241*⁹, доказывает, что некоторая часть февральских служб *Пант11* (напр., обретению главы Иоанна Предтечи, 24 февраля) действительно не соответствует новому переводу (в *Хил241* он содержится на лл. 139 об.–150) и следует более ранней традиции. Эти наблюдения соответствуют структуре *Пант11*, которая в разных своих частях содержит черты как Иерусалимского, так и более раннего типа. Иерусалимский тип минеи и связанные с ним переводы и редакции переводов засвидетельствованы в *Пант11 in statu nascendi*. Датировка *Пант11* определяет время появления служебных миней Иерусалимского типа, которое следует определять втор. пол. 20-х – нач. 30-х гг. XIV в. Первоначальное структурное редактирование служебных миней по Иерусалимскому типу производилось на основе древних переводов. Писцовые записи *Пант11*, изученные и опубликованные И. Шпадиер (Шпадиер 2021), свидетельствуют, что при составлении этой минеи использовались разные источники или же что антиграф сверялся с другими рукописями.

Большая древность *Пант11* по сравнению с двумя другими рукописями карейского комплекта, *Хил145* и *Хил147*, просматривается не только в структуре (в хиландарских рукописях отсутствуют части, организованные по более раннему типу), но и в материале письма: пергаменная *Пант11* типологически и текстологически древнее, чем бумажные *Хил145* и *Хил147*. Это ещё раз подтверждает идею П. Матейича о роли бумаги в распространении богослужебных рукописей, связанных с введением Иерусалимского устава, в частности, служебных миней, требующих большего количества песнопений, чем рукописи ранних типов (Матейић 1987).

В состав служб бумажной минеи карейского комплекта *Хил145* входят, кроме обычных минейных жанров, богородичен и крестобогородичен на *слава*, и *ныне* (в том числе после седальна) и после третьей песни канона (л. 1–3 об.). В заглавиях канонов регулярно указываются не только имена авторов, но и акrostихи. В оформлении текста видны следы прямого контакта с греческой орфографией. Так, в *Хил145* на л.

⁹ Для столь позднего времени состав и структура минеи *Хил241* предсказуемы: в рукописи службы делятся на великую и малую вечерню, из типичных жанров Иерусалимского типа представлены все — богородичны и крестобогородичны на *слава*, и *ныне*, стихиры на литии и по 50-м псалме, седальны по полиелее и на стихологиях, катавасия.

11 приведён не только перевод акростиха, но и его греческий оригинал, написанный той же рукой, при этом каллиграфический славянский устав переходит в византийский литургический минускул, ударения и знаки придыхания расставлены правильно, что указывает на знакомство с византийским письмом: $\kappa\acute{\alpha} \cdot \epsilon\mu\omicron\upsilon\zeta\epsilon \kappa\rho\alpha\epsilon\gamma\rho\alpha\upsilon\epsilon\sigma\iota\epsilon \cdot \sigma\iota\grave{\iota} / \gamma\epsilon\rho\alpha\sigma\iota\mu\omega \tau\omicron\nu\upsilon \acute{\alpha}\iota\upsilon\nu\omega\upsilon\varsigma \sigma\tau\acute{\epsilon}\rho\omicron\varsigma$ ¹⁰ плѣкѡ. ѿвсиѣ. герасіѡу хвалѣ іако вѣнцѣ [так!] плетѣ ѿвсиѣ *Хил145* 11. Похожие явления – не редкость в афонских рукописях. В *Хил146* (бумажная служебная минея на март-июнь западноболгарского и сербского изводов, 40-е гг. XIV в.¹¹) дата службы сщмч. Антипе написана по-гречески минускулом: $\mu\eta\upsilon\iota \tau\omicron\upsilon \acute{\alpha}\nu\tau\omega \cdot \acute{\alpha}\iota$ ¹². В *Зогра35* заглавие ирмоса в одном случае обозначено в греческой графике $\iota\rho\mu\omicron\varsigma$ 64; в *Хил142* на лл. 3, 18, на поле рядом с зачалом канона воспроизводится имя Иоанна Монаха в форме двух грецизированных лигатур, типичных для византийской минеи, а на полях лл. 22 об. и 30 помещена монограмма Феофана Начертанного, причём в том виде, в каком она обычно представлена в современных *Хил142* византийских рукописях. Такая же монограмма отмечена в *Хил143* на л. 64.

Третья, бумажная, минея карейского комплекта *Хил147* имеет тот же жанровый состав, что и *Хил145*, среди языковых особенностей этой рукописи обращают на себя внимание две формы: род.п. ед.ч. чѣтыридесетнѣцоу вм. $\text{чѣтыридесат(ь)нѣца}$ (егда $\hat{\eta}$ $\alpha\lambda\lambda\hat{\eta}\gamma\iota\alpha$ творимь метаніе по образѣ велике чѣтыридесетнѣцоу *Хил147* 1) и ж.р. вин.п. ед.ч. все вм. в(ь)сѣ или в(ь)сѣ (все свою жизнь бѣи вѣстилъ еси *Хил147* 5 об.). Написание ϵ вм. «этимологически корректного» ѣ или ѣ объясняется только как графический рефлекс мены юсов $\text{ѣ} \rightarrow \text{а}$ в гипотетическом среднеболгарском протографе с последующей передачей $\text{а} \rightarrow \epsilon$, закономерной на сербской почве. Это свидетельствует о раннем среднеболгарском текстологическом слое, использованном при создании славянской Иерусалимской минеи. Другие примеры такой мены в *Хил147* найти не удалось, очевиден их окказиональный характер, не связанный с узусом писца и обусловленный влиянием протографа. К сожалению, уникальность примеров не позволяет судить о влиянии среднеболгарского протографа с абсолютной уверенностью.

Свидетельством Иерусалимского типа *in statu nascendi* и прямого контакта с греческой письменностью являются в *Хил147* окказиональные эксперименты с гимнографической терминологией – разъяснение греч.

¹⁰ В рукописи подчёркнутые буквы образуют лигатуру, типичную для византийского минускула.

¹¹ Сербский писец заполнял лакуны. См. о рукописи: (Турилов, Мошкова 2016: 209).

¹² Подписная йота отсутствует в соответствии с орфографией византийского минускула.

κανών ‘канон, гимнографический жанр’ с помощью внутритекстовой глоссы правило в соответствии с первым основным значением греческого слова: канѡн · рѣкше правило · пѣ · ѡ · гла ꙗко по соу ходивъ изъл · *Xил147* 9; правило · гла · ѡ · пѣ · ѡ · рѣ Тристаты крѣпкыѣ *Xил147* 23 об. Другие примеры употребления лексемы правило ‘гимнографический канон’ в источниках и словарях неизвестны.

Отдельную проблему представляет пергаменная сербская служебная минея на сентябрь–октябрь *НБКМ*, № 518, которая датируется в каталоге Б. Цонева (1923: 50) XIII–XIV вв. Часть этой рукописи находится в Народной библиотеке Пловдива «Иван Вазов» (№ 145 [682]) (6 лл.) и в виде ещё одного отрывка (2 лл.) – в *НБКМ*, № 1369 (Турилов 2014: 622–625). «В настоящее время невозможно однозначно решить вопрос, как же именно соотносятся между собой софийские и пловдивские отрывки ... – являются ли они частями одного кодекса ... или же двух отдельных томов одного комплекта» (Турилов 2014: 624). К. Станчев (1982: 19–20) датирует пловдивский фрагмент, вслед за Б. Цоневым, XIII–XIV вв., однако современные исследователи придерживаются датировки перв. четв. XIV в. (Христова et al. 1996; Станкова 2001), «и это, по всей видимости, вполне обосновано» (Турилов 2014: 623). Рукопись переписана неким анагностом Георгием, который переписал «пергаменную Триодь постную (Загреб, ХАЗУ, III b 18), датируемую в литературе началом или первой четвертью XIV в. и даже 1330-ми гг. ... что представляется излишне поздним» (Турилов 2014: 624, 646, примеч. 53). Из числа жанров Иерусалимского типа минея содержит богородичен и крестобогородичен на *и ныне*, причём всякий раз название жанра выписано единообразно: ѡ крѣгоу *НБКМ* 518, л. 1, 1 об. и др. Службы разделяются на вечерню и утреню, в остальном же рукопись демонстрирует обычную инновационную структуру с богослужебным порядком жанров (стихиры, канон, седален, кондак с икосом, отпустительный тропарь, светильны), с той особенностью, отмеченной Р. Станковой (2001: 42), что кондак может встречаться также после третьей песни канона (ср. выше ту же особенность в греч. минее *Sn1627*). Исключением – как и в пергаменной сербской минее третьей четв. XIV в. *НБС*, Рс 646 (см. далее) – являются канон на павечернице (св. Андронику), что отражает реликтовое влияние Евергетидской традиции: прѣпѡбномуу андронькоу · поемъ на павѣрни · канѡн л. 17 об., а также богородичен или крестобогородичен на отпущеніи, который встречается почти во всех службах (лл. 1, 4 об., 8 об., 9 об., 14, 22, 25, 37, 43, 57 и др.) и всякий раз положен после светильна в самом конце последования, причём в каждом случае приводится его полный текст. Перед канонами выписаны славянские переводы акростихов, ср. в том числе редкий для этого периода грецизм *акростих*: канѡнъ · имы н-акростѣ се л. 11 об.

Перевод, содержащийся в этой рукописи, требует отдельного изучения, что же касается типологической характеристики минеи *НБКМ* 518, то перед нами – упрощённая форма Иерусалимского типа. На фоне полного отсутствия ранних «иерусалимских» миней болгарского извода у нас нет никаких источниковедческих оснований предполагать, что такой «иерусалимский» образец сербской минеи имел болгарское происхождение и был создан в Великой Лавре свт. Афанасия (ср. иначе: Темчин 2014: 192), хотя при составлении нового структурного типа действительно использовались тексты болгарского извода, находящиеся в Великой Лавре. Об этом прямо свидетельствует повторяющаяся в нескольких сербских рукописях запись, помещённая в самом конце службы св. Иерофею после стихир на *слава*: *сию не пише* [так! – *вм.: не пише или не писаше?*] *изводь лаврьскы . но испахь ю ѿ стѣра . тѣмь б̂ . не имѣ* *НБКМ* 518, л. 11¹³. Начало записи переводится без затруднений: ‘эта [стихира] не пишется в лаврском изводе, но я выписал её из стихирая’, – однако значение придаточного предложения следствия неясно. С. Ю. Темчин (2014: 185), уделивший этой записи особое внимание, ошибочно раскрывает сокращение *б̂* как «бо(г)», что даёт синтаксически неполноценную конструкцию (при глаголе *имѣти* отсутствует обязательный прямой объект) с неясным содержанием: «... поэтому Бог не имеет» – почему и чего? Столь же неясным остаётся смысл фразы, если сокращение *б̂* читать как частицу *бо* в сочетании с союзом *тѣмь*: «таким образом не имеет» – что и чего?

Сокращение *б̂* следует читать в его очевидном значении – *богородичен*, и именно так используется написание *б̂* в *НБКМ* 518 (см. выше о богородичных в этой рукописи). В результате мы получаем экзистенциальную конструкцию с глаголом *имѣти*, хорошо известную в сербском литературном языке и в фольклоре, но до сих пор не выявленную в раннем материале (строго говоря, самыми ранними недатированными сербскими текстами, где до сих пор была известна такая конструкция, оказываются тексты фольклорные) (Шлунд 2018, там же литература). Полный перевод записи должен выглядеть так: ‘эта [стихира] не пишется в лаврском изводе, но я выписал её из стихирая, поэтому богородична [после неё] нет’. Богородичен действительно находится перед стихирой Иерофею, а не после неё, то есть не в абсолютном конце службы, о чём идёт речь в записи. Для остальных случаев, как было сказано, финальное расположение богородична в службе является правилом (лл. 1, 4 об., 8 об., 9 об., 14, 22, 25, 37, 43, 57 и др.). Эта запись тем самым указывает на важнейшую структурную особенность минеи, на основе которой составлялся текст типа *НБКМ* 518 – она содержала в конце служб, то есть

¹³ См. подробно об этой записи: (Темчин 2014).

на опусте, богородичен, что встречается в минеях Евергетидского типа (см. далее о среднеболгарской минее *НБКМ* 113 и о младшей части Братковской минеи).

Учитывая современную палеографическую датировку рукописи *НБКМ* 518 первой четвертью XIV в. и принимая во внимание более развитую иерусалимскую структуру в минеях карейского комплекта, становление Иерусалимского типа славянской минеи в его начальных формах следует датировать вторым или третьим десятилетием XIV в. и локализовать его в сербских скрипториях Афона.

Минеи 30-х – 70-х гг. XIV вв. западноболгарского (македонского) и сербского изводов: полный Иерусалимский тип и его упрощённые формы

Следующим по времени сохранившимся представителем Иерусалимского типа славянской минеи, наиболее близким к византийским образцам *par excellence*, является бумажный комплект служебных миней 1330–1340 гг. западноболгарского (македонского) извода с сербскими дополнениями: *Хил142* (сентябрь-октябрь), 1335–1345 гг.; *Хил146* (март-июнь), 1330–1340 гг.; *Хил148* (июль-август), 1335–1345 гг.¹⁴

Рукописи *Хил142*, *Хил146* и *Хил148* имеют одинаковую структуру. *Хил148* содержит катавасии (112 об., указаны в виде зачала: кѣта наѣрътавъ, жьзьль въ вѣръдъ таниѣ; то же – лл. 115, 137 об., 139 и т. д.), крестобогородичны (кѣтъ в 120, 123 об., 124 об., 209 и т. д., кѣтъ в 201, 205), богородичны на *слава*, и *ныне* (лл. 129, 207, 209 об., 214 и, как правило, на тех же листах, что и крестобогородичны), стихиры на литии (лл. 135 об., 212 об. – въ литиа), седальны по стихологии (лл. 137, 148, 153 об., 156 об., 214 и др.) и по полиелеи (л. 137), стихиры по 50-м псалме (лл. 137, 166 об.). В состав служб входят библейские перикопы (л. 137 об., 164 об.), в канонах переводится акростих в соответствии с греческим формуляром заглавия канона. В службе Преображению выделена малая вечерня (л. 134), но отдельная рубрика для великой вечерни отсутствует. Напротив, в службах Успению (л. 164) и Усекновению главы Иоанна Предтечи (л. 211 об.) обозначена только великая вечерня, а рубрики для малой вечерни нет. Что касается содержания минеи и её календаря, то в службе первого августа содержатся гимны Происхождению древ честнаго животворящего Креста и связанные с этой службой молитвы на освящение воды (л. 117 об.). В славянских минеях ранних типов этих текстов нет (Кривко 2008: 82). Рукопись содержит новый перевод.

¹⁴ См. о рукописях: (Турилов 2012: 343, 346 [литература]; Турилов, Мошкова 2016: 194–195, 209, 218–219).

О состоявшемся становлении Иерусалимского типа в сербской хиландарской традиции к сер. XIV в. свидетельствует ряд других бумажных хиландарских рукописей:

Хил141, служебная минея на сентябрь 1355–1365 гг., сербского (рашского) извода, содержит библейские перикопы, катавасия, богородичны и крестобогородичны на *слава*, и *ныне*, богородичны после светильна, стихиры на литии (въ литию 56 об. – εις την λιτήν), песнопения распределяются между малой и великой вечерней;

Хил144, служебная минея на декабрь, 1355–1365 гг., сербского (рашского) извода, содержит крестобогородичны, завершающие циклы стихир «на *Господи, воззвах*» (лл. 1 об., 3 об.) и на *слава*, и *ныне* (лл. 2, 4 об., 8 об., 12 об.), библейские перикопы (л. 13), седален на полиелее (полиелеѡ · сѣ 25 об.), катавасия (лл. 17, 18 об., 19, 19 об.), песнопения распределяются между малой и великой вечерней (л. 13, прп. Саввы Освященного);

Хил143, служебная минея на декабрь, 1360–1370 гг., сербского (рашского) извода, содержит полные тексты богородичнов и крестобогородичнов «на *слава*, и *ныне*» (л. 13, 71 об.), седалны после стихологий (л. 71 об.) и по полиелеѡ (л. 71 об.), песнопения распределяются между малой и великой вечерней.

Иерусалимский тип отражает и служебная минея на сентябрь–октябрь третьей четв. XIV в. (ок. 1350–1365 гг.) сербского (рашского) извода *НБС* Рс 646, написанная на бумаге и пергамене (Штавланин-Ђорђевић et al. 1986: 338–339). Кроме обычных жанров, расположенных в богослужебном порядке, рукопись отражает разделение службы на малую и великую вечерню (лл. 14, 14 об., 44, 44 об.). К типологически характерным жанрам и терминам относятся: по полиелеѡи · сѣ л. 16 об., 54 об., седален по стихологии (л. 31 и др.), крестобогородичны, в том числе выписанные полностью (с обычным варьированием термина) лл. 39, 41, 59 (въ крѣѡу), крѡѡѡ л. 39, 42 об., 52. В одном случае обращает на себя внимание параллельная терминология, отражающая влияние более ранней, евергетидской, практики: На велицѡи вѣрни · агрипныѡ л. 14 об. Вероятно, реликтом евергетидской практики является и предписание о минейном каноне на повечерии: прѡбномуѡ аньдроньскоу поѡѡ на павѣрнѡи канѡѡ л. 78 об.

В сербской традиции сер. XIV в. известны минеи, отражающие Иерусалимский тип в упрощённом виде. К этим рукописям относится пергаменная служебная минея на март рашского извода *Хил160* (сер. XIV в.) – «минейна Романа», писца, написавшего хиландарский список Иерусалимского устава 1331 г. (Живолиновић 1998: 174; Турилов 2012: 409–410, 418; Турилов, Мошкова 2016: 206–207). Почерк Романа – «устав хиландарской школы сер. XIV в.» (Турилов 2012: 409–410, 418). Жанровый состав *Хил160* сопоставим с *НБКМ* 518, о которой шла речь выше:

рукопись содержит богородичны и крестобогородичны на *слава, и ныне* (лл. 1 об. – 2, 6 об., 9, 15), седален на полиелее (40 мчч. Севастийских: по полиелею сѣ гл̑ ѿ 33). Простота служб связана, вероятно, с тем, что на март обычно приходится Великий Пост, во время которого также используются песнопения Триоди (возможно, однако, эта рукопись отражает некий ранний Иерусалимский тип, представленный в *НБКМ* 518). Единство *седален – возглас «слава, и ныне» – богородичен – крестобогородичен* выдерживается в рукописи последовательно. В заглавиях канонов указаны переводы греческих акростихов, на полях располагаются грецизированные монограммы византийских гимнографов (л. 6 и др.), как и в *НБКМ* 518.

Праздничная минея на январь–август из собрания Великой Лавры *Z42*, середины XIV в., сербского (рашского) извода также представляет собой сокращённый вариант минеи Иерусалимского типа. Её состав подробно описан авторами каталога, которые, в отсутствие на момент описания историко-типологической классификации византийско-славянских служебных миней, обратили внимание, что в некоторых службах *Z42* может отсутствовать канон (Мателіс, Bogdanović 1989: 414–431). Действительно, многие службы *Z42* содержат стихирь (на *Господи, воззвах* и на *слава, и ныне*), канон с седальном после третьей песни и кондаком и иконом после шестой песни – однако канон отсутствует в службах прп. Ефрему Сирину (28 января) и Макарию Великому (19 января). Служба прп. Макарию состоит из трёх стихир на *Господи, воззвах* и двух стихир на *слава, и ныне*. Вместо канона имеется богослужебное указание, согласно которому на утрени нужно исполнять канон октоиха: на ѱ канѡ въ ѡ л. 6. Сокращение богослужения за счёт устранения гимнов минейного круга – один из приёмов, использованных при составлении этой рукописи, см., напр., на л. 6 об.: и нѡа б̑ на сѣвъ въ ѡ ‘и ныне, богородичен, [стихирь] на стиховне в октоихе’. Богородичен на *и ныне* является особенностью Иерусалимского типа, однако ни полный текст, ни глас, ни музыкальная модель, ни зачало этого песнопения не указаны, так же, как и на л. 7 об.: сѣа тѣже и нѡ б̑ ‘на *слава* тот же [седален], на *и ныне* богородичен’; то же на лл. 8 об. (нѡ б̑ :), 10 (сѣа и нѡ б̑), 10 об., 23. На л. 20 об. богородичен обозначен с помощью зачала: на и нѡ б̑ кто не блажить тебе прѣ:. Как правило, минейные песнопения сокращаются за счёт канонов и стихир на стиховне, на их литургической позиции предписываются песнопения седмичного цикла, которые должны быть взяты из октоиха – использование гимнов октоиха вместо минейных песнопений является основным приёмом сокращения службы: На сѣвъ въ ѡ 7; на ѱ канѡ въ ѡ по ·Г· пѣ сѣ (далее следует полный текст седальна) 7 об. (21 января, служба Максиму Исповеднику); На и нѡа б̑ на сѣвно въ ѡ 8; на ѱрни · ѡба канѡна въ ѡ по ·Г· пѣ сѣ (далее следует

зачало подобна и полный текст седальна) на сѣвъ въ ѡ 8 об.; на ѣ въ ѡ вса служба 10; на ѣ сѣвъ въ ѡ 10 об.

Историческая характеристика минеи Z42 определяется жанровым составом служб, а не их краткостью. На принадлежность Z42 к Иерусалимскому типу указывают седален на полиелее (по полиелеи сѣвъ гла ѣ·10 об., далее следует полный текст седальна), стихиры на литии (л. 33) и выделение в службах Преображению (6 августа) и Успению (15 августа) великой вечерни (лл. 207 об., 219). Кроме того, на л. 195 помещены стихиры Происхождению древ честнаго животворящего Креста (1 августа) – празднику, который отсутствует в славянских рукописях ранних традиций (Кривко 2008: 82). Перевод, который содержится в Z42, соответствует минеям Иерусалимского типа. Замеченный архаизм – подобен кондака свв. Киру и Иоанну (31 января), соответствующий древнейшей славянской редакции кондака Рождеству Христову (Кривко 2011: 717–721, 726): дѣла днь прѣбога[*таго раждаетъ*] ÷ 28. Та же особенность отмечена и в пергаменной минее сокращённого или раннего иерусалимского типа на сентябрь-октябрь *НБКМ*, № 518 (л. 71 об.).

ПАРАЛЛЕЛЬНАЯ ТРАДИЦИЯ: ЕВЕРГЕТИДСКИЙ ЛИТУРГИЧЕСКИЙ ТИП

Было бы неверно полагать, что распространение Иерусалимского типа минеи в первой половине XIV в. равномерно и поступательно охватывает всю сербскую традицию. В тех рукописях, которые связаны не с Афоном, а с сербскими церковными организациями на более северных территориях Сербской державы, до середины XIV в. прослеживается влияние Евергетидского устава, введённого в монастыре Богородицы Благодетельницы в долине реки Студеницы в к. XII в. и, вероятно, немногим позднее принятого в Хиландарском монастыре (Пентковский 2016/2019: 47–51). Совпадение некоторых признаков Иерусалимского и Евергетидского литургических типов служебной минеи объясняется, возможно, общим палестинским происхождением Иерусалимской и Евергетидской традиций, усвоенных в византийском мире через константинопольское и малоазийское посредство.

Евергетидский устав сложился в монастыре Богородицы Евергетиссы, или Благодетельницы, около Константинополя в сер. XI в. под влиянием литургических традиций Малой Азии, восходящих, в свою очередь, к палестинским (Пентковский 2003б; 2004). Влияние Евергетидского устава прослеживается не только в служебных минеях, но и в месяцесловах южнославянских евангелий (Суботин-Голубовић 1998, 2012, 2014: 181; ДОГРАМАДЖИЕВА 2008). Византийские служебные минеи, построенные по Евергетидскому уставу, неизвестны, поэтому славянские служебные минеи Евергетидского типа являются уникальными

свидетелями утраченного или до сих пор не выявленного греческого типа. Славянская евергетидская традиция представлена также сербским Хиландарским уставом и Студеническим типиконом, который зависит от Хиландарского устава или же восходит напрямую к греческому Евергетидскому уставу; в обоих славянских уставах отсутствуют богослужебные части (ЖУХАС-ГЕОРГИЕВСКА 1995). Неясно, существовал ли отдельный перевод Евергетидского устава на славянский язык в виде отдельной книги. Вероятно, именно отсутствием богослужебной части этого устава у славян объясняется то, что пространные литургические рубрики, отражающие Евергетидский устав, вошли в состав древнесербских служебных миней, в частности, *Хил608* – пергаменной рукописи нач. XIV в. рашского извода, которая включает в себя относительно точный перевод фрагментов греческого Евергетидского устава (СУБОТИН-ГОЛУБОВИЋ 1998). Важнейшей структурной особенностью *Хил608* как минеи Евергетидского типа является наличие гимнографического канона на двух литургических позициях, на утрене и на особом богослужении, которое в воскресные и праздничные дни предшествовало утрене: на павѣрнѣи · кѣ · прѣ · л. 114. Похожая особенность свойственна некоторым южноитальянским минеям, в которых положено петь канон не только на утрене, но и на службе, ей предшествовавшей (κανὼν ψαλλόμεν[ον] τῆ ἑσπ[ερῖνῃ?]) (КРИВКО 2011/2012: 46–47). В случае с сербскими минеями мы, судя по содержанию опубликованных литургических рубрик, имеем дело не с итальянским, а с евергетидским влиянием (СУБОТИН-ГОЛУБОВИЋ 1998: 156–176)¹⁵.

Две литургические позиции богослужебного канона как важнейший отличительный признак Евергетидского типа отмечается в ряде других рукописей, имеющих, кроме и другие типологические особенности, неизвестные в минеях более ранних типов: 1) богородичен на *слава и ныне* (известный и в минеях иерусалимского типа) и богородичен перед отпустительным тропарём (богородичен на отпусте), 2) катавасия (содержание термина отличается от принятого в минеях иерусалимского типа), 3) седален на стихологии, 4) седален по кафизме, 5) седален по полиелее (известный и в минеях иерусалимского типа), 6) тропарь на *Бог Господь*. К известным нам минеям Евергетидского типа относятся пергаменные рукописи *Д32*, *НБКМ 113*, *НБКМ 522*, *НБС Рс 647* (младшая часть Братковской минеи) и *НБС Рс 5*. Славянские минеи Евергетидского типа структурно неоднородны и содержат архаический пласт в виде оригинальных славянских гимнов «корпуса Климента» или переводных праздничных

¹⁵ К сожалению, качество микрофильма, с которым я мог работать, не позволяет сделать какие-либо наблюдения о структуре *Хил608*, кроме указания на единственный уверенно читаемый пример канона на *навечернице*.

блаженн, что является несомненным архаизмом и отражает существенно более ранний пласт древней славянской гимнографии (см. о них: Пентковский, Йовчева 2001: 42–43, 50–56). Ранее отмечалось, что полные тексты праздничных блаженн содержатся в *НБКМ* 113 (Пентковский, Йовчева 2001: 50–56); добавим, что они упоминаются и в литургических рубриках *НБС* Рс 647 (полные тексты гимнов отсутствуют).

Д32, древнесербская пергаменная служебная минея на июль-август первой трети XIV в., известная по имени писца как «Оливерова минея», типологически и содержательно сходная со среднеболгарской мине-ей *НБКМ* 113 со службами с 29 июня по 31 августа, датируемой втор. пол. XIII в. (Богдановић и др. 2011: 103–107; Турилов 2012б: 13). Обе рукописи текстологически неоднородны и содержат тексты широкого историко-культурного диапазона, от канона свт. Климента Охридского Успению Богородицы до фрагментов службы мчч. Борису и Глебу (Костадинова 2003, 2004; Суботин-Голубовић 1992; Павлова 2008: 35). Службы содержат стихиры, кондак с икосом после шестой песни, чтения из нестишного пролога, светильны (в виде зачал). Светильны становятся устойчивым элементом славянской минеи впервые именно в рукописях Евергетидского типа (ср. ANDREEV 2020). Кроме того, в *Д32* представлены следующие характерные «евергетидские» жанры:

канон на «панахис», службе, которая параллельно называется в рукописи гречизмом *агрипния* (при этом в заглавиях канонов могут указываться имена византийских гимнографов – впервые в славянской традиции как регулярное явление): На панѧ .ка̇ .пи̇ .Деке̇ .кз̇ . На ѿ̇ . бѣ̇ гѣ̇ . трѧ̇ . тѣ̇ . по̇ стѣ̇ло̇ . сѣ̇ въ̇ ѿ̇ . У̇темь̇ ѿ̇ прѣ̇вѣ̇жещи̇хъ̇ книгь̇ ... ка̇ . гл̇ . ѿ̇ . Де̇ѿ̇фа̇ 61 об.; На панѧ̇ . агрипни̇е̇ . Ка̇ . бѣ̇ци̇ . въ̇ насто̇я̇щимь̇ гл̇а̇ 73 об.; на панѧ̇ . ка̇ . дн̇еви̇ 81; на панѧ̇ . ка̇ . гл̇ . д̇. (далее следует полный текст канона свт. Климента Охридского в службе предпразднству Успения, лл. 90 об. – 91 об.);

богородичный тропарь на *слава и ныне*, который обычно указывается только с помощью сокращения, его полный текст не выписывается – и̇ в̇, л. 58 об.; с̇ла̇ . и̇ нѣ̇на̇ . и̇ в̇ л. 69 об.; с̇ла̇ . и̇ н̇ . гл̇ . д̇. (далее следует монострофный гимн без указания жанровой принадлежности, по содержанию – богородичен) 69 об.; с̇ла̇ . и̇ н̇ . гл̇ . д̇. (далее следует монострофный гимн без указания жанровой принадлежности, по содержанию богородичен) 87, то же – на лл. 90 (в службе предпразднству Успения), 94, 95 об., 103 (в службе попразднству Успения);

катавасия – катѧ̇вѧ̇ . прѣ̇вѣ̇бръжени̇ю̇ . въ̇спо̇ю̇ ти̇ гѣ̇ бѣ̇ *Д32* 58 об.;

седален на стихологии – л. 75 (полный текст), лл. 69, 82, 84 (из октоиха, только заглавие);

седален по кафизме – л. 75 (полный текст);

седален по полиелее: сѣла . и ѿ . тоу же . по́мь . полиелею . по́мь . сѣ . гл̣ . ѿ̣ . (далее полный текст седална) л. 75;

ср. термин полиеле (в литургической рубрике, служба Успению) л. 97 об.;

тропарь на *Бог Господь* (в литургических рубриках).

Среднеболгарская минея на июнь-август *НБКМ* 113 втор. пол. XIII в., которая структурно и литургически соотносится с сербской минеей *ДЗ2*, содержит седален после третьей песни, кондак с икосом после шестой песни, там же находятся чтения из нестишного пролога (см. о рукописи: ЦОНЕВ 1910: 83–85). После канона помещаются светилен и стихиры на *хвалите*. В службах большим праздникам *НБКМ* 113 находятся литургические рубрики и библейские перикопы. В соответствии с евергетидской практикой выписаны блаженны на литургии: на лѣи бл̣жены гл̣ · ѿ̣ · кер̣м̣ :- Др̣вва р̣ди адамы б̣и иселень (далее полные тексты блаженн до л. 91). Богородичные тропари на *слава*, и *ныне* обозначаются только в виде сокращений, их зачала при этом не указываются: сѣла и ѿ̣ · б̣ · л. 7. Полный текст богородична помещён на л. 92 об., терминологическое обозначение отсутствует, вместо названия гимна указано его посвящение Богородице: И ѿ̣ вѣи гл̣ · б̣ · ‘и нынѣ, [тропарь] Богородице, глас второй’ (полный текст богородичного тропаря). Ср. на л. 35 об.: и нынѣ · б̣ · тр̣о гл̣ · б̣ · ‘и нынѣ, богородичен тропарь, глас второй’ (далее полный текст тропаря); и нынѣ · б̣ · тр̣о гл̣ · ѿ̣ :- 41.

В ряде случаев богородичен на *и ныне* завершает службу, напр.: лл. 10, 15, ср. и нынѣ · б̣ · пр̣д̣ 20 об. – терминологическое употребление *богородичен праздника* со всей очевидностью указывает на параллелизм и даже взаимозаменяемость в определённых литургических позициях богородичного тропаря как монострофного гимна и *тропаря праздника*, или *отпустительного тропаря*. Ср. тропарь на *Бог Господь*: на ѿ̣ б̣ · б̣ · гл̣ · тр̣о ‘на утрене *Бог Господь*, [затем] тропарь’ 35 об.

Во многих службах *НБКМ* 113 отсутствует канон – служба состоит из трёх стихир (напр., л. 21, мч. Акента, 3 июля; л. 21, прп. Андрея Критского, 4 июля, и т. д.). После службы Успению до службы Усекновению главы Иоанна Предтечи (29 августа) сокращены все службы, каноны отсутствуют, то же – в службе мч. Филику (30 августа), в службе 31 августа – лакуна. Упомянуты седален на стихологии (по ст̣хо сѣ в ѿ̣ л. 36) и седален на полиелее (служба Преображению): полиели · по̣ сѣ гл̣ · ѿ̣ · л. 67. Отмечена катавасия в значении ‘один из ирмосов канона’: ка̀д̀васи́а ир̣мо̣ вѣи ѿ̣вр̣за ѿ̣ста м̣о̣ л. 94. Неоднократно упомянуты каноны на агрипнии: На агрипнии к̣а̣ л. 41 об.; И по̣е к̣а̣ · г̣ · вь ѿ̣ єдинь · и пр̣д̣ · б̣ · гл̣ · ѿ̣ · ѿ̣вр̣за ѿ̣ста на пр̣ѣпр̣д̣ ... гл̣ · г̣ · ... п̣и на агрипни̣ л. 76 об. – 77 (служба 12 августа); На агрипнии к̣а̣ гл̣ · б̣ · л. 82 об. (предпразднство Успения, далее следует полный текст канона Успению); на агрипни̣ к̣а̣ · вѣи иже и вь навѣе̣ · 92 об.

Показателен своего рода «список» евергетидских жанров в следующей литургической рубрике: На ѱ бѣ гѣ трѡ по ѿ / сла и нѣ · б · по стѣхѡ сѣ гл · д · 51 об. В заглавиях канонов и в литургических рубриках упомянуты имена гимнографов в форме притяжательных прилагательных, что не свойственно иерусалимскому типу, где для этого используются субстантивные формы: и поѣ ка̇ козми̇ ... дроу̇ ивано̇ ... ка̇ козми̇ гл̇ · д̇ · л. 85.

Младшая часть Братковой минеи (НБС Рс 647), часть конволюта, датируемая перв. пол. (втор. четв. или 30-ми гг.?) XIV в. (Штавлъанин-Торъевич и др. 1986: 340–345), разделяет тексты на вечерню и утреню и имеет следующий состав служб, сопровождаемых пространными литургическими указаниями: светилен и богородичен после 9-й песни, стихиры, тропарь (без дополнительного терминологического уточнения – *празднику* или *отпустительный*), седален после третьей песни канона, седален на стихологии, кондак после шестой песни (без икоса, кроме службы предпраздства Успению Богородицы), богородичен на стиховне (ѿ на сти̇ л. 282) и богородичен перед отпусом, напр. ѿ · ѿпоу̇ на дѣр҃ги̇ вса̇ слоужба̇ ноѣр̇ · д̇ · л. 279; ѿ · ѿпоу̇ л. 283 об.; ѿ трѡ̇ мнѣ̇ твоѡ̇ л. 280 об. (т.е. после богородичного тропаря следует общий тропарь мученикам на отпусте вечерни; далее следует описание утрени); ѿ · ѿпоу̇ · стѡмоу̇ л. 282; ѿ · на ѿпоу̇ · трѡ̇ · стѡмоу̇ л. 288 об. (то же – л. 299); ѿ · трѡ̇ · стѣр҃тми̇ стѣни̇хъ · на ѣр҃ни̇ бѣ̇ гѣ̇ трѡ̇ тѣж̇ л. 288 об.; см. богородичен на *слава* и *ныне*: сла̇ и нѣна̇ · ѿ л. 297 (то же – л. 299), причём название тропаря приводится в той же субстантивной форме дат. п., что и в НБКМ 113, которая предполагает эллиптическую конструкцию [*тропарь*] *Богородице*: н-дѣ̇ · бѣ̇ гѣ̇ трѡ̇ · прѣсѣ̇р҃тѡмоу̇ сла̇ и нѣна̇ · вѣи̇ л. 295; сла̇ и нѣна̇ · гл̇ · г̇ · вѣи̇ · л. 297 (далее полный текст тропаря Успению Богородицы). Отмечен тропарь на *Бог Господь*: на ѣр҃ни̇ бѣ̇ гѣ̇ трѡ̇ мнѣ̇ твоѡ̇ гѣ̇ л. 282 об., бѣ̇ гѣ̇ трѡ̇ стѡмоу̇ л. 286 об., на ѣр҃ни̇ бѣ̇ гѣ̇ · трѡ̇ · л. 291 (то же – л. 297 об., см. также предыдущую цитату) и седален по полиелее: тѣ̇ полиелее̇ [так!] ... поѣ̇ [так!] сѣ̇ гл̇ · г̇ · (далее полный текст седална) л. 297 об., ср. термин полиелеи̇ лл. 293 об., 297 об. и морфологически неадаптированное (?) заимствование типика (ср. греч. τὰ τυλικά) ‘изобразительные’: на дѣр҃ги̇ типѣ̇ · ѿ̇ каѣ̇на̇ л. 297. Наконец, дифференциальный признак минеи Евергетидского типа – канон на «панахиде» – отмечен в службе предпраздству Успения Богородицы: На панахѣ̇ каѣ̇ · гла̇у̇ дѣ̇внаго̇ · н-дѣ̇ · бѣ̇ гѣ̇ трѡ̇ · по̇ г̄ · ц̄ · по̇ стѣлѣ̇ · сѣ̇ л. 293 об. Укажем на грецизм – термин *херономия* ‘дирижирование хором’: на сти̇ · стѣ̇ · гл̇ · самоглно̇ · съ̇ херономие̇но̇ л. 290 об.

НБС Рс 5, втор. пол. XIV в.; сербская (рашская) пергаменная служебная минея на сентябрь-октябрь отражает структуру служб, тождественную Д32 и младшей части Братковой минеи (НБС Рс 647): в богослужебном порядке расположены канон с седалном после третьей песни и с кондаком после шестой, после девятой песни находятся светильны,

стихиры на стиховне, на *слава и ныне* и на *хвалите*; рукопись содержит проложные чтения из нестишного Пролога, библейские перикопы и пространные литургические указания в начале или в конце служб¹⁶. Миней *НБС Рс 5*, отражает следующие жанры и литургические термины, свойственные Евергетидскому типу минеи:

канон на *панахиде* – на *панахѣ* . *каѹ* . л. 2 об., 5; на *панахѣ* . *каѹ* . *покааньнь* . *глѹ* 4 об.;

отпустительный тропарь (свойственный и Иерусалимскому типу, и более ранним типам минеи) – на *ѡпѹ* *тѣ* л. 2 об.; *тѣ* . *глѹ* . *ѡ* . 58 об.;

праздничные блаженны на утрене и на литургии – на *оѹ* . *блѣне* . *ѡ ставши* *ѡ прѹ* 6 об.; на *лѹрг* . *блѣне* . *крѹгѹ* . *пои* . *развѣ нѣ* . *дондеже ѡдаси* . *прѹ* . л. 23; на *лѹрги* . *блѣне* . *днѣ* . и *тѣ* . *сѣтым* . и *ѡ* . л. 71;

полиелей (значение не проясняется) – *тѣ полинѣ* л. 16 об.; *н-ѹ* . *по ѡ* . *плѣмѣ* . *оѡ* . *сѣхо* . и *полиелее* л. 43;

катавасия – *катавасиѹ* . *крѹга наѹрътавь* л. 17;

«изобразительные» тропари (*типика*) – на *лѹр* . *типи* . *ѡ каѹ* . *сѣго* . *глѹ* . *л.* лл. 23, 53, 67 об.; на *лѹ* . *типи* . *ѡ каѹ* 37 об.; на *лѹ* . *типи* . *днѣ* 40;

богородичен на стиховне, на *слава и ныне* и на *Бог Господь*: и *ѡ* . на *ѣ* . *въ ѡ* . *л.* л. 23 об. (там же и на лл. 26, 35 об., 40, 42, 45, 47, 50 об., 68 и др. предписывается богородичен на *слава и ныне*, зачало и полный текст которого всякий раз отсутствует); и *нѣ* . *ѡ* . *тѣ* . *глѹ* . *ѡ* . *тѣвѣ мѣти испытно сѣсе[ся?]* (только зачало тропаря свв. женам; богородичен предписывается после *и ныне* и перед отпустительным тропарём) л. 40 об., то же – л. 73; и *нѣ* . *ѡ* . *тѣ* . *глѹ* . *ѡ* . *сѣ* (зачало тропаря апостолам);

тропарь на *Бог Господь* – *н-ѹ* . *бѣ гѣ* . *тѣ* . *сѣои* . и *ѡ* . л. 24.

Литургические и календарные рубрики отражают влияние народной речи, ср.:

формы отрицательного местоимения *нишѣо* и относительного местоимения *шѣа* – на *хвали гѣ* *ницо* л. 4; *ѡце случѣт се* . *въ нѣ* . *прѹ* . *сии* . *ницо* . *ѡ вскрѣнь* . *не поѣм* : *ни каѹ* . *иногѣ ца* л. 15 об.;

регулярное окончание *ѣ* в формах существительных ж.р. им. и вин.п. мн.ч. – *сѣре passim*, (на *оѹ* .) *блѣне* (. *ѡ ставши ѡ прѹ*) 6 об.;

эллиптическая конструкция с агрибутивной группой в составе генитивной формы несогласованного определения и согласованной формы притяжательного прилагательного: *въ* . *кѣ* . *прѣобнаго ѡца нашѣ* . *куриѹака* . *анахаритѡва*

¹⁶ См. о рукописи: (Штавьлянин-Горѣвѣтъ et al. 1986: 7–10). Фрагмент этой рукописи, 2 лл., хранится в Пантелеимоновом монастыре на Афоне (Пант. 80), в каталоге он – как, видимо, и основная часть рукописи – охарактеризован как «Миней служебная по Иерусалимскому уставу с житиями из нестишного Пролога» (Турилов, Мошкова 2016: 191). Происхождение рукописи неизвестно, афонский отрывок остался нам недоступен.

[так!] ‘в 29-й [день] [память] преподобного отца нашего Кириака Анахорета’ л. 48 об.;

лексические и фразеологические особенности –

оутръниѣ(ь)нии ‘относящийся к утрени’: еѣне . оутрънино л. 4 об. – дериват оутръниѣнии указывает на производящую основу оутръниц- и на церковно-обиходную форму оутръница ‘утреня’;

крѣстьны(и) днь ‘пятница (?)’: аще слоучи се . крѣтны днь . или вскрнь то . [с]ѣ . глау л. 5;

наед(ь)но ‘вместе, одновременно’: похвалоу александра мни . ѣтнаго крѣта . свръшають ѣ наедно л. 16 об.;

починѣкъ, в сочетании на починѣ (л. 19 об.) ‘сначала’.

Языковое и текстовое разнообразие литургических рубрик в минеях Евергетидского типа, которые могут представлять относительно точный перевод греческого оригинала (*Хил608*, см. выше) или, как в случае с *НБС Рс 5*, содержать близкий к народноязыковому пересказ соответствующих богослужебных предписаний, – всё это свидетельствует скорее об отсутствии славянской версии Евергетидского богослужебного устава в виде отдельной книги. Это объясняет появление разнообразных в языковом и содержательном отношении богослужебных рубрик, отражавших неединообразную евергетидскую богослужебную практику ad hoc, осложнённую архаизмами предшествующих эпох.

Скопльская среднеболгарская праздничная пергаменная минея (*НБКМ 522*) XIII в. также содержит древний текстологический пласт «корпуса Климента», в частности, оригинальные гимны и древнейшие версии гимнов переводных. Состав и структура текстов отражает инновационный тип: в рукописи встречаются библейские перикопы, песнопения расположены в богослужебном порядке, светильны следуют после канона. Имена авторов канонов отсутствуют. В литургических рубриках усматривается влияние типиконов южноитальянской традиции (Пентковский 2012: 405), хотя вторую литургическую позицию для гимнографического канона – канона на павечернице – правомерно сопоставлять и с евергетидской практикой: на павѣрнице же поёмъ къ златоуѣтовъ *НБКМ 522*, 1 об.; то же – лл. 63, 165. Структурные особенности и состав жанров соответствуют Евергетидскому типу: седален после кафизм (лл. 128, 139, полный текст), богородичны на *и ныне*, которые выписаны полностью либо только в виде сокращения или зачала – и нѣтъ · в̣ · трѣ · гла · д̣ · 9 об. (полный текст: 9 об. – 10), 25 об. (полный текст), с̣ла · и нѣтъ · в̣ · 15 об. (полный текст), 83 об. (полный текст); и нѣтъ · в̣ · противъ гла · ѣ · 103; богородичен в виде сокращения: с̣ла · и нѣтъ · в̣ · на с̣ти · ст̣ры гла · ѣ · л. 15; то же – лл. 17 об., 18 (указано зачало), 20 об. (указано зачало); и · в̣ · на с̣ти · въ ѿ

· 20; и нѣтъ · вѣ · на сѣи · въ ѿ · 20 об.; ср.: и ѿ · сладости дѣломъ 382 л. 45; Бѣе ты ꙗси лоза истиннаѧ · 383 л. 83. Упомянут *полиелей* и седален по полиелее: пѣ · полиелеѡ · тѧ · сѣ · гла · ѿ · д̣. (полный текст седальна, служба Рождеству Христову;) л. 152 об. (форма отмечена Т. В. Пентковской [2004: 239]). Значение термина *полиелей* не уточняется: очевидно, его правомерно соотносить с типиконами южной Италии, где термин *о полудеос* обозначал 135-й псалом, входивший в состав праздничных антифонов (Пентковский 2001б: 144). Учитывая, однако, создание рукописи *НБКМ* 518 в зоне влияния Евергетидского устава, мы вправе сравнивать форму полиелеѡ с этим уставом, хотя точное значение термина *о полудеос* в его греческом оригинале также неясно: он может обозначать 135-й псалом или всю первую славу 19-й кафизмы в праздничные дни, связанные с почитанием Христа или Богородицы (Кривко 2018: 250, там же литература).

NB архаическое обозначение гласов с пятого по восьмой через косвенный глас – *гласъ искръ*: пѣ · полиелеѡ · тѧ · сѣ · гла · ѿ · д̣. л. 152 об.; полиелеѡ · тѧ · сѣ · сѣ · гла · ѿ · д̣. пѣ · дѣггльскѣ · л. 184; На хвали гѧ · стѣры · гла · ѿ · д̣ · самоѿ · л. 187 об.; гла · ѿ · д̣ · самоѿ · л. 188, сѧ · ѿ · нѣтъ · гла · ѿ · д̣ · самогласно · л. 188 об., силевестроу · ѿ · д̣ · л. 189; на хвали гѧ · стѣры · воукновныѧ гла · ѿ · вѣ · (славянские азбучные стихиры Крещению с архаической системой счёта гласов) л. 195 об. и т.д. Блаженны в рукописи отсутствуют, регулярно употребляются тропари праздника (полные тексты или только упоминание) и седальны на стихологиях (л. 37 об., 169 и т.д. – в литургических рубриках; полный текст на лл. 91 об., 205 об., 211: По сѣило · сѣ · ѿ · д̣).

Среднеболгарские служебные минеи Иерусалимского литургического типа

Первые свидетели средневосточноболгарской традиции служебной минеи Иерусалимского типа – две пергаменные рукописи тырновского извода перв. пол. или сер. XIV в., переписанные неким иереем Грубаном: *Хил609* и *Пар23* (Турилов 2012а: 344–345; Турилов, Мошкова 2016: 217). Использование древнего писчего материала – пергамена коррелирует с наличием в обеих рукописях относительно ранних структурных и содержательных элементов при слабой выраженности Иерусалимского типа.

Хил609 содержит, согласно каталогам, песнопения на июнь-июль. Фрагменты этой рукописи находятся в БРАН, 4.5.21 (*Сырку* 39), 5 лл., и РНБ, *Пог.* 49, 2 лл. (Богдановиѣ 1978: 214, № 609; Турилов 2012а: 343; Турилов, Мошкова 2016: 217). «Основная часть хиландарской рукописи до сих пор остается по существу не исследованной. Описатели ее петербургских фрагментов считают их происходящими из кодекса, следующего Иерусалимскому уставу» (Турилов 2012а: 345). Предполагается, что рукопись *Хил609* содержала службы также на май, которые, соглас-

но имеющимся описаниям, утрачены (Богдановић 1978: 214; Турилов, Мошкова 2016: 217). На самом деле из майских служб утрачено не всё, хотя и почти всё: первые листы рукописи содержат службу ап. Еремею (или Ерме), память которого совершается 31 мая. Перед этим текстом находятся катавасия и девятая песнь канона прп. Исаакию (30 мая). Переводы служб не совпадают с редакциями, известными в древненовгородских минеях, наличие катавасии указывает на Иерусалимский тип. Службы на конец мая содержатся на лл. 1–4, следовательно, дальнейшей необходимости в гипотетическом характере суждений о первоначальном составе *Хил609* нет. Службы *Хил609* содержат богородичны и крестобогородичны на *слава, и ныне* (лл. 4 об., 7, 9), катавасии (лл. 9, 9 об.), полиелей в большой праздник (л. 65). Разделение на великую и малую вечерню не отмечено, перед нами – упрощённая структура Иерусалимского типа, известная и на византийской почве. В связи с августовской минеей *Пап23*, также переписанной Грубаном, было справедливо замечено, что «отклонения от стандартной минеи по Иерусалимскому уставу являются своеобразной приметой времени, подтверждающей предложенную датировку комплекта – на раннем этапе распространения у южных славян нового типика (первая половина – середина XIV в.) характерен не разрыв с традицией, а разнообразные опыты гибридизации нового и старого» (Турилов 2012а: 345).

Служебная минея на август *Пап23*, фрагмент которой хранится в РНБ (Ф. п. I. 51), известна своей текстологической неоднородностью (Турилов 2012а: 85, 344, 347, 348). В рукописи содержится пласт оригинальной славянской гимнографии из «корпуса Климента» (трипеснец Константина-пресвитера Успению Богородицы и канон Климента Охридского Положению ризы и пояса Богоматери) (Попов 1995; Турилов 2012а: 345), который сосуществует с новым переводом служебных миней, выполненном в связи с введением Иерусалимского устава. Этот пласт представлен, в частности, службой Происхождению древ Честнаго животворящего Креста (1 августа), новым переводом канона предпразднству Успения *Тáфφ παρθενობόχφ* (л. 61) (см. об этом каноне: Кривко 2012: 177–205) и службой свв. патриархам Александру, Иоанну и Павлу Новому (30 августа), которая отсутствует в славянских служебных минеях более ранних типов (Кривко 2008: 82–87). В согласии с новой практикой, в заглавиях канонов указаны авторы. Наконец, *Пап23* содержит фрагменты среднеболгарского перевода, появление которого предшествовало литургической реформе на основе Иерусалимского устава (Кривко 2006; Йовчева 2007).

Структура *Пап23* имеет признаки Иерусалимского типа. На лл. 13 об., 16 после седальна, расположенного после третьей песни канона, помещён богородичен на *слава, и ныне*, то же – на лл. 112 (*с̀ла и нѣтъ в̀:-*),

112 об., 114 об., 115, 116 об., 122, 122 об., 124 об., 125, 127, 127 об., 128, 130, 134 об. (135 об.), 135 (136). Крестобогородичны находятся на лл. 16, 34 об. (крѣо·ѣ·), 112, 112 об. (крѣо·вѣрѣнъ – редчайший случай почти полной записи термина, причём в конце строки, когда писцы обычно употребляли экономные написания; скорее всего, это объясняется относительной новизной термина в данном регионе в момент создания рукописи), 114 об., 116 об., 122, 123. Кроме перечисленных очевидных случаев употребления богородичных тропарей, на лл. 36, 46 об. *Пар23* помещены монострофные гимны на *слава*, и *ныне* после третьей песни канона без обозначения жанра. В минее Иерусалимского типа эту позицию занимает богородичен, и действительно, на л. 36 находится монострофный гимн, посвящённый Богородице, однако на л. 46 об. в этой же позиции помещена стихира Преображению¹⁷. Наиболее устойчивой позицией богородична на *слава*, и *ныне* в *Пар23* является позиция после седальна на третьей песни канона, однако на л. 19 богородичен на *слава*, и *ныне* помещён после стихир на *Господи возвах*.

В целом, из всех «новых» жанров именно монострофные богородичны (в меньшей степени – крестобогородичны) представлены в *Пар23* относительно последовательно, причём их наибольшая концентрация прослеживается в пределах успенского цикла и сразу после него. Вероятно, это связано с одной из содержательных особенностей *Пар23*, которая, словно в соответствии с многочисленными византийскими служебными минеями Иерусалимского типа на август (см. шифры греческих рукописей афонских собраний в: Кривко 2006: 44), включает в себя необычно большое для славянской традиции количество гимнов Успению Богородицы, причём эти гимны неоднократно повторяются (Турилов 2012а: 345), как и в византийских рукописях.

Кроме монострофных богородичных гимнов, в *Пар23* употребляются и другие жанры Иерусалимского типа. В службе Преображению на л. 24 об. (23 об.) находятся два седальна на стихологии и по полѣлейи ·сѣ· 24 об. (23 об.). Седальны на стихологиях находятся также на лл. 35, 40 об., 49, 54 об. – 55, 76 (на .л̣. сѣл̣о. сѣ., на .ѣ. сѣл̣о. сѣ.), 91 об., 96 (95), 101 об., 106, 128. Стихиры на литии отмечены на лл. 67 (на литї . стї), 126 об., стихира по 50-м псалме – на л. 69 (по ѥ.мъ ѡ.л.мъ . стїа самогл̣ана). Катавасия помещена на лл. 25 об. (24 об.), 26 об., 28 об. (27), 132, библейские перикопы – на лл. 66, 78 об., 125. На л. 4 об. жанр катавасии рядом с монострофным гимном указан в виде пометы на левом поле. Наконец, великая вечерня упомянута в *Пар23* один раз на л. 124 об. в службе Усекновению главы Иоанна Предтечи. Термин *великая вечерня* употреблён не в заглавии

¹⁷ Аналогичное положение обычных, небогородичных стихир на литургической позиции богородична после третьей песни канона отмечено выше в византийской минее *V1510*.

службы, а в краткой литургической рубрике, предписывающей порядок чтения первой кафизмы Псалтири с гимнографическими припевами: на великои вечерни сѣло бжєнь м[уж]... 124 об.

О становлении Иерусалимского типа в среднеболгарской традиции свидетельствует служебная минея на январь *Зогр35*, которая датируется сер. XIV в.: в её состав входят седальны на стихологии (л. 4 об.) и по полієлені (л. 5), стихиры по пятидесятом псалме (л. 5–5 об.), катавасии после шестой, седьмой, восьмой и девятой песней канонов (л. 7 об.), светилен (лл. 16, 127), крестобогородичны (лл. 92, 127) и богородичны (л. 156), сѣры на литии (л. 138 об.). В большие праздники совершалась и малая, и великая вечерни (л. 137 об.), на повечерии может исполняться канон (на павѣрници канѣ 37 об.) или трепеснец (трузьвєнецъ на павѣрнѣ 11 об.).

В XV в. Иерусалимский тип служебной минеи на южнославянской почве почти не знает исключений, насколько об этом можно судить по бумажным рукописям сербского и болгарского извода, которые нет смысла рассматривать подробно: *Хил151*, праздничная минея на сентябрь-декабрь, ср.-болг. (валашск.?), перв. четв. XV в.; Великая Лавра, *Z54*, праздничная минея на сентябрь-август, перв. пол. XV в., ср.-болг.; Великая Лавра, *Z55*, служебная минея на сентябрь-октябрь, сербск. (рашск.), перв. пол. XV в.; *Хил150*, праздничная минея на сентябрь-январь, сербск. (рашско-ресавск.), конволют 1425–1435 (лл. 1–229) и 1550–1560 гг. (лл. 230–299). Состав жанров может варьироваться: напр., в *Хил149*, праздничной минее на сентябрь-август сербского (рашского) извода 1425–1435 гг., отмечен лишь один крестобогородичен (л. 60) и отсутствуют отпустительные тропари.

На фоне масштабного распространения на славянском юге служебных миней Иерусалимского типа к сер. XIV в. исключение представляют праздничные минеи, отражающие «консерватизм, присущий части продукции скрипториев Македонии (преимущественно, очевидно, малых) второй половины XIV–XV вв., использующих сербскую орфографию» (Турилов 2014: 511). Судя по содержанию писцовой записи в одной из таких рукописей, сербской пергаменной служебной минее последней трети XIV в. из собрания ГИМ (Москва), Хлуд. 164 (Турилов 2014: 511–517), речь может идти о рукописях, предназначенных для сельских храмов, в меньшей степени отражавших инновации крупных монастырских центров. Изучение их типологических особенностей выходит за рамки данной статьи.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Славянские минеи Иерусалимского литургического типа появились в течение первой четверти XIV в. на Афоне, вероятнее всего, во

втором или третьем десятилетии XIV вв.¹⁸ Древнейшие свидетели этого типа – сербская служебная минея анагноста Георгия *НБКМ 518* первой четверти XIV в. и комплект карейской келии прп. Саввы Освященного *Пант11*, *Хил145* и *Хил147* 20-х или нач. 30-х гг. XIV в., причём пергаменные рукописи *НБКМ 518* и *Пант11* отражают Иерусалимский тип менее последовательно, чем бумажные *Хил145* и *Хил147*. *Пант11* содержит элементы более ранней структуры, которая обусловлена влиянием сербского гимнографического корпуса эпохи свт. Даниила Печского и восходит в конечном итоге к Евергетидскому типу славянской служебной минеи, сложившемуся в к. XII в. или в XIII в. Ранее отмечалось сходство ранней «иерусалимской» минеи *Хил147* и «евергетидской» минеи *Д32* (Т. Суботин-Голубович). Графико-орфографические болгаризмы, прямое влияние греческого письма в заглавиях канонов и эксперименты с гимнографической терминологией подтверждают, что Иерусалимский тип славянской минеи возник в зоне болгарско-сербско-греческого языкового контакта, то есть в международном монастырском центре – на Афоне.

Самый ранний комплект славянских служебных миней с полным набором черт Иерусалимского типа имеет западноболгарское (македонское) происхождение, отражает несомненное сербское влияние (содержит сербские вставки), написан на бумаге и датируется 30-ми – 40-ми гг. XIV в. (*Хил142*, *Хил146*, *Хил148*). В отличие от более ранних миней Иерусалимского типа, этот комплект содержит полностью новый перевод. Его завершение следует датировать немногим более поздним временем (втор. пол. 30-х гг. XIV в.), чем появление первых миней с признаками Иерусалимского типа. Этот тип первоначально складывался на основе более ранних текстов и демонстрирует преемственность по отношению к сербским минеям Евергетидского типа.

Источником распространения Иерусалимского типа минеи на славянском юге было сербское монашество Афона, в первую очередь Хиландар и карейская келия прп. Саввы Освященного, пользовавшиеся прямой поддержкой Стефана Душана. В качестве источников текста сербской служебной минеи Иерусалимского типа использовались неизвестные среднеболгарские минеи Великой Лавры. Судя по содержанию сербских писцовых записей, эти минеи содержали как минимум один признак евергетидского типа, однако их точная типологическая

¹⁸ Этот вывод заставляет усомниться в том, что службы хиландарского инока Федосия (XIII в.?) были изначально составлены по правилам Иерусалимского устава, или же начало активной творческой жизни этого автора следует датировать не ранее, чем первой четвертью XIV вв. (ср. иначе: Шпадилер 2015: 67, 2019а: 562). Если тексты Федосия Хиландарского созданы в XIII в., то их организация согласно требованиями Иерусалимского устава является результатом позднейшей адаптации песнопений к новой литургической практике. (См. также примеч. 8.)

принадлежность остаётся неясной. По этой причине наличие более ранних, чем сербские, среднеболгарских миней Иерусалимского типа в нач. XIV в. представляется не очевидным и требует доказательств. Начало становления иерусалимской минеи приходится на время игуменства Никодима и Гervasия, когда были сделаны сербско-церковнославянские переводы Иерусалимского устава. Судя по всему, ключевую роль в дальнейшем распространении корпуса богослужебных книг Иерусалимского типа играли церковные организации Сербского царства, в границах которого Святая Гора находилась с 1345-го по 1371-й гг. Об этом свидетельствуют сербский и западноболгарский (македонский) изводы и самых ранних, и самых полных славянских миней Иерусалимского типа.

Сербский и западноболгарский (македонский) компонент славянской гимнографии Иерусалимского литургического типа смещает историко-географическую перспективу «афонской sprawy» с северо-востока, от Тырнова, на северо-запад к вардарскому региону, который в рассматриваемую эпоху полностью входил в состав Сербского царства.

Афонское происхождение Иерусалимского типа славянской минеи и его активное распространение прежде всего в рамках сербского и западноболгарского (македонского) изводов объясняет некоторое отставание средневосточноболгарской тырновской минейной традиции Иерусалимского типа от сербской и западноболгарской (македонской). Такое отставание, впрочем, характерно не только для средневосточноболгарского гимнографического корпуса, но и для тех сербских и среднеболгарских миней начала XIV в., которые отражают Евергетидский литургический тип, сложившийся в к. XII в. или в XIII в.

Самые ранние средневосточноболгарские свидетели Иерусалимского типа служебной минеи – рукописи иерея Грубана, *Хилб09* и *Пар23* перв. пол. или сер. XIV в. По структурным особенностям эти рукописи близки более раннему сербскому (карейскому) комплексу с его слабо выраженными Иерусалимскими особенностями. Закономерно, что самые ранние тырновские служебные минеи написаны на пергамене, в отличие от немногим более старших бумажных миней Иерусалимского типа из хиландарского собрания.

Во второй половине XIV в. становление Иерусалимского типа минеи на славянском юге стало совершившимся фактом, он представлен многочисленными рукописями сербского (рашского и ресавского) и среднеболгарского (в том числе валашского) изводов сер. XIV–XV вв. Исключение представляют праздничные служебные минеи западноболгарского (македонского) ареала, использующие сербскую орфографию, предназначавшиеся, вероятно, для богослужения в сельских храмах, слабо подверженных влиянию крупных монастырских центров.

СОКРАЩЁННЫЕ НАЗВАНИЯ РУКОПИСНЫХ СОБРАНИЙ

- Д* Собрание славянских рукописей монастыря Высокие Дечани (Високи Дечани)
- Зогр* Собрание славянских рукописей Зографского монастыря (Афон)
- НБС* Народна библиотека Србије (Београд), рукописна сбирка
- Пар* Bibliothèque nationale de France (Paris), cod. Coisl. slav.
- Пант* Собрание славянских рукописей монастыря св. Пантелеимона (Афон)
- Хил* Собрание славянских рукописей монастыря Хиландар (Афон)
- Vt* Собрание греческих рукописей Ватиканской апостолической библиотеки (Ватикан)
- Sn* Собрание греческих рукописей монастыря св. Екатерины (Синай)

Цитируемая литература

- БОГДАНОВИЋ, Димитрије. *Катѡлог ћирилских рукописа манастѡира Хиландара*. Београд: Српска академија наука и уметности, Народна библиотека Србије, 1978.
- [BOGDANOVIĆ, Dimitrije. *Katalog ćirilskih rukopisa manastira Hilandara*. Beograd: Srpska akademija nauka i umetnosti, Narodna biblioteka Srbije, 1978]
- БОГДАНОВИЋ, Димитрије. *Истѡрија сѡпаре срѡске књижевности*. Београд: Српска књижевна задруга, 1980.
- [BOGDANOVIĆ, Dimitrije. *Istorija stare srpske književnosti*. Beograd: Srpska književna zadruga, 1980]
- БОГДАНОВИЋ, Димитрије, Љубица Штавлѡанин-Ђорђевић, Биљана Јовановић-Стипчевић, Љупка Васиљев, Луција Цернић, Мирослава Гроздановић-Пајић. *Оѡис ћирилских рукописних књига манастѡира Високи Дечани*. Књ. 1. Београд: Народна библиотека Србије, 2011 (= Опис јужнословенских ћирилских рукописа, 4).
- [BOGDANOVIĆ, Dimitrije, Ljubica Štavljanin-Đorđević, Biljana Jovanović-Stipčević, Ljupka Vasiljev, Lucija Cernić, Miroslava Grozdanović-Pajić. *Opis ćirilskih rukopisnih knjiga manastira Visoki Dečani*. Knj. 1. Beograd: Narodna biblioteka Srbije, 2011 (= Opis južnoslovenskih ćirilskih rukopisa, 4).
- ДОГРАМАДЖИЕВА, Екатерина. „Евергетидски памети в славенски евангелски месецослови“. *Palaeobulgarica = Старобългаристика* 32/1 (2008): стр. 13–18.
- [DOGRAMADZHIJEVA, Ekaterina. „Evergetidski pameti v slavenski evangelski mesetsoslovi“. *Palaeobulgarica = Starobalgaristika* 32/1 (2008): str. 13–18]
- ЖИВОЈИНОВИЋ, Мирјана. *Истѡрија Хиландара, 1. Од оснивања манастѡира 1198. до 1335. године*. Београд: Просвета, 1998.
- [ŽIVOJINOVIĆ, Mirjana. *Istorija Hilandara, 1. Od osnivanja manastira 1198. do 1335. godine*. Beograd: Prosveta, 1998]
- ЀОВЧЕВА, Марија. „Предизвикателства на ранните славянски служебни минеи“. *Palaeobulgarica = Старобългаристика* 4 (2002): стр. 104–120.
- [YOVCHEVA, Mariya. „Predizvikatelstva na rannite slavyanski sluzhebni minei“. *Palaeobulgarica = Starobalgaristika* 4 (2002): str. 104–120]
- ЀОВЧЕВА, Марија. „Новоизводният славянски Октоих по найранния препис в кодексите 19 и 20 от манастира «Св. Екатерина» в Синай“. В: Лора Тасева, Марија Ѐовчева, Кристиан Фос и Татяна Пентковская (ред.). *Преводите*

- през XIV столетие на Балканите. Доклади от меѓународната конференција Софија, 26–28 јуни 2003. Софија: ГорексПрес, 2004: стр. 205–234.
- [YOVCHEVA, Mariya. „Novoizvodniyat slavyanski Oktoih po nayranniya prepis v kodeksite 19 i 20 ot manastira «Sv. Ekaterina» v Sinay“. V: Lora Taseva, Mariya Yovcheva, Kristian Fos i Tatyana Pentkovskaya (red.). *Prevodite prez XIV stoletie na Balkanite. Dokladi ot mezhunarodnata konferentsiya Sofiya, 26–28 yuni 2003*. Sofiya: GoreksPres, 2004: str. 205–234]
- ЙОВЧЕВА, Марија. „Българската редакция на служебниџ минеј през XIII век“. *Старобългарска литература* 37/38 (2007): стр. 3–18.
- [YOVCHEVA, Mariya. „Balgarskata redaktsiya na sluzhebniya miney prez XIII vek“. *Starobalgarska literatura* 37/38 (2007): str. 3–18]
- ЙОВЧЕВА, Марија. *Старобългарски служебен минеј*. Софија: Боян Пенев, 2014.
- [YOVCHEVA, Mariya. *Starobalgarski sluzheben miney*. Sofiya: Boyan Penev, 2014]
- ЈУХАС-ГЕОРГИЈЕВСКА, Љ. „Типик светог Саве за манастир Хиландар“. V: Димитрије Богдановић (ред.). *Хиландарски тџипик: Рукоиис CHIL AS 156*. Београд: Народна библиотека Србије, 1995: стр. 97–133.
- [JUHAS-GEORGIEVSKA, Lj. „Tipik svetog Save za manastir Hilandar“. U: Dimitrije Bogdanović (red.). *Hilandarski tipik: Rukopis CHIL AS 156*. Beograd: Narodna biblioteka Srbije, 1995: str. 97–133]
- КОЖУХАРОВ, Стефан. „Минеј“. V: Петър Динеков (гл. ред.). *Кирило-Методиевска енциклопедия*. Т. II. Софија: Универзитетско издателство „Св. Климент Охридски“, 1995: стр. 679–681.
- [KOZHUHAROV, Stefan. „Miney“. V: Petar Dinekov (gl. red.). *Kirilo-Methodievska entsiklopediya*. T. II. Sofiya: Universitetsko izdatelstvo „Sv. Kliment Ohridski“, 1995: str. 679–681]
- КОСТАДИНОВА, Адриана. „Службата за Успение Богородично в минеј № 113 от сбирката на Народната библиотека «Св. св. Кирил и Методиј»“. *Palaeobulgarica = Старобългаристика* 27/2 (2003): стр. 13–31.
- [KOSTADINOVA, Adriana. „Sluzhbata za Uspenie Bogorodichno v miney № 113 ot sbirkata na Narodnata biblioteka «Sv. sv. Kiril i Metodiy»“. *Palaeobulgarica = Starobalgarsistika* 27/2 (2003): str. 13–31]
- КОСТАДИНОВА, Адриана. „Два неизвестни преписа на канона за Успение Богородично от Климент Охридски“. *Palaeobulgarica = Старобългаристика* 28/3 (2004): стр. 67–84.
- [KOSTADINOVA, Adriana. „Dva neizvestni prepisa na kanona za Uspenie Bogorodichno ot Kliment Ohridski“. *Palaeobulgarica = Starobalgarsistika* 28/3 (2004): str. 67–84]
- КРИВКО, Роман Н. „Среднеболгарский фрагмент НБКМ № 114 в истории переводов славянских служебных минеј“. *Scripta & e-Scripta*, 3–4 (2006): стр. 59–94.
- [KRIVKO, Roman N. „Srednebolgarskiy fragment NBKM № 114 v istorii perevodov slavyanskiх sluzhebnyх miney“. *Scripta & e-Scripta*, 3–4 (2006): str. 59–94]
- КРИВКО, Роман Н. „Византијские источники славянских служебных минеј“. V: Александр М. Молдован, Лидия И. Сазонова (отв. ред.). *Письменность, литература и фольклор славянских народов. XI Меѓународный съезд славистов. (Охрид, 10–16 септември 2008 г.) Доклады российской делегации*. Москва: Индрик, 2008: стр. 76–101.
- [KRIVKO, Roman N. „Vizantijskie istočniki slavânskiх sluzhebnyх miney“. V: Aleksandr M. Moldovan, Lidiâ I. Sazonova (otv. red.). *Pis'mennost', literatura i fol'klor slavânskiх*

narodov. XI Meždunarodnyj s'ezd slavistov. (Ohrid, 10–16 sentâbrâ 2008 g.). Doklady rossijskoj delegacii. Moskva: Indrik, 2008: str. 76–101]

- КРИВКО, Роман Н. „К лингвистическому источниковедению славянских служебных миней на август: данные афонских рукописей“. В: А. М. Молдован, Ю. В. Кагарлицкий (ред.). *Лингвистическое источниковедение и история русского языка (2006–2009)*. Москва: Древлехранилище, 2010: стр. 38–57.
- [KRIVKO, Roman N. „K lingvističeskemu istočnikovedeniû slavânskikh služebnyh minej na avgust: dannye afonskih rukopisej“. V: A. M. Moldovan, Ū. V. Kagarlickij (red.). *Lingvističeskoe istočnikovedenie i istoriâ russkogo âzyka (2006–2009)*. Moskva: Drevlehraniliše, 2010: str. 38–57]
- КРИВКО, Роман Н. „Перевод, парафраз и метр в древних славянских кондаках. II: Критика, история и реконструкция текстов“. *Revue des études slaves* 82/4 (2011): стр. 715–743.
- [KRIVKO, Roman N. „Perevod, parafráz i metr v drevnih slavânskikh kondakah. II: Kritika, istoriâ i rekonstrukciâ tekstov“. *Revue des études slaves* 82/4 (2011): str. 715–743]
- КРИВКО, Роман Н. „Раннедревнеболгарский пласт в ростовской служебной минее XIII века (РНБ, Ф. п. I 37)“. *Slověne* 1/1 (2012): стр. 145–221.
- [KRIVKO, Roman N. „Rannedrevnebolgarskij plast v rostovskoj služebnoj minee XIII veka (RNB, F. p. I 37)“. *Slověne* 1/1 (2012): str. 145–221]
- КРИВКО, Роман Н. *Очерки языка древних церковнославянских рукописей*. 2-е изд. Москва: Юрайт, 2018.
- [KRIVKO, Roman N. *Očerki âzyka drevnih cerkovnoslavânskikh rukopisej*. 2-e izd. Moskva: Ūrajt, 2018]
- МОШИН, Владимир А., Миодраг Пурковић. *Хиландарски игумани средњега века* (приред. и доп. Мирјана Живојиновић). Београд: Штампарија Српске православне цркве, 1999.
- [MOŠIN, Vladimir A., Miodrag Purković. *Hilandarski igumani srednjega veka* (prired. i dop. Mirjana Živojinović). Beograd: Štamparija Srpske pravoslavne crkve, 1999]
- НЕЧУНАЕВА, Наталья А. *Минея как тип славяно-греческого средневекового текста*. Tallinn: TPŪ Kirjastus, 2000 (= Tallinna pedagogikaülikooli humanitaarteaduste dissertatsioonid / Таллиннский педагогический университет, диссертации по гуманитарным наукам, 3).
- [NEČUNAeva, Natal'â A. *Mineâ kak tip slavâno-grečeskogo srednevekovogo teksta*. Tallinn: TPŪ Kirjastus, 2000 (= Tallinna pedagogikaülikooli humanitaarteaduste dissertatsioonid / Tallinniskij pedagogičeskij universitet, dissertacii po gumanitarnym naukam, 3)]
- НИКИФОРОВА, Александра Ю. *Из истории Минеи в Византии: гимнографические памятники VIII–XII вв. из собрания монастыря святой Екатерины на Синае*. Москва: Издательство ПСТГУ, 2012.
- [NIKIFOROVA, Aleksandra Ū. *Iz istorii Minei v Vizantii: gimnografičeskie pamâtniki VIII–XII vv. iz sobraniâ monastyrâ svâtoj Ekateriny na Sinae*. Moskva: Izdatel'stvo PSTGU, 2012]
- ПАВЛОВА, Румяна. *Восточнославянские святые в южнославянской письменности XIII–XIV вв.* Halle (Saale): Martin-Luther-Universität Halle-Wittenberg, 2008.
- [PAVLOVA, Rumâna. *Vostočnoslavânskie svâtye v ũžnoslavânskoj pis'mennosti XIII–XIV vv.* Halle (Saale): Martin-Luther-Universität Halle-Wittenberg, 2008]
- ПЕНТКОВСКАЯ, Татьяна В. „Переводы византийско-славянской контактной зоны XIII–XIV вв.: литургическая терминология“. В: Л. Тасева, М. Йовчева, К. Фос, Т. Пентковская (ред.). *Преводите през XIV столетие на Балканите*.

- Доклади од меѓународната конференција Софија, 26–28 јуни 2003.* Софија: ГорексПрес, 2004: стр. 235–248.
- [PENTKOVSKAĀ, Tat'ána V. „Perevody vizantijsko-slavânskoj kontaktnoj zony XIII–XIV vv.: liturgiĉeskaĀ terminologiĀ“. V: L. Taseva, M. Jovĉeva, K. Fos, T. PentkovskaĀ (red.). *Prevodite prez XIV stoletie na Balkanite. Dokladi ot meždunarodnata konferenciĀ SofiĀ, 26–28 ĵuni 2003.* SofiĀ: GoreksPres, 2004: str. 235–248]
- ПЕНТКОВСКИЙ, Алексей М. „Константинопольский и Иерусалимский богослужбные уставы“. *Журнал Московской патриархии* 4 (2001a): стр. 70–78.
- [PENTKOVSKI, Aleksej M. „Konstantinopol'skij i Jerusalimskij bogoslužebnye ustavy“. *Žurnal Moskovskoj patriarii* 4 (2001a): str. 70–78]
- ПЕНТКОВСКИЙ, Алексей М. *Типикон патриарха Алексия Студита в Византии и на Руси.* Москва: Издательство Московской патриархии, 2001б.
- [PENTKOVSKI, Aleksej M. *Tipikon patriarha Aleksii Studita v Vizantii i na Rusi.* Moskva: Izdatel'stvo Moskovskoj patriarii, 2001b]
- ПЕНТКОВСКИЙ, Алексей М. „Иерусалимский устав в Константинополе в Палеологовский период“. *Журнал Московской Патриархии* 5 (2003a): стр. 77–96.
- [PENTKOVSKI, Aleksej M. „Jerusalimskij ustav v Konstantinople v Paleologovskij period“. *Žurnal Moskovskoj Patriarii* 5 (2003a): str. 77–96]
- ПЕНТКОВСКИЙ, Алексей М. „Ктиторские типиконы и богослужбные синаксари Евергетидской группы“. *Богословские труды* 38 (2003б): стр. 321–355.
- [PENTKOVSKI, Aleksej M. „Ktitorskie tipikony i bogoslužebnye sinaksari Evergetidskoj grupy“. *Bogoslovskie trudy* 38 (2003b): str. 321–355]
- ПЕНТКОВСКИЙ, Алексей М. „Иерусалимский Устав и его славянские переводы в XIV в. столетии“. В: Лора Тасева, Мария Џовчева, Кристиан Фос и Татьяна Пентковская (ред.). *Преводите през XIV столетие на Балканите. Доклади од меѓународната конференција Софија, 26–28 јуни 2003.* Софија: ГорексПрес, 2004а: стр. 153–172.
- [PENTKOVSKI, Aleksej M. „Jerusalimskij Ustav i ego slavânskie perevody v XIV v. stoletii“. V: Lora Taseva, MariĀ Jovĉeva, Kristian Fos i TatĀna PentkovskaĀ (red.). *Prevodite prez XIV stoletie na Balkanite. Dokladi ot meždunarodnata konferenciĀ SofiĀ, 26–28 ĵuni 2003.* SofiĀ: GoreksPres, 2004a: str. 153–172]
- ПЕНТКОВСКИЙ, Алексей М. „Евергетидский монастырь и императорские монастыри в Константинополе в конце XI – начале XII веков“. *Византийский временник* 63/87 (2004б): стр. 76–88.
- [PENTKOVSKI, Aleksej M. „Evergetidskij monastyr' i imperatorskie monastyri v Konstantinople v konce XI – naĉale XII vekov“. *Vizantijskij vremennik* 63/87 (2004b): str. 76–88]
- ПЕНТКОВСКИЙ, Алексей М. „Славянское богослужение и церковные организации в сербских землях в X–XII веках“. В: Милан Радужко (ур.). *Стефан Немања – преподобни Симеон Мироточиви. Зборник радова.* II. Београд, Беране: Институт за историју уметности филозофског факултета у Београду, Институт за српски језик САНУ, Епископија Будимљанско-Никшићка, 2016/2019: стр. 35–61.
- [PENTKOVSKI, Aleksej M. „Slavânskoje bogosluženie i cerkovnyje organizacii v serbskih zemlĀh v X–XII vekah“. V: Milan Radujko (ur.). *Stefan Nemanja – prepodobni Simeon Mirotoĉivi. Zbornik radova.* II. Beograd, Berane: Institut za istoriju umetnosti filozofskog fakulteta u Beogradu, Institut za srpski jezik SANU, Episkopija Budimljansko-Nikšićka, 2016/2019: str. 35–61]

- ПЕНТКОВСКИЙ, Алексей М., Мария Йовчева. „Праздничные и воскресные блаженны в византийском и славянском богослужении VIII–XIII вв.“ *Palaeobulgarica = Старобългаристика* 25/3 (2001): стр. 31–60.
- [PENTKOVSKIJ, Aleksej M., Mariâ Jovčeva. „Prazdničnye i voskresnye blaženny v vizantijskom i slavânskom bogoslužanii VIII–XIII vv.“ *Palaeobulgarica = Starob"lgaristika* 25/3 (2001): str. 31–60]
- ПОПОВ, Георги. „Из химнографското наследство от Константин Преславски: новооткрит трипеснец за предпразднество на Успение Богородично“. *Palaeobulgarica = Старобългаристика* 19/3 (1995): стр. 3–31.
- [POPOV, Georgi. „Iz himnografskoto nasledie ot Konstantin Preslavski: novootkrit tripsnets za predprazdnestvo na Uspenie Bogorodichno“. *Palaeobulgarica = Starobalgaristika* 19/3 (1995): str. 3–31]
- СИМИЋ, Прибислав. „Прилог проучавања генеалогиче Романовог типика“. *Библиотекар* 5 (1968): стр. 433–444.
- [SIMIĆ, Pribislav. „Prilog proučavanja genealogije Romanovog tipika“. *Bibliotekar* 5 (1968): str. 433–444]
- СПАСОВА, Мария. „Приписката на старец Йоан и проблемот за Атонската редакция на старобългарските книги“. *Търновска книжовна школа* 8 (2007): стр. 211–229.
- [SPASOVA, Mariya. „Pripiskata na starets Yoan i problemat za Atonskata redaktsiya na starobalgarskite knigi“. *Tarnovska knizhovna shkola* 8 (2007): str. 211–229]
- СТАНКОВА, Радослава. „Идентификация на един фрагмент от служебен миней за октомври в НБКМ“. В: *В памет на Петър Динев: Традиция. Приемственост. Новаторство*. София: Криво-Методиевски научен център, 2001: стр. 171–177.
- [STANKOVA, Radoslava. „Identifikatsiya na edin fragment ot sluzheben miney za oktomvri v NBKM“. V: *V pamet na Petar Dinev: Traditsiya. Priemstvenost. Novatorstvo*. Sofiya: Krilo-Methodievski nauchen tsentar, 2001: str. 171–177]
- СТАНЧЕВ, Красимир. *Опис на славянските ръкописи в Пловдивската Народна библиотека «Иван Вазов», постъпили след 1920 год.* София: Народна библиотека Св. Св. Кирил и Методий, 1982.
- [STANCHEV, Krasimir. *Opis na slavyanskite rakopisi v Plovdivskata Narodna biblioteka «Ivan Vazov», postapili sled 1920 god.* Sofiya: Narodna biblioteka Sv. Sv. Kiril i Metodiy, 1982]
- СУБОТИН-ГОЛУБОВИЋ, Таџана. „Минеји у Даниловом времену“. У: Војислав Ђурић (ур.). *Архиепископ Данило II и његово доба. Међународни научни скупи поводом 650 година од смрти. Децембар 1987.* Београд: Српска академија наука и уметности, 1991: стр. 253–260 (= Научни скупови, 58; Оделење историјских наука, 17).
- [SUBOTIN-GOLUBOVIĆ, Tatjana. „Mineji u Danilovom vremenu“. U: Vojislav Đurić (ur.). *Arhiepiskop Danilo II i njegovo doba. Međunarodni naučni skup povodom 650 godina od smrti. Decembar 1987.* Beograd: Srpska akademija nauka i umetnosti, 1991: str. 253–260 (= Naučni skupovi, 58; Otdelenje istorijskih nauka, 17)]
- СУБОТИН-ГОЛУБОВИЋ, Таџана. „Фрагменти службе св. Борису и Глебу у рукопису бр. 32 збирке манастира Дечана“. *Јужнословенски филолог* 48 (1992): стр. 123–134.
- [SUBOTIN-GOLUBOVIĆ, Tatjana. „Fragmenti službe sv. Borisu i Glebu u rukopisu br. 32 zbirke manastira Dečana“. *Južnoslovenski filolog* 48 (1992): str. 123–134]

- СУБОТИН-ГОЛУБОВИЋ, Татјана. „Прилог познавању богослужења у српској цркви крајем XIII века“. *Хиландарски сборник = Recueil de Chilandar* 10 (1998): стр. 153–177.
- [SUBOTIN-GOLUBOVIĆ, Tatjana. „Prilog poznavanju bogoslužnja u srpskoj crkvi krajem XIII veka“. *Hilandarski sbornik = Recueil de Chilandar* 10 (1998): str. 153–177]
- СУБОТИН-ГОЛУБОВИЋ, Татјана. „Примечательные черты сербской средневековой гимнографии“. In: Hans Rothe, Dagmar Christians (Hg.). *Liturgische Hymnen nach byzantinischem Ritus bei den Slaven in ältester Zeit. Beiträge einer internationalen Tagung Bonn, 7.-10. Juni 2005*. Paderborn, München, Wien, Zürich: Ferdinand Schöningh, 2007: стр. 439–449 (= *Abhandlungen der Nordrhein-Westfälischen Akademie der Wissenschaften und der Künste*, 130; *Patristica Slavica*, 23).
- [SUBOTIN-GOLUBOVIĆ, Tatjana. „Primečatel'nye čerty serbskoj srednevekovoj gimnografii“. In: Hans Rothe, Dagmar Christians (Hg.). *Liturgische Hymnen nach byzantinischem Ritus bei den Slaven in ältester Zeit. Beiträge einer internationalen Tagung Bonn, 7.-10. Juni 2005*. Paderborn, München, Wien, Zürich: Ferdinand Schöningh, 2007: str. 439–449 (= *Abhandlungen der Nordrhein-Westfälischen Akademie der Wissenschaften und der Künste*, 130; *Patristica Slavica*, 23).
- СУБОТИН-ГОЛУБОВИЋ, Татјана. „Служба великомученику Пантелеимону по сербским рукописям XIII и XIV веков“. В: Жанна Л. Левшина (ред.). *Афон и славянский мир. Сб. 1. Материалы международной научной конференции, посвященной 1000-летию присутствия русских на Святой Горе. Белград, 16–18 мая 2013 г.* Афон: Русский Свято-Пантелеимонов монастырь на Афоне, 2014: стр. 179–183.
- [SUBOTIN-GOLUBOVIĆ, Tatjana. „Služba velikomučeniku Panteleimonu po serbskim rukopisârn XIII i XIV vekov“. V: Žanna L. Levšina (red.). *Afon i slavânskiĵ mir. Sb. 1. Materialy meždunarodnoj naučnoĵ konferencii, posvâsennoj 1000-letiu prisutstviâ russkih na Svâtoĵ Gore. Belgrad, 16–18 maâ 2013 g.* Afon: Russkiĵ Svâto-Panteleimonov monastyr' na Afone, 2014: str. 179–183]
- ТАСЕВА, Лора, Мария Йовчева, Кристиан Фос и Татяна Пентковская (ред.). *Преводите през XIV столетие на Балканите. Доклади от международната конференция, София, 26–28 юни 2003*. София: ГорексПрес, 2004.
- [TASEVA, Lora, Mariya Yovcheva, Kristian Fos i Tatyana Pentkovskaya (red.). *Prevodite prez XIV stoletie na Balkanite. Dokladi ot mezhdunarodnata konferentsiya, Sofiya, 26–28 juni 2003*. Sofiya: GoreksPres, 2004]
- ТАСЕВА, Лора. „Переводы Иерусалимского устава и триодных синаксарей у южных славян“. *Црквене студије* 3 (2006): стр. 229–243.
- [TASEVA, Lora. „Perevody Ierusalimskogo ustava i triodnyh sinaksarej u ũznych slavân“. *Crkvene studije* 3 (2006): str. 229–243]
- ТАФТ, Роберт. *Византийский церковный обряд. Краткий очерк*. Санкт-Петербург: Алетейя, 2000.
- [TAFT, Robert. *Vizantijskiĵ cerkovnyĵ obrâd. Kratkij očerĵk*. Sankt-Peterburg: Aletejâ, 2000]
- ТЕМЧИН, Сергей Ю. „Афоно-сербский оригинал супрасльского рукописного комплекта служебных миней середины XIV в. и его дальнейшая судьба“. В: Жанна Л. Левшина (ред.). *Афон и славянский мир. Сб. 1. Материалы международной научной конференции, посвященной 1000-летию присутствия русских на Святой Горе. Белград, 16–18 мая 2013 г.* Афон: Русский Свято-Пантелеимонов монастырь на Афоне, 2014: стр. 184–192.

- [TEMČIN, Sergej Ů. „Afono-serbskij original suprasl'skogo rukopisnogo kompleksa služebnyh minej serediny XIV v. i ego dal'nejšaâ sud'ba“. V: Žanna L. Levšina (red.). *Afon i slavânskij mir. Sb. 1. Materialy meždunarodnoj naučnoj konferencii, posvâšennoj 1000-letijû prisustviâ russkih na Svâtoj Gore. Belgrad, 16–18 maâ 2013 g.* Afon: Russkij Svâto-Panteleimonov monastyr' na Afone, 2014: str. 184–192]
- ТЕМЧИН, Сергей Ю. „Модели построения канонов древнейшей службы свт. Савве Сербскому: канон «Светоносное и световидное»“. В: Јованка Радић, Виктор Савић (уред.). *Наслеђе и стварање. Свети Тирило. Свети Сава: 869–1219–2019.* Београд: Институт за српски језик САНУ, 2019: т. 2, стр. 661–680 (= Старословенско и српско наслеђе, 2).
- [TEMČIN, Sergej Ů. „Modeli postroeniâ kanonov drevnejšej služby svt. Savve Serbskomu: kanon «Svetonosnoe i svetovidnoe»“. V: Jovanka Radić, Viktor Savić (ured.). *Nasleđe i stvaranje. Sveti Ćirilo. Sveti Sava: 869–1219–2019.* Beograd: Institut za srpski jezik SANU, 2019: t. 2, str. 661–680 (= Staroslovensko i srpsko nasleđe, 2)]
- ТУРИЛОВ, Анатолий А. *Межславянские культурные связи эпохи Средневековья и источниковедение истории и культуры славян. Этюды и характеристики.* Москва: Знак, 2012а.
- [TURILOV, Anatolij A. *Mežslavânskie kul'turnye svâzi èpohi Srednevekov'â i istočnikovedenie istorii i kul'tury slavân. Ètûdy i harakteristiki.* Moskva: Znak, 2012a]
- ТУРИЛОВ, Анатолий А. „Забутые и малоизвестные факты из истории древнейшего перевода Пролога у южных славян (к проблеме «первого восточнославянского влияния»)“. *Славяноведение* 2 (2012б): стр. 8–26.
- [TURILOV, Anatolij A. „Zabytye i maloizvestnye fakty iz istorii drevnejšego perevoda Prologa u ũžnyh slavân (k probleme «pervogo vostočnoslavânskogo vliâniâ»)“. *Slavânovedenie* 2 (2012b): str. 8–26]
- ТУРИЛОВ, Анатолий А. *Исследования по славянскому и сербскому Средневековью.* Београд: Чигоја штампа, 2014.
- [TURILOV, Anatolij A. *Issledovaniâ po slavânskomu i serbskomu Srednevekov'û.* Beograd: Ćigoja štampa, 2014]
- ТУРИЛОВ, Анатолий А., Людмила В. Мошкова. *Каталог славянских рукописей афонских обителей* (под ред. А.-Э. Н. Тахиаоса). 2-е изд., испр. и доп. Београд: Чигоја штампа, 2016.
- [TURILOV, Anatolij A., Lûdmila V. Moškova. *Katalog slavânskikh rukopisej afonskih obitelej* (pod red. A.-È. N. Tahiaosa). 2-e izd., ispr. i dop. Beograd: Ćigoja štampa, 2016]
- ХРИСТОВА, Боряна, Даринка Караджова и Нина Вутова. *Опис на славянските ръкописи в Софийската Народна библиотека.* Т. 5. София: Народна библиотека «Св. св. Кирил и Методий», 1996.
- [HRISTOVA, Boryana, Darinka Karadzova i Nina Vutova. *Opis na slavyanskite rakopisi v Sofijskata Narodna biblioteka.* Т. 5. Sofiya: Narodna biblioteka «Sv. sv. Kiril i Metodiy», 1996]
- ХРИСТОВА-ШОМОВА, Искра. „Братковият миней и неговото място между староизводните служебни минеи“. В: Љубомир Максимовић (одг. уред.). *Гласови и слике. Облици комуникације на средњовековном Балкану (IV–XVI век).* Београд: Византолошки институт Српске академије науке и уметности, 2020: стр. 421–456 (= Посебна изданија, 48).
- [HRISTOVA-ŠOMOVA, Iskra. „Bratkoviyat miney i negovoto myasto mezhdu staroizvodnite sluzhebni minei“. V: Ljubomir Maksimović (odg. ured.). *Glasovi i slike. Oblici*

- komunikacije na srednjovekovnom Balkanu (IV–XVI vek)*. Beograd: Vizantološki institut Srpske akademije nauke i umetnosti, 2020: str. 421–456 (= Posebna izdanija, 48)]
- ЦОНЕВ, Беню. *Опис на славјанските рѣкописи в Софийската народна библиотека*. Т. 2. Софија: Държавна печатница, 1923.
- [TSONEV, Benyu. *Opis na slavyanskite rakopisi v Sofijskata narodna biblioteka*. Т. 2. Sofiya: Darzhavna pechatnitsa, 1923]
- ШЛУНД, Катрин. „Синхронизијски и дијахронизијски аспект егзистенцијаних реченица са глаголом *имати* у српском језику“. In: Sebastian Kempgen, Monika Wingender, Ludger Udolph (Hg.). *Deutsche Beiträge zum 16. Internationalen Slavistenkongress Belgrad 2018*. Wiesbaden: Harassowitz, 2018: стр. 321–330.
- [ŠLUND, Katrin. „Sinhronijski i dijahronijski aspekt egzistencijanih rečenica sa glagolom imati u srpskom jeziku“. In: Sebastian Kempgen, Monika Wingender, Ludger Udolph (Hg.). *Deutsche Beiträge zum 16. Internationalen Slavistenkongress Belgrad 2018*. Wiesbaden: Harassowitz, 2018: стр. 321–330]
- ШПАДИЈЕР, Ирена. „Византијско-балканско-русске книжне и духовне вези на Афоне: сербскиј опит“. В: *Византија – Балкани – Руси: прекрестки културних путей. Материјали международной научной конференции „Одиннацатые Загребинские чтения“ (4–5 октябрия 2016 г.)*. Санкт-Петербург: Российская национальная библиотека, 2018: стр. 134–141.
- [ŠPADIJER, Irena. „Vizantijsko-balkansko-russkie knižnye i duhovnye svāzi na Afone: serbskij opyt“. V: *Vizantiā – Balkany – Rus': perekrestki kul'turnyh putej. materialy meždunarodnoj naučnoj konferencii „Odinnaecatye Zagrebinskie čtenia“ (4–5 oktābrā 2016 g.)*. Sankt-Peterburg: Rossijskaā nacional'naā biblioteka, 2018: стр. 134–141]
- ШПАДИЈЕР, Ирена. „Службы святым сербам в рукописной минее № 11 из Свято-Пантелеимонова монастыря“. В: Валерия С. Ефимова (отв. ред.). *Славянское и балканское языкознание. Палеославистика-2*. Москва: Институт славяноведения Российской академии наук, 2019: стр. 397–415.
- [ŠPADIJER, Irena. „Služby svātym serbam v rukopisnoj minee № 11 iz Svāto-Panteleimonova monastyrā“. V: Valeriā S. Efimova (otv. red.). *Slavānskoe i balkanskoe āzykoznanie. Paleoslavistika-2*. Moskva: Institut slavānovedeniā Rossijskoj akademii nauk, 2019: стр. 397–415]
- ШПАДИЈЕР, Ирена. „Непознати атонски препис Савине службе светом Симеону са прошлким житијем“. *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор* 84 (2018): стр. 103–111.
- [ŠPADIJER, Irena. „Nepoznati atonski prepis Savine službe svetom Simeonu sa prološkim žitijem“. *Prilozi za književnost, jezik, istoriju i folklor* 84 (2018): стр. 103–111]
- ШПАДИЈЕР, Ирена. *Афонское наследие. Монастырь Хиландар и древнесербская литература*. Београд: Чигоја штампа, 2015 (= Библиотека Ортограф, 6).
- [ŠPADIJER, Irena. *Afonskoe nasledie. Monastyr' Hilandar i drevneserbskaā literatura*. Beograd: Čigoja štampa, 2015 (= Biblioteka Ortograf, 6)]
- ШПАДИЈЕР, Ирена. „Српска химнографија у доба архиепископије“. В: Љубомир Максимовић, Срђан Пириватрић (ур.). *Краљевство и архиепископија у српским и поморским земљама*. Београд: Српска академија наука и уметности, 2019а: стр. 549–572.
- [ŠPADIJER, Irena. „Srpska himnografija u doba arhiepiskopije“. V: Ljubomir Maksimović, Srđan Pirivatric (ur.). *Kraljevstvo i arhiepiskopija u srpskim i pomorskim zemljama*. Beograd: Srpska akademija nauka i umetnosti, 2019a: стр. 549–572]

- ШПАДИЈЕР, Ирена. *Почеци српске химнографије. Савина служба светому Симеону*. Београд: Чигоја штампа, 2019б (= Библиотека Ортограф, 8).
- [ŠPADIJER, Irena. *Počeci srpske himnografije. Savina služba svetomu Simeonu*. Beograd: Čigoja štampa, 2019b (= Biblioteka Ortograf, 8)]
- ШПАДИЈЕР, Ирена. „Рукописне маргиналије и структура минеја бр. 11 из манастира светог Пантелејмона на Атосу“. В: Светлина Николова (отг. ред.). *Славјански текстове и традицији. Сборник в чест на Катрин Мери Макробјрт*. Софија: Кирило-Методијевски научен център, 2021: стр. 345–358 (= Кирило-Методијевски студии, 31).
- [ŠPADIJER, Irena. „Rukopisne marginalije i struktura mineja br. 11 iz manastira svetog Pantelejmona na Atosu“. V: Svetlina Nikolova (otg. red.). *Slavyanski tekstove i traditsii. Sbornik v chest na Katrin Meri Makrobart*. Sofiya: Kirilo-Methodievski nauchen tsentar, 2021: str. 345–358 (= Kirilo-Methodievski studii, 31)]
- ШТАВЉАНИН-ЂОРЂЕВИЋ, Љубица, Мирослава Гроздановић-Пајић и Луција Цернић. *Опис ћирилских рукописа Народне библиотеке Србије*. Књ. 1 Београд: Народна библиотека Србије, 1986.
- [ŠTAVLJANIN-ĐORĐEVIĆ, Ljubica, Miroslava Grozdanović-Pajić i Lucija Cernić. *Opis ćirilskih rukopisa Narodne biblioteke Srbije*. Knj. 1 Beograd: Narodna biblioteka Srbije, 1986]
- ШТЕРН, Дитер. „Новгородские апрельские минеи: Чем апрель отличается от остальных месяцев?“ In: Pavol Žigo, Ľubor Matejko (red.): *Bras Slav 2: Zborník z medzinárodnej slavistickej konferencie, konanej na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave dňa 13. a 14. novembra 2003*. Bratislava: Kartprint, 2004: стр. 73–92.
- [ŠTERN, Diter. „Novgorodskie april'skie minei: Čem april' otličaetsâ ot ostal'nyh mesâcev?“ In: Pavol Žigo, Ľubor Matejko (red.): *Bras Slav 2: Zborník z medzinárodnej slavistickej konferencie, konanej na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave dňa 13. a 14. novembra 2003*. Bratislava: Kartprint, 2004: str. 73–92]
- ANDREEV, Aleksandr. „Triadica and Photagogica of Matins in the Slavic Tradition“. *Ostkirchliche Studien* 68/2 (2020): p. 228–281.
- CHRISTIANS, Dagmar. „Das Gottesdienstmenäum auf ostslavischem Boden – eine kurze Einführung in die Forschungsproblematik“. In: Dagmar Christians, Hans Rothe, Vittorio S. Tomelleri (Hg.). *Studia Hymnographica*. Bd. 1: *Untersuchungen zum Gottesdienstmenäum nach ostslavischen Handschriften des 11. bis 13. Jh.* Paderborn: Ferdinand Schöningh, 2018: s. 1–37 (= Abhandlungen der Nordrhein-Westfälischen Akademie der Wissenschaften und der Künste, 130; *Patriistica Slavica*, 23).
- FOLLIERI, Enrica. „Su alcuni libri greci stampati a Venezia“. In: Enrica Follieri. *Byzantina et Italograeca: studi di filologia e paleografia* (a cura di A. Longo, L. Perria, A. Luzzi). Roma: Edizioni di storia e letteratura, 1997a: p. 67–110 (= Storia e Letteratura, Raccolta di studi e testi, 195).
- FOLLIERI, Enrica. „Il libro greco per i Greci nelle imprese editoriali romane e veneziane della prima metà del Cinquecento“. In: Enrica Follieri. *Byzantina et Italograeca: studi di filologia e paleografia* (a cura di A. Longo, L. Perria, A. Luzzi). Roma: Edizioni di storia e letteratura, 1997b: p. 249–271 (= Storia e Letteratura, Raccolta di studi e testi, 195).

- JAGIĆ, Vatroslav (ed.). *Menaea septembris, octobris, novembris*. Petropoli: Издание Отделения русского языка и словесности Императорской Академии наук, 1886 (= Памятники древнерусского языка, I).
- KOROLEVSKII, Cyrille. „L'éditio romaine des Ménées grecques 1888–1901 [I]“. *Bolletino della Badia greca di Grottaferrata* 3 (1949): p. 30–40, 153–162, 225–247.
- KRIVKO, Roman. “A typology of Byzantine office Menaia of the ninth – fourteenth centuries“. *Scrinium* 7–8/2 (2011/2012): p. 1–68.
- LEGRAND, Emile. *Bibliographie hellénique: ou description raisonnée des ouvrages publiés en grec par des grecs au XVe et XVIe siècles*. T. I–IV. Paris: Ernest Leroux, 1885–1906.
- MATELIĆ, Predrag. *Manuscript attribution through paper analysis: Hilandar Monastery in the fourteenth century (a case study)* (unpublished PhD dissertation). Columbus OH: The Ohio State University, 1987.
- MATELIĆ, Predrag, Dimitrije Bogdanović. *Slavic codices of the Great Lavra Monastery. A Description*. Sofia: CIBAL, 1989.
- TOMELLERI, Vittorio S. „О рукописной традиции восточнославянской декабрьской минеи“. In: Hans Rothe, Dagmar Christians (Hg.). *Liturgische Hymnen nach byzantinischem Ritus bei den Slaven in ältester Zeit. Beiträge einer internationalen Tagung. Bonn, 7.–10. Juni 2005*. Paderborn, München, Wien, Zürich: Ferdinand Schöningh, 2007: стр. 116–134 (= *Abhandlungen der Nordrhein-Westfälischen Akademie der Wissenschaften*, 117).

Роман Н. Кривко
Универзитет у Бечу
Институт за славистику

СЛУЖАБНИ МИНЕЈ ЈЕРУСАЛИМСКОГ ТИПА У ЈУЖНОСЛОВЕНСКИМ РУКОПИСИМА XIV–XV ВЕКА

Сажетак

Српски рукописи одиграли су значајну улогу у развоју јужнословенског служабног минеја заснованог на Јерусалимском типу, који је у Византију доспео у другој половини XIII века. Најстарији црквенословенски минеји јерусалимске традиције настали су на Светој Гори у другој или трећој деценији XIV века. Сви су српског порекла. Током треће и четврте деценије XIV века, минеј је доспео у македонску област, која је припадала Краљевини Србији. Даљу експанзију широм бугарске области доживљава средином XIV в., да би крајем истог века постао једини тип химнографске књиге на јужнословенским просторима.

Кључне речи: средњецрквенословенски језик, историја српске рукописне баштине, историја бугарске рукописне баштине, српска и средњобугарска редакција црквенословенског језика, словенски литургијски списи, Света Гора.

Roman N. Krivko
University of Vienna
Institute for Slavic Studies

SERVICE MENAION OF THE JERUSALEM TYPE IN THE SOUTH SLAVIC
MANUSCRIPTS OF THE 14TH–15TH CENTURIES

S u m m a r y

Serbian manuscripts played a major role in the development of South Slavic Service Menaion based on the Typikon of Jerusalem, which had been introduced in Byzantium in the second half of the 13th century. The oldest Church Slavic Menaia of the Jerusalem type appeared on Mount Athos in the second or third decade of the 14th century. They are all of Serbian origin. In the 1330's and 1340's, the Menaion reached Macedonian lands, which were part of the Kingdom of Serbia. It spread further across Bulgarian lands by the mid-14th c., and was to become the only type of hymnographic book in South Slavic lands by the end of the same century.

Keywords: Middle Church Slavic, a history of Serbian written heritage, a history of Bulgarian written heritage, Serbian and Middle Bulgarian recension of Church Slavic, Slavic liturgical manuscripts, Mount Athos.

ISSN 0350-185X, – Књ. 78, св. 1 (2022), стр. 49–78

UDK: 811.163.41'366.543

811.163.41'282.2

COBISS.SR-ID: 74127113

DOI: <https://doi.org/10.2298/JFI2201049S>

Примљено: 14. октобра 2021.

Прихваћено: 5. фебруара 2022.

Оригинални научни рад

Драгана В. Станковић*

Универзитет у Нишу

Педагошки факултет у Врању

УПОТРЕБА БЕСПРЕДЛОШКОГ ГЕНИТИВА У ГОВОРУ МЛАДИХ ВРАЊАНАЦА

Рад се бави употребом беспредлошког генитива у говору младих Врањанаца. Циљ рада јесте да се утврди које падежне облике, у условима падежног анализиса, користе млади Врањанци предшколског и основношколског узраста за изражавање семантичких вредности стандардног беспредлошког генитива у адноминалној и адвербијалној позицији. Анализа усменог говора младе популације Врањанаца показује да се богат семантички потенцијал беспредлошког генитива реализује различитим падежним структурама, међу којима је доминантна беспредлошка конструкција с формом општег падежа и аналитичка конструкција с општим падежом и предлогом. На другој страни, забележен је продор беспредлошког генитива у готово све семантичке категорије под утицајем стандардног језика, којем је говор младе популације изложен. Беспредлошка генитивна форма лакше се успоставља у адноминалној позицији, уз именицу и квантификатор. На другој страни, придев, демонстративна заменица, затим глагол који захтева допуну у виду објекта и глагол *имајти / немајти* у значењу *јосиојајти* потпуно или делимично блокирају продор беспредлошког генитива. Добијени резултати анализе указују на могућности и правце реструктурирања аналитичког деклинационог система под утицајем језичког стандарда.

Кључне речи: беспредлошки генитив, општи падеж, аналитичка конструкција, призренско-тимочка дијалекатска област, врањски говор, говор младе популације.

* draganast@pfvr.ni.ac.rs

1. УВОД

1.1. БЕСПРЕДЛОШКИ ГЕНИТИВ У СРПСКОМ ЈЕЗИКУ. Основно својство беспредлошког генитива јесте обележавање везе између два појма по неком специфичном односу. С тим у вези, А. Белић (1958) природу генитива (Г) одредио је термином *ишицање*, а М. Ивић (1958) термином *иадеж конекције*. Ако Г значи „одмеравање једне појаве према другој по критеријуму удаљености“, а присуство / одсуство предлога је морфолошки знак природе те удаљености (Ивић 1958: 149), онда је најнепосреднија, најдиректнија, „тотална близина“ означена беспредлошким Г. З. Тополоњска говори о генитивном падежном односу као односу „између две именичке синтагме, тачније: између две основне јединице номинације“, у коме су именичке синтагме у директној зависности, што би значило „елиминацију оних конструкција у којима показатељ зависности једне ИС од друге јесте предлог у служби других падежних односа“ (2001: 219).

Када је у питању семантика стандардног беспредлошког Г, у традиционалним граматикама налазимо три његова централна значења: посесивно, партитивно и аблативно, унутар којих се јављају различите поткласификације. М. Ивић (1958: 146) наводи четири значења беспредлошког Г: посесивно, партитивно, квалитативно и темпорално. Савремене граматике се различито односе према овом питању. Док се неке од њих у анализи држе традиционалне семантичке тријаде, нпр. Станојчић (2010: 327–330), друге издвајају више класификационих типова: субјекатски, предикатски, објекатски, експликативни, аблативни, партитивни, посесивни, темпорални, квалификативни, квантификативни, поредбени, узрочни (Антонић 2005: 127–176; Пипер, Клајн 2014: 329–348). Нешто другачију класификацију генитивних структура налазимо у студији пољског лингвисте К. Фелешка, *Значења и синтакса српскохрватског генитива* (1995). У адноминалној позицији он тумачи Г као граматички падеж и Г као конкретан падеж, приписујући му разноврсне семантичке вредности с другачијим термилолошким решењима (нпр. Г носиоца особина, дефинициони Г, адвербијални Г, посесивни Г, Г припадања...).

Без обзира на различите значењске класификације, свој семантички потенцијал стандардни беспредлошки Г остварује у два структурна лика – као слободан падежни облик који није блокиран предлогом и обавезним детерминатором и као падежни облик блокиран обавезним детерминатором,¹ у двама позицијама: у адноминалној унутар именичке синтагме и адвербијалној унутар реченице.

¹ О језичкој категорији *обавезни детерминатор* в. у Ivić 2008; RADOVANOVIĆ 1990.

1.2. ФОРМАЛИЗАЦИЈА ЗНАЧЕЊА СТАНДАРДНОГ БЕСПРЕДЛОШКОГ ГЕНИТИВА У ГОВОРИМА ПРИЗРЕНСКО-ТИМОЧКЕ ГОВОРНЕ ОБЛАСТИ. У условима падежног аналитизма, својственог говорима призренско-тимочке (ПТ) области, доминантна је тенденција потискивања беспредлошког падежног облика предлошко-падежним конструкцијама. То „избегавање“ употребе беспредлошких падежних облика свакако представља „својеврсно огледало аналитичке реорганизације“ (Милорадовић 2007: 368). Употреба беспредлошког општег падежа (ОП) у овим говорима је сведена на две функције – функцију објекта и партитивног Г (Белић 1999: 226; Ивић 2001: 149).

Док се партитивни Г уз квантификатор и објекатски Г уз девербативне именице реализују беспредлошким ОП, осталим значењима стандардног беспредлошког Г стоји на располагању предлог у комбинацији с општим падежом именице, тј. аналитичка конструкција. О томе сведочи забележени материјал у објављеним радовима и студијама о говорима ПТ области. Најбољи увид у аналитичко реструктурирање генитивног беспредлошког облика даје студија Р. Жугић *Исказивање генитивних значења у говору јабланичког краја (у свећулу призренско-тимочких говора као целине)* (2010). Разматрање генитивне проблематике јабланичког говора у контексту осталих говора ПТ области омогућује сагледавање реализације значења стандардног беспредлошког Г на ширем ПТ подручју. Забележени материјал и спроведена поредбена анализа у овој студији указују на следећа морфосинтаксичка средства којима се формализују значења стандардног беспредлошког Г на ПТ терену, приказана у табели 1:

Табела 1. Инвентар падежних конструкција за изражавање значења стандардног беспредлошког генитива у говорима призренско-тимочке области

Значења Г	Падежне конструкције
Посесивни Г	<i>од</i> + ОП, <i>на</i> + ОП, <i>у</i> + ОП (само у јабланичком говору)
Објекатски Г уз девербативне именице	ОП
Субјекатски Г уз девербативне именице	ОП
Квалификативни Г	<i>с</i> + ОП
Партитивни Г уз квантификатор	ОП
Г у функцији допуне придева	<i>с</i> + ОП, <i>за</i> + ОП, ОП (малобројни примери)

Г у функцији допуне глагола различите семантике	<i>од</i> + ОП, <i>за</i> + ОП, ОП
Субјекатски Г у егзистенцијалним конструкцијама	Н
Субјекатски Г уз партикуле <i>ево, ено, еџо</i>	Н
Г у функцији правог објекта (партитивни и словенски)	ОП/А
Темпорални Г	ОП

Како табела показује, у говорима ПТ области доминантна је тенденција потискивања беспредлошког Г и успостављања аналитичке конструкције предлог + ОП. Оваква тенденција видљива је и у прелазном говору Параћинског Поморавља (Милорадовић 2003: 52–77), који је квалификацију „прелазни“ добио захваљујући томе што се у њему укрштају поједине црте косовско-ресавског дијалекта и оних које припадају призренско-тимочкој дијалекатској области.

1.3. ГОВОР МЛАДЕ ПОПУЛАЦИЈЕ КАО ПОКАЗАТЕЉ ТЕНДЕНЦИЈА РАЗВОЈА ДИЈАЛЕКТА. Малобројни су радови који се баве дијалекатским цртама у говору младе популације (Михалловић 2008; Бошњаковић 2009; Јањић 2011; Марковић 2012; Томић 2012а, 2012б; Жугић 2013; Станковић 2018). Млада популација се искључује из дијалекатских истраживања зато што не чува многе дијалекатске црте. У дијалектолошким студијама и радовима са ПТ терена честа је констатација да су у овом дијалекту видљиве промене на генерацијском нивоу – док старији чувају типичне дијалектизме, говор младе популације се у већој мери приближава језичком стандарду (Ћирић 1983: 169; Богдановић 1987: 60; Маринковић 1994; Вукадиновић 1996: 49; Милосављевић 2011). То би заправо значило да се стандарднојезичке црте најлакше успостављају у говору младе популације. Такође, млада популација је склона диглосивном понашању, промени језичког кода у зависности од ситуације, саговорника, теме разговора, што доводи до наизменичне употребе дијалекатских и стандарднојезичких црта (више о диглосивном понашању у: Трајковић 2018а; Трајковић, Михајловић 2020). Управо такав говор, који није типично дијалекатски маркиран, показатељ је тенденција развоја једног дијалекта. Језички израз детета је врло жив, динамичан, уобличава се, престојава, модификује, у њему су наговештаји, импулси еволуције и промена говора. Овакав идиом омогућава увид у значајне чињенице развоја једног дијалекта, као што су: у ком односу стоји дијалекатски и

стандарднојезички тип језичке манифестације; на који начин се говор престојава, мења, прави уступке стандарднојезичким формама; у којим граматичким категоријама дијалекатски систем попушта; у којој мери стандардни језик нарушава дијалекатски систем и које дијалекатске особине прве подлежу променама, а које опстају (Станковић 2018: 7–8).

Још су први истраживачи врањског говора указивали на тенденцију приближавања говора младих Врањанаца стандардном језику (Барјактаревић 1965; Павловић 1966; Маринковић 1987). Како је беспредлошки Г у већој мери потиснут беспредлошким ОП и аналитичком конструкцијом *ћредлог* + ОП на ПТ терену (в. т. 1.2), наметнуло се питање да ли у говору младе популације Врањанаца, с обзиром на велику изложеност говора младих утицају језичког стандарда, беспредлошки Г успева да пронађе начин да се на путу приближавања стандардном језику укључи у систем морфосинтаксичких средстава за изражавање генитивних значења.

2. ОПИС МЕТОДОЛОГИЈЕ

Циљ рада јесте да се утврди које падежне облике користи млада популација Врањанаца за изражавање семантичких вредности стандардног беспредлошког Г.

Ради остварења наведеног циља, постављена су три истраживачка задатка:

1. утврдити падежна морфосинтаксичка средства којима се реализују семантичке вредности стандардног беспредлошког Г;
2. утврдити семантичке вредности употребљених падежних морфосинтаксичких средстава у функцији беспредлошког Г;
3. утврдити услове у којима се успоставља беспредлошки Г као конкурентска форма осталим падежним формама.

Истраживањем је обухваћено 40 испитаника, младе популације од 5 до 14 година, различитог пола, места становања (из центра и са периферије града Врања), образовања родитеља. У избору испитаника пошли смо од става да су стандарднојезичке црте фреквентније у урбаном идиому него руралном (о чему сведоче истраживања говора Ниша (Тома 1998) и Прешева (Трајковић 2018б)). Из тог разлога сви наши испитаници су рођени и живе у Врању, као и њихови родитељи.

Грађу за рад чине транскрипти спонтаног разговора који је аутор водио с испитаницима.² Анализом су обухваћени сви примери у којима

² Реч је о аудио-материјалу који је прикупљен за потребе израде докторске дисертације под називом *Говор деце ћредшколског и школског узрасћа – социолингвистички ћрисићуи*, одбрањене 2. 7. 2018. године на Филолошком факултету у Београду. У наведеној дисертацији може се видети детаљан опис методологије

се различитим морфосинтаксичким средствима формализују семантичке вредности стандардног беспредлошког Г, у адноминалној и адвербијалној позицији.

Употреба беспредлошког Г разматра се кроз пет позиција: уз именицу (1), уз придев (2), уз квантификатор (3), уз демонстративну партикулу (4) и уз глагол (5). Поред семантичке, овакав приступ омогућио нам је сагледавање и позиционе условљености употребе беспредлошког Г, као и конкурентског односа аналитичких и синтетичких падежних форми. Такође, на овај начин ћемо добити увид у оне генитивне категорије које показују стабилност дијалекатске форме и, супротно њима, у оне у којима синтетичка форма лакше продире под утицајем стандардног језика.

У сагледавању семантичког потенцијала беспредлошког Г држали смо се класификације коју је поставила И. Антонић (2005), уз извесну модификацију и допуну тамо где је ексцерпирана грађа то захтевала.

3. АНАЛИЗА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА³

3.1. ГЕНИТИВ УЗ ИМЕНИЦУ. У овој позицији Г показује велику семантичку разноврсност. У анализираном говору младе популације Врањанаца потврђени су примери посесивног, објекатског, субјекатског и квалификативног Г.

3.1.1. Међу ексцерпираним примерима најбројнији су они у којима Г уз именицу остварује значење посесивности. У функцији посесивног детерминатора, Г остварује различите типове припадничко-поседничког односа између два именичка појма, посесума и посесора: припадништво – поседништво (власништво), однос дела према целини и однос сродства, пријатељства, сарадништва и ауторства (Антонић 2005: 144–145).⁴

У ексцерпираној грађи потврђено је неколико семантичких типова посесивних конструкција. У њима је посесор граматикализован различитим падежним облицима.

истраживања – структура узорка, начин прикупљања грађе, околности вођења разговора с испитаницима, тематика разговора и сл. (Станковић 2018: 34–41).

³ Резултати истраживања илуструју се репрезентативним примерима у којима су све речи акцентоване – експираторни акценат, својствен анализираном говору, бележи се знаком ', утврђеним у дијалектолошкој литератури, а одговарајући падежни облици истичу се италиком.

⁴ К. Фелешко (1995: 36–42) разликује посесивни Г, у значењу власништва, и Г припадања, у значењу односа дела према целини и односа сродства, пријатељства, сарадништва. М. Ковачевић (2015: 21–22) наводи да се беспредлошким Г може изразити отуђива посесија (власништво) и неотуђива посесија (однос дела према целини, сродство, пријатељство, сарадништво).

Однос припадништво – поседништво реализује се четирма падежним структурама: предлошко-падежним конструкцијама *од* + ОП (1), *на* + ОП (2), *од* + Г (3) и беспредлошким Г (4):

- (1) *то ће да буде од моје сестре* орман (мн.);
- (2) и после сам узела *на маму* паре што ги је оставила;⁵
- (3) *то је од мог комшије* кућа;
- (4) *кръв његовог комшије*.

У изражавању односа дела према целини тзв. *на*-конструкција (5) конкурише беспредлошком ОП (6) и беспредлошком Г (7):

- (5) *на моју сестру* нога у гипс; највиши врх *на Балканско полуострво*;
- (6) свиђа ми се центар *Београд*;
- (7) *кабина камиона*; на врх *јелке*; *кръв његове радионице*.⁶

Поред општег падежа и аналитичке *на*-конструкције, у говорима ПТ области овај тип посесивности изражава се и аналитичком конструкцијом *од* + ОП – у говору јабланичког краја је нешто ређе у употреби (Жугић 2010: 35), док је у призренском говору доминантнија (Тополињска 2001: 221); доста примера ове конструкције бележи и М. Јуришић у говору Горње Пчиње (2014: 493). Међутим, у ексцерпираном материјалу аналитичка конструкција с предлогом *од* није ниједном потврђена за изражавање посесивности којом се показује однос дела према целини.

Када је у питању однос сродства, пријатељства, сарадништва, предлошко-падежна конструкција предлог + ОП / Г у потпуности блокира продор беспредлошког Г. У реализацији овог значења конкурентске су три конструкције: *на* + ОП (8), *од* + ОП (9) и *од* + Г (10):

- (8) *на тог дечака* мајка је наишла; *на мог тату* другар дао ми је исто двадесет евра;
- (9) *од мог деду* рођен брат; Жељко Ражнатовић, муж *од Цецу*;
- (10) *од тате* родитељи; *од мог деде* брат рођени живи у Ниш; *од моје сестре* бака нам је купила анђелчиће; *од моје баке* брат живи ту поред њене куће.

⁵ Опозиција беспредлошког посесивног Г и посесивне конструкције с предлогом *од* честа је у разговорном српском језику (Лашкова 1993: 44). У говору Параћинског Поморавља, који има статус „прелазног говора“, посесивна предлошко-падежна конструкција *од* + Г у потпуности је потиснула беспредлошки Г (Милорадовић 2003: 53). О експанзији генитивне конструкције с предлогом *од* за исказивање посесивних значења у српским народним говорима в. у Милорадовић 2006: 58.

⁶ У стандардном српском језику предлошко-падежна конструкција *од* + Г се употребљава у алтернацији с беспредлошким Г у случајевима када се ради о интегралним деловима предметних објеката (Антонић 2005: 145).

Ексерпирани примери указују на две значајне карактеристике у изражавању овог типа посесивног значења: лексикализована стандарднојезичка форма са значењем сродства – *брат / сестра од тетке / стрица / ујака* проширила је своје семантичко поље на изражавање и других родбинских и социјалних односа (*брат од деде, муж од Цеце...*); предлошко-падежна конструкција *од* + ОП / Г преузела је функцију присвојног придева уз именице које су употребљене без одредбе (*муж од Цецу, од тате родитељи*).⁷

3.1.2. Смењивање беспредлошког ОП (11) и беспредлошког Г (12) забележено је у примерима са различитим нијансама посесивног односа, али и са нијансама других односа, које нису довољно изражене да би се генитивни облик сврстао у одговарајућу категорију. Из тог разлога смо примере овог типа сврстали у посебну категорију коју уводи К. Фелешко – дефинициони Г. Овом категоријом „обједињују се све оне примене генитива које се не могу сместити у било коју од група изразито садржански прецизираних“ (ФЕЛЕШКО 1995: 34):

(11) спeцијални ударац моћ *скакање*; тој кад је ноћ *вештице* (мн.); они радив у фабрики *ципеле* (мн.);

(12) хоће да промени израз *лица*; таблу *штрумфова* имам; ево како изгледа знак *Немаца*; то је био крај *диносауруса*; имам енциклопедију *животиња*; краљ *ајкула*.

У једном примеру функцију беспредлошког Г преузела је *на*-конструкција:

(13) број *на телефон*.

Следећи примери овог типа показују да се беспредлошки Г најлакше успоставља преко устаљених израза, појмова из школског живота, администрације, назива институција, празника, ТВ емисија:

(14) Звезде *гранда*; пeсма *Маршала Тита*; доба *Немањића*; прецедник *Комитета Србије*; Храм *Светог Саве*; час *разредног старешине*; Дом *Војске*; химна *Србије*; доба *ране јуре*; Дани *Врања*; Дан *заљубљених*; врста *птица*; ред *речи*.

У ексерпираној грађи нашао се велики број конструкција са значењем наставника који предаје неки предмет. Ексерпирани примери указују на потпуно потискивање стандарднојезичког беспредлошког Г – уз лексему *наставник* или *име наставника* назив предмета се

⁷ За ову прилику нису разматрани присвојни придеви као конкурентска језичка средства у изражавању посесивности.

формализује предлошко-падежном конструкцијом с предлогом *из* у којој су у конкурентском облику ОП (15) и Г (16):⁸

(15) наставница *из француски* нам је причала; Весна *из српски*; Радован *из физику* свашта прича; наставник Слободан *из историју*;

(16) наставница *из српског*; наставник *из историје* сад што је дошо из Београд; Жика *из математике*.

Дакле, преструктурирање условљено утицајем стандардног језика остварује се у оквиру предлошко-падежне конструкције. Док стандарднојезички Г успева да продре у предлошку конструкцију (16), беспредлошки Г не успева да је потисне – наведено значење ниједном није изражено беспредлошким Г.

3.1.3. Уз девербативне именице беспредлошки Г остварује функцију објекта и семантичког субјекта, која се сматра примарном у односу на све друге функције Г у адноминалној позицији (Фелешко 1995: 154). Ове две генитивне функције обично се сагледавају у контексту посесивног значења (СТЕВАНОВИЋ 1969: 173–174; СТАНОЛЧИЋ 2010: 328).

3.1.3.1. Мали је број ексцерпираних примера у којима је остварена генитивна функција објекта уз девербативне именице, али се на основу њих ипак може закључити да се стандарднојезички Г у овој позицији лако успоставља – од седам забележених примера, само је у два објекатски Г формализован беспредлошким ОП (17),⁹ у осталих пет беспредлошким Г (18, 19):

(17) закључивање *оцене* (мн.); чување *бебе* (мн.);

(18) мн.: делење *рационалних бројева*; удица за пецање *риба*; слагање *лего коцкица*; мерење *дужи*.

Сви употребљени девербативи су типа *nomina actionis*. Само је у једном примеру стандарднојезички Г употребљен уз именицу типа *nomina agentis*:

(19) чувар *куће*.

3.1.3.2. Када је у питању субјекатски Г, на основу два забележена примера са стандарднојезичким субјекатским Г не може се говорити о заступљености овог типа Г у говору младе популације Врањанаца, нарочито зато што оба представљају наслове филма односно књиге:

⁸ Аблативни предлог *из* могуће да је дошао аналошки из конструкције типа *задатак/тест из неког предмета*.

⁹ А. Соболев (1991: 136) истиче да је у косовско-ресавским говорима Г објекта у адноминалној позицији најмање подложен анализацији.

(20) Доживљаји *Николетине Бурсаћа*; Пóвратак *отписаних*.¹⁰

3.1.4. Дистинкција установљена између квалификативног Г и квалификативног И у стандардном српском језику потпуно је неутрализована у ПТ говорима – аналитичка конструкција *с* + ОП једина је форма реализације ове семантичке категорије (Жугић 2010: 38). У говору младе популације Врањанаца забележен је један пример који упућује на искључиву употребу социјативне конструкције, бар када је у питању приписивање интегралног дела тела посесору – живом бићу (RADOVANOVIĆ 1990: 95):

(21) *кóњ с крила сјајни.*

На другој страни, у ексцерпираној грађи нашао се један пример генитивне конструкције квалификативног значења у којој се „posesoru kao inherentni entitet pripisuje konstantno ili karakteristično svojstvo klase, njen stalni, opšti oblik postojanja ili ispoljavanja (npr.: boja, miris, ukus, dužina, širina, visina, oblik, izgled...” (RADOVANOVIĆ 1990: 96):

(22) *лице бóје кóже.*

Овај тип конструкције искључује алтернативну могућност употребе конструкције *с* предлогом *с*.

3.2. ГЕНИТИВ УЗ ПРИДЕВ. Партитивни беспредлошки Г у стандардном српском језику јавља се у функцији допуне неких придева: *вредан, достојан, свестан, гладан, жедан, жељан, жудан* (Фелешко 1995: 69). У ексцерпираној грађи нашли су се једино примери конструкције *с* придевом *пун*. Његова допуна реализована је аналитичком конструкцијом *с* + ОП:

(23) *тèнк пун с људи; двóриште пуно с играчке.*

Анализирајући еквиваленте овог типа Г у јабланичком говору, Р. Жугић (2010: 50–53) утврдила је три падежне конструкције: ОП без предлога, *с* + ОП и *за* + ОП, при чему је допуна у форми ОП најмање фреквентна и јавља се само уз придев *пун*. Пажњу привлачи њена констатација да у осталим студијама о говорима ПТ области нема забележених примера овог типа, осим у говору Понишавља и Призрена, где су потврђене допуне придева *пун* у форми ОП и аналитичке конструкције *с* + ОП (Исто: 52). Овај тип конструкције не помиње ни Р. Младеновић (2002) у свом раду

¹⁰ Субјекатски Г формализован општим падежом у говор јабланичког краја долази из сфере медицинских термина. Р. Жугић сматра да „овакво ограничена употреба еквивалента субјекатског Г произилази из његове одредбене функције, односно означавања припадања радње или стања појму уз девербативну именицу“ (2010: 37). Притом, субјекатски Г се трансформише у реченицу у којој добија статус субјекта у номинативу. Оваква трансформација последица је „анализма и непознавања беспредлошког генитива у говору јабланичког краја“ (Исто).

о Г именских речи у северношарпланинским и јужнометохијским говорима. У прелазном говору Параћинског Поморавља допуна придева *јун* такође се реализује беспредлошким ОП и аналитичком конструкцијом с + ОП (Милорадовић 2003: 68).

3.3. ГЕНИТИВ УЗ КВАНТИФИКАТОР. Беспредлошки Г уз различите нумеричке и пронумеричке квантификаторе, јединице са значењем квантификације, остварује значење партитивности (Антонић 2005: 140). Када су нумеричке конструкције у питању, у новијој литератури говори се о паукалу, посебном морфосинтаксичком облику именице у конструкцији с бројевима *два, њири, чејири, оба / обе* (тзв. мала множина) и непакалу, облику именице у конструкцији с осталим основним бројевима, непакалинама, који је формално једнак Г множини (тзв. велика множина) (Пипер 2002: 108–110). На читавом ПТ терену облик паукала проширио се и на партитивну допуну уз непакалне бројеве (Жугић 2010: 41–44). Ова појава потврђена је и у говору Параћинског Поморавља (Милорадовић 2003: 60–62).

3.3.1. Ексерцирана грађа обилује примерима нумеричких конструкција у којима се облици паукала (24) и беспредлошког Г (25) уз непакалне бројеве као нумеричке квантификаторе налазе у конкурентском односу.

(24) овде има само шес *спрата*; највише тридесет *човека*; имамо је код нас у четиристо *примерка*; седам *часа*; има десет *деца*; ја имам сто *тетки*; имам осам *медаља*; пет *собе* имам; имала је шес *бебе*;

(25) за десет минута дванес *кругова*; тата је искршио пет *врхова*; шес *папирџа*; десет *људи*; пет *сличица*; дванес *девојчица*; имам пет *различитих игара*.

Међутим, у говору младе популације постоји несигурност у употреби паукалног и непакалног облика, на шта упућују примери употребе именица *дете* (26), *брат* (27), *месец* (28), *година* (29) у конструкцијама са паукалним и непакалним бројевима:

(26) три *деца* ће смо; има три *деце*; он пет *детета* има; једна *полуди* са двајес *детета*;

(27) ја имам пет *брата*; имам и још три *браћа*;

(28) за три *месеци*; пре пет *месеца* (почео да тренира); она за два дана пуни седам *месеца*;

(29) четири *година*.

Међу конструкцијама с бројем нашле су се и темпоралне конструкције с именицом *сат* у значењу временске јединице у функцији партитивне допуне. Њима се изражавају два типа темпоралности: симултаност, као врста темпоралне локализације (у значењу *када се*

остварује глаголска радња), и лонгитудиналност, као врста темпоралне квантификације (у значењу *колико дуго траје глаголска радња*).¹¹

Значење симултаности остварује се конструкцијама у којима ОП (30) конкурише беспредлошком Г (31):

(30) у пѐт *сáт* се дигла; óде ујутру у сѐдам *сáт*;

(31) óн у пѐт *сáти* устáје; пóчнем да пѐвам у дѐсет *сáти*; у шѐс *сáти* излázим.

У конструкцијама са значењем лонгитудиналности конкурентни су паукал (32) и беспредлошки Г (33):

(32) по пѐт *сáта* трѐнинг; пѐтнес *сáта* путујемо у Чáњ; онакó сѐдам *сáта* на дáн (учи);

(33) играмо кáрте до двáнес *сáти*; óде ујутру у сѐдам сáт до úвече до дѐсет *сáти*; гóре у пѐт *сáти* није хлáдно; да се врáти за чѐтрнес *сáти* у кóлима хитне пóмоћи.

Без обзира на продор стандарднојезичког облика у ову конструкцију, несигурност у његовој употреби постоји, на шта указују примери с паукалним бројевима:

(34) па до три *сáти* по дóктори, до три *сáти*; од три *сáти* до пѐт.

3.3.2. У ексцерпираној грађи нашао се велик број конструкција с пронумеричким, прилошким квантификатором. У свима њима су ОП (35) и беспредлошки Г (36) конкурентски падежни облици:

(35) кóлко *крѐвети*; пошто нѐма мнóго *дечáци*; имала нѐколико *кучићи*; имамо у фиóку пúно *игрáчке*; и јá имам слично тóлко *књíгице*; на тóбоган има мáло *степѐнице*; да направив јóш *згрáде*; најдебљи са највише *јáбуке*; најмање *шáре* има; не мóже више *óпције*; пóвише *сѐстре* имам; има дóста *шúме*; óн има и прѐвише *игрáчке*;

(36) нѐмамо тóлико *нóвца*; кóлко *дрвѐћа*; мнóго *врѐмена* има између тó; има мáло *дѐце*; кад пúно *рóгова* има; кóлико *кóња*; пре нѐколико *месѐци*; бóрив се кóј има више *снáге*; има пúно *тих слíчица*; прóшло је нѐколико *гóдина*; имам нѐколико *жѐља*; óво је најдебље са више *јáбука*; са пúно *óчију*.

Међутим, када се уз квантификатор нађе неплурализовани појам, збирна, градивна и апстрактна именица, већа је отпорност дијалекатске форме на утицај језичког стандарда:

¹¹ Темпоралност се посматра као темпорална локализација, смештање радње у време, у значењу *када се остварује глаголска радња*, и темпорална квантификација, одмеравање у времену – дужине трајања радње, у значењу *колико дуго траје*, и учесталости понављања радње, у значењу *колико често се понавља глаголска радња*. Темпорална локализација се остварује у виду симултаности, антериорности, постериорности и јукстериорности, а темпорална квантификација у виду лонгитудиналности, ингресивности, терминативности и фреквентности (више о томе у: Антонић 2005: 154–159; Јуришић 2014: 440–466).

(37) има много *простор*; нисам имала довољно *снег* кући; ако има више *снег*; има пуно *посо* и са други градови; оне имав само мало *воду*; дупло мање му *кирију* тражи.

Стандарднојезичке конструкције са пронумеричким прилозима за количину *тол(и)ко пута*, *некол(и)ко пута* и *кол(и)ко сати* користе се у виду устаљених израза:

(38) толико *пута* ме је зезнула; ја сам неколико *пута* била; сутра у колико *сати*; колико је *сати*.

У једном примеру у функцији квантификатора употребљен је прилог *бескрајно*, који долази из стандардног језика, што је свакако условило употребу стандарднојезичког облика Г у функцији допуне:

(39) мислим да има *бескрајно нивоа*.

3.3.3. Конструкције с именицом у функцији паранумеричког квантификатора су малобројне:

(40) понела сам једну кесицу *шећер*; имам два часа *ликовно*;

(41) има мале флашице *нива*.

Сви забележени примери припадају семантичком типу „генитив мере“ (Фелешко 1995: 49).¹² Партитивна допуна у ОП долази с мешовитом конструкцијом, коју чине број и именица (40). Генитивни облик продро је у конструкцију у којој партитивна допуна долази директно уз именицу са службом партикулизатора (41) (Антонић 2005: 142).

Знатно су бројније темпоралне конструкције са именицом у значењу мерне јединице и генитивном допуном. Генитивна допуна изражена је искључиво општим падежом у конструкцији *сат време* са значењем одмеравања дужине трајања глаголске радње. Ова конструкција је врло отпорна на утицај стандарда – ниједном није употребљен стандарднојезички облик Г:

(42) *сат време* се путује; он је *сат време* седјеа на компјутер; негде ми треба око *сат време*; *сат време* (траје једна епизода); тренинг што траје *сат време*.

Велики отпор продору стандарднојезичке генитивне форме пружа и конструкција *пола сат*:¹³

(43) правили смо га *пола сат*; траје *пола сат*; *пола сат* треба да се дође; какви *пола сат*, више од *пола сат* (је потребно да се стигне).

Генитивни облик потврђен је у говору само једног испитаника:

¹² К. Фелешко (1995: 49–50) разликује три типа партитивног Г уз именицу – Г мере, Г дела и Г целине.

¹³ Лексема *пола* није именица, али има именичку службу (Милорадовић 2003: 63, ф. 109), зато је разматрана у оквиру примера са именицама у функцији квантификатора.

(44) до школу пола *сáта*; требао сам само пола *сáта*; па сам гледао цртани пола *сáта*.

На другој страни, стандарднојезички облик Г стабилан је у устаљеним темпоралним конструкцијама *година дана*, *месеџ дана*, *недеља дана*:¹⁴

(45) овде су већ годину *дана*; они су годину *дана* ишли онако заједно; пре месец *дана* су купили; два пута у месец *дана*; увек најави тест недељу *дана* пре.

3.4. ГЕНИТИВ УЗ ДЕМОНСТРАТИВНУ ПАРТИКУЛУ. Ова позиција блокира продор стандарднојезичког беспредлошког Г. Функцију субјекатског Г уз демонстративне партикуле *ево*, *ето*, *ено*¹⁵ у експресивној прагматичкој ситуацији, „тзв. оказионалној варијанти реченице“ (Антонић 2005б: 139–140) врши номинатив:

(46) *ево пуж*; *ево остатак* од *барбику*; *ево Снежана* и *седам патуљака*; *ево поклони*; *ево ти овде бубе* (мн.).

Искључива употреба номинатива у служби субјекатског Г уз презентативе, речи којима се скреће пажња саговорника на неки објекат, указујући на његово присуство, типична је карактеристика говора ПТ области (Жугић 2010: 63, 67–68), а свакако има и шире домете (потврђена је и на косовско-ресавском терену, нпр. у говору Параћинског Поморавља (Милорадовић 2003: 44–45) и у говору северне Метохије (Букумирић 2010: 51)).

У анализираном говору само је једном употребљен стандарднојезички Г, и то када је испитаник препричавао цртани филм:

(47) *ево њене куће*.

Много је већи број ексцерпираних примера овога типа с удвојеном конструкцијом: заменичка енклитика у акузативу + именица у номинативу:

(48) *ево га брат*; *ево га мајмун*; *ево га чистач*; *ево га меда*; *ево је моја лутка*; *ево гу најмања зграда*; *ено гу сова*; *ето га сунце*; *ево ги мрави*.

Забележено удвајање иза демонстративних партикула подржано је његовом појавом и у српском стандардном језичком дискурсу (Радић 2003: 140). С. Милорадовић сматра да употреба заменичке енклитике у

¹⁴ Ове лексичке спојеве И. Грицкат наводи као балканизме који су из хебрејског преко грчких библијских превода ушли посебно у балканске језике (Грицкат 1968: 42, 1993: 54).

¹⁵ Овај тип Г Стевановић (1969: 195) и Станојчић (2010: 330) разматрају у контексту партитивног генитивног значења. У савременим граматикама има позицију субјекта са значењем презентатива (Антонић 2005: 130; Пипер, Клајн 2014: 345).

овој конструкцији није плеонастичка, „већ да је она ту делексикализованани елемент са одређеном граматичком функцијом, тј. да она преузима на себе синтаксичку функцију генитивног наставка – надомешћује га“ (2003: 46).¹⁶

3.5. ГЕНИТИВ УЗ ГЛАГОЛ. У адвербијалној позицији беспредлошки Г врши функцију објекта и прилошке одредбе, а у неким случајевима (у егзистенцијалној конструкцији) и функцију семантичког субјекта.

3.5.1. Ексерципирана грађа показује да се објекатски Г у адвербијалној позицији у говору младе популације формализује различитим падежним структурама, док се у неким конструкцијама тешко успоставља.

3.5.1.1. Када је реч о партитивном Г у функцији правог објекта, ПТ говори не познају дистинкцију делимичног и потпуног обухватања појма радњом – акузативни облик је у потпуности преузео ову функцију.¹⁷ То потврђује и наша грађа:

(49) *пíла је вóду; купи́ла сам чокола́ду; набра́ла цве́ће.*

3.5.1.2. Г објекта припадања уз глаголе *имати / немати* са значењем „поседовати у материјалном, или психолошком, менталном и сл. смислу“ (Антонић 2005: 133) формализује се акузативним обликом (50), само један испитаник употребио је генитивни облик (51):

(50) *ту́ имамо не́ки прóстор; има́м ха̀џи́нице; има́мо па́ре; ма́ма не́ма по́со; ни́су има́ли бо́ју;*

(51) *ако́ има́ш хра̀брости да их пíпнеш.*

3.5.1.3. Употреба Г уз негиране глаголе у анализираном говору је потиснута акузативним обликом (52)¹⁸ и сведена на устаљене изразе (53):

(52) *ни́је је́о чокола́ду; ни́је би́ла понéла па́ре;*

(53) *не́мам по́јма; не́мам вре́мена; неће́ има́ти вре́мена.*

3.5.1.4. Беспредлошки Г се теже успоставља уз рефлексивне глаголе. Аналитичка конструкција с предлогом *од* у значењу аблативности типа одвајање, удаљавање (Антонић 2005: 137) не дозвољава продор беспредлошког Г:

(54) *зато́ј се и одре́кла од има́ње; ја́ сам ослобо́ђена од те́стови.*

¹⁶ Овом типу конструкције са заменичком редупликацијом припада и упитна конструкција *Камо га Х* (уп. *Где је Х*), у којој одсуство глагола *бићи* укључује удвојену форму: заменичка енклитика у акузативу + именица у номинативу, којом се означава субјекат егзистенције (више о томе у: Соболев 2006), као и егзистенцијална конструкција *Има / нема га Х* (в. т. 3.5.3).

¹⁷ Такво је стање и у говору Параћинског Поморавља (Милорадовић 2003: 70, 167).

¹⁸ К. Фелешко (1995: 58–59) скреће пажњу на тенденцију опадања Г у функцији правог објекта иза негираних глагола у српском језику.

Уз рефлексивни глагол *играти се* долази беспредлошки ОП у функцији тзв. Г игре:

(55) *играмо се избор за миџ; играмо се фудбал; играћемо се игрице (мн.); ми се играмо и фризерке (мн.).*

Беспредлошки Г у овој позицији потврђен је у једном примеру:

(56) *ваљда се прво игра муње.*

У конкурентском односу налазе се беспредлошки ОП (57) и беспредлошки Г (58) уз рефлексивни глагол *сећати се*:¹⁹

(57) *и онда сѣти се неко правило у тренутку;*

(58) *ако се сѣхате рекламе.*

Беспредлошки Г уз медијални глагол *плашити се*²⁰ најчешће се формализује аналитичком конструкцијом с предлогом *од*:

(59) *ја сам се једанпут плашио од грмљавину; плашим се од висину; од наукови (се плаши); од бубалке (се плаши) (мн.); од те бубе (се плаши) (мн.); она од њгле плаши се много (мн.).*

Да ипак у овој позицији постоји извесна могућност постепеног реструктурирања у правцу синтетизма, показују следећи примери:

(60) *ја се плашим од духова;*

(61) *од тад се плаши кучића.*

Стандарднојезички облик се успоставља унутар предлошко-падежне конструкције (60), а затим и у беспредлошкој форми (61).

Један пример потврђује употребу ОП у функцији објекатског Г уз медијалне глаголе с обележјем партитивности (Антонић 2005: 134):

(62) *накљокала сам се (напила се) воду.*

3.5.2.1. У функцији прилошке одредбе беспредлошки Г остварује темпорално значење – тзв. локационо временско значење (Фелешко 1995: 62), време које је тачно одмерено (Белић 1965: 220). Док је у српском стандардном језику темпорални Г праћен обавезним детерминатором потиснуо конкурентну акузативну форму (Ивић 1959: 151–163), ОП у акузативној форми преузео је ову функцију у ПТ говорима (Жугић 2010: 71–77). У говору младе популације темпорални Г праћен обавезним де-

¹⁹ У говору Параћинског Поморавља синтаксичка допуна глагола *сећати се* формализује се предлошком конструкцијом *за + А* (Милорадовић 2003: 70). Ову конструкцију бележи и Р. Жугић (2010: 62) у јабланичком говору.

²⁰ Граматичари се различито односе према овој генитивној конструкцији. П. Пипер и И. Клајн (2014: 347) генитиву у овој позицији приписују значење узрока, а М. Стевановић (1969: 186) и Ж. Станојчић (2010: 329) аблативно значење потицања стања. И. Антонић (2005: 129) истиче да овај тип Г има синтаксичку функцију субјекта и значење каузатора. На другој страни, К. Фелешко (1995: 61) разматра га у оквиру позиције неправог објекта.

терминатором формализује се општим падежним обликом (63) и генитивом (64) у конкурентском односу:

(63) излази скóро свáки víкeнд (у град); *прошли пúт* смо глумили; *слéдећу гóдину* ће чéтврту; *прошлу недéљу* мнóго су биле свáђе; *овија дáнови* нéје мнóго падао снéг; *ови дáнови* кад имамо фíзичко; пошто овија нéћев *други дáнови* да íдев;

(64) скóро свáког víкeнда се виђáмо; *прошлог пúта* дóнела нам је хаљнице; она ће *слéдеће гóдине* да дóђе; *прошле недéље* (гледала филм); *ове суботе* íдем у Ниш; *ове зíме* није (било снега); сáмо има *наредне недéље*.

Генитивне синтагме употребљавају се као адвербијализовани прилошки изрази. Као такве, окамењене форме, забележене су у многим говорима ПТ области, што сведочи о њиховом одолевању процесу анализације (Станковић 2020: 62–63).

Употребљени обавезни детерминатори у функцији временске актуализације конкретизују два значењска типа: симултаност, непосредну темпоралну локализацију, у значењу *када се реализује глаголска радња (следећи, прошли, овај, који, наредни, други)* и фреквентност, врсту темпоралне квантификације у значењу *колико често се понавља глаголска радња (сваки)* (о темпоралности в. ф. 11). Нема потврда за значење лонгитудиналности као врсте темпоралне квантификације у значењу *колико дуго траје глаголска радња (читав, цео)*.²¹

Темпорални детерминатив лексикализује се типичним временским јединицама, именицама *година, зима, недеља* (у значењу *седмица*), *викенд, данови, субота, пут*. Стандарднојезички Г најлакше продире у конструкцију с темпоралним детерминативом *година* – међу ексцерпираним примерима ова конструкција је најфреквентнија:

(65) не íдемо свáке гóдине; сад *ове гóдине*; *слéдеће гóдине* ћемо да правимо рáспоред; сáмо *јéдне гóдине* смо га правили; правили смо са три кúгле *прошле гóдине*; кад сам био *тé гóдине*; нé знам тáчно *кóје гóдине*.

3.5.2.2. Обележавање датума врши се различитим конструкцијама са значењем симултаности.

У конструкцији с редним бројевима, тамо где се именица *дан* подразумева (Пипер, Клајн 2014: 333, пр. 63), забележено је обличко колебање:

(66) он је шéсти *децéмбар* рођен, а јá сам тринести *септémбар*; двáјес пéти *фéбруар* (рођен);

²¹ Интересантно је да се ни у грађи из Параћинског Поморавља није нашао ниједан пример овог семантичког типа (Милорадовић 2003: 76).

(67) на море ћ-идемо деветог *јуна*; сад ћу десетог *априла*; првог *децембра*, у суботу ову (слави рођендан); а моја сестра сад двајес трећег *марта* пуни три.

Елиптична темпорална конструкција са називом месеца без обавезног детерминатора (Ивић 1955–1956: 178) формализује се једино Г:

(68) *септембра* сви полазимо; ја сам *јула* (рођена); *октобра* или *новембра* завршавају; сад *маја*, *марта* (ће бити тромесечје); брат је рођен *фебруара*.

У два примера уз назив стоји и именица *месец*:

(69) идем *маја месеца*; петнес дана *априла месеца*.

Беспредлошки Г редовно долази и с именицом *година* и нумеричким обавезним детерминатором:

(70) од *марта* (тренира) *две илјаде дванесте године*; он је *две хиљаде пете године* рођен; ја сам требао *две хиљаде друге године* да се родим.

3.5.3. У егзистенцијалним конструкцијама с глаголом *имати* и *бити* у значењу *постојати* субјекатски партитивни Г се реализује номинативним обликом.²² У овој позицији потпуно је блокиран продор стандарднојезичког Г (уп. т. 3.4). Глаголи *имати* и *бити* јављају се у личном и неличном облику са именицом у номинативу и у контексту у ком су употребљени имају значење *постојати*.

У имперсоналној конструкцији глагол *имати* јавља се у презенту (у потврдном и одричном облику *има / нема*) (71), перфекту (у потврдном облику *имало*) (72) и потенцијалу (у потврдном и одричном облику *би имало / не би имало*) (73):

(71) има *столови* по цео стан; има као *неки мехурићи*; има *животиње* тамо;

нема *вампири*, нема ни *услови*, у школу нема *играчке*;

(72) имало *оволике фокс*;

(73) оно би имало *кружићи*;

да не би имало *змије*.

²² Употреба номинатива у конструкцијама овог типа својствена је говорима ПТ области, али има шире домете – примера ради, у говору Параћинског Поморавља искључива је употреба номинатива (Милорадовић 2003: 38–46), док је конкурентност Г и номинатива забележена у говорима северне Метохије (Букумирић 2010: 50) и Банатске Клисуре (Симић 2019: 433–435). Ширење номинатива у генитив објашњава се „општим растакањем морфолошког система, у коме субјекатска позиција генитива подупиरे продор номинатива“ (Младеновић 2014: 157). У призренско-јужноморавским говорима Метохијске и Косовске котлине у овој позицији напоре се јављају номинатив и ОП (Исто: 158–166).

С глаголом *имати* у презенту чест је удвојени облик: заменичка енклитика у акузативу + именица у номинативу (уп. конструкције овог типа у т. 3.4. пр. (48) и ф. 16):

(74) *има га један друге*; онај *има га мајор*; *Мира су има*; *има су једна црна пудлица*; што *ги има мрави*; *има ги коњићи*; *има ги* и овде *деца*; кад *га нема пуж*; *чика га нема*; *нема га тата*; *нема су аждаја*; кад *су нема мета Кика*.

У персоналној конструкцији глагол *имати* јавља се у перфекту (у потврдном и одричном облику):

(75) *имао је базен*; *имала је толиџка корњача*; *имали су колачи*; *имали су дрва*; *грџање није имало*; *нису имале лопатице*.

У говору Горње Пчиње глагол *имати* се у егзистенцијалној конструкцији не појављује у потенцијалу, док су потврђени облици презента, перфекта, аориста и имперфекта (Јуришић 2014: 379–382).

У ексцерпираној грађи глагол *бити* се јавља у потврдном облику у перфекту у имперсоналној (76) и персоналној конструкцији (77):

(76) у Наше дете је било *маскембал*; кад је било *суклијаш* (за ужину);
(77) у Змај школу је био *бунар*; стално је *пуцање* било између породице; прошлу недељу много су биле *свађе* у наше оделење; пошто су били *врата* улазни.

У ексцерпираном материјалу знатно је више конструкција са глаголом *имати* него оних са глаголом *бити*.

4. ЗАКЉУЧАК

Под утицајем језичког стандарда, у говору младе популације Врањанаца врши се интензивно реструктурирање падежних облика којима се изражавају значења стандардног беспредлошког Г, на основу чега се могу утврдити тенденције даљег развоја падежног система врањског говора у правцу синтетизма, тј. у правцу употребе стандарднојезичких падежних форми. Док је у говору Параћинског Поморавља видљив интензиван продор аналитичких конструкција са ОП у генитивној функцији готово у све семантичке категорије, у говору младе популације Врањанаца забележен је обрнути процес – продор синтетичке форме у аналитички деклинациони систем.

Анализа усменог израза младе популације Врањанаца указује на неколико закључака о употреби беспредлошког Г.

4.1. У говору младих Врањанаца забележен је богат семантички потенцијал стандардног беспредлошког Г. Различитим падежним структурама изражене су следеће семантичке категорије Г: посесивни (при-

падништво-поседништво, однос део–целина, сродство / пријатељство / сарадништво), дефинициони (различите нијансе односа међу појмовима), објекатски (уз девербативне именице и као семантичка допуна глагола), субјекатски (уз девербативне именице, у егзистенцијалним конструкцијама и уз демонстративну партикулу), аблативни и Г игре (уз неке рефлексивне глаголе), партитивни (уз придев и квантификатор), темпорални, квалификативни. Најфреквентнији су примери падежних структура са посесивним, партитивним и темпоралним значењем, као и примери егзистенцијалних конструкција. На другој страни, два примера субјекатског Г уз девербативне именице у наслову филма односно књиге говоре о његовој слабој заступљености у анализираном говору. Такође, слабу заступљеност показује и значење квалификативности.

4.2. Наведени семантички потенцијал стандардног беспредлошког Г реализује се различитим падежним структурама. Инвентар падежних структура за изражавање значења стандардног беспредлошког Г дат је у табели 2.

Табела 2. Инвентар падежних конструкција за изражавање значења стандардног беспредлошког генитива

Значења Г	Падежне конструкције
Уз именицу	
Посесивност	
припадништво-поседништво	<i>од</i> + ОП, <i>на</i> + ОП, <i>од</i> + Г, Г
однос део–целина	<i>на</i> + ОП, ОП, Г
сродство, пријатељство, сарадништво	<i>на</i> + ОП, <i>од</i> + ОП, <i>од</i> + Г
Дефинициони Г	ОП, Г, <i>на</i> + ОП*, ²³ <i>из</i> + ОП, <i>из</i> + Г
Објекатски Г	ОП, Г
Субјекатски Г	Г*
Квалификативност	<i>с</i> + ОП*, Г*
Уз придев	
Партитивност	<i>с</i> + ОП

²³ Знаком * обележени су они падежни облици који су потврђени само у једном примеру, што говори о њиховој слабој заступљености у анализираном говору, или се налазе у оквиру устаљеног израза, наслова, назива и сл.

Уз квантификатор	
Партиитивност	ОП, паукал, Г
Уз демонстративну партикулу	
Субјекатски Г	Н, Г*
Уз глагол	
Семантичка допуна, прави објекат	ОП/А, Г*
Семантичка допуна рефлексивних глагола, аблативност, Г игре	од + ОП, од + Г, ОП, Г*
Темпоралност	ОП, Г
Семантички субјекат у егзистенцијалним конструкцијама	Н

Значајно место међу изражајним средствима има беспредлошки ОП и аналитичка конструкција *предлог + ОП*, што је у складу са општим стањем у говорима ПТ области, захваћеним падежним аналитизмом. Па ипак, постојаност наведених падежних структура нарушена је продором беспредлошког Г у готово све семантичке категорије под утицајем стандардног језика, којем је говор младе популације изложен у већој мери.

Беспредлошки Г се укључује у систем морфосинтаксичких средстава за изражавање генитивних значења као конкурентска форма беспредлошком општем падежном облику (цeнтар *Београд*), аналитичкој конструкцији с општем падежом и предлогом (највиши врх *на Балканско полуострво*) и предлошко-падежној конструкцији с Г и предлозима *од* и *из* (*од мог ко̀мшије* кућа, *наставник из историје*). Успостављене предлошко-падежне структуре са Г знак су постепеног пререструктурирања у правцу синтетизма.

Обличко колебање је видљиво у свим семантичким категоријама, осим у егзистенцијалним конструкцијама и категорији партиитивности уз придев *нун*, где није потврђен ниједан пример употребе беспредлошког Г. Такође, беспредлошки Г се спорадично јавља, са по једним потврђеним примером, у категорији квалификативности (лице *боје коже*), затим уз демонстративну партикулу (*ево њене куће*) и као семантичка допуна глагола (ако *имаш храбрости* да их пипнеш). Снажно упориште има у устаљеним изразима, појмовима из школског живота, администрације, називима институција, празника, ТВ емисија и сл. (*Храм Светог Саве*, *Дани Врања*, *Звезде гра̀нда*, *час разредног старешине*, *Доживљаји Николетине Бурсаћа*). Такође, у темпоралним конструкцијама употребљава

се с обавезним детерминатором у виду окамењених прилошких израза (*слéдеће гóдине, прóшле нéдеље, свáког ви́кенда*).

4.3. Када је у питању позициона условљеност употребе беспредлошког Г, спроведена анализа је показала да је позиција значајан регулатор употребе падежних форми. Наиме, беспредлошка генитивна форма лакше се успоставља у адноминалној позицији, уз именицу и квантификатор. У овој позицији се, заправо, огледа суштинска природа генитивног односа као односа између две основне јединице номинације (Тополињска 2001: 219). На другој страни, придев, демонстративна партикула, затим глагол који захтева допуну у виду објекта и глагол *имати / немати* у значењу *постојати* потпуно или делимично блокирају продор беспредлошког Г. Осим уз придев, у свим осталим позицијама реч је о двама синтаксичким функцијама, субјекту и објекту, које су резервисане за номинатив и беспредлошки акузатив. Тиме је потврђена констатација З. Тополињске да се у ПТ говорима „губи функција генитива као пандана номинативног и акузативног односа“ (2002: 12). Ова дијалекатска црта показала се врло стабилном у говору младе популације, затвореном за утицај језичког стандарда.

Цитирана лијераиура

- АНТОНИЋ, Ивана. „Синтакса и семантика падежа“. У: Предраг Пипер и др. *Синтакса савременог српског језика: проста реченица*. Београд: Институт за српски језик САНУ: Београдска књига – Нови Сад: Матица српска, 2005: стр. 119–344.
- [ANTONIĆ, Ivana. „Sintaksa i semantika padeža“. У: Predrag Piper i dr. *Sintaksa savremenog srpskog jezika: проста rečenica*. Београд: Institut za srpski jezik SANU: Београдска књига – Нови Сад: Matica srpska, 2005: str. 119–344]
- БАРИЈАКТАРЕВИЋ, ДАНИЛО. „Фонетске и морфолошке особине врањског говора“. *Врањски гласник* бр. II (1965): стр. 33–58.
- [BARJAKTAREVIĆ, Danilo. „Fonetske i morfološke osobine vranjskog govora“. *Vranjski glasnik* br. II (1965): str. 33–58]
- БЕЛИЋ, АЛЕКСАНДАР. *О језичкој природи и језичком развоју: лингвистичка испитивања*. Књ. 1. 2. изд. Београд: Српска краљевска академија, 1958.
- [BELIĆ, Aleksandar. *O jezičkoj prirodi i jezičkom razvitku: lingvistička ispitivanja*. Књ. 1. 2. изд. Београд: Srpska kraljevska akademija, 1958]
- БЕЛИЋ, АЛЕКСАНДАР. *Историја српскохрватског језика*. Књига II, св. I: Речи са деклинацијом. Београд: Научна књига, 1965.
- [BELIĆ, Aleksandar. *Istorija srpskohrvatskog jezika*. Књига II, sv. I: Reči sa deklinacijom. Београд: Naučna knjiga, 1965]
- БЕЛИЋ, АЛЕКСАНДАР. *Дијалекти источне и јужне Србије*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, 1999.
- [BELIĆ, Aleksandar. *Dijalekti istočne i južne Srbije*. Београд: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, 1999]

- БОГДАНОВИЋ, Недељко. „Говор Алексиначког Поморавља“. *Српски дијалектолошки зборник* бр. XXXIII (1987): стр. 7–302.
 [BOGDANOVIĆ, Nedeljko. „Govor Aleksinačkog Pomoravlja“. *Srpski dijalektološki zbornik* br. XXXIII (1987): str. 7–302]
- БОШЊАКОВИЋ, Жарко. „Однос стандардних и дијалекатских особина у говору ученика неких банатских основних школа“. *Научни сасијанак слависта у Вукове дане* бр. XXXVIII/1 (2009): стр. 341–350.
 [BOŠNJAKOVIĆ, Žarko. „Odnos standardnih i dijalekatskih osobina u govoru učenika nekih banatskih osnovnih škola“. *Naučni sastanak slavista u Vukove dane* br. XXXVIII/1 (2009): str. 341–350]
- БУКУМИРИЋ, Милета. „Значења генитива у говорима северне Метохије“. У: *Зборник радова Филозофског факултета Универзитета у Приштини* (посебно издање поводом 50-годишњице оснивања Филозофског факултета посвећено проф. др Милисаву Вукићевићу). Косовска Митровица: Филозофски факултет Универзитета, 2010: стр. 47–82.
 [BUKUMIRIĆ, Mileta. „Značenja genitiva u govorima severne Metohije“. U: *Zbornik radova Filozofskog fakulteta Univerziteta u Prištini* (posebno izdanje povodom 50-godišnjice osnivanja Filozofskog fakulteta posvećeno prof. dr Milisavu Vukićeviću). Kosovska Mitrovica: Filozofski fakultet Univerziteta, 2010: str. 47–82]
- ВУКАДИНОВИЋ, Вилотије. „Говор Црне Траве и Власине“. *Српски дијалектолошки зборник* бр. XLII (1996): стр. 1–317.
 [VUKADINOVIĆ, Vilotije. „Govor Crne Trave i Vlasine“. *Srpski dijalektološki zbornik* br. XLII (1996): str. 1–317]
- ГРИЦКАТ, Ирена. „Неколико ситнијих синтаксичких балканизама у српскохрватском језику“. *Наш језик* бр. XVII/1–2 (1968): стр. 41–51.
 [GRICKAT, Irena. „Nekoliko sitnijih sintaksičkih balkanizama u srpskohrvatskom jeziku“. *Naš jezik* br. XVII/1–2 (1968): str. 41–51]
- ЖУГИЋ, Радмила. *Исказивање генитивних значења у говору јабланичког краја (у светлу призренско-тимочких говора као целине)*. Београд: Институт за српски језик САНУ / Чикоја штампа, 2010.
 [ŽUGIĆ, Radmila. *Iskazivanje genitivnih značenja u govoru jablaničkog kraja (u svetlu prizrensko-timočkih govora kao celine)*. Beograd: Institut za srpski jezik SANU / Čigoja štampa, 2010]
- ЖУГИЋ, Радмила. „Употреба падежа у писаном изражавању студената на подручју призренско-тимочког дијалекта“. *Зборник радова Филозофског факултета у Приштини* бр. XLIII/2 (2013): стр. 511–528.
 [ŽUGIĆ, Radmila. „Uпотреba padeža u pisanom izražavanju studenata na području prizrensko-timočkog dijalekta“. *Zbornik radova Filozofskog fakulteta u Prištini* br. XLIII/2 (2013): str. 511–528]
- ИВИЋ, Милка. „Из проблематике падежних временских конструкција“. *Јужнословенски филолог* бр. XXI (1955–1956): стр. 165–214.
 [IVIĆ, Milka. „Iz problematike padežnih vremenskih konstrukcija“. *Južnoslovenski filolog* br. XXI (1955–1956): str. 165–214]
- ИВИЋ, Милка. „Систем предлошких конструкција у српскохрватском језику“. *Јужнословенски филолог* бр. XXII (1958): стр. 141–166.
 [IVIĆ, Milka. „Sistem predložkih konstrukcija u srpskohrvatskom jeziku“. *Južnoslovenski filolog* br. XXII (1958): str. 141–166]

- ИВИЋ, Милка. „Српскохрватски падежни облици обавезно праћени одредбом као помоћним морфолошким знаком“. *Годишњак Филозофског факултета у Новом Саду* бр. IV (1959): стр. 151–163.
- [IVIĆ, Milka. „Srpskohrvatski padežni oblici obavezno praćeni odredbom kao pomoćnim morfološkim znakom“. *Godišnjak Filozofskog fakulteta u Novom Sadu* br. IV (1959): str. 151–163]
- ИВИЋ, Павле. *Дијалектологија српскохрватског језика: увод и штокавско наречје*. Сремски Карловци, Нови Сад: Издавачка књижевна Зорана Стојановића, 2001.
- [IVIĆ, Pavle. *Dijalektologija srpskohrvatskog jezika: uvod u štokavsko narječje*. Sremski Karlovcı, Novi Sad: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića, 2001]
- ЈАЊИЋ, Марина. „Говор младих Врањанаца: од дијалектизама до англицизама“. У: Радмила Жугић (ур.). *Дијалекти – дијалектска књижевност* (зборник радова са научног скупа одржаног у Лесковцу 18. 12. 2011. године). Лесковац: Лесковачки културни центар / Филекс, 2011: стр. 109–115.
- [JANJIĆ, Marina. „Govor mladih Vranjanaca: od dijalektizama do anglicizama“. U: Radmila Žugić (ur.). *Dijalekat – dijalekatska književnost* (zbornik radova sa naučnog skupa održanog u Leskovcu 18. 12. 2011. godine). Leskovac: Leskovački kulturni centar / Fileks, 2011: str. 109–115]
- ЈУРИШИЋ, Марина. „Синтакса падежа Горње Пчиње (Одредбене функције)“. *Српски дијалектолошки зборник* бр. LXI (2014): стр. 369–534.
- [JURIŠIĆ, Marina. „Sintaksa padeža Gornje Pčinje (Odrredbene funkcije)“. *Srpski dijalektološki zbornik* br. LXI (2014): str. 369–534]
- КОВАЧЕВИЋ, Милош. *Кроз синтагме и реченице*. 2. изд. Београд: Јасен, 2015.
- [KOVAČEVIĆ, Miloš. *Kroz sintagme i rečenice*. 2. izd. Beograd: Jasen, 2015]
- ЛАШКОВА, Лили. „За балканизацијата на сљрбохрљрватски и бљгарски език“. *Јужнословенски филолог* бр. XLIX (1993): стр. 29–56.
- [LAŠKOVA, Lili. „Za balkanizacijata na sarbohrarvatski i balgarski ezik“. *Južnoslovenski filolog* br. XLIX (1993): str. 29–56]
- МАРИНКОВИЋ, Јаворка. „Основна обележја говора Врања и околине“. *Зборник радова* бр. V (1987): стр. 53–55.
- [MARINKOVIĆ, Javorka. „Osnovna obeležja govora Vranja i okoline“. *Zbornik radova* br. V (1987): str. 53–55]
- МАРИНКОВИЋ, Јаворка. „Генерацисјска диференцисјација као основ дијалекатских разлика у говорима Врањског Поморавља“. У: *Говори ѱризренско-ѱимочке обласѱи и суседних дијалеката* (зборник радова са научног скупа одржаног у Нишкој Бањи јуна 1992. године). Ниш: Филозофски факултет у Нишу – Институт за српски језик САНУ Београд – Центар за научна истраживања САНУ и Универзитета у Нишу, 1994: стр. 225–230.
- [MARINKOVIĆ, Javorka. „Generacijska diferencijacija kao osnov dijalekatskih razlika u govorima Vranjskog Pomoravlja“. U: *Govori prizrensko-timočke oblasti i susednih dijalekata* (zbornik radova sa naučnog skupa održanog u Niškoj Banji juna 1992. godine). Niš: Filozofski fakultet u Nišu – Institut za srpski jezik SANU Beograd – Centar za naučna istraživanja SANU i Univerziteta u Nišu, 1994: str. 225–230]
- МАРКОВИЋ, Јордана. „Језик деце предшколског узраста између стандарда и дијалекта“. У: Милош Ковачевић (ур.). *Српски језик, књижевност, уметност*. Књ. 1, *Сѱрукѱурне карактеристике српског језика* (зборник радова са VI међународног научног скупа одржаног на Филолошко-уметничком

- факултети* у Крагујевцу 28–29. X 2011. године). Крагујевац: Филолошко-уметнички факултет, 2012: стр. 245–251.
- [MARKOVIĆ, Jordana. „Jezik dece predškolskog uzrasta između standarda i dijalekta“. U: Miloš Kovačević (ur.). *Srpski jezik, književnost, umetnost. Knj. 1, Strukturne karakteristike srpskog jezika* (zbornik radova sa VI međunarodnog naučnog skupa održanog na Filološko-umetničkom fakultetu u Kragujevcu 28–29. X 2011. godine). Kragujevac: Filološko-umetnički fakultet, 2012: str. 245–251]
- МИЛОРАДОВИЋ, Софија. *Употреба падежних облика у говору Параћинског Поморавља: балканистички и етномиграциони аспект*. Београд: Чигоја штампа, 2003.
- [MILORADOVIĆ, Sofija. *Upotreba padežnih oblika u govoru Paraćinskog Pomoravlja: balkanistički i etnomigracioni aspekt*. Beograd: Čigoja štampa, 2003]
- МИЛОРАДОВИЋ, Софија. „Дијахрони и синхрони аспект аналитичких појава у српским народним говорима“. *Зборник Мајџице српске за славистику* бр. LXXI–LXXII (2007): стр. 357–375.
- [MILORADOVIĆ, Sofija. „Dijahroni i sinhroni aspekt analitičkih pojava u srpskim narodnim govorima“. *Zbornik Matice srpske za slavistiku* br. LXXI–LXXII (2007): str. 357–375]
- МИЛОСАВЉЕВИЋ, Тања. „Међугенерациске разлике у систему источносрбијанских говора“. *Октоих* бр. I/1–2 (2011): стр. 233–238.
- [MILOSAVLJEVIĆ, Tanja. „Međugeneracijske razlike u sistemu istočnosrbijanskih govora“. *Oktoih* br. I/1–2 (2011): str. 233–238]
- МИХАЛЛОВИЋ, Јован. „Стандардни српски језик ученика основних школа у Сиринићкој жупи“. У: Драги Маликовић (ур.). *Зборник радова са пројекта Истраживање српског језика на КиМ I*. Косовска Митровица: Филозофски факултет, 2008: стр. 189–204.
- [MIHALOVIĆ, Jovan. „Standardni srpski jezik učenika osnovnih škola u Siriničkoj župi“. U: Dragi Maliković (ur.). *Zbornik radova sa projekta Istraživanje srpskog jezika na KiM I*. Kosovska Mitrovica: Filozofski fakultet, 2008: str. 189–204]
- МЛАДЕНОВИЋ, Радивоје. „Генитив именских речи у северношарпланинским и јужнометохијским говорима – флексија и аналитизам“. *Зборник Мајџице српске за филологију и лингвистику* бр. XLV/1–2 (2002): стр. 291–320.
- [MLADENOVIĆ, Radivoje. „Genitiv imenskih reči u severnošarplaninским i južnometohijskim govorima – fleksija i analitizam“. *Zbornik Matice srpske za filologiju i lingvistiku* br. XLV/1–2 (2002): str. 291–320]
- МЛАДЕНОВИЋ, Радивоје. „Егзистенцијалне конструкције призренско-јужноморавских говора у метохијској и косовској котлини“. *Јужнословенски филолог* бр. LXX (2014): стр. 151–171.
- [MLADENOVIĆ, Radivoje. „Egzistencijalne konstrukcije prizrensko-južnomoravskih govora u metohijskoj i kosovskoj kotlini“. *Južnoslovenski filolog* br. LXX (2014): str. 151–171]
- ПАВЛОВИЋ, Миливој. „Дијалекатска карактеристика и проблеми врањског говора“. *Врањски гласник* бр. II (1966): стр. 303–306.
- [PAVLOVIĆ, Milivoj. „Dijalekatska karakteristika i problemi vranjskog govora“. *Vranjski glasnik* br. II (1966): str. 303–306]
- ПИПЕР, Предраг. „О граматичким особеностима бројева у српском и другим словенским језицима“. *Глас СССХСIV, Одељење језика и књижевности САНУ* бр. XIX (2002): стр. 99–114.

- [PIPER, Predrag. „O gramatičkim osobenostima brojeva u srpskom i drugim slovenskim jezicima“. *Glas CCCXCIV, Odeljenje jezika i književnosti SANU* br. XIX (2002): str. 99–114]
- ПИПЕР, Предраг и Иван Клајн. *Нормативна граматика српског језика*. Нови Сад: Матица српска, 2014.
- [PIPER, Predrag i Ivan Klajn. *Normativna gramatika srpskog jezika*. Novi Sad: Matica srpska, 2014]
- РАДИЋ, Првослав. „О два аспекта балканизације српског књижевног језика“. *Јужнословенски филолог* бр. LIX (2003): стр. 105–152.
- [RADIĆ, Prvoslav. „O dva aspekta balkanizacije srpskog književnog jezika“. *Južnoslovenski filolog* br. LIX (2003): str. 105–152]
- СИМИЋ, Зоран. „Употреба слободног генитива у говору Банатске Клисуре“. *Исходишта* бр. V (2019): стр. 425–439.
- [SIMIĆ, Zoran. „Upotreba slobodnog genitiva u govoru Banatske Klisure“. *Ishodišta* br. V (2019): str. 425–439]
- СОБОЛЕВ, Андрей. „Категорија падежа на периферији балканскославјанског ареала“. *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику* бр. XXXIV/1 (1991): стр. 93–139.
- [SOBOLEV, Andrej. „Kategorija padeža na periferiji balkanskoslavjanskog areala“. *Zbornik Matice srpske za filologiju i lingvistiku* br. XXXIV/1 (1991): str. 93–139]
- СОБОЛЕВ, Андрей. „Где га је Миле (Одна сербско-македонско-аруминска синтаксическа паралел)“. *Годишњак за српски језик и књижевност* бр. XX/8 (2006): стр. 413–421.
- [SOBOLEV, Andrej. „Gde ga je Mile (Oдна serbsko-makedonsko-aruminskaya sintaksičeskaya parallel)“. *Godišnjak za srpski jezik i književnost* br. XX/8 (2006): str. 413–421]
- СТАНКОВИЋ, Драгана. *Говор врањске деце предшколског и школског узраста – социолингвистички приступ*. Докторска дисертација. Београд: Филолошки факултет, 2018, https://hdl.handle.net/21.15107/rcub_nardus_10474.
- [STANKOVIĆ, Dragana. *Govor vranjske dece predškolskog i školskog uzrasta – sociolingvistički pristup*, doktorska disertacija. Beograd: Filološki fakultet, 2018, https://hdl.handle.net/21.15107/rcub_nardus_10474]
- СТАНКОВИЋ, Драгана. „О именичкој деκлинацији у говорима призренско-тимочке дијалекатске области“. *Бащина* бр. L (2020): стр. 57–72.
- [STANKOVIĆ, Dragana. „O imeničkoj deklinaciji u govorima prizrensko-timočke dijalekatske oblasti“. *Baština* br. L (2020): str. 57–72]
- СТАНОЈЧИЋ, Живојин. *Граматика српског књижевног језика*. Београд: Креативни центар, 2010.
- [STANOJČIĆ, Živojin. *Gramatika srpskog književnog jezika*. Beograd: Kreativni centar, 2010]
- СТЕВАНОВИЋ, Михаило. *Савремени српскохрватски језик II*. Београд: Научна књига, 1969.
- [STEVANOVIĆ, Mihailo. *Savremeni srpskohrvatski jezik II*. Beograd: Naučna knjiga, 1969]
- ТОМА, Пол-Луј. „Говори Ниша и околних села“. *Српски дијалектолошки зборник* бр. XLV (1998): стр. 1–473.
- [TOMA, Pol-Luj. „Govori Niša i okolnih sela“. *Srpski dijalektološki zbornik* br. XLV (1998): str. 1–473]
- ТОМИЋ, Драгана. *Говор врањске деце предшколског узраста и језички стандард*. У: Сунчица Денић (ур.). *Књижевности за децу у њена улога у васпитању и образовању деце предшколског узраста* (зборник радова са научног скупа

- одржаног на Учитељском факултету у Врању 18. 11. 2011. године). Врање: Учитељски факултет / Аурора, 2012а: стр. 252–274.
- [ТОМИЋ, Dragana. Govor vranjske dece predškolskog uzrasta i jezički standard. U: Sunčica Denić (ur.). *Književnost za decu i njena uloga u vaspitanju i obrazovanju dece predškolskog uzrasta* (zbornik radova sa naučnog skupa održanog na Učiteljskom fakultetu u Vranju 18. 11. 2011. године). Vranje: Učiteljski fakultet / Aurora, 2012а: стр. 252–274]
- ТОМИЋ, Драгана. „Акцентат говора врањске деце предшколског узраста“. *Годишњак Учитељског факултета у Врању* бр. III (2012б): стр. 437–449.
- [ТОМИЋ, Dragana. „Акцентат говора vranjske dece predškolskog uzrasta“. *Godišnjak Učiteljskog fakulteta u Vranju* бр. III (2012b): стр. 437–449]
- ТОПОЛОЊСКА, Зузана. „Изражавање падежних односа у српском призренском говору“. *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику* бр. XLIV/1–2 (2001): стр. 211–224.
- [ТОПОЛОЊСКА, Zuzana. „Изражавање падежних односа у српском призренском говору“. *Zbornik Maticе srpske за филологију и лингвистику* бр. XLIV/1–2 (2001): стр. 211–224]
- ТОПОЛИЊСКА, Зузана. „Антропоцентрична теорија језика и српски падежни систем“. *Јужнословенски филолог* бр. LVIII (2002): стр. 1–13.
- [ТОПОЛИЊСКА, Zuzana. „Антропоцентрична теорија језика и српски падежни систем“. *Južnoslovenski filolog* бр. LVIII (2002): стр. 1–13]
- ТРАЈКОВИЋ, Тајјана. „Говор Ниша кроз призму диглосивности“. *Јужнословенски филолог* бр. LXXIV/2 (2018а): стр. 89–108.
- [ТРАЈКОВИЋ, Tatjana. „Govor Niša kroz prizmu diglosivnosti“. *Južnoslovenski filolog* бр. LXXIV/2 (2018а): стр. 89–108]
- ТРАЈКОВИЋ, Тајјана. „Говор Прешева у структуралној и варијационистичкој перспективи (као модел за дијалектолошка предвиђања)“. У: Милош Ковачевић и Јелена Петковић (ур.). *Српски језик, књижевност, уметност. Књига I: Курс опште лингвистике* (зборник радова са XII међународног научног скупа одржаног на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу 27–28. X 2017. године). Крагујевац: Филолошко-уметнички факултет, 2018б: стр. 173–181.
- [ТРАЈКОВИЋ, Tatjana. „Govor Preševa u strukturalnoj i varijacionističkoј perspektivi (kao model za dijalektološka predviđanja)“. U: Miloš Kovačević i Jelena Petković (ur.). *Srpski jezik, književnost, umetnost. Knjiga I: Kurs opšte lingvistike* (zbornik radova sa XII međunarodnog naučnog skupa održanog na Filološko-umetničkom fakultetu u Kragujevcu 27–28. X 2017. године). Kragujevac: Filološko-umetnički fakultet, 2018b: стр. 173–181]
- ТРАЈКОВИЋ, Тајјана и Милица Михајловић. „Говор Врања кроз призму диглосивности“. *Јужнословенски филолог* бр. LXXVI/1 (2020): стр. 77–105.
- [ТРАЈКОВИЋ, Tatjana i Milica Mihajlović. „Govor Vranja kroz prizmu diglosivnosti“. *Južnoslovenski filolog* бр. LXXVI/1 (2020): стр. 77–105]
- ЋИРИЋ, Љубисав. „Говор Лужнице“. *Српски дијалектолошки зборник* бр. XXIX (1983): стр. 1–190.
- [ЋИРИЋ, Ljubisav. „Govor Lužnice“. *Srpski dijalektološki zbornik* бр. XXIX (1983): стр. 1–190]
- ФЕЛЕШКО, Казимјеж. *Значење и синтакса српскохрватског генитива*. Београд: Орфелин – Београд: Вукова задужбина – Нови Сад: Матица српска, 1995.
- [FELEŠKO, Kazimjež. *Značenje i sintaksa srpskohrvatskog genitiva*. Beograd: Orfelin – Beograd: Vukova zadužbina – Novi Sad: Matica srpska, 1995]

Ivić, Milka. *Lingvistički ogledi*. 3. izd. Beograd: Biblioteka XX vek, 2008.

MILORADOVIĆ, Sofija. „Iskazivanje posesivnosti s predlogom *od* u srpskim narodnim govorima“. *Slavia Meridionalis. Studia Linguistica* бр. VI (2006): стр. 57–64.

RADOVANOVIĆ, Milorad. *Spisi iz sintakse i semantike*. Sremski Karlovci: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića, 1990.

Драгана В. Станкович
Нишкии универзитет
Педагогическии факултет в Вранье

УПОТРЕБЛЕНИЕ БЕСПРЕДЛОЖНОГО РОДИТЕЛЬНОГО ПАДЕЖА В РЕЧИ МОЛОДЫХ ЛЮДЕЙ ИЗ Г. ВРАНЬЕ

Резюме

В статье представлены результаты исследования употребления беспредложного родительного падежа в речи молодых людей из г. Вранье. Цель данной статьи – определить, какие падежные формы в условиях анализа падежей и воздействия языкового стандарта используются молодыми людьми из данного города для выражения семантических значений беспредложного родительного падежа. Была проанализирована устная речь сорока детей дошкольного и младшего школьного возраста. Материал статьи представляет собой транскрипты спонтанного разговора автора с респондентами. В анализ включены все примеры, в которых семантические значения беспредложного родительного падежа формализованы различными морфосинтаксическими средствами в адноминальной и адвербиальной позиции. Употребление беспредложного родительного падежа рассматривается в пяти позициях: с существительным (1), с прилагательным (2), с квантором (3), с указательной частицей (4) и с глаголом (5). Такой подход позволил рассмотреть конкурентные отношения между аналитическими и синтетическими формами падежей и их позиционную обусловленность.

В речи молодых людей из Вранья был замечен богатый семантический потенциал беспредложного родительного падежа, который выражается разными падежными структурами. Важное место среди средств выражения занимает беспредложный общий падеж и аналитическая конструкция с общим падежом и предложениями. Тем не менее устойчивость упомянутых падежных структур нарушается проникновением беспредложного родительного падежа почти во все семантические категории под влиянием стандартного языка.

Родительный падеж используется как форма, конкурирующая с общим падежом (центар *Београд*), аналитической конструкцией (највиши врх на *Балканско полуострво*) и с конструкцией с предложениями *од* и *из* (*од моје баке* брат, наставник *из историје*). Он также имеет прочную основу в устоявшихся выражениях, понятиях из школьной жизни, администрации, названиях учреждений, праздниках, телевидениях (Храм *Светог Саве*, Дани *Врања*, Звезде *гранда*, час *разредног старешине*, Доживљаји *Николетине Бурсаћа*), а также в временных

конструкциях, используемых в качестве окаменевших наречных выражений (в следующем году, на прошлой неделе, каждые выходные).

Что касается позиционной обусловленности употребления беспредложного родительного падежа, проведенный анализ показал, что позиция является важным регулятором взаимоотношений конструкций с родительным падежом. А именно, форму беспредложного родительного падежа легче установить в адноминальной позиции, с существительным и квантором. С другой стороны, прилагательное, указательная частица, затем глагол, который требует дополнения в форме объекта, и глагол иметь / не иметь в значении существования полностью или частично блокируют проникновение беспредложного родительного падежа.

Полученные результаты анализа указывают на возможности перестройки системы аналитического склонения враньской речи в направлении синтетике под влиянием языковой нормы.

Ключевые слова: беспредложный родительный падеж, общий падеж, аналитическая конструкция, призренско-тимочская диалектная область, враньская речь, речь молодежи.

Dragana V. Stanković
University of Niš
Pedagogical Faculty in Vranje

USE OF GENITIVE WITHOUT PREPOSITIONS IN THE SPOKEN LANGUAGE OF YOUTH FROM VRANJE

Summary

The paper presents the results of the research into the use of genitive without prepositions in the spoken language of young people from Vranje. The aim of this paper is to determine which case forms, due to the presence of analytism and exposure to the standard language, are used by the youth from Vranje to express the semantics of standard genitive without prepositions. The speech of forty preschool and primary school children from Vranje was analyzed. The corpus material used for this paper consists of transcripts of spontaneous conversations that the author conducted with the participants. The analysis includes all examples in which the semantic values of genitive without prepositions are realized by various morphosyntactic structures, in adnominal and adverbial positions. Genitive without prepositions can be used in five different positions: with the noun (1), with the adjective (2), with the quantifier (3), with the demonstrative particle (4), and with the verb (5). This approach allowed us to understand the competitive relationship between analytical and synthetic case forms and their respective positions.

The rich semantic potential of the genitive without prepositions, which is expressed by different case structures, was observed in the speech of young people from Vranje. A notable type of expression that is worth mentioning is the prepositionless general case and an analytical structure containing a general case and preposition. Nevertheless, the stability of the abovementioned case structures is affected by the

use of genitive without prepositions in nearly all semantic categories, as a result of the influence of the standard language.

Within the system of morphosyntactic forms used to express genitive meanings, genitive without prepositions is used as a competitive form to the general case form ('centar *Beograd*'), the analytical construction ('najviši vrh *na Balkansko poluostrvo*') and prepositional case construction with prepositions *od* and *iz* ('*od moje bake brat*', '*nastavnik iz istorije*'). Moreover, it has a strong foothold in frequently used phrases, terms used in school, administration, names of institutions, holidays, TV shows ('Hram *Svetog Save*', '*Dani Vranja*', '*Zvezde granda*', '*čas razrednog starešine*'), as well as in temporal structures used as idiomatic adverbial phrases ('*sledeće godine, prošle nedelje, svakog vikenda*').

As for the position of the genitive without prepositions, the analysis has shown that its position significantly affects the genitive structure. Namely, genitive without prepositions is more easily used in the adnominal position, with the noun and quantifier. On the other hand, the adjective, the demonstrative particle, and the verb that requires a complement in the form of an object, as well as the verb (*not*) *to have* used in the sense of 'to exist', completely or partially prevent the use of genitive without prepositions.

The research findings indicate that it is possible to restructure the analytical declension system of the vernacular of Vranje in the direction of synthetic forms, under the influence of the language standard.

Keywords: genitive without prepositions, general case, analytical structure, Prizren–Timok dialect area, Vranje vernacular, young people's speech.

ISSN 0350-185X, – Кн. 78, св. 1 (2022), стр. 79–101

UDK: 811.161.1'38

316.77:81'42(470)

COBISS.SR-ID: 74135049

DOI: <https://doi.org/10.2298/JFI2201079D>

Примљено: 15. јануара 2022.

Прихваћено: 5. фебруара 2022.

Оригинални научни рад

Ли́лия Р. Ду́скаева*, Любо́вь Ю. Ива́нова
Санкт-Петербургский государственный университет
Кафедра медиалингвистики

ГИПЕРТЕКСТ ОДНОЙ НОВОСТИ В МЕДИАЛИНГВИСТИЧЕСКОМ ПРЕЛОМЛЕНИИ**

В статье проводится медиалингвистический анализ гипермедиа текста одной новости. Эвристическая ценность интердисциплинарного подхода, лежащего в основе медиалингвистического анализа, состоит в первую очередь в выделении адекватных для анализа медиакommunikации единиц, которые являются результатом деятельностно обоснованной делимитации речевого потока, состоящего из профессиональной речи массмедиа и непрофессиональной – диалогов онлайн-групп. В ходе анализа выявляется плавный переход из профессиональной, социально ориентированной коммуникации в непрофессиональную, личностно ориентированную. Последняя представляет собой полилог, рождающийся как комментарийный отклик на новостные публикации. Проведенный анализ подтверждает данные, полученные ранее нами и другими исследователями, представляющими гипермедиа текст новости в виде волны, которая из-за различий доминантных целеустановок циркулирующих в медиа текстов включает несколько периодов – сообщающий, оценочный и побудительный.

Ключевые слова: гипермедиа текст, новость, информационная волна, периоды информационной волны, модальность, эпистемическая, оценочная, побудительная.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМЫ

В последние годы термин «медиалингвистика», называющий дисциплину, сформировавшуюся на стыке языкознания и медиалогии¹, в

* l.duskaeva@spbu.ru

** При поддержке гранта РФФ 22-18-00184 «Речевые практики возражения и пути их преодоления в научно-популярной медиакommunikации».

¹ Поскольку вопрос о структуре научного направления, исследующего массовую коммуникацию, очень спорный, используя данный термин, мы под-

славяноведении стал очень популярен: значимость лингвистических исследований медиасреды неоспорима (см.: публикации журнала *Медиалингвистика* 2014–2022 гг., монографию *Медиалингвистика славянских стран*). Но из-за размытости границ научной дисциплины, которую принято называть этим термином, само понятие используется либо узко, ограничивая медиалингвистику рамками функциональной стилистики – медиастилистики, интернет-стилистики, либо, наоборот, чрезмерно расширительно. В последнем случае медиалингвистическими называются не связанные с лингвистикой ни по предмету, ни по объекту, ни по целям и задачам дисциплины. Однако убеждены, что как расширительное, так и узкое толкование терминов вредно для научной коммуникации: неаккуратность употребления понятий в ней приводит к неорганизованности мышления, к потере чётких ориентиров в исследовательском пространстве. Медиалингвистика – научное направление, которое по **объекту** и **предмету** анализа примыкает к языковедческим дисциплинам функционально-коммуникативного цикла (прежде всего к функциональной стилистике и критическому дискурс-анализу). Однако и от функциональной стилистики, и от дискурс-анализа медиалингвистику отличает ее целевая и методологическая трансдисциплинарность и интердисциплинарность. Необходимость применения таких научных подходов объяснима: она вызвана интересом этой научной дисциплины к очень сложному феномену – речевой деятельности в массовой коммуникации (т.е. отбора и комбинации средств в тех или иных условиях). Ясно, что изучать сложные объекты нельзя, используя лишь один метод. Медиалингвистика исследует как лингвистическую структуру текстов, являющихся результатом отбора и сочетания средств выражения идеологических смыслов, так и условия коммуникации, которые определяют этот отбор.

Между тем в последнее десятилетие условия медиакоммуникации существенно преобразились: дигитализация привела к стиранию различий между источниками и получателями информации, между их коммуникативными ролями; благодаря «свободе самовыражения», предостав-

держиваем мысль, кажущуюся нам вполне здравой, о возможности построения медиалогии – теории массовой коммуникации, которую исследователи обоснованно выдвигают в разряд самых перспективных и востребованных наук будущего: «На первом этапе создается теория СМИ как динамической системы. На втором этапе – теория журналистики как массово-информационной деятельности СМИ и отдельных журналистов. На третьем этапе – теория управления системой СМИ и потоками массовой информации. Все вместе, как совокупный результат упорядоченных знаний о средствах массовой информации и журналистике, может получить название медиалогии» (Суходолов 2016: 13). Принимая этот термин, считаем, что медиалингвистика будет развиваться в общей с медиалогией логике, однако у нее свои предмет, объект, цели и задачи.

ленной новыми технологиями, некогда существенные различия между автором и адресатом элиминируются, для трансляции информационных сообщений широко привлекаются агрегаторы и включенные в нет-систему мессенджеры и подобные им площадки, которые ориентированы не только на массовую, но и на межличностные диалогические формы. Широта преобразований в прежде называвшейся массовой коммуникации требует введения новых понятий и категорий, которые могут помочь осмыслить в этих условиях «работу» языка. Прежде медиалингвистикой использовался типологический подход, благодаря которому проявлялась речевая структура жанровой, тематической, канальной (радио, теле, печатные) парадигм медиатекстов (см., например: Дускаева 2019). Сегодня представлений лишь о парадигматике медиатекстов недостаточно для оценки эффективности речевой деятельности. Чтобы понимать лингвистические механизмы речевого воздействия важно иметь представление не только о структурно-языковых особенностях отдельных медиатекстов, но и о ходе речевого воздействия необходимо знание синтагматических связей между текстами. Одно из таких понятий, помогающих это понять, – гипермедиатекст одной новости, анализ которого позволяет увидеть в медиакоммуникации и синтагматические, и парадигматические связи (Дускаева 2019). Цель данной статьи – раскрыть лингвистическую архитектуру гипермедиатекста, представляющего собой совокупность текстов, тематически связанную в виртуальном пространстве по вертикали и по горизонтали.

История вопроса

Исследования языка медиа активизировались в западноевропейской науке с середины 50-х гг. XX века, а с конца 1960-х заняли существенное место и в славянском языковедении. Термин «медиалингвистика» сначала появился в англоязычной, затем немецкоязычной научной литературе, позже в русскоязычной, а в начале XXI века был активно подхвачен славянскими исследователями языка медиа. В славянских странах медиалингвистические исследования зародились в рамках функциональной стилистики (Дускаева 2011; Сиротинина 2015; Сковронек 2015; Тошович 2015), обращавшейся к закономерностям функционирования языка в общественно значимых сферах общения, в том числе в массмедийной, и активно использовавшей в исследованиях типологический подход. Однако потребности в знаниях о работе языка в столь значимой сфере способствовало постепенному оформлению самостоятельного научного направления (см. ресурс *Медиалингвистика XXI век* – medialing.spbu.ru). Подробно история развития медиалингвистики в России изложена в ряде

работ (например: Дускаева 2018). В рамках статьи отметим лишь некоторые моменты.

Сегодня медиалингвистика рассматривается особой научной дисциплиной, в которой поливекторно анализируется речевая деятельность в медиакоммуникации. Предметом же анализа выступают закономерности отбора и комбинации средств выражения смыслов в этой сфере. В зависимости от того, каков предмет лингвистического анализа, в медиалингвистике предложено выделять четыре главных вектора. Первый вектор – грамматика медиаречи (в терминологии Т. В. Шмелевой, «медиаязыкознание»), которая изучает употребление языковых средств в медиаречи. Предмет рассмотрения здесь – языковая структура типовых речевых актов, востребованных в медиакоммуникации. Результат – знание инструментария речевой деятельности.

Второй вектор – стилистический анализ медиатекстов разных классов. Предмет рассмотрения при этом подходе – классы текстов (жанровые, каналные, тематические и др.), эксплицирующие типовые в массмедиа формы, способы и виды речевой деятельности. Результат – представления о текстовой парадигматике в указанной среде. Третий вектор – медиалингводикурсология – направлен на исследование лингвистической архитектуры разнородных речевых потоков в медиа, которые составляют профессиональная (журналистская, рекламная, PR) и непрофессиональная (в социальных сетях и мессенджерах) речь. В рамках этого вектора исследуются **синтагматические** отношения между текстами. Замыкает эти исследования четвертый вектор – **критика медиаречи**, направленная на выработку технологического нормирования профессиональной речи, установление зон коммуникативных рисков (*Критика медиаречи*).

У данной языковедческой дисциплины определилась и обширная проблематика, неизвестная другим лингвистическим дисциплинам. В качестве основных в медиалингвистике выступает несколько проблемных узлов: 1) влияние технологических и социальных факторов на лингвокомпозиционное оформление текстов; 2) семантические детерминанты межтекстуальной связности и категории гипермедиатекста; 3) парадигматика текстов и типология выражения референтной ситуации, модуса и коммуникативности в текстотипах; 4) текстовая синтагматика; 5) взаимодействие вербальных и невербальных средств в создании речи; 6) лингвистическая экология медиакоммуникации и др. Наконец, медиалингвистика, став трансдисциплинарной и интердисциплинарной научной дисциплиной, вырабатывает новые концептуальные подходы к поиску ответов на вопрос, в чем состоят закономерности использования языка в современной коммуникации, осуществляемой на разных платформах, а потому в данной области исследований сформировались свои исследовательские подходы и сложились **методики анализа медиатекстов**.

МЕТОДИКА АНАЛИЗА

В медиалингвистике утверждается свой круг специфических понятий и категорий, с помощью которых можно описать текстовую деятельность в виртуальной среде, – гипермедиатекст, новостные волны, медиатека, паратекст, субтекст, кликбейт, комментарии пользователей, диалогический дискурс в социальных сетях. Мы считаем, что в условиях дигитализации всей массмедийной сферы важнейшим предметом изучения в медиалингвистике – гипермедиатекст, наиболее существенными свойствами которого являются нелинейность и многоуровневость, поддерживаемые через гиперссылки (контекстные и навигационные теги), а также дисперсность, мультимедийность, интерактивность (LANDOW 1992).

Учитывая свойства многомерности и бесконечности гипермедиатекста, с целью его анализа решаем проблему членения текстового потока. Например, в качестве объекта изучения выделяется гипермедиатекст **одной новости** (далее – ГМТ новости) – общности медиатекстов, размещенных в гипертекстовой среде (Болотнов 2015; Дускаева 2007; Какорина 2005; Коньков 2015), основой формирования которого послужил один новостной повод. Другим объектом становятся гипермедиатекстовые совокупности, выделенные на другом основании – общности объекта речи, например, портретный сверхмедиатекст (Коняева 2020), трэвел-медиатексты (Редькина 2014, 2015), арт-медиатека (Самсонова 2019; Цветова 2012, 2014). Возможно выделение сверхтекстовых совокупностей, какими являются тексты газет, журналов или телевизионных программ и т.д.

Как ранее уже мы отметили, изучение структуры таких гипертекстов осуществляется, как во всех медиалингвистических исследованиях, на деятельностно-процессуальной, прагматической основе (Дускаева 2019) с применением разных подходов – динамического и статического. Когда анализируется многослойная нелинейная текстовая структура, гипермедиатекст новости рассматривается как формирующийся на протяжении какого-то периода массив синтагматически связанных разнотипных текстов, объединенных вертикальными и горизонтальными связями.

В ходе анализа межтекстуальной связности выделяется вертикальный гиперпаратекст (Дускаева 2019), представленный контекстными и навигационными тегами (Васильева 2018), хэштегами (Беловодская 2019), заголовками, лентами заголовков, кликбейтом (Сладкевич 2019; Прокофьева, Akulovich 2021), скрин-страничными субтекстами заголовков. Последние включают изображения, как, например, в российском агрегаторе новостей *СМИ2* (<https://smi2.ru>). Учитывая многоступенчатое развертывание всякого текста в виртуальном пространстве по вертика-

ли – от отдельного заголовка в заголовочной ленте через гипотексты и субтексты до полного текста, целесообразно выделить не только вертикальный, но и горизонтальный паратекст. Более того, паратекст может быть за пределами текста, но есть и та его часть (заголовок публикации, подзаголовки, выноски, фото, карикатуры и т.п.), которая встраивается в публикацию и вступает в смысловые связи с основной частью текста. Последние представляют собой разноуровневые средства, передающие информацию о ходе коммуникации (Дускаева 2019).

Но чтобы увидеть не только какими языковыми способами внутри гипертекста осуществляется приращение и развитие смыслов, но и структуру, устройство отдельных компонентов, применяется статический подход, при котором анализируется лингвокомпозиционная структура того или иного класса медиатекстов из числа бытующих в гипертекстовой среде. В этом случае решается другая исследовательская задача – раскрываются закономерности текстопорождающей деятельности. Каждый отдельный текст рассматривается типовым социально-коммуникативным действием, осуществляемым в ходе речевой деятельности того или иного вида, а потому его форма: 1) ориентируется на реализацию цели той деятельности, звеном которой текст является, 2) обусловлена технологическими особенностями канала медиа, по которому тексты такого типа транслируются; 3) определяется учетом фактора своего адресата в ходе регуляции профессиональными, этическими и правовыми нормами. Но в любом случае медиалингвистику интересует, каким образом коррелируют лингвистическая композитивность мультимодальных средств, технологии их создания и трансляции, социальные условия бытования. Поэтому в гипермедиатексте исследуется синтактика отдельных типов текстов, форма которых детерминируется каналом трансляции (радио, ТВ, интернет-СМИ, мессенджеры, социальные сети, подкасты и т.п.), расположением сообщений, обстоятельствами речевого воздействия, коммуникативными целями и задачами и т.п.

Обобщая сказанное, подчеркнем моменты, важные для объяснения методики анализа ГМТН новости:

1. ГМТН – это совокупность текстов, каждый из которых представляет собой коммуникативное (перформативное) социальное действие, объективирующее референтными, модусными и коммуникативными языковыми средствами разные условия профессиональной речевой активности: коммуникативные цель и набор подцелей, особенности аудитории, возможности канала, транслирующего текст, информационную миссия субъекта речи, соотношение между социальной и личностной ориентированностью, и т.п.

2. Медиатекст – это носитель разнородной информации, композиционно-речевые формы которого создаются мультимодальными средствами: паратекстовыми, метатекстовыми, собственно вербальными (см. в кн.: ДУСКАЕВА 2019). К элементам паратекста относятся заголовки, подзаголовки, лид, выносы, изображения, сноски, инфографика и другие дистантные элементы общего содержания. В паратексте активно задействованы поликодовые средства; здесь возможна первичная оценка предмета речи, демонстрация ироничного или критичного отношения. В метатексте отражается ход диалогического взаимодействия автора и других участников массовой коммуникации. Интратекстовый (основной, референтный) компонент медиатекста передает фактическую основу сообщений и выстраивает иерархическую целостность текстовых элементов, направленных на информирование, оценивание или побуждение.

3. Каждый медиатекст связан с другими как по вертикали, так и по горизонтали: во-первых, во внутренней языковой форме обнаруживаются интертекстуальные «нити», которые возникают под влиянием предшествующего коммуникативного опыта в этой среде и учета его последующего восприятия, во-вторых, медиатексты связаны друг с другом внешне – с помощью элементов вертикального гиперпаратекста.

4. Медиалингвистический анализ включает раскрытие синтагматических и парадигматических связей между текстами. С целью раскрытия синтагматики осуществляется сбор и сравнительно-сопоставительный анализ референциально перекликающихся текстов, а также анализ лингвистического строения вертикального гиперпаратекста. Раскрыть парадигматику внутри ГМТ новости – это на основе целеустановки типологизировать тексты, входящие в состав гипермедиатекста и выявить типологические черты выделенных групп текстов. Подобный анализ проводили с разными видами ГМТ новости, количество текстов в них может быть разным – от 30 до нескольких тысяч (ДУСКАЕВА 2007, 2019).

С учетом сказанного проанализируем ГМТ новости – о приостановке сертификации газопровода «Северный поток – 2», сочетая в анализе синтагматический и парадигматический подходы.

АНАЛИЗ МАТЕРИАЛА

Сообщение об этом 10 января 2022 года стимулировало «взрыв» публикаций в СМИ, наращение которых в научной литературе называют информационной волной (см., например Болотнов 2018). В ходе сбора данных в течение двух дней из разных источников извлекли более 50 текстов и комментариев, пользуясь алгоритмом кластеризации с опорой на ключевые слова, имена участников и наименования фактов в отдельных

лексемах, содержащихся в тегах. Все тексты распределили по времени поступления.

Сначала проанализируем связность ГМТ новости по вертикали, которая обеспечивается вертикальным гиперпаратекстом.

Анализ вертикального гиперпаратекста. Рассматривая агрегированные заголовки из различных СМИ, которые выдает популярный российский новостной агрегатор Яндекс.Новости, обнаруживаем в них референциальную «перекличку».

Информационная волна новости о приостановке сертификации СП-2 запущена источниками «Эхо Москвы» (10.01.2022 в 04:52) и ТАСС (10.01.2022 в 04:54), которые первыми опубликовали сообщения с такими заголовками соответственно: *МИД Германии: «Северный поток 2» не соответствует требованиям Евросоюза* и *Глава МИД ФРГ утверждает, что «Северный поток - 2» пока не отвечает требованиям ЕС*.

Обработка сообщений естественного языка агрегатором новостей Яндекс.Новости воспроизводит функционирующие в гипермедиаатексте фразеосхемы, или «коммуникативные фрагменты» (ГАСПАРОВ 1996: 67), которые выступают «опорными точками» новостного гипертекста. Вертикальную связанность обеспечивают разноуровневые заголовочные образования, собранных агрегатором с различных онлайн-СМИ на лендинговую страницу Яндекс.Новости. ГМТ новости включает все сообщения, появившиеся в СМИ в ответ на сообщение ТАСС. В ходе анализа обнаруживаем, что набор имен – *МИД ФРГ/Германии, глава МИД Бербок, «Северный поток – 2» (СП-2), Европейский союз (Евросоюз, ЕС)* сопровождается контекстуально синонимичными предикатами – *пока не отвечает / не соответствует требованиям, сертификацию остановили из-за несоответствия требованиям, глава МИД объяснила/назвала причину/заявила/рассказала*. Вертикальный гиперпаратекст новости отображает дискурсивные нити (тематические цепочки), которые связывают публикации одного топика хронологически и (гипер)пространственно. В ГМТ новости при сохранении референта в последующих сообщениях обнаруживается наращение смыслов и смена их модусов. С учетом доминирующих в сообщениях модусных смыслов обнаруживаем три периода движения «информационной волны», вызванной указанным сообщением, – осведомляющий, оценочный и побудительный (ДУСКАЕВА 2018).

В гипермедиаатексте предикатные глаголы *не соответствует* и *не отвечает* составляют синонимический ряд, а тексты, публикуемые под этими заголовками, вступают в парадигматические отношения. В заголовках временные рамки названного состояния различные: темпоральное наречие *пока* со значением «на этот момент, до сих пор» в заголовке ТАСС привносит семантику временности положения дел, а в заголовке «Эхо Москвы» утверждение звучит более категорично из-за отсутствия

ограничения во времени. Итак, в двух сообщениях различаются эпистемическая модальность двух суждений: 1) не отвечает требованиям и 2) пока не отвечает требованиям. В первом суждении отрицание при предикате абсолютное, а потому надежду на изменения положения дел не выражает. Во втором случае присутствие временного наречия «пока» степень отрицания смягчает, указывает на временность отрицания. В контексте гипертекста они, по сути, звучат антонимично. Закономерно между двумя сообщениями «просачиваются» в ГМТН заявления российских официальных лиц, проясняющие ситуацию, например: *16 декабря постоянный представитель России при Европейском союзе Владимир Чижов заявил, что приостановка сертификации Nord Stream 2 AG напрямую связана с политикой. 29 декабря вице-премьер Александр Новак ... сказал, что сорвать реализацию проекта «Северный поток — 2» невозможно и сертификация оператора газопровода ожидается в первой половине 2022 г.* (Ведомости. 10.01.2022). Эти проясняющие антонимию сообщения дают толчок для развития содержательного поля новости.

На следующем этапе анализа пытаемся понять, какие закономерности лежат в основе развития содержания новости. В ходе сопоставительного анализа доминантных коммуникативных целеустановок в текстах информационной волны обнаруживаем, что в ней можно выделить три периода – осведомляющий (таких текстов более всего), оценочный (этих меньше) и побудительный (их меньше), которые составляют ее «жизненный цикл».

Осведомляющие тексты построены по модели «сообщение о чужом высказывании» сочетанием нескольких речевых партий – журналистской и «третьих» лиц. Журналист в таком случае выступает посредником в коммуникации, его позиция формулируется в метатексте, состоящем из слов, словосочетаний, предложений, с помощью которых передается информация о ходе речевого взаимодействия автора со смысловой позицией другого. В данных публикациях метатекст строится с помощью синтаксических средств выражения, создающих диалогическую «рамку» и указывающих на промежуточное положение говорящего между аудиторией и источником информации: *Министр иностранных дел Германии Анналена Бербок утверждает, что* (изъяснительная конструкция сложноподчиненного предложения демонстрирует распределение модуса и диктума в главную и придаточную части соответственно); *По словам министра иностранных дел Германии Анналены Бербок, это является...* (кваликативный модус высказывания передан вводной конструкцией со значением речи); *МИД Германии: «Северный поток 2» не соответствует...* (модус – в первой части сегментированного предложения, имплицитующего предикат речемышления). Основная инфор-

мация заложена в чужой речи – прямой речи, цитатах политических деятелей (экспертов), выражающих важнейшие модусы. Это позволяет создать иллюзию объективного изложения. Отметим, что ТАСС обильнее цитирует интервью Аннелены Бербок, приводя ее слова о *геополитическом характере* запуска «Северного потока – 2» и об *эффективных жестких мерах... в случае использования Москвой энергетики в качестве оружия или любых агрессивных действий на Украине*, что расширяет денотатный и модальный аспект **интратекста** новости.

Денотатный аспект расширяется за счет введения конкретных деталей и подробностей речевого поведения министра (когда, кому и что сказано). Но основная особенность продвижения новости в динамике эпистемической модальности – от вероятностной, предположительной – к категорически утверждающей. Эпистемическая модальность сообщений преобразуется благодаря последовательному разворачиванию ГМТ новости: ступенчатость изложения материала в гиперпространстве, при котором утверждения чиновницы о ее политических установках **следуют сразу за сообщением** о приостановке сертификации, создает эффект введения каузальности при фактическом отсутствии ее грамматических операторов, характерных для «горизонтального» текста: *Министр признала, что ФРГ согласовывает свою позицию по российскому проекту с США* (Народные новости. 10.01.2022); *министр подчеркнула, что германское правительство разделяет подход США о возможных жестких мерах против России в случае использования энергетики как оружия* (Национальная служба новостей. 10.01.2022); *«политическая ответственность», по ее мнению, заключается в том, чтобы «обеспечить всем в Европе – независимо от уровня доходов – электричество и отопление», поэтому странам ЕС сообщается «необходимо укрепить европейскую энергетическую независимость»* (КР.RU 10.01.2022). Таким образом, за счет возникновения текстовых структур, в которых соплагаются фактические данные, нуждающиеся в последующем анализе, движение эпистемически модализованных текстов направляет развитие ГМТ новости к следующему периоду развития.

Через несколько часов после первой публикации, когда появляется реакция экспертов и аналитиков на сообщение, «запускается» следующий, **оценочный период** в развертывании гипертекста этой новости. Так, федеральное издание *Daily Moscow* предлагает комментарий представителя Фонда национальной энергетической безопасности Игоря Юшкова, слова которого окрашены модальностью возражения: *...такое ощущение из этого заявления складывается, как будто Газпром подавал документы на сертификацию, и ему отказали. Но это не так. На самом деле, сертификация происходила и была приостановлена еще в декабре при Меркель по формальным основаниям. То есть немецкий регулятор не отказывал*

Газпрому в том, чтобы сделать его дочернюю компанию Nord Stream AG 2 оператором. Этот регулятор **просто попросил** ее перерегистрировать (расшифровка аудиофайла новости *Эксперт прокомментировал заявление Бербок о несоответствии СП-2 требованиям ЕС* с сайта dailymoscow.ru 10.01.2022). Будучи эксплицитно диалогичной, модальность несогласия в речи эксперта выражается в реагировании на реплику-стимул, включенную в референт исходного сообщения. Оценка чужого высказывания производится средствами отрицания (*это не так, не отказывал*), фразеологизированной конструкции перцептивности (*такое ощущение ... складывается*) и слов, привносящих в высказывание разные оттенки эпистемической модальности, с помощью которых читателю демонстрируется сама динамика прояснения ситуации – от предположения (*как будто*) до полного прояснения (*на самом деле*).

По метатексту видим, что сообщения этого периода полисубъектны и демонстрируют смысловое взаимодействие в нескольких направлениях: в отношении аудитории, а также предыдущего и актуального субъектов высказываний. Расширение гипертекста новости осуществляется и за счет появления в дискурсе новых комментариев, по-разному модализованных:

1) в рамках этической оценочности: *затягивание сроков сертификации газопровода, учитывая огромные силы и средства, которые РФ вложила в проект, **непорядочно** со стороны Германии... заявил член Комитета СФ по международным делам Сергей Цеков.... Это **они** (ФРГ и США, - прим. ред.) в данном случае используют «Северный поток-2» для войны с нами в энергетической сфере, не вводя его в строй. При этом они сами страдают, и очень сильно страдают, если вдруг по какой-то причине откажутся его запустить* (senatinform.ru 10.01.2022);

2) в рамках опровержения: *Член комитета Госдумы по энергетике Борис Гладких... «Я считаю, что всё это лежит в плоскости политики, а не экономики и вопросов, связанных со строительством газопровода. ...А политическая плоскость зачастую **только мешает**... Поэтому, **как только** политика будет вне экономики, **мы быстрее** сможем реализовать совместно с германской стороной данный проект»* (russian.rt.com 10.01.2022);

3) в рамках обвинения: *«Ее слова о том, что «Северный поток — 2» чему-то там в Германии не соответствует — **это ложь**. Русская сторона все выполнила. А вот **соответствует ли** Бербок занимаемой должности — **это вопрос**. Я не исключаю что еще до пуска «СП-2» Шольц будет вынужден ее уволить», — добавил Владимир Карасев.* (riafan.ru 10.01.2022);

4) в рамках каузальной оценки: *«...казахская карта **не сыграет на руку** Байдену в рамках предстоящей встречи с Владимиром Путиным,*

нужны иные рычаги, и «СП-2» будет использован по максимуму. Ну а раз низкие цены на газ Европе не нужны, то Россия может подождать и неплохо на этом заработать», — заключил Антон Бредихин. (riafan.ru 10.01.2022).

Как видно из примеров, комментаторы обращаются к этическим (*непорядочно*), истинностным (*это ложь*) оценкам иной позиции, используют метафорику войны (*для войны с нами*) и соответствующую ей семантическую оппозицию «свой-чужой». В характеристиках последствий нарушения предостережения (*они сами страдают, ...если вдруг по какой-то причине откажутся*) проступает модальность угрозы.

Расширение гипертекста происходит за счет углубления оценочного анализа. Комментаторы используют рационалистические оценки в отзывах о профессионализме министра ФРГ, ставя под вопрос эффективность ее деятельности (*соответствует ли Бербок занимаемой должности — это вопрос*), о неразумности использования политического давления (выражая отрицательную оценку действий *политическая плоскость зачастую только мешает*) и о продуктивности взаимовыгодного сотрудничества (подчеркивая преимущество формой сравнительной степени *мы быстрее сможем реализовать совместно с германской стороной данный проект*). Критическая тональность стимулирует проникновение модальности иронии в дискурс, которая «иррадирует» и в комментарии рядовых пользователей сети, как будет показано далее. В представленных фрагментах ироничны с виду абсурдные высказывания, позволяющие рационально оценить действия политиков: *раз низкие цены на газ Европе не нужны, Россия может подождать и неплохо на этом заработать.*

Начало формирования третьего (**побудительного**) периода информационной волны отражено в публикациях, критикующих неэффективные действия и стимулирующих обсуждение выбора вариантов решений проблемы. В обсуждении принимают участие сторонники газопровода и противники. Одна позиция выражается, например, в сообщении «*Зеленые заморозят Германию, прежде чем сдать «Газпрому»*» (Свободная Пресса 11.01.2022). Другую позицию представляет чешский журналист публикацией в издании *Seznam zprávy* (Чехия) своей версии происходящих событий: *Европа без «Газпрома» не обойдется, а газовая зависимость в кризис растет. Европе грозит еще большая газовая зависимость от России.*

В первом сообщении при сохранении референта (высказывание А. Бербок о несоответствии СП-2 требованиям ЕС) содержится предупреждение об опасности, которую влечет «зеленая» политика, и предлагается алгоритм действий по ее устранению. В заголовке средствами гиперболизации (*заморозят Германию*) и военной метафоры (*сдаться*) подчеркивается абсурдность принятого Германией курса. Программа

действий, сформулированная экспертом Центра германских исследований института Европы РАН Александром Камкиным, окрашена модальностью необходимости, которую вводит глагол *придется*. Модальность необходимости требует мотивированности волеизъявления (Романова 2008: 238), что в тексте реализуется посредством перечисления невыгодных альтернатив, выраженных с помощью союзных средств в разделительном сложносочиненном предложении (*либо...либо*), наречия *иначе*, отрицательно-оценочных слов и сочетаний (*непопулярные меры, неминуемо приведут к подорожанию, цугцванг*), предложением негативного прогноза (*Чем это может закончиться...*): *В ближайшую пару лет правительству Германии придется либо вернуться к атомной энергетике, пока не утеряны технологии, либо усилить роль природного газа, включая запуск водородной энергетики. Иначе неизбежны непопулярные меры, которые неминуемо приведут к подорожанию электроэнергии для конечного потребителя. Чем это может закончиться, мы только что видели на примере Казахстана. Так что правительство Германии сейчас в цугцванге.*

Побудительный период информационной волны составили тексты, целеустановка которых – обсуждение предпочтительной для европейцев модели политического и экономического поведения в отношении к России, к которому подключились европейские журналисты, пополняя ГМТ этой новости. В упомянутой публикации чешской газеты высказываются стереотипные опасения в усилении зависимости от России как главной причины явно политического решения об остановке сертификации газопровода, формы сравнительной степени позволяют в ходе анализа про и contra запуска российского «Северного потока – 2» дать объяснение словам чиновницы, ставших информационным поводом для развертывания информационной волны: *«Северный поток – 2» открывает большие возможности для снабжения всей Центральной Европы, но при этом еще больше усиливает нашу зависимость от российского газа. Тут также стоит искать причину того, почему пробуксовывает предоставление лицензии уже готовому газопроводу.*

Анализу политического поведения еврочиновников способствует противопоставление внешней (*официально*) и скрытой сторон поведения (*кроется давление*), организованное союзом *но*: *Официально дело в правовых и регуляторных условиях, но за процессом кроется политическое давление. «Газпром» не заполнил европейские хранилища. Вероятно, поэтому россияне подогрели опасения европейцев в связи с дефицитом газа. «Газпром» арендовал несколько европейских газовых хранилищ, которые, однако, перед сезоном не заполнил в достаточной мере. «Почему – вопрос», – говорит правительственный уполномоченный по энергетической безопасности Вацлав Бартушка. По его словам, российская*

сторона таким образом давит на немецкие органы. Картина кризисной ситуации с газом в Европе: *Полупустые хранилища усиливают панику, а она провоцирует рост цен на газ.* Такое же действие оказывают и *колебания в поставках* по некоторым газопроводам, в том числе по уже упомянутому Ямалу. И это *несмотря на то*, что, как заверяют крупнейшие европейские трейдеры, «Газпром» выполнял подписанные контракты и отправлял в Европу согласованные объемы газа, – передается лексически (*полупустые, усиливают панику, колебания в поставках*), морфологически (частицами *и*, союзами *а, несмотря на*), фразеологией (*провоцирует рост цен*).

Жизненный цикл ГМТН. Анализ ГМТ новости по источникам поступления информации показывает, что развитие информационных волн в «жизненном цикле» ГМТ новости задействует в структуре виртуального пространства не только профессиональные СМИ, которые создают **поле вовлечения**, но и вызывает к активности рядовых пользователей, формирующих своей ответственностью **поле вовлеченности**. Ответность обнаруживаем в соцсетях и на официальных сайтах в текстах таких комментариев, которые опять же референциально «перекликаются» с исходным сообщением, оценивают и даже критикуют его, а также предлагают свою программу действий, чаще в комическом ключе. Комментаторы новости ФРГ объяснила приостановку сертификации оператора «Северного потока – 2» на сайте РИА-Новости (10.01.2022) негативно оценивают министра Анналену Бербок и ее слова, используя средства речевой агрессии: негативно-оценочную и инвективную лексику, неэтичное искажение имени (*полуграмотная и агент США, мозги у Бербок и к тому же набекрень, Анютка с Ленкой как ляпнут, эта дамочка из когорты «проамериканских»*). Этические оценки высказываются в отношении правительства в целом, при этом используется разговорная фразеология и негативно-оценочные окказионализмы: *Феликс Романов: Такое дно гансы еще не пробивали; Дмитрий: ...это пахнет каким-то европейским мазохизмом; Евгений Кириллов: Остатки немецкой идентичности размазали зелёнкой.* Так рядовые пользователи сети «встраиваются» в оценочный период развития гипертекста новости. Побудительность, соответствующая третьей волне, появляется в сообщениях, содержащих комические или серьезные рекомендации с модальностью долженствования, возможности или угрозы: *dladiablo83: После этих слов можно иск подавать за простой объекта, когда начинали строить все инстанции и разрешения были выданы и получены!; banjo: Надо признать Германию «недобросовестным партнёром» и ввести санкции...пересмотреть прежние договора...; tatkin.vladimir2014: Все правильно, нечего дешёвый газ покупать, люди там не*

бедный купят за любую цену, но это когда-нибудь рванет похуже, чем в Казахстане.

В соцсети «ВКонтакте» новость о «Северном потоке – 2» в официальном аккаунте газеты «Коммерсантъ» вызвала комически-уничительные отклики пользователей, которые подчеркнули противоречие между категоричностью суждений и политической неопытностью новиспеченных немецких политиков, наносящих своими действиями вред рядовым европейцам: *Ольга Иванова: Они в политике «новенькие»... Поэтому пока вспомогательный класс не окончат – в младшие классы не поступят.* Полемический эффект достигается литотой (которая содержится в слове с уменьшительным суффиксом в кавычках «новенькие», в номинациях низших ступеней школьного обучения *вспомогательный класс, в младшие классы*, куда «определили» пользователи политиков) – комическим преуменьшением образованности политиков, не умеющих просчитывать экономический ущерб стране, наносимый, с точки зрения пользователей, недальновидными решениями в угоду политическим амбициям.

Троллингом (Дускаева, Коняева 2017) в адрес политиков, демонстрирующих высшую степень глупости нежеланием впустить в холодный период через газопровод в дома европейцев газ, выглядит публикация популярного мема с изображением замерзшего до окоченения персонажа, сыгранного актером Джеком Николсоном в фильме *Сияние*, в сопровождении комментария-издевки: *Александр Павлов: Отлично, хворост пусть собирают... Пригодится...* (см. Рис. 1)

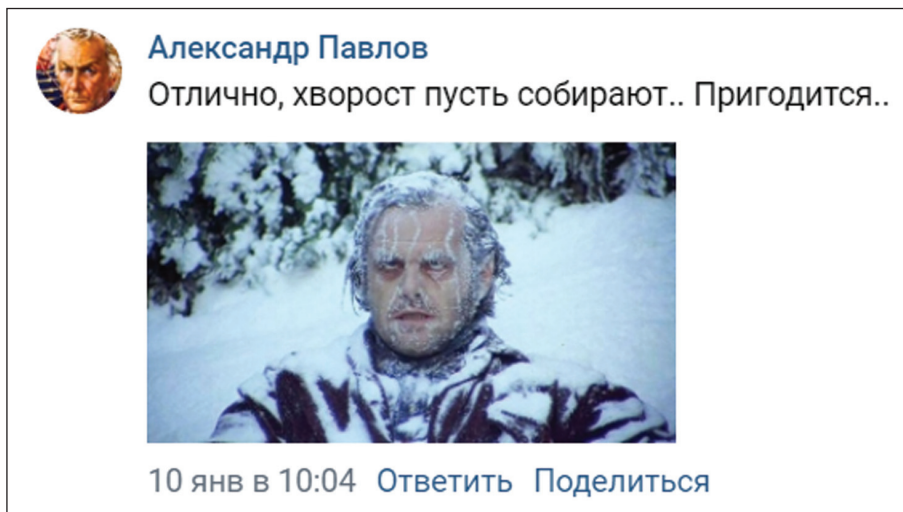

Рис. 1. Скриншот комментария к посту газеты «Коммерсантъ» в официальном сообществе (https://vk.com/kommersant_ru?w=wall-23482909_2135310)

Поля вовлечения и вовлеченности обнаруживают стремление к взаимозависимости и взаимопереходности. В нашем примере такая взаимозависимость проявилась в публикации *Сеть: «Любой каприз за ваши деньги» – ФРГ придумала, как не запускать СП-2* на портале *Regnum* (11.01.2022). Субъект речи, метонимично обозначенный в заголовке *сеть*, – это пользователи Facebook, комментарии которых к новости о задержке сертификации «Северного потока – 2» цитирует журналист. Текст такой публикации полисубъектен: «голоса» комментаторов откликаются на исходные слова министра, переданные посредством СМИ, и ретранслируются автором конечной публикации.

ОБСУЖДЕНИЕ РЕЗУЛЬТАТОВ

Анализ лингвистической архитектуры ГМТ новости показывает как вертикальную, так и горизонтальную связность между текстами, объединенными темой и общностью диктума. Следовательно, ГМТ новости представляет собой совокупность референциально перекликающихся новостных сообщений, появившихся в гиперсреде в короткий временной промежуток и выделенных из нее на основании ключевых слов, номинаций и предикаций факта. Благодаря такому анализу мы получаем представление о том, **как, зачем, кем, кому и где** передается информация, **о чем и в каком порядке** и выясняем, как новые технологии воздействуют на выработку лингвистических способов выражения смысловых потоков. Вертикальные связи поддерживаются заголовочными гиперссылками разных уровней и субтекстами.

Исследование динамики развертывания информационной волны показывает закономерности ее жизненного цикла. Анализ жизненного цикла показывает три периода волны – осведомляющий, оценочный и побудительный.

Инициатор волны на **первом** этапе развертывания новости – профессиональный журналист, который информирует о сути сделанного политиком заявления, уточняя степень категоричности чужого высказывания. В ходе появления новых сообщений на эту тему медиапользователь постепенно получает ответы на вопросы: кто и о чем высказался, что представляет в высказывании наибольший интерес и насколько утверждению можно доверять. Подобные заявления сегодня стали частью идеологического, дипломатического противостояния, частью политической игры. Реальный иллокутивный смысл подобных сообщений обнаруживается только в ГМН, т.е. в контексте в контексте общего состояния политической ситуации: это упоминания или напоминание о нерешенной политической проблеме. Развитие события, связанного с чьим-то заявлением, определяется тем, что по мере напоминания деталей контекста

противостояния происходит обмен не столько сведениями, сколько модальностями и эмоциональными тональностями идеологических противников: заявления получают оценки.

Расширение ГМТ новости во **втором, оценочном**, периоде происходит не за счет появления новой информации о событии, а за счет роста комментариев. Высказанное утверждение подтверждается, разоблачается, поддерживается или опровергается. По мере накопления информации может усиливаться тревожность. Большое число участников подключается к созданию сообщений: кроме журналистов, это блогеры, политики, публичные и непубличные персоны. На этом этапе активизируются не новости-события, а новости-отклики, что вызывает повышение частоты упоминаний о новоиспеченном политике и способствует «вхождению» нового политика Германии в общественное сознание, позволяя «прощупать» дальнейшие ходы противника – российских политиков. Появление их ответных высказываний подогревает напряжение информационной волны, ответные сообщения еще больше «разогревают» аудиторию. На этом фоне модальность сообщений меняется на побудительную.

На **третьем** этапе развития волны появляются предложения-гипотезы о моделях дальнейших политических действий, возможных для решения проблемы. Обычно тяготеют к крайнему варианту: предсказывают дальнейшую эскалацию. Появляются предупреждения об опасности такого развития в сложившейся ситуации, предложения – рекомендации того, как приспособиться к такому развитию событий. Высказываясь о возможности дальнейшей эскалации напряжения, проясняют, к чему же это может привести. В этот период появляются сообщения, в которых вырабатывается алгоритм действий для исправления кризисной ситуации, сопоставляются разные программы действий и т.п. Чтобы снять напряжение и повышенную тревожность, уже сами пользователи заполняют информационное поле шуткой или троллингом.

Деятельностно обоснованная делимитация речевого потока сообщений на одну тему (ГМТ новости) отражает изменение состава участников коммуникации, включения в нее сообщений не только профессионалов, но и непрофессионалов – комментаторов, а вместе с тем и динамику иллокутивных смыслов при продвижении темы. В ходе исследования речевого потока выявляется плавный переход из профессиональной, социально ориентированной коммуникации в непрофессиональную, лично ориентированную. Последняя представляет собой полилог, рождающийся как комментарийный отклик на новостные публикации.

Выводы

Онлайн-общение стало нашей реальностью, особым типом дискурсивной практики, традиции и культура которой формировались буквально на наших глазах. Стремительное внедрение интернет-коммуникаций в нашу жизнь определило активный интерес к изучению интернет-общения со стороны гуманитариев. Вполне закономерно проявился интерес к этой проблеме со стороны лингвистики, ведь именно лингвистика позволяет увидеть внутренние механизмы речевого поведения, его, так сказать, анатомию. С начала формирования компьютеро-опосредованного общения лингвистика проявила интерес к изучению языковой динамики в виртуальной среде. Но перевод всех способов языкового существования в цифровые формы показал, что традиционные модели описания языка уже недостаточны. Требуется прежние модели дополнять и расширять новыми моделями и параметрами описания, развивая междисциплинарные комплексные подходы. Следовательно, развитие на стыке медиалогии и лингвистики медиалингвистического направления абсолютно закономерно. Медиалингвистика обращена к анализу лингвистической архитектуры траекторий движения смыслов, с помощью которых осуществляется речевое воздействие в медиа. Изменение условий функционирования массовой коммуникации заставляет переориентировать медиалингвистические исследования на анализ более масштабных речевых единиц. Объектом медиалингвистического анализа в этом случае выступают более крупные, чем отдельный текст, динамические единицы речевого потока – гипермедиатексты (при этом и отдельные классы текстов для медиалингвистики представляют научный интерес), а предметом – речевые процедуры его развертывания (периоды жизненного цикла) и речевая типология текстов каждого периода. При построении типологии учитывалось, что информационную волну составляют сообщения, сделанные не только профессионалами, но и непрофессионалами. Кроме того, в современных условиях все массмедиа стали использовать мессенджеры и социальные сети для распространения сообщений. Следовательно, в лингвистической архитектуре ГМТ новости отражается не только массовая ориентированность сообщений, но и межличностная, не только профессиональная речь, но и непрофессиональная. Последняя представляет собой полилог, рождающийся как комментарийный отклик на новостные публикации.

Цитированная литература

Беловодская, Анастасия А. „Об исследовательском потенциале изучения хэштега как медиадискурсивного феномена“. *Медиалингвистика*, 6 (1) (2019): стр. 60–74.

- [BELOVODSKAĀ, AnastasiĀ A. „Ob issledovatel'skom potenciale izučeniâ hěštega kak mediadiskursivnogo fenomena“. *Medialingvistika*, 6 (1) (2019): str. 60–74]
- БОЛОТНОВ, Алексей В. „Информационное поле медийной языковой личности и ее идиостиль“. *Медиалингвистика*, 4 (10) (2015): стр. 51–59.
- [BOLOTNOV, Aleksej V. „Informacionnoe pole medijnoj ŗzykovoj ličnosti i ee idiostil“. *Medialingvistika*, 4 (10) (2015): str. 51–59]
- БОЛОТНОВ, Алексей В. «Коммуникативные категории медиадискурса». В: Лилия Р. Дускаева (ред.). *Медиалингвистика в терминах и понятиях. Словарь-справочник*. Москва, 2018: стр. 392–396.
- [BOLOTNOV, Aleksej V. «Kommunikativnye kategorii mediadiskursa». V: LiliĀ R. Duskaeva (red.). *Medialingvistika v terminah i ponĀtiĀh. Slovar'-spravočnik*. Moskva, 2018: str. 392–396]
- ВАСИЛЬЕВА, Виктория В. «Заголовочный комплекс гипермедиаатекста». В: Лилия Р. Дускаева (ред.). *Медиалингвистика в терминах и понятиях. Словарь-справочник*. Москва, 2018: стр. 378–380.
- [VASIL'ĒVA, ViktoriĀ V. «Zagolovočnyj kompleks gipermedmiateksta». V: LiliĀ R. Duskaeva (red.). *Medialingvistika v terminah i ponĀtiĀh. Slovar'-spravočnik*. Moskva, 2018: str. 378–380]
- ГАСПАРОВ, Борис М. *Язык, память, образ. Лингвистика языкового существования*. Москва, 1996.
- [GASPAROV, Boris M. *Ŗzyk, pamĀt', obraz. Lingvistika ŗzykovogo sušestvovaniĀ*. Moskva, 1996]
- ДУСКАЕВА, Лилия Р. „Медиастилистика в России: традиции и перспективы“. *Журналистика и культура речи*, 3 (2011): стр. 7–25.
- [DUSKAĒVA, LiliĀ R. „Mediastilistika v Rossii: tradicii i perspektivy“. *Ŗurnalistika i kul'tura reči*, 3 (2011): str. 7–25]
- ДУСКАЕВА, Лилия Р. „Новостной гипертекст сетевых СМИ: трансформационные стилистико-речевые процессы“. *Экология языка и коммуникативная практика*, 1 (2013): стр. 56–64.
- [DUSKAĒVA, LiliĀ R. „Novostnoj gipertekst setevyh SMI: transformacionnye stilistiko-rečevye processy“. *ĒkologiĀ ŗzyka i kommunikativnĀĀ praktika*, 1 (2013): str. 56–64]
- ДУСКАЕВА, Лилия Р. „Развертывание новости в гипертекстуальном пространстве интернет“. *Электронные СМИ: вчера, сегодня, завтра*, 1 (2007): стр. 67–75.
- [DUSKAĒVA, LiliĀ R. „Razvertyvanie novosti v gipertekstual'nom prostranstve internet“. *Ēlektronnye SMI: včera, segodnĀ, zavtra*, 1 (2007): str. 67–75]
- ДУСКАЕВА, Лилия Р. „Медиалингвистика в России: становление структуры и векторы развития“. *Вестник Московского университета. Серия 10: Журналистика*, 6 (2018): стр. 48–74.
- [DUSKAĒVA, LiliĀ R. „Medialingvistika v Rossii: stanovlenie struktury i vektory razvitiĀ“. *Vestnik Moskovskogo universiteta. SeriĀ 10: Ŗurnalistika*, 6 (2018): str. 48–74]
- ДУСКАЕВА, Лилия Р. „Векторы праксиологического анализа в медиалингвистике“. *Медиалингвистика*, 6 (1) (2019): стр. 4–18.
- [DUSKAĒVA, LiliĀ R. „Vektory praksiologičeskogo analiza v medialingvistike“. *Medialingvistika*, 6 (1) (2019): str. 4–18]
- ДУСКАЕВА, Лилия Р. (ред.) *Медиалингвистика славянских стран*. Москва: Флинта, 2018.
- [DUSKAĒVA, LiliĀ R. (red.) *Medialingvistika slavĀnskikh stran*. Moskva: Flinta, 2018]
- ДУСКАЕВА, Лилия Р. *Стилистический анализ в медиалингвистике*. Москва: Флинта, 2019.

- [DUSKAEVA, Liliã R. *Stilističeskij analiz v medialingvistike*. Moskva: Flinta, 2019]
- ДУСКАЕВА, Ли́лиа Р., Ю́лия М. Ко́няева. „Тро́ллинг в русскоязычных медиа“. *Вестник Московского университета. Серия 10: Журналистика*, 5 (2017): стр. 84–100.
- [DUSKAEVA, Liliã R., Ūliã M. Konãeva. „Trolling v ruskoãzyčnyh media“. *Vestnik Moskovskogo universiteta. Seria 10: Žurnalistika*, 5 (2017): str. 84–100]
- КАКОРИНА, Елена В. «СМИ и интернет-коммуникация (области пересечения и проблемы взаимодействия)». В: Григорий Я. Солганик (сост.). *Язык современной публицистики*. Москва, 2005: стр. 67–98.
- [KAKORINA, Elena V. «SMI i internet-kommunikaciã (oblasti pereseceñiã i problemy vzaimodejstviã)». V: Grigorij Â. Solganik (sost.). *Ázyk sovremennoj publicistiki*. Moskva, 2005: str. 67–98]
- КО́НЯЕВА, Ю́лия М. «Рече́вая репрезента́ция героя медиатекста». В: Екатерина В. Выровцева, Ли́лиа Р. Ду́скаева (ред.). *Ли́чность в координатах медиа: монография*. Санкт-Петербург: Алете́йя, 2020: стр. 127–186.
- [KONãEVA, Ūliã M. «Rečevaã reprezentaciã geroã mediateksta». V: Ekaterina V. Vyrovceva, Liliã R. Duskaeva (red.). *Ličnost' v koordinatah media: monografiã*. Sankt-Peterburg: Aletejã, 2020: str. 127–186]
- КО́НЬКОВ, Влади́мир И. „Система презентации медиатекста“. *Медиалингвистика*, 2 (2015): стр. 35–44.
- [KON'kov, Vladimir I. „Sistema prezentacii mediateksta“. *Medialingvistika*, 2 (2015): str. 35–44] *Медиалингвистика*. Международный научный журнал. Издательство Санкт-Петербургского государственного университета.
- [*Medialingvistika*. Mezhdunarodnyĭ nauchnyĭ zhurnal. Izdatel'stvo Sankt-Peterburgskogo gosudarstvennogo universiteta]
- Медиалингвистика XXI век*. <medialing.spbu.ru> 15.01.2022.
- [*Medialingvistika XXI vek*. <medialing.spbu.ru> 15.01.2022]
- Критика медиаречи*. Учеб. пос. Под ред. Л. Р. Дускаевой, Ю. М. Коняевой. Москва, 2022.
- [*Kritika mediarechi*. Ucheb. pos. Pod red. L. R. Duskaevoj, Ū. M. Konãevoj. Moskva, 2022]
- РЕ́ДЬКИНА, Тама́ра Ю. „Эти́ческие и рече́вые нормы в трэ́вел-медиатексте“. *Экология языка и коммуникативная практика*, 1 (2014): стр. 150–160.
- [RED'KINA, Tamara Ū. „Ètičeskie i rečevye normy v trèvel-mediatekste“. *Èkologijã ázyka i kommunikativnãã praktika*, 1 (2014): str. 150–160]
- РЕ́ДЬКИНА, Тама́ра Ю. „Рече́вая эксплика́ция ситуа́ционной модели: лингвопраксиологический подход (на материале трэ́велтекста)“. *Медиалингвистика*, 2(8) (2015): стр. 104–116.
- [RED'KINA, Tamara Ū. „Rečevaã èksplikaciã situacionnoj modeli: lingvopraksiologičeskij podhod (na materiale trèvelteksta)“. *Medialingvistika*, 2(8) (2015): str. 104–116]
- РОМА́НОВА, Та́тьяна В. *Модальность. Оценка. Эмоциональность*. Нижний Новгород: НГЛУ им. Н.А. Добролюбова, 2008.
- [ROMANOVA, Tat'ãna V. *Modal'nost'. Ocenka. Èmocional'nost'*. Nižnij Novgorod: NGLU im. N.A. Dobrolũbova, 2008]
- САМСО́НОВА, Анастасия А. *Рече́вая репрезента́ция оценивания произведения искусства в журналистских текстах*: диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук. Воронеж, 2019.

- [SAMSONOVA, Anastasiâ A. *Rečevaâ reprezentaciâ ocenivaniâ proizvedeniâ iskusstva v žurnalističkih tekstah: dissertaciâ na soiskanie učenog stepeni kandidata filologičeskikh nauk*. Voronež, 2019]
- СИРОТИНИНА, Ольга Б. „Медиалингвистика или медиастилистика?“. *Медиалингвистика*, 2 (8) (2015): стр.17–22.
- [SIROTININA, Ol'ga B. „Medialingvistika ili mediastilistika?“. *Medialingvistika*, 2 (8) (2015): str.17–22]
- СКОВРОНЕК, Богуслав. *Медиалингвистика: введение*. Саарбрюкен Saarbrücken (Germany): Lambert Acad. Publishing, 2015.
- [SKOVRONEK, Boguslav. *Medialingvistika: vvedenie*. Saarbrûken Saarbrücken (Germany): Lambert Acad. Publishing, 2015]
- СЛАДКЕВИЧ, Жанна Р. „Заголовки-анонсы в сетевых медиасервисах: между информированием и кликбейтингом“. *Медиалингвистика*, 6 (3) (2019): стр. 353–368.
- [SLADKEVIČ, Žanna r. „Zagolovki-anonsy v setevyh mediaservisah: meždu informirovaniem i klikbejtingom“. *Medialingvistika*, 6 (3) (2019): str. 353–368]
- СУХОДОЛОВ, Александр П. „К созданию теории средств массовой информации: постановка задачи“. *Вопросы теории и практики журналистики*, 5 (1) (2016): стр. 6–13.
- [SUHODOLOV, Aleksandr P. „K sozdaniiu teorii sredstv massovoj informacii: postanovka zadači“. *Voprosy teorii i praktiki žurnalistiki*, 5 (1) (2016): str. 6–13]
- ТОШОВИЧ, Бранко. *Интернет-стилистика*. Москва: Флинта, 2015.
- [TOŠOVIČ, Branko. *Internet-stilistika*. Moskva: Flinta, 2015]
- ЦВЕТОВА, Наталья С. «Современная российская арт-журналистика: интенционально-стилистическая характеристика». В: Любовь Н. Михеева (ред). *Актуальные проблемы русского языка и культуры речи: монография*. Иваново, 2014: стр. 146–157.
- [CVETOVA, Natal'â S. «Sovremennâ rossijskaâ art-žurnalistika: intencional'no-stilističeskaâ harakteristika». V: Lûbov' N. Miheeva (red). *Aktual'nye problemy russkogo âzyka i kul'tury reči: monografiâ*. Ivanovo, 2014: str. 146–157]
- ЦВЕТОВА, Наталья С. „Дискурс искусства в современной российской журналистике“. *Вестник Санкт-Петербургского государственного университета. Серия 9. 1* (2012): стр. 231–238.
- [CVETOVA, Natal'â S. „Diskurs iskusstva v sovremennoj rossijskoj žurnalistike“. *Vestnik Sankt-Peterburgskogo gosudarstvennogo universiteta. Seria 9. 1* (2012): str. 231–238]
- LANDOW, George. *Hypertext: the Convergence of Contemporary Critical Theory and Technology*. Baltimore; London, 1992.
- ПРОКОФЕВА, Natalia A., Irina A. Akulovich. „The use of the language means of comicality in clickbait headings“. *Вестник Волгоградского гос. Ун-та. Серия 2, Языкознание*, 20 (3) (2021): стр. 151–165.

Лилија Р. Дускајева, Љубов Ј. Иванова
 Државни универзитет у Санкт Петербургу
 Катедра за медијску лингвистику

ХИПЕРТЕКСТ НОВИНСКЕ ВЕСТИ КРОЗ ПРИЗМУ МЕДИЈСКЕ ЛИНГВИСТИКЕ

Сажетак

У овом раду се хипермедијски текст новинске вести испитује путем медијске лингвистичке анализе. Хеуристичка вредност интердисциплинарног приступа који подразумева медијску лингвистичку анализу састоји се превасходно у одређивању јединица адекватних за анализу медијске комуникације. Ове јединице представљају резултат делимитације говорног тока на основу типа активности, који се стога дели на професионални говор масовних медија и непрофесионални говор, тј. онлајн групе дијалоге. Анализа открива глатки прелаз од професионалне, тј. друштвено оријентисане комуникације до непрофесионалне, тј. персонално оријентисане комуникације. Потоњи тип комуникације је полилог, који настаје у виду коментара који представљају реакцију на објављене вести. Анализа потврђује наше раније прикупљене податке, као и податке других истраживача који представљају хипермедијске вести у облику таласа који укључују неколико периода услед неједнаке активности приликом пријема порука. У складу са доминантном модалношћу у текстовима, ови периоди се деле на периоде извештавања, евалуације и стимулације.

Кључне речи: хипермедијски текст, талас информација, периоди таласа информација, модалност, епистемичка, евалуативна, мотивациона.

Lilija R. Duskajeva, Lyubov Y. Ivanova
 St. Petersburg State University
 Department of Media Linguistics

THE HYPERTEXT OF A NEWS ITEM THROUGH THE PRISM OF MEDIA LINGUISTICS

Summary

This paper analyzes the hypermedia text of a news item by means of media linguistic analysis. The heuristic value of an interdisciplinary approach underlying media linguistic analysis consists primarily in the allocation of units suitable for the analysis of media communication. These units are the result of an activity-based delimitation of the speech flow, consisting of professional mass media speech and non-professional one, i.e. online group dialogues. The analysis reveals a smooth transition from professional, i.e. socio-oriented communication, to non-professional, i.e. personality-oriented communication. The latter type of communication is a polylogue, which is engendered in the form of comments in response to published news. The analysis

confirms our data obtained earlier, as well as those of other researchers who present the hypermedia news in the form of a wave that includes several periods due to uneven activity in the receipt of messages. In accordance with the dominant modality in the texts, these periods are divided into those of reporting, evaluation and stimulation.

Keywords: hypermedia text, information wave, information wave periods, modality, epistemic, evaluative, motivational.

ISSN 0350-185X, – Кн. 78, св. 1 (2022), стр. 103–119

UDK: 811.161.1'373.611

811.161.1'367.625

COBISS.SR-ID: 74185993

DOI: <https://doi.org/10.2298/JFI2201103F>

Примљено: 5. јануара 2022.

Прихваћено: 5. фебруара 2022.

Оригинални научни рад

Венера Габдулхаковна Фатхутдинова*

Казанский (Приволжский) федеральный университет

Кафедра прикладной и экспериментальной лингвистики

Казань, Россия

СТРУКТУРА И СЕМАНТИКА ПРОИЗВОДНЫХ ГЛАГОЛОВ ПОВЕДЕНИЯ В РУССКОМ ЯЗЫКЕ

В статье рассматриваются русские производные глаголы поведения, образованные на базе субстантивных и адъективных основ при помощи суффиксальных словообразовательных средств. Цель анализа – выявить и охарактеризовать в деривационно-семантическом аспекте структурную, лексическую и номинативную специфику данного класса слов.

В исследовании установлено, что наиболее продуктивными и востребованными в русской речи являются четыре словообразовательные модели: с суффиксами *-нича(ть)*, *-ствова(ть)*, *-и(ть)* и *-ова(ть)*, в рамках которых происходит экспликация «поведенческой семантики». Лексическая деривация сопровождается активной метафоризацией, в результате чего глагольное слово приобретает экспрессивно-оценочную коннотацию (чаще пейоративную) и функционально-стилистическую маркированность (разговорную или книжную). В работе охарактеризованы мотивационные отношения и лексико-словообразовательная семантика глаголов, образованных по той или иной модели, выявлена их номинативно-оценочная и регулятивная функция. Глаголы поведения и поступка отражают стереотипные представления носителей русского языка о желательных, образцовых или нежелательных, социально осуждаемых формах взаимодействия человека с окружающим миром. Их деривационная динамика позволяет объективировать базовые морально-этические смыслы и деонтические нормы в ментально-культурном пространстве русского языка, что свидетельствует об аксиологической составляющей процесса глагольной номинации.

Ключевые слова: русский язык, глаголы поведения, словообразовательная модель, суффикс, словообразовательная мотивация, семантика.

* favenera@mail.ru

1. ВВЕДЕНИЕ

Глаголы поведения в русском языке – неординарный и неоднородный в функционально-семантическом отношении класс слов. Объективируя ценностно-культурные установки русского этноса, деонтические нормы и поведенческие стереотипы, они находятся в тесной взаимосвязи с разными группами акциональных, ментальных и эмотивных предикатов.

В современной русистике лексико-семантическая группа глаголов поведения неоднократно становилась объектом изучения: описаны её состав, структура и специфика смысловой организации, охарактеризованы парадигматические и синтагматические отношения лексических единиц, их функциональный, прагматический и лингвокультурный потенциал, а также концептуальное содержание, когнитивное моделирование и ассоциативные связи (Васильев 1976; Жданова 1982; Галенко 1982; Исаченко 2000; Старостина 2004; Панченко 2005; Плотникова 2009; Айдарова 2019 и др.).

Однако до сих пор недостаточно изученными остаются способы образования глаголов поведения, их деривационная структура и семантика, а также специфика мотивационных связей. Между тем, с точки зрения М.В. Черепанова, «семантика деятельности и поведения субъекта является наиболее широким признаком, охватывающим значительный в количественном и функциональном отношении пласт лексики. Подобные предикаты, сочетаясь с различными формантами, образуют большое число производных: *довоеваться, отищутиться, подольститься, сговориться, наябедничать* и др.» (Черепанов 2004: 119).

Как известно, в русском языке глаголы поведения образуются с помощью разных словообразовательных средств, лежащих в основе таких способов словопроизводства, как суффиксация, постфиксация, суффиксация в сочетании с постфиксацией и конфиксация.

В своих исследованиях мы неоднократно обращались к анализу производных глаголов поведения, образованных префиксальным или конфиксальным (префиксально-постфиксальным) способами, например: *до-* + *-ся*: *играть – доиграться*; *от-* + *-ся*: *говорить – отговориться*; *при-* + *-ся*: *бедный – прибедняться*; *раз-* + *-ся*: *кипятить – раскипятиться* и др. В частности, было установлено, что именно в актах деривации глаголы действия, поведения и поступка, являясь одной из форм отражения этноментальной действительности, могут получать эмоционально-экспрессивную окраску и пейоративную оценочность, объективируя таким образом представления о нежелательных и предосудительных «моделях поведения» человека. Результаты анализа языкового материала позволили доказать, что «семантика поведения» реализуется не только в рамках

соответствующей лексико-семантической группы, но и за её пределами: социально-поведенческие мотивы могут возникать в актах словообразовательной детерминации стилистически и денотативно нейтральных глагольных основ, см. подробнее (Фатхутдинова 2016, 2018а, 2018б).

Предметом настоящего исследования выступили русские производные глаголы поведения, образованные на базе субстантивных и адъективных основ при помощи суффиксальных словообразовательных средств.

Цель анализа – выявить и охарактеризовать в деривационно-семантическом аспекте структурную, лексическую и номинативную специфику исследуемого класса слов.

2. МЕТОДЫ И МАТЕРИАЛЫ

В работе были использованы традиционные для лингвистики методы исследования: структурно-семантический, функционально-семантический, синхронно-диахронический и этнолингвистический; для описания смысловой структуры производного слова применялся компонентный семантический анализ. Материалом для исследования послужили толковые, идеографические и словообразовательные словари русского языка (Словарь русского языка 1981; Васильев 2005; Русский семантический словарь 2007; Функционально-когнитивный словарь русского языка 2013; Тихонов 1985; Ширшов 2004; Ефремова 2005; Лопатин 2016), а также «Национальный корпус русского языка» (<https://ruscorpora.ru>).

3. РЕЗУЛЬТАТЫ И ОБСУЖДЕНИЕ

3.1. Прежде чем перейти к словообразовательному анализу русских производных глаголов поведения, рассмотрим более подробно их смысловую организацию и семантическую специфику.

Так, авторы «Русского семантического словаря», описывая в идеографическом аспекте присущее человеку взаимодействие с окружающей средой и обществом, подчеркивают отличие поведения от деятельности как таковой: «Любая форма поведения может быть объяснена внутренними и внешними причинами. В первом случае поведение обуславливается психологическими свойствами человека, а во втором – какими-либо внешними условиями или обстоятельствами. В первом случае можно говорить о мотивах, потребностях, целях, намерениях, желаниях, интересах, а во втором – о стимулах, исходящих из сложившейся ситуации. Однако в обоих случаях действия и поступки человека не бессознательны, внутренне обоснованы и, следовательно, порождаются актом мысли, воли, чувства» (Русский семантический словарь 2007: 315).

По мненију Л.М. Васильева, большинство глаголов поведения характеризуются, по крайней мере, одной из двух семантических моделей: «кто-то ведет себя как-либо» и «кто-то ведёт себя как-либо по отношению к кому-либо». Однако эти показатели, с точки зрения автора, не способны охватить всю лексико-семантическую группу (Васильев 1976: 41).

Данный класс слов объединяет лексические единицы, включающие в свою семантику «характеристику поступков и определённых действий по отношению к окружающим, манеру держать себя в коллективе соответственно или вопреки действующим в нём правилам и нормам, а также проявление в поведении типичных свойств, черт характера человека, получивших соответствующую социальную и моральную оценку» (Галенко 1982: 84).

В целом понятийно-семантическая общность предикатов поведения обусловлена следующими интегральными семантическими признаками (идентификаторами): «вести себя» / «вести себя по отношению к кому-либо», «держаться как», «поступать тем или иным образом», «заниматься чем-либо», «проявлять те или иные свойства», «быть каким-либо».

Функциональная предназначенность предикатов поведения – это характеристика субъекта и интерпретация его действий, социально-нравственных отношений с другими людьми. Данные действия, признаки и свойства не являются для субъекта постоянными, они носят ситуативно обусловленный характер. Среди факторов, регулирующих поведение, следует назвать такие формы общественного сознания и философские категории, как нравственность, этика и мораль, этикет, право и закон, честь, совесть, грех, порок, ответственность, чувство вины и стыда (Функционально-когнитивный 2013: 591–593).

Исследуемая лексика активно участвует в построении оценочных суждений, поскольку является отражением аксиологических понятий и социокультурных норм, способы вербализации которых в естественном языке достаточно разнообразны.

Положительная или отрицательная оценка есть «акт выявления и обоснования моральной ценности тех или иных феноменов (поступков, намерений и пр.), из которых складывается созидательная человеческая деятельности (Этика 2001: 343). В силу своей социальной значимости она является одним из главных факторов ценностной ориентации личности, детерминирующим её взаимодействие с окружающим миром.

Практически все глаголы поведения, как производные, так и непроизводные, содержат в себе коннотативный компонент – семантику оценочности. Рациональная или эмоциональная оценка чаще бывает отрицательной, поскольку именно предосудительное поведение человека

представляет опасность для общества и потому идентифицируется и номинируется в первую очередь.

Основная масса глаголов поведения обладает функционально-стилистической и эмоционально-экспрессивной окраской. Для исследуемых предикатов характерны такие черты просторечно-разговорного дискурса, как «снижение, отчетливая образность и эмоциональность номинаций, резкая экспрессивность, акцентированная брутальность» (Химик 2000: 239). Они усиливают негативную оценку нежелательных и резко осуждаемых поступков и определенных действий по отношению к окружающим.

Пейоративный оценочный компонент (неодобрение, осуждение, пренебрежение, презрительность, ирония, грубость), как правило, уже заложенный в номинативном значении мотивирующего слова, продолжает сохраняться и даже усиливается в его дериватах: *пакость* ‘гадкий, скверный поступок, совершаемый с целью навредить кому либо’ – *пакостный, пакостник, пакостничать*; *склока* ‘ссора, враждебные отношения на почве мелких интриг, борьбы личных интересов’ – *склочный, склочник, склочничать*; *кляуза* ‘мелочная придирчивая жалоба, наговор’ – *кляузный, кляузник, кляузничать, кляузничество*; *шкура* (перен., бран.) ‘о человеке продажном, корыстном, преследующим только свою личную выгоду’ – *шкурник, шкурнический, шкурничество, шкурничать*; *паскуда* (бран., груб., прост.) ‘мерзкий, гадкий человек’ – *паскудничать, паскудный, паскудство*.

Однако глаголы поведения могут иметь нейтральную или мелиоративную стилистическую окраску: *скромный* – *скромничать, откровенный* – *откровенничать, деликатный* – *деликатничать, великодушный* – *великодушествовать* и др.

Кроме того, представление о нормативном и ненормативном поведении может быть субъективным или амбивалентным – двойственным, противоречивым. Это связано с тем, что то или иное действие или поступок может вызывать одновременно два противоположных чувства – симпатию и антипатию, см., например, глаголы *кокетничать, озорничать, активничать, наивничать*.

3.2. Собранный и систематизированный нами материал позволяет утверждать, что наиболее частотными при образовании глаголов поведения являются следующие суффиксы: *-нича(ть)*: *лентяй* – *лентяй/нича/ть*; *-ствова(ть)*: *упорный* – *упор/ствова/ть*; *-и(ть)*: *хитрый* – *хитр/и/ть*; *-ова(ть)*: *плут* – *плут/ова/ть*.

Рассмотрим более подробно соответствующие словообразовательные модели.

Словообразовательная модель «основа + суффикс *-нича(ть)*»

Суффикс *-нича(ть)* / *-ича(ть)* является продуктивной и довольно регулярной словообразовательной морфемой, «образующей непереходные глаголы несовершенного вида с качественным или характеризующим, квалифицирующим значением занятий, поступков (нередко отрицательно оцениваемых), которые имеют отношение к тому, что названо мотивирующим словом» (Ефремова 2005: 224). В зависимости от семантики мотивирующих основ дериваты актуализируют следующие частные значения: 1) совершать действие, свойственное тому, кто назван мотивирующим словом, например: *подхалим* – *подхалимничать*, *дипломат* – *дипломатничать*; 2) проявлять свойство, названное мотивирующим словом: *фамильярный* – *фамильярничать*, *наглый* – *нагличать*, *подлый* – *подличать*.

С точки зрения О.А. Пацюковой, протяженный суффикс *-нича(ть)* со значением «занятия, поведения» является «продуктом суффиксального морфемного комплекса, сформировавшегося на базе личного существительного с суффиксом *-ник*, например, *художник* → *художничать* ‘заниматься искусством, творить’. Переразложение в структуре глаголов начинается в промежуточной зоне морфемного комплекса, которую составляет основной массив глаголов, характеризующихся полимотивированностью: *ненавистничать* – ‘испытывать чувство ненависти, вести себя как ненавистник’» (Пацюкова 2014: 29).

Учитывая характерную для русского языка тенденцию к созданию фонологически протяженных суффиксальных морфем типа *-тельн(ый)*, *-тельск(ий)*, *-истическ(ий)*, *-истичн(ый)*, *-ничеств(о)*, *-ническ(ий)*, дериватологи для обозначения суффикса *-нича(ть)* часто используют понятие «финаль», позволяющее идентифицировать одномодельные дериваты: в русском языке наличествуют «свыше 400 глагольных лексем с финалью *-нича(ть)* с разными видами структурно-семантических связей» (Панченко 2005: 4).

Следует подчеркнуть, что не все глаголы, имеющие данный словообразовательный формант, являются глаголами поведения. Так, глагол *малярничать* означает, что субъект действия занимается ремеслом маляра, является маляром. Однако другой дериват – *фокусничать*, образованный по той же модели от существительного *фокусник*, отнюдь не означает ‘быть артистом, показывающим фокусы’. Его лексическая семантика, включающая отрицательную оценку, совсем иная: ‘1) делать что-либо не так, как принято, как нужно, поступать неожиданно, необычно; 2) прибегать к каким-либо уловкам, ухищрениям’: *В этот момент мы снова как бы слегка и не по своей воле, а скорее по законам модернистской композиции начинаем фокусничать с хронологией и с зазевавшимся чи-*

тателем (В. Аксенов «Новый сладостный стиль»). В данном случае мы видим опосредованную словообразовательную мотивированность, основанную на переносном значении агента *фокусник* – ‘ловкий человек, способный на неблагоприятные проделки; ловкач’.

В целом глаголы с суффиксом *-нича(ть) / -ича(ть)* могут быть представителями следующих семантических сфер, что обусловлено диффузностью их значений: 1) трудовая деятельность (ремесло, профессия, род занятий): *сапожничать, столярничать, садовничать*; 2) поступки и поведение (оценка того или иного типа поведения, характерных действий и поступков): *капризничать, осторожничать, нахальничать, ябедничать*; 3) образ жизни (ведение образа жизни человека в соответствии с желанием, возможностями, морально-этическими и социальными нормами, а также вследствие объективных обстоятельств): *бродяжничать, беспризорничать, христарадничать, сибаритничать, аристократничать*.

Отдельные производные, например, глаголы *попрошайничать, послушничать, миссионерничать*, обозначают одновременно род занятий и образ жизни. В любом случае обязательным является семантический компонент «субъект действия» или «носитель признака».

Глаголы поведения с суффиксом *-нича(ть)* могут быть мономотивированными и полимотивированными. Мономотивированные дериваты демонстрируют в каждом конкретном случае соотнесенность только с одним мотиватором, а полимотивированные – с двумя и больше.

Мономотивированные глаголы поведения образуются на базе именных частей речи – существительных или прилагательных. Производящими основами выступают: 1) агентивы: *балбес – балбесничать, ловелас – ловеласничать, пустозвон – пустозвонничать, ротозей – ротозейничать, верхогляд – верхоглядничать, вертопрах – вертопрашничать, привереда – привередничать*; 2) предметные субстантивы (конкретные и отвлеченные): *гримаса – гримасничать, комплимент – комплиментничать, балаган – балаганничать, своеволие – своевольничать*; 3) адъективы: *небрежный – небрежничать, халатный – халатничать, осторожный – осторожничать, ехидный – ехидничать, настырный – настырничать, простодушный – простодушничать, вольный – вольничать, церемонный – церемонничать*.

Полимотивированные глаголы могут быть образованы на базе нескольких производящих основ, в качестве которых выступают: 1) предметные субстантивы и агентивы: *завистничать* от *зависть* и *завистник*; *сплетничать* от *сплетня* и *сплетник*; *высокомерничать* от *высокомерие* и *высокомерный*; *равнодушничать* от *равнодушие* и *равнодушный*; *ветренничать* – от *ветренный* и *ветреник*; 2) адъективы и агентивы: *нахальничать* от *нахальный* и *нахал*; *оригинальничать* от *оригинальный* и *оригинал*; *сумасбродничать* – от *сумасбродный* и *сумасброд*, *безбожни-*

чать от *безбожний* и *безбожник*, *модничать* – от *модный* и *модник*; *хищничать* от *хищный* (перен.) и *хищник* (перен.); 3) адъективы и предметные субстантивы: *азартничать* от *азартный* и *азарт*; *хитроумничать* от *хитроумный* и *хитроумие*; *манерничать* от *манерный* и *манеры*; *роскошничать* – от *роскошный* и *роскошь*.

Возможны и более сложные типы словообразовательной мотивированности, когда невозможно точно определить мотивирующую основу: *развратничать* ← *разврат*, *развратник*, *развратный*; *крамольничать* ← *крамола*, *крамольный* и *крамольник*.

В этом и в других случаях более релевантным нам представляется использовать понятие «деривационной соотносительности». Оно позволяет соотнести между собой мотивирующее и мотивированное слово, а также компоненты двучленной или трёхчленной словообразовательной корреляции, когда однозначную мотивированность установить невозможно.

В целом для производных глаголов поведения с суффиксом –*нича(ть)* /-*ича(ть)* можно выделить три типа лексико-словообразовательных значений: 1) совершать действия, свойственные тому, кто назван мотивирующим агентивом; 2) заниматься (с разной степенью интенсивности) тем, что названо мотивирующим предметным субстантивом; 3) проявлять признак или вести себя в соответствии с признаком (процессуальным или непроцессуальным), названным мотивирующим адъективом. Отметим, что данные словообразовательные значения (в зависимости от семантики мотивирующей основы) характеризуются разной степенью лексичности или, наоборот, абстрактности.

Семантика некоторых производных глаголов поведения характеризуется идиоматичностью, т.е. их лексическое значение не тождественно сумме значений мотивирующей основы и форманта. В данном случае мы говорим о мутационном характере лексической деривации.

Так, полимотивированный глагол *миндальничать* ‘быть сентиментальным, приторно ласковым, нежничать’ соотносится с существительным *миндаль* – ‘южное дерево из породы розоцветных, с розовыми цветками и плодами в виде орехов овальной формы; плоды этого дерева, ядра орехов этого дерева, горькие или сладковатые на вкус’ или же с относительным прилагательным *миндальный*. Актуализация процессуального признака произошла на основе переносного значения адъектива – ‘приторно-нежный, слащавый’: *Он перестал миндальничать с актерами и очень жестко говорит: не хотите – уходите, никого не держу* (Т. Юрьева «Дневник культурной девушки»).

Семантическая трансформация может носить и не столь категоричный характер. Так, от прилагательного *умный* в значении ‘обладающий здравым умом, сообразительностью’ образован глагол *умничать* ‘ста-

раться высказать свой ум в разговорах, в рассуждениях; поступать по-своему, считая себя умнее других': *А тебе советую не умничать, и делать то, что тебе приказывают* (А. Пушкин «Капитанская дочка»). Ср. также роль глагола *умствовать* (разг., иронич.) – 'размышлять, пускаясь в слишком отвлеченные или ненужные рассуждения' в построении отрицательно-оценочного контекста: *Остерегайся умствовать там, где нужна простота мудрости* (К. Антарова «Наука радости»). В данном случае появление негативной оценки меняет номинативное значение мотивирующей основы, ср. глагол *умнеть* 'становиться умным', где первоначальный смысл сохраняется.

Следует обратить внимание на опосредованный, метафорический тип словообразовательной мотивированности, например, в парах *попугай – попугайничать*, *обезьяна – обезьянничать*, а также образный характер внутренней формы глаголов поведения, образованных на базе фразеологических единиц: *бить баклуши – баклушничать*, *точить балясы – балясничать*.

Словообразовательная модель «основа + суффикс -ствова(ть)»

Суффикс *-ствова(ть) / -ествова(ть)* является регулярной и продуктивной словообразовательной морфемой, которая образует «непереходные глаголы несовершенного вида с общим значением: находиться в каком-либо состоянии или предаваться какой-либо деятельности» (ЕФРЕМОВА 2005: 457), ср. другую интерпретацию: «глаголы с суффиксом *-ствова(ть) / -ествова(ть)* означают занятия, поступки, чувства, состояния, имеющие отношение к тому, что названо мотивирующим существительным» (Русская грамматика 1982: 343).

Данная семантика может быть детализирована: 1) 'совершать действие, свойственное тому, кто назван мотивирующим словом': *лакей – лакействовать*, *анархист – анархистствовать*, *тиран – тиранствовать*, *живодёр – живодёрствовать*, *лжесвидетель – лжесвидетельствовать*, *лицедей – лицедействовать*; 2) 'проявлять свойство, признак, названные мотивирующим словом': *упрямый – упрямествовать*, *усердный – усердствовать*, *малодушный – малодушествствовать*, *великодушный – великодушествовать*.

Предикаты с указанным словообразовательным формантом часто являются полимотивированными единицами: *раболепие / раболепный* → *раболепствовать*; *злота / злобный* → *зобствовать*; *панибратство / панибратский* → *панибратствовать*; *безумие / безумный* → *безумствовать*; *самоуправный, самоуправство* → *самоуправствовать*.

Большинство производных глаголов данного типа имеют книжную функционально-стилевую окраску. Неслучайно предикаты, объективи-

рующие в языке речевую и интеллектуальную деятельность, образованы именно по этой словообразовательной модели: *мудрый / мудрость - мудрствовать, вольнодумие / вольнодумство - вольнодумствовать, оратор - ораторствовать, критикан - критиканствовать, политикан - политиканствовать, славянофил - славянофильствовать, прожектёр - прожектёрствовать, вития - витийствовать*; ср. *кликуша / кликушество - кликушествовать* (перен.) ‘крикливо и демагогически выражать свои опасения, недовольство’.

Книжный характер коннотации предопределяет и наличие дериватов с положительной оценочностью: *благодущный / благодущие - благодуществовать; милосердный / милосердие - милосердствовать; доброжелательный / доброжелатель - доброжелательствовать*. В такого рода «несистемных» глаголах поведения инвариантный семантический компонент «вести себя каким-либо образом» присутствует опосредованно, однако номинативно-оценочная и регулятивная функция слова, безусловно, имеет место.

Словообразовательная модель «основа + суффикс *-и(ть)*»

Суффиксальные глаголы с формантом *-и(ть)* являются в русском языке самыми частотными глагольными дериватами с широким спектром деривационной и лексической семантики. В производных глаголах поведения, образованных на базе субстантивных основ, данное словообразовательное средство выражает следующие значения: 1) совершать действие, свойственное тому, кто назван мотивирующим существительным: *грубиян - грубиянить, горлан - горланить, буян - буянить, дебошир - дебоширить, бедокур - бедокурить, фанфарон - фанфаронить, зубоскал - зубоскалить, егоза - егозить, чудак - чудачить, хулиган - хулиганить, шпион - шпионить, паскуда - паскудить, цыган - цыганить (сов. *выцыганить*)*; 2) совершать действие, свойственное тому, что названо мотивирующим существительным: *базар - базарить, балаган - балаганить, буза - бузить, скандал - скандалять, дурь - дурить, блажь - блажить*.

Предикаты, образованные на базе адъективных основ, выражают словообразовательное значение «проявлять признак, названный мотивирующим именем прилагательным»: *хитрый - хитрить, грубый - грубить, ловкий - ловчить, шустрый - шустрить*, а также «совершать действия, свойственные тому, кто имеет признак, названный мотивирующим прилагательным»: *глупый - глупить, дерзкий - дерзить, чудной - чудить*. Переносный тип словообразовательной мотивированности демонстрируют корреляции *тёмный* (перен.) ‘неясный, непонятный’ – *темнить* (перен.) ‘говорить путано, неясно, скрывая смысл, обманывать’; *фаль-*

шивый (перен.) ‘притворный лицемерный, неискренний’ – *фальшивить* (перен.) ‘поступать, говорить лицемерно, неискренне’.

Отдельные номинативные единицы имеют дополнительный семантический компонент «уподобляться кому-, чему – либо»: *лиса* – *лисить* (прост.) ‘хитрить’; *свиный* / *свинья* – *свиныйчить* (прост.) ‘вести себя неряшливо, пачкать, грязнить’. При образовании глаголов поведения, мотивированных названиями животных, нередко используется суффиксально-постфиксальная модель: *бык* – *быч/и/ть/ся*, *петух* – *петуш/и/ть/ся*, *ёрш* – *ерш/и/ть/ся* (ср. *горячиться*, *кипятиться*), *собака* – *собач/и/ть/ся*, или префиксально-суффиксально-постфиксальная: *крыса* – *о/крыс/и/ть/ся*. Образная структура внутренней формы и её метафорический характер формируют этнокультурный компонент в семантике данных предикатов.

Приведем в качестве примеров другие глаголы поведения, образованные по указанным моделям. Суффиксально-постфиксальные: *дурак* – *дурачиться*, *бес* – *беситься*, *суета* – *суетиться*, *спесивый* – *спесивиться*, *упрямый* – *упрямиться*, *храбрый* – *храбриться*; префиксально-суффиксально-постфиксальные: *щедрый* – *расщедриться*, *фасон* – *прифасониться*, *штраф* – *проштрафиться*, *смелый* – *осмелиться*. Кроме того, следует выделить непродуцированные с точки зрения синхронии лексические единицы, в морфемной структуре которых выделяется суффикс *-и*: *артачиться*, *ерепениться*, *кочевряжиться*, *хорохориться*, *пыжиться*, ср. также *колобродить*, *финтить*, *фордыбачить*, *отчебучить*.

Словообразовательная модель «основа + суффикс *-ова(ть)*»

Суффикс *-ова(ть)* / *-ева(ть)* относится к регулярным и продуктивным словообразовательным средствам, образующим «как переходные, так и непереходные глаголы несовершенного вида с общим значением действия, которое имеет отношение к тому, что названо мотивирующим словом» (ЕФРЕМОВА 2005: 322).

В рамках данной деривационной семантики для глаголов поведения мы можем выделить более частные значения: 1) совершать действие (находиться в состоянии), свойственное лицу или отвлеченному предмету, названному мотивирующим словом: *вор* – *воровать*, *плут* – *плутовать*, *зависть* – *завидовать*, *интрига* – *интриговать*, *шук* – *шуковать*, *флирт* – *флиртовать*, *конфликт* – *конфликтовать*, *блеф* – *блефовать*; 2) проявлять признак, названный мотивирующим словом: *лютый* – *лютовать*, *ревнивый* – *ревновать*, *озорной* – *озоровать*.

Отметим, что глаголы поведения с суффиксом *-ова(ть)* очень часто пересекаются с другими семантическими классами, например, с глаголами эмоционального состояния: *горе* – *горевать*, *досада* – *досадовать*,

псих – *психовать*, *паника* – *паниковать*, *кайф* (жарг.) – *кайфовать*; с глаголами действия (при этом они утрачивают категоричный оценочный компонент): *критика* – *критиковать*; *муштра* – *муштровать*, *шельма* – *шельмовать*, *проповедь* – *проповедовать*.

Часть глаголов можно отнести к семантической группе «решительное поведение, борьба, противодействие»: *протест* – *протестовать*, *митинг* – *митинговать*, *бунт* – *бунтовать*, *баста* (межд.) – *бастовать*.

В словообразовательных словарях аффикс *-ова(ть)* представлен в совокупности с его вариантами: *-изирова(ть)*, *-изова(ть)*, *-ирова(ть)* (Лопатин 2016: 746): *ирония* – *иронизировать*, *гармония* – *гармонизировать*, *симпатия* – *симпатизировать*, *фантазия* – *фантазировать*, *пародия* – *пародировать*, *импровизация* – *импровизировать*, *гипноз* – *гипнотизировать*, *компромат* – *компрометировать*.

Многие глаголы с точки зрения синхронии являются непроизводными, но членимыми на уровне морфем: *доминир/ова/ть*, *солир/ова/ть*, *манкир/ова/ть*, *третир/ова/ть*, *эпатир/ова/ть*; например, *жуир/ова/ть* – ‘наслаждаться, кутить, вести веселую жизнь’; *лавир/ова/ть* (перен.) – ‘ловко приспособляясь к обстоятельствам, уклоняясь от чего-либо, искусно выходить из затруднительного положения’; *морд/ова/ть* – ‘мучить суровым, жестоким и грубым обращением’; *мухл/ева/ть* – ‘жульничать, мошенничать’.

Ряд глаголов, выражая словообразовательное значение «наделять что-либо признаком, названным мотивирующим словом» или «изображать каким-либо» (Лопатин 2016: 749) отражает деятельность интеллекта, мнения и суждения человека, непосредственно связанные с нейтральной или некатегоричной отрицательной оценкой ментальных действий: *идеализировать*, *романтизировать*, *поэтизировать*, *героизировать*, *драматизировать*, *догматизировать*, *вульгаризировать*, *фетишизировать*, *скандализировать*, *аффектировать*.

Важность для русского языкового сознания того или иного мотивационного признака подтверждается тем, что одни и те же понятия получают деривационное развитие в рамках разных словообразовательных моделей, например: *чудак* – ‘человек со странностями, поведение и поступки которого вызывают недоумение, удивление у окружающих’ → *чудить*, *чудачить*, *чудачествовать*; ср. также: *фигляр* (перен.) ‘кривляка, позёр’ → *фиглярить*, *фиглярничать*, *фиглярствовать*.

Охарактеризованные нами суффиксальные словообразовательные средства могут быть использованы как в актах первичной, так и вторичной деривации, что свидетельствует о прагматическом и смысловом потенциале исследуемых единиц.

4. ВЫВОДЫ И ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Изучение производных глаголов поведения расширяет наши представления о специфике данного функционально-семантического класса слов, основное предназначение которого – номинировать процесс сознательного взаимодействия человека с окружающей средой и социумом.

Результаты проведенного анализа позволяют констатировать, что в русском языке существуют словообразовательные модели, «предназначенные» для выражения оценки поведения человека в обществе, для описания характера и свойства личности.

Наиболее востребованными в русской речи являются четыре словообразовательные модели: с суффиксами *-нича(ть)*, *-ствова(ть)*, *-и(ть)* и *-ова(ть)*, в рамках которых происходит экспликация «поведенческой семантики». Суффиксальная деривация на базе субстантивных и адъективных основ в ряде случаев сопровождается активной метафоризацией, в результате чего глагольное слово приобретает экспрессивно-оценочную коннотацию и семантико-стилистическую маркированность.

Лексико-словообразовательная семантика и полимотивированность словообразовательной структуры непосредственно связаны с номинативно-оценочной и регулятивной функцией исследуемых предикатов.

Производные глаголы глаголов поведения, действия и поступка отражают стереотипные представления носителей русского языка об образцовых или предосудительных, социально осуждаемых «моделях» поведения. Их деривационная динамика позволяет объективировать базовые морально-этические смыслы, деонтические нормы, сложившиеся ценностные установки в ментально-культурном пространстве русского языка, что свидетельствует об аксиологической составляющей процесса глагольной номинации.

Цитированная литература

- АЙДАРОВА, А. М. „Лексико-семантическая группа как отражение основных характеристик человеческого поведения (на материале глаголов поведения в русском и английском языках)“. *Филология и культура. Philology and Culture*. Казань, № 4 (34) 2013: с. 13–18.
- [AJDAROVA, A. M. „Leksiko-semantičeskââ gruppâ kak otrâženie osnovnyh harakteristik čelovečeskogo povedeniâ (na materiale glagolov povedeniâ v russkom i anglijskom âzykah)“. *Filologîâ i kul'tura. Philology and Culture*. Kazan', № 4 (34) 2013: s. 13–18]
- ВАСИЛЬЕВ, Л. М. *Системный семантический словарь русского языка. Предикатная лексика*. Том 1. Уфа: Гилем, 2005. с. 466
- [VASIL'EV, L. M. *Sistemnyj semantičeskij slovar' russkogo âzyka. Predikatnaâ leksika*. Tom 1. Ufa: Gilem, 2005. s. 466]
- ГАЛЕНКО, И. Г. Мотивация глаголов поведения в русском языке. *Семантические классы русских глаголов*. Свердловск: Уральский гос. университет, 1982. с. 83–89.

- [GALENKO, I. G. Motivaciâ glagolov povedeniâ v ruskom âzyke. *Semantičeskie klassy russkih glagolov*. Sverdlovsk: Ural'skij gos. universitet, 1982. c. 83–89]
- ЕФРЕМОВА, Т. Ф. *Толковый словарь словообразовательных единиц русского языка*: ок. 1900 словообразов. единиц. Москва: АСТ: Астрель, 2005. с. 636.
- [EFREMOVA, T. F. *Tolkovuj slovar' slovoobrazovatel'nyh edinic russkogo âzyka*: ok. 1900 slovoobrazov. edinic. Moskva: AST: Astrel', 2005. s. 636]
- ЖДАНОВА, О. П. Семантическая структура глаголов поведения. *Семантические классы русских глаголов*. Свердловск: Уральский гос. университет, 1982. с. 55–65.
- [ŽDANOVA, O. P. Semantičeskaâ struktura glagolov povedeniâ. *Semantičeskie klassy russkih glagolov*. Sverdlovsk: Ural'skij gos. universitet, 1982. s. 55–65]
- ИСАЧЕНКО, О. М. *Функционально-семантический класс глаголов поведения (системно-семантический, функциональный и лингвокультурологический аспекты)*: автореф. дис. ... канд. филол. наук / Алтайский гос. ун-т. Барнаул, 2000. с. 21.
- [Isačenko, O. M. *Funkcional'no-semantičeskij klass glagolov povedeniâ (sistemno-semantičeskij, funkcional'nyj i lingvokul'turologičeskij aspekti)*: avtoref. dis. ...kand. filol.nauk / Altajskij gos. un-t. Barnaul, 2000. s. 21]
- ЛОПАТИН, В. В., УЛУХАНОВ, И. С. *Словарь словообразовательных аффиксов современного русского языка*. – Москва: Издательский центр «Азбуковник», 2016. с. 812.
- [LOPATIN, V. V., ULUHANOV, I. S. *Slovar' slovoobrazovatel'nyh affixov sovremennogo russkogo âzyka*. – Moskva: Izdatel'skij centr «Azbukovnik», 2016. s. 812]
- Национальный корпус русского языка*. URL: <https://ruscorpora.ru>. Дата обращения 10.12.2021.
- [*Nacional'nyj korpus russkogo âzyka*. URL: <https://ruscorpora.ru>. Data obrašeniâ 10.12.2021]
- ПАНЧЕНКО, В. П. *Опыт когнитивно ориентированного описания отношений словообразовательной мотивированности в синхронии и диахронии русского языка (на материале глаголов с финалью -НИЧАТЬ)*: автореф. дис. ...канд. филол. наук / Саратовский гос. ун-т им. Н. Г. Чернышевского. Саратов, 2005. с. 24.
- [PANČENKO, V. P. *Opyt kognitivno orientirovannogo opisaniâ otnošenij slovoobrazovatel'noj motivirovannosti v sinhronii i diahronii russkogo âzyka (na materiale glagolov s final'û -NIČAT'')*: avtoref. dis. ...kand. filol. nauk / Saratovskij gos. un-t im. N. G. Černyševskogo. Saratov, 2005. s. 24]
- ПЛОТНИКОВА, А. М. *Когнитивное моделирование семантики глагола (на материале глаголов социальных действий и отношений)*: автореф. дис. ...докт. филол. наук / Уральский гос. ун-т им. А. М. Горького. Екатеринбург, 2009. с. 38.
- [PLOTNIKOVA, A. M. *Kognitivnoe modelirovanie semantiki glagola (na materiale glagolov social'nyh dejstvij i otnošenij)*: avtoref. dis. ...dok. filol. nauk / Ural'skij gos. un-t im. A. M. Gor'kogo. Ekaterinburg, 2009. s. 38]
- ПАЦУКОВА, О. А. *Переразложение и закономерности развития протяжённых аффиксов в русском языке*: автореф. дис. ...докт. филол. наук / Нижегородский гос. ун-т им. Н. И. Лобачевского. Нижний Новгород, 2015. с. 42.
- [PACÛKOVA, O. A. *Pererazloženie i zakonomernosti razvitiâ protažennyh affixov v ruskom âzyke*: avtoref. dis. ...dok. filol. nauk / Nižegorodskij gos. un-t im. N. I. Lobačevskogo. Nižnij Novgorod, 2015. s. 42]

- Русская грамматика*: в 2 т. Т. I / Под ред. Н. Ю. Шведовой. – Москва: Наука, 1980. с. 783.
- [*Russkaâ grammatika*: v 2 t. T. I / Pod red. N. Ū. Švedovoj. – Moskva: Nauka, 1980. s. 783]
- Русский семантический словарь. Толковый словарь, систематизированный по классам слов и значений*. Том IV. Глагол. / Под общ. ред. Н. Ю. Шведовой. Москва: Азбуковник, 2007. с. 923.
- [*Russkij semantičeskij slovar'*. *Tolkovyj slovar', sistematizirovannyj po klassam slov i značenij*. Tom IV. Glagol. / Pod obš. red. N. Ū. Švedovoj. Moskva: Azbukovnik, 2007. s. 923]
- Словарь русского языка*: В 4-х т. / АН СССР, Ин-т рус. яз.; Под ред. А. П. Евгеньевой. Москва: Русский язык, 1981–1984.
- [*Slovar' russkogo âzyka*: V 4-h t. / AN SSSR, In-t rus. âz.; Pod red. A. P. Evgen'evoj. Moskva: Russkij âzyk, 1981–1984]
- СТАРОСТИНА, Е. В. *Фреймовый анализ русских глаголов поведения (на материале ассоциативных реакций)*: автореф. дис.... канд. филол. наук / Саратовский гос. ун-т им. Н. Г. Чернышевского. Саратов, 2004. с. 23.
- [STAROSTINA, E. V. *Frejmovyj analiz russkih glagolov povedeniâ (na materiale asociativnyh reakcij)*: avtoref. dis.... kand. filol. nauk / Saratovskij gos. un-t im. N. G. Černyševskogo. Saratov, 2004. s. 23]
- ТИХОНОВ, А. Н. *Словообразовательный словарь русского языка*: в 2 т. Москва: Русский язык, 1985.
- [ТИХОНОВ, А. Н. *Slovoobrazovatel'nyj slovar' russkogo âzyka*: v 2 t. Moskva: Russkij âzyk, 1985]
- ФАТХУТДИНОВА, В. Г. «Модели поведения» в лексико-словообразовательной семантике русского глагола». *Русистика и современность*. Сб. науч. статей. Рига: Балтийская международная академия, 2016. с. 532–537.
- [FATKUTDINOVA, V. G. «Modeli povedeniâ» v leksiko-slovoobrazovatel'noj semantike russkogo glagola». *Rusistika i sovremennost'*. Sb. nauč. statej. Riga: Baltijskaâ meždunarodnââ akademiâ, 2016. s. 532–537]
- ФАТХУТДИНОВА, В. Г. Деривационная динамика глаголов поведения в русском языке. *STUDIA RUSSICA XXVI* / Redigunt L. Jászay et A. Zoltán. – Budapest: Universitas Budapestinensis de Rolando Eötvös nominanta, 2018. с. 206–213 (a).
- [FATKUTDINOVA, V. G. Derivacionnââ dinamika glagolov povedeniâ v russkom âzyke. *STUDIA RUSSICA XXVI* / Redigunt L. Jászay et A. Zoltán. – Budapest: Universitas Budapestinensis de Rolando Eötvös nominanta, 2018. s. 206–213 (a)]
- ФАТХУТДИНОВА, В. Г. Экспрессивно-оценочная функция производных глаголов поведения в русском языке (на материале глаголов с конфиксом *от- ...-ся*). *Филология и культура. Philology and Culture*. № 2 (52) 2018: с. 128–133 (б).
- [FATKUTDINOVA, V. G. Èkspressivno-ocenočnââ funkciâ proizvodnyh glagolov povedeniâ v russkom âzyke (na materiale glagolov s konfiksom *ot- ...-sâ*). *Filologijâ i kul'tura. Philology and Culture*. № 2 (52) 2018: s. 128–133 (b).
- Функционально-когнитивный словарь русского языка: Языковая картина мира* / Под общей ред. проф. Т. А. Кильдибековой. – Москва: «Гнозис», 2013. с. 676.
- [*Funkcional'no-kognitivnyj slovar' russkogo âzyka: Âzykovaâ kartina mira* / Pod obšej red. prof. T. A. Kil'dibekovoj. – Moskva: «Gnozis», 2013. s. 676]
- ХИМИК, В. В. *Поэтика низкого, или Просторечие как культурный феномен*. Санкт-Петербург: Филологический факультет СПбГУ, 2000. с. 272.

- [НІМІК, V. V. *Poètika nizkogo, ili Prostorečie kak kul'turnyj fenomen*. Sankt-Peterburg: Filologičeskij fakul'tet SPBGU, 2000. s. 272]
- ЧЕРЕПАНОВ, М. В. *Очерк словообразовательной типологии русского глагола*. Саратов: «Изд-во СГУ», 2004. с. 608.
- [ČEREPANOV, M. V. *Očerk slovoobrazovatel'noj tipologii russkogo glagola*. Saratov: «Izd-vo SGU», 2004. s. 608]
- ШИРШОВ, И. А. *Толковый словообразовательный словарь русского языка: Комплексное описание русской лексики и словообразования*. Москва: ООО «Издательство АСТ», ЗАО НПП «Ермак», 2004. с. 1022.
- [ŠIRŠOV, I. A. *Tolkovyy slovoobrazovatel'nyj slovar' russkogo ōzyka: Kompleksnoe opisanie russkoj leksiki i slovoobrazovaniâ*. Moskva: ООО «Izdatel'stvo AST», ЗАО NPP «Ermak», 2004. s. 1022]
- Этика: Энциклопедический словарь*. / Под ред. Р. Г. Апресяна и А. А. Гусейнова. Москва: Гардарики, 2001. с. 671.
- [Ėtika: Ėnciklopedičeskij slovar'. / Pod red. R. G. Apresâna i A. A. Gusejnova. Moskva: Gardariki, 2001. s. 671]

Венера Габдулхаковна Фатхутдинова
 Казањски државни универзитет
 Катедра за примењену и експерименталну лингвистику

СТРУКТУРА И СЕМАНТИКА ИЗВЕДЕНИХ ГЛАГОЛА ПОНАШАЊА У РУСКОМ ЈЕЗИКУ

С а ж е т а к

У овом раду се испитују руски изведени глаголи понашања, који су образовани на супстантивним или адјективалним основама путем суфиксације. Циљ ове анализе је да се идентификују и опишу структуралне, лексичке и десигнативне специфичности ове класе речи из деривационо-семантичког аспекта.

Истраживање је показало да су у руском језику најпродуктивнија и најпопуларнија четири творбена модела која укључују суфиксе *-нич(ть)*, *-ствова(ть)*, *-и(ть)* и *-ова(ть)*, у оквиру којих је дата експликација 'семантике понашања'. Лексичка деривација је пропраћена активном метафоризацијом, што резултира глаголом који поприма експресивно-вредносну конотацију (често пејоративну) и функционало-стилистичку маркираност ('колоквијално' или 'књишки'). У раду се износе одлике мотивационих веза и лексичке и творбене семантике глагола образованих према одређеном моделу и открива њихова десигнативно-свалуативна и регулативна функција. Глаголи понашања и поступања одражавају стереотипне идеје изворних говорника руског језика о пожељним, примерним, односно непожељним, друштвено проскрибованим видовима интеракције људи са светом који их окружује. Њихова деривациона динамика омогућава објектификацију основних моралних и етичких значења и деонтичких норми у менталном и културном простору руског језика, што указује на аксиолошку компоненту процеса образовања глагола.

Кључне речи: руски језик, глаголи понашања, творбени модел, суфикс, творбена мотивација, семантика.

Venera Gabdulkhakovna Fatkhutdinova
Kazan Federal University
Department of Applied and Experimental Linguistics

STRUCTURE AND SEMANTICS OF DERIVED VERBS OF BEHAVIOUR
IN THE RUSSIAN LANGUAGE

S u m m a r y

This article deals with Russian derived verbs of behaviour, formed on the basis of substantive and adjectival stems by means of suffixation. The aim of the analysis is to identify and characterize the structural, lexical and designative specificity of this class of words from the derivational-semantic aspect.

The study showed that the four word-formation models that are the most productive and popular in Russian speech are those that include suffixes *-nicha(t')*, *-stvova(t')*, *-i(t')*, and *-ova(t')*, within which the explication of 'behavioural semantics' takes place. Lexical derivation is accompanied by active metaphorization, as a result of which the verbal lexeme acquires expressive-evaluative connotation (often pejorative) and functional and stylistic marking ('colloquial' or 'bookish'). The article characterizes motivational relations and lexical and word-formation semantics of verbs formed according to a particular model and reveals their designative-evaluative and regulative function. Verbs of behaving and acting reflect stereotypical ideas of native speakers of Russian about desirable, exemplary or undesirable, socially proscribed forms of human interaction with the surrounding world. Their derivational dynamics allows for objectification of basic moral and ethical meanings and deontic norms in the mental and cultural space of the Russian language, which indicates the axiological component of the process of verb designation.

Keywords: Russian language, verbs of behaviour, word-formation model, suffix, word-formation motivation, semantics.

ISSN 0350-185X, – Књ. 78, св. 1 (2022), стр. 121–145

UDK: 811.163.41'373

811.163.41'37

COBISS.SR-ID: 74189577

DOI: <https://doi.org/10.2298/JFI2201121S>

Примљено: 22. децембра 2021.

Прихваћено 5. фебруара 2022.

Оригинални научни рад

Гордана Р. Штасни*

Универзитет у Новом Саду

Филозофски факултет

Одсек за српски језик и лингвистику

О ТРАНСКАТЕГОРИЗАЦИЈИ И ПСЕУДОТРАНСКАТЕГОРИЗАЦИЈИ У ДОМЕНУ ПРОСТОРА

Опис и тумачење семантичке структуре лексема представља једно од фундаменталних лексиколошких питања. У овом раду фокус је на интерпретацији двозначности као везивног елемента у континууму на чијим су половима једнозначност, с једне стране, а са друге – вишезначност. Овај феномен биће сагледан са аспекта фази лингвистике, и то посредством њених основних појмова – континуалности и транскатегоризације. Посматрана семантичка појава илустрована је лексичким јединицама из категорије *nomina loci*, будући да се овим именицама формализује простор као једна од базичних онтолошких категорија. На основу механизма којима се у посматраној категорији остварује семантичка дисперзија, а то је најчешће метонимијски пренос, издвајају се двозначне и вишезначне јединице у којима се домен простора као примарни повезује с доменима изван категорије простора, што се сматра правом транскатегоризацијом, док се секундарне реализације настале понављањем творбеног модела сматрају последицом псеудотранскатегоризације. Основни циљ овога рада јесте утврђивање методолошке процедуре за испитивање одабраног семантичког феномена и предмета анализе у духу фази лингвистике.

Кључне речи: простор, фази лингвистика, једнозначност, двозначност, вишезначност, континуалност, транскатегоризација, псеудотранскатегоризација, српски језик.

1. Увод

1.1. Један од основних предмета лексиколошких истраживања представља семантичка структура лексема, репрезент значења, којим се

* gordanastasni@ff.uns.ac.rs

манифестује оствареност лексичких јединица у језику. Њу чине значењске реализације придружене једном знаку односно једној лексеми. Са становишта семантичке структуре уобичајена је подела лексема на једнозначне (моносемичне) и вишезначне (полисемичне). Углавном се као посебан феномен издваја полисемична структура речи, уз идентификацију механизма њене унутрашње организације, односно настанка секундарних значења од оног које се сматра основним номинационим значењем.

У семантици се посебна пажња посвећује утврђивању разлика између моносемије и полисемије – способности лексеме да развије више значења. Тако, на пример, Н. Ример сматра да је дихотомија између моносемије и полисемије потпуно регуларна појава, јер моносемија и полисемија именују једине две логичке могућности за структуру лексичке категорије на датом нивоу лексичке апстракције, те да је семантичка структура речи разложива на компоненте. Он, такође, истиче да се адекватном семантичком теоријом о моносемији може сматрати само она која укључује и прагматички аспект, који указује на могућност контекстуалног обогаћивања значења (RIEMER 2005: 124–125).

Ипак, постоје и такви ставови који негирају дистинкцију између моносемичности и полисемичности, одређујући семантичку структуру лексема као потенцијал, односно континуум значења (ALLWOOD 2003: 13). Према Олвудовом схватању, потенцијал значења јесте основна јединица значења речи, коју чине све информације односно скуп индивидуалних или колективно запамћених употреба одређене лексеме. Тако су значењским потенцијалом обухваћене и лексичке и енциклопедијске информације.¹

1.2. Посматрање семантичке дисперзије лексема из угла фази лингвистике пружа могућност за њену другачију интерпретацију, која се заснива на континуалности и транскатегоризацији односно семантичкој скаларности, основним фазилингвистичким појмовима (РАДОВАНОВИЋ 2010).² Овакав теоријски приступ веома је функционалан у истраживању

¹ Будући да различите врсте језичких израза често имају различите функције, значењски потенцијал мора да садржи много типова семантичко-прагматичких информација. За именице, глаголе, придеве, предлоге и везнике морају постојати информације о ентитетима, својствима, процесима и односима, као и о стањима, догађајима и току догађаја, при чему је контекстуално одређивање значења од пресудног значаја. Значење се такође одређује кроз екстралингвистичке контекстуалне услове и захтеве. Најважнији од њих су: перцептивно доступне информације у говорној ситуацији, захтеви које намеће било која активност коју говорник и слушалац обављају, као и друге активирани информације, објашњава Олвуд (2003: 17–23).

² Посебан допринос афирмацији фази лингвистике у србистичким проучавањима дао је Милорад Радовановић. О градуелности и фазичности писао је у неколико радова (Радовановић 2007а, 2007б и 2007в, 2018), као и о узајамности фази логике и фази

семантике на свим језичким нивоима, укључујући и лексички, због преплитања или преливања значењских реализација из једне у другу семантичку категорију у оквиру значењске структуре исте лексичке јединице, па се „значење неког термина може посматрати као фази скуп значењских компоненти“ (Радовановић 2009: 44).³ Тако посматрана, семантичка структура лексичких јединица може се схватити као динамична парадигма значења, која су настала под утицајем различитих трансформационих механизма. Њено разграничење на моносемични или полисемични састав више је у духу бинарности, строге аристотеловске поделе, него у духу фазичности, који јој је, сматрамо, примеренији. Стога се у опису семантичке дисперзије може поћи од принципа континуалности и транскатегоризације.

1.2.1. Фази лингвистика се заснива на постулатима фази логике, својеврсном логичком систему у чијем је фокусу феномен истинитости, који омогућује размишљање о континуалности односно рангирању или степеновању исказа (Радовановић 2008: 14–15).⁴ Континуалност се може описати као вид концептуализације и номинације различитих фази вредности, које се могу сагледати у различитим језичким манифестацијама, а посебно на плану суптилног семантичког нијансирања, нарочито у домену изражавања квантитативне или квалитативне димензије одређених појмова (Штасни 2009: 135–136). Овај се феномен огледа и у чињеници да је „језик систем организмичког типа, чији се делови налазе у односу веће или мање међусобне условљености и функционалне подршке, без способности за самостално функционисање, по правилу без оштрих граница између делова тог система, са мноштвом прелазних облика“ (Пипер 2002: 134).

На плану семантичке дисперзије формализоване семантичком структуром лексема континуалност се рефлектује на половима донелингвистике (Радовановић 2008, 2010, 2014), а фази лингвистици посвећене су две монографије (Радовановић 2009, 2015).

³ „Типичне примере у овом погледу могли би заступати читави низови појава, на пример: класификације у синтакси, семантици и граматички (по припадању језичким јединицама, њиховим класама и подсистемима, затим по нивоима и међу њима самима); уз честу немогућност прецизног одређења, рецимо, реченичних значења, падежних значења, синтаксичких значења, граматичких значења и сл.“ (Радовановић 2018: 321).

⁴ У оквиру фази лингвистике феномену континуалности одговарају или се с њим могу довести у везу сродне појмовно-терминолошке могућности: градуелност, скаларност, дискретност, постепеност, степеновање, рангирање, интензитет и др. (Радовановић 2009: 16).

кле модификоване фазичне семантичке скале. На њој би се налазила једнозначност, с једне стране, а вишезначност, са друге.⁵

Двозначност се може посматрати као везивна компонента у континууму значења реализованих у оквиру лексема које припадају одређеном тематском пољу, као прелазна или везивна компонента између једнозначности и вишезначности.

1.2.2. Прелазне категорије на семантичком плану испољавају се и у двозначним и вишезначним речима и откривају могућности семантичког варирања, или транскатегоризације, која се огледа у семантичком потенцијалу одређене категорије остварене у оквиру примарне реализације да развије значења која припадају другим појмовним доменима изван основне категорије. Према речима М. Радовановића, транскатегоризација спада у могући појмовно-терминолошки апарат фази лингвистике, будући да се тиче појава на граници међу класама, како граматичким тако и семантичким. „Реч је, дакле, о следећим типовима случајева: када нека лексичка јединица у различитим синтаксичким, семантичким и прагматичким окружењима може да преузме различите улоге, а да јој фонолошко-морфолошка структура остане неизмењена“ (Радовановић 2010: 413). Ово обележје односи се и на значењске реализације лексема условљене наведеним параметрима. Овакав став има подршку у теорији полисемије, а заснива се на утицају семантичке позиције лексеме на њену реализацију.⁶

За разумевање транскатегоризације која се може остварити у оквиру појединачне лексеме, али и у ширем контексту међу јединицама које деле исту идеографску вредност у оквиру датог лексичког скупа, важно је тумачење Д. Шипке, који сматра да „унутар полисемије треба разликовати две појаве: полисемност, однос раслојености значењске структуре у лексикону као систему, те полисемичност, тај однос у његовој реализацији“

⁵ Једнозначност је својство лексема које имају само једну семантичку реализацију, и како наводи Д. Шипка, моносемност је у лексикону врло ретка привилегија (1998: 32). Ч. Рул даје занимљив опис једнозначне природе речи, која се заснива на феномену моносемичне склоности. Полази од става да значење које није присутно у свим контекстима у којима се реч може наћи и није део њеног инхерентног значења. У таквом случају, моносемична склоност указује на претпоставку да су сва различита значења фигуративно повезана. Рулов став заснива се на схватању да је значење речи оно остварено у контексту или је еквивалентно инхерентном лексичком значењу речи или је прагматичном специјализацијом настало у контексту употребе (Ruň 1989: 4).

⁶ „Семантичка позиција детерминисана је, с једне стране, семантичким односима, семантичким слагањем у синтагми или реченици у којој се лексема реализује и, с друге стране, синтаксичком, реченичком фунџијом, опет, у којој се лексема реализује. Дакле, семантичку позицију детерминишу лексичко слагање и синтаксичка фунџија (Гортан Премк 2004: 49).

(ŠIRKA 1998: 32–33).⁷ Полисемичност је „последика богатства основног семантичког садржаја, богатства семантичких елемената у њему, а ови су елементи индуктори за асоцијације које омогућавају развитак нових семантичких реализација једне лексеме. Да би се ова индукција реализовала, потребна је употреба лексеме у новој комуникационој ситуацији, у новом контексту односно у посебној семантичкој позицији“ (ГОРТАН ПРЕМК 2004: 42).⁸

1.2.3. Транскатегоризација се, дакле, доводи у везу и са семантичком категоријалном флексибилношћу или са феноменом који се може означити као дифузност значења односно као способност лексеме да развија значења која су различите категоријалне припадности. Уколико је до семантичке дисперзије дошло под утицајем неког од трансформационих механизма, активирањем компоненти значења из примарне реализације посматраног појма (метонимије, метафоре, синегдохе и др.), реч је о транскатегоризацији. Међутим, ако се семантичка дисперзија остварује понављањем творбеног модела, при чему се не успоставља веза између примарне и секундарних реализација, већ између секундарних реализација и семантичког садржаја мотиватора, онда је реч о псеудотранскатегоризацији.⁹

2. Циљ рада и јединице анализе

2.1. Основни циљ овога рада тиче се устројавања методолошке процедуре у духу фази лингвистике за испитивање семантичке дисперзије одређених лексичких јединица и њихове подложности транскатегоризацији и псеудотранскатегоризацији. Будући да је у фокусу испитивање семантичког континуума, у методолошком погледу није оправдано бавити се овим проблемом на нивоу семантичке структуре појединачне лексеме, већ на јединицама које припадају истој тематској групи због заједничког семантичког маркера на основу чега остварују припадност истом појмовном домену односно истој семантичкој категорији. Тако ће основно категоријално значење остварено као једино

⁷ Д. Шипка истиче да је полисемност, истовремено појављивање више смислова у реализацији једног значења, заправо подврста амбигвитета, појављивања више смислова у реализацији, без обзира на то да ли припадају једном значењу или више значења (ŠIRKA 1998: 33).

⁸ „Појмовни оквир једне лексеме на синхронном плану обухвата палету не само системских значења него и оних оцазионалних, пригодно употребљених, која настају само у некој прилици, у простору између индивидуалних творбених креација и њихових лексичко-творбених значења као исходног резултата“, истиче М. Радовић Тешић (2014: 15).

⁹ Термин псеудотранскатегоризација настао је као последика анализе спроведене у овом раду, с циљем да се означе сродне, али ипак довољно различите појаве од оних које су означене термином транскатегоризација.

код једнозначних бити примарна реализација код двозначних лексема, а код вишезначних јединица може бити нека од секундарних реализација у посматраној тематској групи. Претпоставка је, дакле, да ће се секундарне реализације двозначних лексема појавити у структури вишезначних као једно од њених секундарних значења.

Будући да је једнозначност углавном карактеристична за деривате, одабир деривираних лексема треба да се заснива на семантички истоврсним мотиваторима, са истом семантичком базом, и то због: а) утврђивања активних компоненти за творбу деривата који припадају истом појмовном домену и б) утврђивања индуктивних компоненти којима се мотивише творба деривата с различитом појмовном вредношћу. Тако различити домени којима припадају деривати са истом семантичком мотивационом базом представљају један вид транскатегоризације. Стога се у постављању методолошке процедуре мора сагледати шири деривациони потенцијал мотиватора на основу значења чланова који припадају његовом гнезду. Претпоставка је да ће се поједини домени садржани у појмовној вредности деривата понављати, укрштати, преливати у секундарним реализацијама вишезначних деривата који припадају истом семантичко-деривационом гнезду. Чињеница је да се овакав вид фазичности испољава на творбеном нивоу, а транскатегоризација на семантичком плану, и то најчешће као последица онога што је изван језика, што је реална карактеристика ентитета чији је назив у функцији мотиватора.

У духу класичне концептуалне теорије сваки концепт повезан је са његовом дефиницијом, и све карактеристике, компоненте обухваћене дефиницијом обухваћене су њеном одговарајућом појмовном категоријом. Главни недостатак оваквог приступа огледа се у тешкоћи долажења до задовољавајуће дефиниције за већину концепата. Надаље, овај приступ подразумева да категорије имају оштре границе, док природне категорије углавном имају нејасне, фазичне границе. Проблем је и то што дефиниција има исти статус као категорија (CRUSE 2006: 23–24).

2.2. За илустрацију примене фазилингвистичких параметара у тумачењу семантичке дисперзије одабране су именице типа *nomina loci*. Оне су преузете заједно са значењима датим у РМС, а одабране су због тога што се њима формализује категорија простора. Наиме, простор и време представљају фундаменталне онтолошке појмове. О томе сведоче основни постулати Цекендофове концептуалне семантике (1983), који почивају на схватању да се догађаји и стања у појмовној структури организују посредством ограниченог низа принципа, а значајан део тих принципа потиче из човековог схватања простора. Чињеница је такође да осећај за простор постоји у уму говорника, то је основна перцептивна, али и когнитивна категорија. Стога појам простора има примат

у организацији нашег појмовног система (RASULIĆ 2004: 31). П. Пипер наводи да је „у многим језицима, независно од степена њихове генетске, ареалне или типолошке блискости, семантичка категорија простора једна од најразвијенијих. Сама по себи та констатација је, разуме се, врло начелна, али постоје многобројни лингвистички описи који је потврђују. У системима многих, ако не и свих природних језика постоје језички подсистеми, често прилично сложени, чије се јединице употребљавају за денотирање просторних односа. То могу бити, на пример, предлози, прилози, придеви, именице (нпр. *nomina loci*), глаголи, заменице или, ређе, нека друга од традиционалних врста речи“ (Пипер 1997: 11–12). Поред наведеног, значајна је и чињеница коју истиче П. Пипер да је „*граница* лексема са примарним просторним значењем релевантна за ’границу’ као семантички критеријум у граматици јер је познато да лексема са просторним значењем као примарним имају, по правилу, и различита апстрактна, неппросторна значења добијена метафоризацијом или метонимизацијом њиховог примарног просторног значења“ (2008: 308).

С дериватолошког аспекта посматрано, *nomina loci* имају веома различите семантичке мотивационе базе углавном формализоване именичким, глаголским, придевским јединицама. Заједничка карактеристика мотиватора јесте постојање индуктора, који су често имплицитно садржане семантичке компоненте у њиховом појмовном садржају, за развој просторног значења, али и за померање категоријалних граница. Ова семантичка обележја огледају се најпре у саставу односно садржају деривационог гнезда, али и у секундарним реализацијама јединица из категорије *nomina loci* које припадају различитим појмовним доменима.

3. ЈЕДНОЗНАЧНЕ NOMINA LOCI

3.1. Деривати имају нижи семантички, али и деривациони потенцијал у односу на речи које су са синхроног становишта немотивисане, те се међу њима једнозначност чешће јавља. Како деривати настају различитим творбеним процесима, требало би да се на основу њихове творбене структуре јасно може декодирати реализовано творбено значење које је подударно или приближно једнако њиховом лексичком значењу.¹⁰ Зато је утврђивање односа између мотивних речи и деривата основа за разумевање једнозначности.

¹⁰ Ј. Балтова (1997: 340) сматра да је изведена реч семантички и формално мотивисана јединица због чега је она знак са дуплом референцијом – према стварности, чије елементе означава и према аутосемантичким јединицама, који представљају полазну, мотивациону структуру. Оба структурно-формална елемента изведене речи – основа и формант – подједнако су важна у функцији остваривања промене категорије полазних израза, при чему се истовремено формира изведено значење деривата.

Једнозначне именице којима се формализује простор настају углавном суфиксацијом, а мотивисане су лексемама веома различите денотације.¹¹ Када је реч о именичким мотиваторима, у тој улози су најчешће фитоними градећи тако веома богату парадигму истоврсних категоријалних јединица са значењем отвореног простора по метонимијском принципу $X \rightarrow$ место на коме расте X ($X =$ фитоним). Веза мотивног полазног биљног домена с циљним просторним може се сматрати есенцијалном будући да је она последица њихове логичне узајамности (биљци је потребан одређени простор како би се одвијао њен животни циклус). Фитонимска лексика је веома слојевита, што је последица богатства биљних врста, а ово својство се одражава и на мотивациону способност појединачних биљних назива како на плану деривације тако и на семантичком плану. За лингвистичка проучавања корисна је типологија фитонима према Н. Богдановићу (2005: 72). Њу чине називи за: 1. дрвеће: а) шумско, б) родно (или воће); 2. шибље: а) шумско, б) украсно и лековито; 3. житарице; 4. поврће, воће, индустријско биље; 5. трава; 6. општи називи растиња. Улогу мотиватора у творби једнозначних *nomina loci* имају називи биљака из свих наведених фитонимских група. Израженијом мотивационом способношћу одликују се називи дрвећа како шумског тако и родног, али и називи воћа и поврћа, житарица и самониклог биља. Као примери за илустрацију семантичко-деривационог потенцијала фитонима као мотивне речи одабрани су називи прототипичних биљака у српској култури до којих се дошло на основу пилот истраживања, које је засновано на подацима прикупљеним анкетирањем (ŠTASNI 2017).¹²

¹¹ Тако се, на пример, у својству мотиватора за деривацију *nomina loci* којима се означава отворени простор могу наћи поред фитонима (*малина* \rightarrow *малињак*) и зоонима (*кошуџа* \rightarrow *кошуџњак*), називи материја (*камен* \rightarrow *камењар*), називи природних ентитета (*брдо* \rightarrow *џодбрђе*, *река* \rightarrow *џоречје*, *небо* \rightarrow *џоднебље*), називи насељених места (*град* \rightarrow *џредграђе*), називи грађевинских и других објеката (*црква* \rightarrow *црквншиће*). Свим дериватима са овим типом мотиватора одговара семантичка трансформација $X \rightarrow$ место где се налази (расте/живи) X , X је мотивна реч.

¹² У поменутом пилот истраживању су на основу података, који су прикупљени анкетирањем 72 испитаника, утврђене прототипичне биљке у српској култури. На основу добијених резултата формиране су поткатогеорије из појмовног домена биљака (житарице, воће, лековито, зачинско и ливадско биље, дрвеће, цветнице, поврће, уљарице) од којих место прототипа заузима она са највишом фреквенцијом појављивања у одговорима испитаника. Резултати анкете показују да је у српској култури прототипична поткатогеорија житарица, са представницима пшеницом (12) и кукурузом (6), следи воће са шљивом као прототипом, лековито биље са камилицом, наном и босиљком као једнакофреквентним представницима, па дрвеће са храстом са статусом прототипа, цветнице са ружом као представником, поврће са представницима који имају исту фреквенцију у одговорима испитаника – купус, лук, паприка и пасуљ, и на крају су уљарице са сунцокретом као представником (ŠTASNI 2017: 145–146).

3.1.1. Тако је храст међу дрвенастим биљним врстама са статусом прототипичне биљке. Лексема *храст* је ботанички термин, али и реч општег фонда, то је ‘назив за биљни род *Quercus*, чије су врсте обично листопадна дрвета која високо расту, погодна за грађу и гориво’. Овом лексемом мотивисана је творба деривата који остају у истом домену биљака: са колективним значењем лексеме *храстовље* и *храшће*, као и речи субјективне оцене – деминутиви *храстиић*, *храстиићак* и *храстиуљак*. Домену особина припада придевски дериват са градивном и релационом компонентом: *храстов* ‘који је од храста; који се односи на храст’, као и лексема *храстовњак* (у атрибутској служби) са значењем ‘храстов’.

Компонентом намене индуковани су деривати који припадају домену ПРЕДМЕТА – *храстовац* ‘храстов колац или штап’; *храстовача* ‘предмет од храстовине; храстова батина, мотка и сл.’. Са сличном денотацијом су и деривати *храстеница* покр. ‘храстова грађа (цепаница, балван и сл.)’ и *храстовина* ‘храстово дрво (као грађа)’. Значења ових деривата настала су под утицајем метонимије типа $X \rightarrow$ предмет направљен од X-а (X = фитоним), мада би се код деривата са значењем грађе могао претпоставити и утицај синегдохе типа део : целина.

Са значењем *nomina loci* јављају се деривати који се уклапају у домен ПРОСТОРА *храстик* и покрајинизам *храштик* ‘храстова шума’, као и *храсталак* ‘ситна, ниска шума од закржљалог храста’.

Иако је са статусом прототипичне биљке, лексема *храст* не испољава израженији деривациони потенцијал, а њени деривати углавном су са делимичном семантичком модификацијом (деминутиви) или су граматички деривати (збирне именице и придев). Померање категоријалне границе присутно је у потпуности код деривата који припадају домену ПРЕДМЕТА и ПРОСТОРА, при чему је њихова веза са мотиватором логичке природе остварене метонимијом.

3.1.2. Шљива се код нас сматра прототипичним воћем. Она, као биљна култура, коју човек гаји и чије плодове користи у исхрани, иако једнозначна реч, формира богатије гнездо у односу на мотиватор *храст* јер се реалне карактеристике шљиве манифестују и у лексикону. У семантичком садржају овог ботаничког и аграрног термина, али и речи која припада општем фонду, заступљена је диференцијална сема високог ранга ‘воћка’ и компоненте које су носиоци информација о плоду ове воћке, структури ‘меснати’, ‘коштичави’, боји ‘плавичасти’, облику ‘јајолики’, намени ‘свеж или прерађен користи у исхрани и од кога се пече ракија шљивовица’. Дакле, истим именом означен је референт воћка и њен

плод, што је регуларна појава индукована метонимијским трансфером (биљка и њен плод).¹³

Лексема *шљива* индукује творбу деривата с граматичким значењем: релационе и посесивне придеве *шљивов* и *шљивин*, релациони придев *шљивски*. Под утицајем компоненте облика настао је симилативни придев *шљивасѝ* и прилог добијен конверзијом *шљивасѝо* ‘у облику шљиве, попут шљиве’, који припадају домену особина. У дериват *шљивић* преноси се значење дрвенасте воћке ‘младо шљивово дрво’ уз компоненту ‘мало’, док се дериватом *шљивица* обухвата и значење плода.

Домену простора припадају деривати *шљивак*, *шљивик*, *шљивар*, *шљивњак*, који су у метонимијској вези с мотивном речју по моделу X → место на коме расте X (X = фитоним), исто као и код деминутива *шљивић* и *шљиваче*, другостепених деривата.

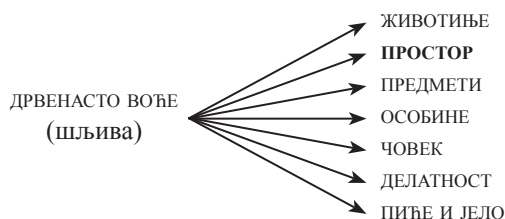
У значење деривата преноси се компонента ‘воћка’, али се при томе не искључују и оне које се односе на њен плод, које ће бити активне у стварању деривата са значењем алкохолног пића направљеног од шљиве – *шљивка*, *шљивовица*, *шљивовка*, те је и ово значење индуковано метонимијом, и то по моделу X → пиће направљено од X-а (X = назив за плод мотивног фитонима).

Једна група деривата припада домену човека: *шљивар* 1.а. ‘трговац шљивама’; б. ‘одгајивач шљива’, историцизам са значењем ‘хрватски сеоски мали племић’, са истозначним фемининумом *шљиварица*. Овим дериватом се означава и врста слатководне рибе која припада фамилији Cobitidae.¹⁴ До ширења семантичке структуре долази и у деривату *шљиварка* који је у примарној реализацији идентичан историцизму *шљиварица*, а у секундарном као други назив за инсект гундељ. Именовање инсекта је вероватно мотивисано тиме што је овај инсект штеточина, који напада корен дрвенастог воћа. Само са значењем инсекта регистрована је сложеница *шљивоѝоч* ‘инсекат тврдокрилац чија женка носи јаја у зеленом плоду шљиве’. Овом гнезду припада и дериват из домена делатности *шљиварсѝво* ‘гајење шљива; пољопривредна грана која се бави гајењем шљива’.

¹³ Према речима Д. Гортан Премк (2004: 71), „многе лексеме из лексичко-семантичке групе речи са општим значењем *какво воће* или *какво њоврће* имају могућност развијања метонимијског односа *биљка* ↔ *плод ње биљке*, уз напомену да се овај метонимијски однос констатује као релација међу семантичким садржајима, без утврђивања примарности једног од њих, и даље, али не увек, → *оно шѝо се добија, сѝравља од ѝог ѝлода*“.

¹⁴ Није прозирна мотивациона база за именовање ове рибе, јер нити обликом, нити бојом не подсећа на шљиву, нити се пеца мамцима направљеним од шљива, а чини се да је ово риба са највише назива: *ѝлавонос*, *шљивар*, *носара*, *буборак* (или *буборан*), *циганка*, *ѝоѝадика*, *бојник* итд.

У домен ПРЕДМЕТА се по свом значењу уклапају деривати *шљивовача* и *шљивовац* ‘шљивов штап’. Ова реализација се може тумачити као последица деловања метонимије типа $X \rightarrow$ предмет направљен од X -а (X = фитоним), односно његов дрвенасти део, која делује и у стварању секундарног значења деривата *шљивовац* ‘чорба од шљива’ односно ‘компот од шљива’, с тим што је овој реализацији примерен метонимијски образац $X \rightarrow$ јело направљено од X -а (X = фитоним, односно његов плод). Са предметним значењем такође индукованим метонимијом је и дериват *шљивовина* ‘шљивово дрво (као грађа)’.

3.1.3. Статус прототипичног поврћа има купус. То је једнозначна реч, са диференцираном реализацијом а. ‘биљка из пор. крсташица, са много подврста’ и б. ‘лишће те биљке завијено у главицу које се употребљава за храну’, подзначење настало метонимијом. Поред речи субјективне оцене – аугментатива и пејоратива *кујусина* у који се преноси целокупан садржај подреализације под тачком а, али и под тачком б, у овом гнезду су и придевски деривати који припадају домену ОСОБИНА: *кујусни* ‘који припада купусу, који је одређен за гајење или спремање купуса’ са посесивном и релационом компонентом¹⁵ и посесивни придев *кујусов*.

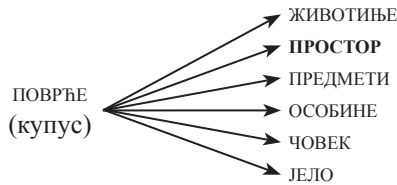
Иако је гнездо скромног обима, у њему су заступљени деривати који припадају различитим доменима: *кујусар* домену ЧОВЕКА у примарној реализацији ‘човек који гаји купус и слично поврће и тргује њиме’, а у секундарној – у домену ЖИВОТИЊА – ‘лептир белих или жућкастих крила чије се гусенице хране лишћем кеља или зеља *Pieris brassicae*’, као и дериват *кујусарица* ‘врста муве чије ларве живе у корењу купуса *Anthomyia brassicae*’. Јасна је мотивација за именовање инсеката – купус као храна или место где полажу ларве.

У домен ПРЕДМЕТА се по свом значењу уклапају деривати *кујусара* 1. ‘буре, суд у којем се држи и кисели купус’; 2. погрд. ‘отрцана књига, неуезана, из које листови испадају’. Примарно значење настало је под утицајем метонимије типа плод \rightarrow предмет у којем се он држи, а секун-

¹⁵ Придев *кујусни* јавља се као саставни део неких зоолошких термина: ~ белац, ~ мува, ~ пипа, ~ жижак, ~ стеница.

дарно под утицајем метафоре засноване на сличности по изгледу именованих ентитета.

Са значењем ЈЕЛА јавља се дериват *куџусник* покр. ‘мрсно јело с купусом’, значење које је такође настало метонимијским преносом по моделу плод биљке → јело направљено од тог плода, док се у домен ПРОСТОРА уклапају деривати *куџусишице*, *куџусњак* и *куџушњак* ‘њива са које је обран купус; њива за гајење купуса’, такође настало метонимизацијом.

3.1.4. Поред деривата с просторним значењем, фитонимски мотиватори имају способност да индукују и деривате који припадају различитим појмовним доменима. Ипак, они се одликују различитим деривационим потенцијалом, што је условљено не само њиховим семантичким садржајем већ и ванјезичким параметрима – перцепцијом, али и човечковим искуством и њиховом употребом у свакодневном животу. Управо састав посматраних гнезда открива појмовне домene у које се уклапају деривати на основу њиховог значења. Формирани појмовни домени показатељи су потенцијалних секундарних реализација у семантичкој структури двозначних и вишезначних речи са фитонимским мотиватором и основним просторним значењем. То су домени ПРОСТОРА, ПРЕДМЕТА и ОСОБИНА, који су остварени у свим посматраним гнездима, с тим да јединице са значењем особина представљају у првом реду граматичке деривате. Следе, домени ЖИВОТИЊА, ЧОВЕКА и ЈЕЛА (у два гнезда) и домени ПИЋА и ДЕЛАТНОСТИ (у по једном гнезду). Претпоставка је, такође, да су домени остварени у свим посматраним случајевима могући у семантичкој структури двозначних и вишезначних деривата, а да ће се ПРОСТОР јавити као најчешћа секундарна реализација у двозначним *nomina loci*.

4. ДВОЗНАЧНЕ NOMINA LOCI

4.1. Двозначне именице с примарним просторним значењем развијају секундарну реализацију под утицајем различитих трансформационих механизма. У овом процесу од важности су три елемента: а) семантичка база (мотивна реч) и с тим у вези однос који се успоставља између мотивне речи и деривата с примарном просторном реализацијом, тј. идентификација компоненте из семантичког садржаја мотивне речи која се активира у процесу стварања именице типа *nomina loci*; б) утврђивање семантичке везе која се успоставља између при-

марне и секундарне реализације у оквиру посматране *nomina loci*; в) идентификација компоненте обухваћене семантичким садржајем мотивне речи која се активира у процесу стварања секундарне реализације изван просторне категорије. Први и други однос открива модел на коме се развија транскатегоризација, а први и трећи – модел на коме се заснива псеудотранскатегоризација.

Стога је анализа усмерена на утврђивању активних компоненти, као и на врсту семантичких механизма који омогућавају стварање различитих појмовних домена индукованих истим мотиватором. Полазни домен јесте простор с одређеним карактеристикама које су условљене мотивним појмом, а циљни домени остварени секундарном реализацијом веома су хетерогени. У сагледавању двозначности није неопходно дати лексему посматрати у контексту гнезда коме припада, већ је фокус на вези између њене примарне и секундарне реализације. Ипак, подаци о саставу гнезда коме припада посматрана лексема наводе се у фусноти.

4.1.2. Модел $_{\text{пр}}\text{ПРОСТОР} \rightarrow \text{}_{\text{ср}}\text{ПРОСТОР}$ ¹⁶

Овај семантички модел биће илустрован дериватима који су мотивисани лексемом *житио*. У истраживању о прототипичним биљкама (ЏТАСНИ 2017) пшеница се међу житарицама сматра прототипичном биљком. Мотивна реч *житио* у примарном значењу функционише као заједнички назив за биљке од чијег се плода меље брашно и прави хлеб, са подреализацијом метонимијског типа ‘плодови тих биљака, зрневље’ и са спецификованом подреализацијом као назив за пшеницу. Прво секундарно значење ‘кувана пшеница која се једе на даћи или слави, кољиво’ настало је под утицајем метонимијске трансформације типа $X \rightarrow$ јело направљено од X -а (X = мотивна реч), а значење под тачком 3, означено као покрајинизам, такође се односи на врсту житарице ‘просо’, применом ширег појма за ужи.

Лексемом *житио* мотивисане су једнозначне именице с просторним значењем. Једнозначним дериватима означава се наменски затворен простор – *житијарница* ‘житарска радња, магацин за жито’, али и отворени простор – *житијшиије* ‘њива засејана житом; земљиште где је било жито’, док у двозначним дериватима ове реализације коегзистирају: *житијница* 1. ‘зграда, магацин, спремиште за смештај жита, амбар’; 2. ‘област, крај богат житом, житородан крај’, *житињак* 1. ‘зграда, магацин, спремиште за смештај жита, амбар, житница’; 2. ‘њива’.

Семантички модел $_{\text{пр}}\text{ПРОСТОР} \rightarrow \text{}_{\text{ср}}\text{ПРОСТОР}$ репрезентује основну типологију именица с просторним значењем на именице које значе отворено, неограђено место (рус. открытое пространство). Њихова основна

¹⁶ Скраћеницом $_{\text{пр}}$ означава се примарна реализација одређене лексеме, а $_{\text{ср}}$ је ознака за секундарну реализацију.

семантичка карактеристика јесте означавање отворене површине, места које је слободно лоцирано у простору и ограничено само симболично и на именице које значе затворено, ограђено место (рус. закрытое пространство). Њихова основна семантичка карактеристика јесте означавање затвореног, јасно ограниченог простора, неке просторије“ (Киршова 1980: 104–105). Отуда се у „интерпретацијама језичких израза с просторним значењем [...] ослонац тражи у појмовима који значе или имплицирају границу, нпр. неомеђеност извесног простора“ (Пипер 2008: 312).

Овај семантички модел може се сматрати базичним и показује се продуктивним и у случајевима са мотиваторима који имају веома различите денотативне вредности. Тако је повезивање два просторна домена чешће остварено у семантичкој структури деривата са зоонимском лексемом као мотиватором по моделу зооним → 1. простор за животиње → 2. простор за људе. У основи ове трансформације налази се метафорична асоцијација, која носи информацију о изгледу, структури простора или мноштву мањих просторија у оквиру целине или великом броју животиња на једном месту, који се пресликава са простора намењеног за животиње на простор где живе људи: *голубарник* 1. ‘кућица за голубове’; 2. фиг. а. ‘мали стан, обично на најгорњем спрату или на мансарди’; б. ‘кућа са много малих соба’; *кокошарник* 1. ‘место где се чувају кокоши’; 2. ‘кућа висока а тесна’; *мравља* 1. ‘мравље гнездо’; 2. фиг. а. ‘место препуно људи’; б. ‘огroman број; гужва’.

Други скуп мотиватора чине називи којима се означавају предмети. Деривати углавном имају опште значење просторије у којој се налази предмет именован мотивном речју, или је у њој смештен или се ту продаје. Између мотиватора, деривата и оба значења постоји логична повезаност метонимијског типа. Продуктивна је веза по моделу: предмет → место где тај предмет стоји (*дрварница, качаришије, ризница*), ређе предмет → стамбени објекат направљен од тог предмета (*дашчара*). Остварена значења су веома сродна, донекле нијансирана, будући да припадају истом појмовном домену.

Као мотиватори за деривацију именица с просторним значењем јављају се и називи годишњих доба. Дериват *зимшије* с мотивном речју *зима* у обе реализације денотира отворени простор (подручје, област) – 1. ‘место у којем се зимује’; 2. ‘зимски пашњак’, док дериват с мотивном речју *лето* у примарној реализацији денотира стамбени објекат ‘кућа у којој се проводи летњи одмор’, а у секундарном парцелу ‘место где се лети изгони стока на пашу’. Метонимијска веза активна је и у стварању ових значења по моделу годишње доба → простор где се проводи време у одређено годишње доба. Овим дериватима илуструје се семантичка повезаност просторне и временске категорије.

4.1.3. Прави пример померања границе изван категорије простора у секундарној реализацији заступљен је у семантичком моделу $\text{пр простор} \rightarrow \text{ср животиња}$. И у овом случају веза између мотивног фитонима и остварених значења је логичка, те се утицај семантичког садржаја мотивне речи не може занемарити. Просторно значење с фитонимским мотиватором настаје по метонимијском моделу $\text{биљка} \rightarrow \text{место где биљка расте}$, а зоонимско значење такође по метонимијском принципу $\text{простор} \rightarrow \text{животиња}$ којој је тај простор природно станиште, а у чијем је саставу биљка означена мотивном речју: *којривац* и *којривњак* 1. ‘место зарасло копривом’; 2. ‘врста лептира чије је станиште простор где има коприве’.¹⁷

4.1.4. У двозначној структури деривата с примарним просторним значењем јављају се секундарне реализације као последица преноса семантичког садржаја мотиватора, али се секундарно значење не развија из примарног. Није, дакле, реч о семантичкој способности за дисперзију значења проистеклој из категорије простора, већ је реч о семантичко-деривационом потенцијалу мотиватора, а значења оваквих деривата настају независно једно од другог, и то вишестратним понављањем истог творбеног модела, а у једну их полисемантичну структуру повезује сплет заједничких сема (СДР 2003: 10).¹⁸

Овакав вид двозначности је окарактерисан као псеудотранскатегоризација, што је заступљено у доста продуктивном семантичком моделу $\text{пр простор} \rightarrow \text{ср предмет}$. Мотивни фитоними индукују творбу деривата с просторним значењем метонимијског типа $\text{биљка} \rightarrow \text{простор на коме та биљка расте или је расла}$, а предметно значење настаје такође под утицајем метонимије изражене обрасцем $\text{биљка} \rightarrow \text{предмет направљен од делова те биљке}$. Предметно значење зависи од реалних карактеристика биљке чији је назив у функцији мотиватора, углавном активирањем имплицитне компоненте намене из њеног појмовног садржаја. Тако је, на пример, дериват *буквик* у примарној реализацији ‘букова шума’, а у секундарној ‘дрвени суд за пиће’. Мотивна реч *буква* је вишезначна. Њено примарно значење је ботаничко ‘врста листопадног дрвета’, а секундарно ‘бадањ’ односно ‘велики шупљи трупац кроз који вода пада на млински точак’, које је настало под утицајем синегдохе део : целина,

¹⁷ Гнездо с мотивном речју *којрива* ‘коровна биљка са иглицама на лишћу и стабљници које надражују кожу кад се дотакну’, поред симилативног *којривасиј*, посевног *којривин* и релационих придева *којривни* и *којривски*, обухвата и збирну именицу *којривље*, као и речи субјективне оцене – деминутив *којривица* и аугментатив и пејоратив *којривејина*. Домену животиња припада дериват *којривар* ‘врста лептира чије гусенице једу лишће на коприви и другим зељастим биљкама’, у домен биљака уклапају се деривати *којривић* и *којривка* ‘дрво из пор. брестова’, а у домен болести медицински термини *којривница* и *којривњача* ‘врста кожног осипа, уртикарија’.

¹⁸ О типовима деривације в. детаљније у СДР 2003: 9–10.

док је значење под тачком 3 метафоричног и ироничног карактера ‘глуп човек’.¹⁹

Када је у функцији мотиватора лексема којом се означава другачија врста биљке, која има специфичну употребу у практичном животу, као што је то случај са лексемом *коноџа* бот. ‘биљка из пор. конопљика која се употребљава као сировина за прављење грубљих тканина и ужади *Cannabis sativa*’; б. ‘одело од конопље’, очекивани су деривати с просторним значењем, једнозначни *коноџиште* ‘место где је била посејана или где је сада посејана конопља’, али и двозначни, као што је то *коноџак*, са истом примарном реализацијом као *коноџиште*, а са секундарном насталом под утицајем метонимије која припада домену ПРЕДМЕТА ‘бич начињен од конопље’. Овај се фитоним одликује веома израженим семантичко-деривационим потенцијалом, о чему сведочи састав његовог гнезда и бројност појмовних домена у које се уклапају његови деривати.²⁰

4.1.5. Псеудотранскатегоризација манифестује се и у семантичком моделу $_{\text{пр}}\text{ПРОСТОР} \rightarrow \text{}_{\text{ср}}\text{ПИЋЕ}$. Понављањем творбеног модела објашњива је индукција секундарног значења из домена ПИЋА, као у примеру *дудара* 1. ‘место где су посађени дудови’, а под тачком 2 ‘ракија од дудовог плода’, значење које је у односу на мотивну реч *дуд* турског порекла ‘листопад-

¹⁹ Деривати који припадају овом гнезду углавном су граматичког карактера, придеви – симилативни *букваси*, посесивни *буквин*, или су то речи субјективне оцене – деминутиви *буквић* и *буквица*, те аугментативи *буквешина* и *буквина*. Са човеком као денотатом и са истим значењем ‘глупан’ потврђена је сложеница означена као индивидуална творевина *буквојед*.

²⁰ Именички деривати мотивисани лексемом *коноџа* уклапају се према свом значењу у домен БИЉАКА, денотирајући биљке које припадају истој или другим биљним породицама: *коноџуша* *Eupatorium cannabinum* односно *коноџанка* и *коноџарица* ‘ланилист *Linaria vulgaris*’, као и *коноџика* у секундарној реализацији, а у примарној је ознака за стабљику конопље, те домену животиња – *коноџарка* ‘птица певачица из пор. зеба’, док су дериватом *коноџица* обухваћена и зоолошко ‘конопљарка’ у примарној реализацији и ботаничко значење ‘биљка из пор. жабљак’ у секундарној реализацији. Лексемом *коноџа* мотивисани су и деривати који припадају домену ПРЕДМЕТА под дејством метонимије – *коноџача* ‘кошуља начињена од конопље’, а дериват *коноџ* се одликује израженијим деривационим потенцијалом и гради своје микрогнездо, којем припадају деривати – истозначница *коноџац* ‘дуг, ваљкаст, савитљив предмет упреден од конопље или од каквог другог влакнастог материјала који служи за везивање, уже’, агентивне именице *коноџар* и *коноџар* ‘онај који прави конопе’ (*коноџарев* и *коноџаров*; *коноџарски*), *коноџаник* ‘чекрк за коноп(ц)е’ и речи субјективне оцене – деминутиви *коноџиче* и *коноџић* и аугментатив и пејоратив *коноџчина*, поред придевских деривата – симилативног придева *коноџаси* ‘чврст, дебео, збијен као коноп, сличан конопу’, градивног и релационог придева *коноџчани*. Придевски деривати припадају домену ОСОБИНА, и то на основу квалификације по боји конопље у деривату *коноџав*, по градивном обележју *коноџан* и *коноџен*, по сличности у деривату *коноџаси*, по посесивности и градивности *коноџин*.

но дрво и његов плод, мурва *Morus* настало под утицајем метонимије.²¹ Овом гнезду припадају и једнозначни деривати из категорије *nomina loci* *дудињак*, *дудињар* и *дудовњак*.

5. ВИШЕЗНАЧНЕ NOMINA LOCI

5.1. Међу именицама типа *nomina loci* са фитонимом као мотивном речју вишезначност је периферна појава, за разлику од једнозначности, која се јавља код највећег броја деривираних јединица. И у случају деривата са развијеном семантичком структуром, попут лексеме *воћар* 1. ‘место засађено воћкама’, остварене секундарне реализације последица су понављања творбеног модела. Реч је, дакле, о псеудотранскатегоризацији. У њеној семантичкој структури заступљена су значења која се уклапају у домен ЧОВЕКА 2. ‘онај који гаји воћке’ и 3. ‘продавац воћа и поврћа’, са агентивном компонентом, а атрибутивном под тачком 4 ‘онај који радо једе воће’.²² Овим дериватом ће се индуковати творба јединица у које се преносе садржаји секундарних реализација, и то су моциона образовања: *воћарица*, *воћарка*, те именица за значењем делатности *воћарскиво* 1. ‘гајење воћа’; 2. ‘грана привреде која се бави гајењем воћа’. С просторним значењем су и деривати *воћник*, *воћњак*, а са значењем затвореног простора *воћарница* ‘продавница воћа’, као и деминутиви *воћарак*, *воћарић*, *воћњачић*.²³

5.2. Ипак, не може се занемарити могућност транскатегоризације у оквиру посматране тематске групе када се у улози мотивних речи налазе оне са различитом денотацијом. Као пример изузетног потенцијала за семантичку дисперзију свакако се могу навести деривати с мотивном

²¹ Лексемом *дуд* мотивисани су придевски деривати из домена ОСОБИНА – симилативни придеви *дудасић* ‘који је као дуд, који има одлике дуда’ и од *дудиње* другостепени дериват *дудињасић* ‘који има облик дудиње’, квалификативни *дудињи* ‘који је боје дудиња’, *дудов* ‘који припада дуду; који је од дудова дрвета’, те деривати с граматичким збирним значењем *дудовље* и деминутив *дудић*. Развили су се и деривати којима се означава плод биљке *дудиња* и њено стабло *дудовина* ‘дудово дрво’. Домену ЧОВЕКА припадају деривати *дудар* и *дудаиш* ‘онај који гаји дудове’, домену БИЉАКА – *дудовац* ‘врста мирисавог грожђа’, пића – *дудовача*. У гнезду је и једна сложеница *дудоред* ‘ред, алеја дудова’, која би се могла сврстати у именице с просторним значењем.

²² Занимљив је семантичко-деривациони однос између именице са збирним значењем *воће* и именице *воћка* којом се означава 1. ‘дрво на којем расте воће’; 2. ‘плод (појединачни) са таквог дрвета’. Наиме, И. Клајн се позива на тумачења која дају М. Стевановић (1952) и Б. Дабић (2000), да је „још један остатак деминутивности свакако сингулативно значење у именицама које значе јединку издвојену из колектива, из збира из веће количине онога што означава основна реч (*биљка*, *травка*, *сламка*), а овакву вредност има и *воћка* у односу на збирну именицу *воће*“ (Клајн 2003: 132).

²³ Остали деривати су граматичке природе, релациони и посесивни придеви (првостепени *воћкин*, *воћни*, а другостепени *воћаров* и *воћарев*, *воћарски*) и деминутив *воћкица*.

речју *камен*, у чијим се семантичким структурама остварује просторно значење у свакој реализацији као у деривату *камењара* 1. ‘кућа саграђена од камена’; 2. ‘каменолом’ и 3. геогр. ‘оголело камено подручје’ или се повезује домен ПРОСТОРА са доменом ЧОВЕКА и ЖИВОТИЊЕ – *камењар* 1. ‘место пуно камења’; 2. ‘каменар, клесар’; 3. а. ‘име роду птица певачица које бораве по каменитим местима’; б. (уз имена животиња) ‘онај који живи на камениту тлу’, још и са доменом ПРЕДМЕТА у деривату *камењак* 1. ‘место пуно камења’; 2. фиг. ‘човек камена срца’; 3. покр. ‘врста лонца’; 4. зоол. ‘врста смуђа’.

И зоонимске лексеме, као мотивне речи у деривацији вишезначних јединица са примарним просторним значењем, показују се као продуктивне. У семантичкој структури ових деривата повезују се домени ПРОСТОРА, БОЛЕСТИ и ЖИВОТИЊА, као у примеру *осињак* 1. ‘осиње гнездо’; 2. фиг. ‘опасно, немирно место, опасна средина, скуп опасних људи; легло, средиште нечег негативног’; 3. покр. ‘чир, пришт’; 4. зоол. покр. ‘врста осе, слична стршљену’, при чему су примарна реализација и секундарна реализација под тачком 2 повезане метафоричним асоцијацијама, док се остала секундарна значења могу сматрати последицом поновљеног творбеног модела.

6. ЗАКЉУЧАК

У овом раду је сагледан феномен семантичке дисперзије и семантичке структуре лексема из угла фази лингвистике применом њених основних појмова – континуалност (градуелност, скаларност) и транскатегоризација, уз увођење новог термина псеудотранскатегоризација. Циљ рада је био да се осмисле функционални методолошки поступци којима ће се испитати посматрани семантички феномен. Предложена методолошка процедура подразумева следеће аналитичке поступке: а) утврђивање категорије или тематског скупа, затим издвајање подскупа са јединственим мотиватором, а у оквиру њега једнозначне, двозначне и вишезначне јединице, које чине основне елементе фазичне скале. Двозначност се схвата као везивни или фази елемент у континууму развоја семантичких структура одређених јединица. Методолошким поступцима одређен је и контекст неопходан за уочавање елемената који се одражавају на транскатегоријалност. Када су јединице анализе једнозначне лексеме, оне се посматрају у оквиру семантичко-деривационог гнезда са одабраним мотиватором, јер се значења деривата уклапају у појмовне домene од којих ће се они типични понављати у структури двозначних речи као секундарне реализације, а код вишезначних као једна од секундарних реализација. До промене контекста долази при анализи двозначних и вишезначних лексема и своди се на тумачење њихове семантичке структуре. Уколико су идентификоване

секундарне реализације и појмовни домени којима оне припадају настали под утицајем механизма семантичких трансформација, онда је уочена појава одређена као транскатегоризација, која указује на способност одређене лексеме да оствари категоријално различите реализације, а веза међу категоријама је углавном логичне природе, најчешће као последица метонимизације. Уколико секундарне реализације настају вишекратним понављањем творбеног модела, онда је реч о псеудотранскатегоризацији, јер између оствареног секундарног и примарног значења не постоји семантичка узајамност. Та врста семантичке везе постоји између семантичког садржаја мотиватора и семантичког садржаја секундарне, нормално и примарне реализације. Код вишезначних лексема са богатом полисемантичном структуром могућа је комбинација процеса транскатегоризације и псеудотранскатегоризације.

За илустрацију предложене методолошко-аналитичке процедуре одабране су именице типа *nomina loci* јер су оне значајно језичко средство за формализацију простора, једне од фундаменталних категорија. Међу њима се по продуктивности издвају деривати с фитонимским мотиватором.

Једнозначне лексеме типа *nomina loci* с фитонимском лексемом као мотиватором настају суфиксацијом, при чему долази до удруживања семантичког садржаја мотивне речи и суфикса, који у дериват уноси информацију просторне семантике. За деривацију именица с просторним значењем од значаја су и реалне карактеристике биљке и њена примена у свакодневном животу, што потврђују и гнезда са одабраним мотивним речима *храсић*, *шљива* и *кујус*, које се сматрају прототипичним представницима биљне врсте којој припадају. Њихови деривати се на основу значења уклапају у различите појмовне домене. У сваком гнезду су остварени домени ПРОСТОРА, ПРЕДМЕТА, ОСОБИНА, а у два гнезда и домени ЧОВЕКА, ЖИВОТИЊА И ЈЕЛА, ДОК СУ ДОМЕНИ ДЕЛАТНОСТИ И ПИЋА ОСТВАРЕНИ У САМО ЈЕДНОМ ГНЕЗДУ. У деривате се углавном преноси компонента намене из садржаја мотивног појма, и то по принципима метонимије.

Очекивано је да ће се у двозначним дериватима с примарном просторном реализацијом и називом биљке као мотивном речју у секундарним реализацијама развити значење које припада неком од домена у који су се на основу свог значења уклопили деривати из посматраних семантичко-деривационих гнезда, с претпоставком да ће се секундарне реализације најпре остварити у домену ПРОСТОРА И ПРЕДМЕТА, БУДУЋИ ДА СЕ ОВЕ КАТЕГОРИЈЕ ЈАВЉАЈУ КАО ЗАЈЕДНИЧКЕ У ПОСМАТРАНИМ ДЕРИВАЦИОНИМ ГНЕЗДИМА.

Пратећи постављену методолошку процедуру, фокус се у овој фази усмерава на услове настанка секундарних реализација двозначних деривата – као последице транскатегоризације или псеудотранскатегоризације,

те постаје видљиво категоријално померање просторних граница ка категоријама непросторног типа. Издвојени семантички модел прПРОСТОР → срПРОСТОР показатељ је сложености саме категорије простора и у њему коегзистирају значења отвореног и затвореног простора настала метонимијским преносом, што се може сматрати делимичном транскатегоризацијом, будући да оба значења остају у домену ПРОСТОРА (*житињак*). Потпуна транскатегоризација остварена је у семантичким моделима, са секундарним реализацијама изван примарног домена, посредством метонимије прПРОСТОР → срЖИВОТИЊА (*којривац, којривњак*). Псеудотранскатегоризација заступљена је у моделима прПРОСТОР → срПРЕДМЕТ (*буквик, конојљик*) и прПРОСТОР → срПИЋЕ (*дудара*), при чему се путем метонимије успоставља семантичка веза примарне и секундарне реализације с мотивном речју.

Полисемија није изражена код *nomina loci* с фитонимским мотиватором, а у оствареној вишезначној структури лексеме *воћар* секундарна значења настају понављањем творбеног модела, те је њихово обележје псеудотранскатегоризација.

Цитирана литература

- БАЛТОВА, Јулија. „Улога творбеног значења код дефинисања изведених речи у једнојезичком описном речнику“. *Научни састанак слависта у Вукове дане* 26/2 (1997): стр. 339–342.
- [BALTOVA, Julija. „Uloga tvorbenog značenja kod definisanja izvedenih reči u jednojezičkom opisnom rečniku“. *Naučni sastanak slavista u Vukove dane* 26/2 (1977): str. 339–342]
- БОГДАНОВИЋ, Недељко. „Микротопонимија Сврљига“. *Ономастолошки прилози XVIII* (2005): стр. 39–180.
- [BOGDANOVIĆ, Nedeljko. „Mikrotoponimija Svrlijiga“. *Onomatološki prilozi XVIII* (2005): str. 39–180]
- ГОРТАН-ПРЕМК, Даринка. *Полисемија и организација лексичког система у српско-ме језику*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, 2004.
- [GORTAN-PREMK, Darinka. *Polisemija i organizacija leksičkog sistema u srpskome jeziku*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, 2004]
- КИРШОВА, Маријана. *Nomina loci (месна имена) у савременом српскохрватском језику (I)*. *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику XXIII/1* (1980): стр. 101–133.
- [KIRŠOVA, Marijana. *Nomina loci (mesna imena) u savremenom srpskohrvatskom jeziku (I)*. *Zbornik Matice srpske za filologiju i lingvistiku XXIII/1* (1980): str. 101–133]
- КЛАЈН, Иван. *Творба речи у савременом српском језику. Други део – суфиксација и конверзија*. Београд – Нови Сад: Завод за уџбенике и наставна средства – Институт за српски језик САНУ – Матица српска, 2003.
- [KLAJN, Ivan. *Tvorba reči u savremenom srpskom jeziku. Drugi deo – sufiksacija i konverzija*. Beograd – Novi Sad: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva – Institut za srpski jezik SANU – Matica srpska, 2003]
- ПИПЕР, Предраг. *Језик и његов простор*. Београд: Библиотека XX век, 1997.

- [PIPER, Predrag. *Jezik i prostor*. Beograd: Biblioteka XX vek, 1997]
- ПИПЕР, Предраг. „О принципу градуелности у лексикографском опису“. *Дескриптивна лексикографија стандардног језика и њене теоријске основе* (Међународни научни скуп о лексикографији и лексикологији). Нови Сад – Београд: САНУ – Матица српска – Институт за српски језик САНУ, 2002: стр. 133–139.
- [PIPER, Predrag. „О principu graduelnosti u leksikografskom opisu“. *Deskriptivna leksikografija standardnog jezika i njene teorijske osnove* (Međunarodni naučni skup o leksikografiji i leksikologiji). Novi Sad – Beograd: SANU – Matica srpska – Institut za srpski jezik SANU, 2002: str. 133–139]
- ПИПЕР, Предраг. „Граматика границе“. *Јужнословенски филолог* LXIV (2008): стр. 307–322.
- [PIPER, Predrag. „Gramatika granice“. *Južnoslovenski filolog* LXIV (2008): str. 307–322]
- РАДОВИЋ ТЕШИЋ, Милица. „Утицај дијахроног и синхроног аспекта на статус појединих значења вишезначних лексема у савременом речнику“. У: Милош Ковачевић (ур.). *Вишезначности у језику*. Књига 1. Крагујевац: Филолошко-уметнички факултет Крагујевац, 2014: стр. 15–21.
- [RADOVIĆ TEŠIĆ, Milica. „Uticaj dijahronog i sinhronog aspekta na status pojedinih značenja višeznačnih leksema u savremenom rečniku“. U: Miloš Kovačević (ur.). *Višeznačnost u jeziku*. Knjiga 1. Kragujevac: Filološko-umetnički fakultet Kragujevac, 2014: str. 15–21]
- РАДОВАНОВИЋ, Милорад. „Преглед основних питања везаних за градуелност у лингвистици“. *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику* L (2007а): стр. 747–757.
- [RADOVANOVIĆ, Milorad. „Pregled osnovnih pitanja vezanih za graduelnost u lingvistici“. *Zbornik Matice srpske za filologiju i lingvistiku* L (2007a): str. 747–757]
- РАДОВАНОВИЋ, Милорад. „Појам градуелности у лингвистици, логици и науци уопште“. *Зборник Матице српске за славистику* 73/74 (2007б): стр. 337–350.
- [RADOVANOVIĆ, Milorad. „Pojam graduelnosti u lingvistici, logici i nauci uopšte“. *Zbornik Matice srpske za slavistiku* 73/74 (2007b): str. 337–350]
- РАДОВАНОВИЋ, Милорад. *Стари и нови списи: огледи о језику и уму*. Нови Сад – Сремски Карловци: Издавачка књижарница Зорана Стојановића, 2007в.
- [RADOVANOVIĆ, Milorad. *Stari i novi spisi: ogledi o jeziku i umu*. Novi Sad – Sremski Karlovci: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića, 2007v]
- РАДОВАНОВИЋ, Милорад. „Фази логика у лингвистици: темељни појмовник и систематизација“. Српски језик у светлу савремених лингвистичких теорија. Књига 2. У: Милорад Радовановић и Предраг Пипер (ур.). *Семантичка проучавања српског језика*. Београд: Српска академија наука и уметности. Одељење језика и књижевности, 2008: стр. 11–44.
- [RADOVANOVIĆ, Milorad. „Fazi logika u lingvistici: temeljni pojmovnik i sistematizacija“. *Srpski jezik u svetlu savremenih lingvističkih teorija*. Knjiga 2. U: Milorad Radovanović i Predrag Piper (ur.). *Semantička proučavanja srpskog jezika*. Beograd: Srpska akademija nauka i umetnosti. Odeljenje jezika i književnosti, 2008: str. 11–44]
- РАДОВАНОВИЋ, Милорад. *Увод у фази лингвистику*. Сремски Карловци – Нови Сад: Издавачка књижарница Зорана Стојановића, 2009.
- [RADOVANOVIĆ, Milorad. *Uvod u fazi lingvistiku*. Sremski Karlovci – Novi Sad: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića, 2009]

- РАДОВАНОВИЋ, Милорад. „О појмовнику и терминологији фази логике у лингвистици“. *Јужнословенски филолог* LXVI (2010): стр. 407–417.
- [RADOVANOVIĆ, Milorad. „O pojmovniku i terminologiji fazi logike u lingvistici“. *Južnoslovenski filolog* LXVI (2010): str. 407–417]
- РАДОВАНОВИЋ, Милорад. „Фази логика у лингвистици: темељна начела и одабрани примери. (Приступна беседа у САНУ одржана 22. маја 2013. године)“. *Глас CDXXI* (Одељење језика и књижевности 29) (2014): стр. 39–50.
- [RADOVANOVIĆ, Milorad. „Fazi logika u lingvistici: temeljna načela i odabrani primeri. (Prístupna beseda u SANU održana 22. maja 2013. godine)“. *Glas CDXXI* (Odeljenje jezika i književnosti 29) (2014): str. 39–50]
- РАДОВАНОВИЋ, Милорад. *Фази лингвистике*. Сремски Карловци – Нови Сад: Издавачка књижарница Зорана Стојановића, 2015.
- [RADOVANOVIĆ, Milorad. *Fazi lingvistika*. Sremski Karlovci – Novi Sad: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića, 2015]
- РАДОВАНОВИЋ, Милорад. „Где у језику налазимо доказе његовој фазичности? (Проучавање језика у светлу фази логике)“. У: Рајна Драгићевић и Вељко Брборић (ур.). *Српска славистика (Колективна монографија)*. Радови српске делегације на XVI међународном конгресу слависта. Том I. *Језик*. Београд: Савез славистичких друштава Србије, 2018: стр. 317–325.
- [RADOVANOVIĆ, Milorad. „Gde u jeziku nalazimo dokaze njegovoj fazičnosti? (Proučavanje jezika u svetlu fazi logike)“. U: Rajna Dragičević i Veljko Brborić (ur.). *Srpska slavistika (Kolektivna monografija)*. Radovi srpske delegacije na XVI međunarodnom kongresu slavista. Tom I. *Jezik*. Beograd: Savez slavističkih društava Srbije, 2018: str. 317–325]
- СДР: *Семантичко-деривациони речник. Свеска I: Човек – делови тела*. Даринка Гортан Премк, Вера Васић и Љиљана Недељков (ред.). Нови Сад: Филозофски факултет, 2003.
- [SDR: *Semantičko-derivacioni rečnik. Sveska 1: Čovek – delovi tela*. Darinka Gortan Premk, Vera Vasić i Ljiljana Nedeljkov (red.). Novi Sad: Filozofski fakultet, 2003]
- ШТАСНИ, Гордана. „Номинација фази вредности између антонимских полова“. *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику* LII/2 (2009): стр. 135–146.
- [ŠTASNI, Gordana. „Nominacija fazi vrednosti između antonimskih polova“. *Zbornik Matice srpske za filologiju i lingvistiku* LII/2 (2009): str. 135–146]

*

- ALLWOOD, Jens. „Meaning potententials and context: Some consequences for the analysis of varioation in meaning“. *Cognitive Approaches to Lexical Semantics*. Berlin – New York: Mouton de Gruyter, 2003: pp. 29–65.
<https://www.researchgate.net/publication/238683716_Meaning_potentials_and_context_Some_consequences_for_the_analysis_of_variation_in_meaning>
5. 12. 2021.
- CRUSE, Alan. *A Glossary of Semantics and Pragmatics*. Edinburg: Edinburgh University Press Ltd, 2006.
- JACKENDOFF, Ray. *Semantic Structures*. Cambridge: MA: MIT Press, 1990. <[https://books.google.rs/books?hl=en&lr=&id=7wbYIHis6OEC&oi=fnd&pg=PR11&dq=Jackendoff,+Ray+\(1990\),+Semantic+Structures,&ots=uRU9fCxGV5&sig=LcfvQz](https://books.google.rs/books?hl=en&lr=&id=7wbYIHis6OEC&oi=fnd&pg=PR11&dq=Jackendoff,+Ray+(1990),+Semantic+Structures,&ots=uRU9fCxGV5&sig=LcfvQz)>

- GhpDSV1tBXc1olhsq_5fw&redir_esc=y#v=onepage&q=Jackendoff%2C%20Ray%20(1990)%2C%20Semantic%20Structures%2C&f=false > 5. 12. 2021.
- RADOVANOVIĆ, Milorad. „Metafora 'granice' iz ugla fazi logike“. U: Plemenka Vlahović, Ranko Bugarski i Vera Vasić (ur.). *Višejezični svet Melanije Mikeš*. Novi Sad: Filozofski fakultet Univerziteta u Novom Sadu – Društvo za primenjenu lingvistiku Srbije, 2009b: str. 151–158.
- RASULIĆ, Katarina. *Jezik i prostorno iskustvo: konceptualizacija vertikalne dimenzije u engleskom i srpskohrvatskom jeziku*. Beograd: Filološki fakultet, 2004.
- RIEMER, Nick. *The Semantics of Polysemy. Reading Meaning in English and Warlpiri*. New York: Mouton de Gruyter, 2005. <file:///C:/Documents%20and%20Settings/Administrator/Desktop/Rimer_Polisemija.pdf> 5. 12. 2021.
- RUHL, Charles. *On monosemy: A Study in linguistic semantics*. Albany: State University of New York Press, 1989. <https://books.google.rs/books?id=tbTiRXFagpAC&p g=PR3&source=kp_read_button&hl=en&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false> 5. 12. 2021.
- ŠIPKA, Danko. *Osnovi leksikologije i srodnih disciplina*. Novi Sad: Matica srpska, 1998.
- ŠTASNI, Gordana. „Prototypical plants in Serbian culture“ / „Прототипичне бильке у српској култури“. У: Зоја Карановић (ур.). *Гора божурова (Бильни свећу у традиционалној култури Словена) / Гора йионовая (расійения в традиционной култури Славян) / Peony Mountain (plants and herbs in the traditional Slavic culture)*. Београд: Удружење фолклориста Србије – Универзитетска библиотека „Светозар Марковић“ (2017): стр. 141–152.

Извор

- РМС: *Речник српскохрватскога књижевног језика*, I–VI. Нови Сад – Загреб: Матица српска – Матица хрватска, 1967–1976.
- [RMS: *Rečnik srpskohrvatskoga književnog jezika*, I–VI. Novi Sad – Zagreb: Matica srpska – Matica hrvatska, 1967–1976]

Гордана Р. Штасни
Универзитет в Нови-Саде
Филозофски факултет
Кафедра српског језика и лингвистике

О ТРАНСКАТЕГОРИЗАЦИИ И ПСЕВДОТРАНСКАТЕГОРИЗАЦИИ В ПРОСТРАНСТВЕННОЙ СФЕРЕ

Резюме

В данной статье рассматриваются феномены семантической дисперсии и семантической структуры на основе континуальности (градуальности, скалярности) и транскатегоризации, с введением нового термина – «псевдотранскатегоризация». Целью анализа является осмысление функциональных мето-

логических процедур, с помощью которых будут рассмотрены анализируемые семантические феномены в духе фаззи лингвистики. Предложенная нами методологическая процедура применяется на примерах существительных *nomina loci*, которыми пространство формализуется как одна из основных онтологических категорий. Принцип континуальности выражается путем создания фаззи шкалы, на чьих полюсах находятся однозначность и многозначность, а роль связочного компонента в рассматриваемом семантическом континууме принадлежит двузначности.

С точки зрения транскатегориальности, сначала были рассмотрены однозначные существительные *nomina loci*, чьим мотивирующим словом является фитоним, в контексте семанческо-словообразовательного гнезда, к которому они принадлежат. Остальные производные слова в данном гнезде могут служить индикаторами потенциальных понятийных сфер развивающихся из категории пространства, появляющихся в качестве вторичных реализаций у двузначных или многозначных производных слов с одинаковым мотивирующим словом.

Анализ двузначных и многозначных слов проводится в измененном контексте и сводится к их семантической структуре. Если удалось идентифицировать вторичные реализации и понятийные сферы, к которым они принадлежат, сформированные под влиянием одного из механизмов семантических трансформаций, то наблюдаемое явление определено как транскатегоризация, которая может быть либо частичной, реализующейся по модели ${}_{\text{пр}}\text{ПРОСТРАНСТВО} \rightarrow {}_{\text{ср}}\text{ПРОСТРАНСТВО}$ (*жиићњак*), либо полной. Полная транскатегоризация указывает на способность определенного слова осуществлять категориально различные реализации, причём связь между категориями бывает, главным образом, логической. На самом деле, она следствие либо метонимизации, как, например, в случае модели ${}_{\text{пр}}\text{ПРОСТРАНСТВО} \rightarrow {}_{\text{ср}}\text{ЖИВОТНОЕ}$ (*којривац, којривњак*). С другой стороны, если вторичные реализации образуются посредством многократного повторения словообразовательного образца, как, например, в моделях ${}_{\text{пр}}\text{ПРОСТРАНСТВО} \rightarrow {}_{\text{ср}}\text{ПРЕДМЕТ}$ (*буквик, конойљик*) и ${}_{\text{пр}}\text{ПРОСТРАНСТВО} \rightarrow {}_{\text{ср}}\text{НАПИТОК}$ (*дудара*), то речь идет о псевдотранскатегоризации, создающей путём метонимии семантическую связь между первичной и вторичной реализациями с мотивирующим словом.

Полисемия не выражена у производных слов с фитонимом в качестве мотивирующего слова, а также и у слов с первичным пространственным значением. В реализованной же многозначной структуре слова *воћар* вторичные значения являются результатом повторения словообразовательного образца, и как таковые обладают признаком псевдотранскатегоризации.

Ключевые слова: пространство, фаззи лингвистика, однозначность, двузначность, многозначность, континуальность, транскатегоризация, псевдотранскатегоризация, сербский язык.

Gordana R. Štasni
 University of Novi Sad
 Faculty of Philosophy
 Department of Serbian Language and Linguistics

ABOUT TRANSCATEGORISATION AND PSEUDOTRANSCATEGORISATION IN THE DOMAIN SPACE

S u m m a r y

This paper deals with the phenomenon of semantic dispersion and semantic structure based on continuity (graduality, scalability) and transcategorisation, with the introduction of a new term 'pseudotranscategorisation'. The aim of this research is to create a functional methodological procedure in order to examine the observed semantic phenomenon in the spirit of fuzzy linguistics. The proposed methodological procedure was applied to the examples of nouns of the *nomina loci* type, which formalize space as one of the basic ontological categories. The principle of continuity is reflected in the creation of a phase scale whose poles are monosemy and polysemy, while the role of the connective component in the observed semantic continuum belongs to the two-meaning semantic structure of lexemes.

From the point of view of transcategorisation, one-meaning *nomina loci* with a phytonym as a motive word were first considered, in the context of the semantic-derivational nest to which they belong. The other derivatives in the nest are indicators of potential conceptual domains that can be developed from the category of space, which are to appear as secondary realisations in two-meaning derivatives with the same motivator.

The analysis of two-meaning words and polysemous lexemes is conducted in a reduced context and includes their semantic structure. If the secondary realisations and conceptual domains to which they belong have been created under the influence of the mechanisms of semantic transformations, then the observed phenomenon is defined as transcategorisation – partial, by means of the model ${}_{PR}SPACE \rightarrow {}_{SR}SPACE$ (*žitnjak*), or complete, which indicates the ability of a particular lexeme to achieve categorically different realisations. In this case, the relation between the categories is mostly logical as a consequence of metonymy transfer, as in the model ${}_{PR}SPACE \rightarrow {}_{SR}ANIMAL$ (*koprivac, koprivnjak*). If secondary realizations occur by repetition of the derivative model, then it is a matter of pseudotranscategorisation, as in the models ${}_{PR}SPACE \rightarrow {}_{SR}OBJECT$ (*bukvik, konopljik*) and ${}_{PR}SPACE \rightarrow {}_{SR}DRINK$ (*dudara*). In this case, the semantic relation of primary and secondary realisation with the motive word is established through metonymy.

Polysemy has not developed in derivatives with a phytonymic motivator and those with the primary spatial meaning. In the realized polysemous structure of the lexeme *voćar*, secondary meanings are created by repeating the derivative model, and their feature is pseudotranscategorisation.

Keywords: space, fuzzy linguistics, monosemy, bisemy, polysemy, continuity, transcategorisation, pseudotranscategorisation, Serbian language.

ISSN 0350-185X, – Књ. 78, св. 1 (2022), стр. 147–166

UDK: 811.163.41'367.634

COBISS.SR-ID: 74193417

DOI: <https://doi.org/10.2298/JFI2201147K>

Примљено: 22. новембра 2021.

Прихваћено: 5. фебруара 2022.

Оригинални научни рад

Душка Б. Кликовац*

Универзитет у Београду

Филолошки факултет

Катедра за српски језик са јужнословенским језицима

О ПРИРОДИ ЗНАЧЕЊА ВЕЗНИКА *ДОК* КАД ОЗНАЧАВА СУПРОТНОСТ (КОНТРАСТ)

У раду се најпре разматра припадност везника *док* категорији напоредних или зависних везника. Утврђује се да он има нека својства најтипичнијих напоредних везника, нека својства која га чине маргиналним чланом те категорије, а и својство које други напоредни везници немају. С друге стране, неке особине које има у свом контрастном значењу искључују га из категорије зависних везника. У другом делу рада разматра се начин на који је могао постати напоредни везник и с тим у вези идентификују се псеудозависне временске *док*-клаузе. Долази се до закључка да је одлучујући моменат у развоју супротног значења био раздвајање домена времена и домена поређења у оним примерима кад је везник *док* имао временско значење али је међу ситуацијама постојала и нека супротност.

Кључне речи: српски језик, везник *док*, напоредни везници, зависни везници, псеудозависне клаузе, категоризација.

1. Увод

1.1. Везник *док*, чије је основно значење временско, неки граматичари убрајају и у супротне везнике. Тако чине Брабец и др. (1968: 201), Стевановић (³1979: 799), Клајн (2005: 239), Мразовић (2009: 417);¹ тако се поступа и у РСАНУ. Има и других решења: Љуб. Поповић (¹⁵2014) сматра да је у таквим случајевима у питању псеудозависна временска

* klikovac@fil.bg.ac.rs

¹ Пипер и Клајн (2014) не наводе тај везник говорећи о супротним везницима, али на једном месту помињу „супротну реченицу с везником *док*, у његовој секундарној функцији“, с примером *Ми смо то прихватили, док је она то одбила* (стр. 454).

клауза, која има форму временских реченица, али исказује значењски однос конфронтације, а М. Ковачевић (1998б) говори о контрастној *док*-клаузи, као врсти зависних реченица. Ковачевићево решење прихвата Танасић (2012), који бележи и граматичке разлике између временских и контрастних *док*-клауза. Људ. Поповић (2014: 83) говори о таквој употреби везника *док* да реализује „однос супротности између ситуација“, али се не изјашњава о томе да ли је то напоредни или зависни везник.

Реч је о везнику *док* у примерима као што су следећи (наводимо примере из граматика који су конструисани да би приказали његово супротно значење):

- (1) Нерадника не волимо, док марљиве другове похваљујемо. (БРАБЕЦ и др. 1968)
- (2) Радник је увек крваво зарађивао свој хлеб, док је послодавац благовао. (СТЕВАНОВИЋ ³1979)
- (3) Док једни раде, други ленствују. Или: Једни ленствују, док други раде. (ПОПОВИЋ ¹⁵2014)
- (4) Бакар је све скупљи, док гвожђе појефтиније. (КЛАЈН 2005)
- (5) Он пије пиво, док ја пијем вино. (МРАЗОВИЋ 2009)
- (6) Моја торба је велика, док је њена мала. Или: Док је моја торба велика, њена је мала. (МРАЗОВИЋ 2009)
- (7) Ми смо то прихватили, док је она то одбила. (ПИПЕР, Клајн 2014)

У другом раду (Кликовац 2021) разматрали смо параметре који утичу на то да ли ће се везник *док* интерпретирати у временском или супротном (контрастном) значењу. Закључили смо следеће: ако су ситуације означене двома клаузама неистовремене или/и означене различитим глаголским облицима, *док* ће се нужно читати као супротно. Ако стоји у медијалној позицији у реченици и испред њега стоји зарез, највероватније ће се тако читати. У свакој реченици у којој *док* има супротно значење постоји тематски дисконтинуитет (најчешће промена учесника у ситуацији), а обично постоји и супротност између ситуација или њихових елемената. На интерпретацију везника *док* утичу и глаголски вид предиката и тип означених ситуација.

У овом раду желимо да дамо свој прилог дискусији о томе којој врсти везника припада *док* (т. 2), али и да размотримо како се његово супротно значење могло развити (т. 3). Рад завршавамо закључком (т. 4).

1.2. Корпус за ово истраживање, који садржи 99 примера с везником *док* у супротном значењу, сачињен је ексцерпцијом примера из дела *Травничка хроника* Иве Андрића и *Башића сљезове боје* Б. Ћопића, садржи и 47 примера из електронског *Корпуса српског језика* добијених прегледањем стотину примера с везником *док*, као и примере из радова посвећених везнику *док* у овом значењу (СТЕВАНОВИЋ ³1979; КОВАЧЕВИЋ

1998б; Танасић 2012). Користићемо се и примерима за везник *док* у временском значењу које наводе Антонић (2001) и Танасић (2012).

2. Везник *ДОК* У СУПРОТНОМ ЗНАЧЕЊУ – НАПОРЕДНИ ИЛИ ЗАВИСНИ?

2.1. Граматичари који сматрају да је везник *док* у примерима као што су 1–8 супротни образлажу то његовим значењем: Стевановић (³1979: 798–799) за пр. 2 каже да се у тој реченици „казује супротност“; Клајн (2005: 239) сврстава *док* у везнике који спајају реченице чије су радње „међусобно супротстављене по значењу“; Мразовић (2009: 417) убраја га у везнике који повезују независне реченице „међу којима постоји неки контраст, несагласност, противуречност и сл.“. Брабец и др. (1968: 201) поступају нешто другачије: позивају се на могућност замене везника *док* везником *али* (у примеру овде наведеном под бр. 1). Мразовић (2009: 422) помиње могућност његове замене везником *а*.

М. Ковачевић (1998б), међутим, сматра да критеријуми за сврставање неког везника у групу напоредних или зависних не могу бити семантички (будући да „готово сви типови смисаоних односа могу исказати и координираним и субординираним реченицама“ – стр. 153), него синтаксички. Примењујући критеријуме које је установио Пешковски (Ковачевић 1998а: 11, 1998б: 153), аутор закључује да „везник *док* не дијели ниједну особину независних везника, него да се и при везивању супротних (контрастних) клауза понаша као чисти субординацијски везник“, те да су „све клаузе с везником *док* које граматичка литература одређује као независне супротне увијек *зависне контрарасне клаузе*“ (1998б: 157, истицање изворно). За то наводи неколико аргумената, које ћемо сад размотрити.

Први аргумент је „[р]еализација *док*-клауза у инверзији“, „при чему везник *док* остаје у саставу те клаузе“, јер „сви зависни везници, припадајући структури клаузе коју уводе у сложену реченицу, остају у структури зависне клаузе без обзира на то у којој се позицији та клауза налази (ако је у инверзији, онда су они на почетку реченице)“ (Ковачевић 1998б: 155). Као примере аутор наводи оне у којима се *док* већ налази у иницијалној позицији, а не примере који показују да везник *док* „остаје“ у саставу своје клаузе кад се она нађе у инверзији; рецимо: *Док су ранији рефлексивни њесници били (х)ладни, Ракић је у исти мах и мисаон и шо-шао* (Ј. Скерлић).

Да бисмо тачно видели како се може кретати везник *док* унутар реченице, навешћемо опет пр. 4 (при чему се наше разматрање може односити на било који од примера 1–8, као и на већину примера у којима *док* има јасно супротно значење). У том примеру *док* је у медијалном положају у реченици. Најпре ћемо приметити да клаузе могу међусобно

заменити места а да везник *док* остане у том положају (4а). Такође је тачно да се он може „преселити“ са другом клаузом на почетак реченице (4б); међутим, то не значи да он тој клаузи и припада, јер може стајати на почетку реченице и ако је иза њега прва клауза (4в):

- (4) Бакар је све скупљи, док гвожђе појефтињује.
 (4а) Гвожђе појефтињује, док је бакар све скупљи.
 (4б) Док гвожђе појефтињује, бакар је све скупљи.
 (4в) Док је бакар све скупљи, гвожђе појефтињује.

Ово све јасно говори да *док* не припада ниједној од двеју клауза, него да се налази *ван* њих.²

Још један аргумент М. Ковачевића јесте да се клауза с *док* „каткад“ може уметати у другу клаузу, што (осим „објаснидбених релативних независних клауза“) могу само зависне. Осим што се ограђује да је то уметање могуће „каткад“, аутор даје само један пример: *Људи из наше стиранке су, док су други њогнули главе, осћали досљедни својој њолијици* (Ковачевић 1998б: 155). За њега не наводи извор, на основу чега закључујемо да не потиче из корпуса – као што ниједан такав пример не налазимо ни у свом корпусу ни у литератури;³ такође, чини се да ће се *док*-клауза у наведеној реченици пре читати као временска него као контрастна – управо захваљујући својој медијалној позицији унутар реченице.

Даљи аргумент је да везник *док* повезује само клаузе, а напоредни везници повезују различите синтаксичке јединице (Ковачевић 1998б: 155). Овај аргумент је знатно ослабљен чињеницом што је могуће да напоредни везник повезује само синтаксичке јединице ниже од клаузе (сам Ковачевић (2005) утврђује да раставни напоредни везник *било* не може везивати независне клаузе), као и чињеницом да синтаксичке јединице ниже од клаузе могу повезивати и неки зависни везници (уп. допусне везнике у примеру *Мада/Иако висок, Мика не игра добро кошарку*,⁴ или везник *јер* у примеру *Био је завршен у себи [славјански језик], јер грађен,*

² Као први пример за овај свој аргумент Ковачевић наводи реченицу *Док је моја њорба велика, њена је мала*, коју дају П. Мразовић и З. Вукадиновић у својој граматици (1990). Међутим, тај пример су ауторке навеле као варијанту примера *Моја њорба је велика, док је њена мала* – што значи да *док* није у саставу клаузе *док је моја њорба велика*, јер та клауза није променила место; место је променио само везник *док*. Дакле, то није пример, него контрапример за ауторову тврдњу.

³ Тај пример је очигледно настао прилагођавањем примера *Док су други њогнули главе и сакрили се иза неких њуђих имена, људи из наше стиранке су осћали досљедни својој њолијици и одани своме народу* (Ковачевић 1998а, 1998б: *Побједа*).

⁴ Осим што у оквиру одреднице *иако* наводи (и то на првом месту!) и овакве примере, *РСАНУ* такву употребу помиње и у дефиницији: „[...] смисао зависне реченице или речи одн. синџагме њријојене њомоћу њог везника [...]“ (истичање наше – Д. К.).

и никаквих *иџворачких иџринова није могао очекивати* (Меџа Selimović, *Za i protiv Vuka*, Beograd: Book-Marso, 2006, стр. 86)).⁵ Нису, дакле, сви зависни везници исти, као што нису исти ни они напоредни.

Наредни аргумент је да из *док*-клаузе није могуће изоставити део који се јавља у првој реченици – што је одлика само зависних везника: *Он иџје иџиво, док ја иџјем вино* (: *Он иџје иџиво, а ја вино*) (Ковачевић 1998б: 155–156). Овде ћемо приметити да се први део реченице не може изоставити ни у случају везника *али*: *Он иџје иџиво, али ја иџјем вино*, **Он иџје иџиво, али ја вино* – што ипак не доводи у питање његову припадност напоредним везницима.

Као додатни аргумент да постоје контрастне зависне *док*-клаузе, Ковачевић наводи и то што оне као еквивалент имају конструкције с предлогом *(на)суџрои* или с предлошким изразом *за разлику од*; те конструкције имају функцију „адвербијалне одредбе контраста“, а исту функцију има и контрастна *док*-клауза. Да би то показао, неке реченице с предлошко-падежном конструкцијом с предлогом *насуџрои* из Стевановићевог корпуса преиначује у реченице с везником *док* (Ковачевић 1998б: 156) (пр. 8–10), а у једном примеру чини обрнуто (пр. 11):

(8) *Насуџрои младом човјеку* осјећа потребу обнове. (Стевановић: Д. Бублић) → Осјећа потребу обнове, док то млади човјек не осјећа

(9) Јер су они сви, *насуџрои оцу*, били меки и сањалачки људи. (Стевановић: Б. Ћосић) → док то отац није био

(10) *Насуџрои владиној иџолиџици* (→ Док владина политика то није била) ондашња опозиција била је русофилска. (Стевановић: Ј. Скерлић)

(11) Док грчка влада повремено подвлачи (→ Насупрот повременом подвлачењу грчке владе) да има гаранције Вашингтона о подршци њеном ставу, опозициони грчки кругови инсистирају да те подршке нема. (Ковачевић 1998а: *Побједа*)

Овоме свакако треба неколико речи коментара. Најпре, ако се доказује да је „контрастна *док*-клауза“ еквивалентна конструкцији *насуџрои* + датив, онда је методолошки исправније такву клаузу трансформисати у ту конструкцију, а не обрнуто. Упркос томе, за такав поступак имамо само један пример (пр. 11), са знаком да би се тако могао трансформисати „највећи број“ *док*-клауза које су дотад у раду наведене. То, међутим, није тачно: да би предлошко-падежна конструкција била еквивалентна некој зависној клаузи, у њој мора стајати глаголска именица (в. RADOVANOVIĆ 1978); а таква трансформација у примерима које је аутор

⁵ Пример с везником *јер* свакако је стилски маркиран, али је за нас битно да је могућ. – Наведеним примерима може се ставити примедба да се у њима зависни везник употребљава уз конституент који је еквивалентан клаузи (*Мада/Иако је висок...; ...јер је грађен*) – али слично важи и за несумњиво напоредни везник *а* кад повезује јединице ниже од клаузе (што утврђује Б. Арсенијевић, како преноси Чудомировић 2015: 228, 242).

пре тога навео, осим тог једног примера и евентуално још једног,⁶ није могућа. Ево илустрације: еквивалент реченици *Она црче од њосла, док он само гледа* (Ковачевић 1998б: Рагуж) није реченица *Насујроџ њему, она црче од њосла*, јер је у њој речено само шта „он“ не ради, а не и шта ради; еквивалентна трансформација тражила би и додатну односну клаузу: *Насујроџ њему, који само гледа, она црче од њосла* – што значи да конструкција са *насујроџ* и „док-клауза“ нису сасвим еквивалентне. Најзад, реченица *Насујроџ младом човјеку осјећа њоџребу обнове* (пр. 8) заменом предлошко-падежне конструкције зависном реченицом трансформише се у реченицу *Док млади човјек не осјећа њоџребу обнове, [овај човјек] њо осјећа*, а не у реченицу *Осјећа њоџребу обнове, док млади човјек њо не осјећа*, која има другачију информативну структуру – и у којој је везник *док* еквивалентан везнику *а*.⁷

Ковачевић наводи још један, врло јак аргумент за то да *док* не може бити напоредни везник: он може стајати и на почетку реченице, а напоредни везници „увијек заузимају међуклаузалну позицију“ (1998б: 155). Међутим, тај аргумент знатно слаби чињеница – коју аутор не узима у обзир⁸ – што супротно *док* по правилу стоји у медијалном положају. У нашем корпусу, од 99 примера у којима *док* има супротно значење, у само 16 примера тај везник стоји на почетку реченице (за њихову анализу в. Кликовац 2021). *Док* стоји у медијалном положају и у примерима 1–8, који одражавају језичко осећање граматичара; иницијално *док* јавља се само као варијанта примера с медијалним *док* (и то само двапут). Супротно *док*, дакле, снажно тежи медијалној позицији.

⁶ Реч је о примеру *Смањџе се њореска сџоџа на гориво за џредузења и градског и џриградског саобраћаја, док ће се увесџи џлањање џроизвођачког џореза код дувана и алкохола* (Ковачевић 1998а: *Побједа*). Трансформисана реченица – *Смањџе се џореска сџоџа на гориво..., насујроџ увођењу џлањања џроизвођачког џореза код дувана и алкохола* – није нарочито срећно формулисана.

⁷ О информативној актуализацији реченице Ковачевић не води рачуна ни у парафразама којима жели да покаже разлику између *док*-клауза и супротних независних клауза с везницима *а* и *али* (Ковачевић 1998б: фн. 289). Нарочито је проблематична ауторова трансформација реченице *Он џџе џиво, а ја вино у Он, а не ја, џџе џиво*, јер је у првој реченици фокус на контрастираним *живо* и *вино*, а у парафрази на субјектима (*он* и *ја*).

⁸ Ковачевић само констатује да „[в]езник *док* као и сви координирани и субординирани везници најчешће долази у 'међуклаузалној' позицији“ (1998б: 154). Међутим, за зависне клаузе с прилошком конституентском вредношћу не може се рећи да најчешће долазе у постпозицији – тзв. инверзија за њих је, заправо, природнији положај (в. и Кликовац 2021): у Андрићевој *Травничкој хроници* временске *док*-клаузе (са значењем времена у ужем смислу) стоје у иницијалном положају у 30 случајева, уметнуте су (иза субјекта) у 3, а у финалном положају у 14. Сличан је однос и у корпусу И. Антонић (2001): од укупно 46 примера с *док*-клаузама у значењу времена у ужем смислу, оне стоје у иницијалном положају у 29 примера. Исто показују и примери С. Танасића (2012): таква *док*-клауза стоји у иницијалном положају у 8 примера од наведених 12.

Поврх тога, кад је у медијалном положају, испред супротног *док* у говору постоји пауза, а у писању зарез – а то је типично и за супротне везнике кад везују независне клаузе.

2.2. С. Танасић (2012), који проучава граматичке разлике између временских и контрастних *док*-клауза, има два одлична запажања релевантна за нашу тему. Наиме, констатујући да се „у готово сваку зависну контрастну“ *док*-реченицу може увести синтагма са *насујроџ* или за разлику *од*, примећује и да „постоји законитост у погледу могућности увођења ове синтагме: кад је управна клауза на првом мјесту, синтагма се уводи у зависну клаузу; кад је зависна клауза на првом мјесту, синтагма се уводи у управну клаузу“. То јест, „ова синтагма се увијек уводи у клаузу која је на другом мјесту у реченици, потврђујући тако њену супротстављеност првој“ (2012: 202–203). Ево два примера (трансформације су ауторове):

(12) БиХ је држава Бошњака, као темељног народа, док би се Србима и Хрватима обезбедила нека врста културне аутономије. (Танасић 2012: *НИН*) → БиХ је држава Бошњака, док би се *насујроџ њоџе* Србима и Хрватима обезбедила нека врста културне аутономије.

(13) Док су у развијеним европским земљама трговински или ланци брзе исхране већ одавно десетине својих продајних објеката усмерили на продају искључиво халал производа, у Србији тога нема. (Танасић 2012: *НИН*) → Док су у развијеним европским земљама трговински или ланци брзе исхране већ одавно десетине својих продајних објеката усмерили на продају искључиво халал производа, у Србији *насујроџ њоџе* тога нема.

Овде треба приметити да би се управо тако догађало и кад би клаузе биле везане неким типичним супротним везником.

Танасић (2012: 205) такође уочава да за „контрастне“ *док*-клаузе не важи правило које важи за временске: у овима другим мора се употребити футур други ако се у управној клаузи употреби футур први (нпр. *Док будеџ њуџоваџ, њосмајраћу њриродне лејоџе*), а у првима није могућ футур други, него се употребљава футур први; ево једног примера:

(14) ЕПС ће покривати трошкове само у висини своје произвођачке цене [...], *док ће* гарантовану цену преко тога *плаћати* грађани. (Танасић 2012: *НИН*)

Шта то, заправо, значи? У временским *док*-клаузама мора се употребити футур други управо зато што је та клауза зависна – што је, другачије речено, она оријентир (временски) за ситуацију више клаузе. Насупрот томе, у пр. 14 у обе клаузе употребљен је футур први, што јасно говори да ситуација из прве клаузе није оријентисана према другој, него да се

оне концептуализују као самосталне једна у односу на другу – другим речима, да клаузе стоје у синтаксички напоредном односу.⁹

Најзад, корпус нам је понудио и два примера са надовезивачким везником *док*. У надовезивачкој функцији – што значи да њима започиње нова реченица која би с претходном могла стајати у напоредном односу у оквиру једне реченице – јављају се пре свега напоредни везници (Чудомировић (2015) бележи такву употребу везника *и, ња, ње, а, али, него*), а од зависних само они који и иначе нису у сваком погледу типични зависни (нпр. *јер, мада*). Конекторско *док* значи „а“ (пр. 15) или „за разлику од тога“, „насупротив томе“ (пр. 16):

(15) И Давил ће тада са осталим, и гласније од осталих, славити победу и говорити о њој као о ствари која се разуме сама по себи и у којој и он има свој део учешћа. *Док* све оне мучне сумње и колебања, које је победа распршила као маглу и које сад настоји и сам да заборави, неће никад нико видети ни сазнати. (Андрић)

(16) Ратују [и нехришћанске државе]. Само разлика је у томе што исламске државе ратују без притворства и противречности. Оне рат сматрају одувек као један важан део своје мисије на свету. [...] *Док* хришћанске државе, колико ја знам, осуђују рат у тој мери да увек једна на другу бацају одговорност за сваки рат, и осуђујући га не престају да га воде. (Андрић)

2.3. Да резимирамо. Везник *док* има нека својства заједничка с напоредним везницима: (1) означава контраст, супротност; (2) не припада ниједној од клауза: оне могу међусобно заменити место или „око“ њега¹⁰ (ако је у медијалном положају, што је најчешћи случај) или после њега (ако је у иницијалном положају, што је вишеструко ређи случај). Такође, (3) кад је у медијалном положају, испред њега обавезно стоји пауза/зарез.

Означавање супротности је типично домен супротних везника (на шта указује и њихов велики број). А могућност да клаузе замене место „око“ везника најнедвосмисленији је израз особине напоредних везника да не припадају ниједној од клауза које повезују.

Уз то, ако означава будућу ситуацију, клауза иза *док* не садржи футур други, него футур први – што је особина независних клауза, а израз *насуiproй њоме* није везан за клаузу иза *док*, него за клаузу другу по реду у конструкцији – што би важило и да су повезане неким типичним супротним везником.

⁹ Више о концептуализацији односа између двеју ситуација у случају зависних и напоредних односа в. у Кликовац 2018а.

¹⁰ Сам Ковачевић (1998а) истиче да то својство имају само напоредни везници, и то не сви, односно не сви у свим употребама; међу везницима које наводи налазе се најтипичнији напоредни везници *и, а, али, но, или*.

У исто време, везник *док* има и особине које одступају од оних које би се очекивале од напоредних везника: не може везивати друге синтаксичке јединице осим независних клауза и из друге клаузе се не може изоставити део који је идентичан с првом. Најзад, има и једну особину коју немају напоредни везници: може стајати и испред прве клаузе у реченици. Иако би то могло бити својство које би га искључило из категорије напоредних везника, својство да чак ни у том случају не припада првој клаузи искључује га из категорије зависних везника. Ово утолико пре што се понаша као други супротни везници и по свом положају у реченици, који је типично (иако не и искључиво) медијалан.¹¹ Ако се прisetимо да Пешковски, како преноси Ковачевић (1998а: 11), синтаксичке критеријуме за разграничавање напоредних и зависних везника заснива управо на понашању типичних представника тих двеју врста – везника *и* и *зайіо ийіо* – закључујемо да је у оваквим случајевима потребан флексибилнији приступ од оног који напоредне и зависне везнике сврстава у две јасно разграничене и супротстављене категорије.¹²

Љуб. Поповић (¹⁵2014: 359) управо обраћа пажњу на ту двоструку природу неких везника и уводи појам псеудозависних клауза, најпре у вези с једном врстом клауза које имају форму, али не и значење намерних (*Возовођа је ойіишао, да се више не врайіи* – в. Роровић 1977), а затим говори и о псеудопоследичним клаузама (*Он добро вози, ііако да му се сви диве* – в. Поповић ¹⁵2014: 335–336). У једном свом раду (Кликовац 2018б) говорили смо о псеудозависним временским клаузама с везницима *кад* и *док*, нпр. *Једнога дана сједио је везировић на једном дућану, кад ево ііи к њему некаква дугајлије* (нар. прип.), *На овом је друму задуго сііајао и іілако, док ево ііи царског ііаііарина ііа му каже [...]* (нар. прип.), које имају на почетку везник који је типично зависни, али временски не лоцирају ситуацију из више клаузе. Све те клаузе морају стајати у постпозицији и одвојене су паузом/зарезом, не могу имати корелатив и не могу се кондензовати. Иако у пр. 3 *док* не стоји на почетку клаузе која има такве особине, сам појам псеудозависности биће нам важан у разматрању могућег начина на који је везник *док* стекао супротно значење.

¹¹ Мразовић (2009: 417, 418, 422) примењује поступак сличан нашем, иако га не образлаже: најпре сврстава *док* у напоредне везнике („конјункторе“), а затим износи његове специфичности у односу на друге напоредне везнике: повезује само независне реченице, може да стоји и испред прве независне реченице, није могуће изоставити неки део реченице који се јавља у првој реченици.

¹² Како преноси Б. Марић (2018), у руској граматичкој литератури се реченице с везницима еквивалентним везнику *док* сврставају у компаративне реченице, за које се сматра „да се налазе на самој периферији система зависнослужених реченица“, а некад се убрајају и у независнослужене (стр. 128).

3. ОДАКЛЕ ВЕЗНИКУ ДОК ЗНАЧЕЊЕ СУПРОТНОСТИ?

Док-клауза је у својој основној употреби зависна клауза с временским значењем у ужем смислу, која означава да се ситуација из више клаузе одиграва истовремено са ситуацијом из док-клаузе.¹³ Таква клауза, дакле, подразумева две ствари: временско лоцирање неке ситуације (оне означене вишом клаузом) и истовременост.

Тада је док-клауза, како смо видели, у већем броју случајева у антепозицији. Другим речима, реченица се информативно актуализује тако да док-клауза износи, као уводна одредба времена, околности у којима се одиграва друга ситуација, на којој је, онда, информативни фокус. Ево једног примера из корпуса И. Антонић (2001):

(17) Док су се интриге плеле око њега, он је мирно и спокојно радио ... (Антонић 2001: С. Јовановић)

У мањем броју случајева фокализована је управо док-клауза; тада је она у постпозицији и није одвојена зарезом, и долази као одговор на питање *Кад (се одиграва ситуација из више клаузе)?*:

(18) Најбоље и најлепше песме своје испевао је Јакшић док је био сам, ... (Антонић 2001: Љ. Неђић)

У изузетно малом броју случајева испред док-клаузе која је у постпозицији стоји зарез. Тада она доноси нову, али додатну информацију; реченица би била информативно потпуна и да док-клаузе нема.¹⁴ У читавом корпусу И. Антонић наишли смо на свега два неспорна таква примера:

(19) Изговорио их је ујак на перону, скоро у једном даху, док смо ужурбаном тражили слободно место у полупразном возу. (Антонић 2001: 107, Д. Медаковић)¹⁵

(20) Почело је то с пет-шест речи, у време док смо још примали „тисак“ ... (Антонић 2001: 107, НИИ)

¹³ РСАНУ под т. 1.а. у оквиру одреднице док каже да је то временски везник „за означавање истовремености радње зависне реченице са радњом главне“.

¹⁴ Ова анализа углавном одговара оној коју Љуб. Поповић (¹⁵2014: 375) даје за сличне временске реченице: *Кад се враћао кући из школе, Марко је срео Зорана. Марко је срео Зорана кад се враћао кући из школе. Марко је испред градске библиотеке срео Зорана(.) кад се враћао кући из школе.* Што се тиче зареза у последњој реченици, аутор каже да се њиме „може обележити“ зависна реченица која носи само додатну информацију (исто: 375), односно да се он у тим случајевима „често ставља“ (исто: 311). Рекли бисмо да би он у таквим случајевима морао стајати, да разликује зависну клаузу која је додатна нова информација од оне која је једина нова информација – иако се у пракси зарез недоследно употребљава и у том и у многим другим случајевима.

¹⁵ Могло би се помислити да зарез испред док-клаузе долази због тога што се она налази у низу прилошких одредби; међутим, чак и да таквих одредби испред ње нема, зарез би опет могао стајати: *Изговорио их је ујак, док смо ужурбаном тражили...*

Њихова парафраза била би помоћу израза *и ѿо*, који најављује додатну информацију: „Изговорио их је ујак на перону, скоро у једном даху, **и то** док смо ужурбано тражили слободно место.“

Следећи пример је сличан претходним двама по томе што је везник *док* у медијалном положају и што испред њега стоји зарез, који говори да клауза која следи доноси додатну нову информацију:

(21) [...] после једне громке свађе између Давне и Лоренца у којој је Италијан час претио да ће се убити на месту, час да ће лично Наполеону изнети своје жалбе на Конзулат у Травнику, *док* је његова стасита жена бацала Давни своје најопасније погледе бивше лепотице. (Андрић)

Јасно је да су две ситуације – да Италијан прети и да његова жена баца погледе – истовремене. Међутим, парафраза не би била иста као у пр. 19 и 20; она би пре гласила: „...**а за то време** је његова стасита жена бацала Давни своје најопасније погледе бивше лепотице.“ Другим речима, *док* најављује још једну ситуацију, која је истовремена с претходном, али није временски оријентир за њу – њоме се не одређује време вршења радње означене глаголом *ѿреѿиѿи*.¹⁶ Та *док*-клауза је зависна само по облику, не и по значењу. Штавише, ако бисмо однос између те две ситуације концептуализовали тако да једна буде оријентир за другу (односно, да једна клауза буде зависна) а да реченица буде информативно актуализована на исти начин како јесте, *док* би стајало испред прве, а не испред друге клаузе:

(21а) Док је Италијан претио, његова стасита жена је бацала Давни своје најопасније погледе бивше лепотице.

Такви су и следећи примери:

(22) Поглед на олињале, намучене вочиће, који уморно бацају своје танке ноге, *док* им се у мекоту око кротких очију упијају ројеви муха, бацао је Ану Марију у праве живчане кризе. (Андрић) [= „...вочиће, који уморно бацају своје танке ноге, а за то време им се у мекоту око кротких очију упијају ројеви муха...“]

(23) Још су неколико пута камарати заједно одлазили код Кечине Драгиње, али ни сами нису били начисто с тим који од њих иде да загледа и беге нише цуру за себе а који је онај споредни, тек да се нађе камарату при руци. Судајући по Радиној слободи и комедијању, чинило се да је он само провадација, али дјевојачко срце као да се баш њему окретало, *док* је онај

¹⁶ До ове тачке наша анализа је слична оној коју је спровео Љуб. Поповић (1977) у вези са псеудофиналним клаузама, са следећим примерима: *Позвао је ѿакси (заѿо) да би шѿо ѿре сѿигао на сѿаницу. Да би шѿо ѿре сѿигао на сѿаницу, ѿзвао је ѿакси. Позвао је ѿакси, да би шѿо ѿре сѿигао на сѿаницу*. Аутор констатује да је реченица *Тада су се расѿали, да се више никад не среѿну* (са псеудофиналном клаузом) најсличнија овој последњој, јер у обама тим примерима обе клаузе имају своје информативно тежиште и раздвојене су паузом.

други, Дане, све више тонуо у сјенку, тмуран и замукао, као да му је неко покрао кромпире из пепела. (Ћопић) [= „а за то време је онај други, Дане, све више тонуо у сјенку...“]

(24) Кад се најпосле опростила, Ана Марија је прошла кораком свадбеног марша између свеже ускопаних леја, док су је са прага посматрали госпођа Давил и зачуђена деца. (Андрић) [= „а за то време са прага су је посматрали...“]

(25) Иако уморан, озебао и гладан, младић се држао право и ведро, водећи рачуна о утиску који ће оставити код ових странаца. Протро је лице мирисом и учинио неколико навиклих гимнастичких покрета, док су га остали гледали испод ока, као човека који врши неки обред по свом закону. (Андрић) [= „...а остали су га за то време гледали испод ока...“]

(26) Још у Сплиту је то почело. Као стезање невидљивог обруча: за сваку ствар потребан је већи напор а у исто време човек је мање способан да га учини; сваки корак је тежи, свака одлука спорија, а извршење неизвесно, док иза свега, као стална претња, вребају неповерење, оскудица и незгода. (Андрић) [= „...а у исто време иза свега ... вребају неповерење, оскудица и незгода.“]

Осим што оваква *док*-клауза није у правом смислу речи зависна, подлеже и ограничењима: стоји у постпозицији и одвојена је зарезом. Имамо, дакле, посла са псеудозависном временском клаузом.

Везник *док* је у овим примерима начин да се још једна ситуација надовеже на претходну као истовремена с њом, али самостална. Када су предикати обеју клауза несвршени глаголи, *док* може стајати и испред прве а да се значење не промени; то би била нека врста синонимије између конструкција са иницијалним и медијалним *док*. Међутим, овакво, медијално *док* пружа већу слободу у формулисању реченице, јер предикат прве реченице може бити и свршени глагол (в. пр. 24, 25), а у неким случајевима формулисање прве клаузе као временске није могуће из других разлога (в. пр. 26).

У досадашњим примерима између двеју ситуација постоји само тематски дисконтинуитет (субјекти клауза су различити). Међутим, у неким примерима јавља се и супротност; у пр. 27 то је супротност између стварног стања да су људи код кућа, и записаног стања да су у Србији (тј. да нису код кућа):

(27) Или просто изазову неку тучу и узбуну и искористе их да се изгубе и врате кућама, док на списку стоје као да су отишли на Србију. (Андрић)

Везник *док* се у овом случају може читати и као псеудовременски и као супротни: или као „а за то време / а у исто време“ или као „а (наспрот томе)“. Прво читање подстичу истоветност субјеката и видски распоред предиката (свршени глагол *изазову* у првој клаузи и несвршени *стоје* у

другој), а друго читање – супротност између *враије кућама* и *ојишли* на *Србију*. Ово је кључна тачка за настанак искључиво супротног значења везника *док*: у оваквим примерима домени у којима се *док* може читати раздвајају се – то може бити домен времена и домен поређења.¹⁷

Ево још неколико таквих примера:

(28) А госпођа фон Митерер је са насладом гледала те мршаве руке које су дрхтале и фратрово лице, док је он умирао од стида што дрхти. (Андрић) [= 1] „а он је за то време умирао од стида док дрхти“; 2) „а он је, насупротив томе, умирао од стида што дрхти“]

(29) Љуљ-хоца скида чашу са тамбуре, точи и пије, све левом руком, док десну држи на прсима, у раскопчаној антерији, главу оборио на груди [...]. (Андрић) [= 1] „а десну за то време држи на прсима...“; 2) „а десну, насупротив томе, држи на прсима...“]

(30) [...] и сад стоји над ућутканим противником који пропада у земљу, док њега самог његова велика срећа уздиже високо изнад земаљских створења [...]. (Андрић)

(31) Изненађен, младић се загледа у то лице и виде како та снажна уста лако задрхташе на крајевима, као од уздржаног плача, док су смеђе очи сјале осмејком који нису могле да сакрију. (Андрић)

Некад се супротност јавља и у реченицама са правим временским *док*-клаузама, тако да су могућа оба читања. У нашем корпусу наишли смо само на један такав пример (пр. 32), а С. Танасић бележи два за које се без ширег контекста не може тачно рећи „је ли ријеч о зависној временској или зависној контрастној реченици“ (наводимо један – пр. 33):

(32) Само, ту се показало да су ти мршави учењаци, спарушени и бескрвни људи, као стенице, боље издржавали студен него војска. Док су они остајали у животу, пунокрвним, младим ратницима су пуцала срца у грудима као здрава буковина на мразу. (Андрић)

(33) Док Србија бележи све мању зараду од туризма, српски туристи у иностранству остављају све више новца (Танасић 2012: ВН).

¹⁷ Исти феномен „двоструког читања“ у зависности од домена може се запазити и на плану писма: записане речи као што су *КОРА*, *КОСКА*, *ВОЛА*, *РАТКА*, *ВАСА*, *НОРА* сл. читају се различито у домену ћирилице и у домену латинице. – Сам психолошки механизам „двоструког читања“ једног истог примера – кад се читалац пребације, „прекључује“, из једног домена у други – остаје ван нашег домашаја. Могли бисмо само рећи да може подсетити на „двоструко гледање“ одређених фигура, каква је и тзв. Рубинова ваза, као на следећој слици (<https://svijetzanimljivog.blogspot.com/2017/10/sto-vidite-na-slici-slavna-opticka.html>, сајт посећен 30. 8. 2021):

Наиме, на слици се може видети и ваза и два људска профила (једно или друго), тј. слика се може протумачити на два различита начина.

Дакле, у датим примерима (27–33) односи између двеју ситуација могу важити у домену времена и у домену поређења. Ако се *док* чита као временски (прави или псеудозависни) везник, уз временско значење јасно се препознаје и значење супротности. Међутим, у домену поређења – онда кад се *док* чита као супротни везник – временско значење се сасвим потискује у други план и више није релевантно за употребу овог везника (пр. 34). Стога се он може јавити и онда кад ситуације нису истовремене (пр. 35) – што је крај његовог „путовања“ од типичног зависног (временског) до супротног напоредног везника:

(34) Љуштуре шкољки се врло лако разликују од љуштурских пужева јер су симетричне, док су ове друге спирално увијене. (ЕК: *Полиџикин магазин*, 2001)

(35) Она је редовно обарала очи пред дужим погледом деце, док јој се то никада није дешавало пред погледом одраслих, вероватно стога што су одрасли тако често или подмитљиве судије или вољни саучесници наших слабости и порока. (Андрић)

Дакле, он се ту укључио у категорију супротних везника и по значењу и по месту на којем се налази и по употреби зареза.

4. ЗАКЉУЧАК

Везник *док* на занимљив начин показује како категорија – у овом случају категорија напоредних везника – може стећи нове чланове. Показује и како у случају двеју супротстављених категорија чланство у једној од њих може зависити не само од својстава типичних за њу него и од својстава неприхватљивих за ону другу. Уопштеније говорећи, показује и како граматичарске класификације, које су суштински засноване на дихотомијама, некад не могу лако одговорити на изазове стварних језичких појава.

Наиме, овај везник је врло специфичан члан категорије напоредних (супротних) везника: по неким својим својствима типичан (има супротно значење и клаузе се могу обртати „око“ њега), по неким маргиналан (не може координирати друге синтаксичке јединице осим независних клауза и из друге клаузе се не може изоставити део који је идентичан с првом), а по једном својству не би ни могао припадати тој категорији (може стајати и испред прве клаузе). Ипак, његова способност да мења место у реченици а да клаузе остану тамо где јесу – јасно показује да не припада ниједној од њих; дакле, није зависни везник. То показују и неки други моменти; на пример, у реченици испред које стоји, предикат, ако означава будућност, не може стајати у футуру другом, него у футуру првом. У исто време, снажно тежи позицији између две клаузе, и тада испред њега стоји пауза одн. зарез.

Видели смо и да је овај везник прешао читав пут од зависног временског везника до супотног. Важан део тог пута ишао је преко псеудозависне временске употребе – кад и даље означава истовременост, али клауза којој формално припада није стварно зависна (ситуација коју означава није оријентир за временско лоцирање друге ситуације). Одлучујући моменат у развоју супотног значења јесте раздвајање двају домена у којима се он може „читати“ – домена времена (кад се чита као временски – означава истовременост) и домена поређења (кад се чита као супотни). То раздвајање је могуће у двосмисленим примерима, где осим истовремености двеју ситуација постоји и контраст, супротност између њих или њихових компоненти. Треба додати и да се, ако је његово значење временско, евентуална компонента контраста и даље осећа; али ако се чита у контрастном значењу, временска компонента сасвим бледи.

На крају се можемо запитати – зашто је од свих временских, а и других везника управо везник *док* стекао могућност да означава и супротност? Није искључено да је то зато што је контраст између двеју ситуација (или њихових компоненти) најочљивији управо онда кад су ситуације истовремене – обе у исто време „пред очима“. Наравно, томе могу погодовати и неки граматички разлози, које би тек требало открити.

Цитирана литература

- КЛИКОВАЦ, Душка. „Како проста реченица може бити сложена (О подели реченица „по саставу“)“. У: Душка Кликовац. *Српски језик у светлу когнитивне лингвистике*. Београд: Друштво за српски језик и књижевност, 2018: стр. 131–152.
- [КЛИКОВАЦ, Duška. „Kako prosta rečenica može biti složena (O podeli rečenica „po sastavu“)“. У: Duška Klikovac. *Srpski jezik u svetlu kognitivne lingvistike*. Beograd: Društvo za srpski jezik i književnost, 2018: str. 131–152]
- КЛИКОВАЦ, Душка. „О ’приповедачкој’ употреби речи *кад* и *док* из угла теорије прототипа“. У: Душка Кликовац. *Српски језик у светлу когнитивне лингвистике*. Београд: Друштво за српски језик и књижевност, 2018: стр. 181–216.
- [КЛИКОВАЦ, Duška. „O ’priповедачкој’ upotrebi reči kad i dok iz ugla teorije prototipa“. У: Duška Klikovac. *Srpski jezik u svetlu kognitivne lingvistike*. Beograd: Društvo za srpski jezik i književnost, 2018: str. 181–216]
- КЛИКОВАЦ, Душка. „Кад везник *док* има супотно значење“. *Зборник Матиче српске за филологију и лингвистику*, LXIV/2 (2021): стр. 91–104.
- [КЛИКОВАЦ, Duška. „Kad veznik dok ima suprotno značenje“. *Zbornik Matice srpske za filologiju i lingvistiku*, LXIV/2 (2021): str. 91–104]
- КОВАЧЕВИЋ, Милош. „Распоред клауза у независносној реченици“. У: Милош Ковачевић. *Синтакса сложене реченице у српском језику*. Београд: Рашка школа / Србиње: Српско просвјетно и културно друштво Просвјета, 1998: стр. 11–35.

- [KOVAČEVIĆ, Miloš. „Raspored klauza u nezavisnosloženoj rečenici“. U: Miloš Kovačević. *Sintaksa složene rečenice u srpskom jeziku*. Beograd: Raška škola / Srbije: Srpsko prosvjetno i kulturno društvo Prosvjeta, 1998: str. 11–35]
- КОВАЧЕВИЋ, МИЛОШ. „Сложена реченица с контрастном зависном клаузом.“ У: Милош Ковачевић. *Синтакса сложене реченице у српском језику*. Београд: Рашка школа / Србије: Српско просвјетно и културно друштво Просвјета, 1998: стр. 151–157.
- [KOVAČEVIĆ, Miloš. „Složena rečenica s kontrastnom zavisnom klauzom.“ U: Miloš Kovačević. *Sintaksa složene rečenice u srpskom jeziku*. Beograd: Raška škola / Srbije: Srpsko prosvjetno i kulturno društvo Prosvjeta, 1998: str. 151–157]
- КОВАЧЕВИЋ, МИЛОШ. „Отворена питања конструкција с везником *било*“. *Научни састанак слависта у Вукове дане*, 34/1 (2005): стр. 125–140.
- [KOVAČEVIĆ, Miloš. „Otvorena pitanja konstrukcija s veznikom *bilo*“. *Naučni sastanak slavista u Vukove dane*, 34/1 (2005): str. 125–140]
- МАРИЋ, Биљана. „Изражавање контраста у српском и руском: сложена реченица“. У: Ксенија Кончаревић (ур.). *Трагом славистичких истраживања професора Богољуба Станковића*. Београд: Савез славистичких друштава Србије, Филолошки факултет, 2018: стр. 125–137.
- [MARIĆ, Biljana. „Izražavanje kontrasta u srpskom i ruskom: složena rečenica“. U: Ksenija Končarević (ur.). *Tragom slavističkih istraživanja profesora Bogoljuba Stankovića*. Beograd: Savez slavističkih društava Srbije, Filološki fakultet, 2018: str. 125–137]
- ПИПЕР, Предраг, Иван Клајн. *Нормативна граматика српског језика*. Нови Сад: Матица српска, 2014. (друго, измењено и допуњено издање)
- [PIPER, Predrag, Ivan Klajn. *Normativna gramatika srpskog jezika*. Novi Sad: Matica srpska, 2014. (drugo, izmenjeno i dopunjeno izdanje)]
- Поповић, Љубомир. „Синтакса“ [без потпоглавља „Систем глаголских облика и његова употреба“]. У: Живојин Станојчић, Љубомир Поповић. *Граматика српског језика за гимназије и средње школе*. Београд: Завод за уџбенике, 2014. (15. издање; 1. издање 1989): стр. 206–386.
- [POPOVIĆ, Ljubomir. „Sintaksa“ [bez potpoglavlja „Sistem glagolskih oblika i njegova upotreba“]. U: Živojin Stanojčić, Ljubomir Popović. *Gramatika srpskog jezika za gimnazije i srednje škole*. Beograd: Zavod za udžbenike, 2014. (15. izdanje; 1. izdanje 1989): str. 206–386]
- ПОПОВИЋ, Људмила. *Контрастивна граматика српског и украјинског језика: ѿаксис и евиденцијалносћ*. Београд: САНУ, 2014.
- [POPOVIĆ, Ljudmila. *Kontrastivna gramatika srpskog i ukrajinskog jezika: taksis i evidencijalnost*. Beograd: SANU, 2014]
- СТЕВАНОВИЋ, Михаило. *Савремени српскохрватски језик (Грамаиички системи и књижевнोजезичка норма) – II, Синтакса*. Београд: Научна књига, 1979. (треће издање)
- [STEVANOVIĆ, Mihailo. *Savremeni srpskohrvatski jezik (Gramatički sistemi i književnojezička norma) – II, Sintaksa*. Beograd: Naučna knjiga, 1979. (treće izdanje)]
- ТАНАСИЋ, Сreto. „Зависне контрастне реченице“. [У књизи] *Из синтаксе српске реченице*. Београд: Београдска књига / Институт за српски језик САНУ, 2012: стр. 195–210.
- [TANASIĆ, Sreto. „Zavisne kontrastne rečenice“. [U knjizi] *Iz sintakse srpske rečenice*. Beograd: Beogradska knjiga / Institut za srpski jezik SANU, 2012: str. 195–210]

- ЧУДОМИРОВИЋ, Јован. *Семантика и прагматика саставних одн. сујројних на-
йоредних везника и, па, те, а, али, него* (докторска дисертација). Београд:
Филолошки факултет, 2015.
[ČUDOMIROVIĆ, Jovan. *Semantika i pragmatika sastavnih одн. suprotnih naporednih veznika i,
pa, te, a, ali, nego* (doktorska disertacija). Beograd: Filološki fakultet, 2015]
- ANTONIĆ, Ivana. *Vremenska rečenica*. Sremski Karlovci / Novi Sad: Izdavačka
knjižarnica Zorana Stojanovića, 2001.
- BRABEC, Ivan, Mate Hraste, Sreten Živković. *Gramatika hrvatskosrpskoga jezika*.
Zagreb, 1968. (8. izdanje)
- KLAJN, Ivan. *Gramatika srpskog jezika*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna
sredstva, 2005.
- MRAZOVIĆ, Pavica, Zora Vukadinović. *Gramatika srpskohrvatskog jezika za strance*.
Sremski Karlovci: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića / Novi Sad: Dobra
vest, 1990.
- MRAZOVIĆ, Pavica (u saradnji sa Zorom Vukadinović). *Gramatika srpskog jezika za
strance*. Sremski Karlovci / Novi Sad: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića,
2009. (drugo, prerađeno i dopunjeno izdanje)
- ПОРОВИЋ, Љубомир. „Namerne rečenice u funkciji naporednih“. *Књижевности и
језик*, год. XXIV, бр. 1, 1977: стр. 154–163.
- RADOVANOVIĆ, Milorad. *Imenica u funkciji kondenzatora*. Novi Sad: 1978.

ИЗВОРИ

- АНДРИЋ, Иво. *Травничка хроника*. Београд: Просвета, 1963.
[ANDRIĆ, Ivo. *Travnička hronika*. Beograd: Prosveta, 1963]
ТОПИЋ, Бранко. *Башића сљезове боје*. <http://www.uf.bg.ac.rs/>
[ĆORIĆ, Branko. *Bašta sljezove boje*. <http://www.uf.bg.ac.rs/>
Korpus srpskog jezika. <http://www.korpus.matf.bg.ac.rs>

Душка Б. Кликовац
Белградски универзитет
Филолошког факултета
Кафедра српског језика

О ПРИРОДЕ СОЈУЗА ДОК ПРИ ОБОЗНАЧЕНИЈ ПРОТИВОПОСТАВЉЕЊА
(КОНТРАСТА)

Резюме

В работе прежде всего рассматривается отнесенность союза док как к категории сочинительных, так и подчинительных союзов. Утверждается, что данный союз обладает некоторыми свойствами, присущими сочинительным союзам (служит для выражения противопоставления, и части предложения могут менять свое положение относительно него), в то же время некоторые свойства делают его пограничным членом данной категории (он не может координировать другие

синтаксические единицы, кроме частей сложносочиненного предложения, и из второй части сложного предложения невозможно убрать идентичные с первой частью компоненты), а также он обладает признаками нехарактерными для других сочинительных союзов, и по которым его невозможно отнести к данной категории (может стоять и перед первой частью сложного предложения). Однако его способность менять место в предложении, в то время как части сложного предложения сохраняют свои позиции, или способность перестановки частей относительно друг друга с сохранением показателя отношений на прежнем месте – ясно показывают, что он не относится ни к одной из частей сложного предложения, следовательно он не является подчинительным союзом. На это указывают и некоторые другие моменты. Например, если в предложении, перед которым стоит рассматриваемый союз, предикат обозначает будущее время, то оно не может быть выражено формой Futur II, а только Futur I. При этом данный союз стремится к позиции между частями сложного предложения, в которой перед ним появляется пауза, на письме обозначающаяся запятой.

Следовательно, союз *док* показывает, что при наличии двух противопоставленных категорий, отнесенность к одной из них может зависеть не только от свойств, характерных для членов данной категории, но и от свойств, исключающих его из другой противопоставленной категории. В более широком смысле показывает и то, что грамматические классификации, которые в сущности были разработаны на основании дихотомического деления, иногда не могут легко дать ответ на актуальные языковые процессы.

Во второй части работы рассматривается, каким образом союз *док* приобретает значение противопоставления. В связи с этим дается характеристика псевдопридаточных временных предложений с союзом *док*, в которых союз все еще указывает на одновременность, но ситуация, описанная в такой придаточной части, не является временным ориентиром для ситуации в главной части; в таких предложениях союз *док* значит «и в течение этого времени». Автор приходит к выводу, что ключевым моментом в развитии противительного значения союза *док* является появление двух плоскостей, в которых данный союз может интерпретироваться: временная плоскость (когда союз рассматривается как временной) и сравнительная плоскость (когда союз рассматривается как противительный). Такое раздвоение возможно в неоднозначных примерах, в которых кроме одновременности двух ситуаций существует и противопоставление между ситуациями или их компонентами. Следует также добавить, что если предложению присуще временное значение, то возможный компонент противительного значения тоже ощущается, но если предложение рассматривается в значении противопоставления, то временной компонент полностью исчезает.

В завершении работы излагается возможная причина, по которой из всех временных и иных союзов именно союз *док* получает возможность обозначать противопоставление: контраст между двумя ситуациями наиболее очевиден, когда они протекают одновременно – обе одновременно предстают «перед глазами».

Ключевые слова: сербский язык, союз *док*, сочинительные союзы, подчинительные союзы, псевдопридаточные предложения, категоризация.

Duška B. Klikovac
University of Belgrade
Faculty of Philology
Department of Serbian Studies

ON THE NATURE OF THE CONJUNCTION *DOK* ('WHILE') DENOTING
OPPOSITION (CONTRAST)

S u m m a r y

The article first discusses whether the conjunction *dok* ('while') belongs to the category of coordinating or subordinating conjunctions. The analysis demonstrates that this conjunction possesses some of the properties characterizing the most typical coordinating conjunctions (i.e. it indicates a contrast and the clauses can 'revolve around' it), some properties which make it a marginal member of this category (i.e. it cannot coordinate syntactic units other than independent clauses and the part of the second clause which this clause shares with the first clause cannot be omitted from the sentence), but that it also has a feature that the other coordinating conjunctions do not exhibit and which would even place it outside this category (i.e. it can also come before the first clause). Nevertheless, the fact that its position in a sentence can vary without changing the position of the clauses, that is to say, the position of the clauses can change while that of the conjunction remains the same, clearly indicates that this conjunction does not belong to either of them; hence, it is not a subordinating conjunction. This can be inferred from some other features as well – for instance, the predicate of the clause following this conjunction – when referring to the future – can only be used in the Future 2 tense, and not the Future 1. It simultaneously has a strong tendency to come between the two clauses, in which case it is preceded by a pause, i.e. a comma.

The conjunction *dok* thus shows that when it comes to two contrasting categories, membership in one of them can depend not only on the features which are typical of this particular category, but also on those unacceptable to the other one. More generally, this conjunction additionally shows that grammatical classifications, which are essentially based on dichotomies, in some cases do not accurately reflect actual linguistic phenomena.

The second part of the article discusses how *dok* developed the meaning of contrast. In relation to this, pseudo-subordinate temporal *dok*-clauses are identified, in which *dok* still refers to simultaneity, but the situation expressed in the *dok*-clause does not represent the reference point relative to which the event in the main clause can be temporally located; *dok* then means 'meanwhile'. The analysis suggests that the separation of the two domains in which this conjunction can be interpreted is pivotal to the development of the meaning of contrast – namely, the temporal domain (when it is interpreted in its temporal sense, i.e. indicating simultaneity) and the domain of comparison (when it is interpreted as adversative). The aforementioned separation is possible in ambiguous examples, where, in addition to the simultaneity of two situations, there is also a contrast – either a contrast between these two situations or between some of their components. It should also be added that, if the conjunction

has a temporal meaning, the possible element of contrast is still present; but if its meaning is that of contrast, the temporal component fades completely.

Finally, the article provides a possible explanation for why the conjunction *dok* in particular, unlike the other temporal conjunctions, or other conjunctions for that matter, has developed the potential to denote a contrast as well: it is when two events occur simultaneously that the contrast between them is most noticeable – they are ‘before our eyes’ at the same time.

Keywords: Serbian language, conjunction *dok* (‘while’), coordinating conjunctions, subordinating conjunctions, pseudo-subordinate clauses, categorization.

ISSN 0350-185X, – Књ. 78, св. 1 (2022), стр. 167–188

UDK: 811.163.41'367

COBISS.SR-ID: 74197001

DOI: <https://doi.org/10.2298/JFI2201167A>

Примљено: 13. јула 2021.

Прихваћено: 5. фебруара 2022.

Оригинални научни рад

Миливој Б. Алановић*
Универзитет у Новом Саду
Филозофски факултет
Одсек за српски језик и лингвистику

ЈЕДАН ТИП ДОПУНСКЕ КАД-КЛАУЗЕ**

Ово истраживање је предузето с циљем да се укаже на један специфичан семантички и формални тип допунске *кад*-клаузе, који смо, будући да обједињава нека својства допунских и временских клауза, назвали ситуационовременском. Реч је о структурама уведеним субординатором *кад*(*a*), које немају улогу зависноупитних клауза, што потврђује и немогућност њихове замене клаузама с другим упитним речима. Допунски карактер *кад*-клаузе истиче присуство корелатива *иш*о, у одређеном парадигматском облику, који се и у њеним некорелативним реализацијама може несметано увести. Иако се у раду даје осврт и на односе између зависноупитних и ситуационовременских *кад*-клауза, централно место заузимају формална и значењска обележја овог типа допунске клаузе.

Кључне речи: допунска клауза, зависноупитна клауза, ситуационоременска *кад*-клауза.

1. Увод

Међу клаузалне типове који су у описима хипотаксичких јединица српскога језика увек имали посебно место несумњиво спадају допунске клаузе, а мотив за то треба тражити у чињеници да имају конституентску вредност, тј. да алтернирају са номиналним или морфосинтаксичким субјектом, објектом или предикативом. Како је реч о синтаксичким јединицама које се не убрајају у факултативне реченичне чланове, тиме

* milivoj.alanovic@ff.uns.ac.rs

** Овај рад је настао у оквиру истраживања спроведеног на Филозофском факултету у Новом Саду које финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

је и позиција допунске клаузе у реченичном оквиру важнија. Зато су јој посвећене монографије, студије и поглавља у граматикама (Ивић 1970, 1972; Стевановић 1979; Поповић 1983; Мразовић 1985; Петровић 1992, 1995, 1999; Ружић 2006а, 2006б; Прањковић 2007; Силиц, Прањковић 2007; Мразовић 2009; Пипер, Клајн 2013; Станојчић, Поповић 2014; Алановић 2018), у којима су изложене кључне координате њенога функционисања у граматичком систему, али и све важне појединости у вези са инвентаром субординатора, аспектуално-темпоралном парадигмом, значењским вредностима и сл.

Ако се, с друге стране, осврнемо на термилошка решења за овај тип хипотаксичке јединице, долазимо до парадоксалне ситуације која је у обрнутој сразмери са синтаксичким значајем – ове клаузе се називају изричним, допунским, комплементним, експозитивним, субјекатским, објекатским итд. (Стевановић 1979; Ружић 2006а, 2006б; Силиц, Прањковић 2007; Алановић 2016, 2018), што потврђује једну велику истину – приступа неком питању увек је више. Разлога за ову термилошку неусаглашеност има неколико, а један од важнијих своди се на питање избора главног класификационог критеријума – синтаксичког, валенцијског или пак семантичког (в. Алановић 2016). Тако, ове клаузе синтаксички функционишу као субјекат, објекат, предикатив или (допунски) атрибут; валенцијски су допуне, тј. комплементи, што их ставља у оштру опозицију према свим додатним клаузама, прилошким и односим; семантички су изричне или експозитивне, јер изричу или излажу садржај неке ситуације, неко стање ствари итд. Сада се већ назире суштина проблема, а то је немогућност да се доследно примени један критеријум за сваки предмет који се обрађује, при чему ипак из вида не треба губити следеће две одлике:

– допунске клаузе не врше само једну граматичку функцију у реченици;

– за разлику од прилошких клауза, које се надаље класификују с обзиром на значење – временске, начинске и сл. – значење допунске клаузе није лако одредити без увида у њен однос с главном речју, глаголом, именицом или придевом.

Као што видимо, значење допунске клаузе је остало до данас изазов, али не толико појединачне реализације колико онај општи семантички оквир којим би били обухваћени или из којег би проистицали сви други његови појавни ликови. Ипак, то не треба да нас чуди, јер ни на питање о значењу граматичког субјекта није могуће дати једнозначан одговор, а ову тврдњу поткрепљују реченице (1)–(9):

(1) АНА_{АГЕНС} је написала састав.

(2) АНА_{ЕКСПЕРИЕНТ} се прехладила.

- (3) АНА_{ТЕМА} је главна тема њиховог разговора.
 (4) АНА_{ПАЦИЈЕНС} је виђена на утакмици.
 (5) ХЛАДНО ВРЕМЕ_{КАУЗАТОР} је узрок брзог ширења вируса.
 (6) БЕОГРАД_{ПРОСТОРНИ ЛОКАЛИЗАТОР} је седиште државне администрације.
 (7) ЈЕСЕН_{ВРЕМЕНСКИ ЛОКАЛИЗАТОР} је време сазревања јабуке.
 (8) Њега краси УПОРНОСТ_{КВАЛИФИКАТОР}.
 (9) У ресторану је избила ТУЧА_{ПРЕДИКАТОР}.

Последњи примери скрећу пажњу на то да се, истина са неједнаком учесталашћу, готово сва значења могу реализовати на позицији граматичког субјекта, што је у непосредној вези са лексичкосемантичким обележјима синтагматских јединица и њиховим граматичким распоредом (Алановић 2019: 49). То, наравно, не значи да се значењем не треба бавити. Напротив. Ово нас само приморава да у анализи перспективу од форме ка значењу каткад заменимо оном која предвиђа пут од значења ка форми, као и да формулишемо правила по којима се значење граматички обликује.

Ова аналогија са морфосинтаксичким допунама и њиховим семантичким реализацијама понукала нас је да се вратимо проблему значењске интерпретације допунске клаузе, и то оне уведене везником *кад(а)*. Нпр.:

- (10) Гадно је КАД СЕ ОДРАСЛИ ТУКУ (АИ).¹

¹ Грађа за ово истраживање је прикупљена из електронског *Корјуса савременог српског језика* Математичког факултета у Београду, током октобра и новембра 2021. године. Уз примере су дате скраћенице које упућују на следеће публикације: АИ – Антоније Исаковић, *Трен 2: Казивања чујерку*; БП – Болеслав Прус, *Лујка*; В – Вива; ВК – Волтер, *Кандид или Ойтимизам*; ДК – Данило Киш, *Горки њалог искуства*; ДН – Душан Недељковић, *Понедељак*; ЕХ – Ернест Хемингвеј, *Стирац и море*; ЖВ – Жил Верн, *Једна замисао докџора Окса*; ЖЛ – Жарко Лаушевић, *Година њрође, дан никада*; ИП – *Илусџирована њолиџика*; ЈД – *Језик данас*; ЈЗ – Јевгениј Замјатин, *Ми*; ЈХ – Јарослав Хашек, *Доживљаји доброг војника Швејка у Првом свеџском раџу*, књ. 1; ЦЦ – Цером Цером, *Три човека у чамцу*; МВ – Марко Видојковић, *Локално њисање о глобалном рокању у вџну*; МЕ – Маргарет Етвуд, *Убисџиво у мраку*; МЛ – Марк Леви, *А ако је њо њџак било исџина*; МС – Милисав Савић, *Кайеџан Вук*; МУ – Милутин Ускоковић, *Кад руже цвеџају*; МШ – Михаил Шолохов, *Тихи Дон 1*; НГ – Нил Грифитс, *Паџрљак*; НИН – *Недељне информџивне новине*; П – *Полиџика*; ПК – Пауло Коельо, *Алхемичар*; ПКД – *Полиџикин кулџурни додаџак*; ПМ – *Полиџикин магазин*; ПФМ – *Пешчаник ФМ: књига 1*; РТС – *Радио-џелевизџа Србије*; СБ – Саша Божовић, *Теби, моја Долорес*; ТП – Тери Прачет, *Сџража! сџража!*; ФБ – Фернан Бродел, *Маџеријална цивилизџација, економија и кайџџализам од 15. до 18. века*, књ. 1; ЧМ – Чарлс Мингус, *Беднији од шугавог њса*; ЦО – Џејн Остин, *Ема*; ЦОО – Џејн Остин, *Норџенгерџска оџаџија*; ЦС – Цером Дејвид Селинцер, *Ловац у жџију*.

Питања која захтевају да се на њих да одговор јесу:

- (а) у чему се огледа специфичност овог типа допунске клаузе;
- (б) које граматичке функције у вишој структури врши *кад*-клауза;
- (в) какав утицај на значењске односе у сложеној реченици има везник *кад*.

Пре него што понудимо одговоре на постављена питања, сматрамо методолошки исправним најпре дати осврт на структурне и значењске односе у сложеној реченици с тзв. зависноупитном допунском клаузом, тим пре што је и клаузални тип који обрађујемо уведен управо упитним прилогом *кад*.

2. ДОПУНСКЕ КЛАУЗЕ С ПРИЛОШКИМ СУБЈУНКТОРИМА

У досадашњим монографским студијама и поглављима у граматицама посвећеним допунским клаузама немала је пажња посвећена њиховим везницима, тј. субјункторима. Опште је стајалиште да се овај клаузални тип у вишу структуру укључује посредством двају типова субјунктора – везницима и упитним речима, уз не тако ретку асиндетску везу (Алановић 2018: 100), нпр. *Рекао је доћи ће сигурно*.

Разлика у морфологији везничког средства у непосредној је вези са смислом и значењем допунске клаузе, као и са његовим граматичким статусом у клаузалној структури. Тако се, тек у виду начела, може рећи да везник *да* регулише контрафактивност или нефактивност, *што* фактивност, а *како* динамичност и доживљеност садржаја допунске клаузе (Ружић 2006а: 203, 205; Алановић 2018: 100), нпр.:

- (11) Боље би било да си дошао на посао.
- (12) Лепо је што се редовно посећујете.
- (13) Гледам како се вијају по дворишту.

Иако има прегршт примера где се фактивна и нефактивна употреба везника *да* преплићу – *Не знам да је стигао* и *Лейо је да си дошао*, заједничко обележје свих 'правих' везника јесте да нису укључени у пропозицијску (или предикацијску) структуру зависне клаузе (Пипер, Клајн 2013: 462), што их ставља у оштру опозицију према упитним речима као субјункторима, са изузетком *да ли* и *ли*. Нпр.:

- (14) Зна куда су отишли.
- (15) Разговарају како да га исплате.
- (16) Јавио му је ко од њих не треба да иде на посао.
- (17) Рекао је кога су повредили.
- (18) Размишља када да крене на посао.
- (19) Пита се чија су ово кола.

Наиме, упитне речи у служби субјунктора део су пропозицијске структуре допунске клаузе (ПИПЕР, Клајн 2013: 464), што важи и за *кад* у (10), а то претпоставља да врше неку од зависних реченичних функција – субјекта, објекта, предикатива, адвербијала и сл. (PITTMER, Bergman 2007: 106), што је неким ауторима био довољан доказ да су посреди клаузе уведене нултим везником (АНТОНИЋ 2011: 271). Међутим, евентуално присуство нултог везника у структури зависне клаузе отвара нова питања, од којих бисмо издвојили барем два:

- (а) која је онда улога упитног прилога; и
- (б) да ли је ипак могуће лексички изразити тзв. нулти везник.

Клаузе овога типа, наведене у (14)–(19), по традицији се називају зависноупитним, чиме се сугерише да допуњују глаголе говорења (Станојчић, Поповић 2014: 313), без обзира на то што, имајући у виду лексичкосемантичку припадност управног глагола, то подједнако могу бити и глаголи мишљења, осећања, опажања и други (SILIĆ, Pranjković 2007: 333). Штавише, последњи примери потврђују да најчешће и није реч о неуправном говору, тако да ‘упитност’ зависноупитних реченица не треба повезивати са специфичном комуникативном функцијом, већ управо са неодређеношћу или непознатошћу неке од саставних компоненти њиховога саржаја (ВОЕТШЕР 2009: 159). Чему онда служе упитне речи у структури овог типа сложене реченице? Сматрамо да се одговор мора потражити у њиховим значењским ресурсима.

Значењске везе у сложеној реченици се, сматрамо, не могу проверити простом заменом допунске клаузе анафором *ѿо*, нпр. *Зна то/куда су отишли*, јер се овим поступком доказује само конституентска вредност зависне клаузе. Слично је и када се у управну структуру уведе корелатив, нпр. *Знам за ѿо да су дошли*. Упитни прилози и упитне заменице нису синсемантичне јединице, премда се њима, осим уз деиктичку реч када стичу референцијалну вредност, нпр. *Ко је ѿо на враћима?*, не означава какав конкретан елемент означене ситуације већ само његова категоријална припадност, нпр. лице, предмет, место, време и друго – *Ко ће ѿо рећи? Шта радиш? Куда ће воде? Када долазише?* итд. Иако у другом граматичком окружењу, у сложеној реченици упитна реч уводи зависну клаузу, што значи да сада има и нову улогу – да граматички и значењски повеже садржаје управне и зависне клаузе, тачније да садржај зависне укључи у садржај управне. Ови реченични садржаји се, сва је прилика, повезују пре свега значењски, и то преко категоријалног значења упитне речи, што искључује сваку потребу да се уведе друга граматичка веза. Овим упитна реч испуњава оба услова – омогућује да се зависна клауза интегрише и структурно и значењски. Али ни овим се не решава питање о томе како се реченични садржаји значењски повезују.

Очигледно је да одговор не лежи у пропозиционој функцији него у значењским ресурсима упитне речи.

У том смислу, треба подсетити да се упитне речи за прелазни глагол везују и осамостаљене, у елидованим клаузалним варијантама. Истина, нешто чешће у неформалним говорним ситуацијама, нпр.:

- (20) Само реци где!
- (21) Још не знамо ко?
- (22) Нисам одлучио колико још.
- (23) Јавићу ти када.

Елидоване варијанте зависних клауза у примерима (20)–(23), које конституишу прелазни глаголи, подржавају тезу о значењском интегритету упитних речи, али и још нешто врло важно – како су способне да укажу на диференцијалну значењску компоненту неидентификованог објекта, и то тако што упућују на његову категоријалну припадност – место, лице, количину и време. Због општости објекатског појма, изостаје његово именовање као и потреба да се падежним средством задовољи рекција управног глагола.

Ако се вратимо анализи примера (14)–(19), будући да упитне речи у функцији субјунктора нису граматичке јединице без лексичког значења, очито да овај тип везника има двојаку улогу у реченици, односно да остварује двосмерну везу, и са предикатом управне и са предикатом зависне: прво, у зависној клаузи означава неку неодређену или неконкретизовану компоненту означене ситуације – учесника или околност; друго, он омогућује антиципацију неодређеног или неконкретизованог елемента управне радње кључног за њену реализацију, углавном њен објекат. Да такав објекат заиста постоји, доказује то што је реченице (14)–(19) могуће трансформисати у корелативне конфигурације, типа *Разговарају о томе како да га исцлапају* итд. Међутим, битан недостатак овога поступка јесте да се на овај начин не открива стварна природа објекта управног глагола, а разлог је једноставан – корелатив је просентенцијална анафора. Корелативом се, дакле, реченични садржај само уобличава морфосинтаксичком јединицом – *Пиша за то; Чуо је за то; Размишља о томе* итд. – што омогућује чак и трајно испуштање зависне клаузе. Разуме се, онда када је контекстуално могуће значењем попунити садржај показне заменице.

Зато се чини да једини прави пут до неодређенога или неконкретизованог објекта води преко субјунктора, и то уз пуно уважавање логичко-семантичких односа у реченици, што нам даје могућност да формулишемо изворни смисао посматраних реченица:

- (24) Зна место њиховога одласка.
- (25) Разговарају о начину исплате.

- (26) Јавио му је име особе (која не треба да иде на посао).
 (27) Рекао је име особе (коју су повредили).
 (28) Размишља о времену поласка на посао.
 (29) Пита се за власника ових кола.

Примери (24)–(29), као значењски еквиваленти примера (14)–(19), изведени су тако што је, прво, задовољена рекција управног глагола и, друго, што позицију директног или индиректног објекта заузима именица исте категоријалне припадности као и зависни везник, тако да смо добили следеће парове: *куда – место, како – начин, када – време и чији – власник*. Међутим, упитне заменице *ко* и *кога* заменили смо синтагмама *име особе*, што је нужно у случајевима када лице у комуникативну радњу није укључено као непосредни комуникатор. Сличан поступак се мора применити и уз глагол *чуи*, нпр. *Чуо је име места/лица* итд.

Без обзира на то што треба очекивати да потпуна еквиваленција каткада изостаје, и уз неке пратеће лексичке модификације управо именички пандани упитних речи доказују да је улога тзв. зависноупитне клаузе врло блиска оној коју има односна клауза (в. PITNER, Bergman 2007: 98), опет због двосмерне везе њенога везника. Уп.:

- (30) Зна *ОДАКЛЕ СУ ДОШЛИ*.
 (31) Зна МЕСТО *ЊИХОВОГ ДОЛАСКА*.
 (32) Зна МЕСТО *ИЗ КОЈЕГ СУ ДОШЛИ*.

Све поменуте трансформације показатељ су значењске блискости реченичних структура под (30), (31) и (32), што даје поуздан основ да се закључи како:

- (а) упитна реч јесте субјунктор;
 (б) у зависној клаузи не постоји нулти везник;
 (в) прилошки субјунктор има двосмерну везу у сложеној реченици.

Штавише, ако неки од реченичних елемената у управној структури недостаје, онда је то свакако морфосинтаксички објекат, који је у форми корелатива могуће увести, што важи и за слободне односне *кад*-клаузе (KORDIĆ 1995: 248).

Иако смо претежно дискутовали о примерима синтаксичке синонимије, намера нам није била да угрозимо аутономност допунске клаузе, посебно не на рачун односне. Последњи екскурс нам је послужио да покажемо како је значењски интегритет упитних речи, посебно прилога, и у улози субјунктора очуван, што је уочљиво и на примеру једног посебног типа допунске *кад*-клаузе: *Мрзим КАД МЕ НЕКО ЛАЖЕ*. Како није реч о зависноупитним клаузама, сасвим условно ћемо их назвати ситуационовременским, између осталог и зато што обједињују најважнија

својства допунских и временских клауза – изражавају временски обележену ситуацију, о чему ће бити више речи у следећем поглављу.

3. СИТУАЦИОНОВРЕМЕНСКА КАД-КЛАУЗА

У претходном поглављу дискутовали смо о томе како упитни прилози као субјунктори имају значајан утицај на значењске односе у сложеној реченици типа *Не зна ГДЕ ЖИВЕ*, за шта одговорност лежи управо у категоријалном значењу зависног везника. Међутим, централно место у овом истраживању припада допунским клаузама уведеним упитним прилогом *кад(a)*, које носе једно битно обележје – немају зависноупитно значење: *Стрaшно је КАД ТЕ СВИ ЗАБОРАВЕ*. У србистици је тек успут укaзано на ову системску могућност (Алановић 2018: 135, 154) – или је пак феномен, објашњен на примеру субјекатских *када*-клауза, углавном уз копулативне предикате, сагледан и ван контекста комплементизације и чак ван контекста субординације (Антонић 2000: 31), што је стајалиште које ми овде нећемо следити – за разлику од русистике где је овом клаузалном типу посвећено више пажње, те утврђено да се клауза с везником *когда*, нпр. *Хорошо, КОГДА ВСЕ ДОМА*, уводи уз предикате са значењем субјективне оцене или емоционалног односа и реакције (Шведова 1980: 481; Кустова 2016: 178).

На појаву о којој је реч наилазимо у следећим реченицама у српском језику:

- (33) „Права гњаважа је кад ви момци разговарате док ја солирам“, рече Гивонс (ЧМ).
 (34) Доста нам је кад си ноћу скакао из постеље и бунцао као луд [...] (МУ).
 (35) Мрзео је кад му се каже да је морон (ЦС).
 (36) Била је срећна, волела је кад се природа одлучи да се разбесни (МЛ).
 (37) – Ах! (одмахујући главом) – неизвесно је кад ћу бити у стању да се вратим (ЦО).
 (38) Подсетићу с тим у вези да су могућа два сценарија увођења евра. Први је кад земља постане чланица ЕУ, а други је тзв. унилатерална доларизација, односно еуризација (П).
 (39) Мрзим *то* кад неко са великим богатством тражи некога са истим таквим (ЦОО).
 (40) Стрaшно је *то* кад карта неће, а верујте, несрећа је и кад иде сувише добро (ЈХ).

У примерима (33)–(40) допунска клауза је у вишу структуру укључена посредством субјунктора *кад(a)*, при чему се среће на различитим граматичким позицијама и у различитим моделима реченичних структура – активним, пасивним, персоналним, имперсоналним итд.

Попут других типова допунске клаузе, и ова се може појавити слободна и уз корелатив, као што је то случај у примерима (39) и (40). Управо

су корелативне допунске клаузе поуздан показатељ неадвербијалне употребе *кад*-клаузе у сложеним реченицама овога типа (ANTONIĆ 2000: 30). Слично претходнима, и уз тзв. слободне допунске клаузе у примерима (33)–(38) накнадно укључивање корелатива не одражава се на значењске односе у сложеној реченици – *ТО КАД*, *ТОГА КАД* итд.

Међутим, одмах ваља указати на проблем који се тиче хомонимичности ове допунске и временске *кад*-клаузе. Наиме, донекле спорном нашу класификацију чини евентуална могућност да се у неким примерима, нпр. (33)–(35), *кад*-клауза замени показним временским прилогом *ишода*, што треба да овери њену прилошку природу, при чему се добијају реченице *Права гњаважа је ишода*, *Досиша нам је ишода* и *Мрзео је ишода*, за које се мора рећи да су на ивици прихватљивости, а разлог је чисто логичко-семантичке природе – овим реченицама се не тражи податак о времену вршења радње (ANTONIĆ 2000: 30–31), тј. о временској локализацији (ANTONIĆ 2001: 88–89), већ појам који се квалификује као гњаважа, појам којег је коме доста или који је предмет мржње. Дакле, последње реченице не могу се поставити као реплике на питања *Када је иправа гњаважа?*, *Када вам је досиша?* и *Када је мрзео?*, јер се у њима у том случају мора или подразумевати или појавити податак о носиоцу квалификације – *Када вам је ТО иправа гњаважа?* – о узрочно-објекатском чиниоцу каквог доживљаја – *Када вам је досиша ТОГА?* – или о предмету мржње – *Када је мрзео ТО?* и сл. Као што видимо, управо поменути *кад*-клаузе нуде одговор на питања којима се тражи податак о носиоцу квалификације – *Ишша је иправа гњаважа?* – о узрочно-објекатском чиниоцу каквог доживљаја – *Чега вам је досиша?* – или о предмету мржње – *Ишша је мрзео?* итд.

Истини за вољу, није занемарљив број примера где су, у начелу, обе граматичке и значењске интерпретације *кад*-клаузе могуће, нпр.:

– Богами, крсно је кад се човек нађе међу пријатељима! (ЦО); Најбоље је кад само један човек вуче чамац (ЦЦ); Стид ме је кад помислим колико сам се дуго с тим мучио [...] (ЦОО); Чудно је кад кажеш да ниси био продуктиван (ЧМ); Дивно је кад их човек сам бере – то је једини начин да ужива у њима (ЦО); Добро је кад човек види овако нешто, Харијета (ЦО); Здравље је кад га конзумирате у сировом стању [...] (В); „Тешко је кад звезда упече“ – каже Љубинка (ПМ); Лепо је кад видите да деца у Крушевцу имају пешачке прелазе и семафоре (П); Проблем је кад вам околина отежава да радите посао како ваља (НИН); Друго је кад су ноншалантни, недисциплиновани [...] (П); Најбоље је кад се нови живот започиње на ‘ничииој земљи’ [...] (П); Још горе стање је кад је у питању деценијама дискриминисани и намерно потискивани српски народ у ЦГ (П); Драже им је кад их поклоне (П); Тешко је кад знаш да ниси крив [...] (П); Највећа радост је кад се свих осморо нађу заједно у кући (П); Опасно је кад се реформски популизам увече у озбиљне државне послове [...] (П).

Како се види, алтернативност интерпретација *кад*-клаузе није без утицаја на значењски интегритет целе реченице, што се најбоље види када предикат управне реченице конституише копулативни (именски) предикат, типа *највећа радоси је*. Наиме, допунска реализација *кад*-клаузе уз овај тип предиката обезбеђује реченици граматички субјекат као носиоца квалификације, нпр. *Када смо сви заједно највећа је радоси*, док временска реализација *кад*-клаузе претпоставља субјекат у форми именичке синтагме *највећа радоси*, нпр. *Највећа радоси је тада*, нарочито уз експлицитно присуство логичког субјекта, нпр. *Највећа радоси нам је тада*.

Међутим, ваља приметити да је двострука интерпретација ипак најчешћа када је управни предикат у форми копулативног прилошког предиката, нпр. *красно је, лепо је, дивно је, добро је, најбоље је, ојасно је* итд., који се и иначе појављује несметано и у персоналним и у имперсоналним реченицама – *Овде ми је лепо* и *Пушовати је лепо*, *Тамо је ојасно* и *Тамо пушовати је ојасно* итд.

И напослетку, да наведени типови предиката могу да вежу и допунску *кад*-клаузу, сваку сумњу отклањају одговарајуће корелативне конструкције, нпр.:

– Добро је *то* кад је човек тачан (ЈХ); Страшно је *то* кад дете одведу од родитеља и родитељског дома (ЦО); Знате, дивно је *то* кад на неком међународном аеродрому, рецимо у Сингапуру, листате престижне новине (П); *То* кад неко запосли рођака типично је домаћа прича [...] (П); Према његовим речима, није исто *то* кад професор има двадесет или кад има пет љака у групи и када може сваком да посвети довољно пажње (РТС); Друго је *то* кад су били млади, заљубљени и планирали будућност (П); Признаје да је слаб *на то* кад види да је неком стало до његовог дела [...] (П); Мој КОНКРЕТНИ ГРЕХ – гадно је *то* кад га не знаш (АИ); Агонија је *то* кад видиш како романтични frisson измиче ван дохвата [...] (МЕ).

Као што и наши примери илуструју, допунска *кад*-клауза је релативно честа уз прилошки и именски тип копулативног предиката, а више је изузетак када задовољава рекцију придева типа *слаб*, ограничавајући се на место атрибута. Осим тога, корелативне *кад*-клаузе комплементизују глаголе различитих значењских класа, прелазне и непрелазне те активне и пасивне, нпр.:

– Видиш, нас љути *то* кад кажу да смо са грофовске пустаре Ерем (П); Води многим проблемима, *то* кад ухватиш људе [...] (ГП); Осети се *то* кад новинар прича са неким реда ради (ИП); У тајности се држи и *то* кад би Коштуница могао да обезбеди наставак разговора [...] (П); Ах, шта бих дала за *то* кад барон не би добио натраг кобилу и кад би изгубио опкладе! (БП); Зар нема ничег тешког у *томе* кад један човек каже другоме да не мери значај својих речи (ЖВ); Не бежим од *тога* кад се каже да сам писац с биографијом [...] (П).

Треба додати да се у функцији корелатива, осим медијалне показне заменице *ѿо*, среће и дистална заменица *оно*, нарочито у неформалном говору, што се не одражава на дистрибутивна својства *кад*-клаузе, нпр.:

– Ово ми је заличило *НА ОНО* КАД СУ СВОЈЕВРЕМЕНО РУСИ ОДГОВАРАЛИ НА АМЕРИЧКЕ КРИТИКЕ ЗБОГ КРШЕЊА ЉУДСКИХ ПРАВА У ТОЈ ЗЕМЉИ [...] (П); Знате *ОНО* КАД ВАМ НЕПОУЗДАНИ ДУЖНИК КАЖЕ КАКО ЈЕ УПРАВО НАМЕРАВАО ДА ВАМ ВРАТИ НОВАЦ [...] (П); Знаш *ОНО* КАД СИ ЦРВЕН, ЦРВЕН ОД БЛАМА, А НИ НЕ ЗНАШ ТО ДЕТЕ (ПФМ); Писцу је то прилика да прикаже и *ОНО* КАД СЕ ДУХ ОБАСЈА И КАД СЕ УМ ЗАТАМНИ (П); У сну сам га питао је ли то сан, или *ОНО* КАД САМ БИО ГЛУМАЦ (ЖЛ); То је *ОНО* КАД, ПОСЛЕ МОЈЕ БЕСЕДЕ, У ПУНОЈ СУДНИЦИ, ПРЕДСЕДНИК СУДСКОГ ВЕЋА КАЖЕ: „Ваш штићеник је – слободан [...]“ (П); Све тече нормално, па и *ОНО* КАД ЈЕ ЦРНОГОРАЦ УЗМЕ У НАРУЧЈЕ И ИЗНЕСЕ УЗ СТЕПЕНИЦЕ ДО СТАНА (СБ); Лутање – то је *ОНО* КАД ИДЕШ БЕЗ ЦИЉА, ТАКО? (П).

Иако од интереса за позицију допунске клаузе у реченици, овде се нећемо детаљније задржавати на односу између корелатива и допунске клаузе, али ћемо се ограничити на констатацији да две различите граматичке јединице, какве су управо корелатив и зависна клауза, не могу имати исту реченичну функцију, осим ако је не деле, при чему се деоба односи на првостепеност корелатива и другостепеност клаузе (PITNER, Berman 2007: 132). Практично говорећи, зависна клауза уз корелатив је синтагматска структура која заузима позицију – атрибута.

3.1. Како смо отклонили евентуалне недоумице о допунском карактеру овог типа *кад*-клаузе, у наставку ћемо се осврнути на њена граматичка и значењска својства.

Кад-клауза је доследно уведена везником *кад(а)* у служби субјунктора, а у управној реченици остварује различите граматичке функције, што углавном зависи од типа предиката и његове граматичке форме.

Кад-клауза може бити у служби:

(а) граматичког субјекта уз копулативне предикате, именске и прилошке (ANTONIĆ 2000: 30), где позицију предикативне допуне, уз понеки изузетак, најчешће заузимају именице и њихове синтагме типа *врхунац*, *грешка*, *мука*, *највеће њризнање*, *највећа награда*, *несрећа*, *ѿособно задовољство*, *ѿимер*, *ѿун ѿгодак*, *чар* и сл., а затим и прилози попут *добро*, *леѿо*, *најгоре*, *неѿријаѿно*, *узбудљиво* итд., нпр.:

– Узбудљиво је кад ти узврати поглед (ЧМ); „Тако је“, одговори Пококуранте, „лепо је кад се пише оно што се мисли: то је човекова повластица“ (ВК); Најгоре је кад се човеку увуче под кожу, изнутра – рекла је вила Језеркиња (МС); Ал? ја знам ко би могао да нам каже како је кад имаш само једно око (НГ); Непријатно је кад човек мора да их носи (ЦОО); Добро је кад човек има срећу (ЕХ); Лепо је кад ти неко прича о свом улаку (ЦС); Мука је кад се пролепша време, па кад почнеш да отвараш београдске баште [...] (ЖЛ); Чар

овог нашег посла је КАД МОЖЕТЕ НЕМОЋНОГ ЧОВЕКА ДА ВРАТИТЕ САМОМ СЕБИ (В); Врхунац је КАД КОМЕНТАТОРИ УЗМУ СЕБИ ЗА ПРАВО ДА СУДЕ УТАКМИЦЕ НЕУМЕСНИМ КРИТИКАМА ИЛИ ДОСУЂИВАЊЕМ ПРЕКРШАЈА [...] (П); Највеће признање једном спортисти је КАД ГА ЉУДИ ЦЕНЕ [...] (П); Паметно потрошити је врлина. Али, несрећа је КАД СИРОМАШНИ ТРОШЕ УЛУДО (П); [...] грешка је КАД СЕ УОПШТЕ НЕ ИНВЕСТИРА [...] (П); Посебно задовољство је КАД НА СПАСОВДАН, НАШУ СЕОСКУ СЛАВУ, ДОЂУ ГОСТИ (П); Највећа награда коју добијем је КАД ИЗАЂЕМ БИЛО ГДЕ НА УЛИЦУ, А ЉУДИ МЕ ВРЛО БЛАГОНАКЛОНО ДОЧЕКАЈУ (НИН); Све се ту крчка и бућка, а пишево је КАД ЋЕ ДОДАТИ ПРАВИ ЗАЧИН У ПРАВО ВРЕМЕ (П); Али, пун погодак је КАД СЕ ПОЈАВИ ДОМАЋЕ КЊИЖЕВНО ДЕЛО КОЈЕ ЧИТАОЦУ ОМОГУЋАВА ВРХУНСКИ ПРИПОВЕДАЧКИ ДОЖИВЉАЈ [...] (МВ); Пример за то је КАДА НА СЛАВАМА ГОСТИ ПАРАЛЕЛНО ЗА ВРЕМЕ РУЧКА ВОДЕ И ПО ТРИ РАЗГОВОРА ПА СЕ МЕЂУСОБНО НАДЈАЧАВАЈУ (П).

(б) граматичког субјекта уз безличне форме неких глаголских предиката (ANTONIĆ 2000: 30)², углавном афективних типа *расџужити*, *зачуди* и сл., нпр.:

– Растужило нас је КАД СМО МЕЂУ ГОМИЛОМ ПАПИРА ПРОНАШЛИ И ЈЕДАН ПРОГЛАС ИЗ ДРУГОГ СВЕТСКОГ РАТА [...] (П); Зачудило ме је КАД ЈЕ ДАНАС ОТВОРИО СВОЈЕ КАРТЕ (МШ).

(в) објекта, углавном директног, најчешће уз глаголе емоционалног садржаја, типа *воле*ти, *мрзе*ти и сл., нпр.:

– Волео је КАД МУ МЕСАЛИНА НИЈЕ КОД КУЋЕ (ДН); Волео је КАД ЈЕ УГЛЕДА СА САНИТЕТСКИМ ПРИБОРОМ И КАД ПРИЛАЗИ РАЂЕНИЦИМА ДА ИХ ПРЕВИЈА (СБ); Волео је КАД ЧУЈЕ ДА МОНАХИЊА ЛЕПО ЧИТА МОЛИТВУ ИЛИ ПСАЛМ, КАД ЛЕПО ПРИЧА (П); Волео је КАД СУ ВОЈНИЦИ У МАРШУ ПЕВАЛИ (ЈХ); Мрзео је КАД ГА ПИТАШ ТАКВЕ СТВАРИ (ЦС).

(г) предикатива, разуме се, уз копулативни глагол *јесам/би*ти, када се клаузалним садржајем субјекатски појам превасходно дефинише опримеравањем, тј. довођењем у везу са неком конкретном, искуствено потврђеном ситуацијом, при чему су на месту субјекта реализоване апстрактне именице попут *бес*, *благодет*и, *демократи*ја, *изненађе*ње, *јунаш*тво, *љубав*, *неслобода*, *малер*, *сиромаш*тво, *срећа*, *и*туризам итд., или пак медијална показна заменица *и*то, нпр.:

– И јасно је: срећа је КАД НЕМА ВИШЕ НИКАКВИХ ЖЕЉА, НЕМА НИЈЕДНЕ [...] (ЈЗ); Љубав је КАД СОКО ЛЕТИ ИЗНАД ТВОЈИХ ПЕШЧАНИХ ПРОСТРАНСТАВА (ПК); Малер

² Иако се у датој реченици зависном падежном формом уводи носилац стања или расположења, тзв. псеудоагенс (ANTONIĆ 2000: 32), сматрамо да дате структуре не треба посматрати ван контекста дијатезе, и то оне каузативне, будући да се уз глаголе типа *расџужити* формом акузатива, дакле директним објектом, уводи податак о објекту каузације, који је тек у последичној ситуацији носилац осећања. Ова двострука улога учесника ситуације, исказаног објекатском формом, не мења се ни у примерима са клаузалним субјектом.

је *кад* су олимпијаде и велики спортски преноси с оне стране планете (П); Сиромаштво је *кад* се поседује или ништа, или тек мало (ФБ); Неслобода је *кад* се овде неко исплаче, па му после буде још теже (ЖЛ); Туга је *кад* се неко сели (ПКД); Демократија је *кад* ниси затворен зато што си отворен (ПКД); Благодет је *кад* учени странац пише историју малог народа (ПКД); Туризам је *кад* странци троше свој новац разгледајући манастире у Србији [...] (П); Јер, суфицит је *кад* се новац стави у страну, а ми имамо расходе и изнад и испод црте (П); Љубав је *кад* се неко воли и *кад* дели играчке и све што има (НИН); Љубав није *кад* си себичан (НИН); Бес је *кад* сам љута на своју сестру (НИН); Страх је *кад* се плашим (НИН); Сексизам је *кад* новинар угледног дневног листа описује чланице женске владе као лепе, дотеране и намирисане (П); Премија је *кад* неко из овог нашег сивила успе да оде до Србије – каже Сања Стевановић (П); Јунаштво је *кад* браниш себе од других (П); Чојство је *кад* браниш друге од себе (П); Изненађење је *кад* за доручак добијете јело које је припремљено од само једног нојевог јајета [...] (П); Шта је то експлицитна категоризација? То је *кад* се уз један појам наведе и његов виши појам (ЈД); То је *кад* рецимо моје дете упише факултет на коме ја предајем, па онда код мене полаже испит (П); То је *кад* добро не говорите језик, а они вас увек охрабрују (П).

Не можемо се отети утиску да последњи примери, барем они са именичким субјектом, допуштају и другачију интерпретацију, и то ону где би *кад*-клауза вршила управо службу граматичког субјекта, нпр. *Бес је кад сам љута на своју сестру*. Ипак, сматрамо да за оно прво решење има више оправдања. Како је немогуће занемарити значењске односе у реченици, предикативном клаузом се дефинише или одређује појмовни садржај субјекта. Дакле, реч је о каквим апстрактним појавама чије појмовно разрешење или тумачење лежи у садржају *кад*-клаузе. У супротном сценарију, каква ситуациона околност би захтевала своје појмовно разрешење, тачније категоризацију – *Кад сам љуџа на своју сестру, е њо је бес*. И коначно, на самом крају претходног пасуса са примерима дате су реченице са заменичким субјектом у служби анафоре, нпр. *Шта је то експлицитна категоризација? То је када се уз један појам наведе и његов виши појам*. Управо последњи пример ситуира *кад*-клаузу у шири контекст, у границе текста, из којег јасно произилази да зависна клауза није реченична тема, тј. да не може бити узета као граматички субјекат.

3.2. Постоји још један важан детаљ који открива улогу *кад*-клаузе у реченичном контексту, а то је неререференцијална употреба њеног глаголског облика. Уз сасвим спорадичне изузетке, у *кад*-клаузи се појављује неререференцијални презент (Танасић 1996: 52–53; Антонић 2000: 32), а разлог за то је потреба да се лична или колективна искуства уопште и представе као какве општеважеће норме. Управо способност уопштавања омогућује да се *кад*-клауза равноправно појави и на месту субјекта и на

месту предикатива у копулативним конструкцијама, јер између ових двеју синтаксичких јединица постоји двосмерна значењска веза.

Нешто је пак другачија ситуација у случају субјекатске *кад*-клаузе уз глаголе *расијужии* и *зачудии*, која може садржати и референцијално употребљен глаголски облик, углавном перфекат (ТАНАСИЋ 2005: 395). С обзиром на то да субјекат уз наведене глаголе даје податак о узрочном чиниоцу управне радње, у обема клаузама су могућа и претеритална времена, нпр. *Зачудило ме је КАД СУ ПОЗВОНИЛИ НА ВРАТА* ИТД.

3.3. На самом крају важно је дати и напомену о значењским ресурсима допунске *кад*-клаузе, који јој, нема сумње, обезбеђују аутономност у систему допунских конструкција, а у исто време је измештају из система временских клауза.

У другом поглављу смо се детаљније осврнули на значењске одnose унутар реченице с допунском клаузом уведеном субјункторима упитног типа, какав је управо *кад(a)*, утврдивши да овај тип везника обезбеђује тешње значењско повезивање садржаја управне и зависне структуре, и то дељењем заједничке семантичке компоненте, интегрисане једном имплицитно а други пут експлицитно – *Не знам где живи* [← Не знам за место на/у којем живи]. Међутим, у односу на зависноупитне овај тип *кад*-клаузе показује значајне разлике, и граматички и семантички, које бисмо сасвим условно могли повезати с двема говорним стратегијама – конкретним и начелним саопштавањем о каквом стању ствари. За расветљавање остварених значењских веза у овако структурираној сложеној реченици послужиће нам два теста – увођење номиналног антецедента одговарајуће категоријалне семантике те провера заменљивости допунске клаузе другом зависноупитном. У те сврхе упоредимо следећа три примера:

(41) Памтим КАД ЈЕ ДОШАО.

(42) Мрзим КАД МЕ СВАШТА ПИТАЈУ.

(43) *Мрзим КАД ЈЕ ДОШАО.

Реченица (41) на место антецедента допушта увођење именица попут *дан*, које у том случају преузимају службу директног објекта и захваљујући којима *кад*-клауза постаје њихов атрибут. Веза између именице *дан* и сада односне *кад*-клаузе јесте однос између опште категоријационе одредбе и њенога експликатора, чија је функција попуњавање конкретним садржајем, где се конкретизација заснива на временској одређености или познатости зависном клаузом означене ситуације – *Памћим дан КАД ЈЕ ДОШАО* → *Памћим ТАЈ дан*. Осим тога, уз управни глагол *памћии* могу се увести и друге зависноупитне клаузе – *Памћим где смо се упознали/зашто је дошао/како смо се дружили* ИТД., које подлежу истом виду трансформације, што значи да се ова когнитивна радња

може усмерити и на место, и на начин, и на количину и сл. као на објекат мисаоне обраде.

С друге стране, и пример (42) донекле подлеже овој врсти грама-тичке трансформације, мада је тада као антецедент далеко подеснија именица типа *ситуација*, што сугерише да у средишту афективне обраде није конкретан временски оквир већ нека временски обележена ситуација, као што је то случај и у примеру (44) с глаголом *волећи*:

(44) Ја лично волим *СИТУАЦИЈУ* КАД ПИСАЦ НИЈЕ ПРИХВАЋЕН и стога ни за сопственоу прихваћеност не чиним ништа (ДК).

Из тог разлога су у примеру (42) практично искључене клаузе с другим упитним речима као субјункторима – **Мрзим ГДЕ ЖИВИ/КОЛИКО СЕ ВОЛЕ/КАКО ЈЕ ТО УРАДИО* итд., што сугерише да није реч о зависноупитном типу ове хипотаксичке јединице. Да глаголи *јамити* и *мрзети* нису слободни алтернанти, доказује и пример (43), чију грама-тичност оверава тек присуство именичког антецедента типа *дан*, нпр. *Мрзим дан КАД ЈЕ ДОШАО*.

На основу претходнога закључујемо да предмет афективне обраде могу подједнако бити и конкретни временски оквири, као у (41) и (45), или пак временски обележене ситуације, као у (42) и (46), што оставља реперкусија и на грама-тичку позицију *кад*-клаузе: у (45) у питању је од-носна, а у (46) допунска. Нпр.:

(45) Мрзим *ДАН* КАД СВИ ДОЛАЗЕ.

(46) Мрзим *ТО* КАД СВИ ДОЛАЗЕ.

Коначно, крунски доказ да се у (41) и (42) ради о двама различитим подтиповима допунских клауза обезбедиће тест анафоризације – увођење просентенцијализаторске катафоре *ио* слободно је у примеру (48), али не и у примеру (47), а разлог је чисто логичко-семантичке при-роде: у (47) потребан је објекат који означава конкретан временски ок-вир, нпр. (*ио*) *вече* и сл.

(47) *Памтим *ТО* КАД ЈЕ ДОШАО/Памтим (*ТО*) *ВЕЧЕ* КАД ЈЕ ДОШАО.

(48) Мрзим *ТО* КАД МЕ СВАШТА ПИТАЈУ.

Примери (42), (44), (46) те (48), сваки на свој начин, потврђују нашу почетну хипотезу да је предмет афективне или когнитивне обраде вре-менски обележена – ситуација, те да клауза с везником *кад(а)* не спада међу зависноупитне.

Последње, наравно, и те како има везе са референцијалном и неререференцијалном употребом глаголских облика, што је више него упадљиво у случајевима субјекатске и предикативне реализације *кад*-клаузе.

(49) Срећа је кад нема никаквих жеља.

(50) Растужи ме кад деца просе.

(51) Чар овога посла је када можете човеку да помогнете.

У примерима (49)–(51) у зависној *кад*-клаузи износи се у тренутку говорења неактуелна ситуација, што је одлика и временске клаузе с невршеним глаголима. Штавише, глаголски облици у допунској *кад*-клаузи, као по правилу, не односе се ни на једну конкретну радњу, тако да су у неререференцијалној, хабитуалној употреби. Ова клауза углавном служи за изношење каквих општих констатација, на темељу неких конкретних ситуационих околности, у којој се јављају глаголи оба вида, најчешће у свевременском презенту.

Ова значењска специфичност *кад*-клаузе има непосредних последица на обликовање смисла сложене реченице у целини. Наиме, радња управне реченице, или у њој изнета оцена, односи се на ситуацију која је означена *кад*-клаузом и, што је занимљиво, чије појављивање у времену, укључујући ту и учесталост, није прецизно одређено. Зато нам се чини да има основа ове допунске *кад*-клаузе, управо због њихове двоструке природе, значењски одредити као ситуационовременске: означавају ситуацију обележену временском неодређеношћу, захваљујући чему су у систему смештене у појасу преклапања допунских и временских. Иако не треба порицати оправданост првог утиска да термин није сасвим подесан, мишљења смо да је могуће, а можда и потребно, указати на, истина танку али важну, разлику у односу на зависноупитне *кад*-клаузе. У том смислу је изабрано терминолошко решење у другом плану. А у прилог потреби семантичке диференцијације различитих допунских *кад*-клауза иде и следећи тест. Ако упоредимо реченице *Знам када ће доћи* и *Мрзим кад ме сви гледају*, уочљиво је да се зависноупитном клаузом објашњава шта је садржај знања, тј. о каквом је податку реч – нпр. *Знам тај податак*. С друге стране, ситуационовременска клауза не означава садржај каквог знања, тј. податак о времену извршења неке радње, чак и када је уводи глагол *знаћи*: *Знам кад ме сви гледају* ≠ *Знам тај податак*. Стога је најподеснија лексичка замена за ситуационовременску *кад*-клаузу именица *ситуација*, нпр. *Мрзим ту ситуацију* или *Знам/прекознајем ту ситуацију* итд. Оно што открива блискост ова два семантичка типа допунске клаузе јесте присуство детерминатора уз лексичке супституенте *јодаћак* и *ситуација*, и то у облику показне заменице: *тај јодаћак* и *та ситуација*. Али улога ових детерминатора није идентична, што доказују њихови синтагматски алтернанти: именица *јодаћак* се повезује са изразом који означава одређену тему, уп. *јодаћак о доласку*, док се садржај именице *ситуација* мора временски ограничити, што се може изразити и односном клаузом: *Мрзим ситуацију кад/у којој/током које ме сви гледају* итд.

Имајући све ово у виду, логичко-значењски односи унутар сложене реченице могу се приказати на један од двају начина, у зависности од типа управног предиката:

X' у времену T' јесте Y'

X' у времену T' чини/покреће P'

А да зависна клауза не испуњава услов да буде временска одредба управног глагола, на то указује и могућност номинализације њенога садржаја (ANTONIĆ 2000: 31), нпр.:

(52) Срећа је непостојање жеља.

(53) Растужи ме прошење деце.

(54) Чар овога посла је могућност помагања човеку.

Приметно је, међутим, да је у номинализованим изразима укинута неодређена или неконкретизирана временска компонента, која ограничава наступање или трајање ситуације допунске конструкције, а преко ње компензаторно и оне управне. У номинализованим изразима (52)–(54) недостаје податак о повременом појављивању у времену, за разлику од следећих примера: *Жеље њонекад не њосиоје и њо су њренуци среће*, *Деца њонекад њросе и њо су њренуци њиуге*, и *Може се њонекад човеку њомоћи и њо чини чар овога њосла*; у којима смо заменицом *њо* у служби анафоре садржај прве реченице интегрисали у садржај оне друге, што опет доказује тип граматичког односа унутар сложене реченице, као и значењски потенцијал субјунктора *кад(a)*.

4. ЗАКЉУЧАК

Централно место у овом истраживању заузима посебан тип допунске клаузе уведене везником *кад(a)* – ситуационовременска.

У централном делу рада смо скренули пажњу на то да упитни прилози као субјунктори припадају пропозицијској структури зависне клаузе, али да у исто време функционишу и као анафоре, идентификујући имплицитни семантички садржај који је саставни део управне структуре. Имплицитна семантичка компонента управне структуре и одговарајућа експлицитна у зависној клаузи, чији је експонент сам субординатор, испољавају исту категоријалну припадност, нпр. *месњо – где, време – кад, начин – како* итд. Поменута правилност системска је одлика зависноупитних клауза: *Размишљаам како да му помогнем – Размишљаам о начину како да му помогнем*.

Ситуационовременске допунске клаузе, с друге стране, не обезбеђују овај вид семантичког повезивања управне и зависне клаузе, што потврђује да се управна радња не односи на одређени временски оквир већ на временски обележену ситуацију. Зато се без већих сметњи

као антецедент и може увести именица *ситуација*: *Сиромаштво је ситуација* КАД СЕ НЕ ПОСЕДУЈЕ НИШТА; просентенцијализатор *ио*: *Сиромаштво је* ТО КАД СЕ НЕ ПОСЕДУЈЕ НИШТА; или пак њихова комбинација, када и *кад*-клауза изостаје: *ТА СИТУАЦИЈА је/означава сиромаштво* итд. Из истог разлога, значењски интегритет реченице *Мрзим КАД МЕ СВИ ГЛЕДАЈУ* не допушта замену *кад*-клаузе временским прилогом, нпр. **Мрзим иада*, али подједнако не предвиђа ни имплицитно присуство антецедента типа *време*, нпр. **Мрзим време* КАД МЕ СВИ ГЛЕДАЈУ.

Све поменуте граматичке и значењске одлике обезбеђују аутономност допунским *кад*-клаузама у хипотаксичком систему, али и подсећају да су управо везници неретко регулатори значењских и смисаоних веза унутар сложене реченице, нпр.: *Лейо је што су дошли сви*; *Било би лейо да су сви дошли*; *Лейо је кад дођу сви*. Тако у последњим примерима, уз исту управну структуру зависни везник означава фактивност, контрафактивност или пак хабитуаланост означене ситуације, односно њену временску обележеност, и то у смислу повременог појављивања.

С друге стране, када је пак реч о временској обележености зависном клаузом означене ситуације, то углавном омогућује неререференцијално или хабитуално употребљени глаголски облик, најчешће презент, указујући на неспецификовани тренутак наступања радње.

Цитирана литература

- АЛАНОВИЋ, Миливој. „О ‘изричности’ допунских реченица“. У: Јасмина Дражић, Исидора Бјелаковић и Дејан Средојевић (ур.). *Теме језикословне у србистички кроз синхронију и дијахронију*. Нови Сад: Филозофски факултет, 2016: стр. 401–429.
- [ALANOVIĆ, Milivoj. „O ‘izričnosti’ dopunskih rečenica“. U: Jasmina Dražić, Isidora Bjelaković i Dejan Sredojević (ur.). *Teme jezikoslovne u srbistici kroz sinhroniju i dijahroniju*. Novi Sad: Filozofski fakultet, 2016: str. 401–429]
- АЛАНОВИЋ, Миливој. „Значења граматичког субјекта“. *Научни састанак слависта у Вукове дане* 48/1 (2019): стр. 41–51.
- [ALANOVIĆ, Milivoj. „Značenja gramatičkog subjekta“. *Naučni sastanak slavista u Vukove dane* 48/1 (2019): str. 41–51]
- АЛАНОВИЋ, Миливој. „Реченице са допунском клаузом“. У: П. Пипер и др. *Синтакса сложене реченице у савременом српском језику*. Нови Сад – Београд: Матица српска – Институт за српски језик САНУ, 2018: стр. 91–197.
- [ALANOVIĆ, Milivoj. „Rečenice sa dopunskom klauzom“. U: P. Piper i dr. *Sintaksa složene rečenice u savremenom srpskom jeziku*. Novi Sad – Beograd: Matica srpska – Institut za srpski jezik SANU, 2018: str. 91–197]
- АНТОНИЋ, Ивана. „Клауза с нултим везником“. У: Срето Танасић (ур.). *Граматишка и лексика у словенским језицима*. Нови Сад – Београд: Матица српска – Институт за српски језик САНУ, 2011: стр. 265–276.

- [ANTONIĆ, Ivana. „Klauza s nultim veznikom“. U: Sreto Tanasić (ur.). *Gramatika i leksika u slovenskim jezicima*. Novi Sad – Beograd: Matica srpska – Institut za srpski jezik SANU, 2011: str. 265–276]
- ИВИЋ, Милка. „О употреби глаголских времена у зависној реченици: презент у реченици с везником да“. *Зборник Мајџице српске за филологију и лингвистичку* XIII/1 (1970): стр. 43–54.
- [Ivić, Milka. „O upotrebi glagolskih vremena u zavisnoj rečenici: prezent u rečenici s veznikom da“. *Zbornik Matice srpske za filologiju i lingvistiku* XIII/1 (1970): str. 43–54]
- ИВИЋ, Милка. „О објекатској допуни глагола комуникативних и интелектуалних радњи“. *Зборник за језик и књижевност* I (1972): стр. 27–32.
- [Ivić, Milka. „O objekatskoj dopuni glagola komunikativnih i intelektualnih radnji“. *Zbornik za jezik i književnost* I (1972): str. 27–32]
- КУСТОВА, Г. И. *Синтаксис современного русского языка*. Москва: Флинта – Наука, 2016.
- [Kustova, G. I. *Sintaksis modernog ruskog jezika*. Moskva: Flinta – Nauka, 2016]
- МРАЗОВИЋ, Павица. „Зависне реченице у немачком и српскохрватском језику – са позиција теорије граматике зависности“. *Научни сасијанак слависта у Вукове дане* 15/1 (1985): стр. 203–216.
- [MRAZOVIĆ, Pavica. „Zavisne rečenice u nemačkom i srpskohrvatskom jeziku – sa pozicija teorije gramatike zavisnosti“. *Naučni sastanak slavista u Vukove dane* 15/1 (1985): str. 203–216]
- ПЕТРОВИЋ, Владислава. „Прилог класификацији допунских конструкција у српскохрватском језику“. *Зборник Мајџице српске за филологију и лингвистичку* XXXV/2 (1992): стр. 115–132.
- [PETROVIĆ, Vladislava. „Prilog klasifikaciji dopunskih konstrukcija u srpskohrvatskom jeziku“. *Zbornik Matice srpske za filologiju i lingvistiku* XXXV/2 (1992): str. 115–132]
- ПЕТРОВИЋ, Владислава. „О двофункционалним реченицама уз глагол перцепције“. *Годишњак Филозофског факултета у Новом Саду* XXIII (1995): стр. 53–59.
- [PETROVIĆ, Vladislava. „O dvofunkcionalnim rečenicama uz glagol percepcije“. *Godišnjak Filozofskog fakulteta u Novom Sadu* XXIII (1995): str. 53–59]
- ПЕТРОВИЋ, Владислава. „Два вида сложеног синтаксичког односа: експликација и дескрипција“. *Зборник Мајџице српске за филологију и лингвистичку* XLII (1999): стр. 141–148.
- [PETROVIĆ, Vladislava. „Dva vida složenog sintaksičkog odnosa: eksplikacija i deskripcija“. *Zbornik Matice srpske za filologiju i lingvistiku* XLII (1999): str. 141–148]
- ПИПЕР, Предраг, Иван Клајн. *Нормативна граматица српског језика*. Нови Сад: Матица српска, 2013.
- [PIPER, Predrag, Ivan Klajn. *Normativna gramatika srpskog jezika*. Novi Sad: Matica srpska, 2013]
- РУЖИЋ, Владислава. „Допунске реченице у савременом српском језику“. *Зборник Мајџице српске за филологију и лингвистичку* XLIX/1 (2006а): стр. 123–217.
- [RUŽIĆ, Vladislava. „Dopunske rečenice u savremenom srpskom jeziku“. *Zbornik Matice srpske za filologiju i lingvistiku* XLIX/1 (2006a): str. 123–217]
- РУЖИЋ, Владислава. „Допунске реченице у савременом српском језику“. *Зборник Мајџице српске за филологију и лингвистичку* XLIX/2 (2006б): стр. 103–266.
- [RUŽIĆ, Vladislava. „Dopunske rečenice u savremenom srpskom jeziku“. *Zbornik Matice srpske za filologiju i lingvistiku* XLIX/2 (2006b): str. 103–266]

- РУЖИЋ, Владислава. „Допунска клауза у систему зависних реченица“. *Зборник Мајџице српске за славистику* 71–72 (2007): стр. 329–343.
- [RUŽIĆ, Vladislava. „Dopunska klauza u sistemu zavisnih rečenica“. *Zbornik Matice srpske za slavistiku* 71–72 (2007): str. 329–343]
- СТАНОЈЧИЋ, Живојин, Љубомир Поповић. *Грамајџика српског језика за гимназије и средње школе*. Београд: Завод за уџбенике, 2014.
- [STANOJČIĆ, Živojin, Ljubomir Popović. *Gramatika srpskog jezika za gimnazije i srednje škole*. Beograd: Zavod za udžbenike, 2014]
- СТЕВАНОВИЋ, Михаило. *Савремени српскохрватски језик II*. Београд: Научна књига, 1979.
- [STEVANOVIĆ, Mihailo. *Savremeni srpskohrvatski jezik II*. Beograd: Naučna knjiga, 1979]
- ТАНАСИЋ, Сreto. *Презентиј у савременом српском језику*. Београд: Институт за српски језик САНУ, 1996.
- [TANASIĆ, Sreto. *Prezent u savremenom srpskom jeziku*. Beograd: Institut za srpski jezik SANU, 1996]
- ТАНАСИЋ, Сreto. „Синтакса глагола“. У: Предраг Пипер и др. *Синтакса савременог српског језика. Просја реченица*. Београд – Нови Сад: Институт за српски језик САНУ – Београдска књига – Матица српска, 2005: стр. 345–476.
- [TANASIĆ, Sreto. „Sintaksa glagola“. U: Predrag Piper i dr. *Sintaksa savremenoga srpskoga jezika. Prosta rečenica*. Beograd – Novi Sad: Institut za srpski jezik SANU – Beogradska knjiga – Matica srpska, 2005: str. 345–476]
- ШВЕДОВА, Н. Ю. (гл. ред.). *Русская грамматика. Том 2: синтаксис*. Москва: Наука, 1980.
- [ŠVEDOVA, N. Ū. (gl. red.). *Ruskaâ grammatika. Tom 2: sintaksis*. Moskva: Nauka, 1980]
- *
- АНТОНИЋ, Ivana. „О још једном типу клаузе с везником *kada*“. *Зборник Мајџице српске за филологију и лингвистику* XLIII (2000): стр. 27–33.
- АНТОНИЋ, Ivana. *Vremenska rečenica*. Sremski Karlovci – Novi Sad: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića, 2001.
- БОЕТШЕР, Wolfgang. *Grammatik verstehen. Band 3: Komplexer Satz*. Tübingen: Max Niemeyer Verlag, 2009.
- ИВИЋ, Milka. „Problematica srpskohrvatskog infinitiva“. *Зборник Мајџице српске за филологију и лингвистику* XV/2 (1972): стр. 115–138.
- КОРДИЋ, Snježana. *Relativna rečenica*. Zagreb: Hrvatsko filološko društvo, 1995.
- МРАЗОВИЋ, Pavica. *Gramatika srpskog jezika za strance*. Novi Sad – Sremski Karlovci: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića, 2009.
- ПИТНЕР, Karin, Judith Berman. *Deutsche Syntax*. Tübingen: GNV, 2007.
- ПОРОВОЋ, Ljubomir. „Slobodne izrične rečenice“. *Јужнословенски филолог* XXXIX (1983): стр. 59–83.
- ПРАНЈКОВИЋ, Ivo. „Glagoli govorenja i njihove dopune“. *Зборник Мајџице српске за славистику* 71–72 (2007): стр. 133–141.
- СИЛИЋ, Josip, Ivo Pranjković. *Gramatika hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta*. Zagreb: Školska knjiga, 2007.

Миливой Аланович
 Университет в Нови-Саде
 Филозофски факултет
 Кафедра сербског језика и лингвистике

ОДИН ТИП ПРИДАТОЧНОГО *KAD*-ПРЕДЛОЖЕНИЯ

Резюме

Настоящее исследование было предпринято с целью указать на один специфический семантический и формальный тип придаточного *kad*-предложения, который автор статьи называет ситуационно-временным, поскольку данный тип предложения объединяет в себе некоторые свойства дополнительных и временных предложений. Речь идет о тех структурах, введенных с помощью subordinатора *kad(a)*, не являющихся подчинительными вопросительными предложениями, что подтверждается невозможностью их замены предложениями, содержащими другие вопросительные слова. Придаточный характер анализируемого *kad*-предложения подчеркивает присутствие коррелятива *то* в определенной парадигматической форме, который можно беспрепятственно использовать и в некоррелятивных реализациях предложений рассматриваемого типа.

Хотя в статье упоминаются отношения между подчинительно-вопросительными и ситуационно-временными предложениями с союзом *kada*, центральное место в работе принадлежит формальным и семантическим признакам данного типа придаточного предложения.

Ключевые слова: придаточное предложение, подчинительно-вопросительное предложение, ситуационно-временное *kad*-предложение.

Milivoj Alanović
 Universität Novi Sad
 Philosophische Fakultät
 Lehrstuhl für serbische Sprache und Sprachwissenschaft

ERGÄNZUNGSSATZ MIT SUBJUNKTOR *KAD(A)*

Zusammenfassung

Diese Forschung wurde mit dem Ziel durchgeführt, einen spezifischen semantischen und formalen Typ von Ergänzungssätzen aufzuzeigen. Es handelt sich dabei um Strukturen, die vom Subordinator *kad(a)* eingeführt werden, die aber nicht die Rolle von indirekten Fragesätzen haben, was die Unmöglichkeit solche Sätze durch andere Fragesätze umzutauschen bestätigt. Der Ergänzungs-Charakter der *kad*-Klausel wird durch das Vorhandensein von Korrelaten betont, wobei die *kad*-Klauseln auch in ihren nichtkorrelativen Realisierungen im Satz ungehindert eingeführt werden können. Obwohl dieser Beitrag einen Überblick über die Beziehungen zwischen *kad*-Fragesätzen

und *kad*-Sätzen mit nichtinterrogativen Bedeutung schildert, nehmen die formalen und bedeutungs Merkmale dieser Art von Ergänzungssatz den zentralen Platz ein.

Schlüsselwörter: Ergänzungssatz, Fragesatz, *kad*-Satz.

**АКАДЕМИК ПРЕДРАГ ПИПЕР
(1950–2021)**

Девог септембра 2021. године напустио нас је Предраг Пипер, академик САНУ и МАНУ, универзитетски професор, уважени србиста и слависта, члан уређивачког одбора и дугогодишњи уредник *Јужнословенског филолога*.¹

Академик Предраг Пипер рођен је 1950. године у Београду.² Студирао је руски језик и књижевност на Филозофском факултету у Новом Саду, а упоредо је био студент и Одсека за српски језик. Дипломирао је на русистици 1973. године. Докторирао је на истом факултету 1981. године. Тема његове докторске дисертације гласи „Заменички прилози у руском, пољском и српскохрватском језику“.

На Филозофском факултету Универзитета у Новом Саду запослио се 1974. године као асистент, затим је 1983. изабран за доцента, а на Филолошком факултету Универзитета у Београду изабран је за ванредног професора (1989. године), а 1991. за редовног професора. Године 2020, на предлог Катедре за славистику Филолошког факултета УБ, изабран је за професора емеритуса.

Бавио се проучавањем граматичке структуре и лексичке семантике у српском, руском, пољском, словеначком, македонском, чешком, лужичкосрпском и другим словенским језицима, питањима опште лингвистике, историје словенске филологије и другим славистичким и лингвистичким питањима.

Предавао је на универзитетима у Москви, Петрограду, Вороњежу и Иванову, Задру, Сеулу, Сапору, Нишу, Љубљани, Скопљу. Учествовао је на међународним славистичким конгресима у Загребу (1977), Софији (1988), Будимпешти (1986), Москви (1990), Љубљани (2003), Минску

¹ Део овог текста прочитан је на комеморативном скупу посвећеном академику Предрагу Пиперу, одржаном 10. XI 2021. у САНУ.

² Биографске податке о академику П. Пиперу преузели смо са званичне странице Филолошког факултета Универзитета у Београду и из *Предлога за избор академика Предрага Пипера за професора емеритуса Филолошког факултета УБ*.

(2013) као и на многим другим југословенским и иностраним научним скуповима. Као председник организационог одбора, организовао је неколико међународних симпозијума: Београд (1988), Нови Сад (2005), Нови Сад – Београд (2010), Сапоро (2011).

Као универзитетски наставник држао је предавања из руског, српског, словеначког и македонског језика, упоредне граматике јужнословенских језика, контрастивне анализе руског и српског језика, опште лингвистике, југословенске лингвистике, лингвистичке русистике и других предмета. Иницирао је увођење нових предмета на појединим универзитетима и предавао те предмете: функционална граматика руског језика (на Универзитету у Новом Саду), увод у славистику, методологија лингвистичких истраживања, историја и теорија проучавања словенских језика (на Универзитету у Београду), словеначки језик, македонски језик (на Ханкук универзитету у Сеулу).

Био је ментор петнаест докторских дисертација и учествовао у комисијама за одбрану великог броја докторских дисертација.

Рецензирао је више од 50 монографија и стотине научних радова у научним часописима, уредио мноштво зборника и колективних монографија.

За дописног члана Српске академије наука и уметности изабран је 2003, а редовни члан САНУ постао је 2012. године. Био је и инострани члан Македонске академије наука и уметности.

Учествовао је на више научних скупова у САНУ, од којих је неке и организовао. У САНУ је био секретар Одељења језика и књижевности, члан Председништва САНУ, Издавачког одбора, Управног одбора Фонда за научна истраживања, председник Одбора за српски језик и књижевност у поређењу са другим језицима и књижевностима и члан Одбора за српски језик у светлу савремених лингвистичких теорија Одељења језика и књижевности, председник Управног одбора Фонда „Ђорђе Зечевић“ за заштиту и унапређивање ћирилице, члан Комисије САНУ за стратегију научног рада. Био је потпредседник Уређивачког одбора Српске енциклопедије. Био је члан Управног одбора МС, члан Одељења за књижевност и језик и Лексикографског одељења, као и члан Одбора за додељивање награде за неговање ћирилице. На Филолошком факултету био је председник Савета Центра за српски као страни језик. Био је члан Одбора за додељивање награде „Павле и Милка Ивић“ Славистичког друштва Србије.

Био је члан уређивачког одбора *Јужнословенског филолога* и главни његов уредник од 2008. до 2018. године. Од 1998. до 2012, Предраг Пипер је био главни уредник *Зборника Маџице српске за славистику*. Био је члан уредништва часописа *Славистика* (Београд), *Материјали к славјано-руском у језикознанию* (Воронеж), *Съюславистическо езикозна-*

ние (Софија), *Восіочно-европейское обозрение* (Олштин), *Acta Slavica Iaponica* (Сапоро), *Studia Linguistica Polono-Meridanoslavica* (Скопље), *Славистички студији* (Скопље). Био је члан научног савета часописа *Studia z filologii polskiej i słowiańskiej* (Варшава), *Slavia Meridionalis* (Варшава). Био је главни уредник едиције *Библиографије* у Матици српској и едиције *Студије о Србима* (Нови Сад – Београд), био је члан уредништва *Анала Филолошког факултета* (Београд), *Зборника радова Института за стирание језике и књижевности* (Нови Сад), *Живи језици* (Београд), *Русистика* (Берлин), *Русский язык за рубежом* (Москва), *Journal of Balkan and Slavic Studies* (Сеул), *Studia Kognitywne* (Варшава).

Предраг Пипер је био члан и руководиоца бројних српских научних и стручних институција. Био је председник Управног одбора Института за српски језик САНУ и Одбора за српски језик у светлу савремених лингвистичких теорија, управник Центра за научни рад Филолошког факултета, председник Катедре за језик Коларчеве задужбине, члан Научног већа Института за српски језик САНУ, члан Савета Међународног славистичког центра Филолошког факултета, секретар Лексикографског одељења Матице српске, члан Програмског савета Завода за уџбенике, члан Националног просветног савета Србије. Био је члан Славистичког друштва Србије, чији је био председник у два мандата и у чијој је управи био с мањим прекидом од 1986. до 2007. године. Био је члан Одбора за стандардизацију српског језика и председник његове Комисије за синтаксу (до 2015).

Академик Предраг Пипер имао је завидну сарадњу са страним научним институцијама. Од 1985. године био је члан, а од 2009. до 2013. председник Комисије за проучавање граматичке структуре словенских језика Међународног славистичког комитета. Био је потпредседник Међународне асоцијације професора руског језика и књижевности (1986–1990).

Библиографија академика Предрага Пипера обухвата 30 монографија, више од 50 наслова уџбеника и приручника за основну и средњу школу у 165 издања, као и око 400 студија, расправа, чланака, рецензија/приказа и других написа објављених у научним часописима и зборницима.

За свој научни допринос проф. Пипер је добио више награда: Орден пријатељства међу народима (*Орден дружбы народов*), (Москва, 1990); Плакета почасног члана Бугарског русистичког друштва (Софија, 1990); Награда „Павле Ивић“ Славистичког друштва Србије (с коауторима *Синтаксе савременога српског језика* (Београд, 2007)). Други пут је награђен истом наградом заједно с академиком Иваном Клајном за *Нормативну граматику српског језика* (2013). Примео је и Повелу „Радован Кошутић“ Славистичког друштва Србије (2016); Награду Библиотеке Матице српске „Златна књига“ (2016); Повелу Матице српске за

неговање српске књижевнојезичке норме (2018), као и Златну диплому Филозофског факултета у Новом Саду (2019).

Академику Предрагу Пиперу посвећена су два научна зборника: *У њрошјору лингвистичке славистике*, ур. Љ. Поповић, М. Номаћи и Д. Војводић (2015) и *Лингвистика и славистика у делу Предрага Пипера*, гл. ур. С. Радуловић (2016).

Професор Предраг Пипер је једну деценију (од 2008. до 2018. године) провео као главни уредник *Јужнословенског филолога*. Као и претходни уредници, трудио се да очува концепцију овог часописа онако како су је, оснивајући часопис, замислили Љубомир Стојановић и Александар Белић, а то значи да је у средишту имао теоријску, упоредно-историјску и дијалектолошку проблематику, као и питања проучавања српског језика у дијакронији и синхронији. „Таква концепција часописа“, написао је П. Пипер (2013: 10), „у основи се није мењала иако се развој лингвистике, славистике и словенске филологије одразио и у постепеном отварању тог часописа према неким другим проблемским областима, нпр. типологији словенских језика, ареалној лингвистици, интердисциплинарним проучавањима језика.“ Захваљујући оваквом уредничком приступу Предрага Пипера и његових претходника, часопис је зашао у друго столеће свог постојања задржавши традицију, континуитет и препознатљивост, али и обнављајући се, освежавајући се, усклађујући се са духом времена. Пошто је имао одличну сарадњу са страним славистима, проф. Пипер је као главни уредник *Јужнословенског филолога*, својим ауторитетом успевао да привуче угледне слависте попут Јурија Апресјана, Бориса Нормана, Андреје Желе и других, који су у њему објављивали своје прилоге.

Бављењу српским језиком и славистиком академик Предраг Пипер приступао је с искреном одговорношћу, стављајући знак једнакости између бриге о језику и старања о националној култури. Један свој текст проф. Пипер започиње управо речју *одговорности*. Он каже: „Одговорност филолога за матерњи језик утолико је већа уколико су већи државни проблеми у његовој земљи.“ До које мере је језик сматрао значајним за идентитет једног народа види се из његовог уверења да стабилан српски језик омогућава његовим говорницима чврст и недвосмислен начин да одрже духовну равнотежу у тешким временима: „На почетку трећег миленијума од Христовог рођења“, наглашава професор Пипер, „процеси тражења ослонаца стабилности савремене српске државе имају и свој језички лик, зависећи и од тога какво место имају у њој српски језик и српска филологија.“ Можда је најексплицитније исказао своје уверење о језику као главном експоненту културе размишљајући о

значају нормативне граматике: „Језичка норма је“, према проф. Пиперу, „кичма књижевног језика. Ако нам је језичка норма стабилна, онда је цела српска култура стабилна, а ако је стабилна култура, то је један од главних услова стабилности друштва у целини. Сви желимо да живимо у стабилном и добро уређеном друштву. Разуме се, то мора бити еластична стабилност, каква је неопходна за здравље и живот језика, а не некаква мртва статичност.“

С поменутом одговорношћу, професор Предраг Пипер је више од четири деценије, како је сам рекао, „обделавао њиве српске и словенске словесности“. Био је храбар лингвиста широких потеза, енергични покретач највећих пројеката у српској лингвистици, предводник са визијом. Под његовим руководством и његовим највећим уделом настала је *Нормативна грамаџика српског језика*, затим *Синџакса савременог српског језика (џросџа реченица)*, *Синџакса сложене реченице*, *Грамаџика јужнословенских језика*, *Оглед српске морфосинџаксе (у џоређењу са македонском)*, *Грамаџика руског језика у џоређењу са српском*. Сва та капитална дела која представљају само део библиографије професора Пипера недвосмислено указују на резултат челичне воље, у нашој средини скоро непознате, да се такви непрегледни послови започну, али и заврше, да се осмисле, а затим и да задрже планирану концепцију, да се окупе сарадници-зналци, али и да се с њима остане до краја, упркос свим различитостима људских природа и научних преокупација. Зато што је био одговоран лингвиста, проф. Пипер је знајући да србистици и српској славистици недостају синтетички радови – граматике, приручници и речници, радио на тим капиталним делима, занемарујући бројна своја интересовања у лингвистици, свој лични лингвистички укус, своје преокупације, које је имао као и сви изразито креативни и маштовити људи и које су само повремено проналазиле одушка у његовој густој радној агенди. Гушила их је одговорност према горућим потребама српске лингвистике. У различитим приликама спомињао ми је руског лингвисту Владимира Мошина који је написао аутобиографију чији је наслов био *Под нагрукой* (Под теретом). Иако се никада није пожалио, јасно је било да се проналазио у исповести под овим именом. Снагу је проналазио и вољу бодрио у максимама које је често понављао. Волео је да каже: „Не тражи од Бога лакши терет, него јача леђа“. Цитирао је руског писца Николаја Љескова: „Ако ти је тешко, нађи некога коме је још теже и помози му.“

Страни слависти примали су капитална дела која је писао и уређивао с посебним интересовањем и поштовањем, не само према аутору већ и према српској лингвистици уопште. На изложби књига на 15. међународном конгресу слависта у Минску, српски штанд красиле су бројне монографије, часописи и зборници, које смо објавили

у петогодишњем периоду између два светска конгреса, али није било страног слависте који приликом разгледања тих књига није у руке узео граматику *Јужнословенски језици: грама̀тичке ст̑рукту̀ре и функцѝје*, под редакцијом Предрага Пипера. То и не чуди јер сви разумеју значај капиталних дела. Као прави прегалац, савестан и одговоран, није чекао да граматику под тим насловом напише неки бугарски или, на пример, словеначки лингвиста, већ је, окупивши најбоље сараднике, одлучно преузео тај задатак.

Изазов описа језичке структуре схватао је као зидање грађевине чија лепота и елеганција зависе од финоће описа. „Написати граматику неког језика, или неки њен фрагмент“, говорио је, „значи направити модел језичке стварности или неког њеног важнијег дела који је састављен од великог броја елемената, који је складан, функционалан и непротивуречан, укратко леп. И те лингвистичке креације, када су успешне, могу да буду фасцинантно лепе, не само могућом интелектуалном елеганцијом и хармонијом понуђених решења, него, пре свега, складом описа и тумачења језика са оним што се описује и тумачи – са језиком самим.“

Осликавање српског језика у граматикама разумео је и као бављење собом, као исцртавање сопственог трага. Остало је забележено: „Право удубљивање у језик требало би да буде спуштање у властито срце – смирено, усредсређено, не као искључиво научно питање, него као најличније питање, суштинско – како то у мрежу речи хватамо бескрајно разнобојне облаке смисла и шта нас гони да тако рибаримо по небеским дубинама језика. Јер прави филолози су као људи који трагом Речи трагају за смислом свог постојања.“ Ми који смо га познавали знамо да у овим речима нема лажне патетике и да их треба читати и разумети као најдубљу и најискренију исповест.

Највећи теоријски, типолошки, методолошки, па и методички допринос професора Предрага Пипера србистици, русистици, славистици и лингвистици уопште представља његова концепција функционалне граматике, коју је развијао више од четири деценије. Њени зачеци сежу још у давну 1977. годину, када је одбранио магистарски рад о просторним падежним значењима у руском и српском језику. Ову синтаксичку тему Предраг Пипер је обрадио семантички, увиђајући смисаоне опозиције у оквиру значења простора. Зашао је тако у свет језичког описа који није самом себи сврха (какви већ могу бити чисто граматички приступи), већ се граматика очовечује тиме што се човекова намера да изрази одређено значење везује за језичке јединице којима се та потреба постиже. У овој првој искри професорове функционалне граматике називу се утицаји, на једној страни Александра Бондарка, представника руске школе функционалне граматике, а смисаоне опозиције у просторним значењима указују на улогу прашке лингвистичке школе. Приступ се затим развио у теорију

семантичких локализација, а модел просторне организације постао је наткатегоријални принцип који је применио у анализи других функционално-семантичких поља, доказујући да се граматичким метафорама многи односи могу разумети као просторни. Идеја да се граматичком опису надреди семантички дала је овој анализи могућност да се језик пресеца другачије него што је било општеприхваћено. Подела језичких нивоа на фонетику, морфологију, лексикологију, синтаксу одлази у други план, а у жижи пажње сада се налазе семантичке категорије начина, количине, узрока, циља, последице, модалности, аспектуалности итд. и језичке јединице свих нивоа којима се ова значења постижу у језику – лексеми, творбени модели, предлошко-падешке конструкције, реченице. Професоров правац спајао је лексикологију, творбу речи, синтаксу и лингвистику текста, бацајући сасвим друго светло и на типолошку анализу словенских језика. Полазећи од категорија узрочности, начина, количине и других и описујући јединице којима се оне у језику остварују, изградио је и један нови приступ усвајању и проучавању, пре свега, руског али и било којег страног језика, чиме је унапредио и донекле заокренуо методику наставе страних језика. Временом је све суптилније продубљивао категорије и њихове односе, па су на ред дошле и посевивност, императивност, оптативност, афирмација, негација итд. Свака од ових категорија имала је своје место у систему функционалне граматике, чиме је проф. Пипер, као ниједан лингвиста пре њега, повезао науку о језику са филозофијом и логиком јер је његов приступ језику био дубоко теоријски заснован на апстрактним логичким односима међу појмовима. Тако, на пример, за категорију теличности П. Пипер каже: „Циљна значења су изведена из условних, а посредно – из узрочних“, а затим ово тврђење доказује анализом језичких јединица од лексичких до синтаксичких којима се остварује теличност. Циљност, дакле, има место у систему, надређена је и подређена неким категоријама. До које су мере размишљања о језику и граматици професора Пипера прожета схватањима о свету и колико његовим лингвистичким описима претходи дубока философска анализа релација међу појмовима види се, на пример, из истраживања (али и из саме идеје) граматике границе, за коју професор каже: „Онтологија границе између различитих граматичких појава заснива се на чињеници да се у језику помоћу границе апстрактно локализује оно што јесте у некој граматичкој појави према ономе што није [...] Проучавање границе као семантичког критеријума обухватало би више међусобно повезаних проблемских комплекса, нпр. граница као почетна тачка (аблативност), завршна тачка (адлативност), граница као линија или простор који се пресеца (транслативност), обострана омеђеност (интермедијалност) итд. Сва та питања имаће више изгледа да буду успешно расветљена ако се не буду проучавала изоловано него

као делови (хипер)категоријалног семантичког комплекса обједињеног семантичким критеријумом границе.“ Препознајемо ли когнитивизам и најдубље нивое појмовне метафоре у овом разумевању границе као почетне тачке, завршне тачке, линије, простора који се пресеца итд.?

Иако предан науци, професор Пипер је веома држао до породице и покушавао да усклади свој научни и породични живот, иако то није било лако: „Дужник сам својој породици“, рекао је, „у професијама у којима радно време може бити једнако трајању будног стања, понекад и дуже, многи послови остали би незавршени кад не би било пожртвованости оних који су таквом посленику најближи.“ Дубоко се кајао што није више времена проводио са супругом и кћерима, а нама млађима поручивао да је породица најважнија у човековом животу. Скроман и захтеван према себи, осећао је кривицу што није боље користио време: „Много времена сам непотребно потрошио јер нисам добро одредио приоритете или нисам успео да их одржим под притиском спољашњих потреба. И структура онога што сам до сада урадио могла је бити компактнија и изразитија да нисам превише попустио под притиском околности ширих потреба у установама у којима сам радио.“

Библиографија академика Предрага Пипера обухвата, као што је већ речено, 30 монографија, више од 50 наслова уџбеника и приручника за основну и средњу школу у 165 издања, као и више од 400 студија, расправа, чланака, рецензија/приказа и других написа објављених у научним часописима и зборницима. И поред свега тога што је урадио, на додели Награде за неговање језичке културе Матице српске скромно је рекао: „Ако нешто и јесам учинио, то је свакако мање од онога што сам желео.“ На додели награде Златна књига Библиотеке Матице српске, скоро правдајући се, приметио је: „Свети оци кажу да ћемо бити награђени не по томе колико смо урадили него по томе колико смо се потрудили, а увек може и више. Вероватно се броји и како се трудимо, а ко се труди са радошћу, већ је тиме награђен.“

Нека је вечна слава и хвала професору Предрагу Пиперу за све што је учинио и чиме нас је задужио.

Основна лијџерајџура

Јевтић, Милош. *Из славистиџке ризнице*. Разговори са Предрагом Пипером. Београд: Београдска књига, 2002.

[Јевтић, Милош. *Из славистиџке ризнице*. Razgovori sa Predragom Piperom. Beograd: Beogradska knjiga, 2002]

Јевтић, Милош. *Живој језика*. Разговори са Предрагом Пипером. Београд: Београдска књига, 2015.

[Јевтић, Милош. *Живот језика*. Razgovori sa Predragom Piperom. Beograd: Beogradska knjiga, 2015]

- ПИПЕР, Предраг. „Грамматика границе“. *Јужнословенски филолог* LXIV (2008): стр. 307–322.
[PIPER, Predrag. „Gramatika granice“. *Južnoslovenski filolog* LXIV (2008): str. 307–322]
- ПИПЕР, Предраг. „Сто година Јужнословенског филолога“. *Јужнословенски филолог* LXIX (2013): стр. 9–11.
[PIPER, Predrag. „Sto godina Južnoslovenskog filologa“. *Južnoslovenski filolog* LXIX (2013): str. 9–11]
- РАДУЛОВИЋ, Селимир (гл. ур.). *Лингвистика и славистика у делу Предрага Пипера*, зборник радова. Нови Сад: Библиотека Матице српске, 2016.
[RADULOVIĆ, Selimir (gl. ur.). *Lingvistika i slavistika u delu Predraga Pipera*, zbornik radova. Novi Sad: Biblioteka Matice srpske, 2016]

*Рајна М. Драгићевић**
Универзитет у Београду
Филолошки факултет
Катедра за српски језик са
јужнословенским језицима

* rajna.dragicevic@fil.bg.ac.rs

WIESŁAW BORYŚ

(4. јануар 1939 – 29. новембар 2021)

Чувени пољски етимолог Вјеслав Бориш преминуо је 29. новембра прошле године у Кракову, у својој 83. години. Иза себе је оставио вредан стваралачки опус којим је трајно обогатио ризницу славистичке науке. Радио је предано и озбиљно током целог живота, све до самог краја. Његов последњи рад посмртно је објављен у 100. броју *Зборника Маџице српске за славистику* – иако болестан, одазвао се позиву Уредништва да својим прилогом увелича јубиларни број часописа.

Вјеслав Бориш је дипломирао на Катедри за словенску филологију Јагелонског универзитета 1961. године и по основном образовању је био сербокroatиста. Четврт века доцније (1986) постао је предавач на Катедри за хрватску, српску и словеначку филологију истог универзитета, радећи најпре као ванредни, а затим и као редовни професор све до 2009. године. У том периоду је извео велики број младих слависта и био ментор неколико десетина дипломских и магистарских радова.

Његово прво радно место након завршетка студија, које је одредило читава његова каријеру, био је Завод за славистику Пољске академије наука (данас Институт за славистику ПАН), где је био ангажован на изради старопољског речника (*Słownik staropolski* IV–V, 1963–1969) и где је „испекао лексикографски занат“. Године 1969. прелази у Радионицу прасловенског речника и ту остаје (од 1986. као њен руководилац) до краја свог радног века 2014. године. Учествујући у писању прасловенског речника од његовог првог тома (*Słownik prasłowiański* I–VIII–, 1974–2001–), млади сербокroatиста стасаће у будућег врсног етимолога, а словенска етимологија постаће његово основно и трајно опредељење.

Боришева заоставштина у великој мери одсликава ширину истраживачког поља словенске етимологије, а уједно и лакоћу с којом се он по том пољу кретао.

Као сербокroatисту, највише су га занимали чакавски говори, о чему сведочи већ и тема његовог магистарског рада: *Budowa słowotwórcza rzeczowników w tekstach czakawskich XV i XVI w.* (1969). Године 1986.

објављује монографију *Studia nad dialektem czakawskim Juraja Križanicia. Akcentuacja rzeczowników*. Своје бројне радове посвећене етимологији појединачних чакавских речи објединио је у књизи *Czakawskie studia leksykalne. Dziedzictwo prasłowiańskie w słownictwie czakawskim* (1999). Чакавски дијалекат, као један од периферних словенских дијалеката, привлачио га је пре свега због своје архаичности. У њему су, наиме, сачуване многе старе лексеме наслеђене из прасловенског периода, непознате осталим српско-хрватским говорима, које неретко имају паралеле само на другим, често веома удаљеним словенским територијама. Из тог разлога Бориш је у више наврата истицао потребу да се приступи изради етимолошког речника чакавског дијалекта.

У сталној потрази за архаичном реликтном лексиком, Бориш је са једног јужног периферног дијалекта прешао на један северни – кашупски. Нижу се радови посвећени кашупским лексемама и полако сазрева идеја о кашупском етимолошком речнику. У тај подухват упустио се заједно са Ханом Поповском-Таборском, познатим пољским кашубологом, и њихов вишегодишњи заједнички труд изнедрио је коауторски *Słownik etymologiczny kaszubszczyzny I–VI* (1994–2010). У тренутку када се појавио његов први том, био је то први етимолошки речник једног словенског дијалекта (кашупски је тек 2005. године у Пољској добио статус регионалног језика). Вјеслав Бориш и Хана Поповска-Таборска објавили су још једну коауторску монографију: *Leksyka kaszubska na tle słowiańskim* (1996). У њој је дата свеобухватна и детаљна анализа кашупског лексичког фонда а истовремено су кроз призму лексике осмотрене и многе друге језичке појаве.

Библиографија Вјеслава Бориша броји око 200 научних радова. Поред чакавских и кашупских речи, он се у тим радовима бавио лексиком и осталих словенских језика и дијалеката, као и лексиком прасловенског језика. Избор из поменутих радова објавио је у књизи *Etymologie słowiańskie i polskie. Wybór studiów z okazji 45-lecia pracy naukowej* (2007). За нас су свакако најинтересантнији прилози у којима је дао етимологију неких српских, махом дијалекатских речи, као што су нпр. именице *жамља* „свежањ, снопић“, *звоно* „нарочито исечено парче рибе или меса“, *коњ* „ждреб, коцка“, *џрења* „плесан“, *саји* „задњи део коњских леђа“ и *џремесла* „трбушна опна“, глаголи *грушаји* „пропасти кроз лед“, *исџрињаји* „изгубити чврстину, ослабити“, *комоњији се* „поносити се, правити се важан“, *људији* „сређивати, чистити“ и *сејаји се* : *себаји се* „трзати се“, придеви *исџрел*, *-ла*, *-ло* „сасушен, спарушен (о воћу, поврћу)“ и *слуџан* „са неким телесним или психичким недостатком, ружан“.

Бориш је, са себи својственим аутоироничним хумором, говорио да је неке радове написао само да би показао да уме да пише и на дру-

ге теме осим етимологије. То је, наравно, далеко од истине, будући да су га од самих почетака бављења науком интересовали проблеми творбе, о чему сведочи и његова докторска дисертација *Prefiksacja imienna w językach słowiańskich* (1975), као и низ радова и студија посвећених деривацији, углавном на материјалу српско-хрватског језика, нпр. *Przyrostek -ac i pochodne w dialekcie czakawskim* (1967), *Szkielet derywacji sufiksalnej rzeczowników w gwarze kastawskiej* (1968), *Collectiva w gwarach serbsko-chorwackich* (1972), *Prasłowiańskie prefiksy imienne pa-, pra-, są-, q- w języku serbsko-chorwackim* (1973), *Iz deriwacji imenica u izwornim srednjovekovnim srpskim spomenicima* (1985), *Hybrydalne formacje słowotwórcze w dialektach serbsko-chorwackich* (1986). У својим радовима Бориш се бавио и питањем ареала појединих (пра)словенских речи, унутарсловенским и јужнословенско-балтским изоглосама, тематским групама речи (анатомска лексика, називи музичких инструмената, топографски термини, лексика из области земљорадње). Све његове радове карактерише одмереност, прецизност, строго уважавање чињеница и документованост изнетих претпоставки, као и сведеност стила.

Круну Боришевог прегнућа и његов најзначајнији допринос славистици свакако представљају (ко)ауторска лексикографска остварења. Поред поменутог прасловенског речника у чијој је изради учествовао као члан ауторског колектива и кашупског етимолошког речника писаног са Ханом Поповском-Таборском, ту је и *Słownik etymologiczny języka polskiego* (2005), где је он једини аутор. Написао је тај речник са циљем да најновија знања о пореклу речи основног лексичког фонда савременог пољског књижевног језика учини доступним свим потенцијалним читаоцима, како стручњацима, тако и „обичним“ говорницима пољског језика. Одлучио се на тај корак, између осталог, и због тога што је последњи комплетан тј. завршен етимолошки речник пољског језика био онај Брикнеров, објављен далеке 1927. године.

За свој допринос науци Вјеслав Бориш је добио бројне награде и признања. Био је дописни члан Пољске академије наука и Хрватске академије знаности и умјетности.

Иза свих горепомнутих чињеница стоји – човек. Младић којег у средњој школи подједнако занимају и природни и друштвени предмети (математика, хемија, историја, пољски језик), који страсно чита све што му дође до руку, који жели да студира туркологију. На матури као награду добија „Историјску граматику пољског језика“ тројице аутора (Z. Klemensiewicz, T. Lehr-Spławiński, S. Urbańczyk), а од друга на поклон „Граматику хрватског или српског језика“ Јулија Бенеша, па се можда и због тога ипак одлучује за студије славистике. На предавањима из књижевности сусреће се са стваралаштвом Марка Марулића и ту се рађа његова љубав према чакавини, коју је пасионирано проучавао целог

живота. Привлаче га Хрватска, Босна, Србија – њихова култура, обичаји, језик, писменост. Још као студент путује на Јадранско море, у Босну, Херцеговину, по први пут посећује Дубровник, Задар, Сарајево, Загреб. Током живота у више наврата се враћао овим просторима.

Професора Бориша упознала сам крајем 1988. године, приликом његове посете Институту за српски (тада српскохрватски) језик САНУ. Већ почетком 1990, као стипендиста Владе Републике Пољске и новопечени сарадник Етимолошког одсека, обрела сам се у Радионици прасловенског речника у Кракову. Био је то „дар с неба“ за једног почетника. На располагању ми је стајала огромна етимолошка библиотека с којом је тек требало да се упознам, видела сам како изгледа картотека прасловенског речника, присуствовала сам састанцима колектива на којима се расправљало о појединим одредницама, похађала сам бројна предавања на факултету и упознала многе знамените слависте. Прагматичан какав је био, професор Бориш је сматрао да би најкорисније било да током свог боравка у Кракову напишем један етимолошки рад. Писање тог рада под његовим руководством – мог првог научног рада – и данас сматрам својим најдрагоценијим професионалним искуством. Професору Боришу дугујем још једну ствар. Знајући колико је наша терминологија сродства богата и разграната, предложио је да то буде тема мог магистарског рада, да он не би морао да се мучи припремајући за студенте предавања о родбинским називима. Била је то, наравно, још једна од његових шала на сопствени рачун, а мени драга успомена на дивног човека и учитеља.

*Марта Бјелећ**

* marta.bjeletic@isj.sanu.ac.rs
marta.bjeletic@gmail.com

ДОРИН ГАМУЛЕСКУ (1936–2021)

Почетком маја 2021. године преминуо је угледни румунски сла-виста и харизматични редовни гост београдских и новосадских науч-них конференција током седамдесетих и осамдесетих година 20. века. Колега који нас је у доба тешке политичке и економске ситуације у социјалистичкој Румунији са пуно позитивне енергије и непресушног оптимизма повезивао и упознавао са високим научним достигнућима ру-мунске лингвистике — Дорин Гамулеску (Dorin Gămulescu).

Било је то у време када је професор Гамулеску већ био декан (1977–1978) и продекан (1978–1979) Факултета за стране језике и књижевности Универзитета у Букурешту. Почетак успешне филолошке каријере До-рина Гамулескуа означила је диплома Филолошког факултета Универ-зитета у Букурешту стечена на тадашњем Одсеку за српскохрватски и румунски језик и каснија специјализација српскохрватске филологије на универзитетима у Београду и Новом Саду (1957–1958). Захваљујући овим студијским боравцима остварен је непосредан контакт са тадашњом југословенском лингвистичком средином и посебно са активностима Удружења за румунски језик из Зрењанина. Током седамдесетих година (1972–73, 1975, 1977) Дорин Гамулеску је објављивао радове у гласилу *Analele Societății de limba română* („Анали Удружења за румунски језик“) и учествовао у годишњим симпозијумима које је ово удружење органи-зовало (објављени томови — 1971, 1974, 1977, 1979).

У то време Дорин Гамулеску започиње низ истраживања о српско-румунским и српскохрватско-румунским језичким и културним контак-тима, које још почетком седамдесетих година проширује укључивањем и бугаристике у своја научна интересовања. Наиме, у периоду 1969–1972. Гамулеску је радио на Универзитету у Софији као лектор за румунски језик, где је објавио и уџбеник за наставу румунског језика.

Докторирао је 1970. године у Букурешту са тезом *Contribuții la studiul elementelor de origine sârbocroată ale vocabularului dacoromân* („Прилози проучавању елемената српскохрватског порекла дако-румун-

ског речника“), а ментор му је био знаменити румунски лингвиста Александру Граур (Alexandru Graur).

Богату универзитетску каријеру завршио је у статусу редовног професора. Управо су импресивне менторске активности и успешна организација универзитетског образовног процеса учиниле професора Гамулескуа једним од темеља савремене румунске славистике. Организовао је прве мастер студије (1993–1994) у оквиру одсека са специјализацијом Словенска филологија. Почевши од 1990. био је руководилац докторских студија: под његовим менторством одбрањено је 25 докторских дисертација, а његови докторанди били су, између осталих, данас тако значајна филолошка имена као што су то Октавија Неделку, Душица Ристин и Миља Радан.

Своје велике организационе способности Гамулеску је доказао дугогодишњим председавањем (1998–2006) Удружењем слависта Румуније и уређивањем часописа *Romanoslavica*. Један број овог часописа (број 47/1 од 2011. године) био је посвећен професору Гамулескуу поводом његовог 75. рођендана. У истом броју објављена је и комплетна библиографија његових радова.

Од монографских дела, објавио је универзитетски уџбеник за учење српскохрватског језика (1975), водич за румунско-српскохрватску конверзацију (1967), Српскохрватско-румунски речник (1970, коауторски са Мирком Живковићем), али су за савремену србистику најзначајније ипак Гамулескуове етимолошке монографије.

Хронолошки прва објављена је монографија на румунском језику *Elementele de origine sârbocroată ale vocabularului dacoromân* („Елементи српскохрватског порекла дако-румунског речника“), 1974. године, у суиздаваштву Румунске академије наука и панчевачке издавачке куће на румунском језику Libertatea. Монографија о српскохрватским позајмљеницама у румунском језику представља прерађену Гамулескуову докторску дисертацију. Етимолошка анализа је ограничена на дако-румунски дијалекат са територије Румуније, а из анализе су искључени историјски дијалекти румунског језика (као и дакорумунски говори у дијаспори, где је свакако очекиван већи утицај српског језика). Централни део монографије представља списак апелатива, позајамљеница, лексикографски обликован у форми етимолошког речника. Ономастички материјал није укључен. Гамулеску износи и неколико општих закључака о србизмима у савременом румунском лексикону који су и до данас остали лингвистички неспорни: велики део анализираних лексике српског/српскохрватског порекла има ограничену употребу, ретко се среће чак и у банатском дијалекту румунског језика. Многе лексеме данас су већ изашле из употребе. Део анализираних лексике уобичајен је за банатски, кришански и олтенски дијалекат, али не и за књижевни румунски језик,

тако да се може закључити да је утицај српског језика регионално ограничен и да не допире до мунтенског дијалекта, који се иначе налази у основи румунског књижевног језика.

Следећу значајну лингвистичку монографију Дорин Гамулеску објављује 1983. године у Букурешту под насловом *Influențe românești în limbile slave de sud I. Sârbocroata* („Румунски утицаји на јужнословенске језике I, Српскохрватски“). Имајући у виду овако формулисан наслов, могло би се претпоставити да је за објављивање била предвиђена још једна монографија, вероватно посвећена бугарском језику. Ова монографија садржи избор из Гамулескуових етимолошких и ономастичких радова објављиваних по теже доступним лингвистичким часописима и зборницима. На једном месту окупљени су радови који се баве доприносом Петра Скока истраживањима румунско-српскохрватских језичких односа, анализом румунских термина у српскохрватској лексици рибарства (на грађи из коауторске монографије Велимира Михајловића и Гордане Вуковић), румунским и арумунским позајмљеницама у јужнословенским аргоима (са библиографијом радова о тајним језицима) и етимолошком анализом лексике из прва три тома Речника САНУ. У овом последњем раду разрешене су и допуњене неке етимологије и изнете оправдане примедбе на начин етимолошке обраде појединих лексема, а скренута је пажња и на примену застареле румунске ортографије. Не увек успешна етимолошка решења Гамулеску је понудио за топониме и антропониме у Црној Реци (на основу ономастичке грађе недавно преминулог фолклористе Љубише Рајковића Кожељца). У монографији даље следи етимолошка анализа презимена и надимака румунског порекла код Срба у Банату. Последње поглавље у овој монографији резултат је ауторових теренских истраживања, а бави се анализом локалних антропонимских система Срба и Хрвата у румунском делу Баната.

Нажалост, обе монографије остале су непреведене и данас су доступне само познаваоцима румунског језика.

Дорин Гамулеску је са запаженим излагањима учествовао на београдским *Научним сасијанцима славистиа у Вукове дане* и објављивао радове у зборницима са ових скупова (1974, 1977, 1982). Студије је публиковао и у новосадском *Зборнику Мајице српске за филологију и лингвистику*, београдским часописима *Ковчежић* и *Књижевна историја*, сарајевском *Књижевном животићу*. Сарађивао је са *Банајским новинама* које су излазиле у Темишвару (1977) и панчевачким књижевним часописом на румунском језику *Lumina* (1981), као и недељником *Libertatea*. Наравно — и са најугледнијим румунским филолошким часописима. Своје радове објављивао је на румунском, српском, француском и бугарском језику.

Широко филолошки усмерен, као и већина страних слависта, Дорин Гамулеску се бавио и фолклористиком. На овом месту треба поменути бар његове радове о банатском фолклору и рецепцији Вукових дела у румунској фолклористици. Посебно га је занимала српска књижевност прве половине XIX века, тако да се у низу радова бавио делима Јована Стерије Поповића и Доситеја Обрадовића.

Као активан члан Савеза писаца Румуније превео је значајна дела српске и хрватске књижевности на румунски језик. У питању су дела Иве Андрића, Бранислава Нушића, Јована Дучића, Оскара Давича, Милована Ђиласа, Младена Ољаче, Јаре Рибникар и других. Аутор овог некролога сећа се са колико је истраживачке радости водио разговоре са Милованом Ђиласом у Београду почетком деведесетих година. И са колико радости је цела славистичка заједница дочекивала нашег Дорина у Београду.

*Биљана Сикимић**

Балканолошки институт САНУ

* biljana.sikimic@bi.sanu.ac.rs

ОЛГА НЕДЕЉКОВИЋ

(Сарајево, 2. март 1937 – Чикаго, 20. април 2021)

У Сједињеним Америчким Државама изненада је преминула професор Олга Недељковић, истакнути српски (југословенски) и амерички слависта. Олга Недељковић потиче из угледне грађанске породице, кћи је Бранислава Недељковића, професора правних наука. Родила се у Сарајеву где је живео њен деда, протојереј Томо Поповић, ректор Сарајевске богословије. У току Другога светског рата пошла је у основну школу у Врњачкој Бањи, наставивши у Београду и завршивши је у Сарајеву, куда је породица пратила очева намештења (на правним факултетима). Гимназију је, пропустивши једну годину из здравствених разлога, завршила с млађом сестром у Дубровнику (1951–1956), опет пратећи очев долазак у овај град ради истраживања у државном архиву. Дипломирала је славистику на Катедри за источне и западне словенске језике и књижевности до тада јединственога Филозофског факултета у Београду (1956–1960). Наставници и предавачи су јој били Радован Лалић, Кирил Теодорович Тарановски, Петар Ђорђевић, Радосав Бошковић, Светозар Николић, Богдан Терзић, Ђорђе Живановић, Милосав Бабовић и др. Међутим, њен је интерес за словенске старине поникао у дому, можда нарочито у породичним контактима с Владимиром Алексејевичем Мошином. Отац је, такође, тесно сарађивао с Теодором Васиљевичем Тарановским и Александром Васиљевичем Соловјевом. Уз изврсне услове за улазак у науку, у такву окружењу које је подразумевало и блиске везе с породицама угледних руских научника, њено познавање рускога језика досегло је завидан ниво.

Недуго по дипломирању Олга Недељковић се запослила на Катедри за српски језик тек основаног Филолошког факултета у Београду, као асистент на предметима Старословенски језик и Упоредна граматика словенских језика (1961). Врло активно ће овде радити више година, тесно сарађујући с проф. Мошином. Разишавши се с предметним наставником, проф. Ђорђевићем, докторску дисертацију под насловом „Употреба акценатских знакова у средњовековним јужнословенским споменицима“

одбранила је у Скопљу, а не у Београду (1967). Отуда је прешла на Задарско свеучилиште као доцент рускога језика (1968–1973).¹ У току последње школске године закратко је, преко Фулбрајтове стипендије, гостовала као наставник на славистичким одсесима Универзитета у Мичигену и Универзитета Јејл (1972/1973). Последњи период у Југославији провела је у истраживачком раду на Старославенском институту (тада „Светозар Ритиг“) у Загребу (1973–1975). Потом се запутила у Сједињене Америчке Државе, где ће остати до краја: још једну годину као гостујући предавач на Јејлу (1975/1976), и након тога, читавих тридесет година на Илиноиском универзитету у Чикагу, дочекавши крај наставничке каријере (1976–2007), само ће још једном гостовати на Јејлу (1989/1990). На Одсеку за словенске и балтичке језике и књижевности у Чикагу биће најпре гостујући ванредни професор (1976–1978), потом „за стално“ (1979) и редовни професор (1988). Отићи ће у пензију као професор емеритус. За све ове године, благодарећи стипендијама, активно је одлазила на усавршавања у различите центре – Јагелонски универзитет у Кракову (Унескова стипендија, 1967/1968), током летње паузе више пута је похађала курсеве словенских језика на универзитетима у Љубљани (1966), Софији (1967, 1969), Прагу (1971, 1973), Брну (1972); за потребе научног рада боравила је на Универзитету у Кембриџу (1974), Харварду и у Јавној библиотеци у Њујорку (1984), на Илиноиском универзитету у Урбани-Шампејну (1979–1994). Још у Задру руководила је Одсеком за руски језик и књижевност, а касније ће исту дужност обављати и у Чикагу у дужем периоду, где ће бити и управник постдипломских студија. У новој средини постаће члан различитих тела и организација: Северноамеричко друштво за српске студије, Друштво за словенске студије, Саветодавни одбор за средњовековне словенске студије у Северној Америци итд.

Живећи у Југославији, Олга Недељковић је највише пружила старословенистици у чијем је развоју живо учествовала, доносећи свеже идеје и интересовања, праћене систематичним истраживањима, понекад с полемичким жаром. Радови из овога периода добро су познати у домаћој и европској славистици и неки од њих се и данас наводе. Почети њенога уласка у науку поклапају се с годином сећања на Великоморавску мисију (863), па се у неколицини прилога она дотиче дела светих Ћирила и Методија, лексике Панонских житија, појавом и старином глагољице; овоме питању и доцније ће се враћати.² Више је радова посветила ак-

¹ О периоду из Београда, нарочито о околностима докторирања у Скопљу в. В. А. Мошин. *Под ѿрејџом*. Превод и коментари Н. Палибрк-Сукић. Београд–Панчево 2008, 185–188.

² Прилози из овога круга лепога су трага оставили у науци, па и широј култури: Житије Ћирилово, Житије Методијево. Превела Олга Недељковић, у: Климент Охридски, Константин Преславски и непознати писци. *Ћирило и Методије. Житија. Службе*.

ценатском систему и надредним знаковима у старим споменицима, што је област из које је одбранила докторску дисертацију, којом се у нашој средини мали број истраживача бавио.³ У вези с овиме Олга Недељковић ће се усмерити на одлике и проблем стварања ресавскога правописа.⁴ Неколико прилога посветила је словенским новозаветним текстовима, један Патерику, сваки пут из угла лексичко-текстолошке анализе, а старословенском лексичком развоју поклањала је и ширу пажњу,⁵ чиме њен рад из овога периода није исцрпен.

По одласку у Америку, Олга Недељковић се на старословенистичким темама задржала само још неколико година.⁶ Другачије потребе нове средине, пре свега у настави, помериле су њену истраживачку пажњу најпре на доцнији период, а затим и на разноврсније теме, везане за културну историју различитих словенских народа. Објављиваће радове о хрватском народном говору у времену хуманизма, Јурју Крижанићу, контрареформацији, словеначком протестантизму и настанку словенач-

Канони. Похвале. Београд 1964, 43–119, 145–172; Prilog proučavanju leksike Panonskih žitija. *Slovo* 13 (1963): 194–202; Još jednom o hronološkom primatu glagoljice. *Slovo* 15–16 (1965): 19–58; Neke inovacije u fonološkom sistemu prvobitne glagoljice. *Slovo* 21 (1971): 79–93; Još o glagoljici i ćirilici. *Bereiche der Slavistik. Festschrift zu Ehren von Josip Hamm.* Vienna 1975, 298–302; Влияние Великой Моравии в формировании письменности у южных славян. *Славянские культуры и Балканы*, I. Софија 1978, 231–259.

³ Akcenti ili neume u Kijevskim listicima? *Slovo* 14 (1964): 25–51; Акценатски систем у Рилској повели Ивана Шишмана. *Македонски јазик XVII* (1966): 127–141; Знаки ударений в средневековых сербских рукописях (XII–XIV вв.). *Источници и историографија славянског средњевоковја.* Москва 1967, 101–134; Знаки ударений в сербских до-ресавских рукописях. *Slavia* 37/1 (1967): 24–32; Problem istorije južnoslovenskog akcenta. *Filologija* 6 (1970): 113–129.

⁴ Правопис „ресавске школе“ и Константин Философ, *Сѣара књижевности*. Београд 1965 (и 1972), 467–475; Проблем рађања ресавског правописа и повеле из доба кнеза Лазара. *О кнезу Лазару.* Научни скуп у Крушевцу 1971. Београд 1975, 243–254.

⁵ Vukanovo jevanđelje i problem punog aprakosa. *Slovo* 18–19 (1969): 41–90 (за полемички одговор в. Ј. Врана. Истина о подријетлу и постанку Вуканова еванђеља. *Јужнословенски филолог XXVIII/3–4* (1970): 453–473); Staroslavenska sinonimika i problem staroslavenskih jezičnih redakcija. *Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru. Razdio lingvističko-filološki* 4–5 (1968): 41–54; Редакције старословенског јеванђеља и старословенска синонимика. *Симпозиум 1100-годишнина од смрти Кирила Солунски*, 2. Скопје 1970, 269–279; Problem strukturnih redakcija staroslavenskog prijevoda Apostola. *Slovo* 22 (1972): 27–40; Problem tipologije slavenskoga paterika. *Slovo* 24 (1974): 7–16.

⁶ Месецослов Трновског јеванђеља. *Зборник Владимира Мошина.* Београд 1977, 147–152; Crkvenoslavenske tekstološke paralele u prijevodu Zlatoustove homilije u koje ne suditi na lica. *Slovo* 27 (1977): 27–60; Свети Сава и рашка правописна школа. *Сава Немањић – Свети Сава. Историја и предање.* Децембар 1976. Београд 1979, 177–188; Славянская филология в трудах итальянского слависта профессора Риккардо Пиккио. *Slovo* 29 (1979): 97–132.

кога књижевног језика, јужнословенској протестантској штампи, Јозефу Добровском, Јернеју Копитару, појединим граматичким питањима, али и књижевној историји – хришћанском хуманизму у поезији Кипријана Камила Норвида, Милошу Црњанском, Бориславу Пекићу.⁷ Више од деценије по доласку у Чикаго, привремено ће се вратити средњовековној проблематици,⁸ а трајни додир с темом задржаће периодичним освртима на научну продукцију. Неки од последњих радова везаних за овај период, колико можемо пратити, садржали су измењену перспективу, с иновацијама у теоријско-методолошком приступу.⁹

Већ у време научнога стасавања Олга Недељковић је учествовала на значајним скуповима (Краков, Загреб, Скопље, Београд, Беч итд.), да би у другом, уједно и доста дужем периоду, у Америци, наставила с врло живим учешћем на научним и стручним састанцима и скуповима (Чикаго, Њујорк, Блумингтон, Канзас Сити, Бостон, Сан Дијего, Сијетл, Колумбус, Сент Луис, Денвер, Њу Орлеанс, Хонолулу итд., али и у Европи – Загреб, Варшава, Београд, Љубљана, Софија, Москва). По свему судећи, саопштења читана на овим скуповима углавном нису објављивана,¹⁰ али из њихових наслова виде се доста разноврсна интересовања – од словенске палеографије, преко историје пољске књижевности (нпр. песник Јулијан Пшибош; пољска песничка авангарда), затим развоја граматичке и филолошке мисли у Хрватској и Словенији, бугарске књижевне и језичке прошлости (нпр. улога Вука Карацића у настајању бугаристике, Пајсије Хиландарски у историји бугарског књижевног језика), потом, преко генетске, социолингвистичке (политичке) и културне типологије јужнословенских језика, словеначког протестантизма, стилских каракте-

⁷ An Alternative Reading of the “Lament Over Belgrade”. *Serbian Studies* 13/1 (1999): 232–264; The Form and Function of the Literary Dream in Miloš Crnjanski’s *The Journal about Čarnojević*. *Serbian Studies* 14/2 (2000): 231–258; Do Supernatural Elements Exist in Borislav Pečić’s *How to Kill a Vampire: The Poetics of a Magical Umbrella*. *Serbian Studies* 15/1 (2001): 35–49; Postmodernism, Metafiction, Metahistory, or Myth in Borislav Pečić’s *Golden Fleece*. *Serbian Studies* 17/2 (2003): 379–438; “The Destruction of Reality, or the Myth of Man” in Borislav Pečić’s essay-manifesto: “The Myth of Literature and the Myth of Reality”. *Serbian Studies Research* 1/1 (2010): 69–101 итд.

⁸ The Linguistic Dualism of Gavriilo Venclović and ‘Prosta Mova’ in the Literature of the Orthodox Slavs. *Studia Slavica Mediaevalia et Humanistica Riccardo Picchio dicata*. Roma 1986, 597–613; Языковые уровни и характерные черты диглоссии в средневековых текстах православных славян, *American Contributions to the Tenth International Congress of Slavists*, Vol. 1. Linguistics. Columbus 1988, 265–300.

⁹ Slovo o polku Igoreve and Listener/Reader Reception Theory. *Time Flies 2. Festschrift for William R. Veder*. Amsterdam 2003, 221–244; The Politico-Ecclesiastical Conflict Underlying the Initiative for Compiling the Gennadius Bible of 1499 and the Further History of the Church Slavonic Bible up to the Present Day. *Serbian Studies* 18/2 (2004): 411–445.

¹⁰ Пред собом имамо биографију с библиографијом, коју је, без нарочите пажње, саставила О. Недељковић (концем 2005).

ристика бугарштица, анафоре у јужнословенским народним песмама, до модернога српског песништва. Осим наведенога, Олга Недељковић је немалу енергију улагала у методiku наставе и практично савлађивање словенских језика (нарочито пољскога) на радионицама посвећеним учењу централноевропских језика за потребе америчке пословне заједнице и владе.

На факултету у Чикагу Олга Недељковић је, током свога радног века, држала већи број међусобно некад и врло удаљених предмета из области славистике: Структуру савременог рускога језика, Структуру савременог пољскога језика, Увод у словенску лингвистику, Пољску лингвистику, Пољску поетику, Историју пољскога језика, Руску лингвистику, Руску поетику, Руску авангарду, Историју рускога језика, Руски језик на различитим нивоима (практични курс), Старословенски језик, Словенску културну историју, Ренесансу и барок у Пољској, Реформацију у културној историји словенских народа, Постмодернизам у словенским књижевностима, Руску кинематографију и можда још понешто. Њеним одласком из Југославије традиционална старословенистика је изгубила много – и не само српска или југословенска. Али, тиме је добила америчка славистика у широком смислу речи. У новој средини она је била јединствени стручњак с много знања пренетих из најбољих европских традиција, која су тамо била потребна и, неретко, та знања је требало ставити у функцију практичних потреба. Њена културна и научна радозналост и саме су је водиле у нове теме, подстичући је на примену нових метода у истраживањима. – Највећи део живота провела је у Чикагу, граду с великим бројем српских досељеника. Иза себе је оставила живе успомене у свим срединама у којима је радила као професор и научник.

*Виктор Савић**

* viktor.savic@isj.sanu.ac.rs

Међународни округли сто *Александр Невский и Савва Сербский: подвиг и святость в языке, литературе, культуре, истории.*
Институт славянской культуры Российского государственного университета им. А. Н. Косыгина и Институт славяноведения
РАН. Москва, 24. новембар 2021. г.

Међународни округли сто „Александр Невский и Савва Сербский: подвиг и святость в языке, литературе, культуре, истории“ организован је поводом 800 година од рођења благоверног кнеза Александра Невског, као само један од бројних црквених, научних и културних догађаја одржаних у част овог јубилеја. Организатори су били Институт славянской культуры Российского государственного университета им. А. Н. Косыгина и Институт славяноведения РАН.

Председавајући на Округлом столу били су др Ирина Владимировна Бугајова, шеф Катедре опште и словенске филологије Института за словенске културе при Руском државном универзитету А. Н. Косигин и Његош Манојловић, кандидат политичких наука, доцент на истој катедри. Неколико учесника било је присутно, у просторијама првог помешног Института где су се налазили председавајући, те су излагали своје реферате уживо, док су се други укључивали посредством одговарајуће интернет платформе. Било је планирано да се излаже по 10 минута и да Округли сто траје свега два сата, међутим, због неочекивано велике заинтересованости како са руске, тако и са српске стране, време излагања било је скраћено, а трајање целог научног сусрета – знатно продужено.

Проф. др Љиљана Бајић била је први излагач на Округлом столу, након поздравне речи и кратког увода организатора. Говорила је о правцима и перспективама словенских истраживања у оквиру Комисије за наставу словенских језика и књижевности Међународног комитета слависта.

Уследили су други реферати с филолошким темама, којима је хронолошки дата предност. У овом делу наступило је више српских истраживача него у историјском и културолошком делу, у коме су преовлада-

вали Руси. И у овом приказу поступићемо слично: најпре ће бити реч о филолошким, а потом о културно-историјским и другим рефератима.

Наташа Станковић Шошо, доцент Катедре за српску књижевност са јужнословенским књижевностима на Филолошком факултету Универзитета у Београду, изложила је тезе рада под називом *Лик Светог Саве у народној књижевности*. Виши научни сарадник, Наташа Вуловић Емонте и мср Даница Тодоровић, ликовни уметник Академије Српске православне цркве, спремиле су интересантан реферат с презентацијом, под називом *Адаптација појединих сегмената текста из Житија Св. Саве уз илустрације за децу*. Изложила га је прва ауторка.

Др Владан Јовановић указао је на најбитније појмове светосавља као културног и духовног концепта и њихове језичке изразе и описе који су били у оптицају уочи обележавања 700 година од упокојења светитеља Саве (1935. године). Узимајући их у обзир, излагач се осврнуо на најважнија дела у којима је Свети владика Николај Велимировић изнео свој поглед на подвижништво Светога Саве и његов значај за српску културу и духовност у првим деценијама XX века.

Истраживач-сарадник с Одсека за српску књижевност и језик Филозофског факултета Универзитета у Новом Саду, Милан Громовић, говорио је о делу Светога Саве у настави српског језика и књижевности. Још један истраживач-сарадник истог факултета, мср Николина Тутуш, имала је занимљиво излагање под насловом *Флорални јорџреји Светог Саве у српској средњовековној књижевности*. Мср Миљивој Бајшански, докторанд на истом одсеку, изложио је реферат *Номинација Сава/Саво у корџусу ејских љесама Вуковог бечког издања*.

Анастасија Сергејевна Лагутова је у свом реферату усмерила пажњу на хајретизме у акатистима двојници светих на црквенословенском језику. Исти акатисти, али на савременом српском језику, били су материјал још једног реферата на Округлом столу: *Номинације светитеља Саве Српског и благоверног Александра Невског у акатистима овим светима на савременом српском језику*. Овај реферат изложила је др Ружица Левушкина.

Др Јелена Михаиловна Маркова, шеф Катедре за руски језик као страни на Институту за словенске културе при Руском државном универзитету А. Н. Косигин, говорила је о победи и подвигу у језичкој свести Словена. Људмила Владимировна Табаченко, доктор филолошких наука, доцент Јужног федералног универзитета, изнела је основне лингвистичке карактеристике „Првог новгородског летописа“ и „Повести о животу и храбрости благоверног и великог кнеза Александра“ – главних извора који сведоче о биткама на Неви и на леду Чудскога језера, у којима је учествовао овај Свети кнез.

Др Татјана Игоревна Радомскаја, професор на Катедри за општу и словенску филологију Института за словенске културе, говорила је о Светом благоверном Александру Невском у неким биографским текстовима А. С. Пушкина и А. С. Грибоједова. Она је на овај начин настојала да покаже однос који ова двојица аутора имају са ликом Светог Александра Невског.

Доцент Дарија Александровна Завелска, кандидат филолошких наука с Руског државног универзитета А. Н. Косигин, у свом реферату *Житије Александра Невског и рецејција античности у староруској књижевности* скренула је пажњу на неопходност подробнијих и дубљих истраживања утицаја византијских и староруских традиција на панегиричке формуле.

Ангелина Николајевна Дегтјарова, магистрант истог Универзитета, на материјалу два филма о благоверном кнезу Александру Невском – једнога из 1938. а другога из 2008. године – говорила је о прототипу лика овог светог и представи феномена светости.

Др Мирјана Гочанин посветила је своје излагање опису лика Светог Саве у поезији неколицине српских песника, док је Светоме Сави и неким другим представницима династије Немањића као дипломатама био посвећен реферат магистра политичких наука, Немање Дојчиновића. Овај истраживач је асистент на Руском универзитету дружбе народа у Москви.

Доцент Јелена Владимировна Федјукина усмерила је своју пажњу на храмове посвећене Светом Александру Невском у западном делу некадашње Руске империје, како на оне које је историја сачувала, тако и на нестале. Интересантно је да је један од ових храмова у данашње време не само административни него и духовни центар пољског православља.

Последња је на Округлом столу излагала студенткиња завршне године Института за словенске културе, Анастасија Александровна Курбакова, претпостављамо, а тако се и испоставило, зато што је врстан познавалац српског језика, на коме је и изложила реферат – о Светоме Сави као учитељу, просветитељу и заштитнику вере. Она није једина Русиња на Округлом столу која је говорила о Светоме Сави, а не о благоверном Александру Невском. О Светом Сави као хагиографу говорио је др Игор Иванович Калиганов из Славистичког института Руске академије наука, једног од организатора скупа.

Тема посвећена обојници светих била је у двама рефератима. Први од њих, *Александар Невски и Сава Српски: орденске традиције двеју држава*, изложио је кандидат историјских наука Михаил Вјачеславович Јудин, директор првог од института-организатора. Други реферат био је посвећен храмовима двојице светаца, једноме у Београду, другоме у Софији, а тицао се византијских извора у архитектури ова два храма.

Изложила га је доцент Ала Кириловна Коњенкова. Реферат др Светлане Николајевне Курбакове садржао је низ историјских чињеница које сведоче о духовном и ратном братству двају народа кроз векове. С друге стране, српски излагач који је у центар пажње ставио Св. Александра Невског био је др Мирољуб Милинчић, професор Географског факултета Универзитета у Београду и директор Центра Руског географског друштва у Србији. Назив његовог веома информативног реферата који је обиловао занимљивим чињеницама, јесте *Духовни и материјални њраг Свeтoгo Александра Невског у културном наслеђу Србије*.

Проф. др Бошко Бранковић, историчар из Бањалуке, говорио је о Србима у Босни и култу Светога Саве, док је један од домаћина, већ поменути Његош Манојловић, у свом реферату истакао поштовање Светога Саве као основу православног и словенског идентитета српскога народа.

На крају, тема још једног од реферата у коме је поред Александра Невског поменута и личност другог великог руског војсковође, Фјодора Ушакова, била је *Национални етиалони храбросићи у контексту њтрансформација њтрадиционалних вредносићи*. О овој актуелној теми говорила је доцент, кандидат културологије, Јелена Сергејевна Пак.

На овом Округлом столу реферате је изложило 26 учесника, од чега готово подједнако руских и српских истраживача различитих хуманистичких профила. Преовлађавали су филолози. Из техничких разлога поједини учесници нису били у могућности да изложе свој рад, иако су се били пријавили. Такође, неке колеге које су биле међу организаторима, па и сама председавајућа, Ирина Владимировна Бугајова, нису представили своје теме на Округлом столу. Надамо се да ћемо и њихове радове читати у зборнику поводом овог догађаја, који је већ у припреми.

*Ружица Левушкина**

Институт за српски језик САНУ
Београд

* ruzica.bajic@isj.sanu.ac.rs

Научни скуп *Актуелна питања лексикологије
и лексикографије српског језика*. Андрићев институт.
Андрићград, 8–10. октобар 2021. г.

У организацији Одјелења за српски језик Андрићевог института одржан је у Андрићграду од 8. до 10. октобра 2021. године научни скуп *Актуелна питања лексикологије и лексикографије српског језика*. Ово је четврти по реду скуп у истој организацији посвећен актуелним питањима изучавања српског језика (након скупа посвећеног фонетици и фонологији у српском језику, скупа посвећеног српском правопису, као и скупа посвећеног морфолошким питањима у српском језику, одржаних 2018, 2019. и 2020. године), те је његово организовање потврдило важност континуираног проучавања различитих дисциплина у оквиру науке о српском језику.¹ На поменутом скупу учествовало је петнаест филолога из Србије и Републике Српске, у чију ужу област истраживања спадају и лексикологија и лексикографија српског језика.

Поздравне речи на отварању конференције упутили су Милош Ковачевић, руководилац Одјелења за српски језик Андрићевог института, и Рајна Драгићевић, професор Лексикологије на Филолошком факултету у Београду. Професор Ковачевић истакао је да у српском језику лексикологија спада у најутемељеније гране лингвистике, судећи по броју истраживача који се њоме баве, те да ће скуп показати стање у српској лексикологији и лексикографији, као и да ће се на скупу покренути бројне важне теме из ових области. Рајна Драгићевић изнела

¹ Пракса организовања скупова са темом лексикологије и лексикографије српског језика започела је осамдесетих година прошлог века када су, на основу одржаних конференција, објављена два зборника под називом *Лексикографија и лексикологија* (1982. и 1984. године), док је трећи скуп, *Дескриптивна лексикографија српског језика и њене теоријске основе*, одржан 2001. године, изнедрио још једну публикацију. Након поменутих скупова, на основу којих су настали значајни и утицајни зборници радова о лексикографији и лексикологији, у Институту за српски језик САНУ организован је концем 2019. године велики скуп под називом *Лексикологија и лексикографија у светлу актуелних проблема*, а зборник са радовима изложеним на овом скупу објављен је крајем 2021. године.

је очекивање да ће скуп утицати на даљи развој лексикологије као научне дисциплине у оквиру науке о српском језику. Она се осврнула на историјат проучавања лексикологије на факултетима у Србији, напоменувши да је то једна од најмлађих лингвистичких дисциплина, те да је први центар у Србији који је увео овај предмет био Филолошки факултет у Београду, на ком је 1981. године Даринка Гортан Премк почела да предаје Лексикологију. Говорећи о изучавању лексикологије у српском језику, навела је да је до прве деценије XXI века предмет Лексикологија био део Морфологије, а данас се, како је нагласила, на основним, мастер и докторским студијама на Групи за српски језик и књижевност на Филолошком факултету у Београду, као основни или изборни, предаје неколико предмета који припадају лексикологији као лингвистичкој дисциплини.

Након пригодних уводних речи, прешло се на радни део конференције. У преподневној секцији своје реферате изложили су Рајна Драгићевић (која је, уз Милоша Ковачевића, била председавајућа ове секције), Стана Ристић (која није била у могућности да присуствује, те је њен реферат прочитала Ивана Лазић Коњик), Владан Јовановић, Душанка Вујовић, Ивана Лазић Коњик, Неђо Јошић, Ненад Ивановић, Марија Ђинђић и Наташа Миланов. Преподневну секцију отворила је Рајна Драгићевић рефератом „Значењска структура деривата“ истичући најпре да се у радовима већине аутора однос међу значењима деривата може објаснити полисемијом, семантичком блискошћу која настаје као резултат понављања истог творбеног модела или хомонимијом, а као проблематичан поменула је и начин представљања овог односа у српској дескриптивној лексикографији, првенствено у Речнику САНУ. Ауторка је нагласила да се семантици деривата не може прилазити на исти начин као семантици творбено неизведених лексема, јер је дериват подложен утицају контекста који му омогућава велики број интерпретација и отворену семантичку структуру. За објашњавање односа међу лексемама чија значења настају понављањем једног творбеног обрасца (нпр. *златџара* 1. „продавница злата и накита“; 2. агр. а. „врста јабуке“ итд.), као могући је предложила термин А. Киклевича амбисемија, под којим се подразумева „принцип конфигурације два значењска елемента у језичком систему: номинативног (који је изражен у форми и структури знака) и интерпретативног (који указује на говорникова знања о свету око себе)“. Такође је напоменула да питање употребе овог термина захтева даљу разраду.

У наредном реферату, „Речник САНУ – поводом публикавања 21. књиге“, Стана Ристић представила је најновији том овог речника омеђен одредницама *йогдекад(а)* и *йокуйиџи*, са обрађених око 7600 одредница, углавном творених префиксима *йо-* и *йод-*. Након изношења најважнијих чињеница о историјату израде Речника САНУ, ауторка је говорила о хро-

нолошкој, територијалној, функционалностилској и тематској заступљености извора, те је истакла да грађу за овај речник чини преко 4000 различитих ауторских дела, новина, часописа, различитих лексикографских извора, збирки речи итд. Затим је изнела најзначајније податке о дигитализацији која је у току и која би требало да убрза рад на изради Речника САНУ. На крају је истакла важност грађе овог речника за сваковрсна проучавања, која представља „најрепрезентативнији корпус савременог српског језика“, али је указала и на то колико је важно да се процес израде овог речника доведе до краја и колико ће завршени речник значити.

Владан Јовановић је у реферату „Лексичко значење и концепт у српском лексикографском опису“ истраживао питање односа значења и концепта у домену описа речи и њиховог представљања у описним речницима. Полазећи од учења руских лингвиста З. Д. Попове и Ј. А. Стернина, под концептом подразумева „значење гледишта, схватања нечега, укључујући у њега често и оцену вредности на основу хијерархије појмова одређене области знања, веровања, мишљења и сл.“. Нагласио је и да је за сагледавање концепта потребно узети у обзир не само основну реч него и творенице од ње изведене (нпр. код деривата лексеме *йоњава*, именице *йоњавар*, препознаје се концепт 'иметка'). Закључио је да на учешће концептуалне компоненте значења у лексикографском опису утиче више фактора – концепција речника (у тематски оријентисаном речнику већа пажња ће се обраћати на концепте него у речнику општег типа), лексикографско опредељење да се у опис лексеме унесе и концепт као његова надградња, као и знање лексикографа о месту одређене лексеме у систему знања и вредности области којој концепт припада.

Полазећи од податка да у српском језику постоје тек два речника језика писаца, *Речник Његошева језика* и *Речник њоезије Милана Ракића*, Неђо Јошић је у свом излагању „Поглед на ауторску лексикографију нашу и страну с освртом на питање израде рјечника Андрићевог књижевног дјела“ истакао потребу израде ауторског речника књижевних дела нобеловца Иве Андрића, напомињући да се његово књижевно дело годинама проучава из различитих аспеката. Израдом оваквог речника почела би да се попуњава празнина у српској ауторској лексикографији.

Ивана Лазић Коњик је у реферату „Социјални фемининативи у српском језику – неолошки и лексикографски аспект“ указала на појаву нових назива за звања и занимања жена, као и на лексиколошка проучавања ових неологизама у српском језику. У реферату је изложила податке из грађе (издвојила је 293 фемининатива који почињу словима *a*, *b*, *c*, *ч* и *ћ*, потврђених у постојећим дескриптивним речницима, као и 165 нових, досад незабележених фемининатива) и нашла да се нови фемининативи уклапају у постојеће творбене обрасце у српском језику, те да међу њима постоји изражена творбена конкурентност (нпр. *биоло-*

гичарка/биолошкиња/биологица). Закључила је да фемининативи имају нестабилан статус у језичком систему и употреби. Такође је напоменула да су у једнотомном речнику Матице српске, за разлику од шестотомног, изостали углавном они фемининативи који су у савременом језику архаично или дијалекатски маркирани (какви су *(х)аџика*, *адвокајџовица*, *ајнлегерица*), док је значајно повећан број нових фемининатива (какви су *абоненџкиња*, *аквизиџерка*, *акробајџкиња*).

Тема излагања Ненада Ивановића били су „Метајезички изрази са релативизатором обично у служби граматичких обележја речи (на материјалу из Речника САНУ)“. Сам појам релативизатор аутор дефинише као исказ у облику заградама који се у описним речницима наводи у склопу дефиниције и којим се основна информација дата у дефиницији конкретизује или релативизује додатном информацијом. Говорећи о значењу компоненте *обично* у лексикографском метајезику, аутор је анализирао случајеве регуларне употребе метајезичких израза са овом компонентом при дефинисању граматичких обележја именица, придева и глагола. Други аспект који је у излагању обрађен јесте анализа односа граматичког и лексичког значења у речничким дефиницијама које садрже изразе са релативизаторима *обично*, *често* и *рејко*. Закључио је да метајезички изрази са овим компонентама у служби граматичких обележја речи показују да се у дескриптивној лексикографији размишља о односу граматике и лексике као о виду језичке динамике, те да би ове изразе требало даље проучавати, обогаћивањем њихове примене у речнику новим теоријским знањима и исправљањем неуједначености.

Душанка Вујовић изложила је реферат под називом „О програму за унос и обраду речи новог вишетомника Матице српске“. Ова ауторка, један од чланова редакционог одбора будућег вишетомног речника савременог српског језика, чија се израда припрема у Матици српској, упознала је учеснике конференције са основним техничким решењима, концепцијом и изворима за овај речник (које чини српска писана реч објављена у периоду од друге половине XX века до савремених текстова са почетка XXI века), као и са припремом електронског корпуса савременог српског језика. База за овај речник садржи око 650 књижевних дела, стручне литературе, уџбеника, речника итд. у електронском облику. Будући да овај сложени посао подразумева и обраду извора на начин да они буду употребљиви за израду електронског корпуса, члан пројектног тима је и програмер, док Д. Вујовић, уз руководиоца пројекта, координира рад лексикографа и информатичара. Ауторка је на примеру лексеме *дејлић* показала какве ће податке о овој именици будућа база понудити.

Реферат Марије Ђинђић „Поредбене фразеолошке јединице у српском и турском језику“ за тему је имао компаративно-контрастивну анализу поредбених фразеолошких јединица са компонентом *gibi* у

турском, односно компонентом *као* у српском језику. Ауторка је указала на изузетно сложен посао лексикографа чији је примарни задатак да приликом превода пронађе изразе адекватне по значењу, сликовитости и стилској боји израза, а веома често треба да познаје и лингвокултуролошку позадину. Анализирајући одговарајућа фразеолошка поређења, нашла је да се нека поређења поклапају, представљају потпуне кореспонденте (нпр. *живећи као њаша* (живети врло добро, богато) = *paşa gibi yaşamak*). Међутим, будући да приликом превођења треба водити рачуна и о фреквенцији фразеолошких јединица, за наведену глаголску поредбену фразему у речнику би требало да се дају и они који су учесталији и познатији говорницима српског језика, каква је фразема *живећи као бубрег у лоју*.

У излагању Наташе Миланов под називом „О вишезначности једног типа именица у српском језику“ представљен је семантички потенцијал полисемантичних именица којима се именују предмети кружног облика, какве су *круг, коло, обрuch, колуш, кошур, њрсџен*. Истраживање је показало да су ове именице семантички веома богате, али и да су често међусобно заменљиве у контексту. Ове лексеме у свом семантичком садржају поседују веома продуктивну сему 'који је округлог облика' која повезује велики број значења. Трагајући за одговором на питање одакле толико семантички богатих лексема које се односе на исти денотат, ауторка је нашла да то мора имати везе са важношћу самог појма круг за говорнике, будући да је стварност препуна појмова овог облика, као и да је кружно кретање један од доминантних облика кретања у природи. Закључила је да је за говорнике важан и појам овог облика, али и лексема која га именује.

У поподневној секцији којом су председавале Миланка Бабић и Душанка Вујовић излагало је шест референата – Миланка Бабић, Весна Николић, Биљана Мишић, Валентина Илић, Михаило Шћепановић и Милош Ковачевић. Копредседавајући ове секције, Миланка Бабић, у реферату „Лексема ЈОШ: значење и употреба“ анализирала је непунозначну лексичку јединицу *joш* са семантичког, синтаксичког и прагматичког аспекта. Осим прилошког значења, нагласила је њену важну функцију модификатора и њен статус између партикуле и везника, наводећи да у одређеној употреби садржи истовремено оба ова елемента. Ова лексема се, у зависности од контекста, реализује у различитим синтаксичким конструкцијама.

„Братићев БИШ: лексичко-граматичка одгонетка“ предмет је истраживања Михаила Шћепановића које разматра ономастички појам затамњеног порекла *Биш* и изведеницу од њега *Бишани*, који се употребљавају у књижевном делу Радослава Братића. Одбацујући став књижевних критичара који овај ојконим проглашавају митским местом,

производом пишчеве фикције, а ослањајући се на мишљење А. Ломе о томе да је лексема *Бишина* настала супстантивизацијом адјектива, Шћепановић налази разлоге и потврде да је ова лексема назив за више топонима на територији Босне који у своме имену садрже сегмент *биш*, попут села *Бишина* у источној Босни. Такође налази и бројне друге ономастичке називе који у свом саставу садрже управо сегмент *биш* или су фонетски блиски са њим (нпр. *Бишевац*, *Љубиша*).

На значај коришћења савремених електронских извора у језичким истраживањима, али и на недостатке оваквих извора указала је Весна Николић у реферату „Улога и значај електронског корпуса у истраживању паронима“. Електронски корпуси (СрпКор, који се израђује на Математичком факултету, и отворени корпус srWaC (Serbian Web)) показали су се веома корисним приликом разматрања односа између истокоренских синонима и паронима, као и приликом праћења процеса десинонимизације лексема. Међутим, ауторка истиче и њихове озбиљне недостатке – СрпКор није ажуриран од 2013. године, док се претрагом отвореног корпуса srWaC добија значајна количина нежељеног материјала. Електронски корпуси су у ауторкином истраживању потврдили да је у савременом језику дошло до разједначавања некада потпуних синонима (нпр. *извршилац/извршиатељ*, *давалац/давач*). Такође је нагласила и важност истраживања паронимије, која потврђује колико је принцип језичке економије важан и моћан у језику.

Излагање Биљане Мишић, које носи наслов „Полисемантичка структура глагола *доћи* у књижевноумјетничком и научном стилу“, имало је за предмет испитивање механизма настајања секундарних значења глагола *доћи*, као и упоређивање полисемантичког потенцијала овог глагола у књижевноуметничком и научном стилу. Како је ауторка истакла, глагол *доћи* као примарну семантичку компоненту укључује просторну компоненту, па је разумљива његова фреквентност у наративним текстовима. Међутим, у научном стилу овај се глагол појављује у малом броју значења, најчешће као семикопулативни глагол у оквиру декомпонованог предиката. Анализа је показала да су секундарна значења глагола *доћи* семантички хетерогенија у књижевноуметничком него у научном стилу. Као најпродуктивнија показала се семантичка компонента ’адлативност’ која се, у већини значења, транспонује у ’резултативност’, из чега произлази да се глаголом *доћи* означава настанак стања када се објекат који се креће нашао, тј. почео да се налази у завршној тачки свог кретања.

Валентина Илић у реферату под називом „Метонимија као когнитивни и лексички механизам у контексту наставе матерњег (српског) језика“ проблематизовала је досадашњи положај метонимије у односу на метафору у настави српског језика. Истакла је да историјат и савремени статус метонимије у програмским садржајима и уџбеницима показују да

се метонимија, без изузетка, учи након метафоре. Полазећи од законитости когнитивног развоја и начина функционисања дечијег мишљења, на које упућују налази психолингвистичких испитивања, показала је да се метонимијски механизам раније и брже усваја од метафоричког, те се и у познијем добу метонимија брже и лакше обрађује од метафоре. Ауторка је нагласила да се у образовним процесима мора указати на значај метонимијских преноса, почевши од стандардних метонимијских образаца, заснованих на односима конкретне, чулно сазнатљиве блискости, а да се тек након тога може указивати на слободнија и когнитивно захтевнија метафоричка пресликавања.

Последњи реферат у поподневној секцији, „Колико значења има лексема 'ствар'?", изложио је Милош Ковачевић. Полазећи од чињенице да у дескриптивним речницима српског језика ова лексема има тек неколико значења, нагласио је њено изузетно уопштено примарно значење дато у речницима, „сваки предмет, производ било чега, било шта неживо што материјално или физички постоји“. На грађи од око 5700 примера из различитих извора закључио је да контекст спецификује значење ове именице, те да она може да се комбинује са сваком врстом речи у пренесеном значењу. Ова лексема је, према Ковачевићу, подложна декомпоновању, јавља се у бројним перифрастичким конструкцијама какве су нпр. *избор је субјективна ствар (избор је субјективан); за нас је важна ствар (за нас је важно); не њихвања договорене ствари (не њихвања договорено)* итд.

Услед неповољне епидемијске ситуације неки од планираних учесника нису излагали своје реферате. Тако ће се радови Светлане Слијепчевић Бјеливук „Концепција Појмовника српских лингвистичких термина – изазови и могућа решења“, Милене Јакић „Процена заступљености језичких феномена на примеру антонимије и њен утицај на језичка истраживања“, Тање Танасковић „Стереотипи мед и пчела у српском језику“ и Наташе Вуловић Емонтс „Фраземе у роману Омерпаша Латас: семантичко-фразеографски приступ“ придружити радовима осталих учесника конференције, у зборнику чије је штампање планирано за 2022. годину.

Након излагања учесника уследила је продуктивна дискусија која је, на основу тематике реферата, показала да се разматрање актуелних питања српске лексикологије и лексикографије дели на три главна правца – истраживања произашла из грађе издвојене на основу електронске претраге, који су пример „новог времена“, савремених тенденција у науци о језику, затим истраживања настала на основу формализације лексикографског искуства, као и истраживања у којима се преплићу питања значења и употребе лексема. Наглашено је да су у веома богатим и интересантним истраживањима проширене и из новог угла осветљене актуелне теме, да су у неким радовима покренута нова питања, а да се свима њима

доприноси даљем развоју и унапређењу лексикологије и лексикографије. Такође је најављено да ће, у организацији Одјељења за језик Андрићевог института, након конференција посвећених појединачним гранама науке о српском језику, у будућности бити организоване и оне посвећене међузависности више лингвистичких дисциплина, а једна од њих биће о интеракцији лексикологије и творбе речи. Дискусија је настављена и током заједничке вечере учесника конференције, а сутрадан, у недељу 10. октобра, учесници су напустили Андрићград.

Иако је тренутна епидемијска ситуација онемогућила да скупу присуствују сви пријављени учесници, његово одржавање показало је колико су неопходна и добродошла окупљања која укључују непосредни контакт учесника и живу дискусију, директну размену мишљења и идеја. Представљени резултати истраживања указали су на правац развоја лексиколошке науке и лексикографске праксе, који укључује изучавање нових, досад неистражених питања, сагледавање већ обрађених тема из новог угла, али и примену нових методологија у постојећим истраживањима. Евидентно је да лексички систем српског језика представља неисцрпан извор за разноврсна истраживања и да је потребно одржавати скупове посвећене овој области. Резултати произишли из истраживања учесника ове конференције свакако ће бити повод и подстрек будућим проучавањима лексичког система српског језика.

*Наташа М. Миланов**

Институт за српски језик САНУ
Београд

* natasa.milanov@isj.sanu.ac.rs

Научни скуп *Актуелна питања српског правописа: Нови прилози српском правопису 2*. Матица Српска, Нови Сад, Одбор за стандардизацију српског језика, Београд, 23. октобар 2021. г.

У Свечаној сали Филолошког факултета у Београду 23. октобра 2021. године одржан је научни скуп *Актуелна питања српског правописа: Нови прилози српском правопису 2*. Скуп је реализован у организацији Матице српске и Одбора за стандардизацију српског језика, уз учешће излагача уживо и преко апликације Зум, која је омогућила публици, која због епидемијских ограничења није могла да присуствује скупу на лицу места, да уживо прати излагања. Његовом реализацијом, иако у неповољним епидемијским околностима, настављена је тежња, покренута 2018. године у Институту „Иво Андрић“ у Андрићграду, када су представници Одбора и Матице српске заједно са Одјељењем за српски језик Института „Иво Андрић“ организовали округли сто *Актуелна питања српског правописа* (крунисан и зборником *Нови прилози српском правопису* из 2019. године), да се кључна питања правописне норме актуализују и решавају на оваквим окупљањима која би сабрала језичке стручњаке и истраживаче из различитих лингвистичких и универзитетских центара. Поред представника Матице српске и Одбора за стандардизацију српског језика скупу су присуствовали и они са Института за српски језик САНУ, те Универзитета у Београду, Новом Саду, Нишу, Крагујевцу, Косовској Митровици, Бањој Луци, Источном Сарајеву и Никшићу. Они су, свако из свог угла и научноистраживачког аспекта, у укупно 24 реферата и кроз три секцијске групе, понудили одређене погледе на актуелна правописна питања, осветлили она која у пракси изазивају највише недоумица, а све у циљу да се предложи одговарајућа решења и

да радови са овог окупљања укажу на правац у коме би се кретало ново издање *Правойиса срѣскога језика*.

Након поздравних речи организатора, међу којима су били проф. др Срето Танасић, проф. др Исидора Бјелаковић и проф. др Милош Ковачевић, у којима се пре свега истакла тежња да овај скуп буде усмерен ка отклањању нејасноћа и недоумица у новом Правопису који „треба да усмерава праксу, а не обрнуто“, уследила су излагања у првом блоку, којим су председавали Срето Танасић, Драган Станић и Вељко Брборић, и која су донела стручна виђења разматране правописне проблематике покривши различите правописне теме и области. Прво излагање под називом *Концепција новог издања Правойиса срѣскога језика* Матице српске имао је један од тројице аутора важећег *Правойиса срѣскога језика* Матице српске професор Мато Пижурица. М. Пижурица је у излагању дао низ предлога у вези са изменама и допунама које би се могле унети у нови Правопис (нпр. оне које се тичу спојеног и одвојеног писања речи, транскрипције имена из страних језика и сл.), потцртао нужности евентуалних преформулација правила, и изнео запажања у вези са тим шта по његовом мишљењу оптерећује садашњи Правопис (поглавито „пренормираност“ која се одразила и на обим и тешко савладавање правила). Све то водило би концепцији новог Правописа који, по проф. Пижурици, мора хитно бити урађен. Драган Станић и Исидора Бјелаковић у раду *Материца срѣска и њена израда Правойиса срѣскога језика* истакли су централну улогу Матице српске по питању израде *Правойиса срѣскога језика*, као водећег правописног приручника код Срба, и поред конкурентних приручника и саветника сличне намене, подсетили на његов историјат у другој половини XX века и најавили нови пројектни тим, формиран 2020. године, на чијем је челу Мато Пижурица, и који ће у наредном периоду донети нов *Правойис срѣскога језика*.

Примећујући да у свакодневној пракси имамо „више погрешног него исправног“ и упозоравајући на низак ниво правописне културе у јавној и приватној комуникацији, Твртко Прћић је у раду *Какав нам Правойис срѣског језика треба у данашњем онлајнизованом, њовршном и њолујисменом свејџу* изнео низ запажања о томе на које основне проблеме (не)писмености треба данас обратити пажњу предлажући ономасиолошки принцип правопису „од проблема ка пракси“, кампању која би пропагирала

примењивање, неговање и ширење норме, инфраструктуру у виду приручника и концентрацију на конкретнија и практичнија решења, поготово у онлајн-свету. У реферату *Састављено и растављено писање поулосложеница, двоакценатских речи и сјојева* Милорад Дешић се бавио једном од најсложенијих правописних проблематика упућујући на важност усаглашавања Правописа и Речника око ортографске проблематике, дотичући у свом раду и низ примера компаративног осврта на састављено и растављено писање именица у *Правопису српскога језика* (2010) и *Речнику српскога језика* (2018), поготово оних са префиксоидима као што су *био, еино, мега, макро, микро, квази, назови, ауто* и сл., који се морају уједначити са решењима у Једнотомнику.

Два рада у будућем зборнику са овог скупа биће посвећена ијекавском и екавском изговору у оквиру правописне норме. Драгомир Козомара је у реферату *Ијекавски рефлeksi јати – ириједлози за дојуну и корекцију актуелног правописа* изнео низ предлога о томе које изостављене а фреквентне ијекавизме треба унети у ново издање Правописа (нпр. *захитијеван, вјесник, дијелиши, иобиједиши, неизвјесно* и сл.) и које примере из основног текста Правописа треба усагласити са Речником на крају (нпр. *превоз/иријевоз*), а сличном тематиком бавиће се и рад Срете Танасића *Екавски и ијекавски изговор у Правопису српскога језика Машице српске*.

Први блок завршен је двама излагањима – Александар Милановић и Виктор Савић донели су рефератом *Писмо у српском правопису* врло исцрпан и детаљан низ предлога о томе како треба третирати српско писмо у новом Правопису, од предлога за проширење поглавља о писму, прецизно успостављање дистинкције између азбуке и писма, увођења термина „грађаница“ и основних информација о глагољници и црквеној ћирилици (као додаток савременој ћирилици и као уређени списак) до тога како би требало подробније објаснити историјски, али и социјално-политички однос ћирилице и латинице, као и дати наводе за читање азбуке и абецеде у српској традицији, уз вођење рачуна да правила типографске норме задовоље правила компјутерског писања. С друге стране, Миланка Бабић је у излагању *Међуоднос синтаксичких и правописних правила у важећем српском правопису* указала на низ одступања између синтаксичких и правописних правила, којих има највише у поглављу о интерпункцији, посебно

издвојивши одступања која се тичу синтаксичке терминологије. Такође, указала је и на проблем нејасног објашњења чврсте и слабе везе зависне реченице са главном реченицом као и везе атрибута са атрибутивом.

Друга секција, уз председавање Милорада Дешића и Мате Пижурице, почела је рефератом Милоша Ковачевића *Интиерпункијска ѿравијсна ѿравила*, у коме је аутор изнео предлог да се правописни знаци убудуће третирају као реченични и нереченични. Идентификујући синтаксички критеријум као кључни у нашој интерпункцији, М. Ковачевић упућује и на бројна одступања између логичке и граматичке интерпункције, као и на критеријум „тесне везе“ међу реченичним деловима, као критеријум који утиче на писање запете, залажући се за поновно успостављање начела Белићеве семантичке, тј. логичке интерпункције. Неки од конкретних примера употребе запете, коју „Срби употребљавају више него иједан народ на свету“, тицали су се примера да се све оно што се накнадно истиче мора одвојити запетом, као и конструкција *не само, него* и др.

Скуп је настављен излагањем Рајне Драгићевић под називом *Сѿојено и одвојено ѿсање ѿридева (на ѿпримеру назива за боје)*. Урадивши опсежно анкетно истраживање међу студентима (са питањима као што су нпр. *Које је боје бела кафа, неба у ѿодне и сл.?*), ауторка је испитивала и анализирала могуће називе за нијансе боја предлажући њихова конкретна и корисна правописна решења, као што је нпр. оно да нијансе боја чији је први део именица треба писати са цртицом, нпр. *лимун-жуѿи* и сл. Ауторка је изразила став да систем правописних правила не сме бити „пренаучан“ и да је важно правила уопштавати. Вељко Брборић је рефератом *Проѿусти Правоијсног речника у Правоијсу срѿскога језика Маѿице срѿске* изнео низ запажања и напомена у вези са пропустима (више од 770 примера) у важећем Правопису, пре свега указавши на неусаглашености између основног текста Правописа и Правописног речника (нпр. упућивање на непостојећу тачку, различита решења у Речнику у односу на текст Правописа и сл.), што може бити од непроцењиве користи при будућим ревизијама и поправкама *Правоијса срѿскога језика*. У наредном излагању под називом *Правоијс као елекѿронска књига* Душанка Вујовић је истакла потребу за дигиталним издањем Правописа, поготово у окриљу дигиталног

доба и савремене наставе, показујући на конкретним примерима, интерактивним лекцијама и задацима како би дигитално издање правописа могло да изгледа и какве користи би ученици могли да имају од њега у смислу мотивације за усвајањем правописних правила у модерном и интерактивном окружењу.

Два рада на конференцији била су посвећена и начинима на које се компјутерска терминологија и компјутерски неологизми могу уклопити у важећи правопис српскога језика. Први од тих радова, изложен у овој секцији, био је реферат Слободана Новокмета *Ка Правописном речнику компјутерских термина и појмова у вези с интернетом – теоријски и практични аспекти*. Аутор је, након представљања основних правописних проблема у вези са писањем ове терминологије, изнео предлог у вези са израдом електронског речника компјутерских и интернетских термина у којем би се, на основу доступне литературе, стручних радова, речника нових и страних речи, као и постојећих правописних правила, решиле многе несигурности које говорници имају у вези са писањем ових термина и које углавном проистичу из њиховог статуса неадаптираних англицизама у српском језику.

Наредна два реферата, којима је и завршена ова секција, били су посвећени проблемима писања религијских појмова. Владан Јовановић је у излагању *Писање религијских појмова из угла српске правописне норме* анализирао, на грађи црквених текстова, колико се употреба великог слова у текстовима религијског карактера подудара са правописним правилима, пре свега имајући у виду именице као што су *Бог, црква, Богородица* и сл. На овај реферат директно се надовезао следећи Ане Јањушевић Оливери под називом *Писање великог слова у текстовима вјерске садржине: Да ли постоји „црквени правопис“?* Ауторка је у њему дала паралелни увид у то како је Правопис из 1960, 1993. и 2010. решавао писање именица *бог, богиња, алах, Богородица*, посебно издвајајући као значајан проблем писање придева *свѣти* у називима празника или називима типа „света браћа“ или „свети оци“, налазећи бројна размиоилажења између норме и текстова у пракси.

Последња секција, којом су председавали Милош Ковачевић и Александар Милановић, донела је још седам реферата. Отворила ју је Марина Јањић излагањем *Орфографски стандарска компјутерских термина*, којим се директно надовезала на рад о

речнику компјутерских термина из друге секције. Ауторка је, темељећи излагање на грађи са интернетских портала, скренула пажњу на бројна одступања од правописне норме када је у питању адаптирање компјутерских термина, пре свега у писању великог слова, које се често неизмењено преноси из енглеског језика (нпр. *ТикТокер*, *Јуџјубер*), али и спојеног и одвојеног писања речи (нпр. *бар-код*, *веб-хосџинг* и сл.), што су проблеми који свакако треба да нађу своје место у актуелном Правопису.

Наредна два рада била су посвећена обради глагола у *Правопису срџскога језика*. Марина Спасојевић је рефератом *Нормирани облици глагола на -(ј)еџи, -им у саодносу са глаголима на -иџи, -им и -аџи, -им: џрилог за нови срџски џравоџис* навела оне глаголске парове који се у савременом српском језику сматрају дублетним, анализирајући статус и обраду неких од парова, као што је нпр. *џрњиџи* и *џрнеџи*, у неколико правописних речника, од Белићевих и Матичиних до *Правописног рјечника* ијекавизама Јована Вуковића из 1949. С друге стране, Сања Ђуровић је представила реферат под називом *Глаголи у Правопису срџскога језика*, у коме је изнела низ запажања у вези са недоследностима навођења глагола и глаголских парадигми у Правописном речнику и понудила низ конкретних предлога и решења у вези са тим како би обрада глагола у будућем Речнику који би ишао уз *Правопис срџскога језика* била уједначенија.

У раду *Правопис срџскога језика очима корисника: емџиријско исџраживање* Јасмина Дражић је представила резултате опсежне онлајн-анкете која је спроведена међу корисницима Правописа свих узраста са циљем да се утврде њихови основни ставови о Правопису и с тим у вези направи солидна база одговора и савета који би помогли његовој ревизији и побољшању, као и конституисању електронске верзије за коју се већина испитаника определила као неопходном.

Наредна два рада у овој секцији била су посвећена настави правописа у нашем образовном систему. Универзитетски ниво покрио је Милан Ајдановић радом под називом *Насџава џравоџиса на Филозофском факулџеџу у Новом Саду – џарадигмаџичан случај или изузеџак у савременој џракси?* Аутор је представио историјат наставе правописа на Филозофском факултету у Новом Саду за студенте различитих профила поређећи га са другим србистичким

катедрама у Србији и изнесећи закључак да се у будућности број часова мора повећати и уједначити међу универзитетима. Прагматичан приступ настави правописа на основношколском нивоу понудила је Весна Ломпар рефератом *Како лекције из правописа прилагодити у уџбеницима за основну школу*. Ослањајући се на своје дугогодишње искуство у писању уџбеника, ауторка је представила правописне области које се обрађују на основношколском узрасту издвајајући посебне правописне проблеме (као што је писање тачке са запетом или транскрипције имена) и пожељне и креативне начине њихове уџбеничке обраде.

Секција, али и окупљање завршени су рефератом Валентине Илић *Ситајус дублета у актуелном Правописном речнику Правописа српскога језика (други део)* у коме је ауторка, наставивши почетну класификацију коју је представила на првом окупљању 2018. године (од слова А до И), изнела наставак своје детаљне и исцрпне класификације дублета у *Правописном речнику* (од слова Ј до Ш), налазећи типолошке поткатегорије у које се дублети могу сврстати и чија обједињеност може бити користан прилог будућој ревизији или новом издању Правописа.

Скуп је закључен дискусијом чији су садржај и квалитет показали да су на овом окупљању отворене многе значајне и подстицајне теме које треба да усмере ново издање *Правописа српскога језика*, поготово оне које су се тичале транскрипције имена или питања да ли правописна норма може и треба да регулише текстове религијског садржаја. Бројни реферати подстакли су размишљања о могућим променама које се могу унети у ново издање Правописа и верујемо да ће зборник са овог скупа пружити члановима новог пројектног тима Матице српске богату и корисну базу за побољшање новог *Правописа српскога језика* и отклањање бројних недоумица из његовог Речника.

Слободан Б. Новокмећ*
Институт за српски језик САНУ
Београд

* slobodan.novokmet@isj.sanu.ac.rs

Т. И. Вендина. *Антропология диалектного слова*.
Москва – Санкт-Петербург: РАН, Институт славяноведения,
2020, 682 стр.

Аутор овде представљане монографије, Татјана Ивановна Вендина, један је од водећих руских дијалектолога и лингвогеографа, председник Међународне комисије за *Опшлесловенски лингвистички атлас* (ОЛА) при Међународном комитету слависта од 2003. године. Татјана Вендина се кроз дуги низ година у бројним својим ауторским радовима, поред изузетно мериторног бављења творбом речи, бавила питањима лексике и семантике на картама *Опшлесловенског лингвистичког атласа* и питањем статуса источнословенских језика у опшлесловенском контексту. Тако је очекивана синтеза претходних ауторкиних промишљања дошла у виду монографије *Русские диалекты в общеславянском контексте (лексика)*, објављене у Москви 2009. године од стране реномираног издавача – Руске академије наука и њеног Института за славистику (Институт славяноведения). И запажања и закључци које је Татјана Ивановна коју годину доцније изнела у монографији *Типология лексических ареалов Славии*, објављеној 2014. године од стране истога издавача, засновани су управо на материјалу свих дотад објављених томова Лексичко-творбене серије ОЛА, као и на грађи појединих фонетских томова ОЛА. У тој монографији аутор интерпретира утврђене лексичке изоглосе са три стајне тачке – генетске, ареалне и типолошке, и тако открива заинтересованом читаоцу прилично сложену ареалну слику веза и односа међу словенским дијалектима, при чему је та слика осматрана из историјскојезичке перспективе, што је једини поуздан начин да се исправно сагледа однос фактора 'простор' и фактора 'време'.¹

На први поглед, најновија монографија Татјане Вендине представља прави *сюрприз* (тј. изненађење) пошто се ауторка у потпуности обрела на плану когнитивне лингвистике, тачније – когнитивне дијалектологије, а

¹ Приказ поменуте монографије објавила сам у часопису *Јужнословенски филолог* LXXII, св. 3–4, 2016.

то није био ракурс из кога је осматрала предмете својих истраживања у претходним монографским остварењима. Међутим, вишегодишња истраживачка окренутост руској традиционалној духовној култури – представљана кроз бројне ауторске прилоге и излагања, потом лексикографски извори на чијем су материјалу истраживања за ову књигу рађена и пребогато искуство у раду са грађом из лингвистичких атласа, па и закључци изношени у претходним монографијама, чинили су више од солидног предуслова за синтезу ове врсте – „усмеравања на дијалекатску реч с циљем описивања процеса њене антропологизације“ (из апстракта датог у импресуму). Тако је настала књига која ће бити од непроцењивог значаја за истраживаче различитих специјалности, свих оних којима су у центру пажње човек и његов духовни свет – промишљања, осећања, етичке категорије, при чему коришћене истраживачке методе и модели представљања грађе потекле из руског језика и руске традиционалне духовне културе могу и треба да послуже као подстрек за истоврсна истраживања у другим словенским језицима.

Монографија *Антропологија дијалекатске речи* заснива се на антропоцентризму као актуелној парадигми у науци о језику, тј. на њеној когнитивној оријентисаности, која подразумева полипарадигматичност лингвистике и њу као неодвојиви део културне антропологије, а већ сами наслови пет поглавља представљане књиге – експлиците или имплиците – то потврђују. Поред *Предговора*, *Закључка* и *Литературе*, књига се састоји од пет глава: 1. *Човек у дијалекатској речи*, 2. *Руска природа у дијалекатској речи*, 3. *Филозофија дијалекатске речи*, 4. *Аксиологија дијалекатске речи*, 5. *Регулативни принципи језика традиционалне културе*. Прва глава садржи три поднаслова: *Човек као физичко биће*, *Човек као социјална личност* и *Човек као духовна личност*, при чему се други поднаслов рачва у три целине: *Nomina professionalia*, *Човек и породица* и *Човек и култура социјалних односа*. У трећој целини, која се бави човеком као социјалним бићем, посматрају се следећи сегменти: *Човек у односу на моралне и друге норме које га окружују*, *Човек у односу на рад и имовину* и *Nomina nationalia et regionalia*. Трећа глава има чак 19 засебних одељака у којима се разматрају концепти кључни за поимање менталитета дијалекатске језичке личности у руској средини: *Животи* и *Смрти* (нап. С. М. – велика почетна слова код појединих концепата преузета су од аутора монографије), *Време*, *Добро и Зло*, *Воља*, *Правда* и *Истина*, *Дух* и *Душа*, *Судбина*, *Лето* и *ружноћа*, *Савести* и *сид*, *Трљење* и *смирености*, *Туга*, *Труд* и *рад*, *Реч*,

*Љубав и њријатїельсїво, Срећа и радости, Знаїи и њоиматїи, Символика боја, Игра, Један и једини.*²

Ширина ауторског захвата, обимност коришћене грађе и разграната семантичка диференцијација у свим представљеним целинама, уз изузетно детаљну разраду, те етнокултурну интерпретацију семантике неког појма / концепта, имају једну „ману“ – нису нам оставили могућност да сваку целину представимо чак ни у основним назнакама јер бисмо у том случају далеко превазишли оквире примерене за један приказ. Тако се, на пример, међу знатним бројем речи које улазе у тематску групу „Човек као социјална и духовна личност“ налази неколико дијалекатских именована злог човека, а потом се представља богата семантичка диференцијација са аспекта народне етике – чак 17 карактеризација таквог човека (варалица, мрзитељ, злопамтило итд.), од којих је свака представљена бројним дијалекатским именованима, уз понеки илустративни пример, а уз редовно навођење области порекла именована и извора из којих је грађа преузета (стр. 151–153). Притом, навођена именована, уз негативну карактеристику човекову, често указују и на узроке настајања датог порока. Стога ћемо за ову прилику моћи да начинимо само општи осврт на приступ аутора теми, на изнета крупнија запажања и на изведене закључке, уз неколико сасвим сведених презентација дијалекатске грађе из понеке од тематских група.

Циљ аутора ове књиге је био да на плану традиционалне духовне културе покаже како човек размишља, осећа и дела, а „примена антрополошког приступа у описивању дијалекатске речи омогућила је да се истраже проблеми као што су језик и духовна делатност човекова, његов однос према свету који га окружује, језик и свест, језик и култура, језик и човеково понашање, језик и вредности традиционалне културе итд.“ (стр. 17). Аутор је, по сопственом навођењу, користио супстратни приступ дијалекатској речи, у садејству са дескриптивно-класификаторском методом (стр. 17), што је нужан предуслов за ваљану реконструкцију концептосфере традиционалне духовне културе. Унутрашња структура речника руских народних говора сведочи о антропоцентричном принципу менталне и језичке организације објективне стварности: анализом дијалекатске лексике показано је да је човек у средишту менталног лексикона и, тиме, лексичког система руске говорне заједнице. Надаље, приказано је како дијалекатска језичка личност концептуализује стварност, и то је учињено кроз вербалне манифестације одређених културних, тј.

² Неки од наслова ових одељака нису могли бити преведени с пуном прецизношћу; на пример, у српском је језику непознат инфинитив од стсл. вѣдѣти у значењу 'знати' (ориг. *знать и ведать*), па смо стога ставили *њоиматїи* 'схватати значење нечега' као лексему која најбоље представља навођене руске примере; тако је и са насловом у оригиналу *Один и един*, чије се *једин*- налази у сакралним сложеницама типа *јединородни* и сл.

вредносних концепата у оквиру руске дијалекатске језичке слике света, те се тако *ad finitum* стигло до идентификовања њених национално-културних специфичности. Дакле, у дијалекатској лексици одражавају се поглед на свет и менталитет дијалекатске језичке личности, па су стога дијалекатски речници најрелевантнији извори за проучавање лингвокултурних специфичности једне говорне заједнице, и ови су лексикографски извори – тако бројни у руској дијалектологији – донели обиље материјала и за рад на овој монографији (уз истицање наслова као што су *Толковый словарь живого великорусского языка В. И. Даля* и *Словарь русских народных говоров*; стр. 17).

Човек се у монографији Т. Вендине језички сагледава кроз све три димензије испољавања своје личности – физичку (биолошки), духовну (психолошки) и социјалну (комуникативно), и подлеже категоризацији у доменама све три наведене димензије. Занимљиво је указати на податак да у језику руске традиционалне духовне културе *йородица (семья)* не подразумева само групу људи која је повезана родбинским односима, већ она може значити и 'жена', и 'деца', и 'дом' – дакле, у саму семантичку структуру ове речи „утиснута“ је сврха постојања породице, циљ њеног заснивања (стр. 133). И у руским народним говорима, као што је за неке српске говоре већ утврђено, именовања човека с негативним предзнаком знатно су бројнија, семантички диференциранија од оних којима се именују човекове позитивне карактеристике (стр. 175).

Када се осмотри структурна организација света природе (биљни свет, животињски свет, пејзаж, небо и небеска тела), тј. лексички и творбено структуриране ове семантичке сфере у језику традиционалне културе, њихова хијерархија „сведочи о базичним формама живота и привређивања руског народа и, чини се, превасходно о његовим земљорадничким приоритетима и прворазредним психолошким везама с биљним светом“ (стр. 227–228). У домену природе издвајају се називи за означавање рељефа, при чему се језичка средства превасходно користе у сврху актуализације основног опозита *верх ~ низ*, што је разумљиво с обзиром на низије, простране равнице карактеристичне за руски ландшафт (стр. 225).

У трећем поглављу се реконструкција сваког од побројаних концепата заснива на лексичком материјалу којим се дати концепт вербализује. У вези с веома широким семантичким дијапазоном категорије ВРЕМЕ (рус. ВРЕМЯ), почев од конкретног и повезаног с привредном делатношћу сеоског становништва, наводимо само неке од примера везаних за његов сасвим апстрактни смисао, који се тиче народних представа о судбини и срећи: *во времени быть* 'бити у благостању, имати привилегије и сл.'; *безвременница* 'тешко време, несрећно време и сл.' (стр. 341). Лепота се у језику традиционалне духовне културе осмишљава кроз хришћанску

дихотомију духовног и емотивног, повезује са етичким, а што је посебно уочљиво у мотивационим показатељима који се налазе у самој основи дијалекатске речи, па тако ЛЕПОТА (рус. КРАСОТА) у следећим примерима сведочи о односу с добром или добротом: леп се може именовати као *добристый, доброзрачный, доброликий* итд. (стр. 409–410). У одељку *Симболика боја* (стр. 528–570) показано је како боје у језику традиционалне духовне културе функционишу у оквиру различитих регистара, па тако у онтолошком (денотативна функција боје – *белаха* ’бела кокошка’), метафоричком (симболичка функција боје – *беланушка* ’добра, дружељубива и лепа жена’) и комуникативном (где је присутан најужи круг боја, у обраћању – *красный мой* ’лепи мој’), уз напомену да представљена грађа из руских дијалеката сведочи о двома у њима омиљеним бојама – белој и црвеној.

У поглављу *Аксиологија дијалекајске речи* (стр. 602–637) има неколико закључака од значаја за тему којом се аутор бавио. Карактеризација одређене културе могућа је само уз „консултовање“ вредносних оријентација језика традиционалне духовне културе. Даље аутор наводи вредности које представљају објекат лексичке детерминисаности када је у питању дијалекатска реч – уз напомену да свака семантичка област у језику поседује свој систем вредности. „У ментално-културном простору језика традиционалне културе постоји читав систем вредности, чију основу чини глобална опозиција ДОБРА и ЗЛА, са мноштвом својих корелата“ (нпр. *свей* ~ *грешан*, *сїрадање* ~ *сїасење* и др.) (стр. 608), а управо су по основу принципа опозита (иначе, универзални културно-антрополошки принцип) и као резултат анализирани богате грађе издвојене следеће вредности руске традиционалне културе: социјалне, етичке, духовне (које имају индивидуални, а не колективни карактер, попут осталих вредности), естетске и виталне. Ове последње су најмање изразите у оквирима језика традиционалне духовне културе, што је очекивано, будући да дијалекатски језик у својој основи заправо бива „језик морала“, те у њему очевидну превагу односе етичке вредности (стр. 630, 637). И без апсолутизовања именованих вредности од стране аутора монографије – „концептуална база дијалекатске лексике с њеним морално-нормативним препорукама и забранама одражава различите начине етичке рационализације света“ (стр. 637).

У последњем, петом поглављу сумирају се питања и одговори везани за регулативни принцип језика традиционалне духовне културе, тј. за оно што је „водећа културна мотивација“ у језику одређене културе (стр. 638–654). Носиоци дијалекта именују предмете и појаве спољног света по мери значаја који за њих имају. Већ први поглед на речнички систем руских народних говора открива да је главни регулативни принцип традиционалне духовне културе – човек и, потом, „изведен из њега

принцип социјализације моралних постулата дате културе“ (стр. 640), да би даље аутор навео чињенице на којима се тај закључак заснива. У народном језику видан је и значај који за појединца имају потврда или осуда његовог понашања од стране окружења. Такође, без обзира на ишчезле културне обрасце, „у ’етимолошком памћењу’ речи настављају да живе оне вредносно-религиозне поенте које обликују историјску основу садржаја културе садашњице“, постају део традиционалног дискурса, о чему, између осталог, упечатљиво сведочи веома богато семантичко-творбено гнездо деривата са основом *бог-/бож-* (стр. 652). И тако се долази до закључка да је „руска традиционална култура – култура владавине социјалне етике у чијој су основи похрањене традиције хришћанства“ (стр. 654).

У наставку ћемо представити неке од закључних напомена монографије Т. Вендине. Језички подаци, односно – дијалекатски лексички фонд, неопходни су у тзв. реконструкцији културних поенти „које образују етичку филозофију, повезану с разумевањем живота и духовних вредности човека традиционалне културе“, и о томе управо сведочи овде примењен антрополошки приступ истраживању дијалекатске лексике (стр. 655). А обрнуто осматрено, дијалекатска реч недвосмислено и јасно одражава човекову перцепцију реалности која га окружује, заправо поимање у које су положени и дуговеко памћење, преобраћено у искуство, и сазнања, и осећања – сједињене у сврху стваралачког обликовања назива разноврсних ентитета. И ту се појављује феномен двоструког човековог утицаја на језик, тј. феномен примарне и феномен секундарне антропологизације дијалекатске речи, где је, прво, у питању утицај на језик психофизичког механизма који се тиче различитих чулних утицаја, односно, друго, утицај на језик религиозно-митолошких погледа, филозофског осмишљавања, социјално-нормативних препорука и забрана и сл. За првонаведени феномен примери се могу наћи у семантичким областима које се односе на биљни или животињски свет, где је номиновање најдиректније условљено човековим биолошким потребама, док су за други феномен карактеристична семантичка померања, нарочито видљива у екстраполацији родбинских назива, као и принцип социоцентризма, посведочен при лексичко-семантичкој анализи назива са значењем лица (стр. 655–656). Принцип социоцентризма или вредност међуљудских односа за припадника руске традиционалне културе читује се у следећим примерима: називи *дружина*, *дружка*, *подружје* за жену и мужа, те коришћење именована из регистра родбинских термина у обраћању непознатој особи, као нпр. *браток*, *сынок* (стр. 658). Такође, феномен секундарне антропологизације видан је у својеврсном филозофском осмишљавању многих апстрактних појмова из сфере човекове духовности – при чему се и ту појављује социоцентризам. Бога-

та диференцијација ових апстрактних појмова, сматра аутор, није одраз само карактера руске традиционалне културе него и језичке личности која испољава дубоку заинтересованост за филозофске основе свога битисања и која промишља своје поступке кроз опозицију греха и светости, дакле – чију перцепцију живота детерминишу узуси и колектива и хришћанства (стр. 658–659). „Концептуална основица дијалекатске лексике с њеним морално-нормативним препорукама и забранама одражава различите начине етичке рационализације света, што указује на чињеницу да се језик традиционалне културе појављује у значајној мери као језик моралности“, а што се показало у концептуализацији појмова као што су *љубав*, *воља*, *шруд* и др., где је очевидна превага духовности у односу на виталну снагу човека (стр. 659). И постоји још један моменат на који ваља указати, важан моменат који је видан у концептуалној основици дијалекатске лексике – изразитост женског принципа у руској традиционалној култури. „О томе сведоче дистрибуција и језичка реализација основних родбинских термина, која указује на нарочит, доминирајући положај мајке у породици“, али и висококотиране породичне вредности, бројност назива деце млађег узраста, активна улога жена у чувању и богаћењу вербалне културе – видна кроз обиље деминутивно-хипокористичних назива (стр. 660). Завршном кључном констатацијом сматрамо ону која се тиче чињенице да се категоризација света у народним говорима разликује од оне коју пружа књижевни језик, односно – „традиционална духовна култура има свој поглед на околни свет, утолико што је смисаони дијапазон многих њених појмова изузетно широк – од конкретно-животног, повезаног с привредном делатношћу сељака (уп. нпр. концептуализације појма као што је ВРЕМЕ – нап. С. М.), до апстрактног, оног који се односи на представе о ДОБРУ и ЗЛУ“ (стр. 661).

Когнитивна лингвистика је изодавно и код нас постала истраживачки правац којим иде не мали број српских лингвиста и који има плодноне резултате у виду обимнијих студија и ауторских радова мањег обима, а когнитивнолингвистички приступ је један од трију крупних приступа проучавању језика у српској славистици, уз конфронтативни и типолошки, како је наводио Предраг Пипер, дајући, између осталог, преглед когнитивнолингвистички усмерених текстова у пет књига лингвистичких огледа Милке Ивић и скрећући пажњу на чињеницу да су радови првога научнога имена на плану ових истраживања упечатљиво оцртали еволутивни развој „теоријско-методолошког оквира семантичких истраживања у широком луку од структуралистичких до когни-

тивнолингвистичких“ (стр. 175).³ Међутим, когнитивна дијалектологија је „пут којим се ређе иде“, и то не само у србистици, иако је неупитна чињеница да управо народни говори најпоузданије сведоче о ономе што је од значаја у животу једне заједнице, будући да су они језички израз народнога живота или верни одраз тзв. наивне слике света. И на том драгоценом извору дијалекатске лексике настала је књига Татјане Вендине која поуздано, компетентно и мудро сведочи о језичкој слици света руског човека.

Сасвим близак когнитивној дијалектологији, па понекада чак и тешко разлучив од ње – у зависности од структуре корпуса на основу кога се изводе закључци – јесте когнитивни правац у етнолингвистици. Засада у србистици имамо монографију која, између осталог, садржи преглед развоја етнолингвистике као дисциплине у савременој српској лингвистици, а коју су сачиниле Стана Ристић и Ивана Лазих Коњик: *Когнитивни правац у српској етнолингвистици – иочеци развоја и актуелни проблеми*.⁴ У оквиру ове књиге говори се – што је важно због садржаја књиге коју представљамо – о концептима ДОМ и ПОРОДИЦА у српском језику, који су анализирани и богато илустровани на основу материјала у речницима, али и на основу анкетних података, пословица итд. Такође, изврстан допринос српске стране питањима којима се бави Т. Вендина у својој најновијој монографији представља и први зборник радова са билатералног пројекта *Језик као зајис културе у етнолошкој и лингвистичкој анализи на релацији Србија – Македонија*.⁵ Потом, када је реч о помињаном монографском одељку *Човек в диалектном слове*, те о примерима којима је у оквиру њега представљен човек као физичко биће, указујемо на помак који је у српској дијалектологији начињен монографијом *Антропографска лексика у говорима сврљишког краја – лингвогеографски приписуи*, аутора Ане Савић-Грујић,⁶ у којој је анализиран богат лексички фонд којим се означава човек према физи-

³ Више о томе в. у Предраг Пипер, *Прилози историји српске лингвистичке славистиике. Друга половина XX века*. Београд: Чигоја штампа, 2018.

⁴ Стана Ристић, Ивана Лазих Коњик, *Когнитивни правац у српској етнолингвистици – иочеци развоја и актуелни проблеми*. Монографије 29, Београд: Институт за српски језик САНУ, 2020.

⁵ *Језик као зајис културе у етнолошкој и лингвистичкој анализи на релацији Србија – Македонија*, Том 1 (Главни уредници академик Предраг Пипер, САНУ, проф. д-р Марјан Марковић, дописан член на МАНУ, Уредници првог тома доц. др Станислав Станковић, проф. д-р Веселинка Лаброска). Београд: САНУ, Одељење језика и књижевности – МАНУ, Истраживачки центар за ареална лингвистика „Бождар Видоески“, 2018. Други том зборника са овога пројекта је у припреми за штампу.

⁶ Ана Савић-Грујић, *Антропографска лексика у говорима сврљишког краја – лингвогеографски приступ*. *Српски дијалектолошки зборник LXIV/2*, Београд, 2017, 1–307.

чким особинама у говорима сврљишког краја и у којој су кроз језичку перспективу сагледани начини на које се дата језичка заједница односи према једном делу друштвене стварности – према човеку и његовим телесним карактеристикама. Концепту ВРЕМЕ, представљеном у оквиру монографског одељка *Филозофија дијалекатске речи*, прилажемо овде својеврсну допуну у виду једне мање студије рађене на грађи српских народних говора, на трагу когнитивне дијалектологије, а од стране аутора овога приказа: *Именовање времена у њризенско-тимочким народним говорима. На материјалу дијалекатских речника из Врања, Нишке Каменице и Тимока*.⁷ И на крају, када је реч о терену србистике, више концепата представљених у оквиру одељка *Филозофија дијалекатске речи* Т. Вендине анализирано је, преваходно на грађи српских њризенско-тимочких говора, у радовима Тање Милосављевић кроз представљену вербализацију концепата 'судбина', 'здравље', 'болест', 'гостопримство', 'храна' итд., док њена монографија *Лексика српског њризенског говора*⁸ чини првину у бављењу дијалекатском сликом света репрезентованом лексичким системом једног српског говора: у контексту антропоцентричке парадигме и у њеном оквиру оформљених когнитивистичких теорија донет је лексичко-семантички опис сегмента српског њризенског говора који се тиче човека.

Дијалекатске категоризације света који окружује руског човека и чији је он саставни део биле су тема књиге о којој смо овде говорили. Међутим, на самом њеном крају, аутор Татјана Вендина је, наводећи да дијалекти представљају „историјско сећање народа, наше културно наслеђе“, скренула пажњу читаоцу на потребу ревалоризације дијалеката и тиме на прави начин актуелизовала тему која је и на српској страни веома проблематизована у новије време, и која одиста јесте, између осталог, и одраз духовне кризе једнога друштва. Ту су, поред помињања увођења дијалектологије и дијалектографије у наставне планове и програме, те усмеравања ученика ка сакупљању дијалекатске грађе, поменути значајни задаци као што су превладавање презривог односа према дијалектима и подршка осећају поноса носилаца матерњих дијалеката, што треба да доведе до „устпостављања новог односа према дијалектима, до повишавања њиховог комуникативног престижа“ (стр. 662). Ова је књига, сматрамо,

⁷ Софија Милорадовић, *Именовање времена у њризенско-тимочким народним говорима. На материјалу дијалекатских речника из Врања, Нишке Каменице и Тимока*. У: Biljana Mišić Plić, Vesna Lopičić, *Jezik, književnost, vreme. Jezička istraživanja*, Niš: Univerzitet u Nišu, Filozofski fakultet, 2017, 31–62.

⁸ Тања Милосављевић, *Лексика српског њризенског говора*. Српски дијалектолошки зборник LXIV, Београд, 2017, 1–602.

једна од најбољих потврда вишеструког значаја дијалеката и тога да изјаве о застарелости дијалектологије као научне дисциплине, које се повремено могу чути, сведоче само о посвемашњој неупућености оних који такве изјаве износе.

Једна од кључних речи којом бисмо описали књигу која је резултат најновијег научног прегнућа Татјане Ивановне Вендине свакако је инспиративност. Уколико би се пошло за већ поуздано постављеним путоказом – овде представљеном монографијом, резултати сродних истраживања у другим словенским језицима, добијени на релевантним и довољно обимним корпусима, могли би се потом компарирати и довести до закључака од значаја за народно поимање кључних ентитета из области духовне културе. Тешко је достићи темељитост у истраживању и представљању истраживачких резултата која се очитује у свим монографијама Татјане Ивановне, па и у овој, али треба имати на уму да грађа похрањена у публикованим лингвистичким атласима и дијалекатским речницима представља ризницу сваковрсних података којој сви истраживачи имају приступа.

Завршићемо овај приказ парафразом речи Лава Николајевича Толстоја, које су ми у оригиналу послужиле као мото приказа претходне књиге Татјане Ивановне Вендине: читање добре књиге је попут разговора с паметним човеком, а стога што нам аутор ево поново пружа прилику да још једном – и надамо се не само овога пута – са њиме поведемо дуг, изузетно користан и подстицајан разговор на тему руских народних говора и, једновремено, на тему традиционалног поимања живота, његових вредности и света у коме човек битише, без пледирања аутора на неупитност и коначност изношених закључака.

*Софија Р. Милорадовић**
Институт за српски језик САНУ

* sofija.miloradovic@sanu.ac.rs

Татјана Трајковић, Надежда Јовић (ур.). *На темељима народних говора: зборник радова посвећен проф. др Јордани Марковић поводом одласка у пензију*. Ниш: Филозофски факултет Универзитета у Нишу, 2020, 739 стр.

Зборник радова *На темељима народних говора* посвећен је проф. др Јордани Марковић, редовном професору Филозофског факултета у Нишу, поводом њеног одласка у пензију.

Проф. др Јордана Марковић рођена је 26. октобра 1953. године у Доњем Душнику. Основно образовање стекла је у школи у Великом Крчмиру, средњу школу је завршила у Нишу, а дипломирала 1976. године на Филолошком факултету у Скопљу. Магистрирала је 1992, а докторирала 1996. године на Филолошком факултету Београду. Свој наставни рад започела је у гимназији у Витини Косовској, где је радила од 1976. до 1978. године, да би потом од 1978. до 1987. године радила као средњошколски професор у Кладову. Од 1987. године па до одласка у пензију (2019. године) радила је на Филозофском факултету у Нишу, где је редом стицала сва звања – од асистента приправника до редовног професора. Под њеним менторством одбрањен је велики број дипломских и мастер радова, а била је и члан бројних комисија за одбрану дипломских и мастер радова.

Области њеног научног интересовања су дијалектологија српског језика, дијалекатска лексикологија, социолингвистика и ономастика. Добитник је неколико награда и признања.

Научна и стручна библиографија проф. др Јордане Марковић броји преко 200 публикација, међу којима су монографије, уџбеници и радови, прикази, хронике, стручни и популарни текстови и библиографије, објављени у домаћим и страним часописима и тематским зборницима. Учествовала је на више од 60 научних скупова у земљи и иностранству, затим у организацији неколико скупова, у уређивању више часописа и зборника, на трибинама, промоцијама и пројектима. Одржала је већи број предавања по позиву и била рецензент бројних радова, као и појединачних издања. Члан је више научних и стручних тела и комисија.

Ово је само мали извод из богате биографије и библиографије проф. др Јордане Марковић, а детаљни преглед може се наћи у одељку *Биографија и библиографија проф. др Јордане Марковић* (13–36), са којим, након *Садржаја* (7–12) започиње овај зборник.

Своје радове у овом зборнику приложиле су колеге и сарадници проф. др Јордане Марковић. Први међу њима је рад *За некои особености на евронимиие во македонскиот и во српскиот јазик* (37–44) Христине Андоновске (Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, Скопје). Ауторка говори о појави неологизама у терминологији, о тзв. евронимима који настају преузимањем и адаптирањем туђих речи и израза, или активирањем творбених могућности сопственог језика. Настоји да анализира неке особености евронима у македонском и српском језику „на основу примера превода европске легислативе на македонски и српски језик, као и на основу македонске и српске верзије многојезичног појмовника Евровок“ (37). Следећи је рад *Суфикс -ЦИЈА/-ЧИЈА у Речнику говора југа Србије Момчила Златановића* (45–60) Александре Антић (Филозофски факултет, Ниш). Ауторка се бавила представљањем семантичких особина лексема са турским суфиксом -ЦИЈА/-ЧИЈА, који се јављају као одреднице у дигиталној верзији *Речника говора југа Србије Момчила Златановића*. Такође, испитивала је и суфиксе који се при тумачењу значења забележених лексема појављују као конкурентни поменутом турском суфиксу. Примере регистроване у Златановићевом речнику поредила је са онима из шестотомног Речника Матице српске, из речника Турцизми у српскохрватском језику Абдулаха Шкаљића и из Црнотравског речника Радослава Стојановића. У раду *Трајање заборављеног* (61–67), Недељко Богдановић (Филозофски факултет, Ниш) настоји да укаже на то „да многе речи из прошлости и кад буду замењене, или заборављене, настављају да живе у неком облику као производу сопствене деривације, продужујући употребу и чувајући успомену на првобитно значење“ (61). Ову изнету чињеницу настоји да потврди анализом осам изабраних примера (*узао, њрогон, самјас, сјџружина, брчишиије, њрлега, чајати, враг*) у говору Сврљига и околине. *Бајка Добрице Ћосића: књижевна кријтика о романескном искораку у алегорично-сајтиричну фантасију* (69–82) наслов је рада Снежане Божић (Филозофски факултет, Ниш). Рад се састоји из два дела – у првом, ауторка даје краћи осврт на поменути роман, приказујући његове важне сегменте (тематика, ликови, идејни слој итд.), док се у другом делу даје преглед критичких мишљења о овом Ћосићевом роману. Рад Мирјане Бојанић Ћирковић (Филозофски факултет, Ниш) носи наслов *Фрагменти сећања Лалија Соколова: ирлог њумачењу мемоарско-аутиобиографске њрозе о холокаусту* (83–95). Ауторка се бавила анализом жанровских, формалних и садржинских карактеристика дела *Тетоважер из Аушвица* Хедер Морис, које припада домену књижевности о холокаусту, настојећи да

укаже „на опште и специфичне елементе ове приповести о искуству у нацистичком логору“ (83). Валентина Бонджолова (Филологически факултет, Велико Трново) у раду *Ретронимите в българския език* (97–105) говори о ретронимима, односно о групи неологизама повезаних са појавом нових назива за већ постојеће реалије, чије настајање узрокују нове релије и њихове карактеристике. Рад *Сѣтабилносѣи неких вокалских црѣта у говору Баванишиѣта* (107–131) Жарка Бошњаковића (Филозофски факултет, Нови Сад) говори о стабилности неких дијалекатских црта на вокалском нивоу (дистрибуција икавизама шумадијско-војвођанског типа, боја кратких средњих вокала, контракција вокалских група *-ao*, *-eo*, *-yo* и *-o(j)a*, *-o(j)u* (код присвојних заменица) и елизија вокала) у говору Баваништа, као и о њиховом односу према стању у суседним говорима. Аутор је промене пратио у односу на стање које је још давне 1948. године регистровао П. Ивић испитујући говор овог места. Посебна пажња посвећена је поређењу стања у говору Баваништа са онима у банатским говорима шумадијско-војвођанског дијалекта, источној и централној Шумадији, Биограчићима, Батовцу и Радимни, с циљем да се добије јаснија и детаљнија слика овог микроареала. *Облици ѣрезениѣта у говору Туѣшина, Новог Пазара и Сјенице* (133–149) наслов је рада Бојане Вељовић (Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац). Ауторка се бавила анализом презента у тутинско-новопазарско-сјеничком говору. Пратила је глаголске основе и наставке који учествују у грађењу презентских ликова, с посебним освртом на форме 3. л. мн., односно на статус два наставка *-е* и *-у*. У раду *Хиѣоѣѣакса у шумадијско-војвођанском дијалекту (досадашња истраживања)* (151–168) Данке Вујаклије (Филозофски факултет, Нови Сад) дат је преглед досадашњих истраживања хипотактичних структура у шумадијско-војвођанском дијалекту. Ауторку су занимали теоријско-методолошки оквири у којима су досадашња испитивања спроведена, као и резултати до којих се дошло. Добијене резултате упоредила је са онима у призренско-тимочким говорима, указујући на то у ком правцу би могла да иду даља истраживања. Снежана Гудурић (Филозофски факултет, Нови Сад) у раду *О ѣореклу лексеме БАН* (169–179) истражује постојање ове лексеме у више европских језика, настојећи да расветли њено могуће порекло. Рад Гордане Драгин (Филозофски факултет, Нови Сад) носи наслов *Међу Србима у Румунији* (181–190). Предмет овог прилога су српски народни говори на територији данашње југозападне и западне Румуније. Ауторка даје „историјат интересовања српских, румунских и других лингвиста за ову проблематику“ (181), а настоји и да представи резултате досадашњих истраживања српских говора у Румунији, у оквиру пројекта „Истраживање културе и историје Срба у Румунији“ Центра за научна истраживања и културу Срба у Румунији, при Савезу Срба у Румунији. У раду *Изразувањето на семемаѣта ‘дам-чесѣи’ во македонскиѣте говори* (191–204) Васиља Дрвошанова (Институт

за македонски јазик „Крсте Мисирков“, Скопје) даје се ареални преглед изражавања семеме ‘пегав, човек, који има пеге по лицу или телу уопште’ у македонским говорима. Истраживање је спроведено на дијалекатском материјалу из картотеке за пројекат „Македонски дијалекатски атлас“ Института за македонски језик „Крсте Мисирков“. „Аутор приказује распрострањеност великог броја лексема и њихову фонетску, морфолошку и творбену разноликост у читавом македонском дијалекатском подручју“ (191). Најда Иванова (Софијски универзитет „Св. Климент Охридски“, Софија) у раду *Лингвистички и лингводидактички аспекти наставе рускословенског језика у славеносрпској ејоси на примеру* Руководства к славенској граматици (1830) *Георгија Захаријадиса* (205–217) анализира први том рускословенске граматике *Руководство къ Славенској Грамматици* Г. Захаријадиса, посматрајући га „као извор информација о филолошким, лингвистичким и лингводидактичким идејама аутора с обзиром на специфику рускословенско-славеносрпских саодноса током прве половине 19. века“ (205). Рад Мирјане Илић (Филозофски факултет, Ниш) носи наслов *Деривационо гнездо придева ЦРН у српском језику* (219–237). Ауторка се бавила творбеном сегментацијом речи изведених од придева *црн* у српском језику. Анализом је обухватила лексеме које су творбеним процесима префиксације, суфиксације, композиције и конверзије дале нове речи од поменутог придева. У раду *Специфичности творбе жаргонских именица из југоисточне Србије за означавање особа* (239–253) Александре Јанић (Филозофски факултет, Ниш) говори се о творби жаргонских именица из југоисточне Србије на примерима изведених именица за означавање особа из *Речника жаргонизама јужне југе* Јордане Марковић и Татјане Трајковић. Циљ рада је био да се покажу „творбене тенденције творбених основа и суфикса којима се изводе именице за означавање особа у жаргону“ (239). Јелена Јанковић и Марина Јуришић (Институт за српски језик САНУ, Београд) у прилогу *Нацрт уједињеника за прикупљање миколошке лексике* (255–267), како сам наслов каже, дале су нацрт миколошког упитника, трудећи се да буде свеобухватан, што значи да садржи и општа питања о печуркама, као и она о њиховим врстама и активностима везаним за њих (нпр. сакупљање, употреба итд.). Како ауторке наводе, примарни циљ њиховог прилога био је да се дијалектолозима скрене пажња и на ову врсту лексике и да се крене са њеним сакупљањем, како не би остала незабележена. На крају рада приложене су и фотографије 26 врста јестивих и условно јестивих печурака. Коауторски рад Марине Јањић и Александра Новаковића (Филозофски факултет, Ниш) носи наслов *Функционалности приручника и практикума проф. др Јордане Марковић* (269–284). У раду се анализира и испитује функционалност приручника и практикума проф. др Јордане Марковић. У раду *Антропонимија села Велика Крушевица код Рековца* (285–296) Голуба Јашовића (Филозофски факултет, Ко-

совска Митровица) дата је антропонимијска грађа из села Велика Крушевица у општини Рековац. Аутор је пописао и анализирао сва лична имена и презимена и породичне надимке становника овог места. *Лексика у вези са производњом и употребом алкохолних пића* у Речнику села Каменице код Ниша (297–312) наслов је рада Надежде Јовић (Филозофски факултет, Ниш). Ауторка се бавила семантичко-мотивационом, фонетском, творбеном и етимолошком анализом лексике у вези са производњом и употребом алкохолних пића, ексцерпираних из *Речника села Каменице код Ниша* и из *Додајка Речнику села Каменице код Ниша* Властимира Јовановића. У прилогу на крају рада дат је попис тих око 150 издвојених и анализираних лексема. Рад Милоша Ковачевића (Филолошки факултет, Београд / Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац) *Прилошка одредба компензације* (313–326) настоји да покаже и докаже постоји ли посебна прилошка одредба компензације. Даје се „историјат употребе термина компензационо значење, и показује да оно ни у граматичкој ни у научној синтаксичкој србистичкој и/или сербокроатистичкој литератури није издвојено као категоријално синтаксичко значење, него тек као подзначањски тип узрочних и супротних конструкција“ (313). Анализа спроведена на богатом корпусу из публицистичког стила српског језика је показала да постоје две једнозначне компензационе синтаксичке јединице – прилог *заузврат* и акузативни предлошки израз у *зам(ј)ену за* и да постојање компензационе синтагме са те две синтаксичке јединице потврђује и постојање посебне *прилошке одредбе компензације*. Данијела Костадиновић (Филозофски факултет, Ниш) у раду *Кад дрвеће умире: митолошко-епичка представа о дрвету у приповеткама „Одрођени“, „Градинарова смрт“, „Кад дрвеће умире“ и „Јабука“ македонског писца Живка Чинга* (327–336) испитује митопоетске представе о дрвету у приповеткама „Одрођени“, „Градинарова смрт“, „Кад дрвеће умире“ и „Јабука“ македонског писца Живка Чинга. У раду *Називитије на разбојити и на некои делови на разбојити во македонскије дијалекти – споредба со називитије во југоисточна Србија* (337–344) Веселинке Лаброске (Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, Скопје) упоређују се називи за разбој и неке основне делове разбоја (*разбој, врайило, кросно, ѿврайешка, зашегачка, брдо и набрдило*) у македонским дијалектима и у дијалектима југоисточне Србије. Анализа је спроведена на следећем корпусу – материјалу из картотеке са пројекта „Македонски дијалекатски атлас“ Института за македонски језик „Крсте Мисирков“ у Скопљу и грађе из књиге *Ткачка лексика југоисточне Србије* Јордане Марковић (Ниш, 2006). Рад на *дешифровању и превођењу* Зборника стихова В Србији и О Србији *Сијейана Ивановича Чахојина* (345–350) наслов је рада Надежде Лаиновић Стојановић (Филозофски факултет, Ниш). Ауторка указује на неке разлике између изворног облика и објављене верзије овог руског текста. Весна Лопичић (Универзитет у Нишу, Ниш) у раду *Промислање: зашто Блејк и данас?* (351–365) „сумира личне аргументе у прилог

значаја књижевности, а пре свега Блејковог дела“ (351). Ауторка разоткрива зашто још увек са радошћу и чуђењем чита поезију Вилијама Блејка. У раду Лилјане Макаријоске (Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, Скопје) *За лексикалѝа од обласѝи на ѝкајачкаѝа дејносѝи од еѝнолингвистѝички асѝекѝи* (367–379) анализирају се називи који се тичу ткања и справа за ткање, који су скоро заборављени у македонском и српском језику. Ауторка бележи бројне подударности, али и извесне лексичке и деривацијске варијантности. Следи још један рад Лилјане Макаријоске, али у коауторству са Мери Цубалевском (Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, Скопје) под називом *Лексикалѝа во ѝпрозаѝа на Каѝа Мисиркова-Руменова* (381–392). Ауторке су се бавиле анализом лексике у прозном стваралаштву Кате Мисиркове-Руменове. Горан Максимовић (Филозофски факултет, Ниш) у раду *Сѝварносѝи ѝ прича у Дневничким записима Владеѝе Јероѝиѝа* (393–403) анализира *Дневник* Владете Јеротића, који је вођен у периоду од краја 1938. до почетка 1945. године. Аутор настоји да укаже „на посебности дневничког поступка и доминацију субјективног, објективног и метафизичког плана казивања, као и на жанровске специфичности које су проистекле из тог казивања“ (393). У коауторском раду Бранкице Марковић и Биљане Савић (Институт за српски језик САНУ, Београд) *О ѝкачкој ѝерминологији на ѝросѝиору ѝри дијалекѝа (херцеговачко-крајишког, шумадијско-војвођанског и ѝризренско-ѝимочке дијалекалѝске обласѝи)* – *комѝараѝивна анализа* (405–421) дати су упоредни преглед и анализа одабраних лексема из домена ткачке терминологије на простору три дијалекта – херцеговачко-крајишког (Билогора, Велико Блашко, Бастаси, острво Лопуд и Драгачево), шумадијско-војвођанског (Скадар код Ваљева и Стапар код Сомбора) и призренско-тимочке дијалекатске области (село Горње Гарѝе и југоисточна Србија), с циљем да се прикажу сличности и разлике у овим регионима. Поред тога, пажња је била усмерена и на одређивање порекла и мотивисаности тих лексема. *Језик који нас је одржао* (423–426) наслов је прилога Софије Милорадовић (Институт за српски језик САНУ, Београд), а саопштен је поводом Међународног дана писмености 2012. године у Задужбини „Доситеј Обрадовић“. Ауторка скреће пажњу на потребу за очувањем и истраживањем српског језика у суседним земљама и Словенији, „у којима су Срби аутохтона национална мањина“ и где опстају у „инојезичком окружењу“ (423). Тања Милосављевић (Институт за српски језик САНУ, Београд) у раду *Творбено-семанѝичке и лингвокулѝурне каракѝтеристѝике жаргонске лексике југоистѝочне Србије* (427–437), полазећи од грађе из *Речника жаргонизама јужне ѝруге* Јорданѝе Марковић и Татјанѝе Трајковић, бавила се творбеним и семантичким механизмима који учествују у стварању дијалекатске жаргонске лексике, с посебним освртом „на семантичко-прагматичке детерминанте моделирања експресивности“ (427). Рад Дејана Милутиновића (Фило-

зофски факултет, Ниш) носи наслов *Хофман и дејективка* (439–444). Аутор је, анализирајући текст *Госпођица Скидери* (1818) Ернеста Теодора Вилхелма Хофмана, немачког романтичара, приказао поступке које је Хофман користио у овој причи, „а који су карактеристични и за детективски жанр“ (439). У раду *Речи са негативним значењем као интензификатори у српском језику* (445–455) Иване Митић (Филозофски факултет, Ниш) анализирани су речи чије је примарно значење негативно, „а које у појединим окружењима сасвим губе негативну конотацију, чувајући, притом, интензификаторско значење или пак интензификаторско значење бива удружено са позитивним значењем“ (445). Ауторка је настојала да објасни зашто долази до „кривљења“ примарног значења тих речи. *WTF is this? Формалне и функционалне карактеристике англицизма FUCK у српском* (457–474) наслов је рада Биљане Мишић Илић (Филозофски факултет, Ниш). Ауторка указује на један англицизам из групе експресива, псовки – *FUCK*, који је до сада неистражен у српском језику, а често се „среће у урбаним дијалектима савременог српског језика, у колоквијалном стилу, и у говорном и писаном језику, посебно у комуникацији на друштвеним мрежама“ (457). Циљ рада је да се покаже на који начин се овај англицизам инкорпорира у српски језик, а испитују се и његове формалне и функционалне карактеристике. У раду *Трџни глаголски њридев и глаголске именице у сиринићком говору* (475–484) Радивоје Младеновић (Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац) бави се грађењем глаголских именица у сиринићком говору, и то „крз анализу односа облика трпног глаголског придева и творбене основе глаголских именица“ (475). Рад Видана Николића (Педагошки факултет, Ужице) носи наслов *Славко Златојевић – сарадник Вука Караџића на увођењу реформе српскога књижевног језика* (485–496). Аутор говори о Славку Златојевићу, песнику српског романтизма, преводиоцу, уреднику и сараднику листова и часописа, писцу из области пољопривреде и Вуковом преданом сараднику на увођењу реформе српског књижевног језика и о његовом стваралаштву. Истиче значај његовог рада и ангажовања, иако је сврстан у други ред српских песника романтизма. Милка Николић (Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац) у раду *Новински њексџови Марије Маге Магазиновић у листу Политика (рубрика „Женски свеџ“) из 1905. и 1906. године* (497–510) испитује тематске, жанровске и језичко-стилске одлике новинских текстова у листу *Политика* Марије Маге Магазиновић, која је заузела посебно место у српској култури као балерина, новинар, преводилац, аутор стручних текстова, писац и претеча авангардних уметничких покрета почетком 20. века. О значају Теодосијевог дела „Житије Светога Петра Коришког“ и о откривању његових стваралачких и психолошких мотива говори рад Велибора Петковића (Филозофски факултет, Ниш) *Стваралачки и психолошки мотиви у „Житију Светога Петра Коришког“* (511–526). Подсећање на ранији осврт Милоша Црњанског на

српске преисторијске ономастичке трагове на британским острвима (као што су нпр. ороними *Мосор*, *Орјен*, *Ком*, *Кораб*, *Ловцин* и *Шар*, затим хидроними *Суџла*, *Сана*, *Уна*, *Корана*, *Драгана*, *Драва*, *Крка*, *Виџава*, *Лика*, *Цеџина*, *Укрина*, *Сџреча*, *Лим* и *Дрим* и имена јадранских острва *Шолџа*, *Силба*, *Корнаџ*, *Мурџер*, *Брач*, *Уније*, *Пашман*, *Шџан* и *Лоџуд*), али и још неке појединости дате су у раду *Милош Црњански о џреистџоријским срџским ономасџичким џраговима на бриџанским осџрвима* (527–531) Драгољуба Петровића (Филозофски факултет, Нови Сад). У коауторском раду Мате Пижурице (Филозофски факултет, Нови Сад) и Драгане Радовановић (Институт за српски језик САНУ, Београд / Филозофски факултет, Косовска Митровица) под насловом *Лексиколошки оглед: џрагом Бучумика Недељка Богдановића* (533–556) дат је управо, како сам наслов каже, један лексиколошки оглед. Наиме, аутори су издвојили око педесетак речи из књиге *Бучумика у звону Недељка Богдановића* (Ниш, 2005) и обрадили их са етнолингвистичког, лингвогеографског и етимолошког аспекта. Михај Радан (Центар за научна истраживања културе Срба у Румунији – Савез Срба у Румунији, Темишвар) у раду *Прилози у карашевским говорима* (557–572) анализира прилоге који су забележени у карашевским говорима. Дат је инвентар прилога, њихова класификација према пореклу и значењу и поређење датих карашевских прилога са онима из других српских штокавских екавских дијалеката (косовско-ресавским и призренско-тимочким говорима). Ово последње је аутор представио табеларно. *Из лексике народне медицине Гациног Хана – болесџи џлућног сисџема* (573–582) наслов је рада Сандре Савић (Институт за српски језик САНУ, Београд). Ауторка даје лексичко-семантичку анализу лексике из области народне медицине, везане за болести плућног система. Грађу је прикупила на терену сврљишко-заплањског говорног подручја, у Гацином Хану. Прикупљена лексика класификована је у три семантичка поља: 1. Општи називи за болести дисајног система, 2. Називи за органе дисајног система и 3. Називи за особе захваћене болестима дисајног система. У раду *Фигураџивна значења речи апетит у срџском језику* (583–590) Димка Савова (Софијски универзитет „Св. Климент Охридски“, Софија) разматра „семантичке трансформације које настају код лексеме *аџеџиџи(и)* под утицајем њене употребе у језику“ (583). Ауторка је истражила све примере електронског корпуса српског језика. Биљана Сикимић (Балканолошки институт САНУ, Београд) у раду *Са сџранцима на џтерену. Прилог исџорији џтеренске лингвистџике у Србији* (591–606) даје хронолошки преглед лингвистичких истраживања страних лингвиста на терену у Србији, као и осврт на то какво је стање на пољу међународне сарадње у теренској лингвистици данас. Коауторски рад Радоја Симића и Јелене Јовановић Симић (Филолошки факултет, Београд) носи наслов *Жанровска сџрукџура дијалекатџског џексџа и уџџереба глаголских личних облика* (607–618).

Аутори говоре о употреби личних глаголских облика и жанровској структури дијалекатског текста. Циљ рада *О некоторых задачах исследования языковых и политических границ в Южной Славии* (619–624) Андреја Соболева (Институт лингвистических исследований РАН, Санкт Петербург) јесте да усмери пажњу јужнословенских дијалектолога на актуелни правац у савременој светској дијалектологији, а то је истраживање односа међу језичким и политичким границама, посебно на лингвистичком простору Јужне Славиије. Ближим описом основне теме историјског романа *Велики рат* Александра Гаталице – положајем обичних људи у рату, и одређивањем улоге коју фантастика има у овом роману, бави се Сава Стаменковић (Филологически факултет, Велико Трново) у раду *Мали људи у фантасијичним околностима: судбина обичних људи и фантасијика у историјском роману Велики рат Александра Гаталице* (625–640). Драгана Станковић (Педагошки факултет, Врање) у раду *Значења инструментала у говорима призренско-тимочке говорне зоне* (641–658) настоји да покаже „која се све значења могу изразити инструменталном аналитичком конструкцијом у говорима ПТ говорне зоне“ (641). Прилог *Освећење културног споменика* (659–663) Мирољуба Стојановића (Центар за научна истраживања и Универзитета у Нишу, Ниш) из заоставштине је проф. др Мирољуба Стојановића, а саопштен је на промоцијама књиге *У Србији и о Србији* С. И. Чахотина 29. маја на Универзитету у Нишу и 30. маја 2012. године у Удружењу књижевника Србије у Београду. Ова двојезична руско-српска књига, коју је приредио и за коју је Поговор написао управо М. Стојановић, промовисана је и у Русији – 15. септембра 2014. године у Јарослављу на Међународном руско-француском колоквијуму о Првом светском рату, затим 19. септембра 2014. године у Угличу и 17. фебруара 2015. године у Москви, у Дому руског зарубежја „Александар Солженицин“. У раду *Време у роману Време смрти Добрице Ћосића: изражавање појединачног и општег глаголским облицима* (665–677) Срето Танасић (Институт за српски језик САНУ, Београд / дописни члан АНУРС, Бања Лука) настоји да покаже како Д. Ћосић у роману *Време смрти* користи репертоар глаголских облика за изражавање појединачног и општег. Коауторски рад Лидије Тантуровске (Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, Скопје) и Татјане Трајковић (Филозофски факултет, Ниш) *За една промена во сродничката терминологија* (679–692) говори о једној промени коју су ауторке училе у сродничкој терминологији. Да би дату појаву истражиле, ауторке су спровеле анонимну анкету међу испитаницима из Скопља и Ниша, различитог узраста, образовања и занимања. Анализом је обухваћено неколико сродствених термина у македонском и одговарајућих израза у српском језику (1. *младожења* и *невесџа*; 2. *свекар*, *свекрва* и *снаха*, *снаја* и 3. *шасџ*, *шашџа* и *зеџ*). Кратак осврт на типове илуминације (украшавања минијатурама, иницијалима и орнаментима) македонских

средњовековних рукописа дат је у раду *За декорацијаѿа на македонскиѿе средновековни ракоѿиси* (693–698) Катице Трајкове (Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, Скопје). Татјана Трајковић (Филозофски факултет, Ниш) приложила је и један самостални рад под називом *Вокали у говору Бујановца* (699–714). Ауторка, наводећи како се говором Бујановца, малог села на југу Србије, у досадашњој лингвистичкој литератури нико досад није озбиљније бавио, даје опис вокалског система говора овог места. Грађа за ово истраживање прикупљена је крајем деведесетих година прошлог века у Бујановцу. На крају рада ауторка прилаже и текстове. Вредан прилог терминологији ткања дат је у раду *Ткачка ѿтерминологија на Пивској ѿланини* (715–730) Радојке Цицмил-Реметић. Ауторка наводи да се ради „о својеврсној реконструкцији једног сегмента материјалне културе нашег села, будући да је технолошка револуција из темеља изменила начин живота сеоског живља, уклањајући са сцене многе видове привређивања, укључујући и домаћу, некада веома разгранату ткачку радиност, која се преплитала са другим занатима, пре свега столарским, где су прављене натре, преслице (ручне и ножне), затим са бојацијским као и ступарским занатом“ (715). У раду су дате лексичко-семантичка и краћа творбена анализа, као и речник. Последњи у овом зборнику је прилог *Из лужничке анѿроѿографске лексике* (731–739) Љубисава Ђирића (Филозофски факултет, Ниш). Аутор на одабраном корпусу антропографске лексике настоји да да свеобухватну слику овог слоја лексике у говору Лужнице. У датом корпусу (у форми малог уазбученог речника, са семантичким објашњењем и акценованим контекстом) има речи којих нема у другим речницима антропографске лексике, а има и оних чије се значење разликује од онога у говору Лужнице, што аутор наводи у фусноти.

Велики број прилога (укупно 54) у овом зборнику израз је захвалности и поштовања колега и сарадника проф. др Јордане Марковић. Свако у свом домену трудио се да да свој допринос, а импозантан број квалитетних радова из свих области научног интересовања проф. др Јордане Марковић то и потврђује и чини Зборник радова Зборник радова *На ѿемељима народних говора* драгоценим и вредним пажње ширег круга читалаца.

Бранкица Ђ. Марковић*
Институт за српски језик САНУ
Београд

* brankicama@gmail.com

Наташа Миланов. *Српски лексички фонд из угла њолисемије: глаголи, именице, њридеви*. Београд: Институт за српски језик САНУ, 2021, 465 стр.

У едицији Монографије Института за српски језик САНУ недавно је изашла књига Наташе Миланов *Српски лексички фонд из угла њолисемије: глаголи, именице, њридеви*. Основу студије чини докторска дисертација *Полисемија српске лексике на корњусу Речника српскохрватског књижевног и народног језика САНУ*, али је текст дисертације у значајној мери допуњен и прерађен и на тај начин побољшан за представљање у поменутој угледној едицији у којој се објављују најзначајнија достигнућа сарадника Института.

О успешности овог научног подухвата сведочи чињеница да је монографија *Српски лексички фонд из угла њолисемије: глаголи, именице, њридеви* награђена престижном наградом „Павле и Милка Ивић“ за 2021. годину, коју додељује Славистичко друштво Србије.

Предмет истраживања монографије изречен је већ у наслову, а у даљем тексту на увид стручној јавности износи се опсежна анализа ове појаве. Монографија је тематски подељена на поглавља, те тако након уводних напомена и теоријских разматрања, ауторка представља своје истраживање лексема са изразито развијеном полисемијом на грађи из Речника САНУ, саопштава њихове опште особине, етимолошке карактеристике, анализира њихову творбену структуру, даје тематску класификацију, а затим и лексичко-семантичку анализу лексема које имају велики број значења према врстама речи – анализира глаголе, именице и придеве. Рад је опремљен и богатим списком литературе и регистрима потребним за лакше проналажење неопходних информација.

Увод монографије (стр. 11–20) садржи опште напомене, ауторка поставља задатке истраживања које доследно прати кроз читаву монографију – најпре утврдити инвентар изузетно полисемантичних лексема у до сада објављеним томовима Речника САНУ, утврдити за који тип лексема је карактеристична изузетна полисемантичност, одредити њихово порекло, нормативни статус, припадност одређеним семантичким групама, однос видских парњака код глагола, степен антропоцентричности полисемантичних лексема, као и проверити статус ових лексема у фреквенцијским речницима српског језика и у *Korpusu savremenog srpskog jezika*, те с творбеног аспекта утврдити однос простих и изведених речи у грађи.

Ауторка врло аргументовано објашњава зашто се одлучила да своје истраживање спроведе на грађи из Речника САНУ, а не на грађи из других речника мањег обима, представља контролне изворе, те наводи зашто је као доњу границу за полисемантичне лексеме одабрала оне са најмање 15 значења.

Друго поглавље „Теоријска разматрања“ (стр. 21–42), у ком ауторка врло обавештено излаже најважније теоријске постулате, садржи синтезу досадашњих истраживања полисемије и у том смислу тумачење најчешће коришћених термина који су у вези са полисемијом, објашњење механизма настајања нових значења лексема, анализу односа броја моносемантичних и полисемантичних речи у речницима, најважније наводе из литературе о разлозима за појаву полисемије, разјашњавање односа између примарног (основног) и доминантног значења лексеме, тумачење шта чини основни лексички фонд једног језика, као и податке о статистичким испитивањима правилности у језику. Како би указала на одређене тенденције у језику и упоредила место изузетно полисемантичних лексема међу семантичким примитивима, ауторка представља предложене листе семантичких примитива М. Сводеша и А. Вјежбицке.

Треће поглавље „Истраживање полисемије на грађи из речника“ (стр. 43–47) у потпуности је посвећено представљању постојеће литературе, те на тај начин сазнајемо у којим оквирима ће се ауторкин рад кретати – да ће пратити традицију истраживања која су у српском језику започели Д. Гортан Премк и М. Дешић бавећи се питањима полисемије, а да ће из руске литературе главни

ослонац бити истраживања П. Н. Денисова, Е. А. Чудинове и И. Г. Ољшанског.

У наредном поглављу „Лексеме са великим бројем значења (квантитативни приступ)“ (стр. 49–57) ауторка даје опште напомене о значају Речника САНУ, лексици коју садржи и односу према другим речницима, представља опште бројчане податке о лексемама са великим бројем значења у објављеним томовима, те је тако нашла да у досадашњим томовима од 248 679 лексема 931 лексема поседује више од 15 значења, а њена је претпоставка да ће, када речник буде у целини објављен, бити око 1500 таквих лексема. Узимајући у обзир број значења, лексеме је поделила према зонама полисемије, те је закључила да је највише лексема у граничној зони које су реализовале између 15 и 20 значења, док је најмање лексема у зони изразите полисемије са више од 40 значења. Посматрано према врстама речи глаголи су доминантни у свакој од зона.

Закључци изнети у петом поглављу „Етимолошке карактеристике лексема које имају велики број значења“ (стр. 59–62) потврђују полазну претпоставку да се великим бројем значења одликује лексика домаћег (пра)словенског порекла као и мали број позајмљеница које су добро уклопљене у лексички систем српског језика.

У шестом поглављу „Нормативна и функционалностилска својства лексема које имају велики број значења“ (стр. 63–70) ауторка проверава нормативни статус лексема из грађе те је увидела да готово све имају бар једно значење означено неким квалификатором, нормативним, стилским, термилошким и сл. Највише значења је означено као покрајинско, док су жаргонска, разговорна и др. изузетно ретка. Велики број значења припада и различитим термилошким областима. Готово све лексеме из грађе потврђене су и у речницима мањег обима, што указује на то да лексика са великим бројем значења припада центру лексичког система.

Питања творбе, морфемског састава, начина грађења, мотивације и сл. полисемантичних речи у фокусу су седмог поглавља монографије, под насловом „Творбена структура лексема које имају велики број значења“ (стр. 71–88). Након сагледавања творбених карактеристика лексема по врстама речи изведени су неки важни закључци, пре свега да је разграната полисемантичка структура знатно чешће одлика творбено изведених лексема, што

се нарочито истиче код глагола, код именица је приближно исти број простих и мотивисаних лексема, док су придеви у великој већини творбено прости. Ауторка је на већој грађи успела да оповргне раније изнете закључке у литератури да је више творбено немотивисаних полисемантичних речи, те је изнела став да творбено мотивисане полисемантичне лексеме јесу бројније, али да су семантички слабије разубеђене.

Како би утврдила који су ентитети у стварности били најинспиративнији приликом именовања новог појма и којим семантичким категоријама припадају лексеме са великим бројем значења, ауторка у осмом поглављу даје њихову класификацију према тематским областима. Дакле, у поглављу „Тематска класификација лексема које имају велики број значења“ (стр. 89–98) лексеме су подељене према архисеми. Издвојено је 38 тематских група које обухватају универзалне семантичке категорије као што су време, простор, постојање и сл. Показало се да изузетно разгранату полисемантичку структуру имају лексеме које припадају општем лексичком фонду и именују појмове у вези са човеком и његовим окружењем, што потврђује тезу о антропоцентричној устројености језика. Са највише лексема су оне групе које означавају динамичне активности и појмове.

Најобимнији део монографије заузима поглавље „Лексичко-семантичка анализа лексема које имају велики број значења“ (стр. 99–390). У анализи се полази од глагола који представљају највећи део грађе, нађено је 580 глагола, са 14 021 значењем и коефицијентом полисемије 24,2¹. Испитивање глагола креће тумачењем утицаја најважнијих глаголских категорија, глаголског вида и глаголског рода на њихову семантику, а затим се прелази на семантичку класификацију глагола, те њихову поделу на лексичко-семантичке групе и на анализу глагола према наведеним групама. Испитивање утицаја вида на семантику глагола довело је до следећих закључака – нешто је више полисемантичних глагола свршеног вида (323 глагола свршеног вида, а 239 несвршеног, односно 55,7% према 41,2%). Највише глагола свршеног вида творено је префиксацијом, притом су мотивни глаголи семантички богатији од префиксираних деривата, а такође су префиксирани

¹ Коефицијент полисемије представља резултат дељења укупног броја значења полисемантичних лексема и броја таквих лексема.

перфективни глаголи семантички богатији од секундарно имперфективизованих глагола. Испитивање лексикографског поступка примењеног приликом дефинисања свршених и несвршених глагола, показује да су дефиниције свршеног глагола углавном опширније од дефиниција одговарајућег несвршеног. У низу који чине непрефиксирани, од њега изведен префиксирани и даље секундарно имперфективизован глагол установљено је да су семантички сродни други и трећи члан, док између првог и трећег члана готово да нема подударана. Што се тиче глаголског рода, највише је прелазних глагола, што показује да тенденцију ка већем броју значења имају глаголи којима се означава процес којим се споља од стране агенса делује на неки објекат. Што се тиче рефлексивности, већина глагола је реализовала и обично и повратно значење, док нема глагола који се реализују искључиво у повратном облику.

Семантичка анализа глагола имала је за циљ да установи на које се аспекте стварности глаголи са највише значења односе, које су категорије стварности за говорнике најважније и најупечатљивије. Ради лакше анализе глаголи су подељени у лексичко-семантичке групе и ауторка је утврђивала број лексема по групама и покушавала да препозна да ли постоји регуларност у развијању полисемантичке структуре глагола из исте групе, као и да ли постоји системност међу глаголима из различитих група. Од осталих питања, ауторка је посматрала да ли се глаголима чешће означавају пожељни или непожељни процеси и стања, да ли су прототипични представници групе и семантички најбогатији. На основу сродности значења успостављено је 12 група глагола: глаголи кретања, глаголи премештања и смештања у простору, глаголи промене и заузимања положаја у простору, глаголи физичког деловања, креативни глаголи, модификативно-трансформативни глаголи, глаголи поседовања и размене, глаголи поступања и понашања, глаголи говорења, глаголи перцепције, егзистенцијални глаголи, глаголи психичких активности. Преостали глаголи чине мале групе – глаголи одредбе и мере, глаголи физиолошких радњи, глаголи намиривања потреба, глаголи у вези са стицањем и узимањем слободе. Глаголи из грађе најчешће денотирају конкретне радње и активности, и то динамичне радње са семама 'промене' и 'покрета', дакле то су глаголи којима су примарно и секундарно продуктивна значења која се односе на кретање, говорење, физиолошке проце-

се, физичко деловање на објекат, промену положаја, модификацију ентитета и сл. То доводи до важног закључка да је у језику доминантно и упадљиво оно што се креће и мења, док су статичне ситуације мање инспиративне. Такође, најчешће је човек учесник у тим радњама. У грађи нема глагола којима се денотира психичко стање (осим глагола *їлакаїи*), расположење, осећање, затим, малобројни су глаголи којима се именују психичке активности као што су размишљање, расуђивање, што је у складу са закључком да приликом именовања нове активности говорници чешће користе лексеме које описују неку динамичну и конкретну активност него статично стање, осећање или расположење. Поређење са подацима из других језика показује поклапање закључака у великој мери. Већина глагола је творбено мотивисана, најчешће изведена префиксацијом. Одговарајући на питање о статусу семантички најбогатијих лексема у фреквенцијским речницима савременог језика, ауторка је нашла да, за разлику од Речника САНУ, где су семантички најбогатији глаголи *їадаїи* (*се*), *їасїи*, *осїавїи* (*се*), *везаїи* (*се*), *оїворїи* (*се*), фреквенцијски речници показују да су по учесталости употребе најзаступљенији глаголи *биїи*, *моћи*, *имаїи*, *видеїи*, *доћи*, *знаїи*.

Именице су по бројности на другом месту и заузимају 28,3% грађе, са најмање 15 значења забележене су 264 именице, са 5 278 значења и коефицијентом полисемије 20. Што се тиче општих граматичких карактеристика именица, има нешто више полисемантичних именица женског рода (122) у односу на именице мушког рода (112), док је именица средњег рода свега 28 и две могу бити и мушког и женског. Највише има заједничких именица које означавају конкретне неживе појмове или предмете карактеристичног облика или намене, затим људе различитих карактеристика или статуса и зоонимских лексема. Удео градивних и апстрактних именица је готово занемарљив. По принципу који је примењен и при анализи глагола, и именице су подељене на лексичко-семантичке групе на основу примарног значења, односно према врсти десигната на који се односе. Све именице су разврстане у 14 група у којима број лексема варира од пет па до преко педесет: именице које су у вези са човеком и његовим телом, именице којима се означавају животиње и њихови делови, именице којима се означавају биљке и делови биљака, именице којима се означавају грађевине и дело-

ви грађевине, именице којима се означавају предмети у најширем смислу и делови предмета, именице којима се означава материја, именице којима се означавају обележја, именице којима се означава радња, именице којима се означавају апстрактни појмови. Групе са малим бројем чланова су: именице којима се означава место, простор; именице којима се означава количина или збир чега; именице којима се означава храна; именице којима се означавају појмови из области геометрије; именице којима се означавају појаве из сфера празноверја и митологије. Највише именица односи се на конкретне појмове блиске човеку или који се директно односе на човека: делове човековог тела, биљке и животиње из најближег окружења, грађевине, кућу и покућство, природне појаве, као и лексеме опште семантике које се могу приписати великом броју десигната и лексеме са изразитом симболичком функцијом. Именице имају велики број секундарних покрајинских значења, као и терминолошких. Као важни закључци истичу се да су базични, основни делови неког појма означени и семантички најбогатијом лексемом (*глава, основ(а), корен* и сл.) и да је велики број секундарних значења изведен по продуктивном творбеном обрасцу „онај који је или оно што је као реч у основи“ (*жутилица, кривача* и сл.). Грађа је показала да се у готово свакој лексичко-семантичкој групи могу пронаћи лексеме које су у великом делу својих полисемантичких структура синонимне: *вук* и *курјак*, *вајира* и *огањ* итд. Још један од важних закључака је и да лексеме које су типични представници групе немају увек највише значења, нпр. *кућа* има мање значења од *основ(а)*. Од бројних значајних закључака издвојили бисмо још и запажање да лексеме које примарно означавају предмет одређеног облика (*крст, круг, венац* и сл.) имају велики број значења захваљујући својој широкозначности, симболичкој функцији и многобројним предметним значењима карактеристичним за народне говоре. Највише значења имају именице *вајира* и *џлоча*, по 42, што је упола мање од броја значења семантички најбогатијих глагола. Примећује се да нису увек типични представници дате лексичко-семантичке групе и семантички најбогатији, већ да се по броју значења издвајају лексеме које имају ширу семантику. Семантички су најбогатије лексеме које означавају најважнији део појма, човека, биљке, грађевине. Док су у Речнику САНУ готово увек семантички најбогатије лексеме са предметним значењем,

какве су *ваїра*, *їлоча*, *їеро*, *крило*, *глава*, према подацима из фреквенцијских речника најзаступљеније су именице *време*, *око*, *живоїї*, *кућа*, *глава*.

Придеви су по бројности на трећем месту, има их у грађи свега 87, што је 9,3% укупне грађе, реализовали су 1 876 значења, а коефицијент полисемије им је 21,8. Доминантно место заузимају описни придеви, док су у мањем броју заступљени градивни и односни и само један месни. Запажено је да већина придева означава особине које поседује човек или које се тичу човека, његових духовних или физичких карактеристика, али и универзална својства каква су димензија, боја и сл. Већу способност полисемантичке дисперзије и метафоризације показују придеви који имају конкретно значење. С обзиром на тешкоће које се јављају приликом семантичке анализе придева, они су једноставно подељени на придеве са значењем физичких особина и придеве са значењем духовних особина. Придеви са значењем физичких особина могу означавати димензије, боје, особине предмета, интензитет и физичке особине човека. По бројности нарочито се издвајају придеви који описују физичка својства човека или других појмова и димензије, дакле конкретна својства, видљива на први поглед. Такви придеви су често широке, општије семантике, те се у основном значењу могу односити на жива бића, предмете, материју (нпр. *висок*, *дубок*, *нов* и сл.). Велики број полисемантичних придева има активну сему 'интензитета'. Као и код претходних врста речи, велик број значења не прати увек висока фреквенција, те су тако у Речнику САНУ са највећим бројем значења придеви *низак*, *оштар*, *добар*, *јак*, *жив*, док су у фреквенцијским речницима то *велик*, *нов*, *добар*, *мали*.

Ауторка је све закључке до којих је дошла прегледно представила и систематизовала у последњем поглављу „Закључна разматрања“ (стр. 391–413). Као доминантна заједничка својства која важе за све лексеме истиче се да су оне готово увек (пра)словенског порекла, добро познате просечно образованом говорнику, али да има и доста покрајинских и термилошких значења. За разлику од досадашњих истраживања, ауторка је показала да по бројности доминирају изведенице, али семантички су најбогатије оне лексеме које су творбено просте. Универзално својство изузетно полисемантичних лексема је антропоцентричност. Међу тематским групама са највећим бројем изузетно полисемантичних

лексема истичу се: динамичке активности, предмети у најширем смислу, важни делови тела човека, животиње из непосредног окружења, лако уочљиве особине. Најважнији фактор приликом именовања нових појмова јесте визуелно искуство и пажњу привлачи оно што се издваја и истиче. Битна карактеристика лексема са великим бројем значења је и изразита широкочначност.

На крају монографије је прегледно представљена апаратура која је саставни део научног рада – Извори, Литература, резимеи и регистри. Побројани су извори које чини 17 јединица, највише речника српског језика различитог профила (асоцијативни, описни, фреквенцијски, историјски, етимолошки, енциклопедијски), али и речници руског језика. Литература са преко 300 јединица у којима су заступљени како домаћи, тако и страни аутори и то руски, англосаксонски и немачки, показује изузетну посвећеност истраживању, добру обавештеност и чињеницу да су у оквиру ове теме обрађене бројне области које су у домаћој и иностраној литератури привлачиле пажњу истраживача. Резимеи на енглеском (стр. 435–436) и руском (437–439) веома су садржајни и информативни. Зарад лакшег сналажења корисника, монографија је опремљена и неопходним Списком скраћеница лексичко-семантичких група и одговарајућим регистрима, те се на самом крају налазе Регистар одредница (стр. 441–456), Предметни регистар (457–460) и Именски регистар (461–465).

Монографија је написана јасно и педантно, уз употребу савременог терминолошког апарата из области лексикологије. Теоријска основа истраживања представљена је у другом поглављу, али ауторка се и у осталим деловима монографије позива на различита истраживања. Представљање цитиране литературе најчешће је критичко и праћено изношењем властитих ставова. Сви закључци су изведени тако што се најпре представља грађа, затим досадашња испитивања на материјалу српског језика и других језика, потом ауторка анализира изнете податке, затим следе синтеза и закључци. Из огромне грађе извучене су чињенице које су по вредности аргументације најјаче. Графички прикази у виду графикона и табела у значајној мери доприносе прегледности и лакшем разумевању резултата. Поређење са подацима из других језика указује на универзална кретања у сродним и мање сродним

језицима, док поређење са фреквенцијским речницима показује статистичке тенденције.

Наташа Миланов, научни сарадник Института за српски језик и помоћни редактор на изради Речника САНУ, овом монографијом наставила је истраживања полисемије српског језика које су још пре неколико деценија започели наши еминентни научници. Разврставање и анализа обиља грађе је сложен посао који захтева много труда, времена и знања, али се може рећи да се ауторка вешто снашла, те је стручној јавности изнела на увид опсежно истраживање и поуздане податке. Већина питања изнетих у овој монографији већ је постављано у ранијим проучавањима полисемије, тако ни начин њихове обраде није у потпуности нов, али је ово истраживање обављено на знатно богатијој и обимнијој грађи из Речника САНУ, те су ранији закључци преиспитани и ауторка је подробном анализом потврдила или оповргнула ранија сазнања. Закључци нису доношени независно једни од других, већ ауторка често прави паралеле са раније изнетим подацима, ставља их у шири контекст, повезује их и посматра са више аспеката и тиме ствара целовиту представу о важним особинама полисемије у анализираним врстама речи. У монографији се запажа ауторкино лексикографско искуство које јој је значајно помогло у разумевању и тумачењу чињеница и података из речника. Значај ове монографије је не само у томе што је потврдила и у великој мери проширила досадашња сазнања о полисемији већ и у томе што је отворила простор за нова истраживања и што подстиче на размишљања о различитим лексичким феноменима, те је и сама ауторка већ објавила већи број радова којим осветљава нека појединачна питања из области проучавања полисемије (семантика придева *ћразан*, однос лексема *ваћира* и *огањ* итд.). Ову монографију топло препоручујемо као неизоставну литературу приликом истраживања лексике, семантике и полисемије српског језика.

Милица Љ. Стојановић*
Институт за српски језик САНУ
Београд

* milica.stojanovic@isj.sanu.ac.rs

Милош Ковачевић. *Србистички огледи*. Источно Ново Сарајево:
Завод за уџбенике и наставна средства, 2021, 291 стр.

Из штампе се у издању Завода за уџбенике и наставна средства из Источног Новог Сарајева 2021. године појавила нова књига Милоша Ковачевића *Србистички огледи*. Књига, уз *Увод*, *Библиографску забиљешку*, *Регистар имена* и биљешку *О аутору*, садржи 16 радова, тематски груписаних у четири поглавља, и то: 1. *Огледи о српском књижевном језику* („Вукова ‘опћена правилност’ и година 1847.“; „Разлаз српског књижевног језика и језика књижевности“; „Андрићеви ставови о језику и стилу“; „Језичке теме у Бећковићевој књизи *О међувремену*“); 2. *Социолингвистички огледи* („Српски језик и ћирилица под притиском глобализације“; „Однос српског као већинског и мањинског језика у Србији“; „Српски језик у БиХ – одрицање од екавице па одрицање од ијекавице“; „Улога Аустроугарске у инаугурацији српскохрватског језика“); 3. *Грамастички огледи* („Научно-методички промашаји у наставним програмима српског језика у основној школи“; „Типови и значења независносложених реченица“; „О тмезичкој пермутацији енклитике *ли* у разговорном језику“; „Конструкције са експлетивно-експресивном лексемом *га* у српском језику“), и 4. *Стилистички огледи* („Стилистичка гозба у књижевности“; „Интерференција кумулације, корекције и фигуре порицања и тврђења са градацијом“; „Басновита поема за дјецу Милице Бакрач“; „О језику и стилу јед(и)не српске збирке прича о дјечи у грађанском БиХ рату“).

Први рад првог поглавља – Вукова „*опћена њ правилност*“ и година 1847. – није случајно одабран да се њиме отвори не само поглавље о стварању и развоју српског књижевног језика него и цијела књига, која у свим својим поглављима научно освјетљава разноврсна питања српског књижевног језика – било са нормативно-граматичког аспекта било са аспекта језика књижевности или стилистичког. Аутор у том раду указује на неколико значајних критеријума нормирања или стандардизације народног српског језика који су водили ка стварању српског стандардног или књижевног језика, те на критеријуме који воде ка диференцијацији стандардног језика у комуникативној функцији и стандардног језика

у умјетничкој или поетској функцији, односно ка диференцијацији термилошких синтагми „српски књижевни језик“ и „језик српске књижевности“. Све, наравно, почиње са Вуковим реформаторским радом који се приказује у свим фазама успостављања и редефинисања правила и схватања књижевног језика у односу на народни. Тај пут показује Вуково нормативно „сазријевање“, а тиме и усавршавање норме српског језика. Најранији Вукови ставови о „опћеној правилности“ на нивоу су „народне“ или лаичке лингвистике, јер он сматра да је све правилно што се употребљава у било ком мјесту српског говорног подручја, а самим тим и што се разликује од неправилног славеносрпског језика (мјешавине српског и рускославенског), који је прије његове реформе био књижевни језик Срба. Темељно дјело које је први споменик кодификације књижевног језика јесте Вуков *Српски рјечник* из 1818. године, у коме је уз *Рјечник* објављена и *Српска грамаџика*, чиме је имплицитна народна норма преведена у експлицитну – више дескриптивног него прескриптивног карактера. И *Рјечник* и *Грамаџика* описују разноврстан материјал народних говора који се уобличава у врло неуједначен, али ипак – систем. Послије *Рјечника* Вук мијења свој однос према свеобухватној грађи народних говора, јер схвата да сви говори нису подједнако вриједни у погледу „исправности“ и поставља експлицитна правила стандардизације која се садрже у томе да свако ко пише књижевним језиком „а) мора знати *склањаџи* сва имена и мјестоименија; б) да мора знати *сѣрезаџи* глаголе; в) да мора знати по Српском *синџаксису* из ријечи разговоре састављати... и) да мора имати тврду и постојану *једнакосџи* у писању ријечи“. Друкчије речено, „списатељ који пише народним језиком мора знати правила његове граматичке структуре и мора се држати српскога правописа“ (Ковачевић 2021: 14). Уз та правила, Вук је тек 1845. године употпунио своју реформу језика, допунивши постојећа правила двама системским – увођењем фонеме *x* – што је било врло значајно за системски карактер посебно именичких основа (тиме се све именичке основе завршавају на сугласник), те напуштањем ијекавског јотована дентала *џ* и *џ* – чиме је такође систематизовано јединствено правило, док би задржавање јотованих рефлекса (*дј > ђ*; *тј > ћ*) из већине народних говора источнохерцеговачког дијалекта подразумевало огроман број изузетака и правила која те изузетке описују. Тим особинама стандардног језика које је преузео из дубровачких српских говора Вук је кориговао полазно правило да је правилно оно што већина народа говори и успоставио научни принцип да је правилно оно што не нарушава, него успоставља систем у језику. У тој посљедњој фази у Вуковом језику нема ничега што не постоји у народним српским говорима, али нема ни оних особина које постоје у говорима, али које нису системског карактера. Друкчије речено – све народно није нужно књижевно, а све књижевно нужно је народно. Те ставове ће и потврдити и демантовати, односно поново кориговати

година 1847, која објављивањем четири значајна дјела (*Песме* Бранка Радичевића, *Горски вијенац* П. П. Његоша, *Рај за српски језик и њавојис* Ђ. Даничића и Вуков превод *Новог завјетја*) представља коначну побједу Вуковог књижевног језика. У свим тим дјелима језик је вуковски чист, али у свим која су књижевног карактера, па и у самом Вуковом преводу *Новог завјетја* има и мноштво одступања од Вукове „опћене правилности“. У *Песмама* Бранка Радичевића скоро да нема гласа *x* тамо гдје му је по етимологији мјесто, а има много дијалекатске лексике, коју Вук сматра већ неправилном у књижевном језику. Исто је и у *Горском вијенцу* – заступљено је ненормативно ијекавско јотовање и бројни дијалектизми. И сам Вук је у преводу *Новог завјетја* посуђивао лексику недостајућу српским народним говорима – што га је довело до новог корективног правила о богаћењу српског лексичког фонда: „преузимањем лексике структурно сагласне с народном, посрбљавањем структурно несагласне стране лексике и творбом нове лексике у складу са структурним законитостима основне (народне) грађе“ (Ковачевић 2021: 19). Те разлике између строго „правилног“ језика опште комуникације и слободе у употреби језика у књижевним текстовима, показала су још давне 1847. године да мора постојати разлика између књижевног језика у комуникативној и књижевног језика у поетској функцији, односно између књижевног језика и језика књижевности. „Као језик комуникације он подлијеже принципима ‘опћене правилности’, а као ‘језик књижевности’ – он подлијеже друкчијим принципима, принципима који су у основи његове поетске а не његове комуникативне функције.“ (Ковачевић 2021: 20).

Други рад *Разлаз српског књижевног језика и језика књижевности* тематски је уско везан са претходним – у њему се показује како су се у српској књижевности XX и XXI вијека одвијали поступци диференцијације књижевног као строго нормативног, стандардног језика и језика књижевних дјела, односно језика књижевности. Ковачевић наводи ставове водећих лингвистичких ауторитета о књижевном језику, прије свега А. Белића, који сматра да језик књижевности мора бити нормативно исправан. Такви ставови преовладају све до седме деценије XX вијека, али их „у пракси“ негира већ роман *Сеобе* (1929) М. Црњанског у коме се показује да поетски језик тога дјела „настаје разградњом и надградњом књижевног језика са комуникативном функцијом [...]. Притом се разградња тиче изневјеравања нормативних правила књижевног језика. У језику *Сеоба* Милоша Црњанског разградњи не подлијеже цијела норма српског књижевног језика, него само један њен дио: *интерјункцијска норма*. *Сеобе* изневјеравају један битан сегмент српског књижевног језика – његову логичку интерпункцију. У *Сеобама* се сусреће чудновата употреба запете, али и тачке у тзв. парцелисаним јединицама. Зато што своју норму темеље на негирању и разградњи норме књижевног језика, *Сеобе* Милоша Црњанског јесу

инаугураторско дјело прозног језика књижевности битно различитог од српског књижевног језика.“ (Ковачевић 2021: 25). Сличан тип синтаксичко-стилистичке ненормативне употребе интерпункције, а тиме и специфичне организације парцелисане реченице и текста заступљен је и у роману *Тој је био врео* В. Кеџмановића, објављеном скоро вијек послје *Сеоба*. Анализом великог броја романа и стилова њихових писаца, Ковачевић издваја два типа разилажења књижевног (као нормативно исправног језика опште комуникације) и језика књижевности. То су поступци стварања *хибридног језика књижевности* и *ипрегистирације стандардног језика у књижевном дјелу*. Под *хибридним језиком* аутор подразумева „интерференцију књижевног језика и нестандартних идиома (дијалекатског и жаргонског језика прије свега), и то и у ауторском и у туђем говору, што значи у језику цијелог дјела“ – тако су писане *Белешке једне Ане* (1972) М. Капора, као и бројна друга дјела М. Ј. Вишњића, В. Стевановића, Р. Б. Марковића. Поступак *ипрегистирације* подразумева специфичну употребу неког некњижевног функционалног стила, најчешће разговорног, у књижевноумјетничком тексту – репрезентативан у том смислу је роман *Семољ људи* (2008) М. Вуксановића. С друге стране, издвајају се и дјела која представљају тотални разлаз са књижевним или стандардним језиком – писана дијалектом, као што је *Пејријин венац* (1975) Д. Михаиловића, сав у косовско-ресавском дијалекту, или *Осама* (2015) В. Кеџмановића – сав у сарајевском жаргону. Тиме се показује да умјетничка вриједност књижевног дјела није предодређена типом језичког идиома којим је написано. Друкчије речено, књижевни језик и језик књижевности нису синонимни термини и могу сасвим да се разилазе, јер је у књижевности реализована експресивно-поетска функција. Наравно, у српској књижевности има и оних писаца који ни у ауторском говору ни у говору ликова нису одступали од стандардног језика – међу њима су несумњиво велики романи И. Андрића (*На Дрини ћурија*, *Проклећа авлија*), М. Селимовића (*Дервиш и смрт*, *Тврђава*, *Осврво*), Д. Киша (*Башића, њејео, Пешчаник*), Г. Петровића (*Сийничарница* „*Код срећне руке*“) итд. А управо о Андрићевим ставовима о језику јесте следећи рад.

Андрићево схватање језика темељи се на схватању Вука и његове реформе као културне револуције која је народном језику, богатом на свим нивоима његове структуре, удјенула нормативну исправност, тако да Андрић, слично Белићевом мишљењу, сматра да језик књижевности мора бити чврсто ослоњен у стандардном – књижевном језику, у коме писац, као један од најодговорнијих чувара језика – стилем својим постиже изражајност коју потенцијал књижевног језика нуди. Андрић сматра да писац мора добро знати језик, трагати за значењима и конструкцијама, те да се у свом изразу мора клонити страних ријечи – за њега је непотребна употреба страних ријечи одраз некултуре народа. Он је сасвим

свјестан да се и култура и језик развијају и да не могу остати „замрзнути“ у Вуковом времену, те да је „криза у стилском погледу у томе што је нама тај језик узак, што ми за нове појмове морамо тражити нове речи и нове стилске обрте, а да при том не изневеримо Вука, јер се са тог темеља, са те основе несумњиво силазити не сме, јер тамо даље настаје анархија и неред“, при чему посебно скреће пажњу на устаљене обрасце и тзв. излизане метафоре. Друкчије речено, како сматра Ковачевић у свом општелингвистичком приступу, то је однос између *аутоматизације* и *актуелизације*: „Аутоматизоване јединице су, како им и само име каже, устаљене, употријебљене готово по аутоматизму, док актуелизоване јединице подразумевају дезаутоматизацију, јер актуелизацијом језички израз привлачи на себе пажњу и доживљава се као нешто необично, лишено аутоматизма. Носи више информација“ (Ковачевић 2021: 43). Андрић је писац хармоније израза и садржаја, форме и значења који се стално залаже за очување књижевног језика. Он сматра да је потребно познавати правила књижевног, вуковски народног језика, и тих правила се чврсто држати, јер у противном језик се квари и осипа. Познате ријечи у добро стилизованој реченици и јасно искристалисаној мисли добијају поетска значења, што изразу писца даје естетску вриједност. Ријечи не постоје без везе са животом и људима, а пажљиво слушати човјеков говор и сродити се са њим значи добро познавати језик, што омогућује писцу да оствари врхунац своје поетике, а она је у томе да људима познатим језиком каже своју „нову уметничку истину“.

И четврти Ковачевићев текст из првог поглавља, *Језичке теме у Бећковићевој књизи „О међувремену“*, такође је тематски повезан са првим, отварачким текстом не само поглавља него и књиге – све наредне теме у уској су вези са њим, тј. са социолингвистичким и граматичким статусом поствуковског књижевног језика, а суштински приказују однос богатог вуковског филолошког наслеђа и поствуковских филолошких „стечевина“ којима обилује српски језик, мање-више у негативном смислу. То, наравно, врло иронично и на хумористичан начин, који неријетко прелази у саму гротеску, приказује и један од најблиставијих умова међу српским пјесницима – Матија Бећковић у својим вишеструким издањима књиге *О међувремену*. Ковачевићев корпус је издање из 2006. у које су уврштена три текста о Вуку: *Нови Вук Караџић*, *О црвеном бану* и *О скраћивању језика*. У тим текстовима Бећковић на благо или изразитије ироничан начин осуђује низак степен језичке културе који је јаван у дискурсу политичара и медија, те жаргонски искривљен у говору младих, који се скраћује (скоро да је сводљив на двије ријечи – *сујер* и *јебоше*, те нешто помодних англицизама), и као такав шири и угрожава систем књижевног језика. Бећковић, закључује Ковачевић, датим текстовима „хоће да каже да жаргон треба оставити гдје му је мјесто, да супстандард не може имати вриједност стандарда, и посебно да се вулгарне, опсцене

ријечи могу употребљавати у колоквијалном дискурсу и/или жаргону, али да им није мјесто у књижевном језику, нити у језику књижевности као најрепрезентативнијој сфери употребе књижевног језика“ (Ковачевић 2021: 62).

Четири текста о социолингвистичком статусу српског језика показују пресјек онога што се са српским језиком, са његовим ћириличним писмом, лексиком и граматичким системом дешавало у поствуковском времену. Текст *Српски језик и ћирилица под ћириличном глобализације* доноси мноштво података који потврђују да је ћирилица идентитеска вертикала српског језика и народа. Ковачевић наводи и анализира разлоге њених забрана од стране српских непријатеља, прије свега Аустроугарске у времену анексије БиХ и Првог свјетског рата, те НДХ у Другом свјетском рату. Али нису само непријатељи и њихова антисрпска политика разлог нестајању ћирилице из јавне употребе на српском говорном подручју – ту је и у актуелном времену неразвијена свијест и српске званичне политике и говорника српског језика о њеном значају, а све већем окретању европеизацији и глобализацији друштва, те дјеловање српске интелектуалне струје тзв. *другосрбијанаца*, који се одричу националног зарад глобалног. Ти процеси намећу латинични енглески језик као *lingua franca*, па он својим писмом, лексиком и структуром врши погубан утицај на српски. На снази је и распарчавање Вуковог српског на политички детерминисане националне називе језика и њихове норме, што се покушало потврдити и *Декларацијом о заједничком језику* (донесена 30. марта 2017. као резултат пројекта невладиних организација: *ПЕН центара* из Сарајева, *Удруге Курс* из Сплита, *Центра за грађанско образовање* из Подгорице и *Удружења Крокодил* из Београда). Поред општепознатих чињеница о статусу заједничког језика Срба, Хрвата, Црногораца и Бошњака, показује се да „основни циљ *Декларације* садржан је у двјема тврдњама: 1) да су ‘све четири постојеће стандардне варијанте (српска, босанска, хрватска и црногорска) равноправне и не може се једна од њих сматрати језиком, а друге варијантама тог језика’, и 2) ‘чињеница да се ради о заједничком полицентричном језику оставља могућност сваком кориснику да га именује како жели’, што ће рећи да је и српско и хрватско, и босанско и црногорско именовање језика равноправно, и да треба да буде на цијелом простору ‘заједничког језика’ прихваћено. Та два става из *Декларације* директно негирају научне филолошке чињенице, а у корист српске штете“ (Ковачевић 2020: 76).

Мучан пут српског језика од Вуком недвосмислено одређеног његовог српског имена, преко српскохрватског и разних варијаната које представљају двоименост у коју се укључује хрватска компонента, до још три различита политички изведена његова назива доноси четврти рад овог поглавља – *Улога Аустроугарске у инаугурацији српскохрватског језика*. Стално се показује да Срби након Вуковог времена нису имали никакве

језичке политике, односно да су се повиновали захтјевима других народа који су се са њима заједно нашли у државној заједници Краљевине Југославије. Такође и у средишња два рада (*Однос српског као већинског и мањинског језика у Србији; Српски језик у БиХ – одрицање од екавице ња одрицање од ијекавице*) аутор низом чињеница, добро издвојених и анализираних методама и критеријумима социолингвистике, показује колико је за српски језик у Србији и Републици Српској била и јесте штетна погрешна државна политика, која је у Србији довела до тога да се, противно свим лингвистичким критеријумима, српски језик који се употребљава код Хрвата и Бошњака као националних мањина – прогласи мањинским, противно не само србистичким критеријумима него и дефиницији мањинског језика у *Евројској повељи о регионалним или мањинским језицима* (Стразбур 5. новембра 1992. године), коју је Србија, као дио Савезне Републике Југославије, прихватила још 2005. године. У Повељи је јасно дефинисано шта јесу, а шта нису мањински језици, а то нису ни дијалекти истог језика, нити језик етничке групе који се не разликује од језика већинског народа, као ни језик радника миграната. Из политичких разлога, подлијежући различитим притисцима, Србија је српски језик претворила и у службени (језик већине) и у мањински језик, при чему неријетко у појединим срединама тај мањински српски доминира над службеним. Са сличним резултатом – штетним за српски језик и његово културно наслеђе и будућност његове културе јесу и покушаји ратне власти у Републици Српској да се српски језик у БиХ сведе само на екавски изговор. Ковачевић у раду *Српски језик у БиХ – одрицање од екавице ња одрицање од ијекавице* документује ко су актери такве политике, шта је њен циљ, када је била незванично и званично имплементирана у службеној употреби и какве би штетне посљедице оставила примјена таквог принципа који доводи у питање не само ијекавско стваралаштво Срба него чак и саму ијекавску основицу српског књижевног језика.

У трећем поглављу, насловљеном *Грамајички огледи*, аутор се такође у четири рада бави углавном синтаксичким темама из области граматичке (*Научно-методички њромашаји у насјавним њрограмима српског језика у основној школи; Тијови и значења независносложених реченица*) и комуникативне синтаксе (*О њмезичкој њермуџацији енклиџичке ли у разговорном језику; Конџрукције са екџлеџивно-екџресивном лексемом га у српском језику*). У првом раду *Научно-методички њромашаји у насјавним њрограмима српског језика у основној школи*, комбинованом синтаксичко-семантичком и методичком методом, анализира захтјеве актуелних наставних планова српског језика у основној школи Србије. Тај рад је врло едукативан и требало би да послужи бројним комисијама и у Србији и у Републици Српској, као и у региону који говори истим језиком, а које из реформе у реформу уназађују и циљеве и исходе наставних планова. У раду је детаљним научним комен-

таром којим се објашњава природа грешке и научно исправна верзија анализираниог захтјева обухваћен велики број правила претежно из области морфологије (творбе и облика ријечи) и синтаксе, уз понеки осврт и на лексиколошке погрешке (нпр. аутор скреће пажњу да се неоправдано у исту врсту повезују деминутиви са хипокористицима и аугментативи са пејоративима, јер први представљају творбеносемантичку категорију, а други стилистичкосемантичку, што показују деминутивни пејоративи, као *џрофесорчић*, *чиновничкић* и сл. или аугментативни хипокористици, као *људина*, *голчина* и сл.). У оквиру творбе ријечи у наставним плановима се не употребљавају научни србистички термини или се погрешно употребљавају – мијешају се морфемска и творбена анализа ријечи, не издваја се коријен ријечи уз творбене форманте – суфиксе и префиксе који са коријеном чине терминосистем, него се у елементе творенице убрајају творбена основа, суфикси и префикси. Друкчије речено, на творбеном плану саставни дијелови творенице су творбена основа и творбени наставци.

На морфолошком плану (плану облика ријечи) методички, а и логички је погрешна семантичка класификација именица на шест врста у којој се мијешају критеријуми, па аутор сугерише да, ако се већ не издвајају прецизније (а тешко их је прецизно и раздвојити) конкретне и апстрактне именице, онда је мисаоне и глаголске именице, које су такође мисаоне, методички и методолошки оправдано сврстати у заједничке, па потом из заједничких критеријумом подводљивости под чуло додира референта који се именује разврстати заједничке на конкретне и апстрактне. Такође је неоправдано у бројеве у петом разреду укључити и бројевне именице на *-ица*, при чему је чудно и зашто само на тај творбени наставак, а не и на друге, али је много већи методички проблем што се у том разреду тек усвајају основне разлике међу врстама ријечи и ученик се непотребно збуњује податком да у бројеве спадају и именице. Погрешно је у истом разреду, мијешањем критеријума функције и значења, задата обрада падежа, тј. за неке падеже је дата само функција, а за неке само значење, а захтјев наставног плана обједињује и функцију и значење. Такође је на морфолошком плану у обради глагола, за које аутор сматра да су у суштини добро распоређени по разредима, промакло да се и помене глаголски придјев радни, неопходан не само због обраде перфекта него и актива и пасива.

У суштини је у наставним плановима највише промашаја на синтаксичком плану. Погрешно је, у складу са моноцентричном (предикатском) теоријом реченице, у апсолутно двоцентричној (субјекатско-предикатској) школској теорији – атрибут проглашен нереченичним, односно синтагматским чланом, па се и обрађује тек у поглављу о синтагми у седмом разреду. Неразјашњен је однос између граматичке и комуникативне реченице, погрешна је и класификација комуникативне реченице,

наслијеђена из ранијих граматика српског језика. Укрштањем семантичког, структурног и функционалног критеријума и класификација зависнослужених реченица је научно неутемељена, па су издвојене изричне (семантички критеријум), односне (структурни) и прилошкоодредбене (функционални критеријум) – у томе је сасвим изостала обрада атрибутских реченица. Аутор сматра да је за основну школу, и не само за њу, најпримјеренији функционални критеријум на основу кога се дјечи врло једноставно може показати да сваком реченичном члану одговара зависна реченица (субјекту субјекатска, објекту објекатска итд.), односно да се сваки реченични члан може преобликовати у зависну клаузу. Порука, врло јасна, односно препорука аутора јесте да би сваки нови наставни план и његове измјене надлежни заводи требало да упуте на рецензију стручњацима за поједине граматичке области, јер би се тиме избјегло да наставни планови буду у супротности са науком.

У раду *Тихови и значења независнослужених реченица* врло прецизном синтаксичко-семантичком анализом, са ослонцем и на традиционалну и на савремену литературу, аутор разјашњава систем српске независнослужене реченице, који је нужно четворочлан и чине га *саставне, сујројне, расјавне* и *градационе* реченице. Основни критеријум за издвајање посебног типа независнослужених реченице јесте постојање макар једног независног везника који је везник само тог типа. Детаљно је разјашњена разлика између зависних и независних везника на спорним примјерима везника *док* и *ије* и показано зашто ријечи које су традиционално проглашаване везницима *искључних (једино, само)* и *закључних* реченица (*зайјо, сјјога, дакле, јрема јјоме*) нису уопште везници, него су семантички конкретизатори везника независнослужених реченица. Значајну новину у одређивању структурног типа или пак семантичког подтипа независнослужених реченица представља укључивање управо семантичких конкретизатора, а њих је два типа – експлетивни (изостављиви) и обавезни (неизостављиви). Експлетивни одређују семантички подтип независнослужене реченице, док обавезни мијења природу везника – саставног у супротни, а супотног у саставни, тј. утичу на врсту класификацију независнослужених реченица. Тако ако се иза саставног везника употрејеби конкретизатор допусног значења (*ијјак / ујјркос јјоме*), он нужно саставни везник преводи у супротни и такве реченице спадају у супротне, као да је употрејебљен и супротни везник (нпр. *Много је учила, а/ја ијјак/ујјркос јјоме није јјоложила исијји*). Тако исто, уз семантички конкретизатор сукцесивности (*зайјим/јјојјом/ јјосле јјога*) супротни везник *а* има значење саставног везника (нпр. *Пробудио се а зайјим кренуо на јјосао*). Уколико би се изоставио конкретизатор *зайјим*, везник *а* као супротни не би се могао употрејебити, него је могућ само саставни везник (**Пробудио се а кренуо на јјосао : Пробудио се и кренуо на јјосао*). Зато аутор закључује: „Без обзира што су у тим не-

зависносложеним реченицама употребљени саставни везници – оне не потпадају под саставне него под супротне. Баш као што при употреби конкретизатора сукцесивности везник *a* не твори супротне него саставне независносложене реченице“ (Ковачевић 2021: 159).

У два наредна рада из овог поглавља (*О ѿмезичкој ѿермуѿацији енклиѿишке ли у разговорном језику; Конѿирукције са екѿлеѿивно-екѿресивном лексемом га у срѿском језику*) Ковачевић анализира граматичко-нормативни аспект употребе ријечце *ли* у различитим упитним формама, односно бројне моделе идиоматских или конструкција које теже идиоматизацији а које се формирају са експлетивно-експресивном лексемом *га*. Суштина истраживања у раду са ријечцом *ли* јесте на њеном монолексемском (*jel' / jel*) или дволексемском (*je l' / je l*) апокопираном облику, који се све чешће, у неодговарајућем граматичком контексту, употребљава у разговорном језику нестандардног или колоквијалног типа. Нормативни статус упитне конструкције *је ли* – када она представља предикатску копулу и ријечцу *ли*, а када је упитни израз – аутор провјерава методом супституције сложеном упитном ријечцом *да ли*, показујући на великом броју примјера из новинарског подстила, граматички прецизно одређених врстом и обликом предиката, њихову супституентност. Те конструкције нису супституентне у тзв. додатним питањима (нпр. Дајеш ми корпу, *је ли?*), као ни када је ријечца *је ли* у фатичкој функцији, а упитну вриједност има друга упитна ријеч, експлицирана у упитној реченици (нпр. *Је ли* Зоране, који ти је овај, стално гледа у нас?). Из свих тих релација издваја се тмезичка конструкција са ријечцом *ли* која се све чешће употребљава у колоквијалном изразу, а која настаје тако што „акцентовани презентски облик глагола *биѿи* раставља се на два дијела – на *је* и енклитички облик: *сам, си, смо, сѿе* и *су*. Између компоненте ‘*је*’ и енклитичког презентског облика глагола *биѿи* интерполира се апокопирана форма упитне партикуле *ли* (форма *л'*), тако да добијамо тмезичку тролексичку структуру: је + л' + енклитички облик презента глагола биѿи (у свим лицима сем у трећем лицу једине): [...] Где је Дачић? Ту сам, *је л' сѿе* [← *јесѿе ли*] срећни“ (Ковачевић 2021: 179). Та конструкција је нормативно неприхватљива, а Ковачевић сматра да настаје „под утицајем неразликовања употребе зависног узрочног везника *јер* и енклитичког упитног споја *јел* у разговорном језику, што за директну посљедицу има стварање лексеме *јел* од споја *је л'*“ као и „посредством употребе различитих облика споја *је ли* (*је ли, је л', јел'* или *јел*) у функцији упитних ријечци при творби допунских питања“ (Ковачевић 2021: 180).

У раду *Конѿирукције са екѿлеѿивно-екѿресивном лексемом га у срѿском језику* примарно се расвјетљавају семантички и стилистичко-прагматички аспекти значења једанаест типова конструкција са лексемом *га* (типа: *Преѿера га!*; *Ко ће га знаѿи!*; *Шѿо ми га Ђура!* итд.) при

чему се сви ти аспекти анализе ослањају на формално-синтаксички план, на коме се утврђује статус лексеме *ga* као експлетиван или као обавезан у моделу, а у оба случаја без сумње експресиван. Рад је врло занимљив, показује богатство идиома, као и устаљеност његове базне структуре која се увијек препознаје и када је развој језичког израза дјелимично модификује.

Четири рада из четвртог поглавља *Стилистички огледи* распоређени су тако да су прва два чисто теоријска (*Стилистичка гозба у књижевности; Интерференција кумулације, корекције и фигуре порицања и тврђења са градацијом*), а посљедња два су стилистичке анализе књижевних текстова (*Басновића поема за дјецу Милице Бакрач; О језику и стилу јед(и)не српске збирке њрича о дјецу у грађанском БиХ райу*). Иако први од радова „Стилистичка гозба у књижевности“ насловом својим упућује такође на стилистичку или боље рећи књижевностилистичку анализу конкретног књижевног текста, у њему је на чисто теоријски начин, методом концептуалне анализе, представљен однос за књижевност трију суштинских елемената: *писац – књижевно дјело (односно његова естетска вриједност) – читалац*. Један од основних начина произвођења значења у когнитивној лингвистици јесте *концептуална или појмовна метафора*, која функционише тако да се неко апстрактно значење представи њему подударним елементима конкретних значења. Тако аутор успоставља појмовну метафору „књижевност је гозба“ у којој су као подразумевајуће садржане друге двије метафоре којима се употпуњава значење, а то су: „језик је трпеза“ и „књижевност је ужитак/уживање“ (Ковачевић 2021: 203). Пошто гозбе нема без „гозбеника“, који је према рјечничком значењу и *онај који њриређује гозбу и онај који је њен конзумент*, ни књижевног *текста (или гозбе) нема без њих двају гозбеника – писца (њриређивача гозбе) и читаоца (конзумента на гозби)*. Гозба укључује и трпезу, а то је конкретни домен који метафорично концептуализује *језик и избор* разноврсних стилистичких могућности у књижевном изразу. Принципи *избора* воде даље у чисту лингвостилистику и њен пресјек од античке реторике до десосировски схваћеног структурализма, односно његове парадигматске и синтагматске осе као основа избора и комбиновања израза, као и до структуралних теорија XX вијека, односно до теорије стила као језичког избора, а то је теорија која је у историји стилистике „најраширенија и најпримјењиванија од свих других књижевнокритичких и стилистичких теорија“ (Ковачевић 2021: 212).

Чисто теоријски је и рад *Интерференција кумулације, корекције и фигуре порицања и тврђења са градацијом*, у коме се најприје дају критеријуми за одређивање градације као стилске фигуре састављене од најмање трију семантички повезаних јединица које једна другу допуњавају тако што појачавају или снижавају степен заједничке семантичке компоненте (квалитета или квантитета), па се градација реализује

као узлазна или климакс и силазна или антиклимакс. Када се тај принцип – појачавања или снижавања степена обједињујуће семантичке компоненте остварује у кумулацији, корекцији или фигури порицања и тврђења, долази до њихове интерференције са градацијом. Аутор прецизно наводи у којим структурно-семантичким и семантичко-стилистичким условима се то реализује.

Последња два рада истичу вриједности књижевних текстова за дјецу – једног поетског текста Милице Бакрач (*Басновийша йоема за дјецу Милице Бакрач*) и једног прозног Жељка Пржуља (*О језику и сѣтили јед(и) не српске збирке йрича о дјеци у грађанском БиХ райџу*). Оба текста су не само поетична него и врло симболична у националном смислу. Милица у својој *басновийшој йоеми* за дјецу о младим вуковима и њиховом вучјем роду повезује елементе митског наслеђа и националне филолошке парадигме Вука Караџића, док Пржуљевих дванаест прича о животу дјеце на ратним границама Српске свједоче о страдању и борби за опстанак. Тако ови текстови фактички из неке друге димензије – естетске – кореспондирају са текстовима из поглавља о историји и статусу српског језика. Затварајући књигу, сликовито показују колико су српски језик и опстанак Срба на рубним подручјима – у Црној Гори Милице Бакрач и сарајевском и уопште граничним крајевима Републике Српске Жељка Пржуља – нужно везани, како се с муком чувају у стварности, док у књижевности заувјек свједоче о постојању народа и његове културе.

И да закључим, сви радови, који су овдје исцрпно представљени, засновани су на истраживању на врло богатом корпусу, проведеном најадекватнијим методама за одређено тематско подручје, уз ослонац и критички осврт на врло широку и релевантну литературу. Сви доносе научно необориве и у много чему сасвим нове резултате у областима историје српског језика и његовог социолингвистичког статуса, граматичког система и стилистике. Зато сам и увјерена да ће књига *Србистички огледи* Милоша Ковачевића наћи пут до читалаца, односно да ће читаоци пронаћи њу.

Миланка Бабић*

Универзитет у Источном Сарајеву
Филозофски факултет
Катедра за србистику

* rasovaca@yahoo.com

Илијана Чутура. *Међуоднос њрилога и њрилошких израза у савременом срѝском језику*. Јагодина: Факултет педагошких наука Универзитета у Крагујевцу, 2020, 295 стр. [електронско издање¹]

Монографија *Међуоднос њрилога и њрилошких израза у савременом срѝском језику* Илијане Чутуре има укупно 295 страница, и структурисана је у следећих девет поглавља: I *Увод* (стр. 7–23), II *Прилошки изрази са њпросторним значењем* (стр. 24–81), III *Прилошки изрази са временским значењем* (стр. 82–175), IV *Прилошки изрази са значењем начина* (стр. 176–243), V *Прилошки изрази са количинским значењем* (стр. 244–255), VI *Прилошки изрази са узрочним значењем* (стр. 256–265), VII *Прилошки изрази са значењима неизразивим њрилозима* (стр. 266–275), VIII *Закључак* (стр. 276–284), IX *Извори и лиѝераѝура* (стр. 285–295).

Уводно поглавље тематски се дели на три потпоглавља. У првом потпоглављу издвојени су и образложени најпре *њредметѝ рада* (а то је дефинисање, издвајање и описивање прилошких израза у српском језику, као и међуоднос тих јединица и лексичких прилога), потом *методе рада* (као примарна коришћена је метода семантичко-синтаксичких поља, комбинована са функционаностилистичком методом) и на крају *циљевѝ рада* (издвајање и опис семантичко-синтаксичких карактеристика типова прилошких израза као вишелексемских јединица семантички аналогних прилошким лексемама, и њихов међуоднос са прилозима).

Друго потпоглавље посвећено је исцрпном прегледу литературе, у оквиру кога се разматра употреба термина прилошки израз у србистици и досадашња србистичка анализа прилошких израза. Указано је на историјат термина „прилошки израз“ и на његову не увек једнозначну терминолошку употребу у србистици и/или сербокроатистици, и врло подробно су приказани радови који се баве проблематиком прилошких израза, с тим да је већи број радова у којима је та проблематика разматрана као пратилачки неголи као примарни предмет анализе. Из ис-

¹ B. <https://pefja.kg.ac.rs/wp-content/uploads/2020/05/Medjuodnos-priloga-i-priloskih-izraza-20.pdf>

црпног прегледа литературе проистекло је и треће потпоглавље које се бави критеријумима идентификације прилошких израза, с тим да је најпре дато прецизно одређење међуодноса термина прилошки израз (као ширег) и термина декомпоновани прилог (као ужег). Као основне критеријуме диференцијације прилошких израза и слободних синтагми са прилошким значењем, ауторка издваја: (а) могућност њихове супституције прилозима, (б) постојање одређеног прилошког лексичко-семантичког поља у које се прилошки израз уклапа као допуна празног места у датом систему (в) могућност изражавања значења неизразивих прилозима, (г) хабитуалност, и (д) блокираност спојева лексичких компонента чији је избор ограничен.

Држећи се датих критеријумима, Илијана Чутура је дефинисала прилошке изразе „као функционално-семантичке еквиваленте прилога чије јединство прилошког значења представља скуп семантичких компонента изражених засебним лексемама.“ А у наставку рада разврстала их је у групе према категоријалном значењу. Тим групама одговара шест поглавља рада, у којима се анализирају прилошки изрази са просторним, временским, начинским, количинским и узрочним значењем. У посебно поглавље издвојени су прилошки изрази са значењима неизразивим прилозима.

Сваки од категоријалних типова прилошких израза остварује се у једном, два или сва три – према лексичком саставу и конструкционом моделу – у монографији издвојена типа прилошких израза: синтагматском, предлошко-именичком и предлошко-заменичком. Синтагматски тип обухвата предлошко-падежне изразе чије лексичко језгро чини именица уз коју стоји конгруентни атрибут у функцији неиспустивог детерминатора. Предлошко-именички тип укључује прилошке изразе чије су једине компоненте предлошка и именичка лексема, па су ови изрази готово блокирани спојеви са невеликим могућностима варирања. Предлошко-заменички тип прилошких израза представља везу заменице, најчешће демонстративне, и предлога.

У другом поглављу исцрпно се анализирају *прилошки изрази са њропјорним значењем*. Они су класификовани према семантичком и формалном критеријуму. Основни критеријум класификације – семантички – дели ове прилошке изразе према обележју стагичности/динамичности. Прву групу израза чине они изрази у којима сама именица, као експонент категоријалне семантике, има значење места у општем смислу, док другу групу чине изрази са именицама које имају значење правца (*јравац, смер, јуиј* и сл.).

Према формалном критеријуму доминантни су синтагматски и предлошко-именички изрази, док је предлошко-заменички модел готово маргиналан.

Синтагматски прилошки изрази са именичком лексемом *месѿо* остварују се са обавезним детерминаторима следећих основних типова: а) демонстративима *овај*, *ѿај*, *онај* и б) недемонстративним детерминаторима. Недемонстративни детерминатори сврстани су по значењу у следеће подгрупе: *који* и *било који*, *сваки* и *ниједан*, детерминатори са значењем неодређене референцијалности, детерминатори са значењем (не)идентичности, и придевске лексеме са значењем оцене адекватности. Примарно значење прилошких израза са именичком лексемом *месѿо* и обавезним детерминаторима *овај*, *ѿај*, *онај* је месно-локационо значење. Изрази овог типа еквивалентни су заменичким прилозима *овде*, *ѿу*, *ѿамо*, *онде*, а њихова функција своди се на ендофоричко или егзофоричко упућивање на локализатор. Изрази у којима је детерминатор заменица са обележјем дисталности не могу бити самостални у ендофоричкој употреби, већ најчешће функционишу као кореферентни локализатор у односу на зависну реченицу. Остали синтагматски прилошки изрази са именицом *месѿо* класификовани су према значењу детерминатора.

Синтагматски прилошки изрази са именицама конкурентним именици *месѿо* обухватају изразе са следећим именицама: а) *ѿросѿор*, *ѿодручје*, *обласѿ*, *крај*, б) *локација*, *локалиѿеѿ*, *десѿинација* (које се јављају сразмерно ретко, будући да су и семантички и функционално-стилски специфичне), в) именице са значењем просторних димензија, као *удаљеносѿ*, *одсѿојање*, *висина*, *ширина* и сл.; г) *корак* и *ћошак*, заступљене само у изразима са значењем универзалне квантификације (*на сваком кораку/ћошку*).

Синтагматски прилошки изрази са именицом *сѿрана* употребљавају се и у основном и у пренесеном значењу. У зависности од детерминатора, ови изрази могу имати значење локализације бочном страном локализатора, али и неком другом (горњом или доњом).

Предлошко-именички прилошки изрази са обележјем статичности остварују се у три подтипа, у зависности од семантике именичке лексеме. Први тип чине изрази са именицама *месѿо* и *сѿрана*. Други тип чине изрази са именицама које означавају просторне димензије у општем смислу (*близина*, *даљина*, *одсѿојање*, *висина*, *околина*). Трећи тип обухвата изразе са неспецифичним именицама типа *ѿерен*, *свеѿ*, *унуѿрашњосѿ*.

Синтагматски прилошки изрази са обележјем статичности често се употребљавају у пренесеном значењу, што је омогућено како полисемичношћу именица *месѿо* и *сѿрана*, тако и примарношћу просторних значења која најчешће индукују метафоричка значења.

Прилошки изрази чије је основно обележје динамичност остварују се најчешће са именицама *ѿравац* и *смер*. Локативно значење овим се изразима може исказати у ретким случајевима (нпр. *на ѿом ѿравцу*). Прилошки изрази ове групе реализују се само у синтагматском моделу.

Изрази са обележјем перлативности веома се често употребљавају у пренесеном значењу, како уз глаголе кретања који су и сами метафорици употребљени, тако и са другим глаголима, употребљеним у основном значењу. Прилошки изрази са именицом *йуџи* најчешће имају начинско значење.

У трећем поглављу извршена је анализа *йрилошких израза с временским значењем*. Истраживање је показало да се прилошки изрази временског значења остварују у сва три конструктивна типа: синтагматском, предлошко-именичком и предлошко-заменичком. Синтагматски и предлошко-именички изрази подразумевају именицу са општим временским значењем или са значењем временске јединице. Управо према именичкој лексеми као експоненту категоријалне семантике класификовани су синтагматски и предлошко-именички прилошки изрази. Формиране су три групе прилошких израза, у којима су именице а) *вreme, доба, йериод*; б) *йренуџак, йрен, час* и сл.; в) именице са значењем природних временских периода. Прва група (а) прилошких израза изражава општа временска значења, друга (б) група израза има значење краткоће временског трајања, и трећа (в) група има значење природних и календарских временских периода.

Прилошки изрази са именицама општег временског значења укључују низ именица са значењем периода недефинисаног по трајању (*вreme, доба, йериод* и сл.), именице са значењем временских релација (*међувreme, йрошлосџи, будућносџи, садашњосџи, садашњица*), као и именице које учествују у творби прилошких израза са значењем фазе радње (*йочешак, крај* и сл.). Према конструкционом моделу, ови прилошки изрази могу бити синтагматски и предлошко-именички. А њихова даље веома продубљена формална и семантичка анализа извршена је према типу детерминатора.

Прилошки изрази са значењем краткоће временског трајања као експоненте категоријалне семантике имају синонимне именичке лексеми *йренуџак, йрен, час, моменайџи, мах*. Доминанта синонимског низа, а тиме и компонента најфреквентнијих и по значењу најнеутралнијих израза, јесте именица *йренуџак*.

Ова група израза обухвата низ синтагматских и предлошко-именичких (под)типова, с тим да су синтагматски даље разврстани, и веома добро семантички описане подтипове на основу типа обавезног детерминатора. С друге стране, предлошко-именички прилошки изрази са именицама *йренуџак, моменайџи, час* и сл. остварују се у формама *на + акузайџив, за + акузайџив* и *у + локайџив*, а имају значење специфичне временске квантификације.

Прилошки изрази са именицама које означавају природне периоде времена обухватају две подгрупе, у зависности од именичке лексеми која

је носилац категоријалног значења. У прву групу сврстани су изрази са именицом *дан* и именицама са значењем периода дана, а у другу изрази са именицом *година* и именицама које означавају доба године.

Предлошко-заменички временски прилошки изрази остварују се у невеликом броју модела: *пре/после/након* + генитив, *при* + локатив и уз + акузатив. Заменички елемент увек је демонстративна заменица, и то, у далеко највећем броју случајева, заменица *то*, а сасвим ретко заменица *оно*. Ови подмоделу потпуно су лексички и конструкционо блокирани, осим могућности укључивања лексеме *све*.

У четвртом поглављу анализи су подвргнути *прилошки изрази са значењем начина*. Из детаљно проведене структурно-семантичке анализе свих типова начинских прилошких израза могу се извести следећи најопштији резултати.

Начински прилошки изрази се као и начински прилози одликују семантичком хетерогеношћу, што је и условило њихову сложену и уситњенију класификацију и анализу. Начински прилошки изрази остварују се у синтагматским и предлошко-именичким моделима, при чему су синтагматски модели и конструктивно и лексички разнообразнији.

Синтагматски модели, који укључују именицу којом се експлицира архисемска компонента, могу се разврстати у две велике групе. У првој је заступљена именица *начин*, док се у другој јављају друге именице. Прва група даље је разврстана према типу детерминатора у низ семантичких подгрупа. Тако нпр. придевски детерминатори учествују у формирању прилошких израза са значењем неодређености (*на неки/један/одређени* и сл. *начин*), (не)идентичности (*на други/исџи/сличан* и сл. *начин*) и широке групе израза са различитим значењима која се могу одредити као: а) начинско значење са компонентом оцене, б) значење (не)уобичајености начина вршења радње, и в) значење усклађености са одређеним нормама, моделима, мерилима квалитета, мерилима односа уложеног напора и резултата. С друге стране, прилошки изрази са личним и поредбеним значењем обухватају две групе израза: а) прилошке изразе са присвојним заменицама, којима се надокнађује непостојање заменичких прилога са оваквим значењем у српском језику, и б) прилошке изразе са присвојним придевима, који означавају начин вршења радње својствен националној, религиозној, културолошкој, социјалној и сл. групи (односно њеном типичном представнику). Значајно је такође да се парадигматске варијације синтагматских прилошких израза са именицом *начин* остварују укључивањем факултативног детерминатора. Бројношћу се издвајају варијације у којима је исказан степен квалификације начина, било елементом у неком од степена компарације, било прилошком лексемом са значењем екстензификације, интензификације, једнакости или неодређености.

Синтагматски начински прилошки изрази реализују се и са другим именичким лексемама, углавном у форми беспредлошког инструментала или у + локатив. Типови ових израза су, према значењу именичке лексеме, следећи: 1) изрази са именицама *сѣил*, *манир*, *свеїло*, *издање*; 2) изрази који изражавају својство инхерентно радњи (са именицама *глас*, *око*, *поглед*, *ход*, *корак* и сл.); 3) изрази са значењем брзине и интензитета радње (са именицама *брзина*, *тешѣо*, *снага*); 4) изрази са значењем вољности; 5) изрази са значењем класификационог основа. Свака је од тих подгрупа детаљно анализирана првенствено уз уважавање лексичко-синтаксичких и семантичких параметара.

У петом поглављу анализирају се *їрилошки изрази са количинским значењем*. Анализа је показала да се најфреквентнији тип прилошких израза са количинским значењем реализује са именицом *мера* у функцији исказивања категоријалне семантике, док остали изрази садрже именицу *количина* или именице спецификоване семантике: *број*, *сїейен*, *обим* и сл. Семантика ових прилошких израза, који се остварују у синтагматском и предлошко-именичком моделу, условљава и могућност њиховог комбиновања са глаголском лексемом. Мера или количина исказују се, наиме, као одлике бројивих/небројивих и дискретних/континуалних ентитета, укључујући и диференцијацију према (не)састављености ентитета од дискретних делова.

У шестом поглављу ауторка је анализирала *їрилошке изразе са узрочним значењем*. Овај тип прилошких израза, проистиче из анализе, остварује се или у заменичком или у синтагматском моделу.

Заменички узрочни прилошки изрази најчешћи су у форми *због* + генитив. Најфреквентнија заменичка лексема је *їо*. Прилошки изрази овог типа ређе се јављају са другим заменичким лексемама (*ово*, *оно*, *неїїо*, *їїа*, *ниїїа*), са другим предлозима или предлошким изразима (*услед*, *зарад*, *на основу*) или у другим падежним формама (*захваљујући їоме*, *їїм їре*).

Сви ови изрази лексички су скоро потпуно блокирани (једина системска могућност варирања јесте укључивање лексеме *све*), па се може рећи да ови изрази одсликавају неулуксемљену структуру узрочних прилога.

Синтагматски прилошки изрази са узрочним значењем најчешће садрже именицу *разлог*. Најфреквентнија форма овог типа израза је *из X разлога*, сингуларна или плуралска, док су у форми *са/због* + генитив знатно рећи. Осим именице *разлог*, у овим изразима јавља се и именица *їовод*. У функцији обавезних детерминатора могу бити заменичке лексеме (*їїај*, *овај*, *који*, *ма који*, *било који*, *неки*), придевске и бројевне лексеме (*исїи*, *сличан*, *различїї*, *други*, *наведени*, *разумљив*, *(не)їознаїї*),

недокучив, један, други, називи декадних јединица (у значењу „многo“, бројни, многи и сл.).

Узрочни прилошки изрази бројнији су и разнообразнији од узрочних прилога, па функционишу као компензација за немогућност исказивања специфичних типова узрока заменичким прилозима.

Седмо поглавље дисертације посвећено је *њрилошким изразима са значењима неизразивим њрилозима*. Прилошки изрази са значењима неизразивим прилозима обухватају прилошке изразе а) који су делимично заменииви прилозима и б) прилошке изразе којима се изражавају значења која су у потпуности непокривена системом лексичких прилога, па се овим прилошким изразима компензује непостојање одговарајућих прилошких лексема. Изрази ових група класификовани су према значењу на: 1) изразе са значењем намере, 2) изразе са значењем околности и 3) изразе са значењима која се исказују малим бројем прилошких израза (ексцептивност, супституција, концесивност, адитивност, контрастност). Сваки од тих значењских подтипова детаљно је анализиран с обзиром на своје лексичко-синтаксичке и семантичке карактеристике.

Закључак је посљедње, осмо, текстуално поглавље монографије Илијане Чутуре. Закључак је својеврсни сажетак анализе прилошких израза у односу на аналогне прилоге у савременом српском језику. У њему су, према у раду примењеним критеријумима анализе, издвојени сви најбитнији резултати истраживања, како с обзиром на семантичке категорије и поткатогије прилошких израза, тако и с обзиром на конструкционе моделе и подмоделе у којима се оне реализују. Пошто је у раду провођена често и миницуозна анализа сваког у корпусу забележеног синтаксичког и/или семантичког модела прилошких израза, закључак указује и на синтетичке способности ауторкине. Уз то, закључак, можда и јасније него сам аналитички део истраживања, показује да Илијана Чутура веома добро зна одвојити нивое апстрактности како у анализи конкретних чињеница, тако и у досегнутим резултатима анализе, што је неретко критеријум који раздваја одличне од добрих научника, посебно у хуманистичким наукама.

Монографија Илијане Чутуре показује да прилошки изрази представљају широко неистражено поље, за које је било неопходно извршити велику функционалностилски разноврсну ексцерпцију, и у анализи применити велики број различитих критеријума, који су се с обзиром на тематику стално морали различито хијерархизовати. У монографији се Илијана Чутура доследно држала унапред одређене методологије, пре свега комбинујући структурносемантичку и структурносинтаксичку методу, неретко укључујући као додатну и функционалностилску методу, посебно у случајевима где је требало одредити функционалностилску репартицију појединих модела прилошких израза. Будући да је лексич-

ки састав прилошких израза био неретко један од класификационих и експланаторних критеријума анализе, ауторка је неретко синтаксичкосемантичку комбиновала с лексичкосемантичком методом, што се у резултату показало више него оправданим поступком. Тиме је, наиме, анализа постала свеобухватнија, вишеаспектнија и усложњенија.

Илијана Чутура је у монографији исказала изразиту способност комбиновања аналитичке и синтетичке методе. Будући да је добро издвојила класификационе критеријуме, у свим поглављима и потпоглављима полазишни принципи су били дедуктивни, да би се у конкретној анализи те дедуктивне поставке разопштавале, и у завршници, као спознате потврђивале. Тиме је остварен готово хјемслевљевски пут дедуктивне анализе: полазак од општег кроз његово разопштавање, па враћање општем кроз уопштавање издвојених семантичких и синтаксичких конституената прилошких израза, при чему се полазишно и исходишно опште битно разликују. Полазишно подразумева пут кроз структуру као непознату целину, док исходишно увек значи виђење структуре као спознате целине. На тај начин постигнут је више него успешан спој емпиријског и теоријског, при чему су они увек у интерференцији јер су у служби једно другоме.

Монографија Илијане Чутуре *Међуоднос њрилога и њрилошких израза у савременом српском језику* приоритетно припада подручју морфосинтаксе савременог српског језика. Тема која је у њој обрађивана ретко је била самостални предмет анализа у српском језику. Она чак ни у другим језицима нема своје монографске обраде. А тема је више него значајна – јер подразумева анализу међуодноса семантички еквивалентних морфологизованих и синтагматизованих структура, међуоднос што га актуелни процеси развоја не само српскога језика потврђују код великог броја језичких јединица (као нпр. код номинализацијских процеса, процеса декомпозиције, процеса перифразе и сл.). Тема је обрађена исцрпно: то је прва не само монографска него и шира студија о проблематици прилошких израза у савременом српском језику. У овој монографији доста је научно новог: од дефиниције самога термина „прилошки израз“ и издвајања јасних критеријума идентификације прилошких израза (који се показују делотворним не само у суодносу са прилозима него и са нпр. врло сродним декомпонованим јединицама, или устаљеним изразима попут идиоматских или фразеолошких), преко издвајања структурних и семантичких типова прилошких израза, до лексичкосинтаксичког статуса прилошких израза. Монографија Илијане Чутуре, рађена на богатом функционалностилски разуђеном корпусу, доноси научно врло вредне резултате, који су значајан допринос не само србистици него и славистици и општој лингвистици.

Резултати ове монографије Илијане Чутуре јесу и теоријски и емпиријски. Главни теоријски резултат тиче се први пут у србистици јасно издвојених критеријума идентификације прилошких израза. Примена датих критеријума по правилу јасно диференцира прилошке од сродних неприлошких израза (нпр. од слободних синтагматских веза или предлошко-падежних конструкција). Са овом монографијом и сам термин „прилошки израз“, који је у досадашњој литератури примењиван више из „нужде“, добија право грађанства, постаје незаобилазна јединица семанто и морфосинтаксичког терминосистема српскога језика.

Ако је основни циљ истраживања Илијане Чутуре био анализа семантичко-синтаксичких карактеристика прилошких израза као вишелексемских јединица семантички аналогних прилошким лексемама, и међуоднос таквих јединица и прилога, онда се може рећи да је тај циљ у монографији у потпуности на научно критеријалан начин остварен. Ауторка је, наиме, применом врло утемељених семантосинтаксичких критеријума издвојила шест семантичких категорија прилошких израза: прилошке изразе са просторним, временским, начинским, количинским, узрочним значењем и прилошке изразе са значењима неизразивим прилозима. Сваки је од тих категоријалних типова прилошких израза анализиран с обзиром на свој лексички састав и синтаксички модел у коме се остварује, тако да се показало да нема ниједнога који се не остварује у бар два-три лексичко-синтаксичка модела: синтагматском, предлошко-именичком и предлошко-заменичком. Издвојени и анализирани модели нису плод теоријског домишљања, него врло темељне анализе веома богатог функционалностиљски разнообразног корпуса савременог српског језика, будући да су прилошки изрази особина свих функционалних стилова савременог српског језика (нормално, немају сви исту репартицију у свим функционалним стиливима).

Све наведено упућује на једнозначан закључак: монографија Илијане Чутуре *Међуоднос прилога и прилошких израза у савременом српском језику* представља несумњиво велики допринос (морфо)синтакси српскога језика.

*Милош Ковачевић**
Универзитет у Београду
Филолошки факултет

* mkovacevic31@gmail.com

Драгана Вељковић Станковић, Ивана Ђорђевић. *Метафоре и аналогije у настави српског језика – когнитивни приступи*.
Београд: Јасен, 2021, 395 стр.

Књига „Метафоре и аналогije у настави српског језика – когнитивни приступ“ Драгана Вељковић Станковић и Ивана Ђорђевић, објављена 2021. године у едицији „Језикословље“ издавачке куће *Јасен*, представља јединствену монографију у србистици будући да се у њој на иновативан начин спајају резултати истраживања из области когнитивне лингвистике – преваходно концептуалне анализе и теорије појмовне метафоре, са практичним дидактичким питањима и едукативним моделима савремене хеуристике и методике наставе српског језика. Полазећи од идеје да начин на који се концептуализују језичке појаве има изузетно значајну улогу у разумевању граматичких, ортографских, стилистичких и ортоепских поставки и начела српског језика, ауторке посвећују пажњу аналогijaма и појмовним метафорама као својеврсним „методичким водичима“, незаобилазним у сваком наставном процесу.

Према модели методичког уобличавања наставног садржаја из области српског језика запремају знатан сегмент садржаја ове публикације, она уједно има изузетан значај за лингвистичка истраживања савременог српског језика и може се читати као својеврстан уџбеник посвећен когнитивистичким теоријама, те метафори као универзалном когнитивном механизму који структурира мишљење, омогућавајући формирање концепата и организацију човековог појмовног система. Отуда и ауторке у уводној речи констатују да је књига стилски и садржајно прилагођена професорима српског језика, што је у складу са начелима примењене когнитивне лингвистике и конструктивистичке теорије на којима је методолошки заснована, али да је уједно намењена „свима који трагају за занимљивим [...] објашњењима језичких појава и појмова“, а то су, несумњиво, првенствено лингвисти.

Монографија „Метафоре и аналогije у настави српског језика – когнитивни приступ“ састоји се од 8 поглавља – уводног, у коме се ауторке усредсређују на тумачење неких од најзначајнијих елемената теоријско-

-методолошког апарата когнитивне лингвистике, чија имплементација затим, у наредних седам поглавља, омогућава иновирани приступ у настави српског језика, пре свега у домену примене хеуристички активних појмовних метафора у презентовању појединих наставних јединица. Циљ ауторки је да кроз имплементацију когнитивистичких алатки у обради неких тематских јединица из граматике српског језика помогну обема странама у побољшању когнитивних стратегија и савладавању различитих проблема са којима се сусрећу у наставном процесу.

Са лингвистичког становишта посебну пажњу завређује прво поглавље књиге, које носи назив „Аналогије и методички активне метафоре у настави српског језика“. Како би указале на методологију коришћену у овој књизи – на различите тековине примењене когнитивне лингвистике тј. на језичке појаве које пружају могућност за једноставније усвајање знања из матерњег језика, ауторке се најпре осврћу на почетке развоја теоријске когнитивне лингвистике 80-их година XX века. У овом делу истакнуто је да се језичке појаве, као и сви други апстрактни и структурно сложенији појмовни домени, могу сагледавати и описивати посредством когнитивних схема заснованих на појмовној метафори и метонимији. Ауторке констатују да ови механизми као инструменти мишљења имају експланаторни потенцијал захваљујући коме се може унапредити процес учења. У тачки „О аналогији и метафори“ ауторке упознају читаоца са семантичким опсегом који покривају ова два термина, истичући најпре да диференцијација двају појмова почиње на дихотомији *експлицитно* – *имплицитно*, дакле, на чињеници да успостављање аналогије подразумева очигледну сличност двају ентитета који се повезују, док се метафора као стилска фигура заснива на необичности, неочекиваности, скривеној корелацији која је последица несродности двају ентитета. Овакво виђење послужило је ауторкама да се осврну на два различита приступа метафори и њено двојако тумачење – у књижевној уметности, где се метафора посматра као стилско-изражајно средство, фигура за онеобичавање текста; и у лингвистици, где се третира као лексички или когнитивни механизам. Даље у тексту, ипак, читаоци се информишу и о умногome другачијем односу који постоји између *појмовних* метафора и аналогија. Ауторке запажају да свака појмовна метафора има своје извориште у аналошком повезивању двају домена, изворног и циљног, односно да почиње на успостављању релација између тих домена, на основу претходно уочене сличности међу њима. Подробна теоријска објашњења о условљености појмовне метафоре аналогијом воде закључку да је аналогија предуслов метафоре, те да појмовну метафору треба посматрати преваходно као резултат аналошких процеса, а оба механизма као когнитивне алатке које представљају значајан део научних парадигми, јер доприносе егзактности.

Засебне тачке у оквиру првог поглавља ауторке посвећују појединачном разматрању ових двају когнитивних механизма, што сегменте „Аналогије у настави“ и „Аналогије и хеуристичке метафоре“ чини изузетно информативним и едукативним у теоријском смислу. Кроз призмину наставног процеса, учења и подучавања, ауторке осветљавају потенцијност ових алатки мишљења, које су током друге половине XX века широко прихваћене у филозофији, психологији и теоријама учења као когнитивни механизми заступљени у свим врстама научног и ненаучног дискурса, и од кључног су значаја за развој људске мисли. Ови делови текста умногоме надилазе презентовање аспеката методичке примене метафора и аналогија у настави и читаоцима доносе резултате истраживања и запажања ауторки о развоју аналошког мишљења уопште, те о неуролошкој подлози ових когнитивних процеса. Ауторке констатују да је аналошко размишљање као способност уочавања сличности међу контекстима и њихово повезивање један од најбитнијих предуслова ефикасног образовног процеса. Полазећи од чињенице да је употреба метафора и аналогија веома заступљена у свакодневной комуникацији, ауторке истичу њихову важност и могућност примене у наставном дијалогу, када је неопходно приближити и појаснити ученицима нове и апстрактне садржаје. Као ефикасно интелектуално, па отуда и педагошко оруђе, аналогије помажу да се доведу у везу два појма или домена од којих је један познатији и чулно доступнији, да се ново разуме и илуструје путем познатог, а метафора затим омогућава успешан когнитивни трансфер будући да „ум тражи упориште у сликовитом мишљењу“.

Из закључака које су ауторке изнеле у првом поглављу монографије наслућују се већ неки од врло продуктивних и заступљених метафоричких сценарија по којима се одвија и структурира наставни процес, што је детаљно представљено у другом поглављу, под називом „О концептуализацији наставе и учења матерњег језика“. Д. Вељковић Станковић и И. Ђорђевић истичу да је циљ овог дела књиге да се читаоци упознају са значајем појмовних метафора у настави српског језика – како они који као предавачи учествују у том процесу, тако и сви остали, попут нпр. лингвиста, који ове метафоре и метафоричке сценарије могу проучавати са научноистраживачким аспирацијама. Настојећи да одговоре на питања које се појмовне метафоре користе у пракси, те на који се начин њиховом применом може унапредити настава, ауторке заправо у континуитету сугеришу да су концепти које анализирају од изузетног значаја не само за подучавање и учење матерњег језика већ и за очување културних и идентитетских вредности говорника српског језика. Позивајући се на пионирско дело Лејкофа и Џонсона, који појмовну метафору тумаче превасходно као когнитивни механизам и инструмент мишљења, ауторке констатују да напредак у настави нужно зависи од метафоричке

концептуализације учења, али и од улоге коју наставник и ученици имају у наставном процесу. Резултати истраживања које ауторке презентују проистекли су из анализе одговара испитаника – учесника анкете која је спроведена међу студентима Филолошког факултета Универзитета у Београду са циљем да се утврди који појмовни домени служе као изворни при концептуализацији целокупног наставног процеса као сложеног апстрактног домена, али и приликом разумевања и појмовног одређења његових структурних елемената (учесника у наставном процесу – професора и ученика, наставног градива, учења као когнитивне радње итд.). Ауторке запажају да у великом броју случајева доминирају метафоре *йуџа* (нпр. учење је путовање; наставник је водич; ученик је путник; наставна јединица је сегмент пута; тешкоће у обради градива су препреке које треба савладати), метафоре *уметничког стваралаштва* (наставник је уметник/стваралац; настава/час је уметничко дело; ученик је реципијент уметности), као и метафоре *расћа, неговања* (наставник је баштован; ученик је биљка/цвет; учење је раст) и др. Ови метафорички сценарији се, у складу са природом и општом тенденцијом појмовних метафора, могу даље разрађивати, уз конкретизацију изворних домена, те ауторке региструју и друге начине концептуализације наставе и њених актера. Концепт *стварања* омогућава нпр. појмовне метафоре наставник је бог/створитељ; наставник је градитељ/произвођач, док концепт *неговања* као конкретизацију има метафоричке сценарије у којима наставник је лекар, ученици су пацијенти, учење матерњег језика је оздрављење, а грешке које се праве током учења су болест. Наставник се, такође, може концептуализовати и као енциклопедија, звезда водила, увеличавајуће стакло и сл., а све то, по мишљењу ауторки, показује како говорници српског језика перципирају и концептуализују учење и усвајање знања и колико се вреднује веома сложена, одговорна, али и динамична улога реализатора едукативног процеса.

У тачки „О утицају концепата на реализацију наставе“, у оквиру другог поглавља монографије, ауторке објашњавају због чега су управо појмовне метафоре добра методичка алатка у процесу подучавања и усвајања нових знања на часовима матерњег језика. Њихови закључци почивају, с једне стране, на искуству и методичкој пракси, али све то, с друге стране, и у овом сегменту, поткрепљују релевантним теоријским поставкама из сфере концептуалне анализе. Оне истичу да појмовна метафора у настави има експликативну функцију, јер се непознато може лакше објаснити и приближити посредством познатих ентитета и домена. Захваљујући примени метафоре, те појмовном мапирању и концептуализацији која подразумева образовање и разумевање апстрактних појмова на основу човековог физичког, чулног, емоционалног и интелектуалног искуства са светом око себе, могуће је усвајање и надградња

ученичког знања. У сегменту под називом „Концепти везани за вербалне методе“ ауторке упознају читаоце са формама језичке реализације наставног процеса, будући да су настава и подучавање нераскидиво повезани с језичком комуникацијом и вербализацијом. Осврћући се на модел наставе у коме је наставник упућен на неумерено и непримерено коришћење монолошке методе, ауторке афирмишу хеуристички дијалог и истичу значај умешног вођења дијалога за успешну реализацију трансфера и усвајања знања. У засебном потпоглављу ауторке одговарају на питање „Како разумевање припреме за држање часа утиче на наставу?“, при чему указују на појмовне метафоре и аналогije везане за извођење наставе и ток наставног процеса. Анализа писаних припрема послужила је ауторкама да уоче општије појмовне метафоре и сценарије који структурирају човеков појмовни систем и помажу у концептуализацији многих сложених процеса, па и наставног. Посреди су, на пример, метафоре СДРЖАВАЊА И КАНАЛА (НАСТАВНИК ЈЕ СДРЖАТЕЉ ЗНАЊА; НАСТАВНИК ЈЕ ПРЕНОСИЛАЦ ЗНАЊА; УЧЕНИК ЈЕ ПРИМАЛАЦ ЗНАЊА), као и поменута метафора ПУТОВАЊА, а све то говори у прилог чињеници да су појмовне метафоре универзални когнитивни механизми, својствени сваком човеку, а који се у одређеној сфери примене само усложњавају, конкретизују и по потреби модификују. Насловивши једно од потпоглавља у овом делу монографије „Ка креативним метафорама и креативној настави“, ауторке већ значењем дативне конструкције сугеришу пожељан правац у ком треба усмерити наставни процес и потрагу за одговарајућом формом реализације часа, јер циљ модерне наставе није грађење статичних приступа. Ипак, напомињу да ни креативне метафоре и иновације у наставном процесу није пожељно прихватати некритички, јер је крајњи циљ сваке метакогнитивне активности, па и промишљања о методичким моделима који се примењују у реализацији часа – постизање адекватних резултата у датом процесу. Отуда се друго велико поглавље монографије завршава потпоглављем под називом „Традиционална и модерна настава“, у коме ауторке настоје да укажу на неопходност очувања традиције и традиционалних приступа и вредности у наставном процесу, јер је комуникација с традицијом један од важних начина успостављања и одржавања везе са културним и колективним памћењем. Ауторке подвлаче да однос према традицији у свим доменама живота и стварања обликује будућност једног народа и да ју је неопходно посматрати кроз призму искуства, наталоженог знања, релевантних вредносних параметара који су потврђени завидним континуитетом. Закључак који износе – да „напредак не може бити утемељен на поларизацијама ново–старо, модерно–традиционално“ има универзалну вредност, јер превазилази наставне, педагошке оквире и тиче се једнако научноистраживачких поступака и метода, али и сваке друге сфере човековог делања.

Треће велико поглавље монографије доноси „Цртице из наставне морфофонологије: од метафоричног термина до метафоричног сазнајног пута“. У овом делу књиге ауторке разматрају употребу дидактичких метафора и аналогија на часовима српског језика који су посвећени обради фонетских и фонолошких наставних јединица, а језичка појава посредством које су одабрале да представе могућност примене појмовних метафора у приближавању и појашњењу гласовних алтернација и с њима скопчану ортографску норму – јесте геминација. На примерима удвојених сугласника у спојевима са префиксима, као и на додиру двеју речи (финалног сугласника претходне и иницијалног следеће речи), те на случајевима који репрезентују удвојене вокале, ауторке објашњавају геминате путем метафоричког сценарија СПОЈЕНИХ И ОДВОЈЕНИХ БЛИЗНАЦА односно ВИДЉИВИХ И НЕВИДЉИВИХ СКРИВЕНИХ БЛИЗНАЦА.

Четврто поглавље носи назив „Морфолошке теме“, а ауторке у њему обрађују начин на који је могуће применити „Когнитивни приступ у обради граматичке категорије глаголског вида“, при чему посебно истичу да за презентовање ове морфо-синтаксичке глаголске категорије у настави нарочит значај имају метафоре које проистичу из концептуализације времена као простора и догађаја као предмета. Читалац се овде информише о неким широко прихваћеним појмовним метафорама, које су уочене и код истраживача у другим лингвистичким срединама (нпр. ИМПЕРФЕКТИВ ЈЕ ФЛУИД; ПЕРФЕКТИВ ЈЕ КОМПАКТАН ЕНТИТЕТ), што значи да је начин на који разумевамо аспектуалност глагола универзалан и својствен свим људима. Ауторке наглашавају важност употребе одговарајућих метафора и аналогија у обради наставне јединице која се тиче категорије глаголског вида, јер је то основ за касније усвајање градива о глаголским облицима – њиховом грађењу, употреби и значењима. Овај сегмент монографије Д. Вељковић Станковић и И. Ђорђевић такође надилази тематику методике наставе матерњег језика и опис хеуристичких средстава која омогућавају реализацију наставног процеса. Користећи категорију глаголског вида, а у оквиру ове теме диференцијацију глагола на релацији дуративни : тренутно-свршени односно дуративни : итеративни, као и кроз анализу видских хомографа чије је значење могуће одредити тек у контексту и кроз сагледавања језичке ситуације у којој су употребљени, ауторке суштински разматрају далеко ширу тему, која се тиче разумевања појма времена, његовог протока, трајања, те концептуализације категорија *пре* и *после*, *сада*, *овде* итд. Уопште узевши, ово поглавље монографије представља важан допринос когнитивнолингвистичком тумачењу појма ВРЕМЕ. Захваљујући представљеној анкети, те анализи уџбеничких конструкција и наставних јединица посвећених овој сфери, читалац се упознаје са метафоричким сценаријима за концептуализацију времена као простора. Према једном сценарију, ВРЕМЕ ЈЕ ПРОСТОР КОЈИ СЕ ПОСТОЈАЊЕМ ПРЕЛАЗИ; ВРЕМЕ ЈЕ

РЕЋАЊЕ ДОГАЂАЈА ИЛИ ВРЕМЕНСКИХ ЈЕДИНИЦА – ПРЕДМЕТА; ВРЕМЕ ЈЕ УСМЕРЕНИ НИЗ ПРЕДМЕТА; ДОГАЂАЈИ СУ ЕНТИТЕТИ РАСПОРЕЂЕНИ У ПРОСТОРУ. Такође, на основу анализе одговора испитаника који су учествовали у анкетама, ауторке запажају да се ВРЕМЕ неретко концептуализује и као ЛИНИЈА УСМЕРЕНА ОД ПРОШЛОСТИ КА БУДУЋНОСТИ, као САДРЖАТЕЉ, али и као ЛИНЕАРНО КРЕТАЊЕ / ПОКРЕТНИ ОБЈЕКАТ. Дакле, појмовним метафорама преко којих указују на разумевање видских значења глагола, ауторке заправо на еклатантан начин потврђују у литератури познате и описане начине разумевања времена, истичући још једном важна когнитивистичка запажања да се време може схватити као динамичан или статичан ентитет.

Тема пете велике целине монографије Д. Вељковић Станковић и И. Ђорђевић јесте „Настава творбе речи и ширење активног лексикона“, која се у овом поглављу посматра из неуобичајених и неконвенционалних перспектива, на иновативан и за савремено образовање одговарајући начин. Ауторке полазе од запажања која је Александар Белић дао у вези са наставним приступом области грађења речи и истичу његово апострофирање значаја творбе речи за добро познавање и владање матерњим језиком, закључујући да богаћење речника доприноси повезивању идеја и развоју мишљења. Затим у тачки „Појмовне метафоре у наставном дијалогу“ читаоцима предочавају да је метафоричко изражавање у презентацији наставног садржаја и креирању термина у сфери дериватологије присутно још од најстаријих уџбеника и граматика српског језика, те да је управо Белић објашњавао нпр. корен речи користећи метафору ПРАРОДИТЕЉА, а све лексеми у чијој се творбеној структури појављује тај корен као породицу речи. У појединачним тачкама у оквиру овог поглавља ауторке говоре „О перцепцији и употреби непознатих речи“, а пажњу им привлачи и „Хумор у настави: креативност у творби и настави творбе речи“. На великом броју примера деривата различитих творбених типова показују да је употреба шалвиве лексике пожељна како би се у настави пробудила пажња и интересовање ученика за градиво, јер хуморни контексти стварају веома повољан темељ за стицање знања. У овом делу монографије ауторке још једном излазе из оквира методике наставе и примене хеуристичких средстава у образовном процесу и доносе малу когнитивистичку студију о условљености шалвивих лексеми и њихове сценичности различитим когнитивним факторима, вербалним асоцијацијама, блендирањем и појмовним обједињавањем на плану мишљења. Такви когнитивни механизми, објашњавају ауторке, затим резултирају лексичким стапањем и творбеним процесима деривације, композиције, сливања нових речи, чија оригиналност и духовитост произлазе из диспаратета двају менталних простора, из појмовне интеграције ентитета које карактерише очигледан несклад, необичност, супротност, удаљеност. С тим у вези, посебно интересовање показују за сливенице, које уобичајено карактерише

нов, духовит угао посматрања и креативност на менталном и језичком плану.

У шестом поглављу монографије описана је „Примена когнитивног приступа у настави синтаксе“. Ауторке у првом одељку разматрају „Могућности примене когнитивног приступа у тумачењу зависних реченица“. Читалац се овде упознаје са метафоричким сценаријима посредством којих се концептуализује зависносложена реченица, а самим тим и са појмовним метафорама које могу бити продуктивне у наставном процесу и отуда допринети бољем разумевању ових комплекснијих синтаксичких проблема. Будући да су у когнитивном апарату говорника српског језика несумњиво присутне појмовне метафоре зависносложене реченице су комплексне, сложене композиције / конструкције; зависне реченице су конституенти / чланови / делови више јединице (композиције / конструкције), унапређење хеуристичког процеса могуће је разрадом метафоричког сценарија *грађевине, конструкције, сложене композиције, саобраћајне инфраструктуре* и *саобраћајних средстава* и сл. Ауторке наводе примере одговарајући појмовних метафора посредством којих се концептуализује однос између клауза у зависносложеној реченици: нпр. зависносложена реченица је саобраћајна композиција: КАМИОН/АУТОМОБИЛ С ПРИКОЛИЦОМ. Даље формирање метафоричких сценарија заснива се на сликовитим разрадама, појмовној конкретизацији појединих реченичних конституената (ПРЕДИКАТ ЈЕ ТОЧАК; СУБОРДИНАТОР ЈЕ ВУЧНА КУКА, СПОЈНИЦА), а из свега проистиче и разумевање комуникативне вредности предикатске реченице као апстрактног ентитета (КОМУНИКАЦИЈА ЈЕ КРЕТАЊЕ/ПУТОВАЊЕ; КОМУНИКАТИВНА ВРЕДНОСТ ЈЕ САМОСТАЛНО КРЕТАЊЕ/ПУТОВАЊЕ).

У посебном одељку шестог поглавља Д. Вељковић Станковић и И. Ђорђевић баве се темом из синтаксичке парадигматике – глаголским прилозима као кондензаторима реченичног садржаја. Након осврта на значење и употребу глаголских прилога, на њихову обраду у релевантној литератури (учбеницима и граматикама), ауторке представљају когнитивно утемељен методички модел и апликације о овим специфичним глаголским облицима, те закључују ово велико поглавље важним увидима који се тичу улоге концепата и појмовних метафора, аналогја и појмовних интеграција у разумевању садржаја наставних јединица.

Седмо поглавље монографије носи назив „О писмености и правопису из когнитивног угла“, а један од задатака које ауторке постављају у уводном одељку јесте одгонетање концепата, когнитивних схема и метафоричких сценарија по којима разумемо писменост и правопис као апстрактне појмовне домене. Методичка начела наставе, дидактички модели и хеуристичка средства само су призма кроз коју се у овом делу књиге преламају дубља питања везана за поимање писмености код младих, као и за перцепцију важности културе изражавања. То ауторке под-

стиче да размишљају о томе како васпитно-образовни систем ефикасније може одговорити на нове околности, нове области реализације писаног језика у ери развоја дигиталних технологија, као и на све већа очекивања условљена ширењем концептуалне сфере писмености у XXI веку. Захваљујући спроведеним анкетама и анализи резултата добијених упитницима, читаоци се у овом сегменту књиге могу информисати о концептуализацији писмености из перспективе студената и ученика средњих школа. Такође, дубљом анализом одговора испитаника, ауторке утврђују широк обухват појма писмености, степен његове развијености и разноликост концепта писмености. ПИСМЕНОСТ се на когнитивном плану конкретизује као СПОСОБНОСТ ПИСАЊА И ЧИТАЊА, ПОЗНАВАЊЕ НОРМЕ СТАНДАРДНОГ ЈЕЗИКА, ПОШТОВАЊЕ ЈЕЗИЧКИХ ПРАВИЛА, СПОСОБНОСТ ПРАВИЛНОГ ИЗРАЖАВАЊА И ДР., а доводи се у везу и са појмом вредности, те ауторке анализом грађе долазе до појмовних метафора попут ПИСМЕНОСТ ЈЕ БЛАГО / ЗЛАТО / ПРИВИЛЕГИЈА / СУНЦЕ / ВАЗДУХ, као и до метафора које сугеришу негативну перцепцију писмености – ПИСМЕНОСТ ЈЕ НЕУЖНО ЗЛО / ТЕЖИНА / ПРАШУМА И СЛ.

Читаоцу заинтересованом за концептуалну анализу и појмовно пресликавање, при разумевању апстрактних домена, пажњу посебно привлачи потпоглавље посвећено концептуализацији правописа, које представља још једну оригиналну когнитивистичку студију Д. Вељковић Станковић и И. Ђорђевић у овој монографији. Анализом одговора ученика IV разреда гимназије, ауторке долазе до 43 појмовне метафоре путем којих се структурира и разуме правопис као апстрактан ентитет. Упознајемо се, између осталих, са метафоричким сценаријима у којима је ПРАВОПИС ОПАСАН, НЕИСПИТАН ПРОСТОР (нпр. ПРАВОПИС ЈЕ ДНО ОКЕАНА / МИНСКО ПОЉЕ), затим нешто непознато, неистражено, неразумљиво (ПРАВОПИС ЈЕ ШПАНСКО СЕЛО, ПРАВОПИСНА ПРАВИЛА СУ ТАЈНЕ), те са сценаријем путовања (УЧЕЊЕ ПРАВОПИСА ЈЕ ПУТОВАЊЕ; НАСТАВА ПРАВОПИСА ЈЕ ЛАВИРИНТ), а место у концептосфери заузима и перцепција правописа као нечега изузетно вредног или нечега важног, што имплицира поштовање (ПРАВОПИС ЈЕ ЗАКОН; ПИСМЕН ЧОВЕК ЈЕ ДИЈАМАНТ; ПИСМЕНОСТ ЈЕ ВРЕДНА, РЕТКА ОСОБИНА).

Посебно потпоглавље монографске целине која је посвећена правопису представља „Примена когнитивног приступа у настави правописа“, где ауторке са когнитивнолингвистичког аспекта разматрају употребу великог слова. С тим у вези, оне настоје да одговоре на питања како мислимо велико слово, које су појмовне метафоре заступљене у концептуализацији овог правописног начела, каква је функција великог слова у медијском дискурсу, каква на друштвеним мрежама и у дигиталном контексту, те каква у писменом изражавању и другим сферама језичке употребе.

Тема завршног, осмог поглавља монографије јесте „Улога примењене когнитивне лингвистике у развоју медијске писмености младих“, а намера ауторки је да проблематику развоја медијске културе представе из перспективе наставе матерњег језика, и то из визууре примењене когнитивне лингвистике; да укажу на неопходност стицања медијских компетенција код младих, што у домену методике наставе подразумева пре свега професионално усавршавање наставника и креирање одговарајућих академских образовних програма. Развој медијске писмености ауторке проучавају и анализирају на примерима из рекламног дискурса, имајући у виду улогу рекламе и пропагандних порука, њихов утицај на човекове слабости, те тежњу пошилаоца рекламне поруке да кроз таргетирање различитих аспеката човековог живота делује на његово мишљење и осећања. Важни процеси које ауторке објашњавају у вези са рекламном поруком везани су за њено *декодирање* и *тумачење*, јер гледалац, на основу вербалног и визуелног садржаја, конструише поруку и увиђа значење рекламе. Све је то резултат когнитивних механизма појмовне интеграције, на основу чега ауторке увиђају релевантност когнитивног приступа када је реч о развоју медијске писмености, а посебну предност овог приступа препознају у његовом потенцијалу за симултано оснаживање медијске, комуникативне и лингвистичке компетенције.

Монографија је употпуњена библиографским подацима – списком цитиране литературе и пописом коришћених извора (уџбеника и приручника; речника и правописа; закона, правилника и наставних планова и програма; као и електронских извора из којих су ексцерпирани примери за потребе анализе у појединим поглављима). Као засебан прилог, посебно инспиративан лингвистима заинтересованим за савремена когнитивистичка истраживања и концептуалну анализу, ауторке на крају књиге дају листу појмовних метафора, распоређених азбучно, према поглављима монографије у којима су описане. Према су посредни хеуристичке метафоре чија је примарна функција оптимизација и продуктивно вођење наставе, те реализација наставног процеса и усвајање трајног знања, ове метафоре се ослањају на примарне појмовне метафоре и метонимије, које су често универзалне и својствене говорницима различитих језика односно представницима различитих култура.

Књига „Метафоре и аналогије у настави српског језика – когнитивни приступ“, чије су ауторке Драгана Вељковић Станковић и Ивана Ђорђевић представља изузетан допринос како методици наставе српског језика – развоју дидактичких вештина, хеуристичких средстава и модела реализације наставног процеса, тако и примењеној когнитивној лингвистици – концептуалној анализи, те опису, тумачењу и примени когнитивних механизма појмовне метафоре, аналогије и појмовне интеграције при разумевању апстрактних домена. Ауторке су у овој монографији

објединиле вишегодишња теоријска и практична истраживања утемељена на примењеној когнитивној лингвистици, указујући на неопходност примене метафоричких и аналошких повезивања у концептуализацији наставе и учења матерњег језика. Отуда ће ова књига несумњиво бити незаобилазна литература не само професорима српског језика, као реализаторима наставног процеса и водичима у усвајању језичких знања него и лингвистима чија се научна истраживања заснивају на поставкама когнитивистике и проучавању односа између мишљења и језика.

*Јована Б. Јовановић**
Институт за српски језик САНУ
Београд

* Jovana.Jovanovic@isj.sanu.ac.rs

Paweł Kowalski (ed.). *Słowotwórstwo w przestrzeni komunikacyjnej*. Warszawa: Instytut Slawistyki Polskiej Akademii Nauk, 2021, 372 стр.

Зборник под називом *Творба речи у њросїѡру комуникације* резултат је XX Међународне конференције Комисије за творбу речи при Међународном комитету слависта, одржане 8, 9. и 10. септембра 2020. године у организацији Института за славистику Пољске академије наука у Варшави. По речима уредника Павела Ковалског, теме којима су се посветили стручњаци у области дериватологије из академских центара у Аустрији, Белорусији, Немачкој (Будишин), Пољској, Републици Српској, Русији, Словачкој, Словенији, Србији, Украјини, Хрватској и Чешкој обједињује сфера комуникације. Исто тако, он наглашава да монографија сведочи о актуелности проблематике дериватологије и о знатном интересовању за словенску творбу речи.

Зборник обухвата укупно 21 рад. Први чланак под називом *Мовирање код новијих англицизама у савременом српском језику (на њримеру грађе из Српског речника новијих англицизама)* (стр. 9–18) Милана Ајдановића (Универзитет у Новом Саду) посвећен је истраживању грађења феминатива од новијих англицизама у савременом српском језику, које је проистекло из рада на *Српском речнику новијих англицизама*. Анализирајући грађу прикупљену са интернета и других електронских и штампаних медија, аутор утврђује да у поређењу са 231 англицизмом мушког рода који означава мушку особу као извођача радње, носиоца занимања или носиоца особине, постоји чак 185 деривата који на исти начин означавају жену, а као најпродуктивнији моциони суфикс издваја се суфикс -ка са 160 примера (админка, бајкерка, јузерка, минглерка, реперка, стокерка итд.). Аутор закључује да је моциона творба код англицизама пре правило него изузетак, али и да осликава савремено стање у српском језику када је у питању тзв. нова лексика.

Ивана Боздјехова (Ivana Bozděchová, Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, Praha) у свом чланку *Slovotvorné typy neologických substantiv v Hacknuté češtině (K otázce analogie a anomálie ve slovotvorbě)* (21–37) пажњу посвећује аспектима грађења неологизама и околионализама у

најновијем супстандардном фонду речи чешког језика на материјалу из речника *Hacknutá čeština. Neortodoxní slovník dnešní mateřštiny*. За потребе датог рада ауторка се усредсређује на именице женског рода (autobuška, ježíškárna, satelitizace, bosobota, арка, ančeština, turistolapka, nerušenka и сл.), које допуњава примерима именица мушког и средњег рода. Анализира творбене начине и средства, као и семантику те стилску и прагматичку карактеристику деривата и њихову употребу у комуникацији. У вези са специфичном грађом, ауторка обрађује и питања аналогije, аномалије и проблематике творбене норме.

Ивона Буркацка (Iwona Burkacka, Uniwersytet Warszawski, Warszawa) бави се мимовима на интернету са становишта њихове деривације у пољском језику у раду под називом *Innowacje słotowórcze w polskojęzycznych temach internetowych. Ludyczność i nowatorstwo* (39–60). Ауторка презентује нове суфиксе за грађење глагола, као и изразе настале аналогijом и прати како широка употреба мимова доводи до тога да те иновативне структуре постају полазиште за грађење многих неологизама у жаргону младих а и у пољском разговорном језику уопште.

У раду *Глаголски деминутиви између творбеног и употребног значења у српском језику* (61–84) Рајна Драгићевић (Универзитет у Београду) анализира семантику шест глаголских деминутива у српском језику: певуцкати, читуцкати, писуцкати, пискарати, живуцкати, трчкарати. Ауторка утврђује да су дати глаголи врло експресивни, али да њихова експресивност нема исту вредност у књижевно-уметничком стилу са једне стране и у неформалном (разговорно-таблоидном) стилу са друге стране. Наиме, они су позитивно маркирани у језику књижевности, у ком изражавају радње које се обављају са лагодношћу, раздраганосту, уживањем и лакоћом. Међутим, употреба ових глагола на блогovima, форумима, сајтовима, у електронским издањима таблоида сведочи да се они углавном употребљавају са негативном експресивношћу и њихова улога је да пренесу негативну острашћеност, ниподаштавање, понекад и презир према начину вршења радње или према вршиоцу радње. У закључку ауторка наглашава да се домен примене лексема може променити под утицајем друштвених прилика, али да је врло важно регистровати промене према пејоративном значењу и на њих благовремено реаговати.

Чланак Лидије Гнатјук (Лидія П. Гнатюк, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ) *Оказіоналізми з українських іаремій XIX століття: семантика, способи творення, доля в сучасній комунікації* (85–98) тиче се оказіонализама у украјинском језику из збирке пареміја Матвија Номиса под називом *Українські іриказки, ірислів'я і ішаке іше* из шездесетих година XIX века. Ауторка се бави њиховим значењем, начинима грађења од којих преовлађује суфиксација (нпр. даюн, собацький, варварити), али је присутна и префиксално-суфиксал-

на творба (посуботіти) те сложено-суфиксално грађење (голоколінці), што су дакако механизми творбе речи присутни у украјинском језику како XIX, тако XX и XXI века. Пратећи развој датих паремија, ауторка утврђује да су неке од њих остале присутне само у фолклору, а не у савременом језику, док се друге и данас појављују у разговорном језику, на интернету и у књижевноуметничком стилу.

Александра Јановска (Aleksandra Janowska, Uniwersytet Śląski w Katowicach) своје истраживање посвећује експресивним придевским дериватима у разговорном пољском језику у чланку под називом *Ekspresywne derywaty przymiotnikowe w potocznej polszczyźnie (na przykładzie języka internetu)* (99–109). Ради се о придевима који су грађени суфиксима -asty, -aty, -isty, -achny, -aśny, -isty, -ancki (нпр. brzydaśny, piękniasty, strasznisty, pięknowaty, cudniaty, superachny, hiperancki), а за сва наведена средства важи да им је заједничка широко схваћена прагматичка функција – како стилска јер форманти имплицирају колоквијални стил, тако и експресивна која је са стилском блиско повезана. Ауторка анализом лексикографске грађе и примера са интернета утврђује да се приликом грађења не користе иновативна средства, него је у питању само модификација њихове функције у разговорном пољском, као и да су деривати слабо обухваћени лексикографским изворима. Такође, они се ретко појављују у језичким корпусима, али су доста присутни у различитим типовима текстова на интернету, као што су блогови, форуми и сл.

У раду *Комуникативні фільтри деривації* (111–125) Јевгенија Карпиловска (Євгенія А. Карпіловська, Інститут української мови Національної академії наук України, Київ) разматра употребу деривата у комуникацији на основу тзв. комуникативних филтера. Ауторка издваја четири типа филтера: филтер комплетности (подударност значења обиму означеног појма), филтер творбене категоризације (кореспондентност са деривационим правилом), когнитивни филтер (сагласност са концептуалном сфером језика) и регистарски филтер (усаглашеност са правилима комуникације у конкретної ситуацији). Ауторка истиче да је данас могуће проверити употребу деривата у украјинској језичкој пракси уз помоћ електронских корпуса украјинског језика, електронских картотека и претраживача Укрнета.

Зинаида Харитончик (Минский государственный лингвистический университет, Минск) у чланку *Семантический потенциал производных компаративного типа сквозь призму их контекстуального окружения* (127–143) говори о процесу поређења који се налази у основи творбеног значења десупстантивних придева у руском језику и који открива велике могућности за актуелизацију бројних семантичких нијанси које леже у концептуалним структурама њихових творбених основа. Наводећи деривате као што су нпр. птичий, соколиный, рыбий, профессорский, сол-

датский, ауторка наглашава да њихова контекстуална употреба упућује на могућност поређења разних особина као што су изглед, понашање, социјалне улоге, стереотипне карактеристике, а да уједно открива богату језичку слику света руских говорника.

Тема чланка *Synonimia słotwórcza – jej istota, mechanizmy powstawania i likwidowania* (145–156) којом се бави Кристина Клешчова (Krystyna Kleszczowa, Emerytowana profesor Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach) посвећена је појави редуванције у творбеном систему пољског језика, тј. синонимији која проистиче из грађења деривата од исте основе различитим формантима. Ауторка објашњава њихов развој као и њихову елиминацију која настаје између осталог у процесу лексикализације једног члана синонимског пара (*myśliwy – myśliciel*), или у процесу преласка једног члана у сферу терминологије, или у стабилизацији једног од чланова која је условљена фреквенцијом (нпр. *obrońca* уместо ранијег *obroniciel*). У закључку ауторка истиче да се са становишта комуникације творбена синонимија може сматрати сувишном појавом која ствара неку врсту хаоса, док се отклањање синонимије може посматрати као уређивање система, што се као теорија примењује на природни језик, који је сложен феномен на сваком нивоу.

Јелена Корјаковцева (Елена И. Коряковцева, Естественно-Гуманитарный Университет в г. Седльце) у раду *Словообразовательная гибридикация как эффект языковой манипуляции российских и польских интернет-СМИ* (157–173) истражује појаву деривационе хибридикације као последице манипулације руских и пољских масовних медија. На основу грађе прикупљене са интернета коју обухватају неологизми из тематике коронавируса ауторка прати деривационе процесе у ери глобализације и англицизације у поменута два језика, у којима опажа промену деривационих модела и продуктивних суфикса, наглашавајући да посебну улогу имају интернационални афикси и афиксоиди (нпр. *ковидоз/kowidoza*, *коронарка/koronka*, *коронадебил/koronadebil*, *коронабесие/koronabiesie*, *псевдовирус/pseudowirus*, *пандемизација/pandemizacja*). Налази да је њихова продуктивност резултат утицаја глобалних мас-медија и медиализације друштвеног живота те утицаја Запада на словенске културе, а да су сама семантика и форма лексичких иновација под утицајем менталитета и слике света руских и пољских корисника интернета.

Павел Ковалски (Paweł Kowalski, Instytut Slawistyki Polskiej Akademii Nauk, Warszawa) у чланку *Derywaty we współczesnej komunikacji – wybrane problemy w perspektywie polskiej i słoweńskiej* (175–189) представља питања интерпретације деривата у савременој пољској и словеначкој комуникацији, која се умногоме променила под утицајем нових технологија, посебно интернета. Деривати које аутор карактерише као

неологизме (нпр. lol, lolek, lolowy, lolować, zlolować, lolowanie, e-banka, e-slama, e-slamar, e-slamarjenje, e-slamarski) посматрани су не само са становишта творбе речи него и са гледишта контекста и комуникације, што је по мишљењу аутора нарочито битно, јер се на тај начин прецизира њихова семантика и дефиниција.

На материјалу белоруског и руског језика Александар Лукашанец (Аляксандр Лукашанец, Инстытут мовазнаўства імя Якуба Коласа, Нацыянальная акадэмія навук Беларусі, Мінск) истражује везу између творбе речи, стилистике и прагматике у раду под називом *Прагматыка-стылістычныя рэсурсы словаўтварэння ў сучаснай камунікацыйнай ірасіоры* (191–208). На основу контрастивне анализе деривата са суфиксом -тел у руском и његових еквивалената у белоруском језику -тел, -цель, -нік, -льнік, -чык, -ец, -ц(а), -ач, -ар (-яр), -біт, -меннік, -ын(я) закључује да белоруски на тренутном ступњу развоја обезбеђује како номинационе, тако стилистичке и прагматичке потребе савремене комуникације, али да је неопходно укључити још једну важну функцију грађења речи коју назива национално-културном (этнапрэзентацыйная), а која је посебно важна у контексту белоруско-руског билингвизма у циљу очувања белоруског језика.

Јелена Лукашанец (Минский государственный лингвистический университет, профессор на пенсии, Минск) у чланку *Между семантикой и прагматикой: русский суффикс -ух(а) в истории и современности* (209–229) анализира грађу од безмало 500 речи (нпр. зиппуха, класнуха, недочернуха, неигровуха, неуважуха, супер-уважуха, екссвекруха, гей-движуха) из корпуса руског језика које нису обухваћене лексикографским изворима. На основу истраживања запажа да развој суфикса -ух(а) показује померање његовог творбеног значења са чисто номинационог ка семантици субјективне оцене, која је обухваћена у више од пола примера. Ауторка закључује да постоји висок степен експресивности датих деривата који представљају стилске синонине неутралних лексема, а да природа евалуативности зависи од семантике основе, тако да конотација изведенице може бити како негативна тако позитивна.

У раду *Творбени ресурси рекламног дискурса у српском језику* (231–249) Горан Милашин (Универзитет у Бањој Луци, Република Српска) говори о творбеним средствима у рекламним порукама које анализира на грађи од 270 реклама ексцерпираних из разних медија. Аутор издваја 190 деривата (Mrkvolada, Zaljubljenizza, FITastičan, Теваптерија, krofnoholičar, Jazz bina, Кафасутра, Шећернема, limunirati, Slatkoteka и сл.) на основу којих образлаже главне тенденције, процесе и механизме у грађењу речи. Велики део деривата чине оказионализми који су настали првенствено сливањем, али и извођењем, слагањем и комбинованом творбом, а многи од њих имају енглеске основе. Исто тако, аутор

утврђује да је честа употреба жаргонизама, деминутива, стилских фигура, и уопште, да је целокупна творбено-семантичка карактеристика датих деривата у функцији привлачења пажње потрошача.

Алексеј Никитевич (Алексей Никитевич, Гродненский государственный университет имени Янки Купалы, Гродно) бави се различитим гледиштима истраживања семантике деривата који су типични за разуђене и богате подсистеме руског језика у истраживању под називом *Семантика производного слова в коммуникативно-когнитивном пространстве языка* (251–261). Комуникативно-когнитивни простор језика није јединствен свим учесницима процеса комуникације, а однос између језика говорника и језика света који га окружује аутор посматра као процес когнитивног моделовања. У таквом процесу говорник свесно или несвесно учествује у формирању структура које рефлектују свет око њега на најпрецизнији и најразумљивији начин, својствен матерњем говорнику. У вези с тим аутор истиче важност сваке интерпретације семантике деривата од стране говорника, без обзира на ниво њихове лингвистичке компетенције. У закључку наглашава да се деривационе способности различитих подсистема номинационих јединица не потиру, већ се међусобно допуњују, доприносећи ширењу разноликог комуникативно-когнитивног простора руског језика.

Ања Похончова (Anja Pohončowa, Serbski institut, Budyšin) у раду *(Nje)Akceptanca cuzorěčneho wliwa při tworjenju nowych slowow z wida rěčneje kultury w hornjoserbskej spisownej rěči w 20./21. lětsotku* (263–277) проучава питање утицаја страних језика на горњолужичкосрпски књижевни језик, а посебно прихватање или одбацивање позајмљеница у оквиру грађења речи. Фокусирајући се на период од 1945. до данас, ауторка анализира грађу као што су кодификацијски списи и разни прилози у новинама, часописима и на радију, на основу којих прати не само ставове повезане са језичким пуризмом и језичким планирањем него и њихову промену током времена. Након ранијег општег става да у горњолужичкосрпском књижевном језику нема места позајмљеницама, савремено стање их толерише у извесној мери, али то, по речима ауторке, зависи од језика из ког деривати потичу, од постојања алтернативних номинација као и од адресата којима су текстови намењени.

Лариса Рацибурска (Лариса Рацибурская, Национальный исследовательский Нижегородский государственный университет им. Н. И. Лобачевского, Нижний Новгород) посвећује свој чланак *Прагматические аспекты словотворчества в российских медиа* (279–287) творбеним средствима у функцији персуазије у мас-медијима. На основу материјала који обухвата неологизме ауторка проучава прагматички потенцијал префикса (супер-: супергеймер, мега-: мегаправильный, псевдо-: псевдоборьба, анти-: антицифровая), затим суфикса за грађење деривата субјективне

оцене, као и самих мотивних речи које су у друштвеном смислу значајне и оне које имају негативну евалуацију. Ауторка закључује да је експресивни и евалуативни потенцијал деривата-неологизама оно што одређује персуазивни ефекат медијских текстова, а тиме и утицај на сазнања носилаца језика.

У коауторству Синише Руњаића и Барбаре Штебих Голуб (Siniša Runjaić, Barbara Štebih Golub, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb) настао је рад *Semantička tvorba u terminologiji* (289–306). Аутори на материјалу из термилошке базе под називом *Struna: Hrvatsko strukovno nazivlje* анализирају соматске лексеме *glava*, *vrat* и *rame* (*glava svrdla*, *notni vrat*, *rame osovine* и др.) које су употребљене у процесу терминологизације. Истраживањем обухватају заступљеност семантичке творбе у називима који су грађени наведеним соматским лексемама, врсту метафора које су у основи семантичке деривације и механизме настанка семантичких деривата у терминологији као што је метафора, метонимија, терминологизација и ретерминологизација, а обрађују и мотивацију за настанак семантичких деривата у терминологији. Истичу да је семантичка деривација у термилошкој творби веома плодна и да се по томе не разликује од оне у општем лексичком фонду.

Ирена Страмљич Брезник (Irena Stramljič Breznik, Filozofska fakulteta Univerze v Mariboru) *Pandemija koronavirusa – zunajjezikovni dejavnik jezikovne ustvarjalnosti* (307–322) проучава деривацију неологизама и оказионализама у словеначком језику повезаних са тематиком коронавируса. На примерима из различитих типова текстова и из претраге на интернету ауторка анализира процес грађења деривата и утврђује да најпродуктивнију основу чини *-korona-* која учествује у грађењу сложеница (*koronadan*) и фразема (*korona otroci*), док су изведенице од ове основе мање заступљене (*koronica*, *koronar*, *protikorona*). Ауторка запажа да су многи неологизми експресивни, да изражавају емоционални став говорника, што потврђује да се друштвено, ментално и економско стање прелива на језичко.

Предмет чланка *Основные аспекты генераторского словообразования* (323–342) Бранка Тошовића (Университет им. Карла и Франца в Граце) јесу речи састављене и употребљене од стране вештачке интелигенције у различите сврхе. Алат тог поступка аутор назива генератором, лингвистичку област која се датим појавама бави назива генераторском лингвистиком, а сам процес творбе нових речи, њихову употребу и изучавање – генераторском творбом речи (скраћ. ГенСлов). На основу корпуса за анализу, који представља више од сто различитих генератора деривационог материјала, аутор показује како генератор за сада само механички комбинује форманте не узимајући у обзир семантику, која у генерисаним дериватима изостаје, исто као и њихов смисао у кон-

кретним текстовима, али да су са друге стране охрабрујући резултати на нивоу аутоматског генерисања различитих назива.

У последњем прилогу у зборнику *Wybrane aspekty integralnego związku derywatu słowotwórczego z aktem komunikacji (na przykładzie nazw żeńskich)* (343–369) Кристина Вашакова (Krystyna Waszakowa, Uniwersytet Warszawski, Warszawa) скреће пажњу на системске и несистемске карактеристике мовираних деривата (*ministra, naukowczyni, profesorzyzna, senatoressa* и др.) које је прикупила у текстовима на интернету, те на улогу контекста при њиховом грађењу и интерпретацији. Узимајући у обзир управо употребу деривата, схватање њиховог значења у окружењу, улогу комуниканата и њихову интеракцију, као и њихову слику света, ауторка указује на динамику и сложеност процеса творбе речи код грађења феминатива.

На основу приказаних радова можемо закључити да су на нивоу грађења речи пажњу истраживача највише привукли творбени неологизми и okazjiонализми у словенским језицима, али и развој нових значења деривата. Обрађивана су актуелна питања творбе феминатива, термина, паремија, позајмљеница – посебно англицизама, све до формација генерисаних од стране вештачке интелигенције. Вршена је творбено-семантичка, контекстуална, стилистичка и прагматичка анализа деривационих јединица у овиру једног језика, а у мањем броју радова присутна је контрастивна анализа два словенска језика.

Посебно значајним сматрамо материјал који су аутори користили, с обзиром на то да се у највећој мери ради о изворима са интернета, тако да ексцерпирана грађа добро илуструје и осликава комуникативно-когнитивни простор говорника словенских језика. Исто тако, тај богат фонд примера до сада није обухваћен речницима, што чини додатни допринос лексикографској пракси. Најзад, ради се о промишљеним и подробно истраженим темама из области дериватологије, а резултати истраживања имају велики значај за даља проучавања, и то не само словенских језика него и друштава, у неминовном међусобном утицају.

*Катијарина Миџрићевић-Штејанек**

Универзитет у Београду

Филолошки факултет

Катедра за славистику

* k.mitricevic@fil.bg.ac.rs

Мотоки Номати и Сиори Киёсава (ред.). *Грамматика в обществе, общество в грамматике: исследования по нормативной грамматике славянских языков*. Москва: Центр славянско-евразийских исследований Хоккайдского университета, Издательский дом ЯСК, 2021, 304. стр.

У свијету славистике појавила се занимљива књига која је настала као резултат сарадње слависта из Јапана и Русије, а који су око свог пројекта окупили слависте, сем једног, из славистичких центара тих држава.

Као што је у уводној ријечи и истакнуто, у овом зборнику су радови са међународног семинара „Грамматика в обществе, общество в грамматике“, који је одржан на Универзитету Ломоносов у Москви у заједничкој организацији Центра за словенско-евроазијска истраживања при Универзитету Хокаидо из Сапора и Катедре за словенску филологију Универзитета Ломоносов из Москве 10. октобра 2018. године. Сви радови су посвећени истој теми – историји словенских књижевних језика „с акцентом на граматичкој кодификацији словенских књижевних језика и улози граматика и граматичких норми у формирању и функционисању појединих словенских књижевних језика“ (из Предговора Св. Толстој, стр. 9). При томе су аутори били слободни да у оквиру те заједничке теме за предмет своје пажње одаберу питање којим ће се бавити у вези са одабраним језиком. У Предговору се још напомиње да је историја словенских књижевних језика релативно млада дисциплина, да је први Н. С. Трубецки 1927. године јасно дефинисао предмет те дисциплине, а да је она заживјела тек с почетка друге половине 20. вијека, заслугом прије свега Н. И. Толстоја, Б. А. Успенског, П. Ивића, А. Младеновића, Д. Брозивића – да наведем нека од ту поменутих имена (стр. 9).

Уводничари Н. Мотоки и С. Кијосава с правом истичу да расте занимање за граматике и њихову улогу у стандардизацији одређених словенских језика, у историји словенских књижевних/стандардних језика. Ту се наводи и један број примјера као потврда реченог. Као потврду томе овдје бих додао да се том темом код Срба данас баве лингвисти

млађе, средње и старије генерације, нпр. А. Мацановић, И. Бјелаковић, А. Милановић, М. Окука. Очито је, може се сложити са уводничарима, да о овој страни историје словенских књижевних језика има још доста да се каже.

Словенски књижевни језици су настајали у различитим временима – неки су старији, други изразито млади: појавили су се тек у 20. вијеку – али и у различитим друштвеним и политичким, екстралингвистичким, околностима. И раније су те околности уважаване код разматрања настанка појединих књижевних језика. Међутим, данас је те околности могуће подробније и јасније сагледавати у свјетлу социолингвистике, дисциплине која се као грана лингвистике конституисала у новије вријеме. Зато није чудо што је овај скуп и замишљен тако да се разматрању мјеста граматика у нормирању словенских језика приступа (и) са позиција социолингвистике, о чему свједочи и сам наслов зборника. А то је у уводу недвосмислено речено: „В современном славянском языкознании социолингвистический подход занимает все более важное место. [...] Социолингвистический подход по своей природе междисциплинарен, так как отдельные темы в этой дисциплине почти всегда теснейшим образом связаны с разными сторонами тех обществ, где данные языки употребляются. При этом в большинстве случаев невозможно обойти молчанием политическую ситуацию общества и ее динамику, что делает необходимым подключение к анализу славянского материала таких соседствующих с социолоинвистикой дисциплин, как политология, история, литературоведение и т.д., поэтому мы уверены, что такой многосторонний подход к языку не только рассматривает что-то новое с другой точки зрения, но и позволяет по-новому интерпретировать уже известный материал в современном научном контексте“ (стр. 11–12). Напомиње се да се резултати социолингвистике примјењују и на анализи словенских језика и управо захваљујући томе развија се словенска социолингвистика. А, с друге стране, сами словенски језици представљају врло значајан материјал за теоријску социолингвистику уопште (Исто, 11). И очекивања да ће такав приступ донијети нових сазнања испуњена су и овом приликом.

У зборник нас уведе „Предисловие“ академика Светлане Толстој и „Введение“ Мотокија Нوماђија и Сиори Кијосаве, потом слиједи десет радова који се тичу девет словенских књижевних језика (о македонском језику су два рада). Зборник је подијељен у три одјелка; они су посвећени источној, западној и јужној групи словенских језика. У одјелку о источнословенским језицима су радови „Тенденции грамматической нормализации украинского языка в пособиях О. Курило и О. Синявского (1920-е гг.)“ од О. Остапчука, „Переосмысление роли «Белорусской грамматики для школ» Б. Тарашкевича в процессе становления белорус-

скогo литературногo језика“ од С. Кијосаве и „Јзык и поезика Гогоља в трудах В. В. Виноградова по истории русскогo литературногo језика“ од Д. Адати. О. Остапчук полази од чињенице да у остваривању језичке политике, нормирања, велики значај има личност кодификатора. Кад је у питању украјински језик послје Октобарске револуције, два кодификатора који имају ауторитет јесу О. Курило и О. Сињавски. Аутор разматра њихов кодификаторски удио у томе, који се практично остварује кроз њихове граматике украјинског језика, анализирајући свестрано погледе на књижевни језик и поступке ове двојице украјинских кодификатора и дајући на крају шта је заједничко, а шта посебно код њих. С. Кијосава у своме раду пише о „Граматици бјелоруског језика за школе“ од Б. А. Тарашкјевича, писану уз подстицај и подршку великог руског филолога А. А. Шахматова, објављеној 1918, опет послје Октобарске револуције, која је прва граматика у којој су одређене правописна и граматичка норма савременог бјелоруског језика и која је оставила значајан утицај на изградњу савременог бјелоруског књижевног језика. Она подробно разматра лингвистичке и социолингвистичке околности у којим је граматика настала. У закључку се каже да је опште мишљење да је ова граматика Б. Тарашкјевича стабилизовала граматичку и правописну норму бјелоруског језика. Уз истицање околности у којим је до стабилизације дошло, С. Кијосава истиче и улогу ауторитета самог Б. Тарашкјевича у томе што је његова предложена норма широко прихваћена. Све речено аутор своди у завршној реченици: „Учитывая такие обстоятельства, можно утверждать, что «Белорусская грамматика для школ» Б. Тарашкевича сыграла важную роль не только в унификации грамматической и орфографической норм белорусского языка, но и, с точки зрения языковой практики, в объединении белорусской интеллигенции“ (стр. 94). Д. Адати у своме раду разматра пажњу коју је В. В. Виноградов у другом издању своје знамените књиге „Очерки по истории русскогo литературногo језика XVII–XIX вв“ (1938) посветио језику Н. Гогоља и утицају његовог језика на развој руског књижевног језика.

У одјелку о западнословенским језицима су радови „Нормативные грамматики польскогo језика Онуфрия Копчинскогo“ од Н. Анањејеве и „Роль «Словацкой грамматики» А. Бернолака в формировании нормы словацкогo литературногo језика“ од К. Лифанова. А. Анањејева говори о двије граматике польског језика О. Копчинског – „Граматику за народне школе“ и „Граматику польског језика“. Аутор истиче чињеницу да је „Грамматика польског језика“ из 1817. О. Копчинског – граматика на польском језику. Ову граматику аутор одређује као описно-дидактичну (не научну) граматику. У закључку се каже да она одражава стање науке 18. вијека, те да је њен основни допринос увођење у научну употребу полске граматичке терминологије, као и – с обзиром на околности у којим се налазио

пољски народ – патриотска реторика. К. Лифанов говори о „Граматици словачког језика“ из 1790. А. Бернолака, за коју влада опште мишљење да је кодификовала словачки језик и изградила његову норму, да није прва граматика тог језика, али јесте прва нормативна граматика. Између осталог рад се бави и проблемом језичке основе кодификације овог граматичара, реализацијом кодификације у пракси, те судбином норме установљене том граматиком.

У одјелку о јужнословенским језицима су радови „Грамматика болгарского языка И. Богорова: формирование лингвистической терминологии и грамматической традиции“ од М. Белове, „Сербские (нормативные) грамматики на социокультурном фоне своего времени“ од Д. Шипке, „Валентин Водник и его словенская грамматика“ од О. Плотњикове, „Роль грамматики Круме Кепеского в кодификации македонского литературного языка“ од Е. Верижњикове и „Неопубликованный «Очерк македонского литературного языка» Самуила Борисовича Бернштейна“ од М. Номаћија. Бугарин И. Богоров је у Букурешту 1844. објавио „Прву бугарску граматiku“, која је имала најзначајнији утицај на даљњу судбину савременог бугарског књижевног језика. Аутор рада разматра терминологију и рјешења азбуке у тој граматици као и морфолошке норме и утврђује утицај „Руске граматике“ значајног руског филолога А. Х. Востокова, која је била у руским гимназијама тих година. У закључку се оцјењује домет утицаја ове граматике на бугарски књижевни језик. Данко Шипка је написао рад посвећен српској граматици који се разликује од свих других радова. Наиме, он разматра граматике српског језика кроз два вијека: у дугом 19. и кратком 20. вијеку, како их именује. А практично – од појаве „Вукове граматике из Рјечника 1818. до „Нормативне граматике српског језика“ П. Пипера и И. Клајна 2013, узимајући у обзир социолингвистичке прилике у вријеме настајања појединих граматики. Разматрају се између ових двију граничних и велика граматика Стојана Новаковића с краја 19. в. (1894) и двотомна граматика Михаила Стевановића из средине 20. вијека. О. В. Плотњикова нас детаљно упознаје с личношћу словеначког културног радника и граматичара Валентина Водника и с његовом граматиком словеначког језика из 1811, кад је највећи дио словеначког народа ушао у Наполеонову Илирску провинцију, а којој се – по мишљењу Плотњикове – у словеначкој науци незаслужено не придаје довољно пажња иако је то била прва школска граматика и то комплетна граматика словеначког језика. О македонском језику, који је статус посебног и своју књижевну норму добио тек после Другог свјетског рата, у овом зборнику су два рада. Е. В. Верижњикова говори о улози граматике Крума Кепеског у кодификацији македонског језика. Истиче да му се придаје мањи значај него што заслужује и који се налази између Крсте Мисиркова и Блажа Конеског. Његова граматика

је прва која је последије Другог свјетског рата написана, кад је македонски језик политичком вољом добио статус посебног књижевног језика. Македонском језику је, као што је речено, посвећен и посљедњи у овом зборнику рад Н. Мотокија. У њему аутор говори о С. Бернштајну као оснивачу македонистике у Русији и његовом раду на изради (необјављене) граматице македонског језика последије Другог свјетског рата, чије издавање Н. Мотоки са сарадницима припрема. Да је та грамика у своје вријеме изашла, лик македонског књижевног језика могао је бити другачији од оног који су му дале македонске граматице К. Кепеског и Б. Конеског. Аутор у раду говори и о погледима С. Бернштајна на македонски језик, који су се у историјском ходу мијењали у вези са политичким приликама. Иако је некад тврдио да је македонски у ствари бугарски језик, то мишљење је промијенио у корист посебности његове. У освит стварања македонског књижевног језика пише коју дијалекатску основу и коју азбуку треба да узме тај нови књижевни језик; залаже се за што је могуће веће удаљавање од српског, нпр. азбука може бугарска или руска, а никако српска! – стр. 281. У наставку је представљена књига С. Бернштајна о македонском језику, која се спрема за публикување. Аутор рада с правом истиче потребу да се славистика упозна са овом страном Бернштајновог дјела, без обзира на чињеницу да његови погледи на македонски језик и његова грамика нису имали никаквог утицаја на изградњу македонског књижевног језика јер су га историјске прилике искључиле (мада у једном тренутку већ виђеног за то) из реда кодификатора овога језика.

На крају, без намјере да изводим цјеловите закључке и оцјене о овом више него вриједном и занимљивом зборнику, изнијећу само нека запажања. У зборнику „Грамматика в обществе, общество в грамматике: исследования по нормативной грамматике славянских языков“ разматрају се питања из историје девет словенских књижевних језика с тежиштем на улози грамика у стварању и нормирању словенских језика и са позиција нове лингвистичке гране – социолингвистике. Обје ове чињенице омогућиле су да се о многим значајним а битним питањима везаним за историју словенских књижевних језика дају нова тумачења. С друге стране, зборник доноси и разматра и много нових или мало познатих чињеница. Треће, сама чињеница да се у једној књизи разматра историја девет словенских језика, по умногome јединственом принципу – претежно с акцентом на улугу грамика и из позиција социолингвистике, омогућује да сагледавамо заједничко и посебно у кодификацији и изграђивању нормe словенских књижевних језика, чему се иначе пажња посвећује тек од друге половине двадесетог вијека. Иако има појединачних радова који су у изучавању историје књижевних језика узимали у обзир и социолингвистичке прилике, слободно се може рећи да ова књига отвара још један прозор за стицање увида у историју словен-

ских књижевних језика. Она је колико иновативна, толико и подстицајна за даља изучавања.

Имајући у виду све што доноси као значајан допринос славистици, у области изучавања историје словенских књижевних језика, са задовољством препоручујем читаоцима зборник „Грамматика в обществе, общество в грамматике: исследования по нормативной грамматике славянских языков“.

*Срејто З. Танасић**

Институт за српски језик САНУ, Београд
Академија наука и умјетности Републике Српске, Бања Лука

* sretotanasic@yahoo.com

БИБЛИОГРАФИЈА

Библиографија за 2020. годину¹

расправа и дела из индоевропске филологије и опште лингвистике која су изашла у Србији, Црној Гори и Републици Српској

Библиографију уредила и грађу прикупила *Ана Голубовић*
сарадник при сакупљању грађе *Стефан Милошевић*

Списак обрађених часописа

- АФФ – Анали Филолошког факултета, Београд; ISSN 0522-8468
АП – Археографски прилози, Београд; ISSN 0351-2819,
<https://www.nb.rs/publications/publication.php?id=12443>, ISSN 1452-2233
Balcanica – Balcanica, Београд; ISSN 0350-7653; 2406-0801
<http://www.balkaninstitut.com/srp/internet-izdanja>
Баштина – Баштина, Приштина–Лепосавић; ISSN 0353-9008
BELLS – Belgrade English Language and Literature Studies;
ISSN 1821-3138; 1821-4827
Глас – Глас САНУ : Одељење језика и књижевности, Београд; ISSN 0351-7365
ГСЈКњ – Годишњак за српски језик и књижевност, Ниш; ISSN 1451-5415
наставак ЗБФФН
ГФФНС – Годишњак Филозофског факултета у Новом Саду; ISSN 0374-0730,
<http://godisnjak.ff.uns.ac.rs/index.php/gff>, ISSN 2334-7236
Даница – Даница, Београд; ISSN 0354-4974
Етно-културолошки зборник за проучавање културе источне Србије и суседних области,
Сврљиг; ISSN 0354-7485
ЖЈ – Живи језици; ISSN 0514-7743
ЗБЈКФФНС – Зборник за језике и књижевности Филозофског факултета
у Новом Саду; ISSN 2217-8546
ЗБМСКС – Зборник Матице српске за класичне студије, Нови Сад; ISSN 1450-6998
ЗБМСКЈ – Зборник Матице српске за књижевност и језик, Нови Сад;
ISSN 0543-1220
ЗБМСС – Зборник Матице српске за славистику, Нови Сад; ISSN 0352-5007
ЗБМСФЛ – Зборник Матице српске за филологију и лингвистику, Нови Сад;
ISSN 0352-5724
ЗБФФП – Зборник радова Филолошког факултета у Приштини, ISSN 2217-8082
http://fifa.pr.ac.rs/zbornik_radova_filozofskog_fakulteta_u_pristini/

¹ Библиографске јединице из ранијих година означене су са *.

- Italica Belgradensia – Italica Belgradensia, Београд; ISSN 0353-4766
- ЈД – Језик данас, Нови Сад; ISSN 0354-9720
- ЈФ – Јужнословенски филолог, Београд; ISSN 0350-185X
- КњЈ – Књижевност и језик, Београд; ISSN 0454-0689
- ЛМС – Летопис Матице српске, Нови Сад; ISSN 0025-5939
- ЛА – Лингвистичке актуелности, Београд; ISSN 1450-9083;
<http://www.isj.sanu.ac.rs/izdanja/casopisi/lingvisticke-aktuelnosti/>;
ISSN 2406-3207
- НССУВД – Научни састанак слависта у Вукове дане, Београд; ISSN 0351-9066
- НЈ – Наш језик, Београд; ISSN 0027-8084
- Октоих – Октоих : часопис Одјељења за српски језик и књижевност Матице српске – Друштва чланова у Црној Гори, Никшић; ISSN 1800-9107
- ОП – Ономатолошки прилози, Београд; ISSN 0351-9171
- Преводилац – Преводилац; ISSN 0351-8892
- ПКЈИФ – Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор, Београд;
ISSN 0350-6673
- ПЛ – Примењена лингвистика, Београд; ISSN 1451-7124
- ППЈ – Прилози проучавању језика, Нови Сад; ISSN 0555-1137
- Радови – Радови : часопис за хуманистичке и друштвене науке = Works : Magazin for Humanist and Social Studies, Бања Лука; ISSN 1512-505X
- Славистика – Славистика, Београд; ISSN 1450-5061
- Слово – Слово : часопис за српски језик, књижевност и културу, Никшић; ISSN 1800-6140
- СЈ – Српски језик, Београд; ISSN 0354-9259
- СДЗБ – Српски дијалектолошки зборник, Београд; ISSN 0353-8257
- Трибина САНУ – Трибина САНУ, Београд; ISSN 2335-0121
- FU – Facta universitatis, Ниш; ISSN 0354-4702
<http://casopisi.junis.ni.ac.rs/index.php/FULingLit>, ISSN 2406-0518
- Филолог – Филолог : часопис за језик, књижевност и културу, Бања Лука;
ISSN 1986-5864
<https://filolog.rs.ba/index.php?journal=filolog>, ISSN 2233-1158
- Philologia – Philologia, Београд; ISSN 1451-5342
- PhM – Philologia Mediana, Ниш; ISSN 1821-3332
- ФП – Филолошки преглед, Београд; ISSN 0015-1807

Обрађени зборници радова

АКТУЕЛНА питања фонетике и фонологије српског језика : радови са научног скупа „Актуелна питања фонетике и фонологије српског језика“, одржаног у Андрићграду 5–6. октобра 2019. / ур. Милош Ковачевић. – Вишеград : Андрићев институт, 2020. – 388. – (Библиотека Научни скупови. Одјељење за српски језик ; 4) | ISBN 978-99976-21-65-8 | Уп. 433.

BELLS90 : Belgrade English language and literature studies : International Conference to Mark the 90th Anniversary of the English Department Faculty of Philology. Vol. 1 / ed. Biljana Čubrović. – Belgrade : Faculty of Philology, 2020. – 551. | ISBN 978-86-6153-616-8 | Уп. 903.

БРЕНДОВИ јела и пића : књижевност, језик, уметност, култура : зборник радова са научног округлог стола у оквиру XIV међународног научног скупа Српски језик, књижевност, уметност одржаног на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу : Крагујевац–Топола, 27. 10. 2019. / ур. Драган Бошковић, Милош Ковачевић, Никола Бубања. – Крагујевац : Филолошко-уметнички факултет, 2020. – 373. | ISBN 978-86-80796-61-1 | Уп. 1031.

ЕКСПРЕСИВНОСТ у српском језику / ур. Милош Ковачевић, Јелена Петковић. – Крагујевац : Филолошко-уметнички факултет, 2020. – 411. – (Српски језик, књижевност, уметност : зборник радова са XIV међународног научног скупа одржаног на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу 25–27. X 2019. ; 1) | ISBN 978-86-80796-62-8 | Уп. 428.

ЯЗЫК и идентичность : язык, литература и славянские идентичности в XVIII–XXI веках : тематический сборник / ред. Кирилл Шевченко. – Белград : Институт политических исследований ; Минск : Центр евразийских исследований филиала РГСУ в Минске, 2020. – 328. | ISBN 978-86-7419-320-4 | Уп. 1046.

JAZYKOVÁ kultúra, literárne prieniky a vzdelávanie Slovákov vo Vojvodine : zborník štúdií / ed. Marína Šimáková. – Nový Sad : Filozofická fakulta, 2020. – 142. | ISBN 978-86-6065-596-9 | Уп. 399.

JEZIK, književnost, kontekst = Language, Literature, Context : tematski zbornik radova / ur. Vesna Lopičić, Biljana Mišić Ilić. – Niš : Filozofski fakultet, 2020. – 813. – (Biblioteka Naučni skupovi) | ISBN 978-86-7379-526-3 | Уп. 1047.

ЈЕЗИК, књижевност и игра : зборник радова са Осме међународне конференције Факултета за стране језике одржане 24. и 25. маја 2019. године = Language, Literature, Play and Games : Proceedings from the Eighth International Conference at the Faculty of Foreign Languages, 24-25 May 2019 / ур. Светлана Томић, Артеа Панајотовић, Александар Прњат. – Београд : Алфа БК Универзитет, Факултет за стране језике, 2020. – 406. | ISBN 978-86-6461-038-4 | Уп. 1048.

ЈЕЗИЦИ и културе у времену и простору : тематски зборник. 9. 1 / ур. Снежана Гудурић, Биљана Радић-Бојанић, Предраг Мутавић. – Нови Сад : Филозофски факултет : Педагошко друштво Војводине, 2020. – 526. | ISBN 978-86-6065-614-0 | Уп. 1049.

ЈЕЗИЦИ и културе у времену и простору : тематски зборник. 9. 2 / ур. Снежана Гудурић, Биљана Радић-Бојанић, Предраг Мутавић. – Нови Сад : Филозофски факултет : Педагошко друштво Војводине, 2020. – 501. | ISBN 978-86-6065-615-7 | Уп. 1050.

НА темељима народних говора : зборник радова посвећен проф. др Јордани Марковић поводом одласка у пензију / ур. Татјана Трајковић, Надежда Јовић. – Ниш : Филозофски факултет, 2020. – 739. | ISBN 978-86-7379-551-5 | Уп. 1065.

НОВИ правци истраживања у друштвеним и хуманистичким наукама : тематски зборник радова са деветог међународног научног скупа одржаног 9. новембра 2019. Наука и савремени универзитет 9 / ур. Јасмина Шаранац Стаменковић и др. – Ниш

: Филозофски факултет, 2020. – 624. – (Библиотека Научни скупови) | ISBN 978-86-7379-553-9 | Уп. 1067.

О Горичком зборнику : зборник одабраних радова / прир. Владимир Баљ, Јелица Стојановић. – Подгорица : Матица српска, Друштво чланова у Црној Гори, Одјељење за српски језик и књижевност ; Београд : Службени гласник, 2020. – 620. | ISBN 978-86-519-2641-2 | Уп. 807.

ПАСТИРСКА лексика југоисточне Србије : колективна монографија / Недељко Богдановић, Ана Савић-Грујић, Тања Милосављевић, Мирјана К. Илић, Надежда Јовић, Стефана Ђорђевић, Томислав Г. Панајотовић ; ур. Недељко Богдановић. – Ниш : САНУ огранак САНУ у Нишу, 2020. – 216. + Прилози | ISBN 978-86-7025-882-2 | Уп. 772.

ПОЛОЖАЈ словенских језика, књижевности и култура на универзитетима у свету : зборник радова : Округли сто Комисије за наставу словенских језика и књижевности Међународног комитета слависта, Београд, 2018. / ур. Љиљана Бајић, Јелена Гинић, Наташа Станковић Шошо. – Београд : Филолошки факултет, 2020. – 196. | ISBN 978-86-6153-627-4 | Уп. 1075.

PREVOĐENJE kao vještina i kao umetnost : zbornik u čast Branimiru Živojinoviću povodom devedesetogodišnjice rođenja : međunarodni tematski zbornik / прир. Jelena Kostić Tomović at al. – Beograd : Forum za interkulturnu komunikaciju, 2020. – 283. | ISBN 978-86-88761-13-0 | Уп. 50.

ПРИМЕЊЕНА лингвистика данас 6 : језик, књижевност и интердисциплинарност : зборник радова са Шестог међународног конгреса „Примењена лингвистика данас : језик, књижевност и интердисциплинарност“, одржаног 12–13. октобра 2018. у Београду / прир. Весна Половина, Борко Ковачевић. – Београд : Филолошки факултет, 2020. – 209. | ISBN 978-86-6153-610-6 | Уп. 1077.

САВРЕМЕНА проучавања језика и књижевности : зборник радова са XI научног скупа младих филолога Србије, одржаног 30. марта 2019. године на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу. Књ. 1 / одг. ур. Милош Ковачевић, Јелена Петковић. – Крагујевац : Филолошко-уметнички факултет, 2020. – 326. | ISBN 978-86-80796-52-9 | Уп. 1085.

СРПСКИ као страни језик у теорији и пракси : тематски зборник радова 4 / гл. ур. Весна Крајишник. – Београд : Филолошки факултет, Центар за српски као страни језик, 2020. – 636. | ISBN 978-86-6153-642-7 | Уп. 238.

ХИСПАНСКО наслеђе у мултикултуралном свету : зборник у част професору Далибору Солдатићу = El legado hispánico en el mundo multicultural : volumen monográfico en homenaje al profesor Dalibor Soldatić / ур. Владимир Карановић, Анђелка Пејовић. – Београд : Филолошки факултет, 2020. – 544. | ISBN 978-86-6153-638-0 | Уп. 1097.

I. Општи теоријско-методолошки проблеми и историја лингвистике

1. АЛИНЕИ, Марио

Настанак европских језика. Књ. 1, Теорија континуитета / Марио Алинеи ; превод Иван Димитријевић. – Нови Сад : Прометеј, 2020. – 677. – (Популарна лингвистика) | ISBN 978-86-515-1731-3

2. АЛИНЕИ, Марио

Настанак европских језика. Књ. 2, Континуитет од мезолита до гвозденог доба у главним етнолингвистичким областима / Марио Алинеи ; превод Иван Димитријевић. – Нови Сад : Прометеј, 2020. – 686. – (Популарна лингвистика) | ISBN 978-86-515-1732-0

3. ВУЧКОВИЋ, Петар

O evoluciji jezika / Petar Vučković. – Beograd : Svet knjige : Multidisciplinarni centar za podsticanje integracionih procesa i harmonizaciju prava, 2020. – 170. – (Edicija Nauka) | ISBN 978-86-7396-746-2

4. ЕЈЕР, Алфред

Језик, истина и логика / Алфред Ејер. – Сремски Карловци ; Нови Сад : Издавачка књижарница Зорана Стојановића, 2020. – 265. – (Библиотека Елементи ; 133) | ISBN 978-86-7543-385-9

5. ЈАНЕВСКА, Марија

Исправност имена у Платоновом „Кратилу“ / Марија Јаневска // Савремена проучавања језика... – 97–104. | Summary

6. ЈОВАНОВИЋ, Милош

Језик, ствар, знак и значење у Гадамеровој филозофској херменеутици / Милош М. Јовановић // СЈ. – 25 (2020), 541–561. | Summary

7. КРЕЧМЕР, Ана

Эгоцентрические единицы языка / Е. В. Падучева. – Москва : Издательский дом ЯСК, 2019. – 440. / Ана Кречмер // ЈФ. – 76, 2 (2020), 186–192. | Приказ

8. МАТИНОВ, Златоје

Primeri kreativnosti u planskoj lingvistici / Zlatoje Martinov // Prevodilac. – 39, 1/2 (2020), 32–38. | Summary

9. СЕНКЕВИЧ, Василиј

Принцип антиномичности в етические аспекты языка / Василий Сенкевич // ЗБМСС. – 98 (2020), 145–157. | Резиме

II. Интердисциплинарна проучавања језика (етнолингвистика, неуроллингвистика, психоллингвистика, социоллингвистика и сл.)

– АЛЕМАН МАТИНЕЗ, Роза Марија

La política social de Eva Duarte : la vía del empoderamiento | Уп. 994.

10. БАЛАЖИЦ БУЉИЦ, Татјана

Instrumenti podsticanja institucionalne dvojezičnosti/višejezičnosti u Sloveniji i Srbiji (Vojvodini) / Tatjana Balažić Buljić // Језици и културе у времену и простору 9. 2. – 459–468. | Summary

– БАРОВИЋ, Владимир

Медијски системи терористичких организација Блиског истока | Уп. 901.

11. БАРТМИЊСКИ, Жежи

W poszukiwaniu paradygmatu etnolingwistyki : glosariusz kluczowych terminów i pojęć / Jerzy M. Bartmiński // ЈФ. – 76, 2 (2020), 79–103. | Резиме, Summary

– БОЖОВИЋ, Ђорђе

Lingvistički markeri regionalnog identiteta : pogled iz štokavskog | Уп. 727.

12. ВЕСИЋ, Александра

Александар Солжењин : беседа на Харварду / Александра Весић // ЖЈ. – 40 (2020), 277–300. | Резюме

– ВИЛИЋ, Ивана

Éléments extralinguistiques dans l’expression des relations spatiales en français et en serbe | Уп. 269.

13. ВИСОЧАЊСКИ, Влађимјеж

Јзык в этнолингвистических исследованиях : в свете избранных направлений / Владзимеж Височаньски // Славистика. – 24, 2 (2020), 80–91. | Резиме

– ГЛИГОРИЈЕВИЋ, Ивана

Истраживање етнокултурних стереотипа на примеру стимулуса *Турци* и *Турчин* у асоцијативном тесту | Уп. 560.

14. ЗДРАВКОВИЋ, Светлана

Промена квалитета вербалне експресије и психолошког стања у експерименту са активном имагинацијом / Светлана Здравковић, Слободан Јовичић // Језици и културе у времену и простору 9. 1. – 155–168. | Summary

– ЗИКОВА, Ирина

Метаморфозы лингвокреативного мышления : от экспериментов раннего авангарда к современной теории поэтики кинодискурса | Уп. 373.

15. ИВАНОВИЋ, Маја

Sintaksički pokazatelji polnolekta u kasnijoj fazi jezičkog razvoja / Маја Р. Ivanović, Jelena P. Đorđević // АФФ. – 32, 2 (2020), 345–361. | Summary

16. ЈОВАНОВИЋ, Зоран

Утицај контекста на језик медија / Zoran Jovanović, Ivana Stojanović Prelević // Jezik, književnost, kontekst. – 95–105. | Summary

17. ЛИГУОРИ, Марио

Прилог о језичким предрасудама на италијанском и српском говорном подручју / Марио Лигуори, Милан Ајџановић, Павле Секеруш // ГФФНС. – 45, 1 (2020), 259–274. | Summary

– МАЗИЈАЖ, Радослав

Metaforyka defaworyzacji w dyskursie wykluczenia : analiza internetowych wypowiedzi przeciwników LGBT | Уп. 401.

18. МАРКОВИЋ, Сузана

Утицај контекста на интерпретацију индиректних говорних чинова / Suzana Marković // Jezik, književnost, kontekst. – 287–301. | Summary

19. МАТОВИЋ, Мирјана

Социолингвистика и музика : перспектива значења и комуницирања / Мирјана Матовић, Светлана Лазић // Језици и културе у времену и простору 9. 1. – 199–208. | Summary

20. МИЈАЉЕВИЋ, Катарина

Уважавање, подршка и потребе деце са специфичним сметњама у учењу / Катарина Мијаљевић // Савремена проучавања језика... – 219–228. | Summary

– МИЛОСАВЉЕВИЋ, Бојана

Концепт *учитивости* у српском језику и култури | Уп. 657.

О емпатији и изражавању саосећања : прилог изучавању интенције слагања | Уп. 658.

21. МИШИЋ ИЛИЋ, Биљана

Значај контекста у проучавању језика и књижевности / Biljana Mišić Ilić, Vesna Lopičić // Jezik, književnost, kontekst. – 11–27.

22. ПЕТРОВИЋ ДАКИЋ, Ана

О истакнутим асоцијативним истраживањима на Западу у 21. веку и могућностима њихове примене у (домаћој) лингвистици / Ана Ј. Петровић Дакић // Филолог. – 21 (2020), 239–258. | Summary

– ПЕШИЋ, Тара

Ставови студената према родним стереотипима у настави матерњег језика у основношколском образовању | Уп. 712.

– РИСТИЋ, Стана

Когнитивни правац у српској етнолингвистици : почеци развоја и актуелни проблеми | Уп. 594.

– САВИЋ, Александра

Интердисциплинарни однос језика и политике : испрекидани еквилибријум и језичка политика у Босни и Херцеговини од 1945. до 1990. | Уп. 431.

– СОКОЛОВА, Олга

Поезија, агитација и реклама в художественном авангарде 1910-х–1920-х годов : языковая и дискурсивная креативность | Уп. 388.

23. СОРЕСКУ МАРИНКОВИЋ, Анмари

Assessing Linguistic Vulnerability and Endangerment in Serbia : a Critical Survey of Methodologies and Outcomes / Annemarie Sorescu-Marinković, Mirjana Mirić, Svetlana Ćirković // *Balkanica*. – 51 (2020), 65–104.

– ТЕРЗИЋ, Душица

Анализа успешности парсера *Talismane* на нивоу синтаксичких етикета у корпусу *ParCoJour* | Уп. 544.

24. ТОЈОТА, Јуниши

Where Can Ethnolinguistics Meet Applied Linguistics? / Junichi Toyota, Borko Kovačević // *Примењена лингвистика данас* 6. – 33–46. | Резиме

25. ТОМИЋ, Кристина

Међујезична forenzička komparacija glasova : dugoročne frekvencije formanata / Kristina Tomić // ПЛ. – 21 (2020), 7–24. | Summary

– ФЕШЧЕНКО, Владимир

The Performative Turn in Philosophy and Verbal Art : Moscow Conceptualism's Linguistic (Non-?) Creativity | Уп. 395.

26. ШЕВЧЕНКО, Кирил

Язык и литература как факторы становления и трансформации славянских идентичностей : вместо предисловия / Кирил Шевченко // *Язык и идентичность*. – 9–14.

III. Примењена лингвистика**а) Превођење****27. АРИСА, Мерцедес**

El humor al servicio del espectador adulto en el doblaje italiano de „Donkey Xote“ / Mercedes Ariza // *Превођење као вештина и као уметност*. – 182–203. | Summary

28. АЋИМОВИЋ, Љиљана

Prevodioci kao posrednici između kultura : antologije nemačke lirike Branimira Živojinovića / Ljiljana Ćimović // *Превођење као вештина и као уметност*. – 51–72. | Zusammenfassung

29. ВАНЦАН, Ана

The Politics of Translation from Contemporary Persian Prose : Translating as if Gender Matters / Anna Vanzan // *Превођење као вештина и као уметност*. – 272–283.

30. ВУКЧЕВИЋ, Вања

Слободни неуправни и неуправни говор у преводу са српског на енглески језик : на примерима из романа „Дервиш и смрт“ Меше Селимовића / Вања Вукчевић // Савремена проучавања језика... – 311–316. | Summary

31. ГОЈКОВИЋ, Наташа

Превођење архаизама и историцизама с енглеског на српски језик у роману „Разум и осећајност“ Џејн Остин : критичка анализа / Наташа В. Гојковић // ЗБМСКЈ. – 68, 1 (2020), 135–154. | Summary

32. ГУАРДИ, Јоланда

Translating “The Thousand and One Nights” into Italian / Jolanda Guardi // Prevođenje kao veština i kao umetnost. – 255–271.

– БОРЂЕВИЋ, Драгана

Leksičke greške u prevodima studenata arapskog kao stranog jezika | Уп. 90.

– БОРОВИЋ, Данијела

Uloga prevođenja u nastavi jezika struke | Уп. 91.

33. ЂУРИН, Татјана

Два српска превода Арагонове песме „La rose du premier de l’an“ / Татјана Ђурин // Језици и културе у времену и простору 9. 2. – 223–233. | Résumé

– ЂУРИЋ, Мина

Преводиличке напомене за дела српске књижевности у универзитетској настави | Уп. 210.

34. ЗОБЕНИЦА, Николина

Manipulacija u prevodjenju dečje književnosti na srpski jezik / Nikolina Zobenica // Prevođenje kao veština i kao umetnost. – 75–89. | Summary

35. ИВАНОВИЋ, Милена

Проблеми превођења властитих имена : антропоними : на материјалу превода руске књижевности / Милена Ивановић // Славистика. – 24, 2 (2020), 197–207. | Резюме

36. ЈАНКОВИЋ, Драгана

The Analysis of the Epic Poem of the Kosovo Cycle “Car Lazar i carica Milica” and Its Translation into English / Dragana Janković // BELLS90. – 535–551.

37. ЈОВОВИЋ, Милена

О колоквијализмима у преводу романа „Долазим по тебе и водим те са собом“ и „Како бог заповеда“ Николао Аманитија на српски језик / Милена Б. Јововић, Александра Б. Шуваковић // Експресивност у српском језику. – 397–409. | Summary

38. КЕСИЋ, Далибор

Ideological Meandering in Textual Rendering : Binarities, Innuendos and Overtones in Translation / Dalibor Kesić // BELLS. – 12 (2020), 257–268. | Резиме

– КОВАЧЕВИЋ, Зорица

Kulturno posredovanje u nastavi prevođenja na primeru švedskih konstrukcija s finalnim udvajanjem | Уп. 118.

– КОСТИЋ ТОМОВИЋ, Јелена

Branimir Živojinović kao prevodilac : život i delo | Уп. 1008.

39. КРСТИЋ, Ана

Синхронизација анимираног филма Зоотрополис (Zootopia) са енглеског на српски језик / Ана Крстић // Језици и културе у времену и простору 9. 2. – 235–250. | Summary

40. КУРТЕШ, Огњен

Поглед кроз лингвистичку призму : Prozor u predgrađu : pogled kroz lingvističko okno / Željka Babić. – Banja Luka : Filološki fakultet, 2018. – 299. / Огњен М. Куртеш // Филолог. – 21 (2020), 496–500. | Приказ

41. ЛАИНОВИЋ СТОЈАНОВИЋ, Надежда

Рад на дешифровању и превођењу зборника стихова „В Србији и о Србији“ Степана Ивановича Чахотина / Надежда Лаинович Стојановић // На темељима народних говора. – 345–350.

– ЛИДА, Анђеј

The Excitement of Doing – Translating Science : Emotivity in Polish and English Research Articles and Popular Science Texts | Уп. 124.

42. ЛОНЧАР, Ивана

„El Quijote Universal“ : retos de la nueva traducción al croate / Ivana Lončar // Prevodenje kao veština i kao umetnost. – 162–181. | Summary

43. МАЦУРА, Сергеј

Retorika „Eole“ : analiza prevoda jednog poglavlja „Uliksa“ / Sergej Macura // Prevodenje kao veština i kao umetnost. – 103–125. | Summary

44. МИЛИВОЈЕВИЋ ПЕТРОВИЋ, Светлана

Kulturološki aspekti prevodenja proze Džulijana Barnsa / Svetlana Milivojević Petrović // Prevodilac. – 39, 1/2 (2020), 49–62. | Summary

45. МИЛИВОЈЕВИЋ ПЕТРОВИЋ, Светлана

History Vs “Herstory”? : Translating Margaret Atwood’s “The Handmaid’s Tale” / Svetlana Milivojević Petrović // BELLS90. – 529–534.

46. МИЛОЈКОВИЋ, Марија

Contextual Prosodic Theory Applied to English-Serbian Poetic Translation / Marija Milojković // BELLS. – 12 (2020), 205–230. | Резиме

– МУТАВЦИЋ, Предраг

О албанском оптативу и о могућностима његовог разумевања (преношења) на српски | Уп. 949.

– ПАНДРЦ, Ема

Animal Sounds as Reporting Verbs in Translations From English into BCMS | Уп. 328.

47. ПАУНОВИЋ, Зоран

Драгоцени плодови преводилачког рашчитавања : Рашчитавања Шекспира : сонети / Јелисавета Милојевић. – Београд : Филолошки факултет Универзитета у Београду, 2018. – 435. / Зоран Д. Пауновић // ЗбМСКЈ. – 68, 2 (2020), 736–738. | Приказ

48. ПОПА, Верона-Елена

Contexting the Translation of Military Texts / Verona-Elena Popa (Ciocioi) // Philologia. – 18 (2020), 129–147. | Summary

49. ПОПОВИЋ, Јулија

Translation : Wege, Theorien, Perspektiven / Annette Đurović. – Belgrad : Philologische Fakultät, 2019. – 254. / Julija Popović // Prevodilac. – 39, 1/2 (2020), 73–76. | Приказ

50. PREVOĐENJE kao veština i kao umetnost : zbornik u čast Branimiru Živojinoviću povodom devedesetogodišnjice rođenja : međunarodni tematski zbornik / prir. Jelena Kostić Tomović et al. – Beograd : Forum za interkulturnu komunikaciju, 2020. – 283. | ISBN 978-86-88761-13-0

– ПРОДАНОВИЋ СТАНКИЋ, Диана

Legal English Translation in Translator Education in the Serbian Context : a Cognitive Linguistic Approach | Уп. 159.

– СЕКЕРУШ ХОЕН, Дарја

Analiza problema u prevodenju sa kineskog na engleski natpisa u javnom prostoru | Уп. 967.

51. СИМУРДИЋ, Ива

Prevodilačke tehnike u srpskom prevodu pesme „Želja nad željama“ Mihaela Endea / Iva Simurdić // Prevođenje kao veština i kao umetnost. – 149–161. | Summary

52. СТЈЕПАНОВИЋ, Блажан

Velimir Živojinović kao prevodilac Geteovih pesama „Dobrodošlica i rastanak“ i „Prometej“ u časopisu „Misao“ / Blažan Stjepanović // Prevođenje kao veština i kao umetnost. – 126–147. | Zusammenfassung

53. СТОЈАНОВИЋ, Ана

Савремена запажања и семиотичка достигнућа у транслатологији / Ана М. Стојановић // ЗБМСКЈ. – 68, 3 (2020), 908–918. | Summary

54. ТОМОВИЋ, Ненад

„Баш Челик“ у преводу Елоди Лотон Мијатовић / Ненад Томовић // BELLS. – 12 (2020), 269–277. | Summary

55. ТОМОВИЋ, Ненад

Cultural Elements in Elodie Lawton Mijatović's Translation of Serbian Folk Tales / Nenad Tomović // BELLS90. – 519–528.

56. ХЛЕБЕЦ, Борис

Преводиоци и језички стандард : случај негације / Борис Хлебец // Prevodilac. – 39, 1/2 (2020), 17–31. | Summary

57. ЧОВИЋ, Бранимир

Сложена једноставност у структури Јесењинове поетске слике и стилска померања у српскохрватским преводима / Бранимир Човић // Prevodilac. – 39, 3/4 (2020), 39–53. | Резюме

58. ЧОВИЋ, Лариса

Јесењинове поетске слике боја и њихов превод на српски језик / Лариса Човић // Prevodilac. – 39, 3/4 (2020), 54–68. | Summary

59. ЧУДИЋ, Марко

Zbirka priča „Ide svet“ Lasla Krasnohorkaija sagledana iz prevodilačke perspektive / Marko Čudić // Prevođenje kao veština i kao umetnost. – 90–102. | Summary

– ШУЊЕВАРИЋ, Ђорђе

Сложени придеви у Маретићевом преводу Хомеровог пева „Илијада“ | Уп. 690.

б) Учење страних језика**60. БАБИЋ, Јелена**

Учење страног језика у војсци : случај арапског / Jelena Babić // Језици и културе у времену и простору 9. 2. – 283–290. | Summary

– БАЛАЖИЦ БУЉИЦ, Тајјана

Instrumenti podsticanja institucionalne dvojezičnosti/višejezičnosti u Sloveniji i Srbiji (Vojvodini) | Уп. 10.

61. БЕЛАДА, Мирела

Član u rumunskom jeziku : analiza i usvajanje kategorije određenosti/neodređenosti u učenju rumunskog kao stranog jezika / Mirela Belada, Minerva Trajlović-Kondan // Језици и културе у времену и простору 9. 2. – 291–302. | Summary

62. БОДРИЧ, Радмила

Critical Incidents as a Means of Developing and Assessing EFL Majors' Intercultural Sensitivity and Competence / Radmila Bodrič // FU. – 18, 2 (2020), 131–150. | Резиме

63. БОЈАРКИНА, Ирен

Dagli anni settanta a oggi : i nuovi orizzonti della linguistica cognitiva e la sua applicazione in CLIL, SLA e studi di traduzione, didattica delle lingue e letteratura / Iren Boyarkina // ЗбФФП. – 50, 4 (2020), 89–102. | Summary

64. БОЈОВИЋ, Милица

ESP Speaking Strategies and Foreign Language Anxiety in Higher Education Classroom / Milevica Bojović // ГФФНС. – 45, 2 (2020), 181–203. | Резиме

65. БОРИ, Пау

La enseñanza del catalán en el mundo y la catalanística internacional / Pau Bori // АФФ. – 32, 1 (2020), 241–258. | Резиме

66. ВАЛЕТОПУЛОС, Фредерикос

L'enseignement du vocabulaire en classe de français langue étrangère : le cas des emotions / Freiderikos E. Valetopoulos // PhM. – 12 (2020), 325–339. | Резиме

67. ВАРГА, Мирна

Establishing the Criteria for Building Comparable Corpora in Research on Academic Writing in L1 and L2 English / Mirna Varga, Predrag Kovačević, Draženka Molnar // Језици и културе у времену и простору 9. 1. – 145–154. | Резиме

68. ВАРЦАКОВИЋ, Кристина

Игра као главна наставна стратегија у настави енглеског језика за ученике млађег школског узраста / Кристина К. Варцаковић // Језик, књижевност и игра. – 332–341. | Abstract

69. ВЕСИЋ ПАВЛОВИЋ, Тијана

The Use of Metadiscourse Markers in Essays Written by ESP University Students / Tijana Vesić Pavlović, Danijela Đorđević // ГФФНС. – 45, 2 (2020), 233–249. | Резиме

70. ВЕСИЋ ПАВЛОВИЋ, Тијана

Upotreba ograda i pojačivača u studentskim esejima o zaštiti životne sredine na engleskom jeziku / Tijana S. Vesić Pavlović, Danijela D. Đorđević // АФФ. – 32, 2 (2020), 161–176. | Summary

71. ВИДАКОВИЋ, Мирна

Stručno usavršavanje profesora poslovnog engleskog jezika u Srbiji : perspektive profesora koji kurseve drže polaznicima sa radnim iskustvom / Mirna Vidaković // Језици и културе у времену и простору 9. 2. – 303–316. | Summary + Прилог

72. ВИТАЗ, Милица

Should We Use Translation When Teaching Vocabulary to Our Students? / Milica Vitaz, Nataša Pić, Vojana Kalanj // BELLS90. – 343–353. + Додаци

73. ВОКИЋ, Габријела

Hablantes de herencia hispana en programas de lengua universitarios en los EE.UU. : un panorama sincrónico / Gabriela Vokić // Хиспанско наслеђе у мултикултуралном свету. – 419–434. | Summary

74. ВУЈОВИЋ, Ана

La perspective actionnelle dans l'enseignement/apprentissage du français de spécialité / Ана М. Вујовић // PhM. – 12 (2020), 341–353. | Резиме

75. ВУЈОВИЋ, Ана

Le français de l'éducation : француски језик за студенте учитељских и наставничких факултета / Ана Вујовић. – Београд : Учитељски факултет, 2020. – 325. | ISBN 978-86-7849-289-1

76. ВУЈОВИЋ, Марија

Leksičko-semantički transfer u međujeziku srbofonih studenata koji uče italijanski kao L2 i španski kao L3 / Marija N. Vujović // Филолог. – 22 (2020), 178–196. | Summary

77. ВУКОВИЋ СТАМАТОВИЋ, Милица

Vocabulary Suitability of Popular Science Books for English for Science Classes : a Corpus-Based Study / Milica Vuković Stamatović // BELLS90. – 439–447.

78. ВУКЧЕВИЋ ЛАЦКОВИЋ, Биљана

A Blended Elective Medical English Course : Practical Implications / Biljana Vukčević Lacković, Danka Sinadinović // BELLS90. – 407–421.

79. ВУЛЕНИЋ, Сања

Енглески језик 1 / Сања Вуленић. – Шабац : Висока школа струковних студија за васпитаче : Академија струковних студија, Одсек студија за васпитаче и медицинске сестре-васпитаче, 2020. – 112. | ISBN 978-86-7142-059-4

80. ВОТЛС, Исидора

Razvijanje kritičkog mišljenja kod studenata engleske lingvistike / Isidora M. Wattles. – Novi Sad : Filozofski fakultet, 2020. – 155. | ISBN 978-86-6065-613-3

81. ВУЧО, Јулијана

Strani jezik okruženja za potrebe rada / Julijana J. Vučo // Српски као страни језик... – 363–375. | Summary

82. ГЕЦ, Грета

Building Environing Conditions for Symmathesy in a Networked Project / Greta Goetz, Ана S. Jovanović // АФФ. – 32, 2 (2020), 419–448. | Резиме

83. ГИНИЋ, Јелена

Ни пуха ни пера! : учебник русског језика : элементарни ниво / Јелена Гинић, Наташа Ађуановић, Бојана Сабо, Ненад Спасић. – Београд : Центар Руског географског друштва у Србији, 2020. – 243. | ISBN 978-86-81734-01-8

84. ГЛУШАЦ, Татјана

How University Teachers of English for Specific Purposes and Their Students Employ Dictionaries in Teaching and Learning / Tatjana Glušac, Mira Milić // ГФФНС. – 45, 2 (2020), 281–295. | Резиме

85. ДИМИТРИЈЕВИЋ, Снежана

Abductive Reasoning as a Consequence of Translanguaging in a Multicultural Context / Snežana Dimitrijević // ЖЈ. – 40 (2020), 155–171. | Резиме + Додатак

86. ДИМКОВИЋ ТЕЛЕБАКОВИЋ, Гордана

English Grammar for Transport and Traffic Engineers / Gordana Dimković-Telebaković. – 2. izd. – Beograd : Saobraćajni fakultet, 2020. – 92. | ISBN 978-86-7395-393-9

87. ДИНИЋ МАРИНКОВИЋ, Милица

Indeks ponavljanja specijalizovanog vokabulara u udžbenicima za drugi ciklus obaveznog obrazovanja / Milica Dinić Marinković // Примењена лингвистика данас 6. – 167–186. | Summary

88. ДРАГОВИЋ, Георгина

Von der Grammatik-Input-Output-Kluft bei Serbisch sprechenden Lernenden im schulischen DaF-Unterricht / Georgina V. Dragović // CJ. – 25 (2020), 439–455. | Резиме

89. ЂОРЂЕВИЋ, Данијела

Мишљења студената о онлајн настави енглеског језика : могућности и ограничења / Данијела Д. Ђорђевић, Зоран М. Павловић, Тијана С. Весић Павловић // ЗбФФП. – 50, 4 (2020), 117–140. | Summary

90. ЂОРЂЕВИЋ, Драгана

Leksičke greške u prevodima studenata arapskog kao stranog jezika / Dragana Đorđević // Prevodenje kao veština i kao umetnost. – 207–218. | Summary

91. ЂОРЂЕВИЋ, Данијела

Uloga prevodenja u nastavi jezika struke / Danijela S. Đorđević // АФФ. – 32, 1 (2020), 171–187. | Summary

92. ЂОРЂЕВИЋ, Данијела

Usmene prezentacije studenata u nastavi italijanskog kao jezika struke / Danijela Đorđević // Нови правци истраживања... – 607–622. | Summary

93. ЂУКИЋ, Нина

Questioning the Position of SBS As the Model Variety for Serbian EFL Students / Nina Đukić // Philologia. – 18 (2020), 15–29. | Summary

94. ЂУРИЋ, Љиљана

Стручна спрема наставника страних језика у школству Србије : правилници и пракса 2003–2020. / Љиљана Ђурић, Александра Беговић // ЖЈ. – 40 (2020), 191–216. | Résumé

95. ЂУРИЋ, Мина

Страни језици у тумачењима наслова дела српске и светске књижевности 20. века у настави / Мина М. Ђурић // КњЈ. – 67, 1 (2020), 57–69. | Summary

96. ЂУРОВИЋ, Татјана

English Practice in Economics and Business / Tatjana Đurović, Nadežda Silaški. – 22. izd. – Beograd : Centar za izdavačku delatnost Ekonomskog fakulteta, 2020. – 215. – ISBN 978-86-403-1640-8

97. ЖИВАНОВИЋ, Александар

Pronunciation in EFL Textbooks Used in Serbian Secondary Schools / Aleksandar Živanović // ГФФНС. – 45, 2 (2020), 205–216. | Резиме

98. ЖУГИЋ, Драгица

The Role of the Student-Teacher Relationship in the Lives of Students at University Level / Dragica Žugić // Примењена лингвистика данас 6. – 141–154. | Резиме

99. ЗАЈА, Јосиф

Значење метапредметних веза у шкољном обућениу дла пониманиа процесов формировања и развитаја идентичности славјанских народав / Јосиф Јурьевич Зая, Оксана Александровна Воронина // Јазык и идентичность. – 313–322. | Summary

100. ЗДРАВКОВИЋ, Стефан

Le blog pédagogique comme outil d'enseignement/apprentissage du FLE / Stefan J. Zdravković // PhM. – 12 (2020), 413–427. | Резиме

101. ИВАНИЋ, Ивана

Savremene tehnologije u učenju rumunskog jezika kao stranog / Ivana Ivanić. – Novi Sad : Filozofski fakultet, 2020. – 132. | ISBN 978-86-6065-633-1

102. ИГЊАТОВИЋ, Наташа

L'acquisition de la compétence phonético-phonologique : les activités dans les manuels de FLE / Nataša V. Ignjatović // PhM. – 12 (2020), 381–396. | Резиме

103. ИГРУТИНОВИЋ, Смиљана

Идентификација и формулисање појмовних метафора у корпусу састављеном од текстова на енглеском језику технике / Смиљана М. Игрутиновић // Филолог. – 22 (2020), 197–215. | Summary

104. ИЛИЋ, Велимир

Коришћење књижевности на часовима руског језика у српском образовном систему са циљем развијања мотивације за учење руског / Велимир Илић, Ненад Благојевић // Нови правци истраживања... – 555–563. | Резюме

105. ИЛИЋ, Велимир

Руска књижевност и језик за правнике / Велимир Илић – Ниш : Филозофски факултет, 2020. – 117. | ISBN 978-86-7379-523-2

106. ИЛИЋ, Драгана

Teaching in Online Classroom from the Perspective of English Language Teachers / Dragana Ilić, Valentina Bošković Marković // ПЛ. – 21 (2020), 25–44. | Резиме + Додатак

107. ЈАНКОВИЋ, Наташа

Principi i kriterijumi ocenjivanja kao osnove vrednovanja postignuća u obrazovanju / Nataša Janković, Nenad Tomović, Maja Aleksić // Примењена лингвистика данас 6. – 123–139. | Summary

108. ЈАНКОВИЋ, Наташа

Time to Ring Alarm Bells? : Students Have a Say / Nataša Janković, Nenad Tomović, Maja Aleksić // BELLS90. – 265–279.

109. ЈЕРОТИЈЕВИЋ ТИШМА, Даница

On the Perception and Production of Allophones by Serbian EFL Learners / Danica Jerotijević Tišma // Jezik, književnost, kontekst. – 455–471. | Резиме

110. ЈОКАНОВИЋ, Весна

Practice English / Vesna Jokanović. – 6. neizmenjeno izd. – Beograd : Visoka škola elektrotehnike i računarstva strukovnih studija, 2020. – 181. | ISBN 978-86-7982-270-3

111. КАВГИЋ, Александар

Nastava korpusne lingvistike na studijama anglistike / Aleksandar Kavgić. – Novi Sad : Filozofski fakultet, 2020. – 643. – (Edicija E-disertacija ; 21) | ISBN 978-86-6065-564-8

112. КАРЕВА, Вероника

A Synthesis of Technique and Proficiency in Teaching Writing / Veronika Kareva, Elena Spirovska // BELLS90. – 327–341. + Додатак

113. КИРОВСКА СИМЈАНОСКА, Данијела

Teaching ESP in the Digital World : Developing a Blended Learning Environment for Computer Science Students / Daniela Kirovska-Simjanoska // BELLS90. – 423–438.

114. КНЕЖЕВИЋ, Ивана

Not-Made-by-Hands : уџбеник за студенте Академије за конзервацију и рестаурацију и студенте теологије основних и мастер студија / Ивана Кнежевић. – Београд : Православни богословски факултет, Институт за теолошка истраживања, 2020. – 158. | ISBN 978-86-7405-232-7

115. КОВАЧ, Анико

An Information-Theoretic Explanation for Learner Difficulties in the Use Of Articles in English / Aniko Kovač // Језици и културе у времену и простору 9. 2. – 317–329. | Резиме

116. КОВАЧ РАЦ, Елеонора

Az angolnyelv-tanulás néhány jellemzője a vajdasági magyar tannyelvű szakiskolák tanulói szerint / Kovács Rác Eleonóra // Језици и културе у времену и простору 9. 2. – 331–345. | Summary

117. КОВАЧЕВИЋ, Ервин

Validation of the Triplet Model of Content-Based Second Language Instruction / Ervin Kovačević // Језици и културе у времену и простору 9. 2. – 347–358. | Резиме

118. КОВАЧЕВИЋ, Зорица

Kulturno posredovanje u nastavi prevođenja na primeru švedskih konstrukcija s finalnim udvajanjem / Zorica Kovačević // Prevođenje kao veština i kao umetnost. – 219–225. | Summary

119. КОЛАЈ РИСТАНОВИЋ, Ирена

Настава турског и арапског језика у Шеријатској гимназији у Сарајеву 1926/1927. године / Ирена Колај Ристановић // Језици и културе у времену и простору 9. 2. – 359–368. | Summary

120. КОМАРОМИ, Бојана

Sposobnost razumevanja i upotrebe engleskih endocentričnih binominalnih složenica kod studenata inženjerske struke / Bojana Komaromi, Jelena Jerković // Језици и културе у времену и простору 9. 2. – 369–381. | Summary

121. КОНЧАРЕВИЋ, Ксенија

Српска и руска комуникациона култура у школској сфери : у световним и духовним школама / Ксенија Ј. Кончаревић // НССУВД. – 49, 1 (2020), 185–193. | Резюме

122. КРЖЕЉ, Катарина

Интеркултурна компетенција у силабусима за немачки језик струке / Катарина Кржељ // Нови правци истраживања... – 591–605. | Summary

123. КУЗМАНОВИЋ ЈОВАНОВИЋ, Ана

Родне идеологије у уџбеницима шпанског као страног језика : стереотипи или феминизација? / Ана Кузмановић Јовановић // Примењена лингвистика данас 6. – 155–166. | Summary

124. ЛИДА, Анђеј

The Excitement of Doing – Translating Science : Emotivity in Polish and English Research Articles and Popular Science Texts / Andrzej Lyda // BELLS90. – 501–517.

125. МАРИНКОВИЋ, Ивана

The Importance of Language Learning Strategies in Foreign Language Acquisition / Ivana M. Marinković, Dragana D. Pešić // АФФ. – 32, 1 (2020), 221–239. | Резиме

126. МАРИЧИЋ МЕСАРОВИЋ, Сања

Značaj teme narodnih proslava za razvoj interkulturene kompetencije u nastavi španskog kao stranog jezika / Sanja Maričić Mesarović, Ivana Georgijev, Jelena Borljin // Језици и културе у времену и простору 9. 2. – 383–393. | Summary

127. МАРЈАНОВИЋ АПОСТОЛОВСКИ, Маријана

Tools for Assessing the Communicative Competence of Undergraduate ESP for Business Students at The South East European University / Marijana Marjanovikj-Apostolovski // BELLS90. – 471–482.

128. МАРКОВИЋ, Јелена

Концесивни конектори *though* и *however* у писању на енглеском језику код изворних и неизворних говорника / Јелена М. Марковић // Филолог. – 21 (2020), 13–35. | Summary + Додатак

129. МАРКОВИЋ, Маја

Phonetic Feature Interpretation in Second Language Phonology : the Acquisition of the Final Obstruent Voicing Contrast / Маја Марковић // BELLS. – 12 (2020), 27–49. | Резиме

130. МАРКОВИЋ, Татјана

May the Flow Be With You : Creating Flow in the ESP Classroom / Tatjana Marković // BELLS90. – 387–406.

131. МАРЧОК, Данијела

Образовање у контексту словачко-српских односа у основној школи са словачким наставним језиком у Кисачу у Краљевини Југославији / Daniela Marčok // Славистика. – 24, 2 (2020), 320–330. | Summary

132. МЕДЕНИЦА, Лука

Методическе препоруке за наставу српског језика у средњошколској настави / Лука Меденица // Славистика. – 24, 2 (2020), 311–319. | Резиме

133. МИКАВИЦА, Кристина

Мотивациона функција уџбеника руског језика за средњу богословску школу : конструкцијска решења на плану макроструктуре / Кристина Микавица // Славистика. – 24, 2 (2020), 299–310. | Резиме

134. МИКИЋ, Јовица

Tretman figurativnih značenja u dvojezičnim školskim rečnicima / Jovica M. Mikić // Филолог. – 22 (2020), 68–87. | Summary

135. МИКИЋ ЧОЛИЋ, Ана

Discourse Competence of Speakers of Croatian as a Foreign Language / Ana Mikić Čolić, Ivana Trtanj // Примењена лингвистика данас 6. – 77–92. | Резиме

136. МИЛИВОЈЕВИЋ, Весна

Business English With Correspondence 1 / Vesna Milivojević. – Beograd : Visoka škola za poslovnu ekonomiju i preduzetništvo, 2020. – 129. | ISBN 978-86-6069-177-6

137. МИЛОСАВЉЕВИЋ, Катарина

Два начина спровођења језичке образовне политике : одозго-на-доле и одоздо-на-горе; приказ једне студије случаја / Катарина Милосављевић // ЖЈ. – 40 (2020), 217–234. | Summary

138. МИЛОШЕВИЋ, Ивана

Ставови ученика према учењу страног језика / Ивана Д. Милошевић // Филолог. – 22 (2020), 153–164. | Summary

139. МИТИЋ, Петра

Analički pristup u nastavi stranog jezika : primer udžbenika „Headway“ / Petra V. Mitić // Филолог. – 21 (2020), 55–78. | Summary

140. МИЋИЋ КАНДИЈАШ, Софија

Implications of Multiple-Choice Testing in English for Medical Purposes / Sofija Mičić Kandijaš, Danka Sinadinović // BELLS90. – 483–498.

141. МИЋОВИЋ, Драгослава

Uticaј fonda usvojenih reči na razumevanje pročitanog stručnog teksta na engleskom jeziku : pilot istraživanje / Dragoslava N. Mićović // АФФ. – 32, 1 (2020), 207–220. | Summary

142. МИХАЈЛОВИЋ, Љиљана

Contemporary English Vocabulary in Use 1 : Intermediate to Upper-Intermediate / Ljiljana Mihajlović, Milica Radulović. – Niš : Faculty of Philosophy, 2020. – 183. | ISBN 978-86-7379-539-3

143. МИШКЕЉИН, Ивана

English for Students of Education : 2nd Year : Textbook / Ivana Miškeljin. – 2nd revised ed. – Sombor : Pedagoški fakultet, 2020. – 96 str. – (Biblioteka Udžbenici i priručnici ; 217) | ISBN 978-86-6095-092-7

144. МОРЕТИЋ МИЋИЋ, Снежана

Business English with Correspondence 2 / Snežana Moretić-Mičić. – Beograd : Visoka škola za poslovnu ekonomiju i preduzetništvo, 2020. – 134. | ISBN 978-86-6069-166-0

145. НЕЈКОВИЋ, Данијела

An English Reader : Grammar Exercises Workbook / Danijela Nejković. – Beograd : Fakultet bezbednosti, 2020. – 214. | ISBN 978-86-80144-43-6

146. НИЈЕМЧЕВИЋ ПЕРОВИЋ, Марија

Употреба друштвених стратегија у основношколској настави немачког као страног језика / Марија Б. Нијемчевић Перовић // Филолог. – 22 (2020), 216–237. | Summary

147. НИКОЛИЋ, Ениса

Engleski jezik 3 : Grammar Guide and Practice / Enisa Nikolić. – Bor : Univerzitet u Beogradu, Tehnički fakultet, 2020. | ISBN 978-86-6305-110-2

148. ПАВЛОВИЋ, Владан

Ка унапређењу наставе корпусне лингвистике : теоријски, методолошки и практични аспекти : Настава корпусне лингвистике на студијама англистике / Александар Кавгић. – Нови Сад : Филозофски факултет, 2019. – 669. – (Едиција Е-дисертације ; 21) / Владан О. Павловић // ЗбМСКЈ. – 68, 3 (2020), 1025–1031. | Приказ

149. ПАНИЋ КАВГИЋ, Олга

Elements of Popular Culture in Teaching Sentence Patterns and Verbal Categories to Students of English Language and Literature / Olga Panić Kavgić, Aleksandar Kavgić // ГФФНС. – 45, 2 (2020), 251–279. | Резиме

150. ПАНТИЋ, Ирена

Грешке које ученици завршних разреда основне и средње стручне школе праве на енглеском језику / Ирена Пантић, Иван Петровић // ЖЈ. – 40 (2020), 173–190. | Summary

151. ПАТЕЛИ, Марија

De l'approche communicative à l'approche actionnelle : la competence de lecture à haute voix à travers les manuels / Maria (Maro) J. Patéli // PhM. – 12 (2020), 397–411. | Резиме

152. ПАУНОВИЋ, Тајјана

EFL Students' Spontaneous Speech : Tonality, Tonicity, and Tone / Tatjana Paunović // BELLS. – 12 (2020), 51–76. | Резиме

153. ПЕРИШИЋ АРСИЋ, Оља

Collocazioni nella didattica del serbo come lingua straniera / Olja R. Perišić // Филолог. – 22 (2020), 88–115. | Резиме

154. ПЕШИЋ, Драгана

Listening Strategically for Academic and Applied Purposes : Is There Any Difference? / Dragana Pešić, Ivana Marinković // Jezik, književnost, kontekst. – 397–410. | Резиме

155. ПЈЕНЈОНЖЕК, Марек

Nauczanie języków ojczystych w Europie Środkowej : projekt transnarodowych wspólnot interpretacyjnych / Marek Pieniżek // Положај словенских језика... – 123–133. | Резюме

156. ПОЛЕТАНОВИЋ, Милица

Analiza najčešćih grešaka u slovenačkom jeziku kao stranom / Milica Poletanović // ПЛ. – 21 (2020), 45–59. | Summary

157. ПРОДАНОВИЋ, Маријана

Online Language Teaching and Learning : Anglistics Students' Perspectives on the New Educational Environment Imposed by the COVID 19 Outbreak / Marijana M. Prodanović, Valentina M. Gavranović // ЗбФФП. – 50, 3 (2020), 231–248. | Резиме

158. ПРОДАНОВИЋ, Маријана

Sounds Matter : a Coursebook on English Phonetics and Phonology / Marijana M. Prodanović. – 2st ed., newly corrected and amended. – Belgrade : Singidunum University, 2020. – 169. | ISBN 978-86-7912-730-3

159. ПРОДАНОВИЋ СТАНКИЋ, Диана

Legal English Translation in Translator Education in the Serbian Context : a Cognitive Linguistic Approach / Diana Prodanović Stankić // Prevođenje kao veština i kao umetnost. – 226–240. | Summary

160. РАДИЋ БОЈАНИЋ, Биљана

Interactive Metadiscourse Markers in EFL Majors' Summaries in English / Biljana Radić-Bojanić // ГФФНС. – 45, 2 (2020), 217–231. | Резиме

161. РАДИЋ БОЈАНИЋ, Биљана

Uticaj štampanih medija na usvajanje vokabulara engleskog jezika kod učenika srednje škole / Biljana Radić-Bojanić, Radmila Suzić // Језици и културе у времену и простору 9. 2. – 395–404. | Summary

162. РАДОВАНОВИЋ, Александра

Енглески језик : уџбеник за студенте здравственог туризма / Александра Радовановић, Драгана Пешић. – 2. изд. – Врњачка Бања : Универзитет у Крагујевцу, Факултет за хотелијерство и туризам, 2020. – 194. | ISBN 978-86-89949-32-2

163. РАДОСАВЉЕВИЋ КРСМАНОВИЋ, Аница

Место контекста у теоријама мотивације за учење страних језика / Аница Радосављевић Крсмановић // Jezik, književnost, kontekst. – 383–396. | Summary

164. РАДУСИН БАРДИЋ, Наташа

Afereza, sinkopa i arpokora u savremenim metodama za učenje francuskog kao stranog jezika / Nataša Radusin-Bardić // Језици и културе у времену и простору 9. 2. – 405–416. | Résumé

165. РАКИЋ, Бранко

Стратегије у савременој фонетској корекцији француског језика : могућности примене у раду са србофоним студентима / Бранко М. Ракић // PhM. – 12 (2020), 651–671. | Résumé

166. РАЈОВИЋ, Јелена

Заступљеност енглеског језика струке у наставним плановима и програмима средњих школа / Јелена Д. Рајовић, Милица М. Спасић Стојковић // Баштина. – 51 (2020), 157–177. | Summary

167. РИСТОВИЋ, Зоран

Корпусна методика наставе страних језика : коначни модел / Зоран Ристовић. – Београд : Чигоја штампа : 3. Ристовић, 2020. – 155. | ISBN 978-86-531-0573-0

168. СЕМРЕН, Мирјана

Developmental Sequences of L2 Grammar Acquisition in the Interlanguage of Croatian EFL Learners / Mirjana Semren, Danijela Šegedin Borovina // BELLS90. – 241–264. + Додаци

169. СЕНТОВ, Ана

Intercultural Awareness in Students' Essays in the Context of English Language Curriculum / Ana Sentov, Isidora Wattles // Jezik, književnost, kontekst. – 367–381. | Резиме

170. СЕНТОВ, Ана

Translating Culture-Specific Items in Literary Texts : Problems and Strategies in Students' Translations / Ana Sentov // BELLS90. – 307–325.

171. СИЛАШКИ, Надежда

English I / Nadežda Silaški, Tatjana Đurović. – 10. izd. – Београд : Centar za izdavačku delatnost Ekonomskog fakulteta, 2020. – 113. | ISBN 978-86-403-1635-4

172. СИЛАШКИ, Надежда

English Grammar for Economists / Nadežda Silaški, Tatjana Đurović. – 22. izd. – Београд : Ekonomski fakultet, Centar za izdavačku delatnost, 2020. – 247. | ISBN 978-86-403-1639-2

173. СИМОВИЋ, Весна

Les compétences langagières des professeurs de DNL dans les sections bilingues francophones en Serbie / Vesna D. Simović // PhM. – 12 (2020), 367–379. | Резиме

174. СИМОВИЋ, Весна

Čitanje na stranom jeziku : uloga konteksta u konstruisanju smisla teksta / Vesna Simović // Jezik, književnost, kontekst. – 425–438. | Summary

175. СМАЈЛА, Тилен

Foreign Language Acquisition : Attitudes of Young Learners / Tilen Smajla // BELLS90. – 281–294. + Додатак

176. СПАСИЋ, Наташа

Модерне технологије у контексту образовања 21. века / Наташа Спасић // Савремена проучавања језика... – 241–253. | Summary

177. СТАНКОВИЋ, Даница

Engleski jezik 1 za studente muzike : zbirka tekstova i zadataka / Danica Stanković. – Novi Sad : Akademija umetnosti, 2020. | ISBN 978-86-81666-10-4

178. СТЕВАНОВИЋ, Маја

English Language : for Students of Psychology / Maja Stevanović. – Београд : Чигоја штампа, 2020. – 217. | ISBN 978-86-531-0592-1

179. СТЕВАНОВИЋ, Славица

An Investigation into Foreign Language Anxiety (FLA) Among Students at the Technical Faculty in Bor / Slavica Stevanović, Sandra Vasković // BELLS90. – 369–385. + Додаци

180. СТЕФАНОВИЋ, Тамара

Focus on Business English in Use / Tamara Stefanović, Ana Kažanegra-Veličković, Vanja Vukčević. – 6th ed. – Београд : Beogradska akademija poslovnih i umetničkih strukovnih studija, 2020. – 309. | ISBN 978-86-7169-479-7

181. СТОЈАНОВИЋ, Јована

Pojmovne metafore u nastavi nemačkog kao stranog jezika : na primeru glagola sa prefiksom *auf-* / Jovana Stojanović // Језици и културе у времену и простору 9. 2. – 417–432. | Zusammenfassung

182. СТОЈИЧИЋ, Војкан

Assessment and Feedback : the Use of Moodle in Foreign Language Learning / Voјkan Stojičić, Martha Lampropoulou // Језици и културе у времену и простору 9. 2. – 433–444. | Резиме

183. СУКНОВИЋ, Мина

L2 Reading Skill Acquisition in Non-Literate Adult Native Speakers of Arabic / Mina Suknović // Примењена лингвистика данас 6. – 109–121. | Резиме

184. ТАНАСИЈЕВИЋ, Александар

Употреба матерњег језика у настави шпанског језика као страног / Александар Танасијевић // Савремена проучавања језика... – 229–240. | Resumen + Прилог

185. ТОДОРОВИЋ, Милан

Преглед интернационалних истраживања о обрнутој учионици и њихов значај за истраживања у Србији / Милан Тодоровић // Савремена проучавања језика... – 277–286. | Summary

186. ТОПАЛОВ, Јагода

Investigating Text-Processing Skills of EFL Students : a Comparison of Explicit and Inferential Comprehension Items / Jagoda P. Topalov // ГФФНС. – 45, 2 (2020), 163–180. | Резиме

187. ТОПАЛОВ, Јагода

Revisiting Schema Theory : the Use of Background Knowledge and Inferencing in EFL Textual Processing / Jagoda Topalov // Језици и културе у времену и простору 9. 2. – 445–456. | Резиме

188. ТОШИЋ ЛОЈАНИЦА, Тиана

Kulturni kontekst u nastavi prevoda sa srpskog na engleski jezik / Tiana Tošić Lojanica, Ivana Palibrk // Jezik, književnost, kontekst. – 439–453. | Summary

189. УЗЕЛАЦ, Соња

Немачки језик за економисте / Соња Узелац. – 4. изд. – Београд : Економски факултет, Центар за издавачку делатност, 2020. – 258. | ISBN 978-86-403-1638-5

190. ФЕМИЋ КАСАПИС, Јелена

Новозаветни грчки језик : за студенте теологије. 1, Pater, ego en aytois kai sy en emoi / Јелена Фемић-Касапис. – Београд : Православни богословски факултет, Институт за теолошка истраживања, 2020. – 162. | ISBN 978-86-7405-229-7

191. ФЕРНАНДЕЗ, Мојсес Морено

Cine y competencia léxica en la enseñanza del español como lengua extranjera / Moisés Moreno Fernández. – Novi Sad : Filozofski fakultet, 2020. – 140. | ISBN 978-86-6065-587-7

192. ФИГАР, Владимир

Testing the Activation of Semantic Frames in a Lexical Decision Task and a Categorization Task / Vladimir Figar // FU. – 18, 2 (2020), 159–179. | Резиме

193. ФИЛИПОВИЋ КОВАЧЕВИЋ, Соња

Elementi sličnosti i razlika između engleskog i srpskog jezika : iz perspektive teorije semantičkih okvira / Sonja Filipović Kovačević // Језици и културе у времену и простору 9. 1. – 347–358. | Summary

194. ХАЛУПКА РЕШЕТАР, Сабина

Attitudes toward English: a Hungarian Minority Context in Vojvodina, Serbia / Sabina J. Halupka-Rešetar, Eleonóra J. Kovács Rácz // ЗбФФП. – 50, 1 (2020), 147–172. | Резиме

195. ЦЕКОВИЋ, Невена

Metatekstualna kompetencija učenika na srednjem nivou znanja italijanskog kao drugog jezika / Nevena P. Seković // Примењена лингвистика данас 6. – 197–209. | Riassunto

196. ЧОРБИЋ, Ивана

Cultural Awareness 2.0 / Ivana Čorbić // BELLS90. – 355–368.

197. ЧУБРОВИЋ, Биљана

Acquisition of English Pitch Contours in Serbian Speakers of English / Biljana Čubrović // BELLS. – 12 (2020), 77–94. | Резиме

198. ЦАФЕРИ, Брикена

Implementing Changes in Teaching EFL through Autonomous Learning in North Macedonia / Brikena Xhaferi // BELLS90. – 295–306.

в) Учење српског као страног језика**199. БАБИЋ, Биљана**

Најфреквентније унутарјезичке грешке у употреби падежних облика именица у српском језику као страном / Биљана М. Бабић // Српски као страни језик... – 47–59. | Summary

200. БАЊАНИН, Љиљана

Разговорни језик у усвајању српског језика као страног / Љиљана М. Бањанин // НССУВД. – 49, 1 (2020), 173–184. | Summary

201. БАТАС, Ана

Акценатске парадигме и алтернатије у настави српског језика као страног / Ана С. Батас // Српски као страни језик... – 89–101. | Summary

202. БОЖИЋ, Марија

Проблеми у настави српског језика за пунолетне тражиоце азила / Марија З. Божић // Српски као страни језик... – 351–361. | Summary

203. БОЖИЋ СИНЧУК, Милица

Питање језика посредника и усвајање падежног система на почетном нивоу учења српског као страног језика / Милица С. Божић Синчук // Српски као страни језик... – 33–46. | Summary

204. БОЊКОВСКИ, Роберт

Serbistyka na Uniwersytecie Śląskim w Katowicach : historia, współczesność i perspektywę na przyszłość / Robert R. Bońkowski // Српски као страни језик... – 389–397. | Резюме

205. БОШКОВИЋ, Наташа

Školski srpsko-albanski i albansko-srpski mali rečnik : fjalor i vogël / Nataša V. Bošković // Српски као страни језик... – 327–334. | Summary

206. ВАЈС, Весна

Приручник у изради наставника практичара : пример рефлексивног промишљања наставне праксе у тежњи ка унапређивању наставе српског језика као нематерњег / Vesna R. Weiss // Српски као страни језик... – 185–199. | Summary

– ВУЧО, Јулијана

Strani jezik okruženja za potrebe rada | Уп. 81.

207. ДОГНАР, Александар

Gramatički izuzeci u nastavi srpskog kao nematernjeg i srpskog kao stranog jezika / Aleksandar T. Dognar // Српски као страни језик... – 201–226. | Rezüme

208. ДРАГИЋЕВИЋ, Рајна

Неки теоријски и методички аспекти регуларних механизма творбе речи у настави српског као страног језика / Рајна М. Драгићевић // Српски као страни језик... – 131–140. | Резюме

209. ДРАЖИЋ, Јасмина

Улога контекста у разумевању творбено блиских именица / Јасмина Н. Дражић, Јелена Т. Ајдановић // Српски као страни језик... – 21–32. | Résumé

210. БУРИЋ, Мина

Преводилачке напомене за дела српске књижевности у универзитетској настави / Мина М. Бурић // Положај словенских језика... – 48–64. | Summary

211. ЖИВКОВИЋ, Бранкица

Драмска метода у настави српског као нематерњег језика / Бранкица С. Живковић // Српски као страни језик... – 241–251. | Summary

212. ЗВЕКИЋ ДУШАНОВИЋ, Душанка

Концепција новог програма за предмет српски као нематерњи језик / Душанка С. Звекић Душановић // Српски као страни језик... – 173–183. | Summary

213. ЗВЕКИЋ ДУШАНОВИЋ, Душанка

„Образовни стандарди“ и „Програм за Српски као страни језик“ намењени ученицима мигрантима : хронологија настанка и опште карактеристике / Душанка Звекић-Душановић // Језици и културе у времену и простору 9. 2. – 483–490. | Summary

214. ЈАЊИЋ, Марина

Сложена наставна контекстуализација као фактор унутрашње мотивације у настави српског језика као завичајног / Марина С. Јањић, Ана Д. Мијајловић // Српски као страни језик... – 283–300. | Summary

215. ЈОВАНОВИЋ, Ана

Ko-konstrukcija narativa kod dece ranog uzrasta : primer srpskog kao primarnog i kao naslednog jezika / Ana S. Jovanović, Ivana J. Vučina Simonović // Српски као страни језик... – 267–282. | Summary

216. КИШ, Јелена

Step into Serbian : Serbian for foreigners = Srpski za strance / Jelena Kiš. – 5. izd. – Beograd : Službeni glasnik, 2020. – 422. | ISBN 978-86-519-0771-8

217. КЛИКОВАЦ, Душка

О показним заменицама *оволики*, *толики*, *онолики* : семантички, синтаксички и прагматички аспект / Душка Б. Кликовац // Српски као страни језик... – 141–172. | Summary

218. КРАЈИШНИК, Весна

(Не)функционалан приступ настави српског као нематерњег језика / Весна Р. Крајишник, Никица Ј. Стрижак // Српски као страни језик... – 253–265. | Summary

219. КУПЕРДЈАЕВ, Александар

Култура посредством језика : лингвокултуролошка компетенција у настави српског језика као страног / Alexander V. Kuperdujev // Српски као страни језик... – 553–562. | Резюме

220. ЛОМПАР, Весна

Задаци који подразумевају тзв. „вербално закључивање“ у настави српског као страног језика / Весна Ј. Ломпар // Српски као страни језик... – 7–19. | Summary

221. МАРИНКОВИЋ, Небојша

Компетитивни модел у настави српског као страног језика : пројекат „Свет у Србији“, усвајање српског језика код студената из прекоморских земаља / Небојша В. Маринковић // Српски као страни језик... – 61–75. | Summary

– МЕДЕНИЦА, Лука

Употреба српског језика (као наследног) у српским и интеркултуралним породицама широм Европе | Уп. 429.

222. МИЛИЋЕВИЋ ДОБРОМИРОВ, Наташа

Internet i kursevi srpskog jezika / Nataša V. Milićević Dobromirov // Српски као страни језик... – 475–486. | Summary

223. МИЛИЧЕВИЋ ПЕТРОВИЋ, Маја

Nestandardni jezik u nastavi : novi resursi za srpski i hrvatski kao strani / Maја P. Milićević Petrović, Nikola N. Ljubešić // Српски као страни језик... – 117–130. | Summary

224. МИЉКОВИЋ, Милица

Srpski online : nove mogućnosti za učenike i nastavnike / Milica M. Miljković // Српски као страни језик... – 487–499. | Summary

225. МОРАБИТО, Розана

Glagolski vid za izvorne govornike talijanskog jezika / Rosanna G. Morabito // Српски као страни језик... – 409–417. | Riassunto

226. НИКОЛИЋ, Биљана

Заједнички европски референтни оквир за живе језике и могућности његове примене у процени вештине говорења у српском као L2 / Биљана Р. Николић // Српски као страни језик... – 77–87. | Summary

227. НИКОЛИЋ, Милка

Библиографија српског као страног језика : 1991–2018. / Милка В. Николић // Српски као страни језик... – 593–626.

228. НОВАКОВИЋ, Александар

Функционалност електронског интерактивног уџбеника „Serbian for Beginners“ у настави српског језика као страног / Александар М. Новаковић // Српски као страни језик... – 459–474. | Summary

229. НОВАКОВИЋ, Ана

Основне школе са наставом на српском језику у Републици Македонији данас / Ана Д. Новаковић // Српски као страни језик... – 309–326. | Summary

230. ПАЊКОВИЋ, Љиљана

Српски као језик окружења и образовања : интеграција деце избеглица у школски систем Србије / Љиљана З. Пањковић, Дарко Р. Станојковић // Српски као страни језик... – 335–349. | Summary

231. ПЕРИШИЋ, Јелена

Колико Пољаци разумеју српске колокације? : да ли једном учеснику библиотеке из часа на час пада на мозак да лови и граби белешке? / Јелена Р. Перишић // Српски као страни језик... – 563–579. | Podsumowanie

232. ПЕРИШИЋ АРСИЋ, Оља

Uпотреba korpusa u didaktici srpskog jezika kao stranog / Olја R. Perišić Arsić // Српски као страни језик... – 103–115. | Riassunto

233. ПЕТРОВИЋ ДАКИЋ, Ана

Творба речи у убеницима српског језика као страног / Ана Љ. Петровић Дакић, Ана Ј. Барбатесковић // Српски као страни језик... – 445–457. | Summary

234. ПОЛОВИНА, Весна

Крилације у контексту : примена у настави српског језика / Весна Г. Половина // Српски као страни језик... – 531–540. | Summary

235. РАКИЋ, Бранко

Prozodijski međujezik : istraživanje na korpusu francuskih i srpskih prostih izjavnih rečenica / Branko M. Rakić // АФФ. – 32, 1 (2020), 259–282. | Résumé

236. РАКОВИЋ, Марија

Падежни систем у убеницима српског као страног језика за А ниво : лингвистички и методички аспект / Марија Раковић // Савремена проучавања језика... – 255–264. | Summary

237. РАНЂЕЛОВИЋ, Јелена

Ортографске грешке у српском као нематерњем језику код матерњих говорника албанског језика / Јелена З. Ранђеловић // Српски као страни језик... – 227–239. | Summary

238. СРПСКИ као страни језик у теорији и пракси : тематски зборник радова 4 / гл. ур. Весна Крајишник. – Београд : Филолошки факултет, Центар за српски као страни језик, 2020. – 636. | ISBN 978-86-6153-642-7

239. СТАМЕНКОВИЋ, Сава

Књижевност и настава српског као страног језика / Сава В. Стаменковић // Српски као страни језик... – 501–509. | Summary

240. СТОЈАНОВИЋ ФРЕХТЕ, Олга

Kulturna istorija kroz istoriju popularne muzike / Olga M. Stojanović Frehte // Српски као страни језик... – 541–552. | Zusammenfassung

241. СУДИМАЦ, Нина

An Analysis of Phonetic-Phonological and Orthographic Errors when Learning Serbian as a Foreign Language / Nina Lj. Sudimac // FU. – 18, 1 (2020), 109–118. | Резиме

242. ТЈАПКО, Галина

(Књижевно)језички идиоми у настави српског језика као страног / Галина Г. Тјепко // НССУВД. – 49, 1 (2020), 161–171. | Резюме

243. ТОКНЕР ГЛОВА, Дијана

Српски језик као „А, Б или Ц језик“ на Центру (sic!) за транслатологију Универзитета у Бечу / Dijana J. Tockner Glova, Grozdana L. Bulov // Српски као страни језик... – 377–387. | Zusammenfassung

244. ТОМИЋ, Александра

Књижевни текстови као извор културолошких садржаја у настави српског језика као страног / Александра Ч. Томић, Драгана М. Литричанин Дунић // Српски као страни језик... – 523–530. | Summary

245. ТОМИЋ, Александра

Улога лектора српског језика на Јагјелонском универзитету у Кракову / Александра Ч. Томић // Српски као страни језик... – 399–407. | Summary

246. ТУРАЊАНИН НИКОЛОПУЛОС, Биљана

Књижевни текст у настави српског као страног језика / Биљана Турањанин Николопулос // Српски као страни језик... – 511–521. | Summary

247. ХУЕЗ ГАЛВЕЗ, Франсиско Хавијер

Para la historia de la serbística española / Francisco Javier Juez Gálvez // Српски као страни језик... – 419–428. | Summary

248. ЧУДОМИРОВИЋ, Јован

Напоредни везници и одговарајући конектори у удбеницима српског као страног / Јован М. Чудомировић // Српски као страни језик... – 429–443. | Summary

249. ШИПКА, Данко

Конверзионо усвајање српског као страног језика : лексички аспекти / Данко М. Шипка // Српски као страни језик... – 581–591. | Summary

г) Контрастивна и компаративна проучавања језика**250. АЈЦАНОВИЋ, Милан**

Дериватолошко-лексиколошка истраживања руског и српског језика / Јелка Матијашевић ; ур. Вера Васић, Марија Стефановић. – Нови Сад : Филозофски факултет, 2019. – 717. / Милан Ајцановић // Славистика. – 24, 2 (2020), 468–470. | Приказ | Уп. 281, 282, 359.

251. АНДОНОВСКА, Христина

За некои особености на евронимите во македонскиот и во српскиот јазик / Христина Андоновска // На темелима народних говора. – 37–44. | Summary

252. АНДРИЋ, Едита

Nijanse zelene boje u mađarskom i srpskom jeziku : jezičke i nejezičke paralele / Edita Andrić // Језици и културе у времену и простору 9. 1. – 49–60. | Summary

253. АНДРИЋ, Едита

Tanulmányok a magyar és szerb színnevekről = Studije o nazivima boja u mađarskom i srpskom jeziku / Edit Andrić. – Novi Sad : Filozofski fakultet, 2020. – 522. | ISBN 978-86-6065-603-4

254. БАЖЕЦ, Хелена

Bianco, nero e rosso nelle espressioni idiomatiche in italiano, greco e sloveno : convergenze e divergenze / Helena Bažec, Georgia Milioni // Italica Belgradensia. – 1 (2020), 113–131. | Summary

255. БАЦИЋ, Милица

Ко(н)текстуална условљеност лексичких средстава евалуације у похвалама издавача на енглеском и српском језику / Милица Бацић // Jezik, književnost, kontekst. – 319–333. | Summary

256. БАЦИЋ, Милица

Примена компоненцијалне анализе у контрастирању глагола смејања у енглеском и српском језику / Милица Бацић // Савремена проучавања језика... – 105–118. | Summary

257. БЕНЧИК, Сенка

Лексички паралелизми : заједнички хунгаризми у српском и русинском језику = Lekszikológiai hasonlóságok : hungarizmusok a szerb és a ruszin nyelvben = Лексични паралелизми : заједнички гунгаризми у сербским и руским језику / Сенка Бенчик. – Нови Сад : Друштво за русински језик, књижевност и културу, Секција Друштва у Бачкој Тополи и Новом Орахову ; Ново Орахово : Месна заједница, 2020. – 103. – (Едиција Катедра ; 4) | ISBN 978-86-85619-65-6

258. БОЊКОВСКИ, Роберт

Фонетске скраћенице у српском и пољском фамилијарном језику : сличности и разлике / Robert Bońkowski // НССУВД. – 49, 1 (2020), 331–341. | Summary

259. БРОЋИЋ, Андријана

On the Metaphorical Conceptualization of Contrasting Emotional Experiences : the Case of *Pride and Shame* in English and Serbian / Andrijana Bročić // BELLS90. – 33–49.

260. БУДИМИРОВИЋ, Јелена

Neodređenost kao sredstvo birokratskog stila u socijalističkom periodu u dnevnoj štampi Srbije i Slovenije / Jelena Budimirović // ПЛ. – 21 (2020), 61–79. | Summary

261. БУЛАТОВИЋ, Весна

English Lexical Correspondents of Aspectual Pairs in Serbo-Croatian / Vesna Bulatović // BELLS. – 12 (2020), 232–255. | Резиме

262. БУЉАНОВИЋ СИМОНОВИЋ, Сандра

Фразеологизми у роману „Златан човек“ Мора Јокаија и његовим преводима на српски језик / Сандра Буљановић Симоновић // Савремена проучавања језика... – 71–81. | Summary

263. ВАСИЉЕВИЋ, Анђела

Аргументативни маркер *certes* и његови еквиваленти у српском језику / Анђела Д. Васиљевић // Језици и културе у времену и простору 9. 1. – 71–83. | Résumé

264. ВАСИЉЕВИЋ, Анђела

Дискурсни маркери *en effet*, *effectivement*, *en fait* и њихови српски функционални еквиваленти / Анђела Васиљевић // ЗБМСФЛ. – 63, 2 (2020), 165–189. | Summary

265. ВАСИЉЕВИЋ, Анђела

О времену и аспект у француском и српском језику : *Le temps et l'aspect en français et en serbe* / Veran Stanojević. – Belgrade : Faculté de Philologie de l'Université, 2019. – 430. – (Edition Xenophilia ; 4) / Анђела Д. Васиљевић // СЈ. – 25 (2020), 719–726. | Приказ

266. ВАСИЉЕВИЋ, Анђела

Преформулативни конектори резимирања (сажимања) у француском и српском језику / Анђела Д. Васиљевић // Филолог. – 21 (2020), 178–199. | Summary

267. ВАСИЉЕВИЋ, Анђела

Семантичка анализа лексеме *foyer* у француском језику и њени српски еквиваленти / Анђела Д. Васиљевић // PhM. – 12 (2020), 599–617. | Résumé

268. ВЕСИЋ ПАВЛОВИЋ, Тијана

The Semantic Motivation of Plant-Related Idiomatic Expressions in English and Serbian / Tijana Vesic Pavlović, Ivan Milošević // BELLS90. – 203–221.

269. ВИЛИЋ, Ивана

Éléments extralinguistiques dans l'expression des relations spatiales en français et en serbe / Ivana M. Vilić // PhM. – 12 (2020), 251–262. | Резиме

270. ВУЈОВИЋ, Марија

Osnovne karakteristike skraćenica koje se koriste u komunikaciji preko aplikacija / Marija N. Vujović // ЗБЈКФФНС. – 10 (2020), 91–109. | Summary

271. ВУРДЕЉА, Јована

Соматски фраземи са компонентом *blod/крв* у норвешком и српском језику / Јована Д. Вурдеља // АФФ. – 32, 1 (2020), 317–333. | Summary

272. ВУЧИЋЕВИЋ, Ана

Textual Metadiscourse in Academic Book Reviews in Serbian and English / Ana Lj. Vučićević, Aleksandra D. Rakić // ЗБФФП. – 50, 3 (2020), 269–292. | Резиме

273. ГЕОРГИЈЕВ, Ивана

Kulturološke konceptualizacije *smrti* u španskom i srpskom jeziku / Ivana Georgijev. – Novi Sad : Filozofski fakultet, 2020. – 122. | ISBN 978-86-6065-563-1

274. ГЕОРГИЈЕВ, Ивана

Tradicionalne rodne uloge u srpskim i španskim poslovicama o braku / Ivana Z. Georgijev // Филолог. – 21 (2020), 79–94. | Summary

275. ГРЕГОРЧИЧ, Кристина

Semantic and Pragmatic Aspects of English Any- and Slovene Randomness Indefinites / Kristina Gregorčič // ГФФНС. – 45, 2 (2020), 40–55. | Резиме

276. ГРУБИШИЋ ЂУРИЋ, Ива

Beast of Burden : a Contrastive Analysis of English and Croatian Idioms Containing the Lexemes *Donkey* And *Magarac* / Iva Grubišić Ćurić // ГФФНС. – 45, 2 (2020), 24–37. | Резиме

277. ГУДУРИЋ, Снежана

Que v.s *Da* : ou question sémantique vs question terminologique / Snežana Gudurić, Ljubica Vlahović // Језици и културе у времену и простору 9. 1. – 85–94. | Резиме

278. ДЕДКОВА, Ива

Les transferts positifs et négatifs entre le tchèque et le français : le cas des prépositions *sur* et *sous* / Iva Dedkova // Филолог. – 21 (2020), 36–54. | Резиме

279. ДИМКОВИЋ ТЕЛЕБАКОВИЋ, Гордана

English Terminological Compound Lexemes, Their Serbian Equivalents and Translation Patterns / Gordana Dimković Telemeković // BELLS. – 12 (2020), 109–136. | Резиме

280. ДИМКОВИЋ ТЕЛЕБАКОВИЋ, Гордана

Phrasal Verbs in General English and Traffic Engineering and Their Serbian Equivalents / Gordana Dimković Telemeković // BELLS90. – 123–137.

281. ДРАГИЋЕВИЋ, Рајна

Професорки Јелки Матијашевић у спомен : Дериватолошко-лексиколошка истраживања руског и српског језика / Јелка Матијашевић ; ур. Вера Васић, Марија Стефановић. – Нови Сад : Филозофски факултет, 2019. – 717. / Рајна М. Драгићевић // СЈ. – 25 (2020), 687–692. | Приказ | Уп. 250, 282, 359.

282. ДРАЖИЋ, Јасмина

Дериватолошко-лексиколошка истраживања руског и српског језика / Јелка Матијашевић ; ур. Вера Васић, Марија Стефановић. – Нови Сад : Филозофски факултет, 2019. – 717. / Јасмина Н. Дражић // ЈФ. – 76, 1 (2020), 206–222. | Приказ | Уп. 250, 281, 359.

283. ДРАЖИЋ, Јасмина

Како данас разумемо *друшћивене мреже* : метафоре дигиталног простора у српском језику / Јасмина Дражић, Јелена Ајдановић // Језици и културе у времену и простору 9. 1. – 259–268. | Summary

284. ДРАЖИЋ, Јасмина

Улога колокација у тумачењу значења лексема у „Енциклопедијском српско-енглеском речнику“ Бориса Хлебца / Јасмина Дражић // BELLS. – 12 (2020), 187–204. | Summary

285. ЂОРОВИЋ, Данијела

Svetitelji i verski praznici u kontekstu imenovanja biljaka u francuskom, italijanskom, engleskom i srpskom jeziku / Danijela Đorović, Milica Mirić // Jezik, književnost, kontekst. – 201–212. | Summary

286. ЂУРИЋ, Драгана

Називи покојника код словенских народа / Драгана Ђурић // ЗБМСС. – 98 (2020), 159–176. | Summary

287. ЗАРИФОВИЋ ГРКОВИЋ, Мирјана

Gordost u frazeologiji nemačkog i srpskog jezika / Mirjana Zarifović Grković // ГФФНС. – 45, 1 (2020), 17–31. | Summary

288. ЗВЕКИЋ ДУШАНОВИЋ, Душанка

О неким синтаксичко-семантичким типовима узрочних конструкција у српском и мађарском језику / Душанка Зекић Душановић // ЗбМСФЛ. – 63, 2 (2020), 153–163. | Summary

289. ЈАКОВЉЕВИЋ, Бојана

Properties of I-Boundary Lengthening of Vowels in English and Serbian / Bojana Jakovljević, Maja Marković // ГФФНС. – 45, 2 (2020), 95–111. | Резиме

290. ЈАКОВЉЕВИЋ, Бојана

Some Properties of Pauses in Read Speech in English and Serbian : Initial Experiments / Bojana Jakovljević, Maja Marković // Језици и културе у времену и простору 9. 1. – 95–105. | Резиме

291. ЈАНИЋИЈЕВИЋ, Наташа

Verbi di postura in italiano e en serbe / Nataša Janićijević // ФП. – 47, 2 (2020), 127–138. | Резиме

292. ЈАНИЋИЈЕВИЋ, Наташа

Izražavanje anteriorne buduće radnje u italijanskom i srpskom jeziku / Nataša L. Janićijević // АФФ. – 32, 1 (2020), 301–315. | Summary

293. ЈЕРОТИЈЕВИЋ ТИШМА, Даница

Фактори повратног трансфера и њихов утицај на време наступа звучности безвучних пловива у српско-енглеском међујезичком систему / Даница М. Јеротијевић Тишма // Актуелна питања фонетике и фонологије српског језика. – 109–140. | Summary

294. ЈЕРОТИЈЕВИЋ ТИШМА, Даница

Фонетски параметри изражавања емоција на српском (J1) и енглеском (J2) језику / Даница М. Јеротијевић Тишма // Експресивност у српском језику. – 303–318. | Summary

295. ЈОВАНОВИЋ, Ана

Jeu de mots, jeu d'idées : petite tentative non conventionnelle de lexicologie franco-serbe / Ana A. Jovanović. – Beograd : Filološki fakultet, 2020. – 149. | ISBN 978-86-6153-628-1

296. ЈОВАНОВИЋ, Вера

Преводна парадигма српског перфекта у француском језику / Вера Јовановић. – Крагујевац : Филолошко-уметнички факултет, 2020. – 421. – (Библиотека Лингвистика и србистика. Едиција Теорија и наука) | ISBN 978-86-80796-50-5

297. ЈОВАНОВИЋ, Владимир

The Pragmatic Implications of Certain Lexical Elements in English and Serbian Political Discourse / Vladimir Ž. Jovanović, Milica Radulović // Језици и културе у времену и простору 9. 1. – 169–186. | Резиме

298. ЈОВАНОВИЋ, Иван

De l'aspect sémantique des temps verbaux à travers les procédés syntaxiques dans la parémiologie zoonique française et serbe / Ivan N. Jovanović, Jelena G. Jačović // PhM. – 12 (2020), 263–278. | Резиме

299. ЈОВИЋ, Емилија

Симболички карактер соматских фразеологизама : на плану руског и српског језика / Емилија Г. Јовић // PhM. – 12 (2020), 619–635. | Резюме

300. ЈОВИЋ, Емилија

Хумористичка реклама као фрагмент медиорекламне слике света : на плану руског и српског језика / Емилија Г. Јовић // ЖЈ. – 40 (2020), 77–96. | Резюме + Додатак

301. КАРАВЕСОВИЋ, Дејан

Експресивне језичке структуре у преношењу туђег говора у енглеском и српском / Дејан Каравесовић // Експресивност у српском језику. – 225–238. | Summary

302. КОВАЧЕВИЋ, Предраг

A Corpus-Based Contrastive Study of Experiencer Verbs in English and Serbian : Some Implications for the Structure of VP / Predrag Kovačević // ГФФНС. – 45, 2 (2020), 57–73. | Резиме

303. КОЗОМОРА, Наташа

Асоцијативно и паремиолошко поље концепта *дeнeги/новац* у руском и српском језику / Наташа Козомора // Славистика. – 24, 2 (2020), 208–218. | Резюме

304. КОСМАЈАЦ, Весна

Семантика глагола *ићи* и његових деривата у различитим жанровима на материјалу руског и српског језика / Весна Космајац // Нови правци истраживања... – 577–590. | Summary

305. КРСТИЋ, Маја

Глагол *служити* и његови еквиваленти у српском језику / Маја Крстић // Славистика. – 24, 2 (2020), 163–174. | Резюме

306. КУКИЋ, Тијана

Експресивност италијанског члана и његови српски еквиваленти / Тијана Н. Кукић // Експресивност у српском језику. – 387–396. | Summary

307. ЛАЧОКОВА, Ана Маргарета

Lexikálne zloženie a motivácia biblických frazém : na príklade slovenskej a srbskej biblickej frazeológie / Anna Margaréta Lačoková // Славистика. – 24, 2 (2020), 219–228. | Резиме

308. ЛУКИЋ, Милица

Supportive Moves in the Speech Act of Direct Complaint in English and Serbian : a Cross-Cultural and Interlanguage Pragmatic Analysis / Milica Lukić, Sabina Halupka-Rešetar // ГФФНС. – 45, 2 (2020), 113–131. | Резиме

309. МАКАРИЈОСКА, Лилјана

За лексиката од областа на ткајачката дејност од етнолингвистички аспект / Лилјана А. Макаријоска // На темељима народних говора. – 367–379. | Summary

310. МАНДИЋ, Сара

Слатка страна фразеологије : анализа фразеологизама у албанском, грчком и српском језику / Сара Мандић // ЖЈ. – 40 (2020), 97–118. | Summary

311. МИЛОЈЕВИЋ, Емилија

Predstavljanje sebe i drugih u diskursu : koncept *ethosa* i argumentacija u diskursu teorija zavere / Emilija Milojević // ПЛ. – 21 (2020), 97–112. | Résumé

– МИЛОЈКОВИЋ, Марија

Contextual Prosodic Theory Applied to English-Serbian Poetic Translation | Уп. 46.

312. МИЉАКОВИЋ, Милорад

Творбени начини за именовање припадника музичких поткултура у српском, руском и пољском језику / Милорад Миљаковић // Славистика. – 24, 2 (2020), 229–243. | Резюме

313. МИТРИЋЕВИЋ ШТЕПАНЕК, Катарина

Аугментативи у српском и чешком језику у Чешком националном корпусу / Катарина Митрићевеи Штепанек // Славистика. – 24, 2 (2020), 115–133. | Summary

314. МИХИЋ ПИЈЕТЛОВИЋ, Тијана

Модални изрази, придјиви, прилози и именице као средства за исказивање коријенске модалности у енглеском и њихови преводни еквиваленти у српском језику / Тијана Р. Михић Пијетловић // ЗбФФП. – 50, 2 (2020), 33–57. | Summary

315. МУТАВЦИЋ, Предраг

Језик као историјски подсетник : о етнониму *Турчин* у фразеологији Грка, Албанаца и Срба / Предраг Мутавцић, Мерима Кријези // Нови правци истраживања... – 33–48. | Summary

316. МУТАВЦИЋ, Предраг

Mesec u frazeologizmima u savremenom albanskom, грчком i српском језику / Предраг Мутавдзић, Мерима Кријези, Ана Сивачки // ФП. – 47, 2 (2020), 39–61. | Summary

317. МУТАВЦИЋ, Предраг

О зоонимима увредљивог садржаја у албанском, грчком и српском / Предраг Мутавцић, Мерима Кријези // Славистика. – 24, 1 (2020), 225–244. | Summary

318. МУТАВЦИЋ, Предраг

О фразеологији савременог грчког и српског језика : прилог проучавању грчко-српске фразеологије / Предраг Ј. Мутавцић, Anastassios L. Kampouris // СЈ. – 25 (2020), 317–337. | Резюме

319. НАЈДЕНОВА, Вјара

Рољата на тирето в българския и сръбския език : прилики и разлики / Вјара Ал. Најденова // Експресивност у српском језику. – 193–203. | Summary

320. НЕДЕЉКОВИЋ, Даница

Експресивни именички деривати са суфиксом *-ling* у немачком језику и његови преводни еквиваленти у српском језику / Даница Б. Недељковић, Софија И. Мијовић // Експресивност у српском језику. – 333–349. | Zusammenfassung

321. НИКЕТИЋ, Предраг

Use of Personal Names in English and Serbian Canned Jokes / Предраг Никетић // Примењена лингвистика данас 6. – 93–108. | Резиме

322. НИКОЛИЋ, Александар

Kontrastive Analyse deutscher Phraseologismen im semantischen Feld *reden* und *schweigen* und ihrer Äquivalente im Serbischen / Aleksandar S. Nikolić // ЗБЈКФФНС. – 10 (2020), 59–71. | Summary

323. НИКОЛИЋ, Ивана

Неологизми : одређење термина и преглед истраживања у шпанској и српској лингвистици / Ивана Николић // Хиспанско наслеђе у мултикултуралном свету. – 435–455. | Summary

324. НИКОЛИЋ, Јована

Облици родно осетљивих именица на српском и енглеском језику на информативним порталима / Јована Николић // Савремена проучавања језика... – 303–310. | Summary

325. НИНКОВИЋ, Лена

Концептуализација непрототипичних емоционалних појмова *одговорности*, *поштовања* и *оданости* у српском и енглеском језику / Лена З. Нинковић // АФФ. – 32, 2 (2020), 363–391. | Summary

326. НОВАКОВ, Предраг

Značenje u kontekstu : engleski modali i njihovi srpski ekvivalenti / Predrag Novakov // Jezik, književnost, kontekst. – 247–260. | Summary

327. ОПАЧИЋ, Марија

Социјативне конструкције са деривираним вишечланим предлошким изразима у руском и српском језику / Марија Опачић // Славистика. – 24, 2 (2020), 154–162. | Резюме

328. ПАНДРЦ, Ема

Animal Sounds as Reporting Verbs in Translations from English into BCMS / Ema Pandrc, Randall A. Major // ГФФНС. – 45, 2 (2020), 133–147. | Резиме

329. ПЕЈОВИЋ, Анђелка

О гећницама који укључују шпански и српски језик / Anđelka Pejović // Хиспанско наслеђе у мултикултуралном свету. – 345–371. | Summary

330. ПОЛИЋ, Катарина

О глаголским лексемама са префиксима *на-*, *над-* и *о-* у српском језику и њиховим руским и енглеским преводним еквивалентима / Катарина Р. Полић // 36ЈКФФНС. – 10 (2020), 27–47. | Резюме

331. ПОПОВ, Симона

Modalități de definire a sensului cuvintelor în dicționarul sârb-român al lui Radu Flora / Simona Popov // Језици и културе у времену и простору 9. 2. – 253–264. | Summary

332. ПОПОВИЋ, Драгана

Неке особености префиксалне перфективизације у руском и српском језику / Драгана Поповић // 36МСС. – 97 (2020), 187–208. | Резюме

333. РАДИЋ БОЈАНИЋ, Биљана

Metaforičnost leksema iz leksičkog polja *family* na engleskom i *porodica* na srpskom језику / Биљана В. Радић-Бојанић // Филолог. – 22 (2020), 52–67. | Summary

334. РАДОВАНОВИЋ, Александра

Auxiliary *Will* in English and its Serbian Equivalents / Aleksandra M. Radovanović // BELLS90. – 109–122.

335. РАЈОВИЋ, Јелена

English Noun+Noun Syntactic Structures in English for Specific Purposes and their Serbian Equivalents / Jelena D. Rajović, Milica M. Spasić-Stojković // 36ФФП. – 50, 3 (2020), 249–268. | Резиме

336. РИСТИЋ, Гордана

Концептуализација *иџуге* у немачким и српским соматским фразеологизмима / Гордана М. Ристић // СЈ. – 25 (2020), 339–351. | Zusammenfassung

337. РУПАР, Јована

Појмовна метафора *расџрава је раџи* у идиомима у енглеском и српском језику : контрастивна анализа / Јована Рупар // Савремена проучавања језика... – 149–157. | Summary

338. СИЛАШКИ, Надежда

Exploring the Scope and Power of the *Marriage* Metaphor in Media Discourse / Nadežda Silaški, Тајјана Ђуровић // Језици и културе у времену и простору 9. 1. – 359–369. | Резиме

339. СОБОЉЕВ, Андреј

О некоторых задачах исследования языковых и политических границ в Южной Славии / Андрей Н. Соболев // На темельма народних говора. – 619–624. | Résumé

340. СПАСИЋ, Наташа

Контекстуална условљеност приликом одабира лексема и њихових синонима у српском и енглеском језику за глаголе *јесџи* и *јиџи* / Наташа А. Спасић, Милан Д. Тодоровић // Брендрави јела и пића. – 323–342. | Summary

341. СТАНКОВИЋ, Селена

L'apposition nominale détachée et ses équivalents serbes : l'exemple du roman „Le Lys dans la vallée“ / Selena M. Stanković, Nataša M. Živić // PhM. – 12 (2020), 295–321. | Резиме

342. СТАНКОВИЋ, Селена

Sur la possessivité du génitif non prépositionnel dans „Osman“ de Dživo Gundulić et les équivalents français / Selena M. Stanković // CJ. – 25 (2020), 169–187. | Резиме

343. СТАНКОВИЋ, Селена

Thèmes ragusains et autres sujets linguistiques serbo-français / Selena Stanković. – Belgrade : Fondation Vladeta Jerotić : Domus editoria Ars libri, 2020. – 257. – (Collection Le Vieux Dubrovnik. Série IV ; 1) | ISBN 978-86-81306-56-7

344. СТАНОЈЕВИЋ, Веран

Детерминативне употребе облика *један* у превођењу са француског на српски језик / Веран Ј. Станојевић // Експресивност у српском језику. – 365–376. | Résumé

345. СТАНОЈЕВИЋ, Веран

Неки аспекти употребе лексема *један* у разговорном језику и француски преводни еквиваленти / Веран Ј. Станојевић // НССУВД. – 49, 1 (2020), 73–84. | Résumé

346. СУБАНОВИЋ, Катарина

Метафоричко значење српских и енглеских зоосема за домаће животиње / Катарина Субановић // Савремена проучавања језика... – 139–148. | Summary

347. ТАНТУРОВСКА, Лидија

За една промена во сродничката терминологија / Лидија М. Тантуровска, Тајјана Г. Трајковић // На темељима народних говора. – 679–692. | Summary

348. ТОМОЛА, Хану

Остатъся с носом и без носа – on Changing and Staying the Same / Hannu Tommola // Славистика. – 24, 2 (2020), 69–79. | Резиме

349. ТОШИЋ ЛОЈАНИЦА, Тиана

Експресивни и преводни потенцијал визуелног дијалекта / Тиана М. Тошић Лојаница // Експресивност у српском језику. – 239–251. | Summary

350. ТРИВИЋ, Анета

Интензификација експресивности у фразеологији српског и шпанског језика / Анета Г. Тривић, Анђелка Д. Пејовић // Експресивност у српском језику. – 351–364. | Summary

351. ТРНАВАЦ, Радослава

Семантичка анализа неколико придева са афективним и искуственим значењем у српском и руском језику / Радослава Трнавац // Славистика. – 24, 2 (2020), 92–114. | Summary

352. ТРНАВАЦ, Радослава

Сигнализација дискурсних односа у новинском тексту на српском и руском језику / Радослава Трнавац // Језици и културе у времену и простору 9. 1. – 223–234. | Summary

353. ЋИРИЋ, Младен

Концептуализација *времена* помоћу онтолошких метафора у српском и шпанском језику / Младен Ћирић // Језици и културе у времену и простору 9. 1. – 333–346. | Resumen

354. УХЕРЕК, Витолд

Les équivalents de la préposition *zza* d'après les dictionnaires polonais-français / Witold E. Ucherek // PhM. – 12 (2020), 183–199. | Резиме

355. ФЕЈСА, Михајло

Еквиваленти енглеских глаголских конструкција са *would* и *should* у русинском језику / Михајло Фејса // Језици и културе у времену и простору 9. 1. – 131–141. | Summary

356. ЧАРАПИЋ, Драгана

Near Synonymy Analysis of the Descriptive Adjective *Pale* in English and *Bled*, *-a*, *-o* in Serbian / Dragana Čarapić // BELLS. – 12 (2020), 163–185. | Резиме

357. ШАЈИНОВИЋ НОВАКОВИЋ, Јелена

Imperativne složenice u engleskom i srpskom jeziku / Jelena V. Šajinović Novaković, Vožana M. Tomić // АФФ. – 32, 2 (2020), 311–320. | Summary

358. ШЛЕМЕНДЕР, Марина

Дјесловни префикси у енглеском и руском језику : семантична и аспектуална анализа / Марина Шлемендер. – Нови Сад : Завод за културу војвођанских Русина, 2020. – 164. – (Едиција иновациј Владимир Гарјански) | ISBN 978-86-89945-27-0

359. ШТАСНИ, Гордана

Дериватолошко-лексиколошка истраживања руског и српског језика / Јелка Матијашевић ; ур. Вера Васић, Марија Стефановић. – Нови Сад : Филозофски факултет, 2019. – 718. / Гордана Штасни // ЗБМСФЛ. – 63, 1 (2020), 164–177. | Приказ | Уп. 250, 281, 282.

IV. Прасловенски језик, словенска језичка заједница и посебна питања појединих словенских језика

а) Етимологија, прасловенски језик, словенска језичка заједница

360. БЈЕЛЕНИЋ, Марта

К вопросу о происхождении праслав. **kovylъ* / **kovylъ* 'Stipa pennata' / Марта Ж. Бјеленић // ЈФ. – 76, 1 (2020), 41–55. | Резиме, Summary

– БОГУНОВИЋ, Олга

Деетимологизација именица са псл. префиксом **pa-* (*ѡавлака*, *ѡамей*, *ѡасѡорак*) | Уп. 556.

– БОРИСОВ, Сергеј

Дискурсивные практики и метаязыковое комментирование в речи представителей национальных меньшинств Боснии и Герцеговины : на примере славянских сообществ Республики Сербской | Уп. 620.

361. ВУЈИЋ, Јелена

Дијахронијска синтакса словенских језика : пут у средиште језичких промена : Diachronic Slavonic Syntax : the Interplay between Internal Development, Language Contact and Metalinguistic Factors / ed. Jasmina Grković-Major, Björn Hansen, Barbara Sonnenhauser. – Berlin ; Boston : De Gruyter Mouton, 2018. – 409. – (Trends in linguistics. Studies and monographs ; 315) / Јелена Вујић // СЈ. – 25 (2020), 711–718. | Приказ | Уп. 367.

– ЂУРИЋ, Драгана

Називи покојника код словенских народа | Уп. 286.

362. ИВАНОВИЋ, Ненад

Македонски–полски : семантичка деривација на одбрани прасловенски корени / Марјан Марковиќ, Зузана Тополињска. – Скопје : Македонска академија на науките и уметностите, 2019. – 177. / Ненад Б. Ивановиќ // ЈФ. – 76, 1 (2020), 159–165. | Приказ

– ЈАКУШКИНА, Екатерина

Опыт реконструкции синонимических отношений в праславянской лексике на сербскохорватском диалектном материале | Уп. 749.

363. КЕРКЕЗ, Драгана

Славянская историческая лексикология и лексикография : сб. научных трудов. Вып. 2. / отв. ред. В. Н. Калиновская, И. А. Малышева. – СПб. : Институт лингвистических исследований РАН, 2019. – 317. / Драгана М. Керкез // ЈФ. – 76, 2 (2020), 217–222. | Приказ

364. КОРТЛАНД, Фредерик

On Šahmatov's Law / Frederik Kortland // ЗБМСФЛ. – 63, 1 (2020), 7–9. | Резиме

365. КРЕЧМЕР, Ана

Православна Славија : у словенској историји и историјској славистици / Ана Кречмер // ЗБМСФЛ. – 63, 1 (2020), 25–46. | Резиме

– ЛИГОРИО, Орсат

Сх. *каши* 'кајсија' | Уп. 577.

366. ЛОМА, Александар

Оружие, орудие, серб. *урујка* и смешение приставок / Александар Лома // ЗБМСФЛ. – 63, 1 (2020), 11–19. | Резиме

– МАРКОВИЋ, Марјан

Анализа на формалната и семантичка деривација на прасловенскиот корен **dvig-* во македонскиот јазик | Уп. 420.

367. МИЛАНОВИЋ, Александар

Diachronic Slavonic Syntax : the Interplay between Internal Development, Language Contact and Metalinguistic Factors / ed. Jasmina Grković-Major, Björn Hansen, Barbara Sonnenhauser. – Berlin ; Boston : De Gruyter Mouton, 2018. – 409. – (Trends in linguistics. Studies and monographs ; 315) / Александар Милановиќ // ЗБМСФЛ. – 63, 1 (2020), 147–152. | Приказ | Уп. 361.

368. МИТИЋ, Александар

Разбијање словенског језичког и цивилизацијског простора од 18. до 20. века / Александар Митић // Јазик и идентичност. – 35–49. | Summary

– СТАНИЋ, Данијела

О *рудиници* и хомонимији два прасловенска придева у српском језику | Уп. 597.

– СТАНИШИЋ, Вања

Загонетке старословенског *ћерва* | Уп. 425.

369. СУПРУНЧУК, Никита

Введение в славянскую филологию : пособие / ред. А. А. Кожина. – Минск : Белорусский государственный университет, 2019. – 287. / Никита В. Супрунчук // ЈФ. – 76, 2 (2020), 181–185. | Приказ

– ТОМОЛА, Хану

Остаться с носом и без носа – on Changing and Staying the Same | Уп. 348.

– ШЕВЧЕНКО, Кирил

Јазик и литература как факторы становления и трансформации славянских идентичностей : вместо предисловия | Уп. 26.

б) Источнословенски језици

– БЕНЧИК, Сенка

Лексички паралелизми : заједнички хунгаризми у српском и русинском језику = Lekszikológiai hasonlóságok : hungarizmusok a szerb és a ruszin nyelvben = Лексични паралелизми : заједнички гунгаризми у сербским и руским језику | Уп. 257.

370. ГИНИЋ, Јелена

Норма, нормативност и варијантност у ортоепији савременог руског књижевног језика : на материјалу ортоепских речника друге половине XX и почетка XXI века / Јелена Гинић // Славистика. – 24, 2 (2020), 244–254. | Резюме

371. ЗАГОРНОВ, Александар

Језик правосудја как средство формирования общего правового пространства в белорусских землях Российской империи в 60-е гг. XIX века / Александр Загорнов // Језик и идентичност. – 79–92. | Summary

372. ЗАХЊИТКО, Анатолиј

Мовносоціумна об'јективно-дискурсивна мотивованість прескрипцій / Анатолиј Загнiтко // Славистика. – 24, 2 (2020), 46–68. | Резиме

373. ЗИКОВА, Ирина

Метаморфозы лингвокреативного мышления : от экспериментов раннего авангарда к современной теории поэтики кинодискурса / Ирина Зыкова // ЗбМСС. – 97 (2020), 105–123. | Резиме

– ИВАНОВИЋ, Милена

Проблеми преводњења властитих имена : антропоними : на материјалу превода руске књижевности | Уп. 35.

– ЈОВИЋ, Емилија

Симболички карактер соматских фразеологизама : на плану руског и српског језика | Уп. 299.

Хумористичка реклама као фрагмент медиорекламне слике света : на плану руског и српског језика | Уп. 300.

374. КАЗАК, Олег

Језикова политика в Подкарпатской Руси периода венгерской оккупации : 1939–1944 гг. / Олег Геннадьевич Казак // Језик и идентичност. – 216–240. | Summary

375. КАРПИЛОВСКА, Евгенија

Підходи до опису інновацій у сучасній українській неографії / Євгенія А. Карпіловська // ЈФ. – 76, 2 (2020), 105–125. | Резиме, Summary

376. КЕБАРА, Марина

Језичко-семантичке и концептуално-прагматичке аномалије у романима „Шлем ужаса“ и „Чапајев и празнина“ Виктора Пельвина / Марина В. Кебара // СЈ. – 25 (2020), 353–368. | Резюме

– КОЗОМОРА, Наташа

Асоцијативно и паремолошко поље концепта *деньги/новац* у руском и српском језику | Уп. 303.

377. КОЗОМОРА, Наташа

Рука у руским пословицама : лингвокогнитивни аспект / Наташа Н. Козомора // ЗбЈКФФНС. – 10 (2020), 49–58. | Резюме

378. КОСМАЈАЦ, Весна

Језичка политика Русије / Весна Д. Космајац // Филолог. – 22 (2020), 165–177. | Summary

– КОСМАЈАЦ, Весна

Семантика глагола *ићи* и његових деривата у различитим жанровима на материјалу руског и српског језика | Уп. 304.

379. КРИШТАПОВИЧ, Лав

Феномен белорусской идентичности / Лев Криштапович // Язык и идентичность. – 114–129. | Summary

– КРСТИЋ, Маја

Глагол *служити* и његови еквиваленти у српском језику | Уп. 305.

– ЛАИНОВИЋ СТОЈАНОВИЋ, Надежда

Рад на дешифровању и превођењу зборника стихова „В Србији и о Србији“ Степана Ивановича Чахотина | Уп. 41.

380. МАРКОВА, Јелена

Учебный словарь универбатов современного русского языка : новизна, структура, принципы описания / Елена Маркова // Славистика. – 24, 2 (2020), 291–298. | Резиме

381. МИЛОШЕВИЋ, Зоран

Русский язык в демократической Србији / Зоран Милошевич // Язык и идентичность. – 260–269. | Summary

382. МИЛОШЕВИЋ, Стефан

Два века в двадцати словах / отв. ред. Н. Р. Добрушина, М. А. Даниель. – Москва : Издательский дом Высшей школы экономики, 2016. – 453. / Стефан Д. Милошевић // ЈФ. – 76, 2 (2020), 209–216. | Приказ

– МИЉАКОВИЋ, Милорад

Творбени начини за именовање припадника музичких поткултура у српском, руском и польском језику | Уп. 312.

383. НОРМАН, Борис

Внутренние преобразования структуры предложения и трудные случаи синтаксического разбора / Борис Норман // Славистика. – 24, 2 (2020), 32–45. | Резиме

– ОПАЧИЋ, Марија

Социјативне конструкције са деривираним вишечланим предлошким изразима у руском и српском језику | Уп. 327.

384. ПЕТРОВИЋ, Срђан

Именования Богородицы в древнерусской письменности : около 500 лексических единиц с объяснениями и комментариями / Маргарита Ивановна Чернышева. – Москва : ЛЕНАНД, 2017. – 328. / Срђан Петровић // Славистика. – 24, 2 (2020), 482–487. | Приказ

– ПОЛИЋ, Катарина

О глаголским лексемама са префиксима *на-*, *над-* и *о-* у српском језику и њиховим руским и енглеским преводним еквивалентима | Уп. 330.

385. ПОПОВ, Едуард

Русский язык и постсоветская Украина : история и современное состояние проблемы / Эдуард Попов // Язык и идентичность. – 282–301. | Resume

– ПОПОВИЋ, Драгана

Неке особености префиксалне перфективизације у руском и српском језику | Уп. 332.

386. ПОПОВИЋ, Драгана

Реализација фонема /e/ и /a/ кроз призму ортографских грешака корисника Интернета / Драгана Поповић // Славистика. – 24, 2 (2020), 281–290. | Резюме

387. РАМАЧ, Јанко

Епистоларне наслідство руских священікох у Бачки на латинским језику у другој половки XVIII и на почетку XIX века / Јанко Рамач // Славистика. – 24, 2 (2020), 393–405. | Summary

388. СОКОЛОВА, Олга

Поэзия, агитация и реклама в художественном авангарде 1910-х–1920-х годов : языковая и дискурсивная креативность / Ольга Соколова // ЗбМСС. – 98 (2020), 41–67. | Резиме

389. СТЕФАНОВИЋ, Марија

Значење и концептуализација важног : на материјалу руског језика / Марија Стефановић // ЗбМСФЛ. – 63, 2 (2020), 119–138. | Резюме

390. СТОЈАДИНОВИЋ, Олга

Последње речи књижевних ликова : на материјалу стваралаштва Антона Павловича Чехова / Олга Стојадиновић // ЖЛ. – 40 (2020), 237–259. | Резюме

391. ТРНАВАЦ, Радослава

Изражавање ауторског става у уводницима и онлајн коментарима на руском језику / Радослава Трнавац // ЗбМСФЛ. – 63, 2 (2020), 139–152. | Summary

– ТРНАВАЦ, Радослава

Семантичка анализа неколико придева са афективним и искуственим значењем у српском и руском језику | Уп. 351.

Сигнализација дискурских односа у новинском тексту на српском и руском језику | Уп. 352.

392. УРТМИНЦЕВА, Марина

Коммуникативные стратегии М. Горького-публициста : цикл „Несвоевременные мысли“ / Марина Уртминцева // ЗбМСС. – 97 (2020), 245–254. | Резиме

– ФЕЈСА, Михајло

Еквиваленти енглеских глаголских конструкција са *would* и *should* у русинском језику | Уп. 355.

393. ФЕЈСА, Михајло

Нови правопис русинског језика / Михајло Фејса // Славистика. – 24, 2 (2020), 255–280. | Summary

394. ФЕЈСА, Михајло

Словник компјутерске терминологије / Михајло Фејса. – Нови Сад : Филозофски факултет, 2020. – 302. | ISBN 978-86-6065-619-5

395. ФЕШЧЕНКО, Владимир

The Performative Turn in Philosophy and Verbal Art : Moscow Conceptualism's Linguistic (Non-?) Creativity / Vladimir V. Feshchenko // ЗбМСС. – 97 (2020), 87–104. | Резиме

– ЧАРОТА, Иван

Михаил (Мануил) Козачинский в истории Сербии и Белоруссии | Уп. 810.

396. ЧЕРНИШЕВА, Маргарита

Итоги 45-летнего издания „Словаря русского языка XI–XVII вв.“ / Маргарита И. Чернышева // ЈФ. – 76, 1 (2020), 9–40. | Резиме, Summary

– **ЧОВИЋ, Бранимир**

Сложена једноставност у структури Јесењинове поетске слике и стилска померања у српскохрватским преводима | Уп. 57.

– **ЧОВИЋ, Лариса**

Јесењинове поетске слике боја и њихов превод на српски језик | Уп. 58.

397. ШЕВЧЕНКО, Кирил

Языковая борьба в Восточной Галиции в XIX веке в оценках галицко-русских общественных деятелей // Кирилл Шевченко // Язык и идентичность. – 130–157. | Resume

– **ШЛЕМЕНДЕР, Марина**

Дјесловни префикси у енглијским и руским језику : семантична и аспектуална анализа | Уп. 358.

398. ШЉИВАР, Василиса

Језиковој експеримент Владимира Казакова / Василиса Шливар // Славистика. – 24, 1 (2020), 184–196. | Резиме

в) Западнословенски језици– **БАРТМИЊСКИ, Жежи**

W poszukiwaniu paradygmatu etnolingwistyki : glosariusz kluczowych terminów i pojęć | Уп. 11.

– **БОЊКОВСКИ, Роберт**

Фонетске скраћенице у српском и пољском фамилијарном језику : сличности и разлике | Уп. 258.

– **ДЕДКОВА, Ива**

Les transferts positifs et négatifs entre le tchèque et le français : le cas des prépositions *sur* et *sous* | Уп. 278.

399. ЈАЗУКОВА kultura, literárne prieniky a vzdelávanie Slovákov vo Vojvodine : zborník štúdií / ed. Marina Šimáková. – Nový Sad : Filozofická fakulta, 2020. – 142. | ISBN 978-86-6065-596-9

400. КОРУЊАК, Самуел

Dejiny spisovnej slovenčiny v prostredí vojvodinských Slovákov v medzivojnovom období / Samuel Koruniak. – Nový Sad : Ústav pre kultúru vojvodinských Slovákov ; Báčsky Petrovec : Slovenské vydavateľské centrum, 2020. – 296. – (Edícia Doktorské dizertácie ; 6) | ISBN 978-86-87947-42-9

– **ЛАЧОКОВА, Ана Маргарета**

Lexikálne zloženie a motivácia biblických frazém : na príklade slovenskej a srbskej biblickej frazeológie | Уп. 307.

401. МАЗИЈАЖ, Радослав

Metaforyka defaworyzacji w dyskursie wykluczenia : analiza internetowych wypowiedzi przeciwników LGBT / Radosław Maziarz // 36MCC. – 97 (2020), 209–224. | Summary, Резиме

402. МАКИШОВА, Ана

Zapisovanie nářečových textov v knižných vydaniach vo Vojvodine / Anna Makišová // Славистика. – 24, 2 (2020), 418–427. | Резиме

403. МАКИШОВА, Ана

Úradné používanie jazyka a písma pri zapisovaní vlastných mien / Anna Makišová // Језици и културе у времену и простору 9. 2. – 491–501. | Резиме

– **МАРЧОК, Данијела**

Образовање у контексту словачко-српских односа у основној школи са словаčким наставним језиком у Кисачу и Кралjevини Југославији | Уп. 131.

– **МИЉАКОВИЋ, Милорад**

Творбени начини за именовање припадника музичких поткултура у српском, руском и пољском језику | Уп. 312.

– **МИТРИЋЕВИЋ ШТЕПАНЕК, Катарина**

Аугментативи у српском и чешком језику у Чешком националном корпусу | Уп. 313.

404. ПАУНОВИЋ РОДИЋ, Стефана

Gramatika slovenského jazyka pre nositeľov slovinského, chorvátskeho a srbského jazyka. I. diel, Morfológia / Eva Tibenská. – Ljubljana : Znanstvena založba Filozofske fakultete, 2018. – 288. / Стефана Пауновић Родић // Славистика. – 24, 2 (2020), 488–490. | Приказ

405. СОЈДА, Силвија

ПРЕФИКС(ОИД)У *mini-*, *mikro-*, *nano-*, *taxi-*, *makro-*, *giga-* I ИХ ФУНКЦИЈА ИНТЕНСИФИКУЈАЧА У СРПСОМ ЈЕЗИКУ / Sylwia Sojda // 36MCC. – 97 (2020), 225–236. | Резиме

406. СОКОЛОВИЋ, Далибор

Преглед историје словачког стандардног језика / Далибор Соколовић. – Београд : Савез славистичких друштава Србије, 2020. – 150. – (Едиција Славистички списи) | ISBN 978-86-81622-01-8

407. ТИРОВА, Зузана

Preventívna lingvistik a vojvodinská slovenčina v multilingválnom prostredí / Zuzana Týrová // Jazyková kultúra... – 89–104. | Резиме, Summary

408. ТИРОВА, Зузана

Storočné petrovské gymnázium v procese zachovania spisovnej slovenčiny vo Vojvodine a gramatiky slovenčiny pre stredné školy a gymnáziá / Zuzana Týrová // 36MCC. – 97 (2020), 267–278. | Резиме

– **УХЕРЕК, Витолд**

Les équivalents de la préposition *zza* d'après les dictionnaires polonais-français | Уп. 354.

409. ШИМОНЈОВА ЧЕРНАКОВА, Руженка

Zmena vyučovacieho jazyka ako pedagogický aspekt slovensko-srbskej dvojjazyčnosti / Ruženka Šimoniová Černáková // Jazyková kultúra... – 73–87. | Резиме, Summary

г) Јужнословенски језици, изузев српског

410. АВРАМОВ, Сергеј

Crnogorski jezik i nacionalizam / Rajka Glušica. – Beograd : Biblioteka XX vek, 2020. – 279. – (Biblioteka XX vek ; 243) / Сергеј Т. Аврамов // Prevodilac. – 39, 3/4 (2020), 76–79. | Приказ | Уп. 413.

– **АНДОНОВСКА, Христина**

За некои особености на евронимите во македонскиот и во српскиот јазик | Уп. 251.

– **БАЖЕЦ, Хелена**

Bianco, nero e rosso nelle espressioni idiomatiche in italiano, greco e sloveno : convergenze e divergenze | Уп. 254.

411. БАРЕНТСЕН, Адријан

О вторичних значењих таксисних сојузов предшествовања в славјанских јазыках / Адриан Барентсен, Виктор С. Храковский // Славистика. – 24, 2 (2020), 13–31. | Резиме

412. БОНДЖОЛОВА, Валентина

Ретронимите в българския език / Валентина Ц. Бонджолова // На темелџма народних говора. – 97–105. | Summary

– БУДИМИРОВИЋ, Јелена

Neodređenost kao sredstvo birokratskog stila u socijalističkom periodu u dnevnoj štampi Srbije i Slovenije | Уп. 260.

413. ГЛУШИЦА, Рајка

Stnogorski jezik i nacionalizam / Rajka Glušica. – Beograd : Biblioteka XX vek, 2020. – 279. – (Biblioteka XX vek ; 243) | ISBN 978-86-7562-155-3 | Уп. 410.

– ГРЕГОРЧИЧ, Кристина

Semantic and Pragmatic Aspects of English *Any*- and Slovene Randomness Indefinites | Уп. 275.

– ГРУБИШИЋ ЋУРИЋ, Ива

Beast of Burden : a Contrastive Analysis of English and Croatian Idioms Containing the Lexemes *Donkey* And *Magarac* | Уп. 276.

414. ДРВОШАНОВ, Васил

Изразувањето на семемата *дамчестџ* во македонските говори / Васил С. Дрвошанов // На темелџма народних говора. – 191–204. | Summary

415. ЈАКОБСЕН, Пер

Љиљан модри : Кристијан Фридрих Темлер и јужни Словени / Пер Јакобсен, Персида Лазаревић Ди Ђакомо. – Београд : Институт за књижевност и уметност, 2020. – 271. – (Наука о књижевности : упоредна истраживања) | ISBN 978-86-7095-267-6

416. ЈОВАНОВИЋ СИМИЋ, Јелена

О сџиљисџици исџоведног, и поводом ње : У име аутора : prolegomena за теорију и стил испровједне лирике / Tin Lemac. – Zagreb : Biakova, 2019. – 103. / Јелена Јовановић Симић // СЈ. – 25 (2020), 693–705. | Приказ

417. ЛАБРОСКА, Веселинка

Називите на разбојот и на некои делови на разбојот во македонските дијалекти : споредба со називите во Југоисточна Србија / Веселинка Т. Лаброска // На темелџма народних говора. – 337–344. | Summary

418. ЛОМА, Александар

Zgodovinska antroponimija in toponimija vzhodne Tolminske / Silvo Torkar. – Ljubljana : Založba ZRC, 2020. – 325. – (Zbirka Linguistica et philologica ; 40) / Александар Лома // ОП. – 27 (2020), 245–250. | Приказ

– ЛОНЧАР, Ивана

„El Quijote Universal“ : retos de la nueva traducción al croate | Уп. 42.

– МАКАРИЈОСКА, Лилјана

За лексиката од областа на ткајачката дејност од етнолингвистички аспект | Уп. 309.

419. МАКАРИЈОСКА, Лилјана

Лексиката во прозата на Ката Мисиркова-Руменова / Лилјана А. Макаријоска, Мери Г. Цубалеvsка // На темелџма народних говора. – 381–392. | Summary

420. МАРКОВИЋ, Марјан

Анализа на формалната и семантичка деривација на прасловенскиот корен **dvig-* во македонскиот јазик / Марјан Д. Марковиќ // ЈФ. – 76, 2 (2020), 15–25. | Резиме, Summary

– НАЈДЕНОВА, Вјара

Ролята на тирето во българскиот и србскиот јазик : прилики и разлики | Уп. 319.

– ПАНДРЦ, Ема

Animal Sounds as Reporting Verbs in Translations From English into BCMS | Уп. 328.

– СОБОЉЕВ, Андреј

О некоторых задачах исследования языковых и политических границ в Южной Славии | Уп. 339.

– ТАНТУРОВСКА, Лидија

За една промена во сродничката терминологија | Уп. 347.

421. ТОПОЛИЊСКА, Зузана

Дали предлозите претставуваат посебна зборовна група (*pars orationis*)? / Зузана В. Тополињска // ЈФ. – 76, 2 (2020), 9–14. | Резиме, Summary

422. ТРАЈКОВА, Катица

За декорацијата на македонските средновековни ракописи / Катица А. Трајкова // На темелыма народних говора. – 693–698. | Summary

V. Старословенски јазик и негово редакције**423. ИВАНОВА, Најда**

Лингвистички и лингводидактички аспекти наставе рускословенског језика у славеносрпској епоси на примеру „Руководства к славенској граматизи“ (1830) Георгија Захаријадиса / Најда И. Иванова // На темелыма народних говора. – 205–217. | Summary

– ИВАНОВИЋ, Милан

Којим је то језиком писао Св. Петар Цетињски | Уп. 858.

424. МРШЕВИЋ РАДОВИЋ, Драгана*

Старословенски јазик / Александар Белић ; прир. Драгана Мршевић-Радовић, Александар Милановић, Бошко Сувајић. – Фототипско изд. – Београд : Филолошки факултет, Меѓународни славистички центар, 2018. – 212. / Драгана Мршевић-Радовић // ПКЈИФ. – 85 (2019), 101–105. | Приказ

425. СТАНИШИЋ, Вања

Загонетке старословенског *ћерва* / Вања С. Станишић // СЈ. – 25 (2020), 113–124. | Резюме

VI. Савремени српски јазик**а) Опште****426. ГУРМЕШЕВИЋ, Роза**

Статус српског језика у Републици Македонији у светлу права на употребу језика националних мањина / Роза Гурмешевевић // Језици и културе у времену и простору 9. 2. – 469–482. | Summary

427. ДИМИТРИЈЕВИЋ, Јована

Ново у српској етнолингвистици : О вредностима у српском језику : зборник етнолингвистичких радова 2 / ур. Дејан Ајдачић. – Београд : Алма, 2019. – 199. – (Библиотека Тематски зборници ; 6) / Јована Љ. Димитријевић // КњЈ. – 67, 1 (2020), 217–220. | Приказ

428. ЕКСПРЕСИВНОСТ у српском језику / ур. Милош Ковачевић, Јелена Петковић. – Крагујевац : Филолошко-уметнички факултет, 2020. – 411. – (Српски језик, књижевност, уметност : зборник радова са XIV међународног научног скупа одржаног на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу 25–27. X 2019. ; 1) | ISBN 978-86-80796-62-8

429. МЕДЕНИЦА, Лука

Употреба српског језика (као наследног) у српским и интеркултуралним породицама широм Европе / Лука М. Меденица // Српски као страни језик... – 301–307. | Резюме

430. НОВАКОВИЋ, Александар

Српски као језик робота између мита и реалности / Александар М. Новаковић // СЈ. – 25 (2020), 661–673. | Summary

431. САВИЋ, Александра

Интердисциплинарни однос језика и политике : испрекидани еквилибријум и језичка политика у Босни и Херцеговини од 1945. до 1990. / Александра Р. Савић // АФФ. – 32, 2 (2020), 263–276. | Summary

– **СОРЕСКУ МАРИНКОВИЋ, Анмари**

Assessing Linguistic Vulnerability and Endangerment in Serbia : a Critical Survey of Methodologies and Outcomes | Уп. 23.

– **СТАНКОВИЋ, Селена**

Thèmes ragusains et autres sujets linguistiques serbo-français | Уп. 343.

432. ТОДОРОВИЋ, Весна

Српски језик у званичној и незваничној употреби у Црној Гори / Весна Тодоровић // Слово. – 58/59 (2020), 32–35.

б) Фонетика, фонологија, прозодија, метрика

433. АКТУЕЛНА питања фонетике и фонологије српског језика : радови са научног скупа „Актуелна питања фонетике и фонологије српског језика“, одржаног у Андрићграду 5–6. октобра 2019. / ур. Милош Ковачевић. – Вишеград : Андрићев институт, 2020. – 388. – (Библиотека Научни скупови. Одјељење за српски језик ; 4) | ISBN 978-99976-21-65-8

434. БАТАС, Ана

Дистинктивна обележја главних класа / Ана С. Батас // НССУВД. – 49, 3 (2020), 7–22. | Summary

435. БАТАС, Ана

Спектралне карактеристике (прет)палаталних фрикатива и африката у српском језику : прелиминарни налази / Ана С. Батас // Актуелна питања фонетике и фонологије српског језика. – 63–78. | Summary

– **БОЊКОВСКИ, Роберт**

Фонетске скраћенице у српском и пољском фамилијарном језику : сличности и разлике | Уп. 258.

– **БОШЊАКОВИЋ, Жарко**

Инвентар и дистрибуција прозодема у говору Баваништа | Уп. 730.

Стабилност неких вокалских црта у говору Баваништа | Уп. 731.

436. ВЕСИЋ, Љубица

О употреби фонетских дублета у савременом језику / Љубица Д. Весић // Актуелна питања фонетике и фонологије српског језика. – 297–330. | Summary

437. ВУЧКОВИЋ, Снежана

Морфонологија у научним радовима професора Милана Стакића / Снежана П. Вучковић // СЈ. – 25 (2020), 13–22. | Summary

- **ГАЗДИЋ, Јелена**
Континуанти *jaīa* у говорној пракси на сјеверу Црне Горе (Пљевља) и правописна норма | Уп. 738.
- **ГУДУРИЋ, Снежана**
Рефлекси дугог *jaīa* у говору Драгачева : акустичка анализа | Уп. 739.
- 438. ДЕЛИЋ, Јован**
Помјерање ритмичких граница српског језика и стиха : Милосав Тешић према Војиславу Илићу / Јован М. Делић // ЗбМСКЈ. – 68, 3 (2020), 851–871. | Summary
- 439. ДЕШИЋ, Милорад**
Семантичко обиљежје *живо/неживо* и српски стандардни акценат / Милорад П. Дешић // СЈ. – 25 (2020), 55–67. | Summary
- **ДРАГИН, Гордана**
Прозодијски систем српског говора поморишког села Велики Семпетар у Румунији | Уп. 745.
Употребна вредност прозодијске нормe код студената у Новом Саду | Уп. 629.
- **ЈАКОВЉЕВИЋ, Бојана**
Properties of I-Boundary Lengthening of Vowels in English and Serbian | Уп. 289.
- **ЈАНИЋ, Александра**
A Case Study on the Morpho-Phonological Status of Serbian Adjectival Derivational Suffixes with Initial *J* | Уп. 490.
- **ЈАЊУШЕВИЋ ОЛИВЕРИ, Ана**
Псеудорефлекси *jaīa* у језику писаца из Црне Горе | Уп. 751.
- **ЈЕРОТИЈЕВИЋ ТИШМА, Даница**
Фактори повратног трансфера и њихов утицај на време наступа звучности безвучних пловива у српско-енглеском међујезичком систему | Уп. 293.
Фонетски параметри изражавања емоција на српском (J1) и енглеском (J2) језику | Уп. 294.
- 440. ЈОКАНОВИЋ МИХАЈЛОВ, Јелица**
Прозодијске иновације и стабилност акценатске парадигме / Јелица Д. Јокановић-Михајлов // Актуелна питања фонетике и фонологије српског језика. – 43–61. | Summary
- 441. КАШИЋ, Зорка**
Варијације акустичких параметара приликом говорне експресије љутње у артикулационој бази српског језика / Зорка Н. Кашић, Маја П. Ивановић // Актуелна питања фонетике и фонологије српског језика. – 141–165. | Summary
- **КОВАЧЕВИЋ, Милош**
О фоничкој поезији : на примјерима поезије Мирољуба Тодоровића | Уп. 639.
- **КОЗОМАРА, Драгомир**
Изговорне вриједности континуаната дугог вокала *jaīi* у говору младих Бањалуке | Уп. 756.
- **КОЛАРЕВИЋ, Ана**
Фонолошке одлике говора села Леђица код Ивањице | Уп. 757.
- 442. ЛОНЧАР РАИЧЕВИЋ, Александра**
Акустичка анализа прозодије речи у српском језику / Александра Лончар Раичевић. – Ниш : Филозофски факултет, 2020. – 214. | ISBN 978-86-7379-545-4
- **ЛОНЧАР РАИЧЕВИЋ, Александра**
Српски говори у Румунији : међујезички утицаји из прозодијске перспективе | Уп. 758.

– **МАРОЈЕВИЋ, Радмило**

Версификација Његошевог спјева „Шћепан Мали“ : реконструкција силабичких константи | Уп. 644.

Реконструкција сугласника у критичком издању Његошевог спјева „Шћепан Мали“ | Уп. 645.

Стих „Шћепана Малог“ : метрика и ритмика десетерца и шеснаестерца | Уп. 650.

Фонетска реконструкција таувокалских дифтонга као лингвотекстолошки проблем : на грађи Његошевог спјева „Шћепан Мали“ | Уп. 651.

– **МАТИЦКИ, Миодраг**

Трагање за *йралийовим* језиком Васка Попе | Уп. 653.

– **МИЛОЈКОВИЋ, Марија**

Contextual Prosodic Theory Applied to English-Serbian Poetic Translation | Уп. 46.

– **НЕМАТ, Сара**

Фонетски дијалектизми као обележје књижевноуметничког стила Виолете Јовић у роману „Преображење“ | Уп. 661.

– **НИКОЛИЋ, Милка**

Фоностилеми у поезији Десимира Благојевића | Уп. 664.

443. ПАУНОВИЋ, Татјана

Трајање као прозодијско-акустички маркер обима и типа фокуса : методолошки проблеми у истраживању нестандартних идиома / Татјана В. Пауновић // Актуелна питања фонетике и фонологије српског језика. – 9–42. | Summary + Прилог

444. ПЕТРОВИЋ, Боривоје

Spectral Moments of Fricative Consonants in Serbian : an Account of Female Speakers' Production / Borivoje T. Petrović // Филолог. – 21 (2020), 95–133. | Резиме

– **ПЕТРОВИЋ САВИЋ, Мирјана**

О траговима неоакута у говорима северозападне Србије | Уп. 773.

445. РАДОСАВЉЕВИЋ, Никола

Прозодијске последице скраћивања основе : суфиксална творба именица са нултим суфиксом (-ø) / Никола В. Радосављевић // Актуелна питања фонетике и фонологије српског језика. – 79–107. | Summary

– **РАКИЋ, Бранко**

Prozodijski međujezik : istraživanje na korpusu francuskih i srpskih prostih izjavnih rečenica | Уп. 235.

446. СРЕДОЈЕВИЋ, Дејан

Вредносни судови о различитим реализацијама акцента / Дејан Средојевић // ЗбМСФЛ. – 63, 1 (2020), 67–90. | Summary

– **СРЕДОЈЕВИЋ, Дејан**

Qualitative and Quantitative Distinctions between Lexical Accents of Standard Serbian in the Speech of Novi Sad : Minimal Pair Corpus | Уп. 786.

447. СРЕДОЈЕВИЋ, Дејан

О разликама између типова фонетских реализација дугоузлазног акцента / Дејан Средојевић // ГФФНС. – 45, 1 (2020), 275–290. | Summary

– **СТИЈОВИЋ, Рада**

Шта је правилно : Јовановић или Јовановић? : о акценту у презименима | Уп. 476.

– **СУДИМАЦ, Нина**

Трајање вокала у два регионална варијетета српског језика | Уп. 792.

- **ТОМИЋ, Кристина**
Acoustic Analysis of Pitch Accent as a Regional Forensic Marker in Serbian | Уп. 794.
- **ТОШИЋ ЛОЈАНИЦА, Тиана**
Експресивни и преводни потенцијал визуелног дијалекта | Уп. 349.
- **ТРАЈКОВИЋ, Татјана**
Вокали у говору Бујановца | Уп. 795.
Говор Врања кроз призму диглосивности | Уп. 796.

в) Нормативистика, правопис, графија

- **БЈЕЛАКОВИЋ, Исидора**
Графијско-ортографска и граматичка начела Павла Соларића и почеци стандардизације српског језика | Уп. 853.
- 448. БРБОРИЋ, Вељко**
Друштвеноисторијски аспекти српског правописа између два светска рата / Вељко Ж. Брборић // НССУВД. – 49, 3 (2020), 23–35. | Summary
- **БУДИНЧИЋ, Валентина**
О надимцима фудбалских репрезентација у српском језику у светлу англизације и језичке норме | Уп. 558.
- 449. ВИТАС, Душко**
Знаци или карактери? / Душко Витас // ЈД. – 15 (2020), 35–40.
- 450. ВИТАС, Душко**
Рачунар или комјутер : информатичка збрка / Душко Витас // ЈД. – 16 (2020), 15–21.
- 451. ГОЧАНИН, Мирјана**
О неким правописним дублетима / Мирјана С. Гочанин // ЈД. – 16 (2020), 10–14.
- 452. ДАБЕТИЋ, Радомир**
Пишете ли за медије : новинарска огрешења о језик / Радомир Дабећић. – Нови Сад : Прометеј, 2020. – 124. – (Лингвистичке едиције. Едиција Популарна лингвистика ; 18) | ISBN 978-86-515-1694-1
- 453. ЂИНЂИЋ, Марија**
Дуван : турцизам са српским држављанством / Марија С. Ђинђић // ЈД. – 15 (2020), 30–34.
- 454. ЖИВИЋ, Невена**
Мали правописни водич / Невена Живић, Ива Пивљаковић. – 3. допуњено изд. – Београд : Службени гласник, 2020. – 183. – (Библиотека Посебна издања) | ISBN 978-86-519-2495-1
- 455. ЗЕЉИЋ, Горан**
Комбиновање верзалних скраћеница и нескраћених речи у српском језику / Горан Н. Зељић // НССУВД. – 49, 1 (2020), 205–216. | Summary
- 456. ЗЕЉИЋ, Горан**
Правопис и књижевнојезичка норма / Горан Зељић. – Београд : Учитељски факултет, 2020. – 522. – (Едиција Студије ; 11) | ISBN 978-86-7849-281-5
- 457. ЈЕРКОВИЋ, Јован**
Школски правопис српског језика / Јован Јерковић, Душанка Вујовић. – 5. изд. – Нови Сад : Либер, 2020. – 145. | ISBN 978-86-85461-16-3

458. ЈОВАНОВИЋ, Владан

О називу једног вируса / Владан Јовановић // ЈД. – 15 (2020), 1–4.

– КИШ, Наташа

Стандардни језик и језичка култура из угла средњошколаца | Уп. 701.

459. КЛИКОВАЦ, Душка

Може ли Јовановић мењати Милошевића? : о глаголу *мењаићи* и другим глаголима из исте творбене породице / Душка Кликовац // ЈД. – 15 (2020), 13–29.

– ЛИГУОРИ, Марио

Прилог о језичким предрасудама на италијанском и српском говорном подручју | Уп. 17.

460. МАРКОВИЋ, Јордана

Правописна и друга језичка вежбања / Јордана Марковић, Маја Вукић, Александра Јанић. – Ниш : Филозофски факултет, 2020. – 232. | ISBN 978-86-7379-532-4

– МАРОЈЕВИЋ, Радмило

Реконструкција штампарских грешака на основу замјене вокалских графема : у Његошевом спјеву „Шћепан Мали“ | Уп. 646.

Реконструкција штампарских грешака у „Шћепану Малом“ : интертекстуалне паралеле | Уп. 647.

461. МИЛАНОВИЋ, Александар*

О анкети Јована Скерлића у Српском књижевном гласнику / Вељко Брборић. – Београд : Чигоја штампа, 2016. – 235. / Александар Милановић // ПКЈИФ. – 85 (2019), 77–80. | Приказ

– НАЈДЕНОВА, Вјара

Рољата на тирето в българския и сръбския език : прилики и разлики | Уп. 319.

462. НИКОЛИЋ, Марина

Изазови у стандардизацији језика : теоријска проматрања / Марина М. Николић // ЗбФФП. – 50, 4 (2020), 103–116. | Summary

463. НИКОЛИЋ, Милка

Како и зашто се књига Милоша Ковачевића нашла у едицији „Популарна лингвистика“ : Како и зашто (не) писати овако / Милош Ковачевић. – Нови Сад : Прометеј, 2019. – 245. – (Лингвистичке едиције. Едиција Популарна лингвистика ; 16) / Милка В. Николић // Филолог. – 21 (2020), 475–485. | Приказ

– НИКОЛИЋ, Милка

Србистичка истраживања типова туђег говора током последње две деценије | Уп. 530.

464. ОДБОР за стандардизацију српског језика

Одлуке одбора за стандардизацију српског језика : боље *ћирлички* и *лајтинички* него *ћирлични* и *лајтинични* / Одбор за стандардизацију српског језика ; нацрт одлуке припремио Иван Клајн // ЈД. – 15 (2020), 48–52.

465. ОДБОР за стандардизацију српског језика

Одлуке одбора за стандардизацију српског језика : *Холандија* или *Низоземска* / Одбор за стандардизацију српског језика ; предлог одлуке саставио Срето Танасић // ЈД. – 16 (2020), 29–30.

466. ОДБОР за стандардизацију српског језика

Одлуке Одбора за стандардизацију српског језика : *Холандија* или *Низоземска* / Одбор за стандардизацију српског језика ; предлог одлуке саставио Срето Танасић // НЈ. – 51, 1 (2020), 101–102.

467. ОДБОР за стандардизацију српског језика

Одлуке Одбора за стандардизацију српског језика : шта је (актуелни) *молебан* и служе ли се ових дана *молебни* или *молебани* / Одбор за стандардизацију српског језика ; предлог текста одлуке саставили Ружица Левушкина, Виктор Савић // НЈ. – 51, 1 (2020), 103–105.

468. ОДБОР за стандардизацију српског језика

Писање назива једног вируса : *вирус корона* / Одбор за стандардизацију српског језика ; предлог одлуке саставио Владан Јовановић // НЈ. – 51, 2 (2020), 101–104.

469. ОДБОР за стандардизацију српског језика

Терминолошке синтагме које конституише именица *менаџмент* / Одбор за стандардизацију српског језика ; предлог одлуке саставила Марина Николић // НЈ. – 51, 2 (2020), 97–99.

– ОКУКА, Милош

На путевима стандардизације српског језика и усвајања Вуковог језика и правописа | Уп. 865.

470. ПЕШИКАН, Митар

Правопис српскога језика / Митар Пешикан, Јован Јерковић, Мато Пижурица. – 3. измењено и допуњено екавско изд. – Нови Сад : Матица српска, 2020. – 507. | ISBN 978-86-7946-105-6

471. ПОЛОВИНА, Весна

Shortening and Clipping in Serbian Text Messaging / Vesna Polovina, Gordana Jelić // АФФ. – 32, 2 (2020), 321–343. | Резиме

472. СИМИЋ, Радоје

Стандардност и варијација књижевног језика / Радоје Д. Симић, Јелена Р. Јовановић Симић // НССУВД. – 49, 1 (2020), 5–18. | Summary

473. СИМИЋ, Радоје

Стојан Новаковић из данашњег угла / Радоје Симић // СЈ. – 25 (2020), 45–54. | Summary

474. СПАСОЈЕВИЋ, Марина

Час, сај и забрана кретања : о полицијском часу или сату / Марина Ј. Спасојевић // ЈД. – 15 (2020), 5–12.

475. СТИЈОВИЋ, Рада

Мали савети / Р. С. // ЈД. – 15 (2020), 46–47; 16 (2020), 26–28.

476. СТИЈОВИЋ, Рада

Шта је правилно : Јовановић или Јовановић? : о акценту у презименима / Рада Стијовић // ЈД. – 16 (2020), 1–9.

г) Граматика (морфологија, творба речи, синтакса)**477. АЈЦАНОВИЋ, Јелена**

Odnos glagolskih prefiksa *pod-* i *nad-* / Jelena Ajdžanović // ППЈ. – 51 (2020), 133–150. | Summary

478. АЈЦАНОВИЋ, Јелена

Студија о комплементацији придева : Допуне придева у савременом српском језику / Наташа Киш. – Нови Сад : Филозофски факултет, 2016. – 212. – (Е-дисертација ; 11) // Јелена Т. Ајцановић // ЗбМСКЈ. – 68, 1 (2020), 392–396. | Приказ

– **АЈЦАНОВИЋ, Милан**

О творбеним моделима именица за означавање особа у језику младих | Уп. 617.

479. АЛАНОВИЋ, Миливој

Записи из српске синтаксе : узајамне везе форме и значења / Миливој Алановић. – Нови Сад : Филозофски факултет, 2020. – 350. | ISBN 978-86-6065-625-6

– **АНТИЋ, Александра**

Суфикс *-ција/-чија* у „Речнику говора југа Србије“ Момчила Златановића | Уп. 721.

480. БАБИЋ, Миланка

Експресивност и екскламативност / Миланка Ј. Бабић // Експресивност у српском језику. – 15–25. | Summary

481. БАБИЋ, Миланка

Семантичко-прагматичке функције асинтаксичких замјеничких енклитика у српском језику / Миланка Ј. Бабић // СЈ. – 25 (2020), 101–112. | Summary

– **БАЦИЋ, Милица**

Новогвор Брежита и трапоманије у свету постистине : морфофонолошка адаптација експресивних инстант неологизама у српском новинарском дискурсу | Уп. 618.

Примена компоненцијалне анализе у контрастирању глагола смејања у енглеском и српском језику | Уп. 256.

482. ВАСИЉЕВИЋ, Анђела

Поредбено-начинске конструкције у српском језику / Милка Николић. – Крагујевац : Филолошко-уметнички факултет, 2017. – 384. – (Библиотека Лингвистика и србистика. Едиција Докторске дисертације) / Анђела Д. Васиљевић // НЈ. – 51, 2 (2020), 75–82. | Приказ

– **ВАСИЉЕВИЋ, Анђела**

Преформулативни конектори резимирања (сажимања) у француском и српском језику | Уп. 266.

483. ВАСИЋ, Вера

О допунама и допуњавању у српском језику / Миливој Алановић. – Нови Сад : Филозофски факултет, 2019. – 267. / Вера Васић // ЗбМСФЛ. – 63, 1 (2020), 153–164. | Приказ | Уп. 517, 528.

484. ВЕЉКОВИЋ СТАНКОВИЋ, Драгана

О хипокористичним значењима апелатива с негативним евалутивним предзнаком творбене и/или лексичке основе у српском језику / Драгана Д. Вељковић Станковић // СЈ. – 25 (2020), 147–167. | Summary

– **ВЕЉОВИЋ, Бојана**

Облици презента у говору Тутина, Новог Пазара и Сјенице | Уп. 733.

– **ВУЈАКЛИЈА, Данка**

Из типологије реченичних структура са релативном клаузом у шумадијско-војвођанском дијалекту | Уп. 734.

Хипотакса у шумадијско-војвођанском дијалекту : досадашња истраживања | Уп. 735.

485. ВУКИЋ, Маја

Комбиновање везника и невезничких речи у савременом српском језику / Маја Д. Вукић. – Ниш : Филозофски факултет, 2020. – 166. | ISBN 978-86-7379-535-5

– ГРИЦКАТ РАДУЛОВИЋ, Ирена

Кругови Ирене Грицкат : семантичко-граматичка истраживања савременог српског језика | Уп. 561.

– ГРУЈИЋ, Лела

Улога косих падежа квалификативног значења у спонтаном говору младих | Уп. 626.

– ГУДУРИЋ, Снежана

Que v.s Da : ou question sémantique vs question terminologique | Уп. 277.

– ДЕСПОТОВИЋ, Јулијана

Експресивност беспредикатских питања у драмском тексту | Уп. 627.

Реченице без предиката у путописном роману „Африка“ Р. Петровића | Уп. 628.

– ДИМКОВИЋ ТЕЛЕБАКОВИЋ, Гордана

Phrasal Verbs in General English and Traffic Engineering and Their Serbian Equivalents | Уп. 280.

– ДРАГИН, Гордана

Морфолошке особине говора у сливу Студенице | Уп. 744.

– ДРАГИЋ, Мила

Морфосинтаксичке особине фразеологизама религијског порекла у савременом српском језику | Уп. 613.

486. ДРАГИЋЕВИЋ, Рајна

Граматика у огледалу семантике / Рајна Драгићевић. – Београд : Чигоја штампа, 2020. – 235. | ISBN 978-86-531-0596-9 | Уп. 527, 546.

– ЂОРЂЕВИЋ, Данијела

Употреба декомпонованог предиката у научним радовима у српском језику | Уп. 630.

– ЂУРКИН, Веселина

Експресивне вриједности деминутива у дјелу Исидоре Секулић | Уп. 631.

– ЗВЕКИЋ ДУШАНОВИЋ, Душанка

О неким синтаксичко-семантичким типовима узрочних конструкција у српском и мађарском језику | Уп. 288.

487. ИЛИЋ, Мирјана

Деривационо гнездо придева *црн* у српском језику / Мирјана К. Илић // На темељима народних говора. – 219–237. | Summary

488. ИЛИЋ, Нина

О *prirodi* глагола са клитиком *se* : podaci iz studije usvajanja jezika / Nina Ilić // Језици и културе у времену и простору 9. 1. – 427–441. | Summary

489. ЈАКИЋ ШИМШИЋ, Милена

Значењска супротност придева српског језика у реченичном контексту / Милена Јакић Шимшић, Тијана Весић Павловић // ЗбМСФЛ. – 63, 2 (2020), 55–74. | Summary + Прилог

490. ЈАНИЋ, Александра

A Case Study on the Morpho-Phonological Status of Serbian Adjectival Derivational Suffixes with Initial *J* / Aleksandra A. Janić // FU. – 18, 1 (2020), 77–96. | Резиме

491. ЈАНИЋ, Александра

Колокабилност придева на *-(љ)ив* и прилога у српском језику / Александра А. Јанић // Jezik, književnost, kontekst. – 167–181. | Summary

– **ЈАНИЋ, Александра**

Специфичности творбе жаргонских именица југоисточне Србије за означавање особа | Уп. 750.

– **ЈАНИЋИЈЕВИЋ, Наташа**

Verbi di postura in italiano e en serbe | Уп. 291.

Izražavanje anteriorne buduće radnje u italijanskom i srpskom jeziku | Уп. 292.

– **ЈАНКОВИЋ, Ђорђе**

Значења неологизама Лазе Костића грађених нултим суфиксом | Уп. 633.

492. ЈАЊУШЕВИЋ ОЛИВЕРИ, Ана

Функционалност партикула у разговорном дискурсу / Ана М. Јањушевић Оливери // НССУВД. – 49, 1 (2020), 85–95. | Резюме

493. ЈЕЛИЋ, Маријан

Глаголска рекција у савременом српском језику : монографија са речником / Маријан Јелић. – Сомбор : Педагошки факултет, 2020. – 363. | ISBN 978-86-6095-087-3

494. ЈОВАНОВИЋ, Александра

О дативној енклитици расплинуте референцијалности у савременом српском језику / Александра С. Јовановић // НЈ. – 51, 1 (2020), 75–92. | Summary

– **ЈОВАНОВИЋ, Вера**

Преводна парадигма српског перфекта у француском језику | Уп. 296.

– **ЈОВАНОВИЋ, Иван**

De l'aspect sémantique des temps verbaux à travers les procédés syntaxiques dans la parémiologie zoonique française et serbe | Уп. 298.

495. ЈОВАНОВИЋ, Ивана

Нека запажања о експресивности деинтерјекцијске творбе / Ивана Р. Јовановић // Експресивност у српском језику. – 49–57. | Summary

496. ЈОВАНОВИЋ СИМИЋ, Јелена

Напомене о синтакси у Новаковићевој „Српској граматичици“ / Јелена Р. Јовановић Симић // СЈ. – 25 (2020), 243–254. | Summary

497. ЈОВАНОВИЋ СИМИЋ, Јелена

Нека запажања о експресивности и модалности / Јелена Јовановић Симић // Експресивност у српском језику. – 39–47. | Summary

498. ЈОВАНОВИЋ СИМИЋ, Јелена

Нека запажања о кохезијским и дезагрегацијским синтаксичким процесима / Јелена Р. Јовановић Симић // НССУВД. – 49, 3 (2020), 85–102. | Summary

499. КЕРКЕЗ, Драгана

Непрототипична употреба императивних облика у српском језику / Драгана Керкез // Славистика. – 24, 2 (2020), 134–153. | Резюме

500. КИШ, Наташа

Синтаксичко-семантичке карактеристике допуна придева / Наташа Киш // ЗБМСФЛ. – 63, 2 (2020), 75–98. | Summary

501. КИШ, Наташа

Студија о прилошком предикату : Прилошки предикат у стандардном српском језику / Јелена Ајдановић. – Нови Сад : Филозофски факултет, 2019. – 309. – (Е-дисертација ; 17) / Наташа Б. Киш // ЗБМСКЈ. – 68, 1 (2020), 388–391. | Приказ

– **КЛИКОВАЦ, Душка**

Може ли Јовановић мењати Милошевића? : о глаголу *мењати* и другим глаголима из исте творбене породице | Уп. 459.

О показним заменицама *оволики*, *иџолики*, *онолики* : семантички, синтаксички и прагматички аспект | Уп. 217.

502. КЛИКОВАЦ, Душка

О употреби прилога *иџу* и о природи система заменичких прилога за место у српском језику / Душка Б. Кликовац // НССУВД. – 49, 1 (2020), 29–48. | Summary

503. КЉАКИЋ, Снежана

Tipovi glagolskih situacija u komplementu početnih faznih glagola u srpskom jeziku / Snežana Kljakić // ППЈ. – 51 (2020), 171–187. | Summary

504. КЊИЖАР, Иван

Корелативне конструкције : теоријске основе анализе / Јасмина Московљевић Поповић. – Београд : Универзитет у Београду, Филолошки факултет, 2018. – 204. / Иван Књиџар // ЗбМСФЛ. – 63, 1 (2020), 193–197. | Приказ | Уп. 519.

505. КОВАЧЕВИЋ, Милош

Конструкције са експлетивно-експресивном лексемом *га* у српском језику / Милош М. Ковачевић // Експресивност у српском језику. – 27–37. | Summary

506. КОВАЧЕВИЋ, Милош

Кроз синтаксу српскога језика / Милош Ковачевић. – Подгорица : Матица српска, Друштво чланова у Црној Гори, 2020. – 387. – (Одјељење за српски језик и књижевност) | ISBN 978-9940-580-76-6

507. КОВАЧЕВИЋ, Милош

О једном специфичном типу елидиране сложене реченице : компримирани реченице с изричном у форми супротне клаузе / Милош М. Ковачевић // Jezik, književnost, kontekst. – 275–286. | Summary

508. КОВАЧЕВИЋ, Милош

О тмезичкој пермутацији енклитике *ли* у разговорном језику / Милош М. Ковачевић // НССУВД. – 49, 1 (2020), 49–59. | Summary

509. КОВАЧЕВИЋ, Милош

Одлична и преко потребна монографија о партикулама : Интензификаторске партикуле у савременом српском језику / Ана Јањушевић Оливери. – Косовска Митровица : Филозофски факултет у Приштини ; Никшић : Матица српска, Друштво чланова у Црној Гори, 2018. – 294. / Милош М. Ковачевић // СЈ. – 25 (2020), 707–709. | Приказ

510. КОВАЧЕВИЋ, Милош

Прилошка одредба компензације / Милош М. Ковачевић // На темељима народних говора. – 313–326. | Résumé

511. КОВАЧЕВИЋ, Милош

Свеобухватно осветљавање категорије екскламативности : Екскламативне конструкције у српском језику / Миланка Бабић. – Андрићград : Андрићев институт, 2019. – 496. / Милош Ковачевић // ЗбМСФЛ. – 63, 1 (2020), 178–184. | Приказ

512. КОВАЧЕВИЋ, Милош

Симултаност перфективних предикација у зависносложеној временској реченици / Милош М. Ковачевић // СЈ. – 25 (2020), 89–100. | Summary

513. КОВАЧЕВИЋ, Милош

Сложени зависни везници у српском језику : и њихова функционалностилска дистрибуција / Веселина Ђуркин. – Београд : Јасен, 2018. – 465. – (Библиотека Језикословље) / Милош М. Ковачевић // ЈФ. – 76, 2 (2020), 193–200. | Приказ | Уп. 529.

514. КОВАЧЕВИЋ, Милош

Типови и значења независнослужених реченица / Милош М. Ковачевић // КњЈ. – 67, 1 (2020), 13–25. | Summary

– КОВАЧЕВИЋ, Предраг

A Corpus-Based Contrastive Study of Experiencer Verbs in English and Serbian : Some Implications for the Structure of VP | Уп. 302.

515. КОВАЧЕВИЋ, Предраг

Layers of Verbal Structure in Psych-Verb Nominalizations in Serbian / Predrag Kovačević // Језици и културе у времену и простору 9. 1. – 443–454. | Резиме

516. КОРБЛЕН, Франсис

Does Serbian Have Three Demonstratives? / Francis Corblin, Tijana Ašić // ЗМСФЛ. – 63, 1 (2020), 91–114. | Резиме

– КОСМАЈАЦ, Весна

Семантика глагола *ићи* и његових деривата у различитим жанровима на материјалу руског и српског језика | Уп. 304.

– КРСТИЋ, Маја

Глагол *служити* и његови еквиваленти у српском језику | Уп. 305.

– КРЦИЋ, Ненад

Стилске вредности глаголских облика у настави српског језика | Уп. 702.

– КУКИЋ, Тијана

Експресивност италијанског члана и његови српски еквиваленти | Уп. 306.

517. ЛЕРО МАКСИМОВИЋ, Соња

О перспективама и ограничењима примјене депенденцијалне граматике и теорије валентности у србистици : О допунама и допуњавању у српском језику / Миливој Алановић. – Нови Сад : Филозофски факултет, 2019. – 267. / Соња С. Леро Максимовић // Филолог. – 22 (2020), 423–428. | Приказ | Уп. 483, 528.

518. ЛЕРО МАКСИМОВИЋ, Соња

Улога контекста у представљању и разумијевању партикула у савременом српском језику / Соња Леро Максимовић // Језик, књижевност, контекст. – 213–224. | Summary

519. МАРИЋ, Биљана

Корелативне конструкције : теоријске основе анализе / Јасмина Московљевић Поповић. – Београд : Филолошки факултет, 2018. – 204. / Биљана Марић // Славистика. – 24, 2 (2020), 475–477. | Приказ | Уп. 504.

МАРОЈЕВИЋ, Радмило

Специфичне граматичке и лексичко-граматичке ријечи : на грађи Његошевог „Шћепана Малог“ | Уп. 648.

Специфични типови глаголских ријечи : на грађи Његошевог „Шћепана Малог“ | Уп. 649.

520. МИЛАНОВИЋ, Александар

Изведенице са суфиксом *-анка* као огледало културног развоја / Александар М. Милановић // ЈФ. – 76, 1 (2020), 57–76. | Резюме, Summary

521. МИЛАШИН, Горан

О сложеној реченици у савременом српском језику : Синтакса сложене реченице у савременом српском језику / Предраг Пипер, Миливој Алановић, Слободан Павловић, Ивана Антонић, Марина Николић, Дојчил Војводић, Људмила Поповић, Срето Танасић, Биљана Марић; у редакцији Предрага Пипера. – Нови Сад : Матица српска ; Београд :

Институт за српски језик САНУ, 2018. – 764. – (Прилози граматици српскога језика) / Горан Милашин // ЗбМСС. – 98 (2020), 232–240. | Приказ

522. МИЛОСАВЉЕВИЋ, Тања

Идеофонски предикати у српском језику : основне карактеристике / Тања Ч. Милосављевић // НЈ. – 51, 2 (2020), 51–60. | Резюме

– **МИЛОСАВЉЕВИЋ, Тања**

Творбено-семантичке и лингвокултурне карактеристике жаргонске лексике југоисточне Србије | Уп. 765.

– **МИЉАКОВИЋ, Милорад**

Творбени начини за именовање припадника музичких поткултура у српском, руском и пољском језику | Уп. 312.

523. МИРКОВИЋ, Горица

Колокације с придевом *крућан* / Горица Мирковић // ППЈ. – 51 (2020), 101–114. | Summary

524. МИТИЋ, Ивана

Verb Agreement with Preverbal (Non) Syncretic Coordinated Subjects / Ivana Mitić // FU. – 18, 1 (2020), 97–108. | Резиме

525. МИТИЋ, Ивана

Разрешено слагање и слагање глагола са последњим чланом координираног (не) модификованог субјекта кога чине први члан средњег и други члан женског рода / Ивана З. Митић // СЈ. – 25 (2020), 203–220. | Summary

– **МИТРИЋЕВИЋ ШТЕПАНЕК, Катарина**

Аугментативи у српском и чешком језику у Чешком националном корпусу | Уп. 313.

– **МИХИЋ ПИЈЕТЛОВИЋ, Тијана**

Модални изрази, придеви, прилози и именице као средства за исказивање коријенске модалности у енглеском и њихови преводни еквиваленти у српском језику | Уп. 314.

526. МИШИЋ, Биљана

Експресивна и неекспресивна употреба глагола кретања / Биљана Б. Мишић // Експресивност у српском језику. – 149–155. | Summary

– **МЛАДЕНОВИЋ, Радивоје**

Трпни глаголски придев и глаголске именице у сиринићком говору | Уп. 768.

– **МУТАВЦИЋ, Предраг**

О албанском оптативу и о могућностима његовог разумевања (преношења) на српски | Уп. 949.

– **НЕДЕЉКОВИЋ, Даница**

Експресивни именички деривати са суфиксом *-ling* у немачком језику и његови преводни еквиваленти у српском језику | Уп. 320.

527. НИКОЛИЋ, Весна

Од граматике и деривације до семантике : Граматика у огледалу семантике / Рајна Драгићевић. – Београд : Чигоја штампа, 2020. – 235. / Весна С. Николић // КњЈ. – 67, 2 (2020), 443–448. | Приказ | Уп. 486, 546.

– **НИКОЛИЋ, Јована**

Облици родно осетљивих именица на српском и енглеском језику на информативним порталима | Уп. 324.

528. НИКОЛИЋ, Марина

О допунама и допуњавању у српском језику / Миливој Алановић. – Нови Сад : Филозофски факултет, 2019. – 267. / Марина М. Николић // ЈФ. – 76, 1 (2020), 223–226. | Приказ | Уп. 483, 517.

529. НИКОЛИЋ, Марина

Сложени зависни везници у српском језику : и њихова функционалностилска дистрибуција / Веселина Ђуркин. – Београд : Јасен, 2018. – 465. – (Библиотека Језикословље) / Марина М. Николић // НЈ. – 51, 2 (2020), 71–74. | Приказ | Уп. 513.

530. НИКОЛИЋ, Милка

Србистичка истраживања типова туђег говора током последње две деценије / Милка В. Николић // СЈ. – 25 (2020), 287–301. | Summary

– НОВАКОВ, Предраг

Значење у контексту : engleski modali i njihovi srpski ekvivalenti | Уп. 326.

531. ОБУЋИНА, Предраг

Род именица у словенским језицима као семантичка, морфолошка и синтаксичка категорија : на примеру именице *наочари* / Предраг М. Обућина // СЈ. – 25 (2020), 525–539. | Summary

– ОГЊАНОВИЋ, Сања

Линеаризација клитике *се* у призренско-тимочким и банатским српским говорима | Уп. 770.

532. ОПАЧИЋ, Марија

Леп прилог синтакси и семантици : Из синтаксе и семантике српског језика / Срето З. Танасић. – Нови Сад : Прометеј, 2019. – 245. – (Лингвистичке едиције. Едиција Избор ; 2) / Марија М. Опачић // КњЈ. – 67, 1 (2020), 209–215. | Приказ | Уп. 533.

– ОПАЧИЋ, Марија

Социјативне конструкције са деривираним вишечланим предлошким изразима у руском и српском језику | Уп. 327.

533. ПАВЛОВИЋ ЈОВАНОВИЋ, Јелена

Из синтаксе и семантике српског језика / Срето З. Танасић. – Нови Сад : Прометеј, 2019. – 245. – (Лингвистичке едиције. Едиција Избор ; 2) / Јелена М. Павловић Јовановић // НЈ. – 51, 1 (2020), 93–99. | Приказ | Уп. 532.

– ПАПАЗ, Младен

Контрастивна анализа именица са индиректним епистемичким значењем у новинским извјештајима | Уп. 666.

534. ПЕТКОВИЋ, Јелена

Множење негација између различитих реченичних чланова / Јелена Ј. Петковић // СЈ. – 25 (2020), 189–201. | Summary

– ПОЛИЋ, Катарина

О глаголским лексемама са префиксима *на-*, *над-* и *о-* у српском језику и њиховим руским и енглеским преводним еквивалентима | Уп. 330.

– ПОПОВИЋ, Драгана

Неке особености префиксалне перфективизације у руском и српском језику | Уп. 332.

– РАДАН, Михај

Прилози у карашевским говорима | Уп. 777.

– РАДОВАНОВИЋ, Александра

Auxiliary *Will* in English and its Serbian Equivalents | Уп. 334.

– РАДОСАВЉЕВИЋ, Никола

Прозодијске последице скраћивања основе : суфиксална творба именица са нултим суфиксом (-ø) | Уп. 445.

– РАЈОВИЋ, Јелена

English Noun+Noun Syntactic Structures in English for Specific Purposes and their Serbian Equivalents | Уп. 335.

– РАКИЋ, Бранко

Prozodijski međujezik : istraživanje na korpusu francuskih i srpskih prostih izjavnih rečenica | Уп. 235.

– РАКОВИЋ, Марија

Неојланија – савршен залог! : синтаксичке и стилистичке одлике реклама за производе новосадске индустрије меса | Уп. 672.

Турски суфикси у роману „Нечиста крв“ Борисава Станковића | Уп. 673.

535. РЕДЛИ, Јелена

Адвербијална и адноминална квалификативност у стандардном српском језику / Јелена Редли. – Нови Сад : Филозофски факултет, 2020. – 393. | ISBN 978-86-6065-584-6

536. САВОВА, Димка

Импулсивне синтаксичке конструкције 'глагол + *ми се*' у српском разговорном језику / Димка В. Савова // НССУВД. – 49, 1 (2020), 19–27. | Резюме

537. САМАРЦИЋ, Биљана

Глаголске основе у српском граматичком систему : под лупом професора Милана Стакића / Биљана С. Самарцић // СЈ. – 25 (2020), 23–32. | Summary

– САНКОВИЋ, Никола

О именицама са секундарним значењем носиоца карактерне особине у „Речнику српских говора Војводине“ | Уп. 784.

– СИМИЋ, Радоје

Жанровска структура дијалекатског текста и употреба глаголских личних облика | Уп. 677.

538. СИМИЋ, Радоје

Прилози синтакси личних глаголских облика у српском језику / Радоје Симић, Јелена Јовановић Симић, Ивана Јовановић. – Београд : Јасен, 2020. – 483. – (Библиотека Лезикословље) | ISBN 978-86-6293-088-0

539. СПАСИЋ, Јелена

Морфолошки и творбени аспект дечијих неологизама / Јелена Ј. Спасић, Сања Ж. Ђуровић // Експресивност у српском језику. – 71–86. | Summary

– СПАСИЋ, Наташа

Експресивност поредбених јединица у српском језику | Уп. 678.

– СТАНКОВИЋ, Бранимир

Постпозитивни члан и демонстративне заменице у урбаном пиротском варијетету | Уп. 787.

– СТАНКОВИЋ, Драгана

Значења инструментала у говорима призренско-тимочке говорне зоне | Уп. 788.

О именичкој деклинацији у говорима призренско-тимочке дијалекатске области | Уп. 789.

– СТАНКОВИЋ, Селена

L'apposition nominale détachée et ses équivalents serbes : l'exemple du roman „Le Lys dans la vallée“ | Уп. 341.

– СТАНОЈЕВИЋ, Веран

Детерминативне употребе облика *један* у превођењу са француског на српски језик | Уп. 344.

Неки аспекти употребе лексеме *један* у разговорном језику и француски преводни еквиваленти | Уп. 345.

– СТЕВАНОВИЋ, Катарина

Употреба презента у говору I зоне Крагујевачке Лепенице | Уп. 791.

– СТЕПАНОВ, Маја

Поредбене клаузе као допуна глаголима непотпуног значења у роману „Бакон Богородичине цркве“ Исидоре Секулић | Уп. 680.

– СТЕПАНОВ, Страхинја

Творбено-стилска анализа композитних индивидуализама у роману „Ситничарница Код срећне руке“ Г. Петровића | Уп. 682.

540. СТЕПАНОВИЋ, Стефан

Акцент презента код глагола прве врсте : однос књижевног језика и колубарског говора / Стефан Степановић // Савремена проучавања језика... – 39–51. | Summary

541. СТЕПАНОВИЋ, Стефан

Презент и трпни придев глагола *надући* (*ce*) / Стефан М. Степановић // НЈ. – 51, 1 (2020), 59–74. | Резюме

542. СТОЈАНОВИЋ, Милица

Глаголи са иницијалним морфемским сегментом *обез-* у српском језику / Милица Љ. Стојановић // СЈ. – 25 (2020), 273–285. | Summary

– СУБАНОВИЋ, Катарина

Реченична експресивност са становишта синтаксе у сатирама „Укидање страсти“, „Озбиљне, научне ствари“ и „Вођа“ Радоја Домановића | Уп. 685.

– ТАНАСИЋ, Срето

Време у роману „Време смрти“ Добрице Ћосића : изражавање појединачног и општег глаголским облицима | Уп. 686.

543. ТАНАСИЋ, Срето

Кратак увод у синтаксу глагола српског језика / Срето З. Танасић // НЈ. – 51, 1 (2020), 1–42. | Резюме

544. ТЕРЗИЋ, Душица

Анализа успешности парсера *Talismane* на нивоу синтаксичких етикета у корпусу *ParCoJour* / Душица Терзић // Језици и културе у времену и простору 9. 2. – 265–279. | Résumé

545. ТЕРЗИЋ, Душица

Srpski glagoli : konjugacijski rečnik glagola srpskoga jezika = Serbian Verbs : a Conjugation Dictionary of Serbian Verbs / Saša Marjanović, Nikola Radosavljević. – Beograd : Klett, 2019. – 355. / Душица Терзић // ФП. – 47, 1 (2020), 211–213. | Приказ

546. ТОДИЋ САНКОВИЋ, Бојана

ГраMATика у огледалу семантике / Рајна Драгићевић. – Београд : Чигоја штампа, 2020. – 235. / Бојана Д. Тодић Санковић // НЈ. – 51, 2 (2020), 67–70. | Приказ | Уп. 486, 527.

547. ТОДИЋ САНКОВИЋ, Бојана

Колелбљивост форми са морфемом *-ов-(-ев-)* и без ње у множини двосложних именица прве врсте у српском језику / Бојана Тодић Санковић // Језици и културе у времену и простору 9. 1. – 525–538. | Summary

- **ТОДОРОВИЋ, Милан**
Називи производа у савременом српском језику | Уп. 600.
- **ТОДОРОВИЋ, Стефан**
Семантичко-стилистички аспект декомпоновања именица у језику новинарства | Уп. 687.
- **ЋОРИЋ, Божо**
Нови прилог библиографији творбе речи | Уп. 993.
- **ЦУКУТ, Слајана**
Распрострањеност група *-jī-* и *-jđ-* у српским говорима околине Шипова | Уп. 798.
- 548. ЧУДОМИРОВИЋ, Јован**
Полифункционалност клауза са везником *чим* / Јован М. Чудомировић // НССУВД. – 49, 3 (2020), 123–135. | Summary
- 549. ЧУДОМИРОВИЋ, Јован**
Самосталне условне клаузе : међузависност граматике и прагматике / Јован Чудомировић // ЗбМСФЛ. – 63, 2 (2020), 99–118. | Summary
- 550. ЧУТУРА, Илијана**
Међуоднос прилога и прилошких израза у савременом српском језику / Илијана Чутура. – Јагодина : Факултет педагошких наука Универзитета у Крагујевцу, 2020. – 295. – (Едиција Монографије) | ISBN 978-86-7604-188-6
- **ШАЈИНОВИЋ НОВАКОВИЋ, Јелена**
Imperativne složenice u engleskom i srpskom jeziku | Уп. 357.
- 551. ШАФЕР, Марина**
Говорни чин обећања у аподози кондиционалних реченица / Марина Ј. Шафер // ЗбЈКФФНС. – 10 (2020), 11–26. | Summary
- 552. ШАФЕР, Марина**
Директив и претња исказани независнословеном реченицом са кондиционалним међуклаузалним односом / Марина Шафер // ППЈ. – 51 (2020), 189–206. | Summary
- 553. ШАФЕР, Марина**
Концепт људског кретања из визуре значења и творбе : Glagoli ljudskog kretanja u savremenom srpskom jeziku : semantika i derivacija / Dušanka Vujović. – Novi Sad : Filozofski fakultet, 2019. – 134. / Марина Ј. Шафер // ЗбМСКЈ. – 68, 3 (2020), 992–998. | Приказ
- 554. ШУЊЕВАРИЋ, Ђорђе**
Контекстуална (не)условљеност аугментатива на *-ина (-чина)* са значењем мушких особа / Ђорђе Шуњеварић // Jezik, književnost, kontekst. – 183–199. | Summary
- **ШУЊЕВАРИЋ, Ђорђе**
Сложени придеви у Маретићевом преводу Хомеровог пева „Илијада“ | Уп. 690.
- 555. ШЋЕПАНОВИЋ, Михаило**
Перинтеграција у морфонолошким анализама Милана Стакића / Михаило М. Шћепановић // СЈ. – 25 (2020), 33–41. | Резюме
- д) Лексикологија (лексичка семантика, терминологија, ономастика и др.)**
- **АНДОНОВСКА, Христина**
За некои особености на евронимите во македонскиот и во српскиот јазик | Уп. 251.
- **АНДРИЋ, Едита**
Nijanse zelene boje u mađarskom i srpskom jeziku : jezičke i nejezičke paralele | Уп. 252.

Tanulmányok a magyar és szerb színnevekről = Studije o nazivima boja u mađarskom i srpskom jeziku | Уп. 253.

– **БАЊАЦ, Рената**

Из лексике села Баткуша код Шамца | Уп. 722.

– **БЕНЧИК, Сенка**

Лексички паралелизми : заједнички хунгаризми у српском и русинском језику = Lekszikológiai hasonlóságok : hungarizmusok a szerb és a ruszin nyelvben = Лексични паралелизми : заједнички гунгаризми у сербским и руским језику | Уп. 257.

– **БОГДАНОВИЋ, Недељко**

Из прошлости овчарства | Уп. 724.

Од приређивача : пастирска лексика југоисточне Србије | Уп. 725.

– **БОГЕТИЋ, Ксенија**

Вредносна димензија метафора у дискурсу : о могућностима споја теорије појмовних метафора и теорије вредновања | Уп. 619.

556. БОГУНОВИЋ, Олга

Деетимологизација именица са псл. префиксом **pa-* (*йавлака, йамей, йасйорак*) / Олга Богуновић // Савремена проучавања језика... – 13–26. | Summary

557. БОЈИНОВИЋ, Милош

Ономастика четири села код Гламоча / Милош Бојиновић // ОП. – 27 (2020), 175–213. | Summary

– **БРОЋИЋ, Андријана**

On the Metaphorical Conceptualization of Contrasting Emotional Experiences : the Case of *Pride and Shame* in English and Serbian | Уп. 259.

– **БУДИНЧИЋ, Валентина**

Експресивна функција англицизама у сфери маркетинга у спорту | Уп. 621.

558. БУДИНЧИЋ, Валентина

О надимцима фудбалских репрезентација у српском језику у светлу англицизације и језичке норме / Валентина В. Будинчић // СЈ. – 25 (2020), 647–659. | Summary

– **БУЛАТОВИЋ, Весна**

English Lexical Correspondents of Aspectual Pairs in Serbo-Croatian | Уп. 261.

– **ВАСИЉЕВИЋ, Анђела**

Семантичка анализа лексеме *foyer* у француском језику и њени српски еквиваленти | Уп. 267.

559. ВЕЉКОВИЋ, Жарко

Крич(ан)и, Кричкови и крич(ач)ка имена : кратко о етимологији / Жарко Б. Вељковић // Слово. – 58/59 (2020), 54–66.

– **ВУКОВИЋ, Марија**

Инстаграм, један од узрока инвазије енглеских речи у употреби српског језика код младих | Уп. 624.

– **ВУРДЕЉА, Јована**

Соматски фраземи са компонентом *blod/крв* у норвешком и српском језику | Уп. 271.

– **ГАВРАНОВИЋ, Валентина**

Статус новијих англицизама у лексичком фонду ученика средњошколског узраста | Уп. 625.

– **ГЕОРГИЈЕВ, Ивана**

Kulturološke konceptualizacije *smrti* u španskom i srpskom jeziku | Уп. 273.

560. ГЛИГОРИЈЕВИЋ, Ивана

Истраживање етнокултурних стереотипа на примеру стимулуса *Турци* и *Турчин* у асоцијативном тесту / Ивана Р. Глигоријевић // 36ФФП. – 50, 1 (2020), 129–145. | Summary

561. ГРИЦКАТ РАДУЛОВИЋ, Ирена

Кругови Ирене Грицкат : семантичко-граматичка истраживања савременог српског језика / Ирена Грицкат-Радуловић. – Београд : Савез славистичких друштава Србије, 2020. – 587. | ISBN 978-86-81622-02-5 | Уп. 598.

562. ГУДУРИЋ, Снежана

О пореклу лексеме *бан* / Снежана Гудурић // На темељима народних говора. – 169–179. | Summary

– **ДЕШИЋ, Милорад**

Семантичко обилежје *живо/неживо* и српски стандардни акценат | Уп. 339.

– **ДИМКОВИЋ ТЕЛЕБАКОВИЋ, Гордана**

English Terminological Compound Lexemes, Their Serbian Equivalent and Translation Patterns | Уп. 279.

563. ДИНИЋ, Јакша

Топонимија града Књажевца / Јакша Динић // ОП. – 27 (2020), 129–174. | Summary

– **ДРАГИЋЕВИЋ, Рајна**

Граматика у огледалу семантике | Уп. 486.

Научни и уметнички кругови Ирене Грицкат | Уп. 1002.

564. ДРАГИЋЕВИЋ, Рајна

О неологизима у српском језику из угла балансирања корпуса за израду више-томног речника савременог српског језика Матице српске / Рајна М. Драгићевић // ЈФ. – 76, 1 (2020), 107–121. | Резюме, Summary

– **ДРАГИЋЕВИЋ, Рајна**

Песнички речник Ирене Грицкат | Уп. 879.

Поглед Милоша Московљевића на лексичку норму српског језика | Уп. 1003.

– **ДРАЖИЋ, Јасмина**

Како данас разумемо *друшћивене мреже* : метафоре дигиталног простора у српском језику | Уп. 283.

Улога колокација у тумачењу значења лексема у „Енциклопедијском српско-енглеском речнику“ Бориса Хлебца | Уп. 284.

– **ЋИНЋИЋ, Марија**

Дуван : турцизам са српским држављанством | Уп. 453.

565. ЋИНЋИЋ, Марија

Трагом назива старих београдских здања : *Пиринчана* и(ли) *Пиринч-хан?* / Марија Ћинђић // ПКЈИФ. – 86 (2020), 59–71. | Summary

– **ЂОРЂЕВИЋ, Стефана**

Пастирска и друга зоонимска лексика у топонимији југосточне Србије | Уп. 746.

– **ЂОРЂЕВИЋ, Данијела**

Svetitelji i verski praznici u kontekstu imenovanja biljaka u francuskom, italijanskom, engleskom i srpskom jeziku | Уп. 285.

– **ЂУРИЋ, Драгана**

Називи покојника код словенских народа | Уп. 286.

566. БУРИЋ, Милош

Преводни еквиваленти у регистру електротехнике / Милош Д. Ђурић // *Prevodilac*. – 39, 3/4 (2020), 24–38. | Summary

– ИВАНОВИЋ, Милена

Проблеми превођења властитих имена : антропоними : на материјалу превода руске књижевности | Уп. 35.

567. ИЛИЋ, Валентина

Апстрактуми *истина* и *лаже* у савременом српском језику : концептуализација истине : когнитивнолингвистички приступ / Валентина М. Илић // *КњЈ*. – 67, 2 (2020), 273–290. | Резюме

– ИЛИЋ, Мирјана

Деривационо гнездо придева *црн* у српском језику | Уп. 487.

Овца и *коза* у пастирској лексици југоисточне Србије | Уп. 748.

– ЈАКИЋ ШИМШИЋ, Милена

Значењска супротност придева српског језика у реченичном контексту | Уп. 489.

– ЈАКОБСЕН, Пер

Љиљан модри : Кристијан Фридрих Темлер и јужни Словени | Уп. 415.

– ЈАКУШКИНА, Екатерина

Опыт реконструкции синонимических отношений в праславянской лексике на сербскохорватском диалектном материале | Уп. 749.

– ЈАНИЋ, Александра

Колокабилност придева на *-(љ)ив* и прилога у српском језику | Уп. 491.

– ЈАНКОВИЋ, Ђорђе

Значења неологизама Лазе Костића грађених нултим суфиксом | Уп. 633.

568. ЈАНКОВИЋ, Јелена

Нацрт упитника за прикупљање миколошке лексике / Јелена Д. Јанковић, Марина С. Јуришић // На темељима народних говора. – 255–267. | Summary

569. ЈАШОВИЋ, Голуб

Антропонимија села Велика Крушевица код Рековца / Голуб М. Јашовић // На темељима народних говора. – 285–296. | Summary

570. ЈАШОВИЋ, Голуб

Ономастика Малог Црнића / Голуб Јашовић, Славица Јовановић. – Косовска Митровица : Филозофски факултет ; Мало Црниће : Библиотека Србољуб Митић, 2020. – 688. | ISBN 978-86-6349-148-9

571. ЈОВАНОВИЋ, Александра

О лексеми *као* из угла теорије прототипа / Александра С. Јовановић // *КњЈ*. – 67, 1 (2020), 79–94. | Summary

– ЈОВАНОВИЋ, Ана

Jeu de mots, jeu d'idées : petite tentative non conventionnelle de lexicologie franco-serbe | Уп. 295.

– ЈОВАНОВИЋ, Владан

О називу једног вируса | Уп. 458.

– ЈОВАНОВИЋ, Владимир

The Pragmatic Implications of Certain Lexical Elements in English and Serbian Political Discourse | Уп. 297.

572. ЈОВИЋ, Ана

Хроматска лексика у речнику турцизама Абдулаха Шкаљића / Ана Ј. Јовић // КњЈ. – 67, 2 (2020), 309–322. | Summary

– ЈОВИЋ, Надежда

Домаће и страно у сточарској лексици југосточне Србије | Уп. 752.

Kinship Terminology in the Lužnica Region | Уп. 753.

Лексика у вези са производњом и употребом алкохолних пића у „Речнику села Каменице код Ниша“ | Уп. 754.

573. ЈОСИЈЕВИЋ, Јелена

Компарација кроз лексику и семантику / Сања Куљанин. – Београд : Јасен, 2017. – 239. – (Библиотека Језикословље) / Јелена М. Јосијевић // СЈ. – 25 (2020), 747–751. | Приказ

– КОЗОМОРА, Наташа

Асоцијативно и паремиолошко поље концепта *дениги/новац* у руском и српском језику | Уп. 303.

– КОСМАЈАЦ, Весна

Семантика глагола *ићи* и његових деривата у различитим жанровима на материјалу руског и српског језика | Уп. 304.

574. КРИМЕР ГАБОРОВИЋ, Сања

Srpski nazivi za sekundarno-osnovne boje i njihove jezičko-rojmovne asocijacije / Sanja Krimer-Gaborović // Језици и културе у времену и простору 9. 1. – 303–317. | Summary

575. ЛАЗИЋ КОЊИК, Ивана

Лексика српских народних песама у „Српском рјечнику“ и у „Речнику српског језика“ : лексикографски аспект / Ивана Лазић-Коњик, Маријан Ј. Јелић // СЈ. – 25 (2020), 255–272. | Summary

576. ЛАЛИЋ КРИСТИН, Гордана

Srpske slivenice : monografija sa rečnikom / Ranko Bugarski. – Novi Sad : Akademska knjiga, 2019. – 254. – (Библиотека Arcus) / Гордана Лалић Кристин // ЗбМСФЛ. – 63, 1 (2020), 197–201. | Приказ | Уп. 590.

577. ЛИГОРИО, Орсат

Сх. *каши* ‘кајсија’ / Орсат Лигорио // ЗбМСФЛ. – 63, 1 (2020), 21–24. | Summary

– ЛОМА, Александар

Оружие, орудие, серб. *урујџка* и смешение приставок | Уп. 366.

– МАКАРИЈОСКА, Лилјана

За лексиката од областа на ткајачката дејност од етнолингвистички аспект | Уп. 309.

578. МАРКОВИЋ, Александра

О концептуализацији *језика* у српском језику / Александра Марковић // Језици и културе у времену и простору 9. 1. – 319–332. | Summary

– МАРКОВИЋ, Бранкица

О ткачкој терминологији на простору три дијалекта (херцеговачко-крајишког, шумадијско-војвођанског и призренско-тимочке дијалекатске области) : компаративна анализа | Уп. 761.

579. МИЛАНОВ, Наташа

О квантитативним својствима везаним за полисемију лексема у тезаурусном речнику српског језика / Наташа М. Миланов // СЈ. – 25 (2020), 303–316. | Summary

- **МИЛОСАВЉЕВИЋ, Бојана**
Концепт *учићивости* у српском језику и култури | Уп. 657.
- **МИЛОСАВЉЕВИЋ, Тања**
Лингвокултурни концепт неге и улепшавања тела у језичком сазнању призренских Срба | Уп. 764.
Творбено-семантичке и лингвокултурне карактеристике жаргонске лексике југоисточне Србије | Уп. 765.
- **МИЛОШЕВИЋ, Ивана**
Германизми у „Речнику жаргонизама јужне пруге“ | Уп. 767.
- **МИЉКОВИЋ, Миљан**
Утицај појаве англицизама и енглеских речи у медијима на употребу англицизама у свакодневном говору код деце школског узраста | Уп. 659.
- 580. МИТИЋ, Ивана**
Речи са негативим значењем као интензификатори у српском језику / Ивана З. Митић // На темељима народних говора. – 445–455. | Summary
- 581. МИХАЈЛОВИЋ, Милица**
Именички антоними у менталном лексикону / Милица М. Михајловић // Филолог. – 21 (2020), 200–216. | Summary
- 582. МИШИЋ ИЛИЋ, Биљана**
Wtf is this? : формалне и функционалне карактеристике англицизма *fuck* у српском / Биљана М. Мишић Илић // На темељима народних говора. – 457–474. | Summary
- **МУТАВЦИЋ, Предраг**
Језик као историјски подсетник : о етнониму *Турчин* у фразеологији Грка, Албанаца и Срба | Уп. 315.
Mesec u frazeologizmima u savremenom albanskom, grčkom i srpskom jeziku | Уп. 316.
О зоонимима увредљивог садржаја у албанском, грчком и српском | Уп. 317.
- **НИКЕТИЋ, Предраг**
Use of Personal Names in English and Serbian Canned Jokes | Уп. 321.
- **НИКОЛИЋ, Ивана**
Неологизми : одређење термина и преглед истраживања у шпанској и српској лингвистици | Уп. 323.
- **НИНКОВИЋ, Лена**
Концептуализација непрототипичних емоционалних појмова *одговорности*, *поштовања* и *оданости* у српском и енглеском језику | Уп. 325.
- 583. НОВОКМЕТ, Слободан**
Називи животиња у српском језику : семантичка и лингвокултуролошка анализа / Слободан Новокмет. – Београд : Институт за српски језик САНУ, 2020. – 340. – (Монографије ; 30) | ISBN 978-86-82873-72-3
- **НОВОКМЕТ, Слободан**
Називи животиња у функцији номинације човека према друштвеној улози у жаргону српског језика | Уп. 665.
- 584. ОБРАДОВИЋ, Мирјана**
Антропонимија у топонимији Левачких села око Каленићке реке / Мирјана Обрадовић // Савремена проучавања језика... – 127–137. | Summary
- 585. ПАВЛОВИЋ, Звездана**
Ономастички записи / Звездана Павловић // ОП. – 27 (2020), 31–47. | Summary

– ПАНДРЦ, Ема

Animal Sounds as Reporting Verbs in Translations From English into BCMS | Уп. 328.

– ПАСТИРСКА лексика југоисточне Србије : колективна монографија | Уп. 772.

– ПАУНОВИЋ, Татјана

Трајање као прозодијско-акустички маркер обима и типа фокуса : методолошки проблеми у истраживању нестандартних идиома | Уп. 443.

– ПЕЈОВИЋ, Анђелка

О rečnicima који укључују шпански и српски језик | Уп. 329.

586. ПЕТРОВИЋ, Бобан

Leksički model socijalnih stavova : studija na srpskom jeziku / Boban D. Petrović. – Beograd : Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, 2020. – 349. | ISBN 978-86-80756-26-4

587. ПЕТРОВИЋ, Драгољуб

Милош Црњански о преисторијским српским ономастичким траговима на британским острвима / Драгољуб М. Петровић // На темељима народних говора. – 527–531. | Résumé

588. ПЕТРОВИЋ САВИЋ, Мирјана

Ономастика једног села у Подгорини (Остружањ) / Мирјана Петровић-Савић, Виктор Савић // ОП. – 27 (2020), 215–241. | Summary

– ПИЖУРИЦА, Мато

Лексиколошки оглед : трагом „Бучумика“ Недељка Богдановића | Уп. 776.

– ПОПОВ, Симона

Modalități de definire a sensului cuvintelor în dicționarul sârb-român al lui Radu Flora | Уп. 331.

589. ПОПОВИЋ, Људмила

Когнитивни правац у српској етнолингвистици : почеци развоја и актуелни проблеми / Стана Ристић, Ивана Лазић Коњик. – Београд : Институт за српски језик САНУ, 2020. – 401. – (Монографије ; 29) / Људмила Поповић // Славистика. – 24, 2 (2020), 478–481. | Приказ | Уп. 594.

590. ПРЋИЋ, Твртко

Neologizacija srpskog jezika u punom cvatu : jedno ponešto drukčije čitanje knjige „Srpske slivenice : monografija sa rečnikom“ Ranka Bugarskog / Tvrtko Prčić // Језици и културе у времену и простору 9. 1. – 489–503. | Summary | Уп. 576..

591. РАДИЋ, Јованка

Из ономастике код Срба у Мађарској / Јованка Радић // ОП. – 27 (2020), 49–57. | Summary

– РАДИЋ БОЈАНИЋ, Биљана

Metaforičnost leksema iz leksičkog polja *family* na engleskom i *porodica* na srpskom jeziku | Уп. 333.

– РАТКОВИЋ, Драгана

Песник и емиграција : концептосфера *дома* и *домовине* у поезији Александра Петрова | Уп. 674.

592. РЕБРОЊА, Исмет

Etimološko porijeklo naziva pojedinih naseljenih mjesta u Novom Pazaru / Ismet Rebronja, Elijas Rebronja. – Novi Pazar : Narodna Biblioteka Dositej Obradović, 2020. – 96. | ISBN 978-86-83251-94-0

593. РИСТИЋ, Биљана

Апелатив *глава* у ојконимима Србије / Биљана Ристић // Савремена проучавања језика... – 119–126. | Summary

594. РИСТИЋ, Стана

Когнитивни правац у српској етнолингвистици : почеци развоја и актуелни проблеми / Стана Ристић, Ивана Лазић Коњик. – Београд : Институт за српски језик САНУ, 2020. – 401. – (Монографије ; 29) | ISBN 978-86-82873-71-6 | Уп. 589.

– САВИЋ, Биљана

Ткачка лексика Стапара (код Сомбора) | Уп. 780.

– САВИЋ, Сандра

Из лексике народне медицине Гаџиног Хана : болести плућног система | Уп. 781.
Називи занатлија у „Речнику говора Лужнице“ Љубисава Ћирића | Уп. 782.

– САВИЋ ГРУЈИЋ, Ана

Пастирска лексика југоисточне Србије у науци о језику | Уп. 783.

595. САВОВА, Димка

Фигуративна значења речи *ајейић* у српском језику / Димка В. Савова // На темељима народних говора. – 583–590. | Резюме

– СПАСИЋ, Наташа

Контекстуална условљеност приликом одабира лексема и њихових синонима у српском и енглеском језику за глаголе *јесџи* и *јиџи* | Уп. 340.

596. СТАМЕНКОВИЋ, Душан

Утицај контекста на перцепцију оправданости употребе англицизама : емпиријска анализа / Dušan Stamenković, Miloš Tasić // Jezik, književnost, kontekst. – 225–245. | Summary + Прилози

597. СТАНИЋ, Данијела

О *рудиници* и хомонимији два прасловенска придева у српском језику / Данијела С. Станић // СЈ. – 25 (2020), 601–611. | Summary

– СТЕВАНОВИЋ, Јована

Семантичка адаптација лексике у говорима призренско-тимочке дијалекатске области | Уп. 790.

– СТЕВАНОВИЋ, Катарина

Турцизми у роману „Тестамент“ Видосава Стевановића | Уп. 679.

– СТЕПАНОВ, Страхинја

Колоквијално-жаргонска лексика у роману Александра Рашића „Од 13 до 18“ | Уп. 681.

– СУБАНОВИЋ, Катарина

Метафоричко значење српских и енглеских зоосема за домаће животиње | Уп. 346.

598. ТОДИЋ САНКОВИЋ, Бојана

О лингвистичким круговима Ирене Грицкат : Кругови Ирене Грицкат : семантичко-граматичка истраживања савременог српског језика / Ирена Грицкат-Радуловић. – Београд : Савез славистичких друштва Србије, 2020. – 587. / Бојана Д. Тодић Санковић // ЗБМСКЈ. – 68, 3 (2020), 1038–1042. | Приказ | Уп. 561.

599. ТОДИЋ САНКОВИЋ, Бојана

Питање форме лексеме *јрвенац* : лексикографски аспект / Бојана Д. Тодић Санковић // НЈ. – 51, 1 (2020), 43–57. | Summary

600. ТОДОРОВИЋ, Милан

Називи производа у савременом српском језику / Милан Д. Тодоровић // Филолог. – 21 (2020), 134–156. | Summary + Додаци

601. ТОДОРОВИЋ, Стефан

Слика српске културе у свету кроз брендирање српске *шљивовице* : критичка анализа дискурса / Стефан Тодоровић, Нина Манојловић // Брендови јела и пића. – 261–279. | Summary

602. ТОДОСИЈЕВИЋ, Момчило

Топоними трстеничког краја / Момчило Р. Тодосијевић. – Трстеник : Народна библиотека Јефимија ; Београд : Културно-просветна заједница Србије, 2020. – 229. – (Библиотека Хронике села : посебна издања) | ISBN 978-86-83191-81-9

603. ТОМИЋ, Горица

Експресивност у називима хране и пића : анализа сливеница / Горица Р. Томић, Јелена Р. Даниловић Јеремић // Експресивност у српском језику. – 289–302. | Summary

604. ТОМОВИЋ, Ненад

Anglicizmi u leksičkom polju *klasičnog brijanja* / Nenad Tomović // Prevodenje kao veština i kao umetnost. – 243–252. | Summary

605. ТРАЈКОВИЋ, Татјана

Ходоними Ниша топонимске мотивације / Татјана Г. Трајковић // СЈ. – 25 (2020), 633–645. | Summary

– ТРНАВАЦ, Радослава

Семантичка анализа неколико придева са афективним и искуственим значењем у српском и руском језику | Уп. 351.

606. ЦВИЈОВИЋ, Драгана

Лексичка збирност у српском војном регистру / Драгана Цвијовић // Prevodilac. – 39, 3/4 (2020), 15–23. | Summary

607. ЦИЦМИЛ РЕМЕТИЋ, Радојка

Антропонимија Пивске планине / Радојка Цицмил-Реметић // ОП. – 27 (2020), 61–126. | Резюме

– ЦИЦМИЛ РЕМЕТИЋ, Радојка

Ткачка терминологија на Пивској планини | Уп. 797.

– ЋИРИЋ, Љубисав

Из лужничке антропографске лексике | Уп. 799.

– ЋИРИЋ, Младен

Концептуализација *vremena* помоћу ontoloških metafora u srpskom i španskom jeziku | Уп. 353.

– ЧАРАПИЋ, Драгана

Near Synonymy Analysis of the Descriptive Adjective *Pale* in English and *Bled*, *-a*, *-o* in Serbian | Уп. 356.

608. ЧУДОМИРОВИЋ, Јован

Зашто су *йошијайалице* потребне / Јован М. Чудомировић // КњЈ. – 67, 1 (2020), 41–55. | Summary

609. ШИПКА, Данко

Откривање неконсистентности у обради вишеструке еквиваленције : уводна размишљања / Данко М. Шипка // НЈ. – 51, 2 (2020), 39–49. | Summary

ђ) Фразеологија и паремнологија

610. БЕГОВИЋ, Катарина

Фразеолошки модел 'интензификатор и квалификатор *жив* + именица' са значењем људске особине / Катарина В. Беговић // НССУВД. – 49, 1 (2020), 149–159. | Summary

– БОГДАНОВИЋ, Недељко

Из прошлости овчарства | Уп. 724.

– БУЉАНОВИЋ СИМОНОВИЋ, Сандра

Фразеологизми у роману „Златан човек“ Мора Јокаија и његовим преводима на српски језик | Уп. 262.

– ВЕСИЋ ПАВЛОВИЋ, Тијана

The Semantic Motivation of Plant-Related Idiomatic Expressions in English and Serbian | Уп. 268.

611. ВОЈИНОВИЋ, Станиша*

Народне пословице / сакупио Риста Ј. Одавић ; прир. Весна М. Јовановић, Драгомир Антонић. – Београд : Архив Србије, 2018. – 3 т.; Пословице и изреке у српској периодици : 1818–1877. / Милорад Радевић. – Нови Сад : Матица српска ; Београд : Институт за књижевност и уметност, 2018. – 139. – (Библиотека усмене књижевности ; 19) / Станиша Војиновић // ПКЈИФ. – 85 (2019), 81–83. | Приказ

– ВУРДЕЉА, Јована

Соматски фраземи са компонентом *blod/kpe* у норвешком и српском језику | Уп. 271.

– ГЕОРГИЈЕВ, Ивана

Kulturološke konceptualizacije *smrti* u španskom i srpskom jeziku | Уп. 273.

Tradicionalne rodne uloge u srpskim i španskim poslovicama o braku | Уп. 274.

612. ДИМИТРИЈЕВИЋ, Јована

Значајан допринос српској фразеологији : Фразеологија о човеку и човек у фразеологији / Гордана Штрбац. – Нови Сад : Универзитет у Новом Саду : Филозофски факултет, 2018. – 284. / Јована Димитријевић // Славистика. – 24, 2 (2020), 491–493. | Приказ

613. ДРАГИЋ, Мила

Морфосинтаксичке особине фразеологизама религијског порекла у савременом српском језику / Мила Драгић // ППЈ. – 51 (2020), 115–131. | Summary

614. БУКИЋ, Маријана

Застареле фразеолошке јединице са адвербијалним значењем у српском језику / Маријана Ђукић // Језици и културе у времену и простору 9. 1. – 413–425. | Summary

– ЗАРИФОВИЋ ГРКОВИЋ, Мирјана

Gordost u frazeologiji nemačkog i srpskog jezika | Уп. 287.

– ЈОВАНОВИЋ, Иван

De l'aspect sémantique des temps verbaux à travers les procédés syntaxiques dans la parémiologie zoonique française et serbe | Уп. 298.

– ЈОВИЋ, Емилија

Симболички карактер соматских фразеологизама : на плану руског и српског језика | Уп. 299.

– КОВАЧ РАЦ, Елеонора

Gyermekkori szerb nyelvi szavak, mondatok, mondókák, valamint a kedvelt szerb nyelvújrajzfilmek | Уп. 638.

– КОЗОМОРА, Наташа

Асоцијативно и паремиолошко поље концепта *дениги/новац* у руском и српском језику | Уп. 303.

– ЛАЧОКОВА, Ана Маргарета

Lexikálne zloženie a motivácia biblických frazém : na príklade slovenskej a srbskej biblickej frazeológie | Уп. 307.

– МАНДИЋ, Сара

Слатка страна фразеологије : анализа фразеологизама у албанском, грчком и српском језику | Уп. 310.

– МАРОЈЕВИЋ, Радмило

Фразеолошки жанрови у „Шћепану Малом“ | Уп. 652.

– МУТАВЦИЋ, Предраг

Језик као историјски подсетник : о етниму *Турчин* у фразеологији Грка, Албанаца и Срба | Уп. 315.

Mesec u frazeologizmima u savremenom albanskom, grčkom i srpskom jeziku | Уп. 316.

О фразеологији савременог грчког и српског језика : прилог проучавању грчко-српске фразеологије | Уп. 318.

– НИКОЛИЋ, Александар

Kontrastive Analyse deutscher Phraseologismen im semantischen Feld *reden* und *schweigen* und ihrer Äquivalente im Serbischen | Уп. 322.

– ПАУНОВИЋ, Татјана

Трајање као прозодијско-акустички маркер обима и типа фокуса : методолошки проблеми у истраживању нестандартних идиома | Уп. 443.

615. РАДИЋ, Првослав

Из српске фразеологије : (*видети*) *чија мајка црну вуну њреде* : лингвокултуролошки приступ / Првослав Радић // 36МСФЛ. – 63, 1 (2020), 115–130. | Summary

– РИСТИЋ, Гордана

Концептуализација *иузе* у немачким и српским соматским фразеологизмима | Уп. 336.

– РУПАР, Јована

Појмовна метафора *расцрпава је раи* у идиомима у енглеском и српском језику : контрастивна анализа | Уп. 337.

– СИЈАШКИ, Надежда

Exploring the Scope and Power of the *Marriage* Metaphor in Media Discourse | Уп. 338.

– ТОДИЋ САНКОВИЋ, Бојана

Фразеологија у настави српског језика : могућности шире примене | Уп. 719.

– ТОМОЈА, Хану

Остатъся с носом и без носа – on Changing and Staying the Same | Уп. 348.

– ТРИВИЋ, Анета

Интензификација експресивности у фразеологији српског и шпанског језика | Уп. 350.

– ЋИРИЋ, Младен

Konceptualizacija *vremena* pomoću ontoloških metafora u srpskom i španskom jeziku | Уп. 353.

616. ШУЊЕВАРИЋ, Ђорђе

Фразеологизми са компонентама *дан* и *ноћ* у српском језику / Ђорђе Шуњеварић // Савремена проучавања језика... – 83–95. | Summary

е) Стилистика

617. АЈЦАНОВИЋ, Милан

О творбеним моделима именица за означавање особа у језику младих / Милан С. Ајцановић // НССУВД. – 49, 1 (2020), 295–305. | Summary

– БАЦИЋ, Милица

Ко(н)текстуална условљеност лексичких средстава евалуације у похвалама издавача на енглеском и српском језику | Уп. 255.

618. БАЦИЋ, Милица

Новоговор Брегзита и трапоманије у свету постистине : морфофонолошка адаптација експресивних инстант неологизама у српском новинарском дискурсу / Милица С. Бацић // Експресивност у српском језику. – 319–332. | Summary

619. БОГЕТИЋ, Ксенија

Вредносна димензија метафора у дискурсу : о могућностима споја теорије појмовних метафора и теорије вредновања / Ксенија Д. Богетић // ЈФ. – 76, 1 (2020), 123–142. | Резюме, Summary

– БОЊКОВСКИ, Роберт

Фонетске скраћенице у српском и пољском фамилијарном језику : сличности и разлике | Уп. 258.

620. БОРИСОВ, Сергеј

Дискурсивне практики и метаязыковоје коментирање у речи представитеља националних мањинства Босније и Херцеговине : на примере славјанских заједница Републике Српске / Сергеј А. Борисов, Глеб П. Пилипенко // ЈФ. – 76, 2 (2020), 127–156. | Резиме, Summary

– БРОЋИЋ, Андријана

On the Metaphorical Conceptualization of Contrasting Emotional Experiences : the Case of *Pride and Shame* in English and Serbian | Уп. 259.

– БУДИМИРОВИЋ, Јелена

Neodređenost kao sredstvo birokratskog stila u socijalističkom periodu u dnevnoj štampi Srbije i Slovenije | Уп. 260.

621. БУДИНЧИЋ, Валентина

Експресивна функција англицизама у сфери маркетинга у спорту / Валентина В. Будинчић // Експресивност у српском језику. – 279–288. | Summary

– ВАСИЉЕВИЋ, Анђела

Аргументативни маркер *certes* и његови еквиваленти у српском језику | Уп. 263.

Дискурсни маркери *en effet*, *effectivement*, *en fait* и њихови српски функционални еквиваленти | Уп. 264.

622. ВЕЉКОВИЋ СТАНКОВИЋ, Драгана

Мимичко-гестовна потпора дијалога у приповеткама Лазе К. Лазаревића / Драгана Д. Вељковић Станковић // НССУВД. – 49, 1 (2020), 241–253. | Summary

– ВИЛИЋ, Ивана

Éléments extralinguistiques dans l'expression des relations spatiales en français et en serbe | Уп. 269.

623. ВОЈИНОВИЋ КОСТИЋ, Јелена

Diskurs javnih političkih debata / Jelena Vojinović-Kostić. – Leposavić ; Priština : Institut za srpsku kulturu, 2020. – 228. | ISBN 978-86-89025-58-3

– ВУЈОВИЋ, Марија

Osnovne karakteristike skraćenica koje se koriste u komunikaciji preko aplikacija | Уп. 270.

624. ВУКОВИЋ, Марија

Инстаграм, један од узрока инвазије енглеских речи у употреби српског језика код младих / Марија Д. Вуковић // Баштина. – 50 (2020), 73–90. | Summary + Прилог

– ВУКЧЕВИЋ, Вања

Слободни неуправни и неуправни говор у преводу са српског на енглески језик : на примерима из романа „Дервиш и смрт“ Меше Селимовића | Уп. 30.

– ВУЧИЋЕВИЋ, Ана

Textual Metadiscourse in Academic Book Reviews in Serbian and English | Уп. 272.

625. ГАВРАНОВИЋ, Валентина

Статус новијих англицизама у лексичком фонду ученика средњошколског узраста / Валентина М. Гаврановић, Маријана М. Продановић // Баштина. – 51 (2020), 111–123. | Summary

– ГОЈКОВИЋ, Наташа

Превођење архаизама и историцизама с енглеског на српски језик у роману „Разум и осећајност“ Џејн Остин : критичка анализа | Уп. 31.

626. ГРУЈИЋ, Лела

Улога косих падежа квалификативног значења у спонтаном говору младих / Лела Грујић, Бранкица Црноглавац // Савремена проучавања језика... – 209–216. | Summary

– ДАБЕТИЋ, Радомир

Пишете ли за медије : новинарска огрешења о језик | Уп. 452.

627. ДЕСПОТОВИЋ, Јулијана

Експресивност беспредикатских питања у драмском тексту / Јулијана С. Деспотовић // Експресивност у српском језику. – 171–178. | Summary

628. ДЕСПОТОВИЋ, Јулијана

Реченице без предиката у путописном роману „Африка“ Р. Петровића / Јулијана Деспотовић // Савремена проучавања језика... – 179–186. | Summary

629. ДРАГИН, Гордана

Употребна вредност прозодијске норме код студената у Новом Саду / Гордана С. Драгин // НССУВД. – 49, 1 (2020), 285–294. | Summary

– ДРАГИЋЕВИЋ, Рајна

Песнички речник Ирене Грицкат | Уп. 879.

– ДРАЖИЋ, Јасмина

Како данас разумемо *друшћивене мреже* : метафоре дигиталног простора у српском језику | Уп. 283.

630. ЂОРЂЕВИЋ, Данијела

Употреба декомпонованог предиката у научним радовима у српском језику / Данијела Ђорђевић, Тијана Весић Павловић // Нови правци истраживања... – 455–467. | Summary

– ЂУРИН, Татјана

Два српска превода Арагонове песме „La rose du premier de l’an“ | Уп. 33.

631. ЂУРКИН, Веселина

Експресивне вриједности деминутива у дјелу Исидоре Секулић / Веселина В. Ђуркин // Експресивност у српском језику. – 107–120. | Summary

– **ЗОБЕНИЦА, Николина**

Manipulacija u prevodenju dečje književnosti na srpski jezik | Уп. 34.

632. ИВАНОВА, Ирина

Елементи разговорног језика у „Лексикону YU митологије“ / Ирина Ђ. Иванова // НССУВД. – 49, 1 (2020), 279–284. | Резюме

– **ЈАКОВЉЕВИЋ, Бојана**

Some Properties of Pauses in Read Speech in English and Serbian : Initial Experiments | Уп. 290.

– **ЈАНКОВИЋ, Драгана**

The Analysis of the Epic Poem of the Kosovo Cycle “Car Lazar i carica Milica” and Its Translation into English | Уп. 36.

633. ЈАНКОВИЋ, Ђорђе

Значења неологизама Лазе Костића грађених нултим суфиксом / Ђорђе М. Јанковић // СЈ. – 25 (2020), 381–396. | Summary

– **ЈОВАНОВИЋ, Александра**

О лексеми *као* из угла теорије прототипа | Уп. 571.

– **ЈОВАНОВИЋ, Владимир**

The Pragmatic Implications of Certain Lexical Elements in English and Serbian Political Discourse | Уп. 297.

634. ЈОВАНОВИЋ, Ивана

О „Васкрсу државе српске“ Ст. Новаковића : наратолошке, вербатолошке, жанристичке и лингвистичке карактеристике „Васкрса државе српске“ (1904) Стојана Новаковића / Ивана Р. Јовановић // СЈ. – 25 (2020), 495–505. | Summary

635. ЈОВАНОВИЋ, Миодраг

Особине разговорног стила у збирци анегдота „Учини му ђеф поса’ му не сврши“ Радосава Цица Поповића / Миодраг В. Јовановић // НССУВД. – 49, 1 (2020), 231–240. | Summary

636. ЈОВАНОВИЋ СИМИЋ, Јелена

Игра речима и рекреативне функције језика : на грађи из поетских текстова / Јелена Р. Јовановић Симић, Ивана Р. Јовановић // Језик, књижевност и игра. – 78–91. | Abstract

– **ЈОВИЋ, Емилија**

Хумористичка реклама као фрагмент медиорекламне слике света : на плану руског и српског језика | Уп. 300.

– **ЈОВОВИЋ, Милена**

О колоквијализмима у преводу романа „Долазим по тебе и водим те са собом“ и „Како бог заповеда“ Николао Аманитија на српски језик | Уп. 37.

637. КАЖАНЕГРА ВЕЛИЧКОВИЋ, Ана

Модел преношења туђег говора у роману „Сибир“ Владимира Кецмановића / Ана Кажанегра Величковић, Тамара Стефановић // Савремена проучавања језика... – 187–200. | Summary

– **КАРАВЕСОВИЋ, Дејан**

Експресивне језичке структуре у преношењу туђег говора у енглеском и српском | Уп. 301.

– **КЕСИЋ, Далибор**

Ideological Meandering in Textual Rendering : Binarities, Innuendos and Overtones in Translation | Уп. 38.

638. КОВАЧ РАЦ, Елеонора

Gyermekkori szerb nyelvi szavak, mondatok, mondókák, valamint a kedvelt szerb nyelvűrajzfilmek / Kovács Rác Eleonóra // ГФФНС. – 45, 1 (2020), 307–322. | Резиме

639. КОВАЧЕВИЋ, Милош

О фоничкој поезији : на примјерима поезије Мирољуба Тодоровића / Милош М. Ковачевић // Актуелна питања фонетике и фонологије српског језика. – 357–381. | Summary

– КРСТИЋ, Ана

Синхронизација анимираног филма Зоотрополис (Zootopia) са енглеског на српски језик | Уп. 39.

– КРЦИЋ, Ненад

Стилске вредности глаголских облика у настави српског језика | Уп. 702.

640. КУЉАНИН, Сања

Експресивност језичких јединица у револуционарном дискурсу / Сања М. Куљанин // Експресивност у српском језику. – 59–69. | Summary

– ЛАЗИЋ КОЊИК, Ивана

Лексика српских народних песама у „Српском рјечнику“ и у „Речнику српског језика“ : лексикографски аспект | Уп. 575.

– ЛАИНОВИЋ СТОЈАНОВИЋ, Надежда

Рад на дешифровању и превођењу зборника стихова „В Србији и о Србији“ Степана Ивановича Чахотина | Уп. 41.

641. ЛЕТИЋ, Ана

Говор деце и тинејџера у Србији из аспекта рода / Ана Летић, Мила Милојевић, Анка Обућина // Славистика. – 24, 2 (2020), 443–458. | Summary

– ЛУКИЋ, Милица

Supportive Moves in the Speech Act of Direct Complaint in English and Serbian : a Cross-Cultural and Interlanguage Pragmatic Analysis | Уп. 308.

642. ЛУТОВАЦ КАЗНОВАЦ, Тамара

Типови туђег говора у роману „Бернардијева соба“ Слободана Тишме / Тамара Н. Лутовац Казновац, Тања Ј. Танасковић // Експресивност у српском језику. – 97–106. | Summary

643. МАРКОВИЋ, Јордана

Laughter in Written Serbian Language / Jordana Marković, Violeta Stojičić // FU. – 18, 1 (2020), 1–8. | Резиме

644. МАРОЈЕВИЋ, Радмило

Версификација Његошевог спјева „Шћепан Мали“ : реконструкција силабичких константи / Радмило Маројевић // ЗбМСФЛ. – 63, 1 (2020), 47–66. | Summary

645. МАРОЈЕВИЋ, Радмило

Реконструкција сугласника у критичком издању Његошевог спјева „Шћепан Мали“ / Радмило Н. Маројевић // НЈ. – 51, 2 (2020), 1–37. | Резиме

646. МАРОЈЕВИЋ, Радмило

Реконструкција штампарских грешака на основу замјене вокалских графема : у Његошевом спјеву „Шћепан Мали“ / Радмило Маројевић // ЗбМСФЛ. – 63, 2 (2020), 7–31. | Summary

647. МАРОЈЕВИЋ, Радмило

Реконструкција штампарских грешака у „Шћепану Малом“ : интертекстуалне паралеле / Радмило Н. Маројевић // ЗбМСКЈ. – 68, 2 (2020), 509–529. | Summary

648. МАРОЈЕВИЋ, Радмило

Специфичне граматичке и лексичко-граматичке ријечи : на грађи Његошевог „Шћепана Малог“ / Радмило Н. Маројевић // ЗбФФП. – 50, 4 (2020), 59–88. | Резюме

649. МАРОЈЕВИЋ, Радмило

Специфични типови глаголских ријечи : на грађи Његошевог „Шћепана Малог“ / Радмило Н. Маројевић // ЗбФФП. – 50, 2 (2020), 3–31. | Резюме

650. МАРОЈЕВИЋ, Радмило

Стих „Шћепана Малог“ : метрика и ритмика десетерца и шеснаестерца / Радмило Н. Маројевић // ЗбМСКЈ. – 68, 1 (2020), 21–38. | Summary

651. МАРОЈЕВИЋ, Радмило

Фонетска реконструкција таувокалских дифтонга као лингвотекстолошки проблем : на грађи Његошевог спјева „Шћепан Мали“ / Радмило Н. Маројевић // Филолог. – 22 (2020), 30–51. | Summary

652. МАРОЈЕВИЋ, Радмило

Фразеолошки жанрови у „Шћепану Малом“ / Радмило Н. Маројевић // СЈ. – 25 (2020), 69–88. | Резюме

653. МАТИЦКИ, Миодраг

Трагање за *йрaлшиовим* језиком Васка Попе / Миодраг Матицки // ЛМС. – 506, 3 (2020), 274–300.

– МАЦУРА, Сергеј

Retorika „Eole“ : analiza prevoda jednog poglavlja „Uliksa“ | Уп. 43.

654. МИЛАНОВИЋ, Нина

Стилске доминанте у роману „Велики јуриш“ Слободана Владушића / Нина С. Милановић // Експресивност у српском језику. – 87–96. | Summary

655. МИЛЕНКОВИЋ, Бранка

Експресивност у усменој реализацији академског дискурса : маркери наглашавања и маркери става емитента / Бранка Ј. Миленковић, Тања З. Русимовић // Експресивност у српском језику. – 205–223. | Summary + Прилог

– МИЛИВОЈЕВИЋ ПЕТРОВИЋ, Светлана

Kulturološki aspekti prevodenja proze Džulijana Barnsa | Уп. 44.

History Vs “Herstory”? : Translating Margaret Atwood’s “The Handmaid’s Tale” | Уп. 45.

656. МИЛОВАНОВИЋ, Соња

Експресивност песничког текста Бранислава Петровића / Соња М. Миловановић // Експресивност у српском језику. – 121–134. | Summary

– МИЛОЈЕВИЋ, Емилија

Predstavljanje sebe i drugih u diskursu : koncept *ethosa* i argumentacija u diskursu teorija zavere | Уп. 311.

657. МИЛОСАВЉЕВИЋ, Бојана

Концепт *учиљивости* у српском језику и култури / Бојана С. Милосављевић // СЈ. – 25 (2020), 125–146. | Резюме

658. МИЛОСАВЉЕВИЋ, Бојана

О емпатији и изражавању саосећања : прилог изучавању интенције слагања / Бојана С. Милосављевић // НССУВД. – 49, 1 (2020), 61–72. | Summary

– МИЛОСАВЉЕВИЋ, Тања

Фрагмент сточарства на језичкој слици света југоисточних српских говора : први део | Уп. 766.

659. МИЉКОВИЋ, Миљан

Утицај појаве англицизама и енглеских речи у медијима на употребу англицизама у свакодневном говору код деце школског узраста / Миљан Д. Миљковић // Баштина. – 51 (2020), 179–192. | Summary

660. МОСКОВЉЕВИЋ ПОПОВИЋ, Јасмина

О дискурсу задиркивања у говору одраслих упућеног деци / Јасмина Д. Московљевић Поповић // НССУВД. – 49, 1 (2020), 195–204. | Summary

661. НЕМАТ, Сара

Фонетски дијалектизми као обележје књижевноуметничког стила Виолете Јовић у роману „Преображење“ / Сара Н. Немат // ГСЈ. – 18 (2020), 45–62. | Summary

– НИКЕТИЋ, Предраг

Use of Personal Names in English and Serbian Canned Jokes | Уп. 321.

662. НИКОЛИЋ, Милка

Језичко-уметнички тоталитет српске прозе у светлу интегралне стилистике : Стилске доминанте српских прозних писаца / Милош Ковачевић. – Андрићград : Андрићев институт, 2019. – 321. – (Библиотека Знамен србистике. Одјељење за језик ; 2) / Милка В. Николић // СЈ. – 25 (2020), 677–685. | Приказ

663. НИКОЛИЋ, Милка

Утицај разговорног језика на текстове популарне науке / Милка В. Николић // НССУВД. – 49, 1 (2020), 255–265. | Summary

664. НИКОЛИЋ, Милка

Фоностилеме у поезији Десимира Благојевића / Милка В. Николић // Актуелна питања фонетике и фонологије српског језика. – 331–356. | Summary

665. НОВОКМЕТ, Слободан

Називи животиња у функцији номинације човека према друштвеној улози у жаргону српског језика / Слободан Б. Новокмет // НССУВД. – 49, 1 (2020), 307–318. | Summary

666. ПАПАЗ, Младен

Контрастивна анализа именица са индиректним епистемичким значењем у новинским извјештајима / Младен Д. Папаз, Ружица Зељко-Зубац // СЈ. – 25 (2020), 397–412. | Zusammenfassung

667. ПАПИЋ, Владимир

Исто то само четрдесет година касније : Стилска обилежја епских народних пјесама Тешана Подруговића / Милорад Лојовић. – Требиње : Књижевна заједница Јован Дучић ; Гацко : Српско културно и просвјетно друштво Просвјета, 2019. – 239. / Владимир Д. Папић // ЛМС. – 505, 6 (2020), 913–916. | Приказ

668. ПЕШИКАН ЉУШТАНОВИЋ, Љиљана

Ка поетици концептуалне метафоре : Змија, а српска : концептуализација у усменом фолклору / Лидија Делић. – Андрићград, Вишеград : Андрићев институт, 2019. – 396. / Љиљана Пешикан Љуштановић // ЗбМСКЈ. – 68, 2 (2020), 730–736. | Приказ

669. ПРОКОПИЈЕВИЋ, Јована

Утврђивање ауторства И. Андрића у спорним текстовима објављеним у часопису „Свеске“ Задужбине Иве Андрића : бројеви 16 и 17 / Јована Прокопијевић // ППЈ. – 51 (2020), 207–225. | Summary

– РАДИЋ БОЈАНИЋ, Биљана

Metaforičnost leksema iz leksičkog polja *family* na engleskom i *porodica* na srpskom jeziku | Уп. 333.

670. РАКИЋ, Александра

Експресивни супстантиви у роману „Време кокошки“ Добрила Ненадића / Александра Д. Ракић // Експресивност у српском језику. – 135–148. | Summary

671. РАКИЋ, Александра

Лингвостилистичка анализа песама о храни и пићу Љубивоја Ршумовића / Александра Д. Ракић, Јулијана С. Деспотовић // Брендрави јела и пића. – 309–321. | Summary

672. РАКОВИЋ, Марија

Неојланија – савршен залогaj! : синтаксичке и стилистичке одлике реклама за производе новосадске индустрије меса / Марија С. Раковић // Брендрави јела и пића. – 297–307. | Summary

673. РАКОВИЋ, Марија

Турски суфикси у роману „Нечиста крв“ Борисава Станковића / Марија С. Раковић // Филолог. – 21 (2020), 157–177. | Summary

674. РАТКОВИЋ, Драгана

Песник и емиграција : концептосфера *дома* и *домовине* у поезији Александра Петрова / Драгана Ратковић. – Београд : Институт за српски језик САНУ, 2020. – 260. – (Монографије ; 28) | ISBN 978-86-82873-74-7

675. РАТКОВИЋ, Драгана

Творбени дијалектизми у „Горском вијенцу“ / Драгана М. Ратковић // СЈ. – 25 (2020), 457–472. | Резюме

676. РЕДЉИ, Јелена

Форензичко утврђивање двојног ауторства у писаном језику изјава и исказа осумњичених и сведока / Јелена Редли // Језици и културе у времену и простору 9. 1. – 209–222. | Summary

– РИСТИЋ, Биљана

Говорни чиновни молби и захтева у писмима кнеза Михаила оцу Милошу Обреновићу | Уп. 868.

– СИЛАШКИ, Надежда

Exploring the Scope and Power of the *Marriage* Metaphor in Media Discourse | Уп. 338.

677. СИМИЋ, Радоје

Жанровска структура дијалекатског текста и употреба глаголских личних облика / Радоје Д. Симић, Јелена Р. Јовановић Симић // На темељима народних говора. – 607–618. | Summary

– СИМУРДИЋ, Ива

Prevodilačke tehnike u srpskom prevodu pesme „Želja nad željama“ Mihaela Endea | Уп. 51.

678. СПАСИЋ, Наташа

Експресивност поредбених јединица у српском језику / Наташа А. Спасић // Експресивност у српском језику. – 157–170. | Summary

– СТАНКОВИЋ, Селена

Sur la possessivité du génitif non prépositionnel dans „Osman“ de Dživo Gundulić et les équivalents français | Уп. 342.

679. СТЕВАНОВИЋ, Катарина

Турцизми у роману „Тестамент“ Видосава Стевановића / Катарина З. Стевановић // Баштина. – 50 (2020), 91–106. | Summary

680. СТЕПАНОВ, Маја

Поредбене клаузе као допуна глаголима непотпуног значења у роману „Ђакон Богородичине цркве“ Исидоре Секулић / Маја Степанов // ППЈ. – 51 (2020), 151–169. | Summary

681. СТЕПАНОВ, Страхинја

Колоквијално-жаргонска лексика у роману Александра Рашића „Од 13 до 18“ / Страхинја Р. Степанов // ЗбМСКЈ. – 68, 2 (2020), 603–622. | Summary

682. СТЕПАНОВ, Страхинја

Творбено-стилска анализа композитних индивидуализама у роману „Ситничарница Код срећне руке“ Г. Петровића / Страхинја Р. Степанов, Милан С. Аџановић // ЗбМСКЈ. – 68, 3 (2020), 891–908. | Summary

– СТЕПАНОВИЋ, Блажан

Velimir Živojinović kao prevodilac Geteovih pesama „Dobrodošlica i rastanak“ i „Prometej“ u časopisu „Misao“ | Уп. 52.

683. СРЕТИЋ, Милена

Поетска функција језика у прози Драгослава Михаиловића : „Петријин венац“, „Кад су цветале тикве“, „Треће пролеће“ / Милена Сретић // ЗбМСКЈ. – 68, 1 (2020), 239–249. | Summary

684. СТЕФЧЕВА, Росица

Метатекстуални маркери у служби мониторинга продуцирања и интерпретације дискурса / Росица Стефчева // НССУВД. – 49, 1 (2020), 217–229. | Summary

685. СУБАНОВИЋ, Катарина

Реченична експресивност са становишта синтаксе у сатирама „Укидање страсти“, „Озбиљне, научне ствари“ и „Вођа“ Радоја Домановића / Катарина Б. Субановић // Експресивност у српском језику. – 179–192. | Summary

686. ТАНАСИЋ, Срето

Време у роману „Време смрти“ Добрице Ћосића : изражавање појединачног и општег глаголским облицима / Срето З. Танасић // На темељима народних говора. – 665–677. | Резюме

687. ТОДОРОВИЋ, Стефан

Семантичко-стилистички аспект декомпоновања именица у језику новинарства / Стефан Тодоровић // Савремена проучавања језика... – 159–169. | Summary

– ТОДОРОВИЋ, Стефан

Слика српске културе у свету кроз брендирање српске *шљивовице* : критичка анализа дискурса | Уп. 601.

– ТОМОВИЋ, Ненад

„Баш Челик“ у преводу Елоди Лотон Мијатовић | Уп. 54.

Cultural Elements in Elodie Lawton Mijatović's Translation of Serbian Folk Tales | Уп. 55.

– ТРНАВАЦ, Радослава

Сигнализација дискурских односа у новинском тексту на српском и руском језику | Уп. 352.

688. ХУБЕР, Ана

Мизогинија и сексизам у рекламима на српским телевизијама / Ана Huber // ЖЈ. – 40 (2020), 55–76. | Resumen + Додатак

– **ЧОВИЋ, Бранимир**

Сложена једноставност у структури Јесењинове поетске слике и стилска померања у српскохрватским преводима | Уп. 57.

– **ЧОВИЋ, Лариса**

Јесењинове поетске слике боја и њихов превод на српски језик | Уп. 58.

– **ЧУДИЋ, Марко**

Zbirka priča „Ide svet“ Lasla Krasnohorkaija sagledana iz prevodilačke perspektive | Уп. 59.

– **ЧУДОМИРОВИЋ, Јован**

Зашто су *йошијайалице* потребне | Уп. 608.

689. ЧУТУРА, Илијана

Присуство и карактеристике разговорног стила у необјављеном рукопису „Књига сећања“ / Илијана Р. Чутура // НССУВД. – 49, 1 (2020), 267–277. | Summary

690. ШУЊЕВАРИЋ, Ђорђе

Сложени придеви у Маретићевом преводу Хомеровог спева „Илијада“ / Ђорђе В. Шуњеварић // ГСЈ. – 18 (2020), 103–115. | Summary

ж) Методика наставе српског књижевног језика**691. БРБОРИЋ, Вељко**

Знање студената о значајним годинама из историје српске ортографије / Вељко Ж. Брборић // СЈ. – 25 (2020), 427–437. | Summary

692. ДИМИТРИЈЕВИЋ, Јована

Методички приступ лингвокултуролошкој потки романа „Петријин венац“ Драгослава Михаиловића на часовима лингвистичке секције / Јована Ј. Димитријевић // КњЈ. – 67, 2 (2020), 425–438. | Summary

693. ЖЕЖЕЉ, Радмила

Приручник за учитеље уз уџбенички комплет Српски језик за трећи разред основне школе / Радмила Жежељ. – Београд : Klett, 2020. – 819. | ISBN 978-86-533-0586-4

694. ИГЊАТОВИЋ, Миодраг

Однос школе према језику и културној традицији средине / Миодраг Д. Игњатовић. – Београд : Српска академија образовања, 2020. – 107. | ISBN 978-86-89393-14-9

695. ИЛИЋ, Нина

Are Prototypical Semantic Concepts Acquired First? / Nina Ilić // ГФФНС. – 45, 2 (2020), 75–94. | Резиме + Прилог

– **ИЛИЋ, Нина**

О *prirodi glagola sa klitikom se* : podaci iz studije usvajanja jezika | Уп. 488.

696. ЈАЊИЋ, Марина

Ефекти примене музике у настави матерњег (српског) језика / Марина Јањић // Положај словенских језика... – 78–95. | Резиме + Прилози

697. ЈАЊИЋ, Марина

The Implementation of Theoretical Assumptions in Serbian Language Teaching Practice / Marina S. Janjić, Aleksandar M. Novaković // FU. – 18, 1 (2020), 27–36. | Резиме

698. ЈАЊИЋ, Марина

Методика наставе српског као завичајног језика / Марина Јањић. – 2. изд. – Ниш : Академска српска асоцијација, 2020. – 193. | ISBN 978-86-900376-0-5 | Уп. 710.

699. ЈАЊИЋ, Марина

Проблеми и изазови у реализацији наставе српског као језика окружења и образовања у школама на подручју југоисточне Србије / Марина С. Јањић // ГСЈ. – 18 (2020), 7–19. | Summary

– ЈЕРКОВИЋ, Јован

Школски правопис српског језика | Уп. 457.

700. КАРАЛИЋ, Елизабета

Постигнућа ученика на завршном испиту из српског језика : анализа нетачних одговора из области вештина читања и разумевање прочитаног / Елизабета М. Каралић // КњЈ. – 67, 1 (2020), 175–190. | Summary

701. КИШ, Наташа

Стандардни језик и језичка култура из угла средњошколаца / Наташа Б. Киш // НССУВД. – 49, 1 (2020), 319–329. | Summary

702. КРЦИЋ, Ненад

Стилске вредности глаголских облика у настави српског језика / Ненад С. Крцић // КњЈ. – 67, 1 (2020), 157–173. | Summary

703. ЛЕПОЈЕВИЋ, Јелена

Супстантивати у оквирима програма за средњу школу републике Србије / Јелена Лепојевић // Нови правци истраживања... – 565–576. | Резюме

704. ЛОМПАР, Весна

Примери корелација у настави : српски језик – математика / Весна Ј. Ломпар // КњЈ. – 67, 1 (2020), 107–117. | Summary

705. МИЛОВАНОВИЋ, Ана

Луткарска ћирилица : луткарска метода у учењу читања и писања српског језика / Ана Миловановић. – Београд : Учитељски факултет, 2020. – 104. | ISBN 978-86-7849-286-0

706. МРКАЉ, Зона

Српски језик и књижевност 7 : приручник за наставнике : са дневним припремама за часове / Зона Мркаљ, Весна Ломпар. – Београд : Klett, 2020. – 715. | ISBN 978-86-533-0575-8

707. МРКАЉ, Зона

Терминолошке недоумице у настави српског језика и књижевности / Зона В. Мркаљ // КњЈ. – 67, 2 (2020), 353–363. | Summary

708. НИКОЛИН КОЛАРИЋ, Драгана

Српски језик за седми разред основне школе : приручник за наставнике / Драгана Николин-Коларић, Наташа Станковић Шошо, Јелена Гребовић, Наташа Полић. – Београд : Нови Логос, 2020. – 894. | ISBN 978-86-6109-597-9

709. НИКОЛИЋ, Милка

Средњошколска настава српског језика и медијска писменост / Милка В. Николић // КњЈ. – 67, 2 (2020), 365–377. | Summary

710. НОВАКОВИЋ, Александар

Уџбеник који помера границе наставе српског језика : први мултимедијални уџбенички комплет намењен учењу српског језика у дијаспори : Методика наставе српског као завичајног језика / Марина Јањић. – 2. изд. – Ниш : Академска српска асоцијација, 2020. – 193. / Александар М. Новаковић // PhM. – 12 (2020), 821–826. | Приказ | Уп. 698.

711. НОВОКМЕТ, Слободан

Како нам интернет може помоћи у настави српског језика и књижевности? / Слободан Б. Новокмет // КњЈ. – 67, 1 (2020), 119–128. | Summary

712. ПЕШИЋ, Тара

Ставови студената према родним стереотипима у настави матерњег језика у основношколском образовању / Тара Пешић // Савремена проучавања језика... – 265–276. | Summary + Прилог

713. РАКОЊАЦ, Бојана

Креативне идеје за наставу српског језика и књижевности : приручник за наставнике / Бојана Ракоњац. – Београд : Kreativni centar, 2020. – 73. | ISBN 978-86-529-0882-0

714. РЕПУБЛИЧКИ зимски семинар 2020. : настава српског језика и књижевности у основној и средњим школама / ур. Босиљка Милић и др. – Београд : Друштво за српски језик и књижевност Србије, 2020. – 163. | ISBN 978-86-84885-90-8

715. СОРАК, Зорица

Синтакса у настави српског језика у другом циклусу обавезног образовања / Зорица В. Сорак // Баштина. – 52 (2020), 131–144. | Summary

716. СТАНКОВИЋ ШОШО, Наташа

Настава методике српског језика и књижевности на Филолошком факултету Универзитета у Београду / Наташа Станковић Шошо, Валентина Илић // Положај словенских језика... – 134–168. | Резюме

717. СТАНКОВИЋ ШОШО, Наташа

Српски језик за седми разред основне школе : приручник за наставнике / Наташа Станковић Шошо, Јована Сувајдић, Софија Симовић, Ивана Ковачевић, Александар Илић, Урош Ђурковић, Ана Козић. – Београд : Нови Логос, 2020. – 1040. | ISBN 978-86-6109-596-2

718. СТОЈАНОВИЋ, Буба

Језички контекст и тумачење непознатих речи у читанкама / Буба Стојановић // Jezik, književnost, kontekst. – 411–423. | Summary

719. ТОДИЋ САНКОВИЋ, Бојана

Фразеологија у настави српског језика : могућности шире примене / Бојана Д. Тодић Санковић // КњЈ. – 67, 2 (2020), 391–405. | Summary

720. ЧОРБОЛОКОВИЋ, Саша

Креативна настава правописа у основној школи / Саша С. Чорболоковић // КњЈ. – 67, 1 (2020), 143–155. | Summary

– ШИМОНЈОВА ЧЕРНАКОВА, Руженка

Zmena vyučovacieho jazyka ako pedagogický aspekt slovensko-srbskej dvojjazyčnosti | Уп. 409.

з) Дијалектологија**721. АНТИЋ, Александра**

Суфикс *-чија/-чија* у „Речнику говора југа Србије“ Момчила Златановића / Александра М. Антић // На темељима народних говора. – 45–60. | Summary

722. БАЊАЦ, Рената

Из лексике села Баткуша код Шамца / Рената Бањац // ППЈ. – 51 (2020), 227–261. | Summary

723. БОГДАНОВИЋ, Недељко

Говор Алексиначког Поморавља / Недељко Богдановић. – Алексинац : Центар за културу и уметност Алексинац, 2020. – 302. – (Едиција Завичај ; 5) | ISBN 978-86-89801-47-7

724. БОГДАНОВИЋ, Недељко

Из прошлости овчарства / Недељко Богдановић // Пастирска лексика југоисточне Србије. – 37–47.

725. БОГДАНОВИЋ, Недељко

Од приређивача : пастирска лексика југоисточне Србије / Недељко Богдановић // Пастирска лексика југоисточне Србије. – 7–18.

726. БОГДАНОВИЋ, Недељко

Трајање заборављеног / Недељко Р. Богдановић // На темељима народних говора. – 61–67. | Résumé

727. БОЖОВИЋ, Ђорђе

Lingvistički markeri regionalnog identiteta : pogled iz štokavskog / Ђорђе Боžовић // Примењена лингвистика данас 6. – 47–76. | Summary

– БОЈИНОВИЋ, Милош

Други додаток „Рјечнику гламочног говора“ | Уп. 872.

Ономастика четири села код Гламоча | Уп. 557.

728. БОЈОВИЋ, Јована

Лингвистичка запажања Григорија Божовића / Јована Д. Бојовић // ЗБМСКЈ. – 68, 1 (2020), 169–185. | Summary

729. БОШЊАКОВИЋ, Жарко

Дијалекатска хрестоматија српског језика : текстови и карте / прир. Татјана Трајковић, Јордана Марковић. – Ниш : Филозофски факултет, 2020. – 353. / Жарко Бошњаковић // ЗБМСФЛ. – 63, 2 (2020), 206–210. | Приказ | Уп. 741.

730. БОШЊАКОВИЋ, Жарко

Инвентар и дистрибуција прозодема у говору Баваништа / Жарко Бошњаковић // Језици и културе у времену и простору 9. 1. – 373–385. | Summary

731. БОШЊАКОВИЋ, Жарко

Стабилност неких вокалских црта у говору Баваништа / Жарко С. Бошњаковић // На темељима народних говора. – 107–131. | Summary

732. ВЕЉОВИЋ, Бојана

Говор северношарпланинске жупе Сиринић / Радивоје Младеновић // СДЗБ. – 66, 1 (2019), 1–1047. | Summary / Бојана М. Вељовић // СДЗБ. – 67 (2020), 540–555. | Приказ

733. ВЕЉОВИЋ, Бојана

Облици презента у говору Тутина, Новог Пазара и Сјенице / Бојана М. Вељовић // На темељима народних говора. – 133–149. | Summary

– **ВИЂЕЛО нашег језика** : речник мање познатих речи са примерима, пословице, изреке и народне песме из ариљског краја | Уп. 873.

734. ВУЈАКЛИЈА, Данка

Из типологије реченичних структура са релативном клаузом у шумадијско-војвођанском дијалекту / Данка Вујаклија // Језици и културе у времену и простору 9. 1. – 387–399. | Summary

735. ВУЈАКЛИЈА, Данка

Хипотакса у шумадијско-војвођанском дијалекту : досадашња истраживања / Данка Г. Вујаклија // На темељима народних говора. – 151–168. | Summary

736. ВУЛЕТИЋ, Јулијана

Употреба српског језика у интергенерацијској и интрагенерацијској комуникацији Срба у немачкој дијаспори / Јулијана Вулетић // СЈ. – 25 (2020), 507–524. | Zusammenfassung

737. ВУЧКОВИЋ, Снежана

Из дијалекатских лексичких ресурса : лексика Драгачева у дијахроној перспективи / Снежана П. Вучковић // НССУВД. – 49, 3 (2020), 37–53. | Резюме

738. ГАЗДИЋ, Јелена

Континуанти *jaīa* у говорној пракси на сјеверу Црне Горе (Пљевља) и правописна норма / Јелена М. Газдић // Актуелна питања фонетике и фонологије српског језика. – 209–227. | Summary

739. ГУДУРИЋ, Снежана

Рефлекси дугог *jaīa* у говору Драгачева : акустичка анализа / Снежана У. Гудурић, Драгољуб М. Петровић // Актуелна питања фонетике и фонологије српског језика. – 167–196. | Résumé

740. ДЕСПОТОВИЋ, Јулијана

Нови прилози српској дијалектологији : Синтакса глаголских облика у говору Тутина, Новог Пазара и Сјенице / Бојана М. Вељовић // СДЗб. – 65, 1 (2018), 1–476. / Јулијана С. Деспотовић // СЈ. – 25 (2020), 753–756. | Приказ

741. ДИЈАЛЕКАТСКА хрестоматија српског језика : текстови и карте / прир. Татјана Трајковић, Јордана Марковић. – Ниш : Филозофски факултет, 2020. – 353. | ISBN 978-86-7379-521-8 | Уп. 729.

742. ДИМИТРИЈЕВИЋ, Јована

О важном зборнику српске традиције : Од вештице до светице : жена у говору и народној култури : тематски зборник / ур. Недељко Богдановић. – Ниш : Филозофски факултет : Удружење истраживача Naemimontana, 2019. – 232. / Јована Ј. Димитријевић // ЈД. – 15 (2020), 41–45. | Приказ

– ДИНИЋ, Јакша

Речи и изрази традиционалне исхране становништва књажевачког краја | Уп. 876.
Топонимија града Књажевца | Уп. 563.

743. ДРАГИН, Гордана

Међу Србима у Румунији / Гордана С. Драгин // На темељима народних говора. – 181–190. | Summary

744. ДРАГИН, Гордана

Морфолошке особине говора у сливу Студенице / Гордана Драгин. – Нови Сад : Филозофски факултет, 2020. – 211. | ISBN 978-86-6065-591-4

745. ДРАГИН, Гордана

Прозодијски систем српског говора поморишког села Велики Семпетар у Румунији / Гордана Драгин // Језици и културе у времену и простору 9. 1. – 401–411. | Summary

746. ЂОРЂЕВИЋ, Стефана

Пастирска и друга зоонимска лексика у топонимији југоисточне Србије / Стефана Ж. Ђорђевић // Пастирска лексика југоисточне Србије. – 107–132.

747. ЗАПУТИЛ, Марија

Ризница ономастике куршумлијског краја : Ономастика слива реке Косанице / Голуб Јашовић. – Косовска Митровица : Филозофски факултет ; Куршумлија : Народна библиотека Куршумлија, 2017. – 410. / Марија В. Запутил // Филолог. – 21 (2020), 514–518. | Приказ

– ЗЛАТКОВИЋ, Драгољуб

Друга допуна „Речнику пиротског говора“ | Уп. 882.

748. ИЛИЋ, Мирјана

Овца и коза у пастирској лексици југоисточне Србије / Мирјана К. Илић // Пастирска лексика југоисточне Србије. – 87–106.

749. ЈАКУШКИНА, Екатерина

Опыт реконструкции синонимических отношений в праславянской лексике на сербскохорватском диалектном материале / Екатерина И. Якушкина // ЈФ. – 76, 2 (2020), 27–46. | Резиме, Summary

750. ЈАНИЋ, Александра

Специфичности творбе жаргонских именица југоисточне Србије за означавање особа / Александра А. Јанић // На темељима народних говора. – 239–253. | Summary

– ЈАЊИЋ, Марина

Функционалност приручника и практикума проф. др Јордане Марковић | Уп. 1006.

751. ЈАЊУШЕВИЋ ОЛИВЕРИ, Ана

Псеудорефлекси *jaīīa* у језику писаца из Црне Горе / Ана М. Јањушевић Оливери // Актуелна питања фонетике и фонологије српског језика. – 229–248. | Резиме

– ЈАШОВИЋ, Голуб

Антропонимија села Велика Крушевица код Рековца | Уп. 569.

Ономастика Малог Црнића | Уп. 570.

752. ЈОВИЋ, Надежда

Домаће и страно у сточарској лексици југосточне Србије / Надежда Д. Јовић // Пастирска лексика југоисточне Србије. – 133–152.

753. ЈОВИЋ, Надежда

Kinship Terminology in the Lužnica Region / Nadežda D. Jović // FU. – 18, 1 (2020), 19–26. | Резиме

754. ЈОВИЋ, Надежда

Лексика у вези са производњом и употребом алкохолних пића у „Речнику села Каменице код Ниша“ / Надежда Д. Јовић // На темељима народних говора. – 297–312. | Summary + Прилог

755. ЈУРИШИЋ, Марина

Синтакса падежа у говору романијског платоа : метафоризација простора / Зоран Симић. – Београд : Институт за српски језик САНУ, 2018. – 373. – (Библиотека Јужнословенског филолога ; 25) / Марина Јуришић // ЗбМСФЛ. – 63, 2 (2020), 210–215. | Приказ | Уп. 762, 769, 793.

756. КОЗОМАРА, Драгомир

Изговорне вриједности континуаната дугог вокала *jaīī* у говору младих Бањалуке / Драгомир В. Козомара // Актуелна питања фонетике и фонологије српског језика. – 197–208. | Summary

757. КОЛАРЕВИЋ, Ана

Фонолошке одлике говора села Леђица код Ивањице / Ана В. Коларевић // СЈ. – 25 (2020), 613–631. | Summary

758. ЛОНЧАР РАИЧЕВИЋ, Александра

Српски говори у Румунији : међујезички утицаји из прозодијске перспективе / Александра Р. Лончар // СЈ. – 25 (2020), 369–379. | Summary

759. ЛОНЧАР РАИЧЕВИЋ, Александра

Улога квантитета у приближавању књижевном језику код говорника са призренско-тимочког терена / Александра Р. Лончар Раичевић // Актуелна питања фонетике и фонологије српског језика. – 249–269. | Summary + Прилози

760. МАРКОВИЋ, Бранкица

Говор Прешева / Тајјана Трајковић // СДЗб. – 63 (2016), 277–578. | Summary / Бранкица Ђ. Марковић // ЈФ. – 76, 1 (2020), 179–184. | Приказ

– МАРКОВИЋ, Бранкица

Ка индексирању дијалекатских текстова публикованих у Републици Србији | Уп. 991.

761. МАРКОВИЋ, Бранкица

О ткачкој терминологији на простору три дијалекта (херцеговачко-крајишког, шумадијско-војвођанског и призренско-тимочке дијалекатске области) : компаративна анализа / Бранкица Ђ. Марковић, Биљана М. Савић // На темељима народних говора. – 405–421. | Summary

762. МИЛОРАДОВИЋ, Софија

Синтакса падежа у говору романијског платоа : метафоризација простора / Зоран Симић ; ур. Рајна Драгичевић. – Београд : Институт за српски језик САНУ, 2018. – 373. – (Библиотека Јужнословенског филолога ; 25) / Софија Р. Милорадовић // ЗбФФП. – 50, 1 (2020), 341–345. | Приказ | Уп. 755, 769, 793.

763. МИЛОСАВЉЕВИЋ, Тања

Контекстуалне метафоричке реализације глагола говорења у призренско-тимочким говорима / Тања Милосављевић // Jezik, književnost, kontekst. – 150–166. | Summary

764. МИЛОСАВЉЕВИЋ, Тања

Лингвокултурни концепт неге и улепшавања тела у језичком сазнању призренских Срба / Тања Милосављевић // Језици и културе у времену и простору 9. 1. – 13–22. | Summary

765. МИЛОСАВЉЕВИЋ, Тања

Творбено-семантичке и лингвокултурне карактеристике жаргонске лексике југоисточне Србије / Тања З. Милосављевић // На темељима народних говора. – 427–437. | Summary

766. МИЛОСАВЉЕВИЋ, Тања

Фрагмент сточарства на језичкој слици света југоисточних српских говора : први део / Тања Милосављевић // Пастирска лексика југоисточне Србије. – 49–86.

767. МИЛОШЕВИЋ, Ивана

Германизми у „Речнику жаргонизама јужне пруге“ / Ивана Д. Милошевић // ГСЈ. – 18 (2020), 21–34. | Zusammenfassung + Прилог

768. МЛАДЕНОВИЋ, Радивоје

Трпни глаголски придев и глаголске именице у сиринићком говору / Радивоје М. Младеновић // На темељима народних говора. – 475–484. | Résumé

– НЕМАТ, Сара

Фонетски дијалектизми као обележје књижевноуметничког стила Виолете Јовић у роману „Преображење“ | Уп. 661.

769. НИКОЛИЋ, Лука

Падежносинтаксичке особине романијских говора Старог Влаха у светлу когнитивне метафоре : Синтакса падежа у говору романијског платоа : метафоризација простора / Зоран Симић ; ур. Рајна Драгичевић. – Београд : Институт за српски језик САНУ,

2018. – 373. – (Библиотека Јужнословенског филолога ; 25) / Лука З. Николић // ЗбМСКЈ. – 68, 3 (2020), 989–992. | Приказ | Уп. 755, 762, 793.

– **ОБРАДОВИЋ, Мирјана**

Антропонимија у топонимији Левачких села око Каленићке реке | Уп. 584.

770. ОГЊАНОВИЋ, Сања

Линеаризација клитике *се* у призренско-тимочким и банатским српским говорима / Сања Огњановић // Језици и културе у времену и простору 9. 1. – 479–488. | Resümee

771. ПАНАЈОТОВИЋ, Томислав

Пастирско искуство као допринос карактерологији : из „Карактерологије Пироћанаца“ Томислава Т. Панајовића / прир. Н. Богдановић // Пастирска лексика југоисточне Србије. – 153–158.

772. ПАСТИРСКА лексика југоисточне Србије : колективна монографија / Недељко Богдановић, Ана Савић-Грујић, Тања Милосављевић, Мирјана К. Илић, Надежда Јовић, Стефана Ђорђевић, Томислав Г. Панајотовић ; ур. Недељко Богдановић. – Ниш : САНУ огранак САНУ у Нишу, 2020. – 216. + Прилози | ISBN 978-86-7025-882-2

773. ПЕТРОВИЋ САВИЋ, Мирјана

О траговима неоакута у говорима северозападне Србије / Мирјана Петровић Савић // ЗбМСФЛ. – 63, 1 (2020), 131–139. | Summary

– **ПЕТРОВИЋ САВИЋ, Мирјана**

Ономастика једног села у Подгорини (Остружањ) | Уп. 588.

774. ПЕТРОВИЋ САВИЋ, Мирјана

Расправе, студије, чланци. 2. О дијалектологији / Павле Ивић ; прир. Слободан Реметић ; ред. Милоран Радовановић. – Сремски Карловци ; Нови Сад : Издавачка књижарница Зорана Стојановића, 2018. – 337. – (Целокупна дела ; X, 2) / Мирјана Петровић Савић // ЗбМСФЛ. – 63, 2 (2020), 203–205. | Приказ

775. ПЕТРОВИЋ САВИЋ, Мирјана

Српска гробља на Косову и Метохији : уништена споменичка и језичка баштина / Митра Рељић. – Нови Сад : Матица српска, 2020. – 343. / Мирјана Петровић-Савић // ОП. – 27 (2020), 251–254. | Приказ | Уп. 779.

776. ПИЖУРИЦА, Мато

Лексиколошки оглед : трагом „Бучумика“ Недељка Богдановића / Мато В. Пижурица, Драгана И. Радовановић // На темељима народних говора. – 533–556. | Резюме

777. РАДАН, Михај

Прилози у карашевским говорима / Михај Н. Радан // На темељима народних говора. – 557–572. | Résumé

– **РАДИЋ, Јованка**

Из ономастике код Срба у Мађарској | Уп. 591.

778. РАДОВАНОВИЋ, Драгана

Батањски говор у комплексу поморишке зоне / Драгана Радовановић // Језици и културе у времену и простору 9. 1. – 505–516. | Summary

– **РАТКОВИЋ, Драгана**

Творбени дијалектизми у „Горском вијенцу“ | Уп. 675.

– **РЕБРОЊА, Исмет**

Etimološko porijeklo naziva pojedinih naseljenih mjesta u Novom Pazaru | Уп. 592.

779. РЕЉИЋ, Митра

Српска гробља на Косову и Метохији : уништена споменичка и језичка баштина / Митра Рељић. – Нови Сад : Матица српска, 2020. – 343. | ISBN 978-86-7946-302-9 | Уп. 775.

780. САВИЋ, Биљана

Ткачка лексика Стапара (код Сомбора) / Биљана Савић, Бранкица Марковић // Језици и културе у времену и простору 9. 1. – 33–45. | Summary

781. САВИЋ, Сандра

Из лексике народне медицине Гаџиног Хана : болести плућног система / Сандра Г. Савић // На темељима народних говора. – 573–582. | Summary

782. САВИЋ, Сандра

Називи занатлија у „Речнику говора Лужнице“ Љубисава Тирића / Сандра Савић // Језици и културе у времену и простору 9. 1. – 23–32. | Summary

783. САВИЋ ГРУЈИЋ, Ана

Пастирска лексика југоисточне Србије у науци о језику / Ана Р. Савић-Грујић // Пастирска лексика југоисточне Србије. – 19–36.

784. САНКОВИЋ, Никола

О именицама са секундарним значењем носиоца карактерне особине у „Речнику српских говора Војводине“ / Никола М. Санковић // ГСЈ. – 18 (2020), 63–78. | Summary

785. СИКИМИЋ, Биљана

Са странцима на терену : прилог историји теренске лингвистике у Србији / Биљана Љ. Сикимић // На темељима народних говора. – 591–606. | Summary

– СИМИЋ, Радоје

Жанровска структура дијалекатског текста и употреба глаголских личних облика | Уп. 677.

– СОБОЉЕВ, Андреј

О некоторых задачах исследования языковых и политических границ в Южной Славии | Уп. 339.

786. СРЕДОЈЕВИЋ, Дејан

Qualitative and Quantitative Distinctions between Lexical Accents of Standard Serbian in the Speech of Novi Sad : Minimal Pair Corpus / Dejan Sredojević, Maja Marković // ЗБМСФЛ. – 63, 2 (2020), 33–53. | Резиме

787. СТАНКОВИЋ, Бранимир

Постпозитивни члан и демонстративне заменице у урбаном пиротском варијетету / Бранимир В. Станковић // ГСЈ. – 18 (2020), 79–102. | Summary

788. СТАНКОВИЋ, Драгана

Значења инструментала у говорима призренско-тимочке говорне зоне / Драгана В. Станковић // На темељима народних говора. – 641–658. | Summary

789. СТАНКОВИЋ, Драгана

О именичкој деκлинацији у говорима призренско-тимочке дијалекатске области / Драгана В. Станковић // Баштина. – 50 (2020), 57–72. | Summary

790. СТЕВАНОВИЋ, Јована

Семантичка адаптација лексике у говорима призренско-тимочке дијалекатске области / Јована Стевановић // Нови правци истраживања... – 423–437. | Summary

791. СТЕВАНОВИЋ, Катарина

Употреба презента у говору I зоне Крагујевачке Лепенице / Катарина Стевановић // Савремена проучавања језика... – 53–68. | Summary

– СТЕВАНОВИЋ, Милоје

Речник Драгачева | Уп. 896.

– СТЕПАНОВИЋ, Стефан

Акценат презенте код глагола прве врсте : однос књижевног језика и колубарског говора | Уп. 540.

792. СУДИМАЦ, Нина

Трајање вокала у два регионална варијетета српског језика / Нина Љ. Судимац // Актуелна питања фонетике и фонологије српског језика. – 271–295. | Summary + Прилог

793. ТАНАСИЋ, Срето

Синтакса падежа у говору романијског платоа : метафоризација простора / Зоран Симић ; ур. Рајна Драгичевић. – Београд : Институт за српски језик САНУ, 2018. – 373. – (Библиотека Јужнословенског филолога ; 25) / Срето З. Танасић // ЈФ. – 76, 1 (2020), 166–173. | Приказ | Уп. 755, 762, 769.

– ТАНТУРОВСКА, Лидија

За една промена во сродничката терминологија | Уп. 347.

– ТОДОСИЈЕВИЋ, Момчило

Топоними трстеничког краја | Уп. 602.

794. ТОМИЋ, Кристина

Acoustic Analysis of Pitch Accent as a Regional Forensic Marker in Serbian / Kristina Tomić // FU. – 18, 2 (2020), 235–256. | Резиме

795. ТРАЈКОВИЋ, Татјана

Вокали у говору Бујановца / Татјана Г. Трајковић // На темељима народних говора. – 699–714. | Summary

796. ТРАЈКОВИЋ, Татјана

Говор Врања кроз призму диглосивности / Татјана Г. Трајковић, Милица М. Михајловић // ЈФ. – 76, 1 (2020), 77–105. | Резюме, Summary

– ТРАЈКОВИЋ, Татјана

Ходоними Ниша топонимске мотивације | Уп. 605.

– ЦИЦМИЛ РЕМЕТИЋ, Радојка

Антропонимија Пивске планине | Уп. 607.

797. ЦИЦМИЛ РЕМЕТИЋ, Радојка

Ткачка терминологија на Пивској планини / Радојка Б. Цицмил-Реметић // На темељима народних говора. – 715–730. | Résumé

798. ЦУКУТ, Слађана

Распрострањеност група *-jij-* и *-jd-* у српским говорима околине Шипова / Слађана М. Цукут // СДЗБ. – 67 (2020), 529–536. | Резюме

799. ЋИРИЋ, Љубисав

Из лужничке антропографске лексике / Љубисав Н. Ћирић // На темељима народних говора. – 731–739. | Résumé

VII. Историја српског језика**а) Опште****800. БАРТУЛА, Владан**

Славено-српски магазин / прир. Душко Певуља ; превод Боривој Чалић. – Бања Лука : Центар за српске студије, 2018. – 95. / Владан Бартула // ЗБМСКЈ. – 68, 2 (2020), 702–705. | Приказ

801. ГРКОВИЋ МЕЈДОР, Јасмина

Српска књижевна реч у својим првим столећима / Виктор Савић. – Подгорица : Матица српска – Друштво чланова у Црној Гори ; Ниш : Међународни центар за православне студије, 2019. – 324. / Јасмина Грковић Мејдор // ЗбМСФЛ. – 63, 2 (2020), 197–202. | Приказ | Уп. 803.

– ЈАКОБСЕН, Пер

Љиљан модри : Кристијан Фридрих Темлер и јужни Словени | Уп. 415.

802. ЈАНЧИЋ, Димитрије

Миленијум српскословенског језика и писма / Живојин Р. Андрејић. – Рача : Центар за митолошке студије Србије, 2019. – 301. / Димитрије Дисо Јанчић // Prevodilac. – 39, 1/2 (2020), 70–73. | Приказ

803. ЈОВАНОВИЋ, Гордана

Драгоценост студија о почецима српске књижевне речи : Српска књижевна реч у својим првим столећима / Виктор Савић. – Подгорица : Матица српска – Друштво чланова у Црној Гори ; Ниш : Међународни центар за православне студије, 2019. – 324. / Гордана Јовановић // ЗбМСКЈ. – 68, 3 (2020), 971–976. | Приказ | Уп. 801.

804. КУРЕШЕВИЋ, Марина

О српском културном обрасцу у средњовековној Босни и Хуму : Српско писано наслеђе и историја средњовековне Босне и Хума / ур. Зорица Никитовић. – Бања Лука : Филолошки факултет Универзитета у Бањој Луци ; Источно Сарајево : Филозофски факултет Универзитета у Источном Сарајеву, 2018. – 417. / Марина Ф. Курешевић // ЗбМСКЈ. – 68, 3 (2020), 977–984. | Приказ

805. МИЛАНОВИЋ, Александар

Библиографија радова о језику ‘предвуковског периода’ као ресурс за историју српског књижевног језика / Александар М. Милановић // НССУВД. – 49, 3 (2020), 103–110. | Summary

806. МИЛАНОВИЋ, Александар

Могућности реконструкције српскога разговорног језика у славеносрпској епохи / Александар М. Милановић // НССУВД. – 49, 1 (2020), 97–110. | Summary

– МИТИЋ, Александар

Разбијање словенског језичког и цивилизацијског простора од 18. до 20. века | Уп. 368.

807. О Горичком зборнику : зборник одабраних радова / прир. Владимир Баљ, Јелица Стојановић. – Подгорица : Матица српска, Друштво чланова у Црној Гори, Одјељење за српски језик и књижевност ; Београд : Службени гласник, 2020. – 620. | ISBN 978-86-519-2641-2

808. ПЕТРОВИЋ, Милосав

Историја настанка и развоја српског писма : од Ћирила и Методија, преко Светог Саве и Доситеја Обрадовића, до Вука Караџића и савременог доба / Милосав Ј. Петровић. – Ниш : Регионални центар за таленте, 2020. – 81. | ISBN 978-86-81792-00-1

– СТАНИШИЋ, Вања

Старе књиге Јагићеве библиотеке | Уп. 1088.

809. СТОЈАНОВИЋ, Јелица

Кроз српску језичку историју : лингвокултуролошки и лексикосемантички прилози / Јелица Стојановић. – Београд : Јасен ; Подгорица : Матица српска, Друштво чланова у Црној Гори, 2020. – 221. | ISBN 978-86-6293-097-2

810. ЧАРОТА, Иван

Михаил (Мануил) Козачинский в истории Сербии и Белоруссии / Иван А. Чарота // *Язык и идентичность*. – 15–34. | Resume

б) Текстови стари и нови, издања; њихова критика, порекло**811. БАЈОВИЋ, Росанда**

Између историјског факта и прозног артефакта : детаљ у рукописној грађи позног средњег вијека у архивима приморских градова / Росанда В. Бајовић // *ЗбМСКЈ*. – 68, 3 (2020), 775–795. | Summary

812. БАЉ, Владимир

Досадашњи рад на објављивању „Горичког зборника“ / Владимир Баљ // *О Горичком зборнику*. – 133–148.

813. БЕЉАКОВА, Јелена

Скитски устав в составе „Горичского сборника“ : Архив САНУ 446 / Елена Бељакова, Таисия Лебер // *О Горичком зборнику*. – 455–478.

814. БЈЕЛАКОВИЋ, Исидора

Пословноправна преписка српских капетана из јужне Угарске : Национални архив у Сегедину, 1727–1746. / Исидора Г. Бјелаковић, Ненад Ђ. Нинковић // *ЗбМСКЈ*. – 68, 2 (2020), 455–481. | Summary

815. БОГДАНОВИЋ, Димитрије

„Горички зборник“ / Димитрије Богдановић // *О Горичком зборнику*. – 151–162.

816. БОЈОВИЋ, Бошко

„Житије Светога Симеона Мироточивога“ од Никона Јерусалимца / Бошко И. Бојовић // *О Горичком зборнику*. – 199–210.

817. БОЈОВИЋ, Бошко

Никон Јерусалимац : његова дела и односи са Јеленом Балшић / Бошко И. Бојовић ; превела Нада Ђуровић // *О Горичком зборнику*. – 43–74.

818. ВИТИЋ, Зорица

О једној композиционо-стилској особености Теодосијевог „Житија Светог Петра Коришког“ / Зорица Витић // *ПКЈИФ*. – 86 (2020), 51–57. | Summary

819. ВОЈНОВИЋ, Жарко

Бакорезни „Месеослов“ у сликама из 1719. : најстарија књига обновљеног српског издаваштва / Жарко Војновић // *АП*. – 42 (2020), 121–155. | Summary

820. ГАГОВА, Нина

„Горичкият сборник“ в контекста на јужнословјанските владателски зборници от 14 и 15 в. / Нина Гагова // *О Горичком зборнику*. – 239–255.

821. ИКОНОМУ, Марија

„Горички зборник“ : порекло, садржај о космографији / Марија Иконому // *О Горичком зборнику*. – 309–314.

822. ЈОВАНОВИЋ, Гордана

Библијске парафразе у „Горичком зборнику“ / Гордана Јовановић // *О Горичком зборнику*. – 511–525.

823. ЈОВАНОВИЋ, Томислав

„Апокриф о Мелхиседеку“ у препису „Горичког зборника“ / Томислав Јовановић // *О Горичком зборнику*. – 211–219.

824. ЈОВАНОВИЋ, Томислав*

Краћа верзија апокрифа „Повест Афродитијана Персијанца“ / Томислав Јовановић // ПКЈИФ. – 85 (2019), 51–75. | Summary + Прилог

825. ЈОВАНОВИЋ, Томислав

„Посланица Јована Раичког“ Јовану Синајском у светлу „Браничевске лествице“ и старијих српских преписа / Томислав Јовановић // ПКЈИФ. – 86 (2020), 141–150. | Резюме + Прилог

826. КАШАНИН, Милан

Писац последњег времена : Никон Јерусалимац / Милан Кашанин // О Горичком зборнику. – 35–41.

827. КНЕЖЕВИЋ, Микоња

Паламино „Изложење наопаког мноштва Варлаамових и Акиндинових злочести“ : српскословенски препис из Зборника 41 Манастира Свете Тројице код Пљеваља / Микоња В. Кнежевић // PhM. – 12 (2020), 773–798. | Summary

828. КОХ, Кристоф

Ein Verkanntes Relikt des bosnischen Tetraevangelismus der Sammlung Srećković / Christoph Koch // АП. – 42 (2020), 11–49. | Резиме

829. ЛАЗИЋ, Милорад

Никон Јерусалимац / Милорад М. Лазић // О Горичком зборнику. – 75–87.

830. ЛОМА, Александар

Имена састављача „Рударског законика“ деспота Стефана Лазаревића / Александар Лома // ОП. – 27 (2020), 1–30. | Zusammenfassung

831. МАРТИНОВИЋ, Милена

Рукописне књиге Манастира Успења Пресвете Богородице у Морачи / Милена Мартиновић // АП. – 42 (2020), 75–119. | Summary

832. ПОЛОМАЦ, Владимир

Два српска писма угарског краља Јована Запоље из XVI века : текст и филолошки коментар / Владимир Р. Поломац // АП. – 42 (2020), 51–73. | Summary

833. РАДОЈИЧИЋ, Ђорђе

Три Византинца као стари српски књижевници XV века / Ђорђе Сп. Радојичић // О Горичком зборнику. – 31–33.

834. РАДОШЕВИЋ, Нинослава

Космографски и географски одломци „Горичког зборника“ / Нинослава Радошевић // О Горичком зборнику. – 287–308.

835. САВИЋ, Виктор

Устави Светога Саве / Виктор Савић // ЛМС. – 505, 4 (2020), 513–530.

836. СИНДИК, Надежда

Кодикологија „Горичког зборника“ / Надежда Р. Синдик // О Горичком зборнику. – 89–101.

837. ТОМИН, Светлана

Два средњовековна зборника : састав и особености / Светлана Томин // О Горичком зборнику. – 257–274.

838. ТРИФУНОВИЋ, Ђорђе

Две посланице Јелене Балшић и Никонова „Повест о јерусалимским црквама и пустињским местима“ / Ђорђе Трифуновић // О Горичком зборнику. – 163–197.

839. ЋЕКЛИЋ, Александар

Повез „Горичког зборника“ / Александар Ћеклић // О Горичком зборнику. – 103–132.

840. ЋИРКОВИЋ, Сима

Метролошки одломак „Горичког зборника“ / Сима Ћирковић // О Горичком зборнику. – 275–285.

841. ЋУЛИБРК, Јован

Праведни Енох, седми од Адама : пут еноховског материјала у „Горичком зборнику“ Никона Јерусалимца из 1441/1442. године : његово поријекло и улога / епископ Јован Ћулибрк ; превела Марија Церовић // О Горичком зборнику. – 441–454.

842. ЧОЛАКОВИЋ, Вера

О горажданским староставним књигама : Староставне горажданске књиге : ортографија и језик књига Горажданске штампарије / Биљана Самарцић. – Београд : Филип Вишњић ; Бања Лука : СПКД Просвјета : Секретаријат за вјере Републике Српске, 2019. – 423. / Вера Б. Чолаковић // Филолог. – 22 (2020), 419–422. | Приказ

в) Историјска фонетика, граматика, лексикологија, историја писма и правописа**843. АНТИЋ, Александра**

Морфолошке одлике језике Барањског преписа „Душановог законика“ / Александра Антић // Нови правци истраживања... – 439–454. | Summary

844. АНТИЋ, Александра

О неким граfiјским одликама Барањског преписа „Душановог законика“ / Александра М. Антић // Филолог. – 21 (2020), 217–238. | Summary

– ВУЧКОВИЋ, Снежана

Из дијалекатских лексичких ресурса : лексика Драгачева у дијахроној перспективи | Уп. 737.

845. ДРАГИН, Наташа

„Повест о јерусалимским црквама и пустињским местима“ Никона Јерусалимца у светлу српскословенске норме XV века / Наташа Драгин // О Горичком зборнику. – 377–391.

– ИВАНОВА, Најда

Лингвистички и лингводидактички аспекти наставе рускословенског језика у славеносрпској епоси на примеру „Руководства к славенској граматизи“ (1830) Георгија Захаријадиса | Уп. 423.

846. ЈОВАНОВИЋ, Гордана

Нека запажања о језику „Горичког зборника“ / Гордана Јовановић // О Горичком зборнику. – 361–376.

847. МАЦАНОВИЋ, Ана

Драгоцен допринос историјској терминологији и терминографији : Терминологија код Срба у 18. и 19. веку : математичка географија и картографија / Исидора Бјелаковић. – Нови Сад : Два пера, 2017. – 542. / Ана З. Мацановић // ЗбМСКЈ. – 68, 3 (2020), 984–989. | Приказ

848. МИТИЋ, Вања

Творбена анализа лексема насталих комбинованом творбом са суфиксом *-ије* у славеносрпској епоси / Вања Д. Митић // КњЈ. – 67, 2 (2020), 337–351. | Summary

849. ПЕТРОВИЋ, Сања

Клаузалне структуре у функцији допуне у тексту „Прошлог житија Светог Максима Бранковића“ Гаврила Стефановића Венцловића из 1744/45. године / Сања Петровић // ППЈ. – 51 (2020), 77–100. | Summary

– СТАНКОВИЋ, Селена

Sur la possessivité du génitif non prépositionnel dans „Osman“ de Dživo Gundulić et les équivalents français | Уп. 342.

850. СТОЈАНОВИЋ, Јелица

Правописне одлике „Горичког зборника“ / Јелица Стојановић // О Горичком зборнику. – 335–359.

851. СТОЈАНОВИЋ, Јелица

Сложенице у „Горичком зборнику“ / Јелица Стојановић // О Горичком зборнику. – 393–411.

852. ЦВЕТКОВИЋ ТЕОФИЛОВИЋ, Ирена

Језик јеромонаха Александра : пример диглосије у нишкој средини у првој половини XVIII века / Ирена Р. Цветковић Теофиловић // НССУВД. – 49, 1 (2020), 111–122. | Резюме

г) Историја српског књижевног језика**853. БЈЕЛАКОВИЋ, Исидора**

Графијско-ортографска и граматичка начела Павла Соларића и почети стандардизације српског језика / Исидора Г. Бјелаковић // ЈФ. – 76, 2 (2020), 47–77. | Резюме, Summary

854. БЈЕЛАКОВИЋ, Исидора

Књига о заборављеним световима као подстрек на сећање : Вуков речник и српска култура : књига о заборављеним световима / Зоја Карановић. – Београд : Вукова задужбина ; Пожега : Издавачка радионица Свитац, 2019. – 211. / Исидора Г. Бјелаковић // ЗБМСКЈ. – 68, 1 (2020), 378–381. | Приказ | Уп. 855.

855. ВУКМАНОВИЋ, Ана

Читајући „Рјечник“ Вука Стефановића Караџића : у потрази за заборављеним световима : Вуков речник и српска култура : књига о заборављеним световима / Зоја Карановић. – Београд : Вукова задужбина ; Пожега : Издавачка радионица Свитац, 2019. – 211. / Ана В. Вукмановић // ЗБМСКЈ. – 68, 1 (2020), 351–355. | Приказ | Уп. 854.

856. ГАЗДИЋ, Јелена

Континуанти вокала јат у алманаху „Грлица“ : 1835–1839. / Јелена М. Газдић // СЈ. – 25 (2020), 473–493. | Summary

857. ДРАГИЋЕВИЋ, Рајна*

Вуков век / Александар Милановић. – Београд : Чигоја штампа, 2019. – 344. / Рајна Драгићевић // ПКЛИФ. – 85 (2019), 94–101. | Приказ | Уп. 859.

858. ИВАНОВИЋ, Милан

Којим је то језиком писао Св. Петар Цетињски / Милан Д. Ивановић // СЈ. – 25 (2020), 563–580. | Summary

859. ИВАНОВИЋ, Милан

По Вуку довијек : Вуков век / Александар Милановић. – Београд : Чигоја штампа, 2019. – 344. / Милан Ивановић // ЗБМСФЛ. – 63, 1 (2020), 184–193. | Приказ | Уп. 857.

860. ИВАНОВИЋ, Ненад

Лексикографски рад Милана Кујунџића (1842–1893) у светлу његовог приступа лексичком систему / Ненад Б. Ивановић // НССУВД. – 49, 1 (2020), 123–135. | Summary

861. ЈЕЛИСАВЧИЋ, Маријана

Језик добродетељног српског списатеља : Славенизми у раним драмама Јована Стерије Поповића / Милена Зорић. – Нови Сад : Матица српска, 2018. – 289. / Маријана С. Јелисавчић // PhM. – 12 (2020), 817–820. | Приказ | Уп. 867.

862. ЈОВИЋ, Јована

Лексикографска обрада анатомске терминологије у делу „Кратко сочињеније или наука о човеку“ Петра Радовановића : 1844. / Јована Јовић // ППЈ. – 51 (2020), 39–75. | Summary

– ЛАЗИЋ КОЊИК, Ивана

Лексика српских народних песама у „Српском рјечнику“ и у „Речнику српског језика“ : лексикографски аспект | Уп. 575.

863. МАТИЋ, Томислав

Елементи разговорног стила као репрезенти народног језика у драмама Јоакима Вујића / Томислав М. Матић // НССУВД. – 49, 1 (2020), 137–148. | Summary

– МАТИЦКИ, Миодраг

Голуб Добрашиновић о односу Вука и Његоша | Уп. 1010.

Рађање Вуковог „Српског рјечника“* | Уп. 886.

864. НИКОЛИЋ, Видан

Славко Златојевић : сарадник Вука Караџића на увођењу реформе српског књижевног језика / Видан В. Николић // На темељима народних говора. – 485–496. | Резюме + Прилог

865. ОКУКА, Милош

На путевима стандардизације српског језика и усвајања Вуковог језика и правописа / Милош Окука. – Нови Сад : Прометеј, 2020. – 636. – (Лингвистичке едиције. Едиција Избор ; 3) | ISBN 978-86-515-1677-4

866. ПАВЛОВИЋ, Јелена

Најважније тенденције у проучавању синтаксе српског језика 19. века / Јелена Павловић // Савремена проучавања језика... – 27–38. | Summary

867. ПЕШИКАН ЉУШТАНОВИЋ, Љиљана

О Стеријиним славенизмима : језичке одлике и драматуршка функција : Славенизми у раним драмама Јована Стерије Поповића / Милена Зорић. – Нови Сад : Матица српска, 2018. – 289. / Љиљана Пешикан Љуштановић, Исидора Г. Бјелаковић // ЗбМСКЈ. – 68, 2 (2020), 726–730. | Приказ | Уп. 861.

868. РИСТИЋ, Биљана

Говорни чиновни молби и захтева у писмима кнеза Михаила оцу Милошу Обреновићу / Биљана С. Ристић // НССУВД. – 49, 3 (2020), 111–121. | Summary

869. РИСТИЋ, Биљана

Како се молио кнез : песма „Молитва кнеза српског Михаила на брегу морском“ / Биљана С. Ристић // СЈ. – 25 (2020), 581–599. | Summary

870. ТАБАК, Александра

Лексикографска обрада назива за болести, симптоме и знаке у делу „Чадољуб или неговање дече у првим живота годинама“ Гаврила Пекаровића : 1836. / Александра Табак // ППЈ. – 51 (2020), 5–37. | Summary

871. ЧУТУРА, Илијана

О једној серији 'филолошких мегдана' између Милоша Анђелковића и Александра Белића : цртица из историје српског књижевног језика / Илијана Р. Чутура, Нина Б. Марковић // СЈ. – 25 (2020), 223–241. | Summary

VIII. Речници стари и нови српског језика односно српског и ког страног језика**872. БОЈИНОВИЋ, Милош**

Други додатак „Рјечнику гламочког говора“ / Милош Бојиновић // СДЗб. – 67 (2020), 1–122.

– БОЈИНОВИЋ, Милош

Ономастика четири села код Гламоча | Уп. 557.

873. ВИЂЕЛО нашег језика : речник мање познатих речи са примерима, пословице, изреке и народне песме из ариљског краја / прир. Петар Вучићевић. – 2. допуњено изд. – Пожега : Свитак, издавачка радионица Књижевног друштва Развигор, 2020. – 626. | ISBN 978-86-7960-265-7

874. ДИМИТРИЈЕВИЋ, Јована

Речник славеносрпског језика : огледна свеска / прир. Исидора Бјелаковић, Ирена Цветковић Теофиловић, Александар Милановић. – Нови Сад : Матица српска, 2017. – 299. / Јована Љ. Димитријевић // Prevodilac. – 39, 1/2 (2020), 68–70. | Приказ

875. ДИМИТРИЈЕВИЋ, Јована

Речник сувишних речи / Гордана Ђерић. – Београд : Књижарница Златно руно : Институт за европске студије, 2019. – 211. / Јована Љ. Димитријевић // Prevodilac. – 39, 3/4 (2020), 74–76. | Приказ

876. ДИНИЋ, Јакша

Речи и изрази традиционалне исхране становништва књажевачког краја / Јакша Динић // СДЗб. – 67 (2020), 299–412.

– ДИНИЋ, Јакша

Топонимија града Књажевца | Уп. 563.

877. ДРАГИЋЕВИЋ, Рајна

Батрахолошко-херпетолошки речник српског језика : имена водоземаца и гмизаваца / Дејан Милорадов, Ивана Ћелић, Катарина Сунајко, Растко Ајтић, Имре Кризманић. – Нови Сад : Матица српска, 2019. – 180. – (Лексикографска издања ; 5. Терминолошки речници ; 2) / Рајна М. Драгићевић // ЈФ. – 76, 1 (2020), 185–190. | Приказ | Уп. 883, 897.

878. ДРАГИЋЕВИЋ, Рајна

Друго издање Ћосићевог „Речника синонима“ : Српски речник синонима / Павле Ћосић са сарадницима. – Нови Сад : Прометеј ; Београд : Корнет, 2018. – 1356. – (Библиотека Речници ; 7) / Рајна М. Драгићевић // КњЈ. – 67, 2 (2020), 439–442. | Приказ

– ДРАГИЋЕВИЋ, Рајна

О неологизмима у српском језику из угла балансирања корпуса за изразу више-томног речника савременог српског језика Матице српске | Уп. 564.

879. ДРАГИЋЕВИЋ, Рајна

Песнички речник Ирене Грицкат / Рајна М. Драгићевић, Милош В. Утвић // НССУВД. – 49, 3 (2020), 55–84. | Резюме + Прилог

– ДРАЖИЋ, Јасмина

Улога колокација у тумачењу значења лексема у „Енциклопедијском српско-енглеском речнику“ Бориса Хлебеца | Уп. 284.

– **ИВАНОВИЋ, Ненад**

Лексикографски рад Милана Кујунџића (1842–1893) у светлу његовог приступа лексичком систему | Уп. 860.

880. ЈАМАСАКИ ВУКЕЛИЋ, Хироши

Јапанско-српски српско-јапански речник : са кратком граматиком јапанског језика / Хироши Јамасаки-Вукелић. – 4. изд. – Београд : Завод за уџбенике, 2020. – 445. | ISBN 978-86-17-20387-8

– **ЈЕЛИЋ, Маријан**

Глаголска рекција у савременом српском језику : монографија са речником | Уп. 493.

881. ЈОВИЋ, Мила

Osnovni pravni pojmovi za sudsko prevođenje : švedsko-srpski / Mila Jović // Prevodilac. – 39, 3/4 (2020), 142–154.

882. ЗЛАТКОВИЋ, Драгољуб

Друга допуна „Речнику пиротског говора“ / Драгољуб Златковић // СДЗБ. – 67 (2020), 123–297.

– **ЛАЗИЋ КОЊИК, Ивана**

Лексика српских народних песама у „Српском рјечнику“ и у „Речнику српског језика“ : лексикографски аспект | Уп. 575.

883. ЛЕРО МАКСИМОВИЋ, Соња

Батрахолошко-херпетолошки речник српског језика : значајан прилог српској лексикографији : Батрахолошко-херпетолошки речник српског језика : имена водоземаца и гмизаваца / Дејан Милорадов и др. – Нови Сад : Матица српска, 2019. – 180. – (Лексикографска издања ; 5. Термиолошки речници ; 2) / Соња С. Леро Максимовић // Филолог. – 21 (2020), 504–506. | Приказ | Уп. 877, 897.

884. ЛУКИЋ, Милинко

Речник ружних речи / Милинко С. Лукић. – Београд : М. Лукић, 2020. – 36. | ISBN 978-86-919821-3-3

885. МАРКОВИЋ, Бранкица

Нови речник жаргонизама : Речник жаргонизама јужне пруге / Јордана Марковић, Татјана Трајковић. – Ниш : Филозофски факултет, 2018. – 217. – (Библиотека Монографије) / Бранкица Ђ. Марковић // СЈ. – 25 (2020), 727–729. | Приказ

886. МАТИЦКИ, Миодраг*

Рађање Вуковог „Српског рјечника“ / Миодраг Матицки // Даница. – 26 (2019), 9–17.

– **МИЛАНОВ, Наташа**

О квантитативним својствима везаним за полисемију лексема у тезауруском речнику српског језика | Уп. 579.

– **ОБРАДОВИЋ, Мирјана**

Антропонимија у топонимији Левачких села око Каленићке реке | Уп. 584.

887. ОТАШЕВИЋ, Ђорђе

100 крилатица / Ђорђе Оташевић. – Београд : Алма, 2020. – 123. – (Библиотека Речници ; 67) | ISBN 978-86-7974-846-1

888. ОТАШЕВИЋ, Ђорђе

100 неологизама XXI века / Ђорђе Оташевић. – Београд : Алма, 2020. – 161. – (Библиотека Речници ; 64) | ISBN 978-86-7974-788-4

889. ОТАШЕВИЋ, Ђорђе

100 ономастичких термина / Ђорђе Оташевић. – Београд : Алма, 2020. – 146. – (Библиотека Речници ; 65) | ISBN 978-86-7974-802-7

890. ОТАШЕВИЋ, Ђорђе

Тематски речник српског језика : лексичке релације и функције. 8, Бушотина–ва-тра / Ђорђе Оташевић. – Београд : Алма, 2020. – 272. – (Библиотека Речници ; 66) | ISBN 978-86-7974-807-2

– ПЕЈОВИЋ, Анђелка

О реџницима који укључују шпански и српски језик | Уп. 329.

– ПЕТРОВИЋ САВИЋ, Мирјана

Ономастика једног села у Подгорини (Остружањ) | Уп. 588.

– ПОПОВ, Симона

Modalităţi de definire a sensului cuvintelor în dicţionarul sârb-român al lui Radu Flora | Уп. 331.

891. ПОПОВИЋ, Снежана

Основна терминологија спољне трговине : чешко–српски / Снежана Поповић // Prevodilac. – 39, 1/2 (2020), 117–154.

892. РАДОЊИЋ, Данијела

Речи наше насушне : на лексичком луку од *йогдекад(а)* до *йокуйиџи* : Речник српскохрватског књижевног и народног језика. Књ. 21, *Погдекад(а) – йокуйиџи** / ур. Даринка Гортан Премк и др. – Београд : САНУ : Институт за српски језик САНУ, 2019. – 800. // Данијела Радоњић // ЈД. – 16 (2020), 22–25. | Приказ | Уп. 894.

893. РЕБРОЊА, Исмет

Etimološki rječnik = Etymologicon / Ismet Rebronja. – Novi Pazar : Narodna biblioteka Dositej Obradović, 2020. – 407. | ISBN 978-86-83251-92-6

894. РЕЧНИК српскохрватског књижевног и народног језика. Књ. 21, *Погдекад(а) – йокуйиџи** / ур. Даринка Гортан Премк и др. – Београд : САНУ : Институт за српски језик САНУ, 2019. – 800. | ISBN 978-86-7025-849-5 | Уп. 892.

895. САВИЋ, Јелена

Englesko-srpski i srpsko-engleski rečnik : sa gramatikom / Jelena Savić. – 3. izd. – Zemun : Publik praktikum, 2020. – 489. | ISBN 978-86-6035-038-3

896. СТЕВАНОВИЋ, Милоје

Речник Драгачева / Милоје Стевановић. – Гуча : Библиотека општине Лучани, 2020. – 735. | ISBN 978-86-88197-49-6

– ЦИЦИМЛ РЕМЕТИЋ, Радојка

Антропонимија Пивске планине | Уп. 607.

Ткачка терминологија на Пивској планини | Уп. 797.

– ЋИРИЋ, Љубисав

Из лужничке антропографске лексике | Уп. 799.

897. ЦРЊАК, Дијана

Батрахолошко-херпетолошки речник српског језика : важан лексикографски подухваг : Батрахолошко-херпетолошки речник српског језика : имена водоземаца и гмизаваца / Дејан Милорадов, Ивана Ћелић, Катарина Сунајко, Растко Ајтић, Имре Кризманић. – Нови Сад : Матица српска, 2019. – 180. – (Лексикографска издања ; 5. Терминолошки речници ; 2) / Дијана М. Црњак // ЗБМСКЈ. – 68, 3 (2020), 1012–1014. | Приказ | Уп. 877, 883.

IX. Несловенски језици

– **АНДРИЋ, Едита**

Nijanse zelene boje u mađarskom i srpskom jeziku : jezičke i nejezičke paralele | Уп. 252.

Tanulmányok a magyar és szerb színnevekről = Studije o nazivima boja u mađarskom i srpskom jeziku | Уп. 253.

898. АНЂЕЛИЋ, Милена

Queliques composés phytonymes / Milena Anđelić // ФП. – 47, 2 (2020), 97–106. | Резиме

– **АРИЗА, Мерцедес**

El humor al servicio del espectador adulto en el doblaje italiano de „Donkey Xote“ | Уп. 27.

– **БАЖЕЦ, Хелена**

Bianco, nero e rosso nelle espressioni idiomatiche in italiano, greco e sloveno : convergenze e divergenze | Уп. 254.

899. БАЗИЋ, Јована

Uпотреба i položaj zamenice *si* uz modalne glagole u italijanskom jeziku / Jovana Bazić // ЖЈ. – 40 (2020), 137–152. | Sommario

900. БАРБИ, Мауриџио

L'anglicismo *teenager* e il neologismo *giovannissimo* : un forestierismo e una neosemia a confront / Maurizio Barbi // Језици и културе у времену и простору 9. 1. – 61–70. | Summary

901. БАРОВИЋ, Владимир

Медијски системи терористичких организација Блиског истока / Владимир Баровић // Језици и културе у времену и простору 9. 1. – 251–258. | Summary

– **БАЦИЋ, Милица**

Ко(н)текстуална условљеност лексичких средстава евалуације у похвалама издавача на енглеском и српском језику | Уп. 255.

Примена компоненцијалне анализе у контрастирању глагола смејања у енглеском и српском језику | Уп. 256.

902. БАШИРОВА, Најља

“What’s in a Name?” : Wordplay in Newspaper Headlines with Shakespearean Quotations / Nailya Z. Bashirova // Језик, књижевност и игра. – 92–105. | Rezime

903. BELLS90 : Belgrade English language and literature studies : International Conference to Mark the 90th Anniversary of the English Department Faculty of Philology. Vol. 1 / ed. Biljana Čubrović. – Belgrade : Faculty of Philology, 2020. – 551. | ISBN 978-86-6153-616-8

– **БЕНЧИК, Сенка**

Лексички паралелизми : заједнички хунгаризми у српском и русинском језику = Lekszikológiai hasonlóságok : hungarizmusok a szerb és a ruszin nyelvben = Лексични паралелизми : заједнички гунгаризми у сербским и руским језику | Уп. 257.

904. БЕРТА, Тибор

La selección de auxiliares de verbos intransitivos en la versión sevillana de la Historia del noble Vespasiano / Tibor Berta // Хиспанско наслеђе у мултикултуралном свету. – 393–417. | Summary

905. БИРДСОЛ, Невил

Готски преводи „Светога писма“ / Невил Џ. Бирдсол ; прев. Р. Ракић // *Prevodilac*. – 39, 1/2 (2020), 63–67.

906. БОГДАНОВА, Ксенија

The Varieties of Intertextuality in English-Language Roleplaying Videogames / Kseniia Bogdanova // *ГФФНС*. – 45, 2 (2020), 149–161. | Резиме

907. БОЈАЦИ, Михаил

Gramatika cincarskog jezika = Gramatică aromăna / Mihail G. Boiagi. – Beograd : Srpsko-cincarsko društvo Lunjina, 2020. – 179. | ISBN 978-86-902188-1-3

908. БОРИ, Пау

Katalonski jezik : istorijski, politički i društveni kontekst / Pau Bori, Ana Kuzmanović Jovanović // *ФП*. – 47, 2 (2020), 63–75. | Resumen

909. БОШЊАК, Јелена

National Fabric : Understanding Nations through Conceptual Metaphor / Jelena Bošnjak // *BELLS90*. – 51–69.

– БРОЋИЋ, Андријана

On the Metaphorical Conceptualization of Contrasting Emotional Experiences : the Case of *Pride and Shame* in English and Serbian | Уп. 259.

– БУЛАТОВИЋ, Весна

English Lexical Correspondents of Aspectual Pairs in Serbo-Croatian | Уп. 261.

– БУЉАНОВИЋ СИМОНОВИЋ, Сандра

Фразеологизми у роману „Златан човек“ Мора Јокаија и његовим преводима на српски језик | Уп. 262.

– ВАНЦАН, Ана

The Politics of Translation from Contemporary Persian Prose : Translating as if Gender Matters | Уп. 29.

– ВАСИЉЕВИЋ, Анђела

Аргументативни маркер *certes* и његови еквиваленти у српском језику | Уп. 263.

Дискурсни маркери *en effet*, *effectivement*, *en fait* и њихови српски функционални еквиваленти | Уп. 264.

Преформулативни конектори резимирања (сажимања) у француском и српском језику | Уп. 266.

Семантичка анализа лексеме *foyer* у француском језику и њени српски еквиваленти | Уп. 267.

– ВЕСИЋ ПАВЛОВИЋ, Тијана

The Semantic Motivation of Plant-Related Idiomatic Expressions in English and Serbian | Уп. 268.

– ВИЛИЋ, Ивана

Éléments extralinguistiques dans l’expression des relations spatiales en français et en serbe | Уп. 269.

910. ВИТКОВИЋ, Јелена

Англицизми у јапанском језику и њихов културолошки контекст / Јелена С. Витковић, Милица Д. Јотов // Баштина. – 52 (2020), 45–58. | Summary

911. ВУЈИЋ, Јелена

Osnovi morfologije i leksikologije engleskog jezika / Jelena Vujić. – Beograd : Filološki fakultet : Philologia, 2020. – 303. | ISBN 978-86-6153-639-7

– ВУЈОВИЋ, Марија

Osnovne karakteristike skraćenica koje se koriste u komunikaciji preko aplikacija | Уп. 270.

912. ВУЈОШЕВИЋ МАКСИМОВИЋ, Анђела

О слици Југославије у чланцима немачког магазина Шпигел : лингвистичка анализа дискурса : *Das Konzept Jugoslawien in Spiegel-Artikeln : Bildung und Wandel : eine benennungsfokussierte Diskursanalyse / Nikola Vujčić*. – Hamburg : Verlag Dr. Kovač, 2019. – 399. – (Schriftenreihe Philologia : sprachwissenschaftliche Forschungsergebnisse ; 242) / Анђела Т. Вујошевић Максимовић // Филолог. – 21 (2020), 507–513. | Приказ

913. ВУКОВИЋ ВОЈНОВИЋ, Драгана

Multimodal Discourse Analysis of Tourism Websites : the Promotion of Cultural Values Through the Language of Tourism / Dragana Vuković Vojnović // BELLS90. – 449–469.

– ВУКЧЕВИЋ, Вања

Слободни неуправни и неуправни говор у преводу са српског на енглески језик : на примерима из романа „Дервиш и смрт“ Меше Селимовића | Уп. 30.

914. ВУЛОВИЋ, Александра

Najstariji pisani turski spomenici / Aleksandra M. Vulović // АФФ. – 32, 2 (2020), 245–261. | Summary

– ВУРДЕЉА, Јована

Соматски фраземи са компонентом *blod/крв* у норвешком и српском језику | Уп. 271.

915. ВУЧИНИЋ, Марија

L'unità del predicato nei costrutti infinitivi retti dai verbi modali / Marija Vučinić // Italica Belgradensia. – 1 (2020), 71–90. | Summary

– ВУЧИЋЕВИЋ, Ана

Textual Metadiscourse in Academic Book Reviews in Serbian and English | Уп. 272.

– ГЕОРГИЈЕВ, Ивана

Kulturološke konceptualizacije *smrti* u španskom i srpskom jeziku | Уп. 273.

Tradicionalne rodne uloge u srpskim i španskim poslovicama o braku | Уп. 274.

916. ГЛУШАЦ, Татјана

The Verb and Adverb Systems in English / Tatjana Glušac. – Novi Sad : Faculty of Law and Business Studies Dr Lazar Vrkatić, 2020. – 258. | ISBN 978-86-7910-139-6

– ГОЈКОВИЋ, Наташа

Превођење архаизама и историцизама с енглеског на српски језик у роману „Разум и осећајност“ Џејн Остин : критичка анализа | Уп. 31.

– ГРЕГОРЧИЧ, Кристина

Semantic and Pragmatic Aspects of English *Any*- and Slovene Randomness Indefinites | Уп. 275.

– ГРУБИШИЋ ЋУРИЋ, Ива

Beast of Burden : a Contrastive Analysis of English and Croatian Idioms Containing the Lexemes *Donkey* And *Magarac* | Уп. 276.

– ГУАРДИ, Јоланда

Translating “The Thousand and One Nights” into Italian | Уп. 32.

917. ГУДУРИЋ, Снежана

À la trace des français de Voïvodine / Snežana U. Gudurić // PhM. – 12 (2020), 171–182. | Резиме

– **ГУДУРИЋ, Снежана**

Que v.s Da : ou question sémantique vs question terminologique | Уп. 277.

918. ДАМ, Јоханес

Serbia and the EU : Discursive Framing and Imprinting Effects on Recurrent Speech Patterns Used in the German-Language Press / Johannes Dahm // *Примењена лингвистика данас* 6. – 11–32. | Summary

919. ДАНИЛОВИЋ ЈЕРЕМИЋ, Јелена

О називима пахуљица за децу на енглеском језику / Јелена Р. Даниловић Јеремић, Јелена М. Јосијевић // *Брендрави јела и пића*. – 343–358. | Summary

– **ДЕДКОВА, Ива**

Les transferts positifs et négatifs entre le tchèque et le français : le cas des prépositions *sur* et *sous* | Уп. 278.

920. ДИМИТРИЈЕВИЋ, Ђорђе

Priority Modality in Political Writing : the Case of the European Commission's Serbia 2019 Report / Ђорђе Dimitrijević // *ЖЛ*. – 40 (2020), 27–53. | Резиме

– **ДИМКОВИЋ ТЕЛЕБАКОВИЋ, Гордана**

English Terminological Compound Lexemes, Their Serbian Equivalents and Translation Patterns | Уп. 279.

Phrasal Verbs in General English and Traffic Engineering and Their Serbian Equivalents | Уп. 280.

921. ДИМОВА, Ирена

Global English in its Changing Contexts of Use : Towards Reworking Pedagogical Practices / Irena Dimova // *Jezik, književnost, kontekst*. – 353–366. | Резиме

922. ДОДИГ, Милана

Le phénomène d'itération dans l'époque passée en français et la question de sa traduction / Milana L. Dodig // *PhM*. – 12 (2020), 235–249. | Резиме

– **ДРАЖИЋ, Јасмина**

Како данас разумемо *друшћивене мреже* : метафоре дигиталног простора у српском језику | Уп. 283.

Улога колокација у тумачењу значења лексема у „Енциклопедијском српско-енглеском речнику“ Бориса Хлебеца | Уп. 284.

923. БЕНДРЕ, Ренато

Lo Zangarelli 2019 : vocabolario della lingua italiana / a cura di Mario Cannella, Beata Lazzarini. – Bologna : Zingarelli, 2018. – 2688. / Renato Gendre // *ФП*. – 47, 2 (2020), 177–178. | Приказ

924. БОРЂЕВИЋ, Данијела

Metadiskursni markeri u kontekstu sažetaka naučnih radova iz poljoprivredne tehnike / Danijela Đorđević, Tijana Vesić Pavlović // *Jezik, književnost, kontekst*. – 303–317. | Summary

925. БОРОВИЋ, Данијела

Семантичке вредности деминутива у италијанским књижевним текстовима ренесансе и барока / Данијела Ђоровић, Слађана Станојевић // *ФП*. – 47, 2 (2020), 107–125. | Summary

– **ЂОРОВИЋ, Данијела**

Svetitelji i verski praznici u kontekstu imenovanja biljaka u francuskom, italijanskom, engleskom i srpskom jeziku | Уп. 285.

– **ЂУРИЋ, Татјана**

Два српска превода Арагонове песме „La rose du premier de l'an“ | Уп. 33.

926. БУРИН, Татјана

Deux auberges du lointain : deux traductions serbes de la bande dessinée „Astérix en Corse“ / Tatjana Č. Đurin, Nataša N. Popović // PhM. – 12 (2020), 215–234. | Резиме

927. БУРИЋ, Дубравка

Language Games in the Work of Ron Silliman, Michael Palmer and Rosmarie Waldrop / Dubravka M. Đurić // Језик, књижевност и игра. – 50–63. | Резиме

928. БУРЧЕВИЋ, Јована

Engleski kao globalni jezik : jezička globalizacija i jezički purizam / Jovana Đurčević // АФФ. – 32, 2 (2020), 277–295. | Summary

929. ЖИВКОВИЋ, Милан

Енглески језик у контексту развоја мултикултуралног британског друштва / Милан Живковић // Језик, књижевност, контекст. – 81–94. | Summary

930. ЖИГОН, Вана

Kontekst i metadiskurs u delu „Sluškinjina priča“ Margaret Etvud / Vana Žigon // ПЛ. – 21 (2020), 135–147. | Summary

– ЗАРИФОВИЋ ГРКОВИЋ, Мирјана

Gordost u frazeologiji nemačkog i srpskog jezika | Уп. 287.

– ЗВЕКИЋ ДУШАНОВИЋ, Душанка

О неким синтаксичко-семантичким типовима узрочних конструкција у српском и мађарском језику | Уп. 288.

931. ЗЕЧИЋ ДУРМИШЕВИЋ, Дајана

British Press Discourse : Strategies of Manipulation in the Brexit Campaign / Dajana Zečić-Durmišević // BELLS90. – 187–202.

932. ИМАНИ, Золфа

Motion Verbs in Persian and English : a Framenet-Based Contrastive Analysis / Zolfa Imani, Rezvan Motavallian // FU. – 18, 2 (2020), 195–205. | Резиме

– ЈАКОВЉЕВИЋ, Бојана

Properties of I-Boundary Lengthening of Vowels in English and Serbian | Уп. 289.

Some Properties of Pauses in Read Speech in English and Serbian : Initial Experiments | Уп. 290.

– ЈАНИЋИЈЕВИЋ, Наташа

Verbi di postura in italiano e en serbe | Уп. 291.

Izražavanje anteriorne buduće radnje u italijanskom i srpskom jeziku | Уп. 292.

933. ЈАНИЧИЋ, Димитрије

Есперанто у Црној Гори / Димитрије Дисо Јаничић // Слово. – 58/59 (2020), 36–53.

– ЈАНКОВИЋ, Драгана

The Analysis of the Epic Poem of the Kosovo Cycle “Car Lazar i carica Milica” and Its Translation into English | Уп. 36.

– ЈЕРОТИЈЕВИЋ ТИШМА, Даница

Фактори повратног трансфера и њихов утицај на време наступа звучности безвучних плозива у српско-енглеском међујезичком систему | Уп. 293.

Фонетски параметри изражавања емоција на српском (J1) и енглеском (J2) језику | Уп. 294.

– ЈОВАНОВИЋ, Ана

Jeu de mots, jeu d'idées : petite tentative non conventionnelle de lexicologie franco-serbe | Уп. 295.

934. ЈОВАНОВИЋ, Вера

Преводна парадигма крњег перфекта у француском језику / Вера Ж. Јовановић // Експресивност у српском језику. – 377–386. | Summary

– **ЈОВАНОВИЋ, Вера**

Преводна парадигма српског перфекта у француском језику | Уп. 296.

– **ЈОВАНОВИЋ, Владимир**

The Pragmatic Implications of Certain Lexical Elements in English and Serbian Political Discourse | Уп. 297.

– **ЈОВАНОВИЋ, Иван**

De l'aspect sémantique des temps verbaux à travers les procédés syntaxiques dans la parémiologie zoonique française et serbe | Уп. 298.

935. ЈОВАНОВИЋ, Исидора

Moral Linguistics and Language of Ethics : Constructivist Response to the Emotivist Position / Isidora Jovanović, Vladimir Lukić // Jezik, književnost, kontekst. – 107–117. | Резиме

– **ЈОВОВИЋ, Милена**

О колоквијализмима у преводу романа „Долазим по тебе и водим те са собом“ и „Како бог заповеда“ Николао Аманитија на српски језик | Уп. 37.

936. ЈОНЕСКУ, Данијела Корина

A Contrastive Analysis of Food Idioms : Linguistic and Cultural Perspectives / Daniela Corina Ionescu // BELLS90. – 87–107.

937. ЈОСИЈЕВИЋ, Јелена

(Не)експресивне суперлативне конструкције са лексемом *top* у савременом енглеском језику / Јелена М. Јосијевић // Експресивност у српском језику. – 267–277. | Summary

938. ЈОТОВ, Милица

Ономастопеја у јапанском културолошком контексту / Милица Д. Јотов // Баштина. – 52 (2020), 37–43. | Summary

– **КАРАВЕСОВИЋ, Дејан**

Експресивне језичке структуре у преношењу туђег говора у енглеском и српском | Уп. 301.

– **КЕСИЋ, Далибор**

Ideological Meandering in Textual Rendering : Binarities, Innuendos and Overtones in Translation | Уп. 38.

939. КЉАКИЋ, Снежана

Међуоднос аспектуалног глагола *keep* и глагола у комплементу у енглеском језику / Снежана Кљакић // Савремена проучавања језика... – 201–208. | Summary

940. КОВАЧ РАЦ, Елеонора

Angol és szerb nyelvi attitűdök a vajdasági magyar tannyelvű középiskolások körében / Kovács Rác Eleonóra, Halupka-Rešetar Sabina. – Újvidék : Bölcsészettudományi Kar, 2020. – 116. | ISBN 978-86-6065-607-2

941. КОВАЧЕВИЋ, Дарко

Aspects of Verbal Humour in Classical Music Internet Memes / Darko Kovačević // Језици и културе у времену и простору 9. 1. – 269–284. | Резиме

942. КОВАЧЕВИЋ, Зорица

Metajezik i kulturno posredovanje na primeru švedskih konstrukcija s koordinacijom i pseudokoordinacijom / Zorica Kovačević // Примењена лингвистика данас 6. – 187–195. | Summary

– КОВАЧЕВИЋ, Предраг

A Corpus-Based Contrastive Study of Experiencer Verbs in English and Serbian : Some Implications for the Structure of VP | Уп. 302.

943. КОНСОНИ, Стефанија

Epistemological Bric(k)olage : Toying with the World / Stefania Consoni // Језик, књижевност и игра. – 208–218. | Rezime

– КРСТИЋ, Ана

Синхронизација анимираног филма Зоотрополис (Zootopia) са енглеског на српски језик | Уп. 39.

944. КУЗМАНОВИЋ ЈОВАНОВИЋ, Ана

Социолингвистичка историја Иберијског полуострва и иберороманских језика : са посебним освртом на кастиљански (шпански), португалски, галисијски и каталонски језик / Ана Кузмановић Јовановић. – Београд : Филолошки факултет, 2020. – 228. | ISBN 978-86-6153-649-6

– КУКИЋ, Тијана

Експресивност италијанског члана и његови српски еквиваленти | Уп. 306.

945. КУКИЋ, Тијана

Katafora i upotreba člana u italijanskom jeziku / Tijana Kukić // Језици и културе у времену и простору 9. 1. – 455–464. | Summary

946. ЈАЛИЋ, Ана

La realizzazione degli atti linguistici nei testamenti medievali / Ana Lalić // Italica Belgradensia. – 1 (2020), 53–70. | Summary

– ЛИГУОРИ, Марио

Прилог о језичким предрасудама на италијанском и српском говорном подручју | Уп. 17.

947. ЛИСИЧИЋ ХЕЦИЋ, Алмина

Die Beziehung zwischen Sprache und Bild in den Presstexten Über die Plagiatsaffären Schavan und Guttenberg / Almina Lisičić-Hedžić // Језици и културе у времену и простору 9. 1. – 187–197. | Summary

– ЛОНЧАР, Ивана

„El Quijote Universal“ : retos de la nueva traducción al croate | Уп. 42.

– ЛУКИЋ, Милица

Supportive Moves in the Speech Act of Direct Complaint in English and Serbian : a Cross-Cultural and Interlanguage Pragmatic Analysis | Уп. 308.

– МАНДИЋ, Сара

Слатка страна фразеологије : анализа фразеологизама у албанском, грчком и српском језику | Уп. 310.

– МАЦУРА, Сергеј

Retorika „Eole“ : analiza prevoda jednog poglavlja „Uliksa“ | Уп. 43.

– МИЛИВОЈЕВИЋ ПЕТРОВИЋ, Светлана

Kulturološki aspekti prevođenja proze Džulijana Barnsa | Уп. 44.

History Vs «Herstory»? : Translating Margaret Atwood's "The Handmaid's Tale" | Уп. 45.

– МИЛОЈЕВИЋ, Емилија

Predstavljanje sebe i drugih u diskursu : koncept *ethosa* i argumentacija u diskursu teorija zavere | Уп. 311.

– **МИЛОЈКОВИЋ, Марија**

Contextual Prosodic Theory Applied to English-Serbian Poetic Translation | Уп. 46.

948. МИЉКОВИЋ, Ивана

Analyse comparative de la métaphore et de la métonymie et théories cognitives associées / Ivana M. Miljković // PhM. – 12 (2020), 279–294. | Резиме

– **МИХИЋ ПИЈЕТЛОВИЋ, Тијана**

Модални изрази, придјиви, прилози и именице као средства за исказивање коријенске модалности у енглеском и њихови преводни еквиваленти у српском језику | Уп. 314.

– **МУТАВЦИЋ, Предраг**

Језик као историјски подсетник : о етнониму *Турчин* у фразеологији Грка, Албанаца и Срба | Уп. 315.

Mesec u frazeologizmima u savremenom albanskom, грчком i srpskom jeziku | Уп. 316.

949. МУТАВЦИЋ, Предраг

О албанском оптативу и о могућностима његовог разумевања (преношења) на српски / Предраг Мутавцић, Мерима Кријези // Језици и културе у времену и простору 9. 1. – 107–119. | Summary

– **МУТАВЦИЋ, Предраг**

О зоонимима увредљивог садржаја у албанском, грчком и српском | Уп. 317.

О фразеологији савременог грчког и српског језика : прилог проучавању грчко-српске фразеологије | Уп. 318.

– **НЕДЕЉКОВИЋ, Даница**

Експресивни именички деривати са суфиксом *-ling* у немачком језику и његови преводни еквиваленти у српском језику | Уп. 320.

– **НИКЕТИЋ, Предраг**

Use of Personal Names in English and Serbian Canned Jokes | Уп. 321.

– **НИКОЛИЋ, Александар**

Kontrastive Analyse deutscher Phraseologismen im semantischen Feld *reden* und *schweigen* und ihrer Äquivalente im Serbischen | Уп. 322.

– **НИКОЛИЋ, Ивана**

Неологизми : одређење термина и преглед истраживања у шпанској и српској лингвистици | Уп. 323.

– **НИКОЛИЋ, Јована**

Облици родно осетљивих именица на српском и енглеском језику на информативним порталима | Уп. 324.

– **НИНКОВИЋ, Лена**

Концептуализација непрототипичних емоционалних појмова *одговорности*, *поштовања* и *оданости* у српском и енглеском језику | Уп. 325.

950. НИНКОВИЋ, Лена

Spatial, Temporal and Epistemic Proximization as Dynamic Event Construal Strategies / Lena Ninković // ЖЈ. – 40 (2020), 3–25. | Резиме

– **НОВАКОВ, Предраг**

Значење у контексту : енглески модали и њихови српски еквиваленти | Уп. 326.

951. НОВАКОВ, Предраг

Енглески стативни глаголи и neprogresivni/progresivni vid : pravila i izuzeci / Predrag Novakov // Језици и културе у времену и простору 9. 1. – 465–478. | Summary

952. ПАВЛОВИЋ, Владан

On Elements of Culturally Influenced Language Use in the *Adj Enough to V* Construction in British and American English / Vladan Pavlović // BELLS90. – 165–185.

953. ПАЛИБРК, Ивана

Експресивност графостилема у роману „The Raw Shark Texts“ Стивена Хола / Ивана Б. Палибрк // Експресивност у српском језику. – 253–265. | Summary

954. ПАЛИБРК, Ивана

Енглески по Вуку? : графостилемски аспект романа „Ридли Вокер“ / Ивана Б. Палибрк // СЈ. – 25 (2020), 413–424. | Summary

– ПЕЈОВИЋ, Анђелка

О rečnicima који укључују шпански и српски језик | Уп. 329.

955. ПЕТРОВИЋ, Ана

Конјунктив имперфекта модалних глагола за исказивање футуралности у италијанском језику / Ана Петровић // Савремена проучавања језика... – 171–178. | Riassunto

956. ПЕТРОНИЈЕВИЋ, Божинка

Adverb u kontrastu : kriterijumi za razgraničenje vrste reči / Božinka M. Petronijević // Филолог. – 22 (2020), 13–29. | Summary

957. ПИЗОСКИ, Клаудија

Word, Concept and Signification in “A New New Guide” by Lara Egger : Going against the Reader’s Expectations / Claudia Pisoschi // BELLS90. – 223–237.

– ПОЛИЋ, Катарина

О глаголским лексемама са префиксима *на-*, *над-* и *о-* у српском језику и њиховим руским и енглеским преводним еквивалентима | Уп. 330.

– ПОПОВ, Симона

Modalități de definire a sensului cuvintelor în dicționarul sârb-român al lui Radu Flora | Уп. 331.

958. ПРЋИЋ, Твртко

Distinctive Properties of English Lexical Affixes : an Overall View / Tvrtko Prčić // BELLS. – 12 (2020), 95–108. | Резиме

959. ПУХАР, Јелена

Делимична субјекатска контрола инфинитивних допунских конструкција са финалном вредношћу у италијанском језику / Јелена Д. Пухар // АФФ. – 32, 1 (2020), 283–300. | Riassunto

960. ПУХАР, Јелена

Инфинитивне прилошке финалне конструкције обавезне контроле у италијанском језику / Јелена Пухар // ЖЈ. – 40 (2020), 119–136. | Riassunto

961. РАБРЕНОВИЋ, Тијана

“You Just Fredo-kiss me?” : the (Non-)Lexicalizability of Nonce Word-Formation / Tijana Rabrenović // BELLS90. – 153–164. + Додатак

– РАДИЋ БОЈАНИЋ, Биљана

Metaforičnost leksema iz leksičkog polja *family* na engleskom i *porodica* na srpskom jeziku | Уп. 333.

– РАДОВАНОВИЋ, Александра

Auxiliary *Will* in English and its Serbian Equivalents | Уп. 334.

962. РАДУЛОВИЋ, Милица

Digital News Headlines and YouTube Titles : a Relevance-Theoretic Account of Explicitness and Implicitness / Milica Radulović // BELLS90. – 71–85. + Додатак

– РАЈОВИЋ, Јелена

English Noun+Noun Syntactic Structures in English for Specific Purposes and their Serbian Equivalents | Уп. 335.

963. РАЈСКИНА, Валерија

L'évolution sémantique et axiologique du type *chevalier médiéval* dans le discours historique français des XXe et XXIe siècles / Valeriya A. Rayskina // PhM. – 12 (2020), 201–213. | Резиме

– РАКИЋ, Бранко

Prozodijski међујезик : истраживање на корпусу француских и српских простих изјавних рећеница | Уп. 235.

964. РАПАЈИЋ, Валентина

Lexical Stress Patterns in High-Frequency Words of Spoken English / Valentina Rapajić // Philologia. – 18 (2020), 1–14. | Summary

965. РАСУЛИЋ, Катарина

High Expectations and Low Blows : Antonymy and Dynamic Meaning Construction / Katarina Rasulić // BELLS. – 12 (2020), 137–161. | Резиме

– РИСТИЋ, Гордана

Концептуализација *ијуге* у немачким и српским соматским фразеологизмима | Уп. 336.

– РУПАР, Јована

Појмовна метафора *раси́рава је раи́* у идиомима у енглеском и српском језику : контрастивна анализа | Уп. 337.

966. СЕДЕР, Ружица

Sur les propositions concessives partielles en français et en italien / Ružica Seder // Језици и културе у времену и простору 9. 1. – 121–129. | Summary

967. СЕКЕРУШ ХОЕН, Дарја

Analiza problema u prevodenju sa kineskog na engleski natpisa u javnom prostoru / Darja P. Sekeruš Hoenn // 36JKФФНС. – 10 (2020), 73–89. | Résumé

– СИЛАШКИ, Надежда

Exploring the Scope and Power of the *Marriage* Metaphor in Media Discourse | Уп. 338.

– СИМУРДИЋ, Ива

Prevodilačke tehnike u srpskom prevodu pesme „Želja nad željama“ Mihaela Endea | Уп. 51.

968. СЛАПЕК, Даниел

La presentazione delle (ir)regolarità flessive nelle grammatiche d'italiano per stranieri : il caso dei tempi passati / Daniel Slapek // Italica Belgradensia. – 1 (2020), 133–158. | Summary

– СПАСИЋ, Наташа

Контекстуална условљеност приликом одабира лексема и њихових синонима у српском и енглеском језику за глаголе *јесџи* и *ијији* | Уп. 340.

– СТАНКОВИЋ, Селена

L'apposition nominale détachée et ses équivalents serbes : l'exemple du roman „Le Lys dans la vallée“ | Уп. 341.

Sur la possessivité du génitif non prépositionnel dans „Osman“ de Dživo Gundulić et les équivalents français | Уп. 342.

Thèmes ragusains et autres sujets linguistiques serbo-français | Уп. 343.

– **СТАНОЈЕВИЋ, Веран**

Детерминативне употребе облика *један* у превођењу са француског на српски језик | Уп. 344.

Неки аспекти употребе лексеме *један* у разговорном језику и француски преводни еквиваленти | Уп. 345.

969. СТАНОЈЕВИЋ, Веран

О проспективном значењу француског перифрастичког *future* / Veran Stanojević // Језици и културе у времену и простору 9. 1. – 517–524. | Résumé

970. СТАНОЈЕВИЋ, Слађана

Контексти развоја облика италијанских прошлих времена са помоћним глаголом *avere* / Slađana Stanojević // Језик, књижевност, контекст. – 261–273. | Summary

– **СТЈЕПАНОВИЋ, Блажан**

Velimir Živojinović као преводилац Гетеових песама „Добродошлица и расанак“ и „Prometej“ у часопису „Misao“ | Уп. 52.

– **СУБАНОВИЋ, Катарина**

Метафоричко значење српских и енглеских зоосема за домаће животиње | Уп. 346.

971. ТАТЕН-ГУРИЈЕ, Жан-Жак

Une réflexion inédite sur le français, langue en devenir : la Néologie (1801) de Louis Sébastien Mercier / Jean-Jacques A. Tatin-Gourier // PhM. – 12 (2020), 115–120. | Резиме

972. ТОДОРОВИЋ, Сузана

L'origine delle voci istroslovene pertinenti agli accessori di abbigliamento / Suzana Todorović // Italica Belgradensia. – 1 (2020), 91–112. | Summary

973. ТОЈОТА, Јуниши

Interlinear Glossing in a Historical Perspective : a Case of Gradience in the Passive Voice in Japanese / Junichi Toyota // АФФ. – 32, 2 (2020), 297–310. | Резиме

974. ТОМИЋ, Божана

Polisemija i upotreba glagola komunikacije *call* u različitim diskursima / Božana M. Tomić, Jelena V. Šajinović Novaković, Emir Z. Muhić // ПЛ. – 21 (2020), 81–95. | Summary

975. ТОМИЋ, Горица

Лексичке сливнице у називима брендова јела и пића на енглеском језику / Горица Р. Томић // Брендови јела и пића. – 359–373. | Summary

976. ТОМИЋ, Горица

Механизми модификације устаљених израза у новинским насловима на енглеском језику / Горица Томић // Савремена проучавања језика... – 289–302. | Summary

977. ТОМИЋ, Кристина

The Effect of Linguistic Context on Speaker Recognition by Earwitnesses in Voice Line-Ups / Kristina Tomić // Језик, књижевност, контекст. – 135–148. | Резиме

– **ТОМОВИЋ, Ненад**

„Баш Челик“ у преводу Елоди Лотон Мијатовић | Уп. 54.

Cultural Elements in Elodie Lawton Mijatović's Translation of Serbian Folk Tales | Уп. 55.

– **ТОМОЛА, Хану**

Остатъся с носом и без носа – on Changing and Staying the Same | Уп. 348.

– **ТОШИЋ ЛОЈАНИЦА, Тиана**

Експресивни и преводни потенцијал визуелног дијалекта | Уп. 349.

– **ТРИВИЋ, Анета**

Интензификација експресивности у фразеологији српског и шпанског језика | Уп. 350.

– **УХЕРЕК, Витолд**

Les équivalents de la préposition *zza* d'après les dictionnaires polonais-français | Уп. 354.

– **ФЕЈСА, Михајло**

Еквиваленти енглеских глаголских конструкција са *would* и *should* у русинском језику | Уп. 355.

978. ХАЛУПКА РЕШЕТАР, Сабина

The Use of Hungarian on Social Media in Vojvodina / Sabina Halupka-Rešetar, Gordana Lalić-Krstin, Sanja Krimer-Gaborović // Језици и културе у времену и простору 9. 1. – 285–299. | Резиме

979. ХОДИ, Ева

Újabb nyelvi tücsök és bogár / Hódi Éva. – Ada : Széchenyi István Stratégiakutató Társaság, 2020. – 164. – (Stratégiai füzetek ; 14) | ISBN 978-86-6441-037-3

980. ЦЕКОВИЋ, Невена

Текстуални, граматички и семантички приступи италијанским дискурснијим маркерима / Nevena Seković // Језици и културе у времену и простору 9. 1. – 235–247. | Riassunto

– **ЋИРИЋ, Младен**

Konceptualizacija *vremena* pomoću ontoloških metafora u srpskom i španskom jeziku | Уп. 353.

– **ЧАРАПИЋ, Драгана**

Near Synonymy Analysis of the Descriptive Adjective *Pale* in English and *Bled*, *-a*, *-o* in Serbian | Уп. 356.

981. ЧУБРОВИЋ, Биљана

Pronunciation Model Selection, or Do You Speak American? / Biljana Čubrović, Andrej Vjelaković // BELLS90. – 139–151.

– **ШАЈИНОВИЋ НОВАКОВИЋ, Јелена**

Imperativne složenice u engleskom i srpskom jeziku | Уп. 357.

– **ШЛЕМЕНДЕР, Марина**

Дјесловни префикси у енглијским и руским језику : семантична и аспектуална анализа | Уп. 358.

982. ШТЕФАН, Јелена

The Influence of Emotions and Current Mood on Modal Statement : a Corpus Analysis of the Dialogue in Henry James's "Daisy Miller" / Jelena Štefan // ЖЈ. – 40 (2020), 261–276. | Резиме

Х Балканологија– **МАНДИЋ, Сара**

Слатка страна фразеологије : анализа фразеологизама у албанском, грчком и српском језику | Уп. 310.

– **МУТАВЦИЋ, Предраг**

Језик као историјски подсетник : о етнониму *Турчин* у фразеологији Грка, Албанаца и Срба | Уп. 315.

Mesec u frazeologizmima u savremenom albanskom, grčkom i srpskom jeziku | Уп. 316.

XI Библиографија

983. БАЉ, Владимир

Библиографија радова о Никону Јерусалимцу / Владимир Баљ // О Горичком зборнику. – 569–615.

– **БИОГРАФИЈА** и библиографија Милана Стакића | Уп. 995.

– **БИОГРАФИЈА** и библиографија проф. др Јордане Марковић | Уп. 996.

984. БИБЛИОГРАФИЈА за 2018. годину : расправа и дела из индоевропске филологије и опште лингвистике која су изашла у Србији, Црној Гори и Републици Српској / библиографију уредила и грађу из Србије и Републике Српске прикупила Ана Голубовић ; сарадник при сакупљању грађе Стефан Милошевић // ЈФ. – 76, 1 (2020), 227–355.

985. БОГДАНОВИЋ, Марија

Библиографија академика Александра Младеновића / Марија Богдановић, Јасмина Недељковић // АП. – 42 (2020), 159–213.

– **ДАНИЈЕЛ, Софи**

Преводац од страсти и изазова : поводом годишњице смрти Жана Дескаа : 19. фебруара 2019. | Уп. 1001.

986. ЂЕВИЋ, Новка

Библиографија часописа „Philologia Mediana“ : 2009–2019. / Новка М. Ђевић // PhM. – 12 (2020), 829–918. | Summary

987. ЂОКОВИЋ, Гордана

Библиографија радова часописа „Књижевност и језик“ : 2009–2013. / Гордана Ј. Ђоковић // КњЈ. – 67, 2 (2020), 473–496.

988. ЂОКОВИЋ, Гордана

Švedska književnost u prevodima na srpski jezik : 2000–2020. / Gordana Đoković // Prevodilac. – 39, 3/4 (2020), 107–141.

989. ЖИВАНОВИЋ, Владимир

Bibliographia personalis у часопису „Јужнословенски филолог“ / Владимир Б. Живановић // ЈФ. – 76, 2 (2020), 157–171. | Резюме, Summary

990. ИВАНОВИЋ, Милена

Један век руске транслатологије / Милена Ивановић // Prevodilac. – 39, 1/2 (2020), 99–116.

991. МАРКОВИЋ, Бранкица

Ка индексирању дијалекатских текстова публикованих у Републици Србији / Бранкица Марковић // СДЗБ. – 67 (2020), 413–528. | Summary

– **МИЛАНОВИЋ, Александар**

Библиографија радова о језику ‘преддуковског периода’ као ресурс за историју српског књижевног језика | Уп. 805.

992. СТЈЕПАНОВИЋ, Блажан

Bibliografija Branimira Živojinovića / Blažan Stjepanović // Prevođenje kao veština i kao umetnost. – 25–50.

993. ЋОРИЋ, Божо

Нови прилог библиографији творбе речи / Божо Ћорић // НССУВД. – 49, 3 (2020), 139–209. | Summary

– **ЧУБРОВИЋ, Биљана**

The Honouree's Curriculum Vitae and Bibliography : Boris F. Hlebec, Retired Full Professor at the Faculty of Philology, University of Belgrade | Уп. 1026.

– **ЧУДИЋ, Марко**

Zbirka priča „Ide svet“ Lasla Krasnohorkaija sagledana iz pervodilačke perspektive | Уп. 59.

XII. Personalia (биографије, аутобиографије, некролози и слично)**994. АЛЕМАН МАРТИНЕЗ, Роза Марија**

La política social de Eva Duarte : la vía del empoderamiento / Rosa María Alemán Martínez // ПЛ. – 21 (2020), 113–134. | Summary

– **АЋИМОВИЋ, Љиљана**

Prevodioci kao posrednici između kultura : antologije nemačke lirike Branimira Živojinovića | Уп. 28.

995. БИОГРАФИЈА и библиографија Милана Стакића // СЈ. – 25 (2020), 5–11.

996. БИОГРАФИЈА и библиографија проф. др Јордане Марковић // На темељима народних говора. – 13–36.

997. БОЖИЋ, Софија

Милан Ђурчин као преводилац / Софија Д. Божић // ЗбМСКЈ. – 68, 2 (2020), 567–579. | Summary

– **БОГДАНОВИЋ, Марија**

Библиографија академика Александра Младеновића | Уп. 985.

– **БОЈОВИЋ, Јована**

Лингвистичка запажања Григорија Божовића | Уп. 728.

998. ВУЈОВИЋ, Душанка

Академик Милорад Радовановић : 1947–2020. / Душанка Вујовић // ЗбМСКЈ. – 68, 3 (2020), 1047–1050.

999. ГРКОВИЋ МЕЈЦОР, Јасмина

In memoriam : Милорад Радовановић : 4. IX 1947–10. VI 2020. / Јасмина Грковић Мејцор // ЗбМСФЛ. – 63, 2 (2020), 191–195.

1000. ДАМЉАНОВИЋ, Дара

„Писма из Петрограда“ Радована Кошутића / Дара Дамљановић // Славистика. – 24, 2 (2020), 175–196. | Резюме

1001. ДАНИЈЕЛ, Софи

Преводилац од страсти и изазова : поводом годишњице смрти Жана Дескаа : 19. фебруара 2019. / Софи Данијел, Миливој Сребро ; превео са француског Миливој Сребро // ЛМС. – 505, 3 (2020), 343–347. + Додатак: Главни преводи Жана Дескаа са српског : наведени хронолошким редом

1002. ДРАГИЋЕВИЋ, Рајна

Научни и уметнички кругови Ирене Грицкат / Рајна Драгићевић // Кругови Ирене Грицкат. – 9–44.

1003. ДРАГИЋЕВИЋ, Рајна

Поглед Милоша Московљевића на лексичку норму српског језика / Рајна Драгићевић // Слово. – 58/59 (2020), 19–31.

1004. ЗАРКОВИЋ, Јован

Сава Росић / Јован Зарковић // Prevodilac. – 39, 3/4 (2020), 103–106.

1005. ЈАКОВЉЕВИЋ, Светомир

Dr Peana Ćosić : 1932–2020. / Svetomir Jakovljević // Prevodilac. – 39, 3/4 (2020), 100–102.

1006. ЈАЊИЋ, Марина

Функционалност приручника и практикума проф. др Јордане Марковић / Марина С. Јањић, Александар М. Новаковић // На темељима народних говора. – 269–284. | Summary

1007. ЈОВАНОВИЋ, Зоран

Др Миодраг Сибиновић : 1937–2020. / З. Ј. // Prevodilac. – 39, 3/4 (2020), 94–100.

– ЈОВАНОВИЋ СИМИЋ, Јелена

Напомене о синтакси у Новаковићевој „Српској граматици“ | Уп. 496.

1008. КОСТИЋ ТОМОВИЋ, Јелена

Branimir Živojinović kao prevodilac : život i delo / Jelena Kostić Tomović // Prevodjenje kao veština i kao umetnost. – 21–24.

1009. МАКИШОВА, Ана

Konfrontačný výskum slovenského a srbského jazyka Márie Mujavcovej / Anna Makišová // Jazyková kultúra... – 9–31. | Резиме, Summary

1010. МАТИЦКИ, Миодраг

Голуб Добрашиновић о односу Вука и Његоша / Миодраг Матицки // Даница. – 27 (2020), 45–53.

1011. МАТИЦКИ, Миодраг

Сава Мркаљ : Србин из Хрватске / Миодраг Матицки // Даница. – 27 (2020), 277–280.

1012. МЛАЂЕНОВИЋ, Драган

Вук и српска музика / Драган Р. Млађеновић // Даница. – 27 (2020), 180–190.

1013. МРШЕВИЋ РАДОВИЋ, Драгана

Живојин Станојчић : 14. XII 1930. – 03. VIII 2019. / Драгана Мршевић-Радовић // ПКЈИФ. – 86 (2020), 241–245.

1014. НЕГРИШОРАЦ, Иван

Молитва за Иљу Михајловича Числова / Иван Негришорац // ЛМС. – 505, 1/2 (2020), 153–158.

1015. ОКУКА, Милош

Радоје Симић : 1938–2020. / Милош Ђ. Окука // ЈФ. – 76, 2 (2020), 173–179.

1016. РАДОЈЧИЋ, Драгана

Славистичко наслеђе Наталије Радошевић / Драгана Радојчић // Славистика. – 24, 2 (2020), 428–433. | Резиме

1017. РИХТЕР, Ангела

In memoriam : проф. др Манфред Јенихен / Ангела Рихтер // ЛМС. – 505, 1/2 (2020), 159–161.

1018. САВИЋ, Виктор*

Зденка Рибарова : Праг, 13. јун 1945. – Праг, 14. март 2019. / Виктор Савић // ПКЈИФ. – 85 (2019), 151–153.

1019. САВИЋ, Виктор

Први старословениста Института за српски језик САНУ : Димитрије Е. Стефановић (Будимпешта, 20. август 1936 – 15. новембар 2019.) / Виктор Д. Савић // ЈФ. – 76, 1 (2020), 143–147.

1020. САВИЋ, Виктор

Радоје Симић : Велике Пчелице, 24. април 1938. – Београд, 18. фебруар 2020. / Виктор Д. Савић // НЈ. – 51, 2 (2020), 105–112.

– СИМИЋ, Радоје

Стојан Новаковић из данашњег угла | Уп. 473.

1021. СОКОЛОВИЋ, Далибор

Проф. др Вучина Раичевић, добитник Повеле „Радован Кошутић“ за 2019. годину / Далибор Соколовић // Славистика. – 24, 1 (2020), 307–308.

1022. СОРОКИНА, Марина

Большая славистика и большая политика : Роман Јакобскон (1896–1982) и Коровство сербов, хорватов и словенцев / Марина Сорокина // Славистика. – 24, 1 (2020), 19–35. | Резиме

1023. СПАСОЈЕВИЋ, Марина

Владимир П. Гутков : Черновски, Горковска област (Русија) 22. мај 1934. – Буфало (САД) 5. август 2020. / Марина Ј. Спасојевић // НЈ. – 51, 2 (2020), 113–116.

– СТЈЕПАНОВИЋ, Блажан

Velimir Živojinović kao prevodilac Geteovih pesama „Dobrodošlica i rastanak“ i „Prometej“ u časopisu „Misao“ | Уп. 52.

1024. ТАНАСИЋ, Срето

In memoriam : проф. др Живојин Станојчић : 1930 – 3. 8. 2019. / Срето З. Танасић // НЈ. – 51, 1 (2020), 107–110.

1025. ЧУБРОВИЋ, Биљана

Др Борис Хлебец / Биљана Чубровић // Prevodilac. – 39, 1/2 (2020), 92–98.

1026. ЧУБРОВИЋ, Биљана

The Honouree's Curriculum Vitae and Bibliography : Boris F. Hlebec, Retired Full Professor at the Faculty of Philology, University of Belgrade / Biljana Čubrović // BELLS. – 12 (2020), 11–25.

1027. ШЋЕПАНОВИЋ, Михаило

Радоје Симић : 1938–2020. / Михаило М. Шћепановић // КњЈ. – 67, 1 (2020), 243–245.

XIII. Институције, научни скупови, часописи, удружења**1028. БАЈИЋ, Љиљана**

Српски лекторати и центри на универзитетима у свету : стање и перспективе / Љиљана Бајић // Положај словенских језика... – 11–17. | Резюме

1029. БАРБАТЕСКОВИЋ, Ана

Лексикологија и лексикографија у светлу актуелних проблема / Ана Барбатесковић // Prevodilac. – 39, 3/4 (2020), 86–92.

1030. БРБОРИЋ, Вељко

Повеља Матице српске Међународном славистичком центру за полувековни допринос неговању српског језика и популаризацији српске језичке културе у светској славистици : речи на додели Повеље Матице српске за неговање српске језичке културе : изговорене 23. јуна 2020. године / Вељко Брборић // ЈД. – 16 (2020), 32–34.

1031. БРЕНДОВИ ЈЕЛА И ПИЊА : књижевност, језик, уметност, култура : зборник радова са научног округлог стола у оквиру XIV међународног научног скупа Српски језик, књижевност, уметност одржаног на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу : Крагујевац–Топола, 27. 10. 2019. / ур. Драган Бошковић, Милош Ковачевић, Никола

Бубања. – Крагујевац : Филолошко-уметнички факултет, 2020. – 373. | ISBN 978-86-80796-61-1

1032. ВАСИЉЕВИЋ, Анђела

Интердисциплинарна парадигма и француске студије данас : Les études françaises aujourd'hui. Interactions dans les Sciences du Langage. Interactions disciplinaires dans les Études littéraires. / eds. Veran Stanojević, Milica Vinaver Ković. – Belgrade : Faculté de Philologie de l'Université de Belgrade, 2019. – 397. / Анђела Д. Васиљевић // ЗбМСФЛ. – 63, 1 (2020), 202–213. | Приказ

1033. ВУКЧЕВИЋ, Миодраг

Deutsche Beiträge zum 16. Internationalen Slavistenkongress Belgrad 2018 / her. Sebastian Kempgen, Monika Wingender, Ludger Udolph. – Wiesbaden : Harrassowitz, 2018. – 539. – (Die Welt der Slaven ; 63) / Миодраг М. Вукчевић // ЈФ. – 76, 1 (2020), 191–205. | Приказ

1034. ГИНИЋ, Јелена

Современно положение русског језика в высших учебных заведениях Србији / Елена Гинич, Наташа Ајдџанович, Лука Меденица // Положај словенских језика... – 18–47. | Резиме

1035. ГОВЕДАР, Нина

Зборник радова са међународне научне конференције комисије за наставу словенских језика и књижевности МКС 2017. године : Актуелни теоријско-методолошки проблеми проучавања и наставе словенских језика, књижевности и култура : зборник радова / ур. Љиљана Бајић, Јелена Гинић, Наташа Станковић Шошо. – Београд : Филолошки факултет, 2018. – 306. / Нина Говедар // Положај словенских језика... – 171–184. | Приказ

1036. ГРКОВИЋ МЕЈДОР, Јасмина

Култура сећања : Scala paradisi : академику Димитрију Богдановићу у спомен : 1986–2016. : примљено на VI скупу Одељења језика и књижевности, од 26. јуна 2018. године, на основу реферата академика Јасмине Грковић-Мејдор и иностраног члана Анатолија Аркадјевича Турилова / ур. Анатолиј Аркадјевич Турилов и др. – Београд : Српска академија наука и уметности, 2018. – 487. – (Словенски и српски средњи век ; 1) / Јасмина Грковић Мејдор // Трибина САНУ. – 8 (2020), 186–190. | Приказ | Уп. 1084, 1092.

1037. ДРАГИЋЕВИЋ, Рајна

Прва интеркатедарска србистичка конференција : Тршић 2020. / Рајна Драгићевић // Prevodilas. – 39, 1/2 (2020), 82–91.

1038. ДРАГИЋЕВИЋ, Рајна

Прожимања језика и културе српског и македонског народа : Језик као запис културе у етнолошкој и лингвистичкој анализи на релацији Србија – Македонија. Том 1 = Јазикот како запис на културата во етнолошката и лингвистичка анализа на релација Србија – Македонија. Том 1 / гл. ур. Предраг Пипер, Марјан Марковиќ ; ур. првог тома Станислав Станковић, Веселинка Лаброска. – Београд : САНУ, Одељење језика и књижевности, 2018. – 204. / Рајна Драгићевић // Трибина САНУ. – 8 (2020), 212–220. | Приказ | Уп. 1059, 1071, 1073, 1078.

– **ЂЕВИЋ, Новка**

Библиографија часописа „Philologia Mediana“ : 2009–2019. | Уп. 986.

– **ЂОКОВИЋ, Гордана**

Библиографија радова часописа „Књижевност и језик“ : 2009–2013. | Уп. 987.

1039. ЂУКИЋ, Маријана

Хроника Међународне научне конференције „Лексикографија и лексикологија у светлу актуелних проблема“ / Маријана Р. Ђукић // КњЈ. – 67, 2 (2020), 461–471.

1040. БУРИЋ, Милош

Prevođenje i izazovi trećeg milenijuma : Babel : International Journal of Translation. – 65, 6 (2019) / Miloš D. Đurić // Prevodilac. – 39, 3/4 (2020), 69–74. | Приказ

1041. БУРИЋ, Милош

Хиспанско наслеђе у мултикултуралном свету : зборник у част професору Далибору Солдатићу / ур. Владимир Карановић, Анђелка Пејовић. – Београд : Филолошки факултет, 2020. – 544. / Милош Д. Ђурић // ФП. – 47, 2 (2020), 161–174. | Приказ | Уп. 1097.

1042. БУРИЧИЋ, Мила

Руски језик на Техничком факултету у Зрењанину : актуелно стање и перспективе / Мила Ђуричић // Славистика. – 24, 2 (2020), 434–442. | Резюме

– ЖИВАНОВИЋ, Владимир

Bibliographia personalis у часопису „Јужнословенски филолог“ | Уп. 989.

1043. ИВАНИЋ, Душан*

Слово о српском језику : говор на Дан матерњег језика у Темишвару / Душан Иванић // Даница. – 26 (2019), 245–255.

1044. ИВАНОВА, Ценка

Между традиционната и модерната концепција за славистично образование в университетите : предизвикателства, реализација и перспективи / Ценка Иванова // Положај словенских језика... – 65–77. | Резюме

1045. ИВАНОВИЋ, Ненад*

Вукова соба на изложби о српској лексикографији : поводом изложбе „Српска лексикографија од Вука до данас“ у Галерији науке и технике САНУ, 15. VIII – 7. IX 2018, аутори Рајна Драгићевић и Ненад Ивановић / Ненад Ивановић // Даница. – 26 (2019), 262–274.

1046. ЯЗЫК и идентичность : язык, литература и славянские идентичности в XVIII–XXI веках : тематический сборник / ред. Кирилл Шевченко. – Белград : Институт политическx исследований ; Минск : Центр евразийских исследований филиала РГСУ в Минске, 2020. – 328. | ISBN 978-86-7419-320-4

1047. JEZIK, književnost, kontekst = Language, Literature, Context : tematski zbornik radova / ur. Vesna Lopičić, Biljana Mišić Ilić. – Niš : Filozofski fakultet, 2020. – 813. – (Biblioteka Naučni skupovi) | ISBN 978-86-7379-526-3

1048. JEZIK, књижевност и игра : зборник радова са Осме међународне конференције Факултета за стране језике одржане 24. и 25. маја 2019. године = Language, Literature, Play and Games : Proceedings from the Eighth International Conference at the Faculty of Foreign Languages, 24–25 May 2019 / ур. Светлана Томић, Артеа Панајотовић, Александар Прњат. – Београд : Алфа БК Универзитет, Факултет за стране језике, 2020. – 406. | ISBN 978-86-6461-038-4

1049. JEZICI и културе у времену и простору : тематски зборник. 9. 1 / ур. Снежана Гудурић, Биљана Радић-Бојанић, Предраг Мутавић. – Нови Сад : Филозофски факултет : Педагошко друштво Војводине, 2020. – 526. | ISBN 978-86-6065-614-0

1050. JEZICI и културе у времену и простору : тематски зборник. 9. 2 / ур. Снежана Гудурић, Биљана Радић-Бојанић, Предраг Мутавић. – Нови Сад : Филозофски факултет : Педагошко друштво Војводине, 2020. – 501. | ISBN 978-86-6065-615-7

1051. ЈЕЛИЋ, Војислав

Изабрана дела Мирона Флашара / прир. Војислав Јелић, Александар Лома, Ненад Ристовић. – Београд : Филозофски факултет ; Српска академија наука и уметности ; Нови Сад : Матица српска, 2017. – 3 т. / Војислав П. Јелић // Трибина САНУ. – 8 (2020), 49–52. | Приказ | Уп. 1056, 1082.

1052. КУРЕШЕВИЋ, Марина

Научни скуп „Историјска лексикографија српског језика“ : Огранак САНУ у Новом Саду, 6–7. децембар 2019. године / Марина Курешевић // ЗбМСФЛ. – 63, 1 (2020), 141–145.

1053. ЛАИНОВИЋ СТОЈАНОВИЋ, Надежда

Прилог историји српске славистике : XIII конгрес Савеза славистичких друштва Југославије, Секција Славистичког друштва Србије – XXXII скуп слависта Србије : тезе и резимеа. Београд, 1994. / Надежда Лаиновић Стојановић // Славистика. – 24, 2 (2020), 499–501.

1054. ЛЕСНАЈА, Галина

Преподавање славјанских језика као језика професије у Русији : предварителне резултате и перспективе / Галина Леснаја // Положај словенских језика... – 96–106. | Summary

1055. ЛОМА, Александар

О издањима Одбора за ономастику : Топонимија Жупе пивске / Мара Тијанић-Вујовић. – Београд : САНУ, 2018. – 688. – (Библиотека Ономатолошких прилога ; 4) : Ономатолошки прилози 24 (2019) / Александар Лома // Трибина САНУ. – 8 (2020), 76–79. | Приказ

1056. ЛОМА, Александар

Флашарово трокњижје : Изабрана дела Мирона Флашара / прир. Војислав Јелић, Александар Лома, Ненад Ристовић. – Београд : Филозофски факултет ; Српска академија наука и уметности ; Нови Сад : Матица српска, 2017. – 3 т. / Александар Лома // Трибина САНУ. – 8 (2020), 46–49. | Приказ | Уп. 1051, 1082.

1057. МАРКОВИЋ, Бранкица

Исходишта 5 (2019) / ур. Михај Н. Радан / Бранкица Ђ. Марковић // ЈФ. – 76, 2 (2020), 201–208. | Приказ

1058. МАРКОВИЋ, Бранкица

О језику и култури кроз простор и време : Језици и културе у времену и простору VIII/1 : тематски зборник / ур. Снежана Гудурић, Биљана Радић Бојанић. – Нови Сад : Филозофски факултет : Педагошко друштво Војводине, 2019. – 629. ; Језици и културе у времену и простору VIII/2 : тематски зборник / ур. Снежана Гудурић, Биљана Радић Бојанић. – Нови Сад : Филозофски факултет : Педагошко друштво Војводине, 2019. – 518. / Бранкица Ђ. Марковић // ЗбМСКЈ. – 68, 3 (2020), 1014–1024. | Приказ

1059. МАРКОВИЋ, Марјан

Језик као запис културе у лингвистичкој анализи на релацији Србија – Македонија : Језик као запис културе у етнолошкој и лингвистичкој анализи на релацији Србија – Македонија. Том 1 = Јазикот како запис на културата во етнолошката и лингвистичка анализа на релација Србија – Македонија. Том 1 / гл. ур. Предраг Пипер, Марјан Марковић ; ур. првог тома Станислав Станковић, Веселинка Лаброска. – Београд : САНУ, Одељење језика и књижевности, 2018. – 204. / Марјан Марковић // Трибина САНУ. – 8 (2020), 210–212. | Приказ | Уп. 1038, 1071, 1073, 1078.

1060. МАТИНОВ, Златоје

Научни скуп о интерлингвистици / Zlatoje Martinov // Prevodilac. – 39, 1/2 (2020), 77–79.

1061. МАТИЦКИ, Миодраг

Повеља Матице српске академику Матији Бећковићу за неговање српског језика и његових моћних поетских функција : речи на додели Повеље Матице српске за неговање српске језичке културе : изговорене 23. јуна 2020. године / Миодраг Матицки // ЈД. – 16 (2020), 34–37.

1062. МИЛОРАДОВИЋ, Софија

Језик који нас је одржао : поводом Међународног дана писмености 2012. г. у Задужбини „Доситеј Обрадовић“ / Софија Р. Милорадовић // На темељима народних говора. – 423–426.

1063. МИТИЋ, Кристина

„Ковчежић“ Вукових идеја / Кристина Р. Митић // ГСЈ. – 18 (2020), 35–43. | Summary

1064. МРКАЉ, Зона

Хроника 61. Републичког зимског семинара за наставнике српског језика и књижевности / Зона В. Мркаљ // КњЈ. – 67, 1 (2020), 225–230.

1065. НА темељима народних говора : зборник радова посвећен проф. др Јордани Марковић поводом одласка у пензију / ур. Татјана Трајковић, Надежда Јовић. – Ниш : Филозофски факултет, 2020. – 739. | ISBN 978-86-7379-551-5

1066. НЕСТОРОВИЋ, Зорица

Фигура полихистора : Стојан Новаковић : поводом сто седамдесет пет година од рођења : зборник радова са научног скупа са међународним учешћем одржаног у Српској академији наука и уметности, 1. и 2. новембра 2017. године / ур. Михаило Војводић, Александар Костић. – Београд : САНУ, 2018. – 517. / Зорица В. Несторовић // ЗбМСКЈ. – 68, 1 (2020), 369–377. | Приказ

1067. НОВИ правци истраживања у друштвеним и хуманистичким наукама : тематски зборник радова са деветог међународног научног скупа одржаног 9. новембра 2019. Наука и савремени универзитет 9 / ур. Јасмина Шаранац Стаменковић и др. – Ниш : Филозофски факултет, 2020. – 624. – (Библиотека Научни скупови) | ISBN 978-86-7379-553-9

1068. ОДЛУКА Одбора за доделу Награде „Павле и Милка Ивић“ // Славистика. – 24, 1 (2020), 309–310.

1069. ПАВЛОВИЋ, Слободан

Научни скуп „Историјска лексикографија српског језика“ : Српска академија наука и уметности – Матица српска, Нови Сад, 6–7. децембар 2019. / Слободан Ј. Павловић // ЈФ. – 76, 1 (2020), 149–157.

1070. ПАЈОВИЋ, Марко

На извору Вуковог језика : говор на представљању монографије „Фондација Вукове задужбине Жабљак – Шавник – Плужине 1996–2016“, Жабљак, 30. 7. 2019. / Марко Пајовић // Даница. – 27 (2020), 339–348.

1071. ПЕТРОВА ЦАМБАЗОВА, Снежана

Језик као запис културе у етнолошкој и лингвистичкој анализи на релацији Србија–Македонија. Том 1 = Јазикот како запис на културата во етнолошката и лингвистичка анализа на релација Србија–Македонија. Том 1 / гл. ур. Предраг Пипер, Марјан Марковић ; ур. првог тома Станислав Станковић, Веселинка Лаброска. – Београд : САНУ, Одељење језика и књижевности ; Скопје : Македонска академија на науките и уметностите, 2018. – 204. / Снежана Петрова–Цамбазова // ЈФ. – 76, 1 (2020), 174–178. | Приказ | Уп. 1038, 1059, 1073, 1078.

1072. ПЕТРОВИЋ, Срђан

Међународна научна конференција „Лексикографија и лексикологија у светлу актуелних проблема“ : Београд, Српска академија наука и уметности, 28–30. октобар 2020. / Срђан Петровић // Славистика. – 24, 2 (2020), 512–515.

1073. ПИПЕР, Предраг

О српско-македонским језичким поређењима и преплитањима : Језик као запис културе у етнолошкој и лингвистичкој анализи на релацији Србија – Македонија. Том 1 = Јазикот како запис на културата во етнолошката и лингвистичка анализа на релација

Србија – Македонија. Том 1 / гл. ур. Предраг Пипер, Марјан Марковиќ ; ур. првог тома Станислав Станковић, Веселинка Лаброска. – Београд : САНУ, Одељење језика и књижевности, 2018. – 204. / Предраг Пипер // Трибина САНУ. – 8 (2020), 203–210. | Приказ | Уп. 1038, 1059, 1071, 1078.

1074. ПЛАЗА, Сесар Луис Дијез

Lectorados de español en Serbia y Montenegro : 1991–2019. / César Luis Díez Plaza // Хиспанско наслеђе у мултикултуралном свету. – 459–475. | Summary

1075. ПОЛОЖАЈ словенских језика, књижевности и култура на универзитетима у свету : зборник радова : Округли сто Комисије за наставу словенских језика и књижевности Међународног комитета слависта, Београд, 2018. / ур. Љиљана Бајић, Јелена Гинић, Наташа Станковић Шошо. – Београд : Филолошки факултет, 2020. – 196. | ISBN 978-86-6153-627-4

1076. ПОПОВИЋ, Људмила

Омаж Ани Кречмер : Diachronie – Ethnos – Tradition : Studien zur slawischen Sprachgeschichte Festgabe für Anna Kretschmer / her. Jasmina Grković Major, Natalia B. Korina, Stefan Michael Newerkla, Fedor B. Poljakov, Svetlana M. Tolstaja. – Brno : Tribun EU, 2020. – 366. / Људмила Поповић // Славистика. – 24, 2 (2020), 462–467. | Приказ

1077. ПРИМЕЊЕНА лингвистика данас 6 : језик, књижевност и интердисциплинарност : зборник радова са Шестог међународног конгреса „Примењена лингвистика данас : језик, књижевност и интердисциплинарност“, одржаног 12–13. октобра 2018. у Београду / прир. Весна Половина, Борко Ковачевић. – Београд : Филолошки факултет, 2020. – 209. | ISBN 978-86-6153-610-6

1078. РАТКОВИЋ, Драгана

Језик као запис културе у етнолошкој и лингвистичкој анализи на релацији Србија – Македонија. Том 1 = Јазикот како запис на културата во етнолошката и лингвистичка анализа на релација Србија – Македонија. Том 1 / гл. ур. Предраг Пипер, Марјан Марковиќ ; ур. првог тома Станислав Станковић, Веселинка Лаброска. – Београд : САНУ, Одељење језика и књижевности ; Скопје : Македонска академија на науките и уметностите, 2018. – 204. / Драгана М. Ратковић // СЈ. – 25 (2020), 731–737. | Приказ | Уп. 1038, 1059, 1071, 1073.

1079. РЕМЕТИЋ, Слободан

Ономатолошки прилози 24 (2019) / Слободан Реметић // Трибина САНУ. – 8 (2020), 80–87. | Приказ

1080. РЕМЕТИЋ, Слободан

Повеља Матице српске проф. др Драгољубу Петровићу за укупни допринос изучавању српског језика и неговању језичке културе : речи на додели Повеље Матице српске за неговање српске језичке културе : изговорене 26. јануара 2020. године / Слободан Н. Реметић // ЈД. – 15 (2020), 60–65.

1081. РЕМЕТИЋ, Слободан

Повеља Матице српске проф. др Ради Стијовић за неговање и популаризацију српске језичке културе : речи на додели Повеље Матице српске за неговање српске језичке културе : изговорене 23. јуна 2020. године / Слободан Реметић // ЈД. – 16 (2020), 38–40.

1082. РИСТОВИЋ, Ненад

Миرون Флашар или Како је фортуна била благонаклона српској класичној филологији : Изабрана дела Мирона Флашара / прир. Војислав Јелић, Александар Лома, Ненад Ристовић. – Београд : Филозофски факултет ; Српска академија наука и уметности ; Нови Сад : Матица српска, 2017. – 3 т. / Ненад Ристовић // Трибина САНУ. – 8 (2020), 52–57. | Приказ | Уп. 1051, 1056.

1083. РОРБАХ, Волфганг

Entstehung und Entwicklung der wissenschaftlichen Slawistik Wiens = Nastanak i razvoj naučne slavistike Beča / Wolfgang Rohrbach. – Београд : Tronik dizajn, 2020. – 220. | ISBN 978-86-81686-03-4

1084. САВИЋ, Виктор

Рајска лествица Димитрија Богдановића : Scala paradisi : академику Димитрију Богдановићу у спомен : 1986–2016. : примљено на VI скупу Одељења језика и књижевности, од 26. јуна 2018. године, на основу реферата академика Јасмине Грковић-Мејдор и иностраног члана Анатолија Аркадјевича Турилова / ур. Анатолиј Аркадјевич Турилов и др. – Београд : Српска академија наука и уметности, 2018. – 487. – (Словенски и српски средњи век ; 1) / Виктор Савић // Трибина САНУ. – 8 (2020), 193–199. | Приказ | Уп. 1036, 1092.

1085. САВРЕМЕНА проучавања језика и књижевности : зборник радова са XI научног скупа младих филолога Србије, одржаног 30. марта 2019. године на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу. Књ. 1 / одг. ур. Милош Ковачевић, Јелена Петковић. – Крагујевац : Филолошко-уметнички факултет, 2020. – 326. | ISBN 978-86-80796-52-9

1086. СИКИМИЋ, Биљана

Четрдесет девета међународна филолошка конференција, посвећена мењени на Људмилу Алексејевну Вјербицу : 1936–2019 : Санкт-Петербург : Филолошки факултет Санктпетербуршког државног универзитета, 16–24. новембар 2020. / Биљана Сикимић // Славистика. – 24, 2 (2020), 507–511.

1087. СТАНИЋ, Драган

Српски језички идентитет и Српска академија наука и уметности : речи на додели Повеље Матице српске за неговање српске језичке културе : изговорене 26. јануара 2020. године / Драган Станић // ЈД. – 15 (2020), 54–60.

1088. СТАНИШИЋ, Вања

Старе књиге Јагићеве библиотеке / Вања Станишић. – Београд : Савез славистичких друштава Србије, 2020. – 108. – (Едиција Славистички списи) | ISBN 978-86-81622-04-9

1089. СТАНОЈЧИЋ, Славко

[Педести] 50. Међународни састанак слависта у Вукове дане / Славко Станојчић // Prevodilac. – 39, 3/4 (2020), 80–85.

1090. СТЕБЛИНА, Лесја

Полувековни одани рад на јачању научно-просветног угледа Србије у свету : 50. међународни научни састанак слависта у Вукове дане : Београд–Тршић : Међународни славистички центар Филолошког факултета Универзитета у Београду, 16–20. септембар 2020. / Лесја Стеблина // Славистика. – 24, 2 (2020), 502–506.

1091. СТЕФАНОВИЋ, Душан

О зборнику радова посвећеном проф. др Милораду Ђорцу : Милорад Ђорац педагог и научни радник / ур. Голуб Јашовић. – Косовска Митровица : Филозофски факултет Универзитета у Приштини, 2018. – 349. / Душан Р. Стефановић // СЈ. – 25 (2020), 739–745. | Приказ

1092. СУБОТИН ГОЛУБОВИЋ, Татјана

Лествица којом се успињао Димитрије Богдановић : Scala paradisi : академику Димитрију Богдановићу у спомен : 1986–2016. : примљено на VI скупу Одељења језика и књижевности, од 26. јуна 2018. године, на основу реферата академика Јасмине Грковић-Мејдор и иностраног члана Анатолија Аркадјевича Турилова / ур. Анатолиј Аркадјевич Турилов и др. – Београд : Српска академија наука и уметности, 2018. – 487. – (Словен-

ски и српски средњи век ; 1) / Татјана Суботин Голубовић // Трибина САНУ. – 8 (2020), 190–193. | Приказ | Уп. 1036, 1084.

1093. СУВАЈЦИЋ, Бошко*

Говор на отварању 16. међународног конгреса слависта : 20. август 2018. у Београду / Бошко Сувајић // Даница. – 26 (2019), 49–55.

1094. ТАНАСИЋ, Срето

Повеља Матице српске проф. др Живојину Станојчићу за укупан допринос изучавању српског стандардног језика и његових стилских функција : речи на додели Повеље Матице српске за неговање српске језичке културе : изговорене 23. јуна 2020. године / Срето Танасић // ЈД. – 16 (2020), 41–43.

1095. ТАНАСИЋ, Срето

Повеља Матице српске проф. др Милораду Пуповцу за допринос очувања српског језичког идентитета и неговању српске језичке културе у Хрватској : речи на додели Повеље Матице српске за неговање српске језичке културе : изговорене 26. јануара 2020. године / Срето Танасић // ЈД. – 15 (2020), 65–68.

1096. ТРИЧКОВСКА, Јелена

[Dvadeset pet] 25 godina beogradske hungarologije / Jelena Tričkovska // Prevodilac. – 39, 1/2 (2020), 79–81.

1097. ХИСПАНСКО наслеђе у мултикултуралном свету : зборник у част професору Далибору Солдатићу = El legado hispánico en el mundo multicultural : volumen monográfico en homenaje al profesor Dalibor Soldatić / ур. Владимир Карановић, Анђелка Пејовић. – Београд : Филолошки факултет, 2020. – 544. | ISBN 978-86-6153-638-0 | Уп. 1041.

1098. ЦВИЈОВИЋ, Драгана

Вуков „Српски рјечник“ и 200 година савременог српског језика : Српски језик, књижевност, уметност : зборник радова са XIII међународног научног скупа одржаног на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу : 26–27. X 2018. Књ. 1, Вуков Српски рјечник и 200 година савременог српског језика / ур. Милош Ковачевић, Јелена Петковић. – Крагујевац : Филолошко-уметнички факултет, 2019. – 347. / Драгана Ј. Цвијовић // НЈ. – 51, 2 (2020), 61–66. | Приказ

1099. ЧОВИЋ, Лариса

Конференција о лингвистичком окружењу у Москви / Лариса Човић // Prevodilac. – 39, 3/4 (2020), 92–94.

1100. ЧОЛАК АНТИЋ, Бошко

Прилози историји српског преводаштва / Бошко Чолак Антић // Prevodilac. – 39, 1/2 (2020), 39–48.

РЕГИСТАР КЉУЧНИХ РЕЧИ LXXVIII КЊИГЕ

Јужнословенског филолога, св. 1

- аналитичка конструкција 49
 беспредлошки генитив 49
 везник док 147
 вишезначност 121
 врањски говор 49
 гипермедиатекст 79
 глаголы поведения 103
 говор младе популације 49
 двозначност 121
 допунска клауза 167
 древнесербская письменность 9
 зависни везници 147
 зависноупитна клауза 167
 информационая волна 79
 једнозначност 121
 категоризација 147
 континуалност 121
 модальность 79
 напоредни везници 147
 новост 79
 општи падеж 49
 оценочная 79
 периоды информационной
 волны 79
 побудительная 79
 призренско-тимочка дијалекатска
 област 49
 простор 121
 псеудозависне клаузе 147
 псеудотранскатегоризација 121
 русский язык 103
 семантика 103
 ситуационовременска *кад*-клауза
 167
 славянская письменность на
 Афоне 9
 славянские служебные минеи 9
 словообразовательная модель 103
 словообразовательная мотивация
 103
 среднеболгарская письменность 9
 српски језик 121, 147
 суффикс 103
 транскатегоризација 121
 фази лингвистика 121
 церковнославянский язык 9
 церковнославянский язык серб-
 ской редакции 9
 церковнославянский язык средне-
 болгарской редакции 9
 эпистемическая 79

РЕГИСТАР ИМЕНА LXXVIII КЊИГЕ

Јужнословенског филолога, св. 1

Ђирилица

- Аврамов, Сергеј 347 [410]
Адати, Д. 305
Ајдарова, А. М. 115
Ајџановић, Јелена 330 [209], 335 [283], 355 [477, 478]
Ајџановић, Милан 230, 295, 314 [17], 333 [250], 376 [617], 383 [682]
Ајџановић, Наташа 320 [83]
Алановић, Миливој Б. 167–188, 356 [479]
Аланович, Миливој в. Алановић, Миливој
Алексић, Маја 322 [107, 108]
Алеман Мартинез, Роза Марија 416 [994]
Алинеи, Марио 312 [1, 2]
Анађејева, А. 305
Андоновска, Христина 244, 333 [251]
Андрић, Едита 333 [252, 253]
Андрић, Иво 148, 152, 154, 157–160, 163, 206, 219, 263, 266, 267
Анђелић, Милена 403 [898]
Антић, Александра 244, 386 [721], 397 [843, 844]
Антонић, Ивана 50, 54, 55, 59–64, 70, 149, 152, 156, 163, 171, 174, 175, 177, 178, 179, 183, 184, 186
Апресјан, Јуриј 192
Ариса, Мерцедес 315 [27]
Арсенијевић, Б[обан] 151
Аћимовић, Љиљана 315 [28]
Ашић, Тијана 360 [516]
Бабић, Билјана 329 [199]
Бабић, Јелена 318 [60]
Бабић, Миланка 221, 227, 263–274, 356 [480, 481]
Бабовић, Милосав 207
Бажец, Хелена 333 [254]
Базих, Јована 403 [899]
Бајић, Љиљана 213, 418 [1028]
Бајовић, Росанда 395 [811]
Бајшански, Миливој 214
Бакрач, Милица 263, 273, 274
Балажиц Булц, Татјана 313 [10]
Балтова, Јулија 127, 140
Бал, Владимир 395 [812], 415 [983]
Бањанин, Љиљана 329 [200]
Бањац, Рената 386 [722]
Барбатесковић, Ана 332 [233], 418 [1029]
Барби, Маурицијо 403 [900]

- Барентсен, Адријан 348 [411]
 Барјактаревих, Данило 53, 70
 Баровић, Владимир 403 [901]
 Бартмињски, Жежи 313 [11]
 Бартула, Владан 393 [800]
 Батас, Ана 329 [201], 350 [434, 435]
 Бацић, Милица 333 [255, 256], 376 [618]
 Баширова, Наилџа 403 [902]
 Беговић, Александра 321 [94]
 Беговић, Катарина 374 [610]
 Белада, Мирела 319 [61]
 Белић, Александар 50, 51, 64, 70, 192, 228, 230, 265, 266, 290
 Белова, М[ария] 306
 Беловодская, Анастасия А. 83, 96
 Бељакова, Јелена 395 [813]
 Бенеших, Јулије 201
 Бенчик, Сенка 333 [257]
 Бернолак, А[нтон] 305, 306
 Бернштајн, С. в. Бернштейн, Самуил Борисович
 Бернштейн, Самуил Борисович 306, 307
 Берта, Тибор 403 [904]
 Бећковић, Матија 263, 267
 Бирдсол, Невил 404 [905]
 Бјелаковић, Андреј 414 [981]
 Бјелаковић, Исидора 226, 304, 395 [814], 398 [853, 854], 399 [867]
 Бјелетић, Марга 199–202, 341 [360]
 Благојевић, Ненад 322 [104]
 Блејк, Вилијам 247, 248
 Богданова, Ксенија 404 [906]
 Богдановић, Димитрије 10, 23, 26, 31, 32, 37, 46, 395 [815]
 Богдановић, Марија 415 [985]
 Богдановић, Недељко 52, 71, 128, 140, 244, 250, 387 [723–726]
 Богетић, Ксенија 376 [619]
 Богоров, И[ван] 306
 Богуновић, Олга 366 [556]
 Бодрич, Радмила 319 [62]
 Божић Синчук, Милица 329 [203]
 Божић, Марија 329 [202]
 Божић, Снежана 244
 Божић, Софија 416 [997]
 Божовић, Ђорђе 387 [727]
 Боздјехова, Ивана в. Bozděchová, Ivana
 Бојанић Ћирковић, Мирјана 244
 Бојаркина, Ирен 319 [63]
 Бојаци, Михаил 404 [907]
 Бојиновић, Милош 366 [557], 400 [872]
 Бојовић, Бошко 395 [816, 817]
 Бојовић, Јована 387 [728]
 Бојовић, Милица 319 [64]
 Болотнов, Алексей В. 83, 85, 97
 Бондарко, Александар 194
 Бонджолова, Валентина 245, 348 [412]
 Боњковски, Роберт 329 [204], 333 [258]
 Бори, Пау 319 [65], 404 [908]
 Борисов, Сергеј 376 [620]
 Бориш, Вјеслав в. Boryś, Wiesław
 Борљин, Јелена 323 [126]
 Бошковић Марковић, Валентина 322 [106]
 Бошковић, Наташа 329 [205]
 Бошковић, Радосав 207
 Бошњак, Јелена 404 [909]
 Бошњаковић, Жарко 52, 71, 245, 387 [729, 730, 731]
 Брабец, [Иван] в. Vrabec, Ivan
 Бранковић, Бошко 216
 Братић, Радослав 221
 Брборић, Вељко 226, 228, 353 [448], 384 [691], 418 [1030]
 Брикнер, [Александер] 201
 Брозовић, Д[алибор] 303

- Броћић, Андријана 334 [259]
 Бублић, Д. 151
 Бугајова, Ирина Владимировна
 213, 216
 Будимировић, Јелена 334 [260]
 Будинчић, Валентина 366 [558],
 376 [621]
 Букумирић, Милета 62, 66, 71
 Булатовић, Весна 334 [261]
 Булов, Гроздана 332 [243]
 Буљановић Симоновић, Сандра
 333 [262]
 Буркацка, Ивона в. Burkacka,
 Iwona
 Вајс, Весна 329 [206]
 Валетопулос, Фредерикос 319 [66]
 Ванцан, Ана 315 [29]
 Варга, Мирна 319 [67]
 Варцаковић, Кристина 319 [68]
 Васильев, Л[еонид] М[ихайлович]
 115
 Васильева, Виктория В. 83, 97
 Васильев, Љупка 37
 Васильевић, Анђела 334 [263–267],
 356 [482], 419 [1032]
 Васић, Вера 356 [483]
 Васковић, Сандра 327 [179]
 Вашакова, Кристина в. Waszakowa,
 Krystyna
 Вељковић Станковић, Драгана
 284, 286, 289–293, 356 [484],
 376 [622]
 Вељковић, Жарко 366 [559]
 Вељовић, Бојана 245, 387 [732,
 733]
 Вендина, Татјана Ивановна 233,
 236, 238, 240, 241, 242
 Верижњикова, Е. В. 306
 Весић Павловић, Тијана 319 [69,
 70], 321 [89], 334 [268], 357
 [489], 377 [630], 406 [924]
 Весић, Александра 313 [12]
 Весић, Љубица 350 [436]
 Видаковић, Мирна 319 [71]
 Вилић, Ивана 334 [269]
 Виноградов, В[иктор]
 В[ладимирович] 305
 Височањски, Влођимјеж 314 [13]
 Витаз, Милица 319 [72]
 Витас, Душко 353 [449, 450]
 Витић, Зорица 395 [818]
 Витковић, Јелена 404 [910]
 Вишњић, М. Ј. 266
 Вјежбицка, А[на] 254
 Влаховић, Љубица 335 [277]
 Водник, Валентин 306
 Војводић, Д[ојчил] 192
 Војиновић Костић, Јелена 376
 [623]
 Војиновић, Станиша 374 [611]
 Војновић, Жарко 395 [819]
 Вокић, Габријела 319 [73]
 Воронина, Оксана 321 [99]
 Востоков, А[лександар]
 Х[ристович] 306
 Вотлс, Исидора 320 [80], 327 [169]
 Врана, Ј[осип] 209
 Вујаклија, Данка 245, 387 [734,
 735]
 Вујић, Јелена 341 [361], 404 [911]
 Вујовић, Ана 320 [74, 75]
 Вујовић, Душанка 218, 220, 221,
 228, 416 [998]
 Вујовић, Марија 320 [76], 334
 [270]
 Вујошевић Максимовић, Анђела
 405 [912]
 Вукадиновић, Вилотије 52, 71
 Вукадиновић, Зора 163, 150
 Вукић, Маја 354 [460], 356 [485]
 Вукмановић, Ана 398 [855]
 Вуковић Војновић, Драгана 405
 [913]

- Вуковић Стаматовић, Милица 320 [77]
 Вуковић, Гордана 205
 Вуковић, Јован 230
 Вуковић, Марија 377 [624]
 Вуксановић, М[иро] 266
 Вукчевић Лацковић, Биљана 320 [78]
 Вукчевић, Вања 316 [30], 327 [180]
 Вукчевић, Миодраг 419 [1033]
 Вулетић, Јулијана 388 [736]
 Вулетић, Сања 320 [79]
 Вуловић Емонтс, Наташа 214, 223
 Вуловић, Александра 405 [914]
 Вурдеља, Јована 334 [271]
 Вутова, Нина 43
 Вучина Симоновић, Ивана 330 [215]
 Вучинић, Марија 405 [915]
 Вучићевић, Ана 334 [272]
 Вучковић, Петар 313 [3]
 Вучковић, Снежана 350 [437], 388 [737]
 Вучо, Јулијана 320 [81]
- Гаврановић, Валентина 325 [157], 377 [625]
 Гагова, Нина 395 [820]
 Газдић, Јелена 388 [738], 398 [856]
 Галенко, И. Г. 115, 116
 Гамулеску, Дорин в. Gămulescu, Dorin
 Гаспаров, Борис М. 86, 97
 Гаталица, Александар 251
 Георгијев, Ивана 323 [126], 334 [273], 335 [274]
 Гец, Грета 320 [82]
 Гинић, Јелена 320 [83], 343 [370], 419 [1034]
 Глигоријевић, Ивана 367 [560]
 Глушац, Татјана 320 [84], 405 [916]
- Глушица, Рајка 348 [413]
 Гнатјук, Лидија в. Гнатюк, Лидія П.
 Гнатюк, Лидія П. 296
 Говедар, Нина 419 [1035]
 Гојковић, Наташа 316 [31]
 Голубовић, Ана 415 [984]
 Горган Премк, Даринка 124, 125, 130, 140, 218, 254
 Гочанин, Мирјана 215, 353 [451]
 Граур, Александру в. Alexandru, Graur
 Гребовић, Јелена 385 [708]
 Грегорчич, Кристина 335 [275]
 Грибоједов, А. С. 215
 Грицкат Радуловић, Ирена 62, 71, 367 [561]
 Грковић Мејдор, Јасмина 394 [801], 416 [999], 419 [1036]
 Гроздановић-Пајић, Мирослава 37, 45
 Громовић, Милан 214
 Грубишић Ђурић, Ива 335 [276]
 Грујић, Лела 377 [626]
 Гуарди, Јоланда 316 [32]
 Гудурић, Снежана 245, 335 [277], 367 [562], 388 [739], 405 [917]
 Гурмешевић, Роза 349 [426]
- Дабетић, Радомир 353 [452]
 Дабих, Б. 137
 Давичо, Оскар 206
 Дам, Јоханес 406 [918]
 Дамљановић, Дара 416 [1000]
 Данијел, Софи 416 [1001]
 Даниловић Јеремић, Јелена 373 [603], 406 [919]
 Даничић, Ђ. 265
 Дегтјарова, Ангелина Николајевна 215
 Дедкова, Ива 335 [278]
 Делић, Јован 351 [438]

- Денисов, П. Н. 255
Деспотовић, Јулијана 377 [627, 628], 382 [671], 388 [740]
Дешић, Милорад 227, 228, 254, 351 [439]
Димитријевић, Ђорђе 406 [920]
Димитријевић, Јована 349 [427], 374 [612], 384 [692], 388 [742], 400 [874, 875]
Димитријевић, Снежана 320 [85]
Димковић Телебаковић, Гордана 320 [86], 335 [279, 280]
Димова, Ирена 406 [921]
Динић Маринковић, Милица 320 [87]
Динић, Јакша 367 [563], 400 [876]
Добровски, Јозеф 210
Догнар, Александар 330 [207]
Дограмадџиева, Екатерина 24, 37
Додиг, Милана 406 [922]
Дојчиновић, Немања 215
Драгин, Гордана 245, 377 [629], 388 [743, 744, 745]
Драгин, Наташа 397 [845]
Драгић, Мила 374 [613]
Драгићевић, Рајна М. 189–197, 217, 218, 228, 296, 330 [208], 335 [281], 357 [486], 367 [564], 398 [857], 400 [877, 878, 879], 416 [1002, 1003], 419 [1037, 1038]
Драговић, Георгина 321 [88]
Дражић, Јасмина 230, 330 [209], 335 [282, 283, 284]
Дрвошанов, Васил
Дрвошанов, Васил 245, 348 [414]
Дускаева, Лилия Р. 79–101
Дускајева, Лилија Р. в. Дускаева, Лилия Р.
Дучић, Јован 206
Ђевић, Новка 415 [986]
Ђендре, Ренато 406 [923]
Ђилас, Милован 206
Ђинђић, Марија 218, 220, 353 [453], 367 [565]
Ђоковић, Гордана 415 [987, 988]
Ђорђевић, Ивана 284, 286, 289–293
Ђорђевић, Данијела 319 [69, 70], 321 [89], 377 [630], 406 [924]
Ђорђевић, Драгана 321 [90]
Ђорђевић, Јелена 314 [15]
Ђорђевић, Стефана 388 [746], 391 [772]
Ђорђић, Петар 207
Ђоровић, Данијела 321 [91, 92], 335 [285], 406 [925]
Ђукић, Маријана 374 [614], 419 [1039]
Ђукић, Нина 321 [93]
Ђурин, Тајјана 316 [33], 407 [926]
Ђурић, Драгана 335 [286]
Ђурић, Дубравка 407 [927]
Ђурић, Љиљана 321 [94]
Ђурић, Милош 368 [566], 420 [1040, 1041]
Ђурић, Мина 321 [95], 330 [210]
Ђуричић, Мила 420 [1042]
Ђуркин, Веселина 377 [631]
Ђурковић, Урош 386 [717]
Ђуровић, Сања 230, 363 [539]
Ђуровић, Тајјана 321 [96], 327 [171, 172], 339 [338]
Ђурчевић, Јована 407 [928]
Ејер, Алфред 313 [4]
Елесиевич, С. 10
Ефремова, Т. Ф. 116
Жданова, О. П. 116
Жежел, Радмила 384 [693]
Желе, Андреа 192
Живановић, Александар 321 [97]
Живановић, Владимир 415 [989]

- Живановић, Ђорђе 207
 Живић, Наташа 340 [341]
 Живић, Невена 353 [454]
 Живковић, Бранкица 330 [211]
 Живковић, Милан 407 [929]
 Живковић, Мирко 204
 Живојиновић, Мирјана 14, 22, 37
 Жигон, Вана 407 [930]
 Жугић, Драгица 321 [98]
 Жугић, Радмила 51, 52, 55, 58, 59,
 62, 64, 71
- Завелска, Дарија Александровна
 215
 Загорнов, Александар 343 [371]
 Заја, Јосиф 321 [99]
 Запутил, Марија 388 [747]
 Зарифовић Грковић, Мирјана 336
 [287]
 Зарковић, Јован 416 [1004]
 Захаријадис, Георгије 246
 Захњитко, Анатолиј 343 [372]
 Звекић Душановић, Душанка 330
 [212, 213], 336 [288]
 Здравковић, Светлана 314 [14]
 Здравковић, Стефан 321 [100]
 Зељић, Горан 353 [455, 456]
 Зељко Зубац, Ружица 381 [666]
 Зечић Дурмишевић, Дајана 407
 [931]
 Зикова, Ирина 343 [373]
 Златановић, Момчило 244
 Златковић, Драгољуб 401 [882]
 Златојевић, Славко 249
 Зобеница, Николина 316 [34]
- Иванић, Душан 420 [1043]
 Иванић, Ивана 321 [101]
 Иванова, Ирина 378 [632]
 Иванова, Любовь Ю. 79–101
 Иванова, Љубов Ј. в. Иванова,
 Любовь Ю.
- Иванова, Најда 246, 349 [423]
 Иванова, Ценка 420 [1044]
 Ивановић, Маја 314 [15], 351 [441]
 Ивановић, Милан 398 [858, 859]
 Ивановић, Милена 316 [35], 415
 [990]
 Ивановић, Ненад 218, 220, 342
 [362], 399 [860], 420 [1045]
 Ивић, Милка 50, 64, 66, 71, 72, 76,
 168, 185, 186, 239
 Ивић, Павле 51, 72, 245, 303
 Игњатовић, Миодраг 384 [694]
 Игњатовић, Наташа 322 [102]
 Игрутиновић, Смиљана 322 [103]
 Иконому, Марија 395 [821]
 Илић, Мирјана 246
 Илић, Александар 386 [717]
 Илић, Валентина 221, 222, 231,
 368 [567], 386 [716]
 Илић, Велимир 322 [104, 105]
 Илић, Драгана 322 [106]
 Илић, Мирјана 357 [487], 389
 [748], 391 [772]
 Илић, Наташа 319 [72]
 Илић, Нина 357 [488], 384 [695]
 Имани, Золфа 407 [932]
 Исаченко, О. М. 116
 Йовчева, Марија 10, 12, 14, 26, 32,
 37, 38, 41
- Јакић Шимшић, Милена 357 [489]
 Јакић, Милена 223
 Јакобсен, Пер 348 [415]
 Јаковљевић, Бојана 336 [289, 290]
 Јаковљевић, Светомир 417 [1005]
 Јакушкина, Екатерина 389 [749]
 Јамасаки Вукелић, Хироши 401
 [880]
 Јаневска, Марија 313 [5]
 Јанић, Александра 246, 354 [460],
 357 [490, 491], 389 [750]

- Јанићијевић, Наташа 336 [291, 292]
Јаничић, Димитрије 407 [933]
Јанковић, Драгана 316 [36]
Јанковић, Ђорђе 378 [633]
Јанковић, Јелена 246, 368 [568]
Јанковић, Наташа 322 [107, 108]
Јановска, Александра в. Janowska, Aleksandra
Јанчић, Димитрије 394 [802]
Јањић, Марина 52, 72, 229, 246, 330 [214], 384 [696, 697, 698], 385 [699], 417 [1006]
Јањушевић Оливери, Ана 229, 358 [492], 389 [751]
Јаћовић, Јелена 336 [298]
Јашовић, Голуб 246, 368 [569, 570]
Јевтић, Милош 196
Јелисавчић, Маријана 399 [861]
Јелић, Војислав 420 [1051]
Јелић, Гордана 355 [471]
Јелић, Маријан 358 [493], 369 [575]
Јерковић, Јелена 323 [120]
Јерковић, Јован 353 [457], 355 [470]
Јеротијевић Тишма, Даница 322 [109], 336 [293, 294]
Јеротић, Владета 248
Јовановић Симић, Јелена 250, 348 [416], 355 [472], 358 [496, 497, 498], 363 [538], 378 [636], 382 [677]
Јовановић, Александра 358 [494], 368 [571]
Јовановић, Ана 320 [82], 330 [215], 336 [295]
Јовановић, Вера 336 [296], 408 [934]
Јовановић, Владан 214, 218, 219, 229, 345 [458], 355[468]
Јовановић, Владимир 247, 336 [297]
Јовановић, Гордана 394 [803], 395 [822], 397 [846]
Јовановић, Зоран 314 [16], 417 [1007]
Јовановић, Иван 336 [298]
Јовановић, Ивана 358 [495], 363 [538], 378 [634, 636]
Јовановић, Исидора 408 [935]
Јовановић, Јована Б. 284–294
Јовановић, Милош 313 [6]
Јовановић, Миодраг 378 [635]
Јовановић, Славица 368 [570]
Јовановић, Томислав 395 [823], 396 [824, 825]
Јовановић-Стипчевић, Биљана 37
Јовић, Ана 369 [572]
Јовић, Емилија 336 [299], 337 [300]
Јовић, Јована 399 [862]
Јовић, Мила 401 [881]
Јовић, Надежда 243, 247, 389 [752, 753, 754], 391 [772]
Јовичић, Слободан 314 [14]
Јововић, Милена 316 [37]
Јокановић Михајлов, Јелица 351 [440]
Јокановић, Весна 322 [110]
Јонеску, Данијела Корина 408 [936]
Јосијевић, Јелена 369 [573], 406 [919], 408 [937]
Јотов, Милица 404 [910], 408 [938]
Јошић, Неђо 218, 219
Јудин, Михаил Вјачеславович 215
Јуришић, Марина 55, 60, 67, 72, 246, 368 [568], 389 [755]
Јухас-Георгиевска, Јб. 25, 38
Кавгић, Александар 322 [111], 325 [149]

- Кажанегра Величковић, Ана 327 [180], 378 [637]
 Казак, Олег 343 [374]
 Какорина, Елена В. 83, 98
 Калањ, Бојана 319 [72]
 Калиганов, Игор Иванович 215
 Кампоурис, Анастасиос 338 [318]
 Капор, Момчило 266
 Каравесовић, Дејан 337 [301]
 Караджова, Даринка 43
 Каралић, Елизабета 385 [700]
 Карева, Вероника 322 [112]
 Карпиловска, Евгенија в.
 Карпиловска, Євгенија
 Карпиловска, Јевгенија в.
 Карпиловска, Євгенија
 Карпиловска, Євгенија А. 297, 343 [375]
 Кашанин, Милан 396 [826]
 Кашић, Зорка 351 [441]
 Кебара, Марина 343 [376]
 Кепески, Круме 306, 307
 Керкез, Драгана 342 [363], 358 [499]
 Кесић, Далибор 316 [38]
 Кецмановић, В[ладимир] 266
 Киёсава, Сиори 303, 304, 305
 Кијосава, Сиори в. Киёсава,
 Сиори
 Киклевич, А[лександр] 218
 Кировска Симјаноска, Данијела 322 [113]
 Киршова, Маријана 134, 140
 Киш, Данило 266
 Киш, Јелена 330 [216]
 Киш, Наташа 358 [500, 501], 385 [701]
 Клајн, Иван 50, 62, 64, 65, 74, 137, 140, 147, 148, 149, 162, 163, 168, 170, 171, 185, 191, 306
 Клешчова, Кристина в.
 Kleszczowa, Krystyna
 Кликовац, Душка Б. 147–166, 330 [217], 354 [459], 359 [502]
 Кљакић, Снежана 359 [503], 408 [939]
 Кнежевић, Ивана 322 [114]
 Кнежевић, Микоња 396 [827]
 Књижар, Иван 359 [504]
 Ковалски, Павел в. Kowalski, Paweł
 Ковач Рац, Елеонора 323 [116], 379 [638], 408 [940]
 Ковач, Анико 323 [115]
 Ковачевић, Борко 315 [24]
 Ковачевић, Дарко 408 [941]
 Ковачевић, Ервин 323 [117]
 Ковачевић, Зорица 323 [118], 408 [942]
 Ковачевић, Ивана 386 [717]
 Ковачевић, Милош 54, 72, 148–152, 154, 155, 161, 162, 217, 218, 221, 223, 226, 228, 229, 247, 263–269, 272–283, 359 [505–514], 379 [639]
 Ковачевић, Предраг 319 [67], 337 [302], 360 [515]
 Кожухаров, Стефан 10, 11, 38
 Козић, Ана 386 [717]
 Козомара, Драгомир 227, 389 [756]
 Козомора, Наташа 337 [303], 343 [377]
 Колај Ристановић, Ирена 323 [119]
 Коларевић, Ана 389 [757]
 Комароми, Бојана 323 [120]
 Конески, Блаже 306, 307
 Консони, Стефанија 409 [943]
 Кончаревић, Ксенија 323 [121]
 Конъков, Владимир И. 83, 98
 Коняева, Јулия М. 83, 93, 98
 Коњенкова, Ала Кириловна 216
 Копитар, Јернеј 210
 Копчински, О. в. Копчинський, Онуфрий

- Копчиньский, Онуфрий 305
 Корблен, Франсис 360 [516]
 Корјаковцева, Јелена в. Корјаковце-
 ва, Елена И.
 Кортланд, Фредерик 342 [364]
 Коруњак, Самуел 346 [400]
 Корјаковцева, Елена И. 298
 Космајац, Весна 337 [304], 344
 [378]
 Костадинова, Адриана 26, 38
 Костадиновић, Данијела 247
 Костић Томовић, Јелена 417
 [1008]
 Кох, Кристоф 396 [828]
 Крајишник, Весна 330 [218]
 Кречмер, Ана 313 [7], 342 [365]
 Кржел, Катарина 323 [122]
 Кривко, Роман Н. 9–47
 Крижанић, Јурај 209
 Кријежи, Мерима 338 [315, 316,
 317], 410 [949]
 Кример Габоровић, Сања 369
 [574], 414 [978]
 Криштапович, Лав 344 [379]
 Крстић, Ана 316 [39]
 Крстић, Маја 337 [305]
 Крцић, Ненад 385 [702]
 Кузмановић Јовановић, Ана 323
 [123], 404 [908], 409 [944]
 Кукић, Тијана 337 [306], 409 [945]
 Куљанин, Сања 379 [640]
 Купердјаев, Александар 330 [219]
 Курбакова, Анастасија Алексан-
 дровна 215
 Курбакова, Светлана Николајевна
 216
 Курешевић, Марина 394 [804], 421
 [1052]
 Курило, О[лена] 304, 305
 Куртеш, Огњен 317 [40]
 Кустова, Г. И. 174, 185
 Лаброска, Веселинка 240, 247, 348
 [417]
 Лагутова, Анастасија Сергејевна
 214
 Лазаревић Ди Ђакомо, Персида
 348 [415]
 Лазић Коњик, Ивана 218, 219, 240,
 369 [575], 372 [594]
 Лазић, Милорад 396 [829]
 Лазић, Светлана 314 [19]
 Лаиновић Стојановић, Надежда
 247, 317 [41], 421 [1053]
 Лалић Кристин, Гордана 369 [576],
 414 [978]
 Лалић, Ана 409 [946]
 Лалић, Радован 207
 Ламбропулу, Марта [182]
 Лачокова, Ана Маргарета 337
 [307]
 Лашкова, Лили 55, 72
 Лебер, Таисија [813]
 Левушкина, Ружица 213–216
 Лејкоф, [Џорџ] 286
 Лепојевић, Јелена 385 [703]
 Леро Максимовић, Соња 360 [517,
 518], 401 [883]
 Леснаја, Галина 421 [1054]
 Летић, Ана 379 [641]
 Лефельдт, Вернер 10
 Лигорио, Орсат 369 [577]
 Лигуори, Марио 314 [17]
 Лида, Анђеј 323 [124]
 Лисичић Хеџић, Алмина 409 [947]
 Литричанин Дунић, Драгана 332
 [244]
 Лифанов, К. 305, 306
 Лома, Александар 222, 342 [366],
 348 [418], 396 [830], 421 [1055,
 1056]
 Ломпар, Весна 231, 331 [220], 385
 [704, 706]

- Лончар Раичевић, Александра 351 [442], 389 [758], 390 [759]
 Лончар, Ивана 317 [42]
 Лопатин, В[ладимир]
 В[ладимирович] 116
 Лопичић, Весна 241, 247, 314 [21]
 Лукашанец, Александар в. Лукашанец, Аљксандр
 Лукашанец, Аљксандр 299
 Лукашанец, Јелена 299
 Лукић, Владимир 408 [935]
 Лукић, Милинко 401 [884]
 Лукић, Милица 337 [308]
 Лутовац Казновац, Тамара 379 [642]
- Љубешић, Никола 331 [223]
- Магазиновић, Марија Мага 249
 Мазијаж, Радослав 346 [401]
 Макаријоска, Лилјана 248, 337 [309], 348 [419]
 Макишова, Ана 346 [402, 403], 417 [1009]
 Максимовић, Горан 248
 Мандић, Сара 337 [310]
 Манојловић, Нина 373 [601]
 Манојловић, Његош 213, 216
 Маринковић, Ивана 323 [125], 325 [154]
 Маринковић, Јаворка 52, 53, 72
 Маринковић, Небојша 331 [221]
 Марић, Биљана 155, 162, 360 [519]
 Маричић Месаровић, Сања 323 [126]
 Марјановић Апостоловски, Маријана 323 [127]
 Маркова, Јелена 214, 344 [380]
 Марковић, Марјан в. Марковић, Марјан
 Марковић, Александра 369 [578]
- Марковић, Бранкица 243–252, 390 [760, 761], 392 [780], 401 [885], 415 [991], 421 [1057, 1058]
 Марковић, Јелена 324 [128]
 Марковић, Јордана 52, 72, 73, 243, 244, 246, 247, 248, 252, 354 [460], 379 [643]
 Марковић, Маја 324 [129], 336 [289, 290], 392 [786]
 Марковић, Марјан 240, 349 [420], 421 [1059]
 Марковић, Нина 400 [871]
 Марковић, Р. Б. 266
 Марковић, Сузана 314 [18]
 Марковић, Татјана 324 [130]
 Маројевић, Радмило 379 [644–647], 380 [648–652]
 Мартинов, Златоје 313 [8], 421 [1060]
 Мартиновић, Милена 396 [831]
 Марулић, Марко 201
 Матейич, Предраг в. Matejić, Predrag
 Матић, Томислав 399 [863]
 Матицки, Миодраг 380 [653], 401 [886], 417 [1010, 1011], 421 [1061]
 Матовић, Мирјана 314 [19]
 Мацановић, Ана 304, 397 [847]
 Мацура, Сергеј 317 [43]
 Медаковић, Д. 156
 Меденица, Лука 324 [132], 350 [429], 419 [1034]
 Мејдор, Рандал 339 [328]
 Мијајловић, Ана 330 [214]
 Мијаљевић, Катарина 314 [20]
 Мијовић, Софија 338 [320]
 Микавица, Кристина 324 [133]
 Микић Чолић, Ана 324 [135]
 Микић, Јовица 324 [134]
 Миланов, Наташа 217–224, 253, 262, 369 [579]

- Милановић, Александар 227, 229, 304, 342 [367], 354 [461], 360 [520], 394 [805, 806]
Милановић, Нина 380 [654]
Милашин, Горан 299, 360 [521]
Миленковић, Бранка 380 [655]
Миливојевић Петровић, Светлана 317 [44, 45]
Миливојевић, Весна 324 [136]
Миљинчић, Мирољуб 216
Милиони, Ђорђа 333 [254]
Миљић, Мира 320 [84]
Миљићевић Добромиров, Наташа 331 [222]
Миличевић Петровић, Маја 331 [223]
Миловановић, Ана 385 [705]
Миловановић, Соња 380 [656]
Милојевић, Емилија 337 [311]
Милојевић, Мила 379 [641]
Милојковић, Марија 317 [46]
Милорадовић, Софија 51, 52, 55, 59, 61–66, 73, 76, 233–242, 248, 390 [762], 422 [1062]
Милосављевић, Бојана 380 [657, 658]
Милосављевић, Катарина 324 [137]
Милосављевић, Тања 52, 73, 241, 248, 361 [522], 390 [763–766], 391 [772]
Милошевић, Зоран 344 [381]
Милошевић, Иван 334 [268]
Милошевић, Ивана 324 [138], 390 [767]
Милошевић, Стефан 344 [382], 415 [984]
Милутиновић, Дејан 248
Миљаковић, Милорад 337 [312]
Миљковић, Ивана 410 [948]
Миљковић, Милица 331 [224]
Миљковић, Миљан 381 [659]
Мирић, Милица 335 [285]
Мирић, Мирјана 315 [23]
Мирковић, Горица 361 [523]
Мисирков, Крсте 306
Мисиркова-Руменова, Ката 248
Митић, Александар 342 [368]
Митић, Вања 397 [848]
Митић, Ивана 249, 361 [524, 525], 370 [580]
Митић, Кристина 422 [1063]
Митић, Петра 324 [139]
Митрићевић-Штепанек, Катарина 295–302, 338 [313]
Мићић Кандијаш, Софија 324 [140]
Мићовић, Драгослава 324 [141]
Михаиловић, Д[рагослав] 266
Михајловић, Велимир 205
Михајловић, Јован 52, 73
Михајловић, Љиљана 325 [142]
Михајловић, Милица 52, 75, 370 [581], 393 [796]
Михић Пијетловић, Тијана 338 [314]
Мишић Илић, Биљана 221, 222, 241, 249, 314 [21], 361 [526], 370 [582]
Мишкељин, Ивана 325 [143]
Младеновић А. 303
Младеновић, Радивоје 58, 66, 73, 249, 390 [768]
Млађеновић, Драган 417 [1012]
Молнар, Драженка 319 [67]
Морабито, Розана 331 [225]
Моретић Мићић, Снежана 325 [144]
Морис, Хедер 244
Московљевић Поповић, Јасмина 381 [660]
Мотавалијан, Резван 407 [932]
Мошин, Владимир Алексејевич 14, 39, 193, 207, 208, 209

- Мошкова, Людмила В. 15, 18, 21, 22, 29, 31, 32, 43
 Мразовић, Павица 147–150, 155, 163, 168, 185, 186
 Мркаљ, Зона 385 [706, 707], 422 [1064]
 Мршевић Радовић, Драгана 349 [424], 417 [1013]
 Мутавић, Предраг 338 [315, 316, 317], 410 [949]
 Мухић, Емир 413 [974]
- Најденова, Вјара 338 [319]
 Негришорац, Иван 417 [1014]
 Неделку, Октавија 204
 Недельковић, Бранислав 207
 Недельковић, Даница 338 [320]
 Недельковић, Јасмина 415 [985]
 Недельковић, Олга 207–211
 Недић, Љ. 156
 Нејковић, Данијела 325 [145]
 Немат, Сара 381 [661]
 Несторовић, Зорица 422 [1066]
 Нечунаева, Наталја А. 10, 12, 39
 Нијемчевић Перовић, Марија 325 [146]
 Никетић, Предраг 338 [321]
 Никитевич, Алексей 300
 Никитевич, Алексеј в. Никитевич, Алексей
 Никифорова, Александра Ју 11, 39
 Николин Коларић, Драгана 385 [708]
 Николић, Александар 338 [322]
 Николић, Биљана 331 [226]
 Николић, Весна 221, 222, 361 [527]
 Николић, Видан 249, 399 [864]
 Николић, Ениса 325 [147]
 Николић, Ивана 338 [323]
 Николић, Јована 338 [324]
 Николић, Лука 390 [769]
- Николић, Марина 354 [462], 355 [469], 362 [528, 529]
 Николић, Милка 249, 331 [227], 354 [463], 362 [530], 381 [662, 663, 664], 385 [709]
 Николић, Светозар 207
 Нинковић, Лена 338 [325], 410 [950]
 Нинковић, Ненад 395 [814]
 Новаков, Предраг 339 [326], 410 [951]
 Новаковић, Александар 246, 331 [228], 350 [430], 384 [697], 385 [710], 417 [1006]
 Новаковић, Ана 331 [229]
 Новаковић, Стојан 306
 Новокмет, Слободан Б. 225–231, 370 [583], 381 [665], 386 [711]
 Номати, Мотоки 303, 304, 306, 307, 192
 Номаћи, Мотоки в. Номати, Мотоки
 Норвид, Кипријан Камил 210
 Норман, Борис 192, 344 [383]
 Нушић, Бранислав 206
- Обрадовић, Доситеј 206
 Обрадовић, Мирјана 370 [584]
 Обућина, Анка 379 [641]
 Обућина, Предраг 362 [531]
 Огњановић, Сања 391 [770]
 Окука, Милош 304, 399 [865], 417 [1015]
 Олвуд, Џ в. Allwood, Jens
 Ољача, Младен 206
 Ољшански, И. Г. 255
 Опачић, Марија 339 [327], 362 [532]
 Остапчук, О. 305
 Оташевић, Ђорђе 401 [887, 888], 402 [889, 890]

- Павлова, Румяна 26, 39
Павловић Јовановић, Јелена 362 [533]
Павловић, Владан 325 [148], 411 [952]
Павловић, Звездана 370 [585]
Павловић, Зоран 321 [89]
Павловић, Јелена 399 [866]
Павловић, Миливој 53, 73
Павловић, Слободан 422 [1069]
Пајовић, Марко 422 [1070]
Палибрк, Ивана 328 [188], 411 [953, 954]
Палибрк-Сукић, Н. 208
Панајотовић, Томислав 391 [771, 772]
Пандрц, Ема 339 [328]
Панић Кавгић, Олга 325 [149]
Пантић, Ирена 325 [150]
Панченко, В. П. 116
Пањковић, Љиљана 331 [230]
Папаз, Младен 381 [666]
Папић, Владимир 381 [667]
Патели, Марија 325 [151]
Пауновић Родић, Стефана 347 [404]
Пауновић, Зоран 317 [47]
Пауновић, Татјана 325 [152], 352 [443]
Паццокова, О. А. 116, 117
Пејовић, Анђелка 339 [329]
Пекић, Борислав 210
Пентковская, Татьяна В. 32, 39
Пентковский, Алексей М. 10, 14, 24, 26, 30, 31, 32, 40, 41
Перишић Арсић, Оља 325 [153], 331 [232]
Перишић, Јелена 331 [231]
Петковић, Велибор 249
Петковић, Јелена 362 [534]
Петрова Џамбазова, Снежана 422 [1071]
Петровић Дакић, Ана 314 [22], 332 [233]
Петровић Савић, Мирјана 371 [588], 391 [773, 774, 775]
Петровић, Ана 411 [955]
Петровић, Бобан 371 [586]
Петровић, Боривоје 352 [444]
Петровић, Владислава 168, 185
Петровић, Г[оран] 266
Петровић, Драгољуб 250, 371 [587], 388 [739]
Петровић, Иван 325 [150]
Петровић, Милосав 394 [808]
Петровић, Петар Његош 219, 265
Петровић, Сања 398 [849]
Петровић, Срђан 344 [384], 422 [1072]
Петронијевић, Божинка 411 [956]
Пешикан Љуштановић, Љиљана 381 [668], 399 [867]
Пешикан, Митар 355 [470]
Пешић, Драгана 323 [125], 325 [154]
Пешић, Тара 386 [712]
Пешковски, [Александар Матвејевич] 149, 155
Пивљаковић, Ива 353 [454]
Пижурица, Мато 226, 228, 250, 355 [470], 391 [776]
Пизоски, Клаудија 411 [957]
Пилипенко, Глеб 376 [620]
Пипер, Предраг 50, 59, 62, 64, 65, 70, 73, 74, 123, 127, 134, 140, 141, 147, 148, 162, 168, 170, 171, 185, 189–197, 239, 240, 306, 422 [1073]
Пјенџонжек, Марек 326 [155]
Плаза, Сесар Луис Дијез 423 [1074]
Плотникова, А. М. 116
Плотњикова, О. В. 306
Полетановић, Милица 326 [156]

- Полић, Катарина 339 [330]
 Полић, Наташа 385 [708]
 Половина, Весна 332 [234], 355 [471]
 Поломац, Владимир 396 [832]
 Попа, Верона-Елена 317 [48]
 Попов, Георги 11, 32, 41
 Попов, Едуард 344 [385]
 Попов, Симона 339 [331]
 Попова, З[инаида] Д. 219
 Поповић, Драгана 339 [332], 345 [386]
 Поповић, Јован Стерија 206
 Поповић, Јулија 317 [49]
 Поповић, Љубомир 147, 155, 156, 157, 162, 163, 168, 171, 186
 Поповић, Људмила 148, 162, 192, 371 [589], 423 [1076]
 Поповић, Наташа 407 [926]
 Поповић, Снежана 402 [891]
 Поповић, Томо 207
 Поповска-Таборска, Хана 200, 201
 Похончова, Ања в. Pohončowa, Анја
 Пржуљ, Жељко 274
 Продановић Станкић, Диана 326 [159]
 Продановић, Маријана 326 [157, 158], 377 [625]
 Прокопијевић, Јована 381 [669]
 Прћић, Твртко 226, 371 [590], 411 [958]
 Пузович, Л. 10
 Пурковић, Миодраг 14, 39
 Пухар, Јелена 411 [959, 960]
 Пушкин, А. С. 215
 Пшибош, Јулијан 210
- Рабреновић, Тијана 411 [961]
 Радан, Миља 204
 Радан, Михај 250, 391 [777]
 Радић Бојанић, Биљана 326 [160, 161], 339 [333]
 Радић, Јованка 371 [591]
 Радић, Првослав 62, 74, 375 [615]
 Радичевић, Бранко 265
 Радовановић, Александра 326 [162], 339 [334]
 Радовановић, Драгана 250, 391 [776, 778]
 Радовановић, Милорад 50, 58, 76, 122, 123, 124, 141, 142, 143, 151, 163
 Радовић Тешић, Милица 125, 141
 Радојичић, Ђорђе 396 [833]
 Радојчић, Драгана 417 [1016]
 Радомскаја, Татјана Игоревна 215
 Радоњић, Данијела 402 [892]
 Радосављевић Крсмановић, Аница 326 [163]
 Радосављевић, Никола 352 [445]
 Радошевић, Нинослава 396 [834]
 Радуловић, Милица 325 [142], 336 [297], 412 [962]
 Радуловић, Селимир 192, 197
 Радусин Бардић, Наташа 326 [164]
 Рајковић Кожељац, Љубиша 205
 Рајовић, Јелена 326 [166], 339 [335]
 Рајскина, Валерија 412 [963]
 Ракић, Александра 334 [272], 382 [670, 671]
 Ракић, Бранко 326 [165], 332 [235]
 Ракић, Милан 219
 Раковић, Марија 332 [236], 382 [672, 673]
 Ракоњац, Бојана 386 [713]
 Рамач, Јанко 345 [387]
 Ранђеловић, Јелена 332 [237]
 Рапајић, Валентина 412 [964]
 Расулић, Катарина 127, 143, 412 [965]

- Ратковић, Драгана 382 [674, 675],
423 [1078]
- Раџибурска, Лариса в. Раџибурска,
Лариса
- Раџибурска, Лариса 300
- Реброња, Елијас 371 [592]
- Реброња, Исмет 371 [592], 402
[893]
- Редли, Јелена 363 [535], 382 [676]
- Редькина, Тамара Ју. 83, 98
- Релић, Митра 392 [779]
- Реметић, Слободан 423 [1079,
1080, 1081]
- Рибникар, Јара 206
- Ример, Н[ик] в. Riemer, Nick
- Ристин, Душица 204
- Ристић, Биљана 372 [593], 399
[868, 869]
- Ристић, Гордана 339 [336]
- Ристић, Стана 218, 240, 372 [594]
- Ристовић, Зоран 327 [167]
- Ристовић, Ненад 423 [1082]
- Рихтер, Ангела 417 [1017]
- Романова, Татјана В. 91, 98
- Рорбах, Волфганг 424 [1083]
- Ружић, Владислава 168, 170, 185,
186
- Рул, Ч. в. Ruhl, Charles
- Руњаић, Синиша в. Runjaić, Siniša
- Рупар, Јована 339 [337]
- Русимовић, Тања 380 [655]
- Савић Грујић, Ана 240, 391 [772],
392 [783]
- Савић, Александра 350 [431]
- Савић, Биљана 248, 390 [761], 392
[780]
- Савић, Виктор 207–211, 227, 355
[467], 371 [588], 396 [835], 417
[1018, 1019], 418 [1020], 424
[1084]
- Савић, Јелена 402 [895]
- Савић, Сандра 250, 392 [781, 782]
- Савич, В. 10
- Савова, Димка 250, 362 [536], 372
[595]
- Самарџић, Биљана 363 [537]
- Самсонова, Анастасија А. 83, 98
- Санковић, Никола 392 [784]
- Сводеш, М. 254
- Седер, Ружица 412 [966]
- Секеруш Хоен, Дарја 412 [967]
- Секеруш, Павле 314 [17]
- Селимовић, Меша 151, 266
- Семрен, Мирјана 327 [168]
- Сенкевич, Василиј 313 [9]
- Сентов, Ана 327 [169, 170]
- Сергејевна Пак, Јелена 216
- Сивачки, Ана 338 [316]
- Сикимић, Биљана 206, 250, 392
[785], 424 [1086]
- Силашки, Надежда 321 [96], 327
[171, 172], 339 [338]
- Симић, Зоран 66, 74
- Симић, Прибислав 14, 41
- Симић, Радоје 250, 355 [472, 473],
363 [538]
- Симовић, Весна 327 [173, 174]
- Симовић, Софија 386 [717]
- Симурдић, Ива 318 [51]
- Синадиновић, Данка 320 [78], 324
[140]
- Синдик, Надежда 396 [836]
- Синявський, О[лекса] 304, 305
- Сињавски, О. в. Синявський,
О[лекса]
- Сиротинина, Ольга Б. 81, 99
- Скерлић, Ј. 149, 151
- Сковронек, Богуслав 81, 99
- Скок, Петар 205
- Сладкевич, Жанна Р. 83, 99
- Слапек, Даниел 412 [968]
- Слијепчевић Бјеливук, Светлана
223

- Смајла, Тилен 327 [175]
 Соболев, Андрей 57, 63, 74, 251, 339 [339]
 Собољев, Андреј в. Соболев, Андрей
 Сојда, Силвија 347 [405]
 Соколова, Олга 345 [388]
 Соколовић, Далибор 347 [406], 418 [1021]
 Соловјев, Александар Васиљевич 207
 Сорак, Зорица 386 [715]
 Сореску Маринковић, Анмари 315 [23]
 Сорокина, Марина 418 [1022]
 Спасић Стојковић, Милица 326 [166], 339 [335]
 Спасић, Јелена 363 [539]
 Спасић, Наташа 327 [176], 340 [340], 382 [678]
 Спасић, Ненад 320 [83]
 Спасова, Марија 14, 41
 Спасојевић, Марина 230, 355 [474], 418 [1023]
 Спировска, Елена 322 [112]
 Средојевић, Дејан 352 [446, 447], 392 [786]
 Сретић, Милена 383 [683]
 Стаменковић, Душан 372 [596]
 Стаменковић, Сава 251, 332 [239]
 Станић, Данијела 372 [597]
 Станић, Драган 226, 424 [1087]
 Станишић, Вања 349 [425], 424 [1088]
 Станкова, Радослава 19, 41
 Станковић Шошо, Наташа 214, 385 [708], 386 [716, 717]
 Станковић, Бранимир 392 [787]
 Станковић, Даница 327 [177]
 Станковић, Драгана В. 49–78, 251, 392 [788, 789]
 Станковић, Селена 340 [341, 342, 343]
 Станковић, Станислав 240
 Станкович, Драгана В. в. Станковић, Драгана В.
 Станојевић, Веран 340 [344, 345], 413 [969]
 Станојевић, Слађана 406 [925], 413 [970]
 Станојковић, Дарко 331 [230]
 Станојчић, Живојин 50, 57, 62, 64, 74, 162, 168, 171, 186
 Станојчић, Славко 424 [1089]
 Станчев, Красимир 19, 41
 Старостина, Е. В. 117
 Стеблина, Лесја 424 [1090]
 Стевановић, В. 266
 Стевановић, Јована 392 [790]
 Стевановић, Катарина 382 [679], 392 [791]
 Стевановић, Маја 327 [178]
 Стевановић, Милоје 402 [896]
 Стевановић, Михаило 57, 62, 64, 74, 137, 147, 148, 149, 151, 162, 168, 186, 306
 Стевановић, Славица 327 [179]
 Степанов, Маја 383 [680]
 Степанов, Страхиња 383 [681, 682]
 Степановић, Стефан 364 [540, 541]
 Стернин, Ј. А. 219
 Стефановић Караџић, Вук 206, 210, 214, 249, 263–268, 274, 306
 Стефановић, Душан 424 [1091]
 Стефановић, Марија 345 [389]
 Стефановић, Тамара 327 [180], 378 [637]
 Стефчева, Росица 383 [684]
 Стијовић, Рада 355 [475, 476]
 Стјепановић, Блажан 318 [52], 415 [992]
 Стојадиновић, Олга 345 [390]

- Стојановић Прелевић, Ивана 314 [16]
- Стојановић Фрехте, Олга 332 [240]
- Стојановић, Ана 318 [53]
- Стојановић, Буба 386 [718]
- Стојановић, Јелица 394 [809], 398 [850, 851]
- Стојановић, Јована 328 [181]
- Стојановић, Љубомир 192
- Стојановић, Милица Љ. 253–262, 364 [542]
- Стојановић, Миролуб 251
- Стојановић, Радослав 244
- Стојичић, Виолета 379 [643]
- Стојичић, Војкан 328 [182]
- Страмљич Брезник, Ирена в. Stramljić Breznik, Irena
- Стрижак, Никица 330 [218]
- Субановић, Катарина 340 [346], 383 [685]
- Суботин-Голубовић, Татјана 10, 11, 12, 14, 15, 24, 25, 26, 35, 41, 42, 424 [1092]
- Сувајцић, Бошко 425 [1093]
- Сувајцић, Јована 386 [717]
- Судимац, Нина 332 [241], 393 [792]
- Сузић, Радмила 326 [161]
- Сукновић, Мина 328 [183]
- Супрунчук, Никита 342 [369]
- Суходолов, Александр П. 80, 99
- Табак, Александра 399 [870]
- Табаченко, Људмила Владимировна 214
- Танасијевић, Александар 328 [184]
- Танасић, Срето З. 148, 149, 152, 153, 159, 162, 179, 180, 186, 226, 227, 251, 303–308, 354 [465, 466], 364 [543], 383 [686], 393 [793], 418 [1024], 425 [1094, 1095]
- Танасковић, Тања 223, 379 [642]
- Тантуровска, Лидија 251, 340 [347]
- Тарановски, Теодор Васиљевич 207
- Тарашкјевич, Б. А. 304, 305
- Тасева, Лора 10, 14, 42
- Тасић, Милош 372 [596]
- Татен-Гурије, Жан-Жак 413 [971]
- Тафт, Роберт 12, 42
- Темчин, Сергей Ю. 14, 20, 42, 43
- Теодорович Тарановски, Кирил 207
- Терзић, Богдан 207
- Терзић, Душица 364 [544, 545]
- Тирова, Зузана 347 [407, 408]
- Тихонов, А. Н. 117
- Тјапко, Галина 332 [242]
- Тодић Санковић, Бојана 364 [546, 547], 372 [598, 599], 386 [719]
- Тодоровић, Весна 350 [432]
- Тодоровић, Даница 214
- Тодоровић, Милан 328 [185], 340 [340], 373 [600]
- Тодоровић, Стефан 373 [601], 383 [687]
- Тодоровић, Сузана 413 [972]
- Тодосијевић, Момчило 373 [602]
- Тојота, Јуниши 315 [24], 413 [973]
- Токнер Глова, Дијана 332 [243]
- Толстој Н. И. 303
- Толстој, Лав Николајевич 242
- Толстој, Светлана 303, 304
- Тома, Пол-Луј 53, 74
- Томин, Светлана 396 [837]
- Томић, Александра 332 [244, 245]
- Томић, Божана 341 [357], 413 [974]
- Томић, Горица 373 [603], 413 [975, 976]
- Томић, Драгана 52, 74, 75
- Томић, Кристина 315 [25], 393 [794], 413 [977]

- Томовић, Ненад 318 [54, 55], 322 [107, 108], 373 [604]
 Томола, Хану 340 [348]
 Топалов, Јагода 328 [186, 187]
 Тополињска, Зузана 50, 55, 70, 75, 349 [421]
 Тошић Лојаница, Тиана 328 [188], 340 [349]
 Тошовић, Бранко 81, 99, 301
 Тошович, Бранко в. Тошовић, Бранко
 Трајкова, Катица
 Трајкова, Катица 252, 349 [422]
 Трајковић, Татјана 52, 53, 75, 243, 246, 248, 251, 252, 340 [347], 373 [605], 393 [795, 796]
 Трајловић Кондан, Минерва 319 [61]
 Тривић, Анета 340 [350]
 Трийич, В. 10
 Трифуновић, Ђорђе 396 [838]
 Тричковска, Јелена 425 [1096]
 Трнавац, Радослава 340 [351, 352], 345 [391]
 Тртањ, Ивана 324 [135]
 Трубецки, Н. С. 303
 Турањанин Николопулос, Биљана 332 [246]
 Турилов, Анатолий А. 14, 15, 19, 21, 22, 24, 26, 29, 31–34, 43
 Тутуш, Николина 214
- Ћеклић, Александар 397 [839]
 Ћирић, Љубисав 52, 75, 252, 393 [799]
 Ћирић, Младен 340 [353]
 Ћирковић, Светлана 315 [23]
 Ћирковић, Сима 397 [840]
 Ћопић, Бранко 148, 158, 163
 Ћорић, Божо 415 [993]
 Ћосић, Б. 151
 Ћосић, Добрица 244, 251
- Ђулибрк, Јован 397 [841]
 Узелац, Соња 328 [189]
 Улуханов, И. С. 116
 Уртминцева, Марина 345 [392]
 Успенски, Б. А. 303
 Утвић, Милош 400 [879]
 Ухерек, Витолд 341 [354]
- Фатхутдинова, Венера Габдулхаковна 103–119
 Федјукина, Јелена Владимировна 215
 Фејса, Михајло 341 [355], 345 [393, 394]
 Фелешко, Казимјеж 50, 54, 56, 57, 58, 61, 63, 64, 75
 Фемић Касапис, Јелена 328 [190]
 Фернандез, Мојсес Морено 328 [191]
 Фешченко, Владимир 345 [395]
 Фигар, Владимир 328 [192]
 Филиповић Ковачевић, Соња 328 [193]
- Халупка Решетар, Сабина 329 [194], 337 [308], 408 [940], 414 [978]
 Харитончик, Зинаида 297
 Химик, В. В. 118
 Хлебец, Борис 318 [56]
 Ходи, Ева 414 [979]
 Храковски, Виктор 348 [411]
 Христова, Боряна 19, 43
 Христова-Шомова, Искра 11, 20, 43
 Хубер, Ана 383 [688]
 Хуез Галвез, Франсиско Хавијер 333 [247]
- Цветковић Теофиловић, Ирена 398 [852]

- Цветова, Нагалья С. 83, 99
 Цвијовић, Драгана 373 [606], 425 [1098]
 Цековић, Невена 329 [195], 414 [980]
 Цернић, Луција 37, 45
 Цицмил Реметић, Радојка 252, 373 [607], 393 [797]
 Цонев, Беню 19, 27, 44
 Црноглавац, Бранкица 377 [626]
 Црњак, Дијана 402 [897]
 Црњански, Милош 210, 249, 250, 265
 Цубалевска, Мери 248, 348 [419]
 Цукут, Слађана 393 [798]
- Чарапић, Драгана 341 [356]
 Чарота, Иван 395 [810]
 Чахотин, Стјепан Иванович 247, 251
 Черепанов, М. В. 118
 Чернишева, Маргарита 345 [396]
 Чинго, Живко 247
 Човић, Бранимир 318 [57]
 Човић, Лариса 318 [58], 425 [1099]
 Чолак Антић, Бошко 425 [1100]
 Чолаковић, Вера 397 [842]
 Чорбић, Ивана 329 [196]
 Чорболоковић, Саша 386 [720]
 Чубровић, Биљана 329 [197], 414 [981], 418 [1025, 1026]
 Чудинова, Е. А. 255
 Чудић, Марко 318 [59]
 Чудомировић, Јован 151, 154, 163, 333 [248], 365 [548, 549], 373 [608]
 Чутура, Илијана 275, 276, 281, 282, 283, 365 [550], 384 [689], 400 [871]
- Џафери, Брикена 329 [198]
 Џекендоф, [Реј] 126
- Џонсон, [Марк] 286
- Шајиновић Новаковић, Јелена 341 [357], 413 [974]
 Шафер, Марина 365 [551, 552, 553]
 Шахматов, А. А. 305
 Шведова, Н. Ю. 174, 186
 Шевченко, Кирил 315 [26], 346 [397]
 Шегедин Боровина, Данијела 327 [168]
 Шимонјова Чернакова, Руженка 347 [409]
 Шипка, Данко 124, 125, 143, 306, 333 [249], 373 [609]
 Ширшов, И. А. 118
 Шкаљић, Абдулах 244
 Шлемендер, Марина 341 [358]
 Шлунд, Катрин 20, 44
 Шљивар, Василиса 346 [398]
 Шмелева, Т. В. 82
 Шпадијер, Ирена в. Шпадиер, Ирена
 Шпадиер, Ирена 15, 16, 17, 35, 44, 45
 Штавланин-Ђорђевић, Љубица 22, 28, 29, 30, 37, 45
 Штасни, Гордана, 121–145, 341 [359]
 Штебих Голуб, Барбара в. Štebih Golub, Barbara
 Штерн, Дитер 12, 45
 Штефан, Јелена 414 [982]
 Шћепановић, Михаило 221, 222, 365 [555], 418 [1027]
 Шуваковић, Александра 316 [37]
 Шуњеварић, Ђорђе 365 [554], 375 [616], 384 [690]
- Лаїџиница*
 Akulovich, Irina A. 83, 99

- Alanović, Milivoj в. Алановић,
 Миливој
 Alexandru, Graur 204
 Allwood, Jens 122, 142
 Andreev, Aleksandr 26, 45
 Andrić, Ivo в. Андрић, Иво
 Antonić, Ivana в. Антонић, Ивана

 Berman, Judith 171, 173, 177, 186
 Boettcher, Wolfgang 171, 186
 Bogdanović, Dimitrije в.
 Богдановић, Димитрије
 Boryś, Wiesław 199–202
 Bozděchová, Ivana 295
 Brabec, Ivan 147, 148, 149, 163
 Burkacka, Iwona 296

 Christians, Dagmar 10, 45
 Crnjanski, Miloš в. Црњански,
 Милош
 Cruse, Alan 126, 142

 Duskajeva, Lilija R. в. Дускаева,
 Лилия Р.

 Fatkhutdinova, Venera
 Gabdulhakovna в. Фатхутдино-
 ва, Венера Габдулхаковна
 Follieri, Enrica 13, 45

 Gămulescu, Dorin 203–206

 Hraste, Mate 163

 Ivanova, Lyubov Y. в. Иванова,
 Любовь Ю.
 Ivić, Milka в. Ивић, Милка

 Jackendoff, Ray 142
 Jagić, Vatroslav 10, 14, 46
 Janowska, Aleksandra 297

 Klemensiewicz, Z. 201
 Kleszczowa, Krystyna 298
 Klikovac, Duška B. в. Кликовац,
 Душка Б.
 Kordić, Snježana 173, 186
 Korolevskij, Cyrille 11, 46
 Kowalski, Paweł 295, 298
 Krivko, Roman N. в. Кривко, Роман
 Н.

 Landow, George 83, 99
 Legrand, Emile 13, 46
 Lehr-Spławiński, T. 201
 Loričić, Vesna в. Лопичић, Весна

 Matejić, Predrag 10, 17, 23, 46
 Miloradović, Sofija в.
 Милорадовић, Софија
 Mišić Ilić, Biljana в. Мишић Илић,
 Биљана
 Mrazović, Ravica в. Мразовић,
 Павица

 Pekić, Borislav в. Пекић, Борислав
 Pittner, Karin 171, 173, 177, 186
 Pohončowa, Anja 300
 Popović, Ljubomir в. Поповић,
 Љубомир
 Pranjković, Ivo 168, 171, 186
 Prokofeva, Natalia A. 83, 99

 Radovanović, Milorad в.
 Радовановић, Милорад
 Rasulić, Katarina в. Расулић, Ката-
 рина
 Riemer, Nick 122, 143
 Ruhl, Charles 124, 143
 Runjaić, Siniša 301

 Selimović, Meša в. Селимовић,
 Меша
 Silić, Josip 168, 171, 186

Stanković, Dragana V. в. Станковић, Драгана В.	Urbańczyk, S. 201
Stramljič Breznik, Irena 301	Veder, William R. 210
Šipka, Danko в. Шипка, Данко	Venclović, Gavriilo 210
Štasni, Gordana R. в. Штасни, Гордана Р.	Vukadinović, Zora в. Вукадиновић, Зора
Štebih Golub, Barbara 301	Waszakowa, Krystyna 302
Tomelleri, Vittorio S. 10, 12, 46	Živković, Sreten 163

Регистре урадила:
Дивна Продановић

НАПОМЕНА

Текстови „Уређивачка политика“ и „Упутство ауторима за припрему рукописа за објављивање“ часописа *Јужнословенски филолог* налазе се на интернет адреси:

<http://www.isj.sanu.ac.rs/izdanja/casopisi/juznoslovenski-filolog/>

Texts “Editorial Policy” and “Manuscript Formating Guielines for the Authors” for the journal *Južnoslovenski filolog* (South Slavic Philologist) may be found at the following internet address:

<http://www.isj.sanu.ac.rs/izdanja/casopisi/juznoslovenski-filolog/>

Тексты «Редакционная политика» и «Инструкция авторам по подготовке рукописей к печати» журнала *Јужнословенски филолог* (Южнославянский филолог) находятся на следующей интернет странице:

<http://www.isj.sanu.ac.rs/izdanja/casopisi/juznoslovenski-filolog/>

